

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

М.В.Парасюк, В.М. Парасюк, Н.М. Грабар

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ
(ОСОБЛИВА ЧАСТИНА)
(УСХЕМАХ ТА ТАБЛИЦЯХ)**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**Львів
Растр-7
2021**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Національного університету «Львівська політехніка»
(протокол № _____ від _____ 2021 р.)*

Рецензенти:

Долинська М.С. доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ;

Кельман М.С. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та філософії, конституційного та міжнародного права Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

Личенко І.О. доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

Юркевич Ю.М. доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ.

Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М.

П 18 Цивільне право України (Особлива частина) (у схемах та таблицях): навч. посіб.
Львів: Растр-7, 2021. 467 с.

ISBN

У навчальному посібнику подані схеми, які наочно характеризують сучасний стан цивільного права з огляду на економічні реформи, що проводяться в країні, зміни, що відбулися останніми роками у сфері цивільного законодавства і практиці його застосування. Схеми скомпоновано за ЦК України.

Схематичність викладеного матеріалу дозволяє зручно використовувати його у освітньому процесі.

Видання розраховане на здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 081 «Право», науково-педагогічних працівників, а також працівників практичних установ.

УДК

©Парасюк М.В, Парасюк В.М., Грабар Н.М., 2021

© Видавництво «Растр-7», 2021

ISBN

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВР України – Верховна Рада України;
ВС – Верховний Суд;
ГК України – Господарський кодекс України;
ЖК України – Житловий кодекс України;
ЗК України – Земельний кодекс України;
ЗУ – Закон України;
Установа – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності;
КК України – Кримінальний кодекс України;
КМ України – Кабінет Міністрів України;
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України;
КС України – Конституційний Суд України;
КТМ України – Кодекс торговельного мореплавства України;
КУПБ – Кодекс України з процедур банкрутства;
НБУ – Національний банк України;
ПК України – Податковий кодекс України;
СК України – Сімейний кодекс України;
ТзДВ – товариство з додатковою відповідальністю;
ТзОВ – товариство з обмеженою відповідальністю;
ФОП – Фізична особа – підприємець;
ЦК України – Цивільний кодекс України;
ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України.

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	14
------------------------	----

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

Поняття зобов'язання. Сторони у зобов'язанні (гл. 47 ЦК України)	15
<i>Схема 1</i> Поняття та система зобов'язального права.....	15
<i>Схема 2</i> Відмінності зобов'язальних правовідносин від правовідносин власності.....	16
<i>Схема 3</i> Поняття та основні елементи зобов'язання.....	17
<i>Схема 4</i> Особливості зобов'язання.....	18
<i>Схема 5</i> Види зобов'язань.....	19
<i>Схема 6</i> Підстави заміни кредитора у зобов'язанні.....	21
<i>Схема 7</i> Підстави заміни боржника у зобов'язанні	22
<i>Схема 8</i> Відступлення права вимоги (цесія).....	23
Виконання зобов'язання (гл. 48 ЦК України)	24
<i>Схема 9</i> Поняття та принципи виконання зобов'язання.....	24
<i>Схема 10</i> Суб'єкти виконання зобов'язання.....	25
<i>Схема 11</i> Строк виконання зобов'язання.....	26
<i>Схема 12</i> Місце виконання зобов'язання.....	27
<i>Схема 13</i> Особливості умов виконання грошового зобов'язання.....	28
<i>Схема 14</i> Виконання зобов'язання внесенням боргу в депозит нотаріуса, нотаріальної контори.....	29
<i>Схема 15</i> Особливості зустрічного виконання зобов'язання.....	30
<i>Схема 16</i> Солідарне зобов'язання.....	31
Забезпечення виконання зобов'язання (гл. 49 ЦК України)	32
<i>Схема 17</i> Засоби забезпечення виконання зобов'язання.....	32
<i>Схема 18</i> Ознаки засобів забезпечення виконання зобов'язання.....	33
<i>Схема 19</i> Поняття і види неустойки.....	34
<i>Схема 20</i> Законна підстава виникнення неустойки.....	35
<i>Схема 21</i> Особливості неустойки.....	36
<i>Схема 22</i> Правовий характер поруки.....	37
<i>Схема 23</i> Особливості поруки.....	38
<i>Схема 24</i> Підстави припинення поруки.....	39
<i>Схема 25</i> Поняття та зміст гарантії.....	40
<i>Схема 26</i> Правові наслідки порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією.....	41
<i>Схема 27</i> Права та обов'язки гаранта.....	42
<i>Схема 28</i> Поняття та функції завдатку.....	43
<i>Схема 29</i> Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком.....	44
<i>Схема 30</i> Поняття та особливості застави.....	45
<i>Схема 31</i> Предмет застави.....	46
<i>Схема 32</i> Звернення стягнення на предмет застави.....	47
<i>Схема 33</i> Реалізація предмета застави.....	48
<i>Схема 34</i> Окремі види застави.....	49
<i>Схема 35</i> Зміст та форма договору про заставу.....	50
<i>Схема 36</i> Сторони договору застави.....	51
<i>Схема 37</i> Обов'язки володільця предмета застави	52
<i>Схема 38</i> Дострокове виконання зобов'язання, забезпеченого заставою.....	53
<i>Схема 39</i> Припинення права застави.....	54
<i>Схема 40</i> Зміст та особливості притримання.....	55
<i>Схема 41</i> Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.....	56
<i>Схема 42</i> Правові наслідки порушення зобов'язання боржником.....	57
<i>Схема 43</i> Припинення довірчої власності.....	58
Припинення зобов'язання (гл. 50 ЦК України)	59

<i>Схема 44</i>	Поняття та підстави припинення зобов'язання за волею сторін.....	59
<i>Схема 45</i>	Підстави припинення зобов'язання незалежно від волі сторін.....	60
	Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання (гл. 51 ЦК України).....	61
<i>Схема 46</i>	Поняття та форми цивільно-правової відповідальності.....	61
<i>Схема 47</i>	Види цивільно-правової відповідальності.....	62
<i>Схема 48</i>	Відповідальність за окремі види правопорушення.....	63
<i>Схема 49</i>	Умови цивільно-правової відповідальності.....	64
<i>Схема 50</i>	Звільнення від цивільно-правової відповідальності та зменшення її обсягу.....	65
	Поняття та умови договору (гл. 52 ЦК України).....	66
<i>Схема 51</i>	Принципи договірного права.....	66
<i>Схема 52</i>	Поняття та зміст договору.....	67
<i>Схема 53</i>	Функції цивільно-правового договору.....	68
<i>Схема 54</i>	Значення цивільно-правового договору.....	69
<i>Схема 55</i>	Види договорів.....	70
<i>Схема 56</i>	Публічний договір: поняття та умови.....	72
<i>Схема 57</i>	Договір приєднання.....	73
<i>Схема 58</i>	Попередній договір.....	74
	Укладення, зміна і розірвання договору (гл. 53 ЦК України).....	75
<i>Схема 59</i>	Порядок укладення договорів.....	75
<i>Схема 60</i>	Форма та момент укладення договору.....	76
<i>Схема 61</i>	Підстави зміни чи розірвання договору.....	77
<i>Схема 62</i>	Істотні зміни обставин, з яких сторони виходили при укладенні договору.....	78
	Купівля-продаж (гл. 54 ЦК України).....	79
<i>Схема 63</i>	Поняття та елементи договору купівлі-продажу.....	79
<i>Схема 64</i>	Умови договору купівлі-продажу.....	80
<i>Схема 65</i>	Права і обов'язки сторін.....	81
<i>Схема 66</i>	Відповідальність сторін за договором купівлі-продажу.....	82
<i>Схема 67</i>	Види договору купівлі-продажу.....	85
<i>Схема 68</i>	Поняття й елементи договору роздрібної купівлі-продажу.....	86
<i>Схема 69</i>	Права та обов'язки сторін договору роздрібної купівлі-продажу.....	87
<i>Схема 70</i>	Види договорів роздрібної купівлі-продажу.....	88
<i>Схема 71</i>	Відносини з участю споживачів.....	89
<i>Схема 72</i>	Захист прав споживачів.....	90
<i>Схема 73</i>	Державні гарантії захисту прав споживачів.....	91
<i>Схема 74</i>	Відповідальність за порушення законодавства про захист прав споживачів.....	92
<i>Схема 75</i>	Поняття і елементи договору поставки.....	94
<i>Схема 76</i>	Зміст договору поставки.....	95
<i>Схема 77</i>	Права та обов'язки сторін за договором поставки.....	96
<i>Схема 78</i>	Відповідальність за договором поставки.....	97
<i>Схема 79</i>	Поняття та елементи договору контракції сільськогосподарської продукції.....	98
<i>Схема 80</i>	Зміст договору контракції сільськогосподарської продукції.....	99
<i>Схема 81</i>	Права та обов'язки сторін за договором контракції сільськогосподарської продукції.....	100
<i>Схема 82</i>	Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.....	101
<i>Схема 83</i>	Права і обов'язки сторін за договором енергопостачання.....	102
<i>Схема 84</i>	Припинення договору енергопостачання.....	103
<i>Схема 85</i>	Поняття й елементи договору міни.....	104
<i>Схема 86</i>	Перехід права власності на майно і права та обов'язки сторін за договором міни.....	105
<i>Схема 87</i>	Зміна або розірвання договору міни.....	106

<i>Схема 88</i> Особливості зовнішньоекономічного бартеру, як різновиду договору міни.....	107
Дарування (гл. 55 ЦК України)	108
<i>Схема 89</i> Поняття й елементи договору дарування.....	108
<i>Схема 90</i> Форма договору дарування.....	109
<i>Схема 91</i> Права сторін за договором дарування.....	110
<i>Схема 92</i> Обов'язки сторін за договором дарування.....	111
<i>Схема 93</i> Підстави припинення та розірвання договору дарування	112
<i>Схема 94</i> Особливості договору пожертви як різновиду договору дарування.....	113
<i>Схема 95</i> Права жертвувача.....	114
<i>Схема 96</i> Відповідальність за договором дарування.....	115
Рента(гл. 56 ЦК України)	116
<i>Схема 97</i> Поняття й елементи договору ренти.....	116
<i>Схема 98</i> Істотні умови договору ренти.....	117
<i>Схема 99</i> Договір безстрокової ренти.....	118
<i>Схема 100</i> Припинення договору безстрокової ренти.....	119
<i>Схема 101</i> Договір ренти на певний строк.....	120
<i>Схема 102</i> Рентні платежі та перехід права власності на майно за договором ренти.....	121
Довічне утримання (догляд) (гл. 57 ЦК України)	122
<i>Схема 103</i> Поняття та елементи договору довічного утримання (догляду).....	122
<i>Схема 104</i> Права та обов'язки сторін за договором довічного утримання.....	123
<i>Схема 105</i> Способи забезпечення виконання договору довічного утримання.....	124
<i>Схема 106</i> Перехід права власності на майно та припинення договору довічного утримання (догляду).....	125
Найм (оренда) (гл. 58 ЦК України)	126
<i>Схема 107</i> Поняття й елементи договору найму (оренди).....	126
<i>Схема 108</i> Зміст договору найму (оренди).....	127
<i>Схема 109</i> Наслідки користування, поліпшення та погіршення речі, переданої у найм.....	128
<i>Схема 110</i> Поняття та об'єкти оренди державного та комунального майна.....	129
<i>Схема 111</i> Об'єкти державного та комунального майна, які не можуть бути передані в оренду.....	130
<i>Схема 112</i> Суб'єкти орендних відносин державного та комунального майна	133
<i>Схема 113</i> Умови припинення договору оренди державного та комунального майна	134
<i>Схема 114</i> Зміна і розірвання договору найму (оренди). Окремі види договору найму (оренди).....	135
<i>Схема 115</i> Поняття та елементи договору прокату.....	136
<i>Схема 116</i> Зміст договору прокату.....	137
<i>Схема 117</i> Порядок розірвання договору прокату.....	138
<i>Схема 118</i> Поняття й елементи договору найму (оренди) земельної ділянки.....	139
<i>Схема 119</i> Умови договору оренди землі.....	140
<i>Схема 120</i> Права та обов'язки орендодавця	141
<i>Схема 121</i> Права та обов'язки орендаря.....	142
<i>Схема 122</i> Припинення договору найму (оренди) земельної ділянки	143
<i>Схема 123</i> Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди.....	144
<i>Схема 124</i> Зміст договору найму будівлі або іншої капітальної споруди.....	145
<i>Схема 125</i> Договір найму (оренди) транспортного засобу.....	146
<i>Схема 126</i> Предмет договору найму (оренди) транспортного засобу.....	147
<i>Схема 127</i> Зміст договору найму (оренди) транспортного засобу.....	148
<i>Схема 128</i> Договір найму (оренди) транспортного засобу без екіпажу.....	149
<i>Схема 129</i> Зміст договору найму (оренди) транспортного засобу без екіпажу.....	150
<i>Схема 130</i> Особливості договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем.....	151
<i>Схема 131</i> Поняття та елементи договору лізингу.....	152
<i>Схема 132</i> Види лізингу.....	153
<i>Схема 133</i> Загальні положення договору фінансового лізингу.....	154

<i>Схема 134</i>	Права та обов'язки лізингодавця.....	155
<i>Схема 135</i>	Права та обов'язки лізингодержувача.....	156
<i>Схема 136</i>	Відповідальність продавця (постачальника) та ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета договору лізингу.....	157
	Найм (оренда) житла (гл. 59 ЦК України).....	158
<i>Схема 137</i>	Поняття і елементи договору найму (оренди) житла.....	158
<i>Схема 138</i>	Оренда житла з викупом.....	159
<i>Схема 139</i>	Договір найму соціального житла.....	160
<i>Схема 140</i>	Права та обов'язки наймодавця жилого приміщення за договором найму соціального житла.....	161
<i>Схема 141</i>	Права наймача жилого приміщення за договором найму соціального житла.....	162
<i>Схема 142</i>	Обов'язки наймача жилого приміщення за договором найму соціального житла.....	163
<i>Схема 143</i>	Підстави для розірвання договору найму соціального житла та виселення із соціального житла без надання іншого житла.....	164
<i>Схема 144</i>	Розірвання договору найму (оренди) житла.....	165
<i>Схема 145</i>	Договір піднайму житла.....	166
<i>Схема 146</i>	Права і обов'язки піднаймача і наймача. Припинення договору піднайму.....	167
	Позичка (гл. 60 ЦК України).....	168
<i>Схема 147</i>	Поняття й елементи договору позички.....	168
<i>Схема 148</i>	Зміст договору позички.....	169
<i>Схема 149</i>	Підстави розірвання та припинення договору позички.....	170
	Підряд (гл. 61 ЦК України).....	171
<i>Схема 150</i>	Поняття та елементи договору підряду.....	171
<i>Схема 151</i>	Ознаки договору підряду. Залучення до виконання робіт субпідрядника	172
<i>Схема 152</i>	Зміст договору підряду.....	173
<i>Схема 153</i>	Відповідальність сторін за договором підряду.....	174
<i>Схема 154</i>	Гарантії якості та види договору підряду.....	175
<i>Схема 155</i>	Договір побутового підряду.....	176
<i>Схема 156</i>	Особливості договору побутового підряду.....	177
<i>Схема 157</i>	Права й обов'язки замовника за договором побутового підряду.....	178
<i>Схема 158</i>	Права і обов'язки підрядника за договором побутового підряду.....	179
<i>Схема 159</i>	Договір будівельного підряду.....	180
<i>Схема 160</i>	Види договорів будівельного підряду.....	181
<i>Схема 161</i>	Істотні умови договору будівельного підряду.....	182
<i>Схема 162</i>	Кошторис договору будівельного підряду.....	183
<i>Схема 163</i>	Права замовника за договором будівельного підряду	184
<i>Схема 164</i>	Обов'язки замовника за договором будівельного підряду	185
<i>Схема 165</i>	Права підрядника за договором будівельного підряду	186
<i>Схема 166</i>	Обов'язки замовника за договором будівельного підряду	187
<i>Схема 167</i>	Передання та прийняття робіт за договором будівельного підряду.....	188
<i>Схема 168</i>	Гарантії якості у договорі будівельного підряду.....	189
<i>Схема 169</i>	Строки позовної давності за договором будівельного підряду.....	190
<i>Схема 170</i>	Відповідальність сторін за порушення зобов'язань за договором підряду та порядок урегулювання спорів.....	191
<i>Схема 171</i>	Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт.....	192
<i>Схема 172</i>	Зміст договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт.....	193
<i>Схема 173</i>	Відповідальність сторін за договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт.....	194
	Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт (гл. 62 ЦК України).....	195

<i>Схема 174</i> Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.....	195
<i>Схема 175</i> Права та обов'язки виконавця за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт	196
<i>Схема 176</i> Права та обов'язки замовника за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт	197
<i>Схема 177</i> Відповідальність сторін за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.....	198
Послуги. Загальні положення (гл. 63 ЦК України)	199
<i>Схема 178</i> Поняття й елементи договору про надання послуг.....	199
<i>Схема 179</i> Поняття та види соціальних послуг.....	200
<i>Схема 180</i> Договір про надання соціальних послуг.....	201
<i>Схема 181</i> Зміст договору про надання послуг.....	202
<i>Схема 182</i> Відповідальність та розірвання договору про надання послуг.....	203
Перевезення (гл. 64 ЦК України)	204
<i>Схема 183</i> Поняття і види перевезень.....	204
<i>Схема 184</i> Договір перевезення вантажу.....	205
<i>Схема 185</i> Окремі види перевезень вантажу.....	206
<i>Схема 186</i> Права та обов'язки перевізника за договором перенвезення вантажу	207
<i>Схема 187</i> Права та обов'язки відправника та одержувача за договором перенвезення вантажу.....	208
<i>Схема 188</i> Договір перевезення пасажирів та вантажу.....	209
<i>Схема 189</i> Права та обов'язки пасажирів.....	210
<i>Схема 190</i> Права та обов'язки перевізника.....	211
<i>Схема 191</i> Договір чартеру (фрахтування).....	212
<i>Схема 192</i> Види фрахтування.....	213
<i>Схема 193</i> Коносамент як договір морського перевезення.....	214
<i>Схема 194</i> Види коносаменту.....	215
<i>Схема 195</i> Відповідальність за договором перевезення.....	216
Транспортне експедирування (гл. 65 ЦК України)	217
<i>Схема 196</i> Поняття й елементи договору транспортного експедирування.....	217
<i>Схема 197</i> Істотні умови договору транспортного експедирування.....	218
<i>Схема 198</i> Види транспортно-експедиторських послуг.....	219
<i>Схема 199</i> Права та обов'язки експедитора	220
<i>Схема 200</i> Права та обов'язки клієнта	221
Зберігання (гл. 66 ЦК України)	222
<i>Схема 201</i> Поняття й елементи договору зберігання.....	222
<i>Схема 202</i> Види договору зберігання.....	223
<i>Схема 203</i> Зміст договору зберігання.....	224
<i>Схема 204</i> Договір складського зберігання.....	225
<i>Схема 205</i> Зміст договору складського зберігання.....	226
<i>Схема 206</i> Зберігання речей у ломбарді.....	227
<i>Схема 207</i> Зберігання цінностей у банку.....	228
<i>Схема 208</i> Зберігання речей у камерах схову організацій, підприємств транспорту.....	229
<i>Схема 209</i> Зберігання речей у гардеробі організації.....	230
<i>Схема 210</i> Зберігання речей пасажирів під час його перевезення.....	231
<i>Схема 211</i> Зберігання речей у готелі.....	232
<i>Схема 212</i> Зберігання речей, що є предметом спору (секвестр).....	233
<i>Схема 213</i> Зберігання автотранспортних засобів.....	234
<i>Схема 214</i> Договір охорони.....	235
Страховання (гл. 67 ЦК України)	236
<i>Схема 215</i> Основні поняття страхування.....	236
<i>Схема 216</i> Поняття й елементи договору страхування.....	237

<i>Схема 217</i>	Істотні умови договору страхування.....	238
<i>Схема 218</i>	Обов'язки сторін за договором страхування.....	239
<i>Схема 219</i>	Види договорів страхування.....	240
<i>Схема 220</i>	Поняття та принципи обов'язкового страхування.....	241
<i>Схема 221</i>	Види обов'язкового страхування.....	242
<i>Схема 222</i>	Договір майнового страхування.....	245
<i>Схема 223</i>	Договір особистого страхування.....	246
<i>Схема 224</i>	Добровільне страхування та його види.....	247
<i>Схема 225</i>	Відмова від здійснення страхової виплати.....	248
<i>Схема 226</i>	Припинення договору страхування.....	249
Доручення (гл. 68 ЦК України).....		250
<i>Схема 227</i>	Поняття й елементи договору доручення.....	250
<i>Схема 228</i>	Права та обов'язки довірителя.....	251
<i>Схема 229</i>	Права та обов'язки повіреного.....	252
<i>Схема 230</i>	Підстави припинення договору доручення.....	253
<i>Схема 231</i>	Поняття й елементи агентського договору.....	254
<i>Схема 232</i>	Зміст та істотні умови агентського договору.....	255
<i>Схема 233</i>	Відповідальність за порушення агентського договору.....	256
Комісія (гл. 69 ЦК України).....		257
<i>Схема 234</i>	Поняття й елементи договору комісії.....	257
<i>Схема 235</i>	Зміст договору комісії.....	258
<i>Схема 236</i>	Припинення договору комісії.....	259
Управління майном (гл. 70 ЦК України).....		260
<i>Схема 237</i>	Поняття й елементи договору управління майном.....	260
<i>Схема 238</i>	Права та обов'язки управителя.....	261
<i>Схема 239</i>	Права та обов'язки установника.....	262
<i>Схема 240</i>	Відповідальність управителя за договором управління майном.....	263
<i>Схема 241</i>	Припинення договору управління майном.....	264
Позика. Кредит. Банківський вклад (гл. 71 ЦК України).....		265
<i>Схема 242</i>	Поняття й елементи договору позики.....	265
<i>Схема 243</i>	Обов'язки та наслідки порушення договору позичальником.....	266
<i>Схема 244</i>	Стягнення коштів за договором позики.....	267
<i>Схема 245</i>	Кредитний договір.....	268
<i>Схема 246</i>	Класифікація кредитів.....	269
<i>Схема 247</i>	Споживчий кредит.....	271
<i>Схема 248</i>	Види кредитних операцій.....	272
<i>Схема 249</i>	Зміст кредитного договору.....	273
<i>Схема 250</i>	Комерційний кредит.....	274
<i>Схема 251</i>	Види та платіжні засоби комерційного кредиту.....	275
<i>Схема 252</i>	Правові наслідки недійсності кредитного договору.....	276
<i>Схема 253</i>	Договір банківського вкладу (депозиту).....	277
<i>Схема 254</i>	Види банківських вкладів та документи, що підтверджують письмову форму договору банківського вкладу.....	278
<i>Схема 255</i>	Права вкладника та обов'язки банку за договором банківського вкладу (депозиту).....	279
Банківський рахунок (гл. 72 ЦК України).....		280
<i>Схема 256</i>	Поняття й елементи договору банківського рахунку.....	280
<i>Схема 257</i>	Порядок укладення договору банківського рахунку.....	281
<i>Схема 258</i>	Види поточних рахунків.....	282
<i>Схема 259</i>	Зміст договору банківського рахунку.....	283
<i>Схема 260</i>	Черговість списання грошових коштів з рахунку.....	284
<i>Схема 261</i>	Розірвання договору банківського рахунку.....	285
<i>Схема 262</i>	Банківська таємниця.....	286

<i>Схема 263</i>	Рахунок умовного зберігання (ескроу).....	287
<i>Схема 264</i>	Права та обов'язки сторін за договором рахунка умовного зберігання (ескроу).....	288
<i>Схема 265</i>	Операції, які виконуються за рахунком ескроу.....	289
<i>Схема 266</i>	Підстави внесення змін, припинення договору ескроу та закриття рахунка ескроу.....	290
Факторинг (гл. 73 ЦК України)		291
<i>Схема 267</i>	Поняття й елементи договору факторингу.....	291
<i>Схема 268</i>	Зміст договору факторингу.....	292
<i>Схема 269</i>	Відповідальність за договором факторингу.....	293
Розрахунки (гл. 74 ЦК України)		294
<i>Схема 270</i>	Загальні положення готівкових розрахунків.....	294
<i>Схема 271</i>	Загальні положення безготівкових розрахунків.....	295
<i>Схема 272</i>	Принципи правового регулювання безготівкових розрахунків.....	296
<i>Схема 273</i>	Розрахунки із застосуванням платіжних доручень.....	297
<i>Схема 274</i>	Застосування та виконання платіжного доручення.....	298
<i>Схема 275</i>	Зміст розрахунків із застосуванням платіжних доручень. Відповідальність за невиконання або неналежне виконання платіжного доручення.....	299
<i>Схема 276</i>	Розрахунки за акредитивом.....	300
<i>Схема 277</i>	Види акредитивів.....	301
<i>Схема 278</i>	Переваги та недоліки акредитиву	303
<i>Схема 279</i>	Виконання та закриття акредитива. Відповідальність банку, що виконує акредитив.....	304
<i>Схема 280</i>	Розрахунки за інкасовими дорученнями.....	305
<i>Схема 281</i>	Виконання інкасового доручення. Повідомлення про проведені операції	306
<i>Схема 282</i>	Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.....	307
<i>Схема 283</i>	Оплата, інкасування та наслідки несплати чека	308
<i>Схема 284</i>	Інші види безготівкових розрахунків.....	309
Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності (гл. 75 ЦК України)		310
<i>Схема 285</i>	Поняття та елементи авторського договору.....	310
<i>Схема 286</i>	Зміст авторського договору.....	311
<i>Схема 287</i>	Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.....	312
<i>Схема 288</i>	Поняття й елементи ліцензійного договору.....	313
<i>Схема 289</i>	Особливості ліцензійних договорів.....	314
<i>Схема 290</i>	Види ліцензійних договорів.....	315
<i>Схема 291</i>	Зміст ліцензійного договору.....	316
<i>Схема 292</i>	Субліцензійний договір.....	317
<i>Схема 293</i>	Особливості субліцензійного договору.....	318
<i>Схема 294</i>	Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.....	319
<i>Схема 295</i>	Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.....	320
<i>Схема 296</i>	Особливості договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.....	321
Комерційна концесія (гл. 76 ЦК України)		322
<i>Схема 297</i>	Договір концесії.....	322
<i>Схема 298</i>	Істотні умови договору концесії.....	323
<i>Схема 299</i>	Поняття й елементи договору комерційної концесії.....	324
<i>Схема 300</i>	Зміст договору комерційної концесії.....	325
<i>Схема 301</i>	Особливі умови договору комерційної концесії.....	326
<i>Схема 302</i>	Договір комерційної субконцесії.....	327

<i>Схема 303</i>	Відповідальність за договором комерційної концесії та його припинення.....	328
	Спільна діяльність (гл. 77 ЦК України)	329
<i>Схема 304</i>	Договір про спільну діяльність.....	329
<i>Схема 305</i>	Переваги договору про спільну діяльність.....	330
<i>Схема 306</i>	Поняття й елементи договору простого товариства.....	331
<i>Схема 307</i>	Ознаки та сфера застосування договору простого товариства.....	332
<i>Схема 308</i>	Істотні умови договору простого товариства.....	333
<i>Схема 309</i>	Зміст договору простого товариства.....	334
<i>Схема 310</i>	Припинення договору простого товариства.....	335
	Публічна обіцянка винагороди (гл. 78 ЦК України)	336
<i>Схема 311</i>	Поняття та види недоговірних зобов'язань.....	336
<i>Схема 312</i>	Право на публічну обіцянку винагороди без оголошення конкурсу.....	337
<i>Схема 313</i>	Права і бов'язки суб'єктів, виконання та припинення публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу	338
<i>Схема 314</i>	Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.....	339
<i>Схема 315</i>	Види та етапи конкурсу.....	340
<i>Схема 316</i>	Умови оголошення конкурсу.....	341
<i>Схема 317</i>	Права та обов'язки суб'єктів зобов'язань, що впливають із оголошення конкурсу.....	342
<i>Схема 318</i>	Зміна умов і відмова від проведення конкурсу.....	343
	Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (гл. 79 ЦК України)	344
<i>Схема 319</i>	Зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.....	344
<i>Схема 320</i>	Обов'язки сторін зобов'язання.....	345
<i>Схема 321</i>	Умови виникнення зобов'язань з вчинення дій у майнових інтересах.....	346
	Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи (гл. 80 ЦК України)	347
<i>Схема 322</i>	Зобов'язання із рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.....	347
<i>Схема 323</i>	Умови виникнення зобов'язання із рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.....	348
<i>Схема 324</i>	Види шкоди, завданої особі внаслідок вчинення нею рятувальних дій щодо майна іншої особи без відповідних повноважень.....	349
	Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи (гл. 81 ЦК України)	350
<i>Схема 515</i>	Зобов'язання з усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.....	350
<i>Схема 516</i>	Вимоги щодо усунення небезпеки, яка загрожує життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.....	351
	Відшкодування шкоди (гл. 82 ЦК України)	352
<i>Схема 327</i>	Поняття зобов'язань з відшкодування шкоди.....	352
<i>Схема 328</i>	Загальні умови відшкодування заподіяної шкоди.....	353
<i>Схема 329</i>	Підстави звільнення від деліктної відповідальності.....	354
<i>Схема 330</i>	Загальні засади відшкодування моральної шкоди.....	355
<i>Схема 331</i>	Види зобов'язань з відшкодування шкоди.....	356
<i>Схема 332</i>	Відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи.....	357
<i>Схема 333</i>	Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою.....	358
<i>Схема 334</i>	Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування.....	359

<i>Схема 335</i> Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.....	360
<i>Схема 336</i> Спеціальні правила відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.....	361
<i>Схема 337</i> Відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення.....	362
<i>Схема 338</i> Відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою.....	363
<i>Схема 339</i> Відповідальність батьків за шкоду, завдану малолітньою особою.....	364
<i>Схема 340</i> Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою	365
<i>Схема 341</i> Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою.....	366
<i>Схема 342</i> Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена.....	367
<i>Схема 343</i> Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.....	368
<i>Схема 344</i> Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.....	369
<i>Схема 345</i> Обов'язки осіб щодо відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.....	370
<i>Схема 346</i> Відшкодування ядерної шкоди.....	371
<i>Схема 347</i> Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.....	372
<i>Схема 348</i> Обсяг та характер відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.....	373
<i>Схема 349</i> Визначення заробітку (доходу), втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я.....	374
<i>Схема 350</i> Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого.....	375
<i>Схема 351</i> Порядок відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого.....	376
<i>Схема 352</i> Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).....	377
<i>Схема 353</i> Право та строки відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, робіт (послуг).....	378
Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (гл. 83 ЦК України).....	379
<i>Схема 354</i> Поняття й елементи зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.....	379
<i>Схема 355</i> Умови виникнення зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.....	380
<i>Схема 356</i> Зміст зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.....	381
<i>Схема 357</i> Порядок відшкодування доходів від безпідставно набутого майна.....	382
<u>СПАДКОВЕ ПРАВО</u>	
Загальні положення про спадкування (гл. 84 ЦК України).....	383
<i>Схема 358</i> Основні категорії спадкування.....	383
<i>Схема 359</i> Загальні положення спадкового права.....	385
<i>Схема 360</i> Універсальне та сингулярне правонаступництво у спадковому праві.....	386
<i>Схема 361</i> Поняття спадкування та склад спадщини.....	387
<i>Схема 362</i> Види спадкування.....	388
<i>Схема 363</i> Підстави відкриття спадщини.....	389
<i>Схема 364</i> Час відкриття спадщини.....	390
<i>Схема 365</i> Місце відкриття спадщини.....	391
<i>Схема 366</i> Суб'єкти спадкування.....	392
<i>Схема 367</i> Підстави усунення від спадкування.....	393

<i>Схема 368</i>	Особливості спадкування права на земельну ділянку.....	394
<i>Схема 369</i>	Спадкування частки у праві спільної сумісної власності.....	395
<i>Схема 370</i>	Право на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві.....	396
<i>Схема 371</i>	Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі).....	397
<i>Схема 372</i>	Особливості спадкування майна члена фермерського господарства.....	398
<i>Схема 373</i>	Спадкування прав, пов'язаних із участю в господарських товариствах, виробничих кооперативах.....	399
<i>Схема 374</i>	Спадкування прав, пов'язаних із участю у кооперативі.....	400
	Спадкування за заповітом (гл. 85 ЦК України).....	401
<i>Схема 375</i>	Поняття та право на заповіт.....	401
<i>Схема 376</i>	Зміст та форма заповіту.....	402
<i>Схема 377</i>	Посвідчення заповіту посадовою особою органу місцевого самоврядування.....	403
<i>Схема 378</i>	Тлумачення та посвідчення заповіту.....	404
<i>Схема 379</i>	Види заповіту.....	405
<i>Схема 380</i>	Право на обов'язкову частку в спадщині та скасування і заміна заповіту.....	406
<i>Схема 381</i>	Недійсність заповіту.....	407
	Спадкування за законом (гл. 86 ЦК України).....	408
<i>Схема 382</i>	Загальні положення про спадкування за законом.....	408
<i>Схема 383</i>	Черговість спадкування за законом.....	409
<i>Схема 384</i>	Зміна черговості спадкування та розмір частки спадкоємців за законом.....	410
<i>Схема 385</i>	Спадкування за правом представлення.....	411
<i>Схема 386</i>	Набуття права на спадкування за законом при усиновленні.....	412
	Здійснення права на спадкування (гл. 87 ЦК України).....	413
<i>Схема 387</i>	Прийняття спадщини.....	413
<i>Схема 388</i>	Строк та процедура прийняття спадщини.....	414
<i>Схема 389</i>	Визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.....	415
<i>Схема 390</i>	Поважні причини пропуску строку для прийняття спадщини.....	416
<i>Схема 391</i>	Спадкова трансмісія.....	417
<i>Схема 392</i>	Порядок та види відмови від прийняття спадщини.....	418
<i>Схема 393</i>	Визнання відмови від спадщини недійсною.....	419
<i>Схема 394</i>	Правові наслідки відмови від прийняття спадщини.....	420
<i>Схема 395</i>	Відумерлість спадщини.....	421
<i>Схема 396</i>	Поділ і перерозподіл спадщини.....	422
<i>Схема 397</i>	Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця.....	423
<i>Схема 398</i>	Відшкодування витрат, які покладаються на спадкоємців.....	424
<i>Схема 399</i>	Заходи щодо охорони спадкового майна.....	425
<i>Схема 400</i>	Призначення охоронця спадкового майна та управління спадщиною.....	426
	Виконання заповіту (гл. 88 ЦК України).....	427
<i>Схема 401</i>	виконання та порядок призначення виконавців заповіту.....	427
<i>Схема 402</i>	Обов'язки виконавця заповіту.....	428
<i>Схема 403</i>	контроль за виконанням заповіту та строк чинності повноважень виконавця заповіту.....	429
<i>Схема 404</i>	Підстави припинення повноважень виконавця заповіту.....	430
	Оформлення права на спадщину (гл. 89 ЦК України).....	431
<i>Схема 405</i>	Порядок оформлення права на спадщину.....	431
<i>Схема 406</i>	Видача свідоцтв про право на спадщину.....	432
<i>Схема 407</i>	Внесення змін та визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.....	433
	Спадковий договір (гл. 90 ЦК України).....	434
<i>Схема 408</i>	Поняття та ознаки спадкового договору.....	434
<i>Схема 409</i>	Цивільно-правова характеристика спадкового договору.....	435
<i>Схема 410</i>	Сторони спадкового договору.....	436
<i>Схема 411</i>	Істотні умови спадкового договору.....	437

<i>Схема 412</i> Права та обов'язки сторін спадкового договору.....	438
<i>Схема 413</i> Особливості спадкового договору за участю подружжя.....	439
<i>Схема 414</i> Забезпечення виконання спадкового договору	440
<i>Схема 415</i> Зміна і припинення спадкового договору.....	441
Перелік рекомендованої літератури	442

ПЕРЕДМОВА

Підготовка сучасного представника правничої професії у закладах вищої освіти є немислимою без набуття знань та навиків у сфері цивільно-правового регулювання в Україні. Нові виклики, з якими стикається людство в останні десятиріччя, зобов'язує переглянути наявні підходи щодо організації освітнього процесу у цій сфері. У процесі навчання за дистанційною формою значно зростає роль самостійної роботи здобувача, що передбачає доцільність звернення до різного роду навчальної літератури. В цьому аспекті навчальний посібник у схемах з цивільного права є якісно ефективним засобом набуття нових знань.

Навчальний посібник з цивільного права у схемах у систематизованій формі викладу матеріалу знайомить здобувачів вищої освіти із інститутами зобов'язального та спадкового права. Структурований спосіб викладу матеріалу значно спрощує процес засвоєння навчального матеріалу, що своєю чергою дозволяє здобувачу вищої освіти набути необхідних для майбутньої правничої діяльності загальних та спеціальних компетентностей. Візуальне сприйняття інформації є інноваційним елементом у сфері реалізації програмних результатів навчання.

Вивчення матеріалу, поданого в навчальному посібнику, сприяє здобувачу вищої освіти у з'ясуванні сутності, змісту і сфери застосування норм зобов'язального та спадкового права, закріпленню знань про особливості цивільних правовідносин у розглядуваних сферах.

Безумовними перевагами викладу матеріалу у навчальному посібнику «Цивільне право України (Особлива частина) (у схемах та таблицях)» є, зокрема, те, що будучи опорним стислим конспектом основних понять цивільного права, цей навчальний посібник дозволяє використовувати його для самоконтролю, що значною мірою спрощує підготовку до семінарських і практичних занять. У навчальному посібнику у вигляді схем акумульовано як положення доктрини цивільного права, так і законодавчі норми.

Зважаючи на наявність певних колізійних положень регулятивного законодавства, методично обґрунтованим було включити у розглядуваний перелік нормативно-правові акти, які дозволяють знайти правильне рішення у кожній конкретній ситуації цивільно-правового характеру. У свою чергу, ознайомлення зі змістом наведених у переліку правозастосовних актів сприятиме формуванню практичних навичок, що є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього правника. Усвідомлюючи важливість доктринальних положень цивілістики для визначення галузевих постулатів у сфері врегулювання цивільно-правових відносин, авторами навчального посібника також запропоновано перелік спеціальної літератури, важливої до опрацювання. Саме системний підхід до вивчення цивільного права сприятиме формуванню ґрунтовних знань, що є запорукою розвинутої правосвідомості, правового мислення та правової культури.

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО**ПОНЯТТЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. СТОРОНИ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ (ГЛ. 47 ЦК УКРАЇНИ)****ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОГО ПРАВА**

Зобов'язальне право – підгалузь цивільного права, норми якої регулюють відносини майнового обігу, що виникають при переході матеріальних та інших благ від однієї особи до іншої. Норми зобов'язального права об'єднані в окрему книгу ЦК України, яка регулює загальні засади встановлення, виконання та припинення зобов'язань, правові наслідки їхнього порушення, а також окремі види зобов'язань (договорів). Зобов'язальним правом регулюються виключно відносини економічного обороту, тобто ті, що виникають при переході від однієї особи до іншої таких матеріальних та інших благ, які набули форми товару. Товарної форми можуть набувати не тільки речі, а й інші види об'єктів, наприклад, послуги, майнові права, деякі нематеріальні блага.

Система зобов'язального права**Спеціальна частина.
Договірні зобов'язання:**

зобов'язання про передачу майна у власність (купівля-продаж, дарування, міна, довічне утримання – гл. 54-57 ЦК України);

зобов'язання про передачу майна у користування (оренда, житловий найм, лізинг – гл. 58-60 ЦК України);

зобов'язання про виконання робіт (підряд, побутовий підряд і т.д. – гл. 61, 62 ЦК України)

зобов'язання про надання послуг (договір зберігання, перевезення, страхування і т.д. – гл. 63-70 ЦК України);

зобов'язання щодо здійснення позикових, кредитно-розрахункових та інших дій (кредитний договір, договір позики і т.д. – гл. 71-74 ЦК України);

зобов'язання про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності (авторські договори, ліцензійний договір, договір концесії та ін. – гл. 75, 76 ЦК України);

зобов'язання про спільну діяльність (договір про спільну діяльність – гл. 77 ЦК України).

**Спеціальна частина.
Недоговірні зобов'язання:**

публічна обіцянка винагороди (гл. 78 ЦК України);

вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення (гл. 79 ЦК України);

рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи (гл. 80 ЦК України);

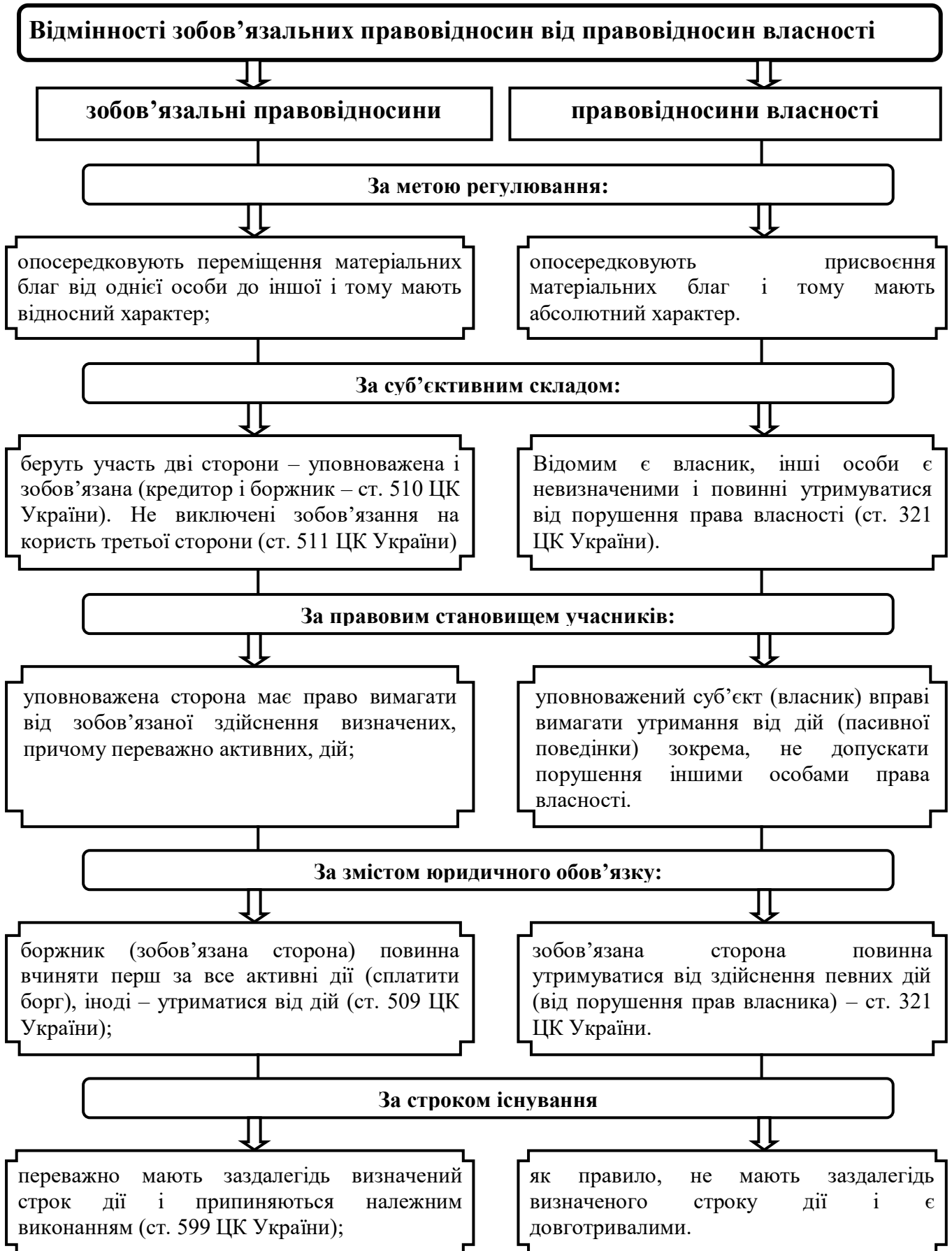
створення загрози життю, здоров'ю та майну фізичної особи або майну юридичної особи (гл. 81 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) (§ 3 гл. 82 ЦК України);

набуття, збереження майна без достатньої правової підстави (гл. 83 ЦК України).

Загальна частина загальні положення про зобов'язання (поняття та сторони – гл. 47 ЦК України, виконання зобов'язань – гл. 48 ЦК України, забезпечення виконання зобов'язань – гл. 49 ЦК України, припинення зобов'язань – гл. 50 ЦК України, правові наслідки порушення зобов'язань та відповідальність за їх порушення – гл. 51 ЦК України).

ВІДМІННОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ВІД ПРАВОВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

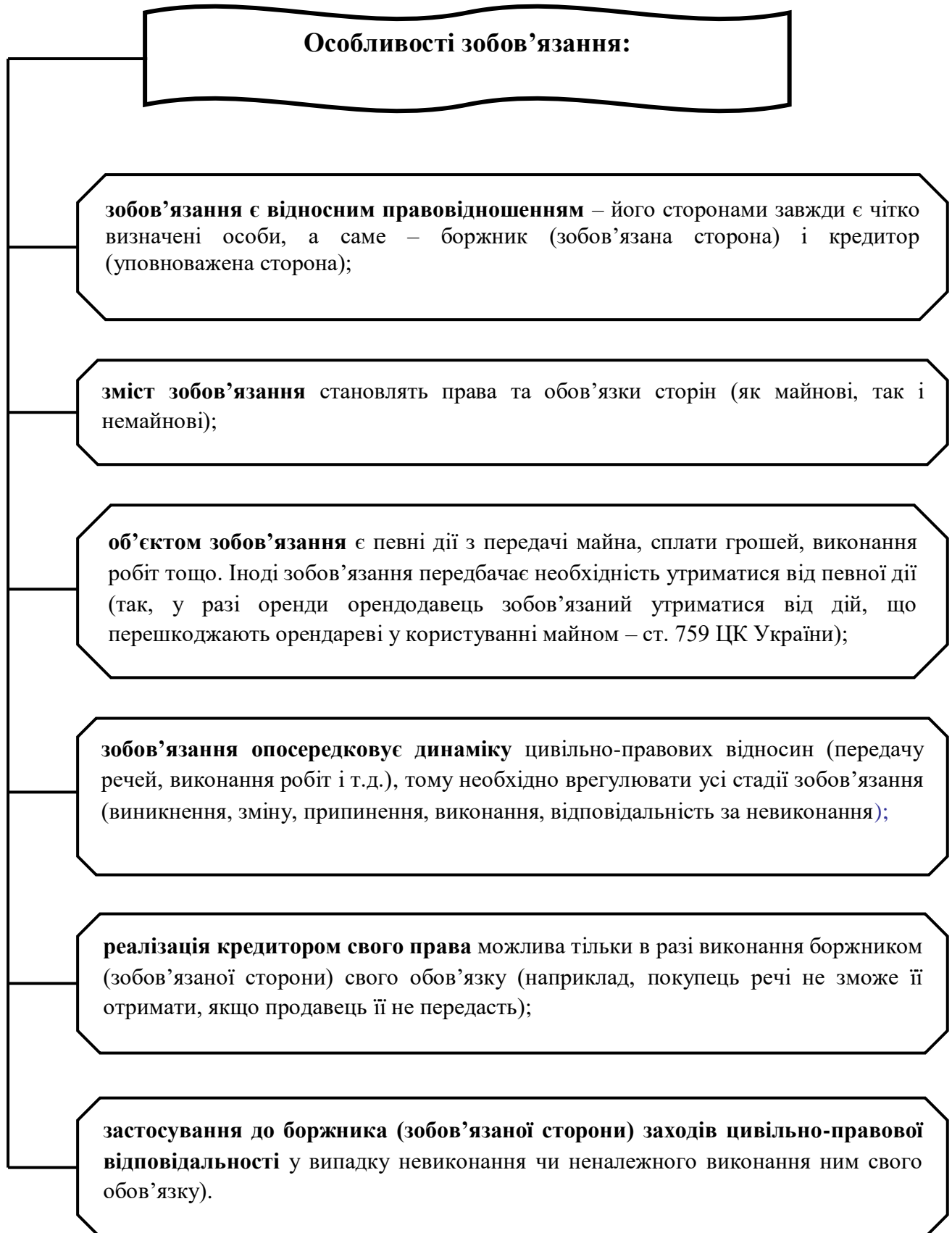
Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК України, ч. 1 ст. 175 ГК України).

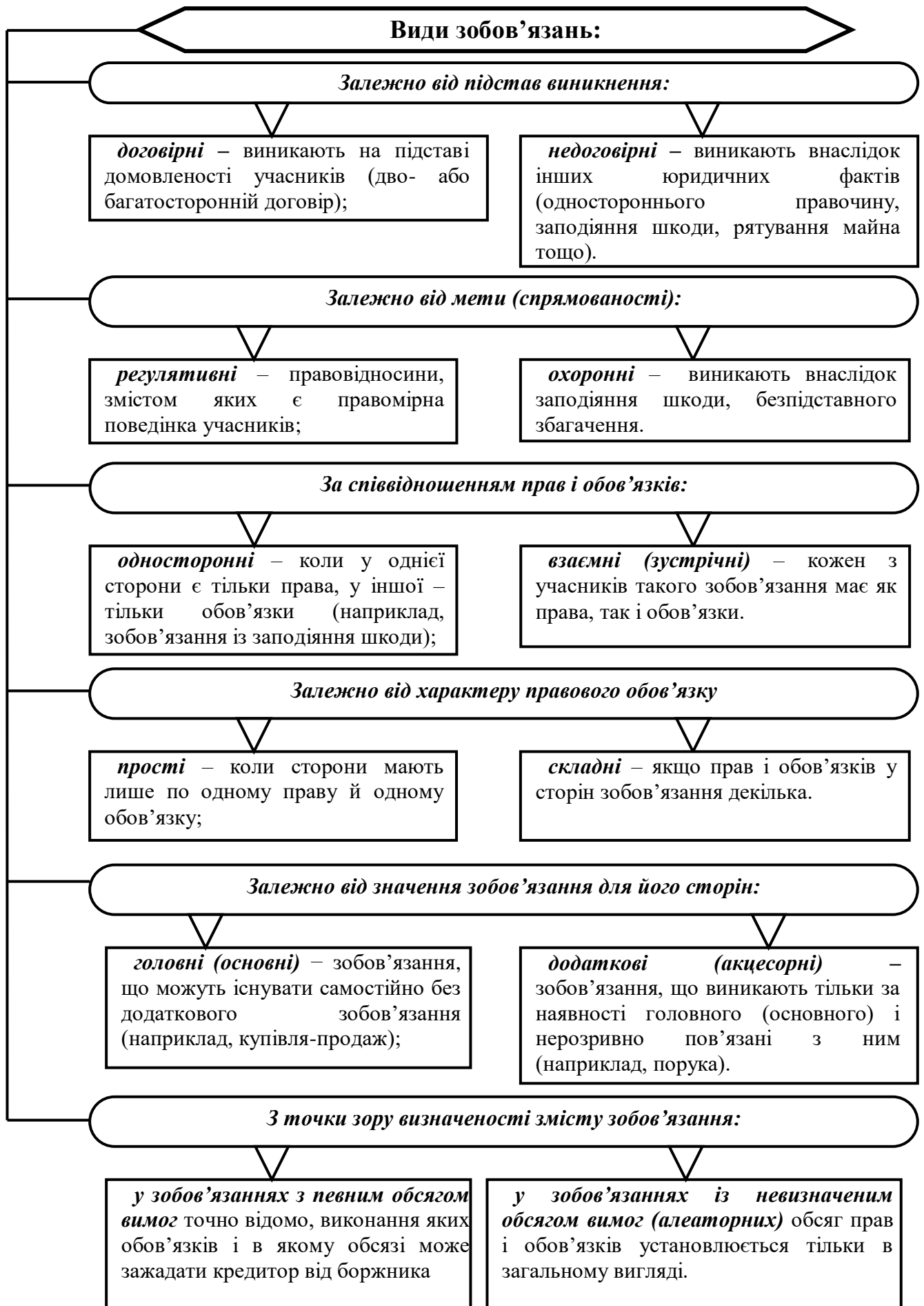
Підстави виникнення зобов'язань

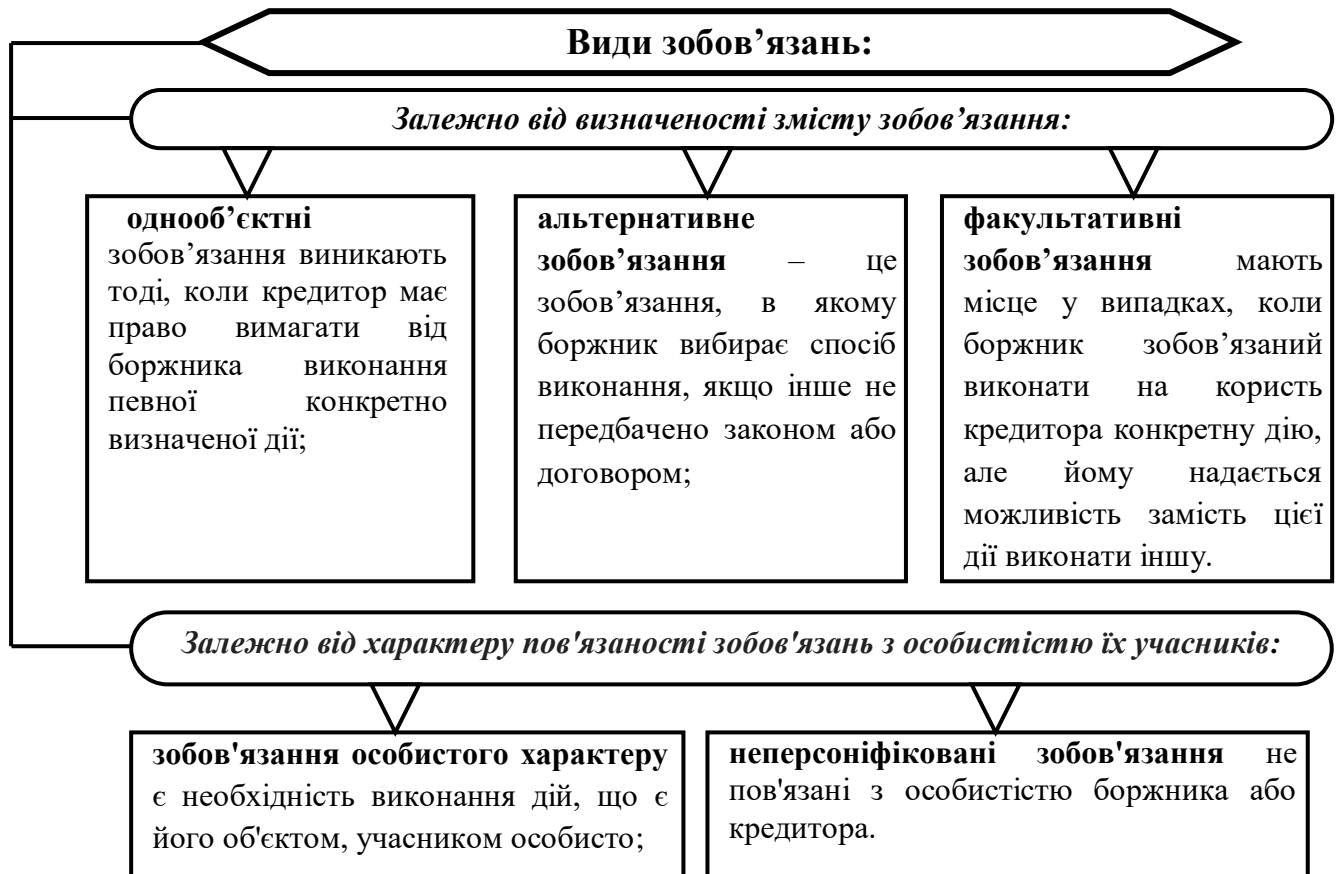
- ✓ договір;
- ✓ односторонні правочини;
- ✓ акти суб'єктів публічного права;
- ✓ безпосередні приписи актів цивільного законодавства;
- ✓ правопорушення, що полягають у заподіянні майнової (матеріальної) та моральної шкоди;
- ✓ рішення суду;
- ✓ інші юридичні факти, якими можуть бути як дії, так і події.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

ВИДИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

ПІДСТАВИ ЗАМІНИ КРЕДИТОРА У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Заміна кредитора в зобов'язанні означає, що із зобов'язання вибуває колишній (первісний) кредитор і його замінює інша особа, що вступила в це зобов'язання. Таке можливо у всіх випадках, крім тих, коли така заміна заборонена договором або законом.

Підстави заміни кредитора в зобов'язанні: (ст. 512 ЦК України)

цесія (відступлення права вимоги) – передання ним своїх прав іншій особі за правочином;

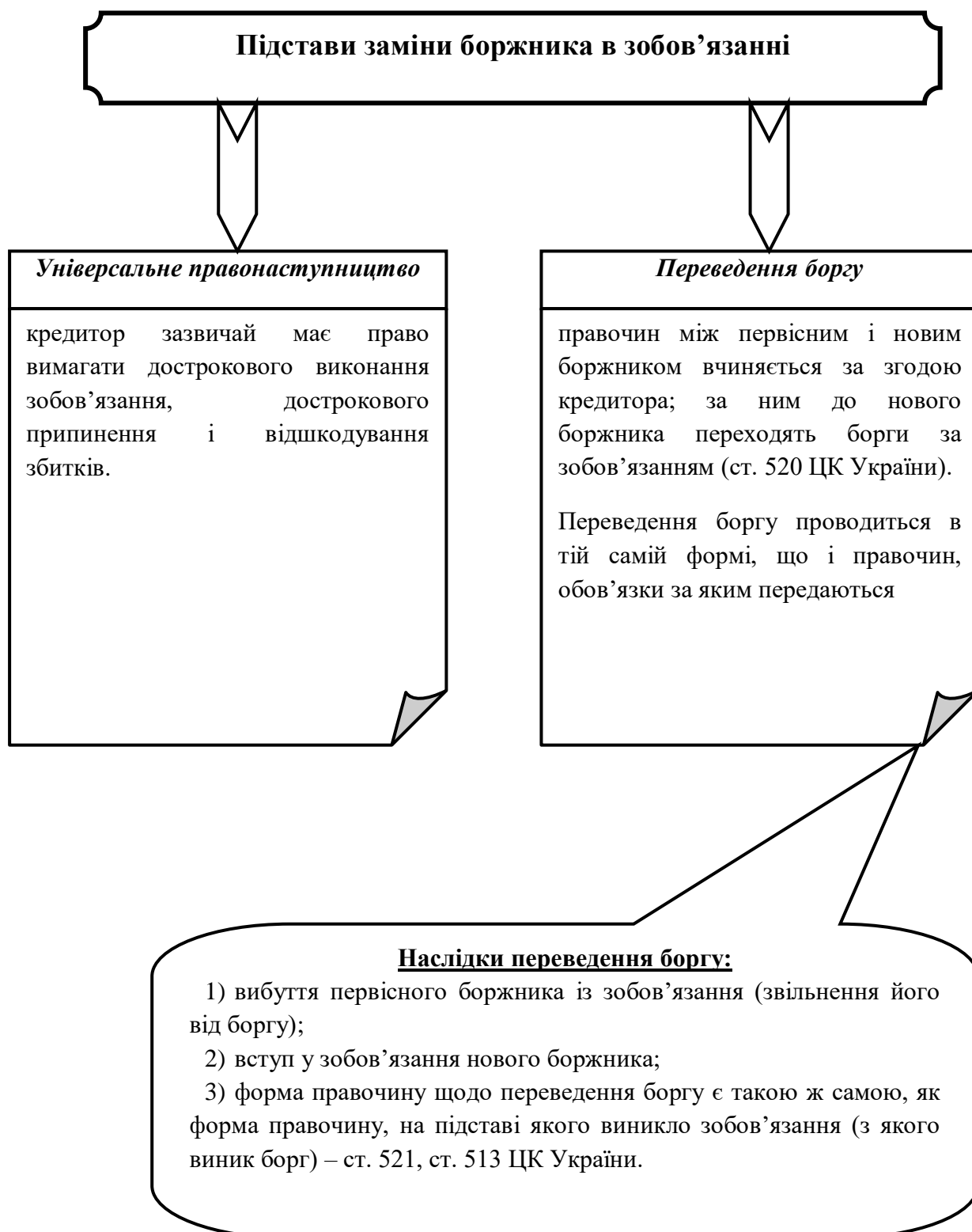
правонаступництво. Воно може бути як універсальним (наприклад, спадкування за загальним правилом), так і сингулярним, тобто частковим (наприклад, у деяких випадках реорганізації юридичних осіб);

суброгація – виконання зобов'язання за боржника третьою особою зі вступом зазначеної особи у права кредитора (може мати місце у двох випадках: в разі виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем);

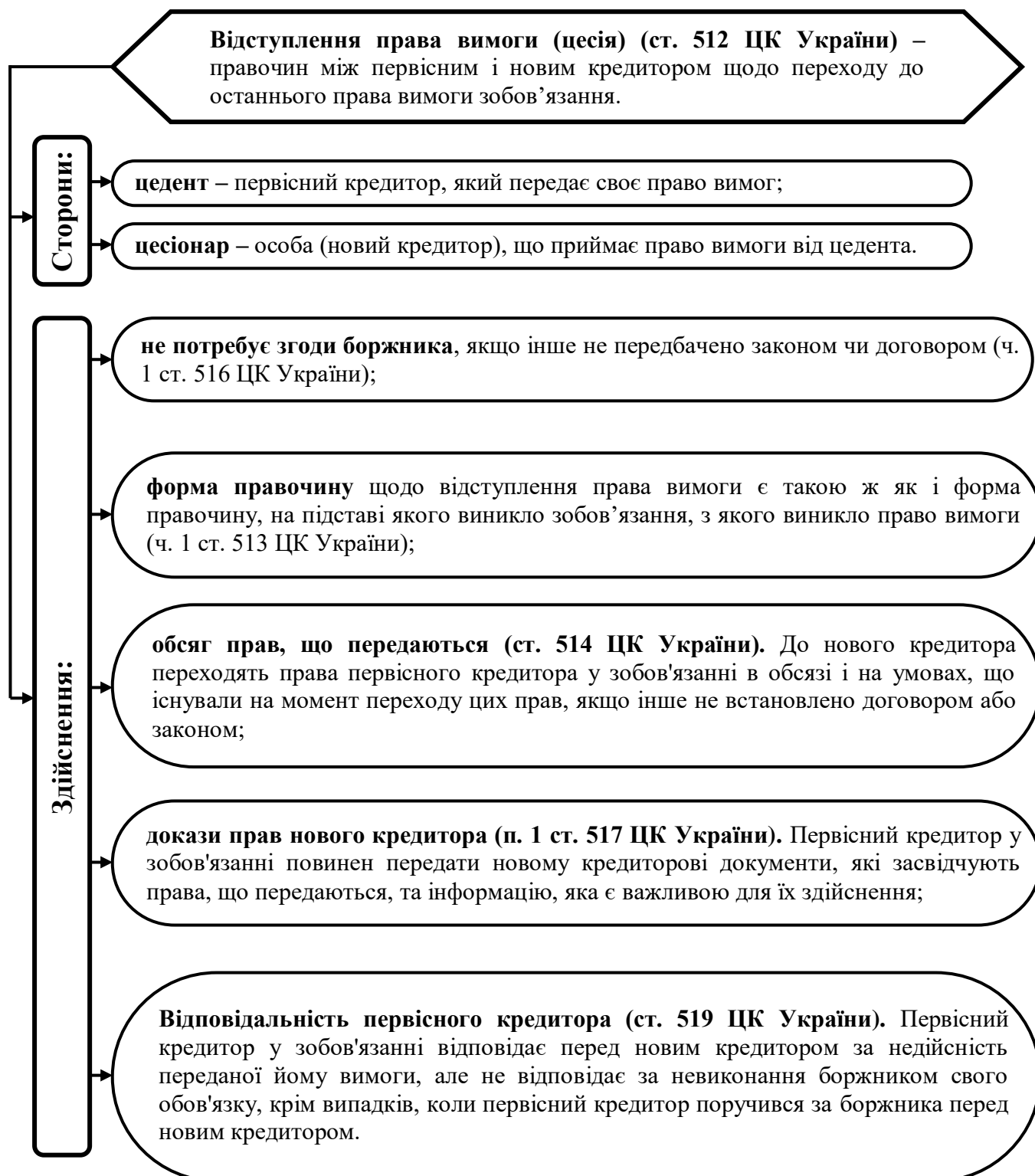
виконання обов'язку боржника третьою особою;

в інших випадках, передбачених законом.

ПІДСТАВИ ЗАМІНИ БОРЖНИКА У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

ВІДСТУПЛЕННЯ ПРАВА ВИМОГИ (ЦЕСІЯ)

ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (ГЛ. 48 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Виконання зобов'язання – це здійснення його суб'єктами взаємообумовлених зустрічних дій або утримання від них, що проявляється у реалізації кредитором своїх прав і виконанні боржником покладених на нього обов'язків, зокрема щодо: передання майна, виконання робіт, надання послуг, сплати грошей тощо.

Принципи виконання зобов'язань

Відповідно до ст. 526 ЦК України зобов'язання має виконуватися **належним чином** відповідно до умов договору та вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. **Принцип належного виконання**, як правило, передбачає виконання зобов'язання: 1) належними сторонами; 2) щодо належного предмета; 3) належним способом; 4) у належні строки (терміни); 5) у належному місці. **Виконання зобов'язань, реалізація, зміна та припинення певних прав у договірному зобов'язанні можуть бути зумовлені** вчиненням або утриманням від вчинення однією із сторін у зобов'язанні певних дій чи настанням інших обставин, передбачених договором, у тому числі обставин, які повністю залежать від волі однієї із сторін.

Принцип реального виконання встановлено у ст. 622 ЦК України. Відповідно до ч. 1 ст. 622 ЦК України боржник, який сплатив неустойку і відшкодував збитки, завдані порушенням зобов'язання, не звільняється від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, якщо інше не встановлено договором або законом. **Боржник звільняється від виконання зобов'язання в натурі у разі:** 1) відмови кредитора від прийняття виконання, яке внаслідок прострочення втратило для нього інтерес; 2) передання кредиторові відступного; 3) відмови кредитора від договору.

Принцип стабільності зобов'язання полягає у недопустимості односторонньої відмови від зобов'язання або односторонньої зміни його умов. Відповідно до ст. 525 ЦК України одностороння відмова від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом.

Принцип ділової співпраці означає, що сторони зобов'язання взаємно сприяють одна одній у виконанні зобов'язання. При цьому одна сторона не створює перешкод іншій стороні у виконанні зобов'язання, а навпаки докладає зі свого боку зусиль для сприяння у такому виконанні – ч. 2 ст. 193 ГК України.

Принцип справедливості, добросовісності, розумності передбачає недопущення дисбалансу у правах та обов'язках сторін зобов'язання; дотримання стороною взятих на себе зобов'язань; адекватність дій сторін до взятих на себе обов'язків.

Принцип довіри контрагентів означає, що кожна зі сторін зобов'язання виходить із добропорядності, чесності й передбачуваності дій іншої сторони на виконання нею зобов'язання, що дозволяє первісно припускати можливість виконання зобов'язання контрагентом і спрямованість на це його дій.

СУБ'ЄКТИ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Суб'єкти виконання зобов'язання:

боржник

вправі вимагати підтвердження того, що виконання приймається самим кредитором чи уповноваженою на це особою;

кредитор

вправі вимагати виконання зобов'язання від чітко визначеної особи (боржника). Виконання зобов'язання може бути покладено боржником на третю особу, якщо інше не передбачене законом чи іншим нормативно-правовим актом, умовами зобов'язання чи не впливає з суті правовідносин. У цьому випадку кредитор не вправі відмовитися від прийняття виконання;

третя особа

наражається на небезпеку втратити своє право на майно боржника (право оренди, застави і т.д.) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно; може за власний рахунок задовольнити вимоги кредитора без згоди боржника (в цьому випадку до третьої особи переходять права кредитора).

СТРОК ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Строк виконання зобов'язання. Якщо у зобов'язанні встановлено строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). Зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події (ст. 530 ЦК України).

ОСОБЛИВОСТІ:

зобов'язання із **визначеним строком для виконання** повинно бути виконано у встановлений день виконання чи в будь-який момент часу у межах періоду, встановленого до дня його виконання;

якщо зобов'язання не передбачає строк його виконання і не містить умов, що дозволяють визначити цей строк, воно повинно бути виконано в **розумний** строк після виникнення зобов'язання, але не пізніше 7-ми днів з моменту заявлення першої вимоги кредитора.

Умови дострокового виконання зобов'язання (ст. 531 ЦК України):

якщо інше не передбачене законом, іншими нормативно-правовими актами чи умовами зобов'язання або не впливає із його суті;

для зобов'язання, пов'язаного із здійсненням його сторонами підприємницької діяльності тільки у випадках, коли це передбачено законом, іншими нормативно-правовими актами, договором чи впливає із звичаїв ділового обороту.

МІСЦЕ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Місце виконання зобов'язання (ст. 532 ЦК України):

якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, виконання провадиться:

встановлюється у договорі.

за зобов'язанням про передання нерухомого майна – за місцезнаходженням цього майна;

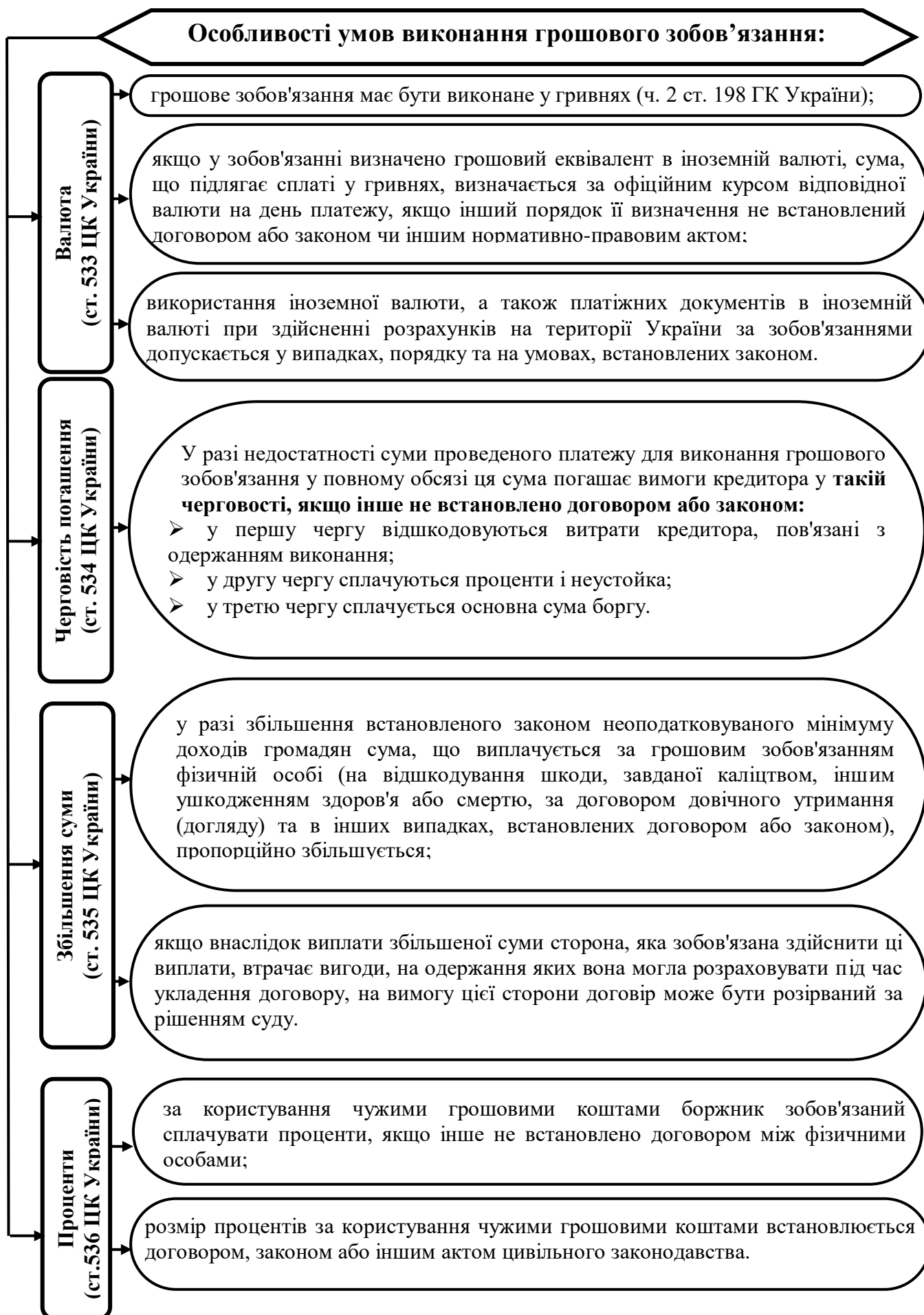
за зобов'язанням про передання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення, – за місцем здавання товару (майна) перевізникові;

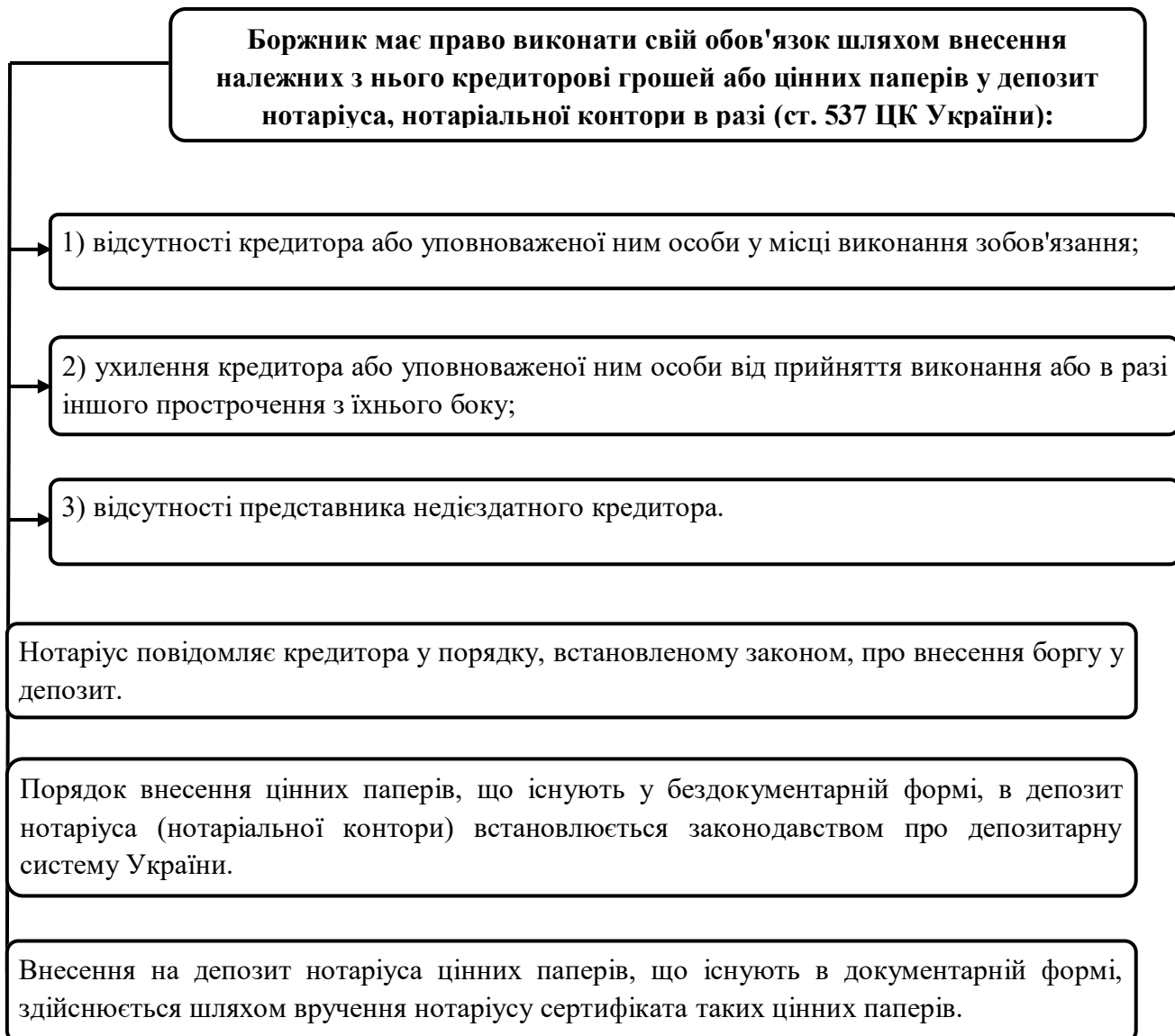
за зобов'язаннями про передання товару (майна), що виникає на підставі інших правочинів, – за місцем виготовлення чи зберігання товару (майна), якщо це місце було відоме кредитором на момент виникнення зобов'язання;

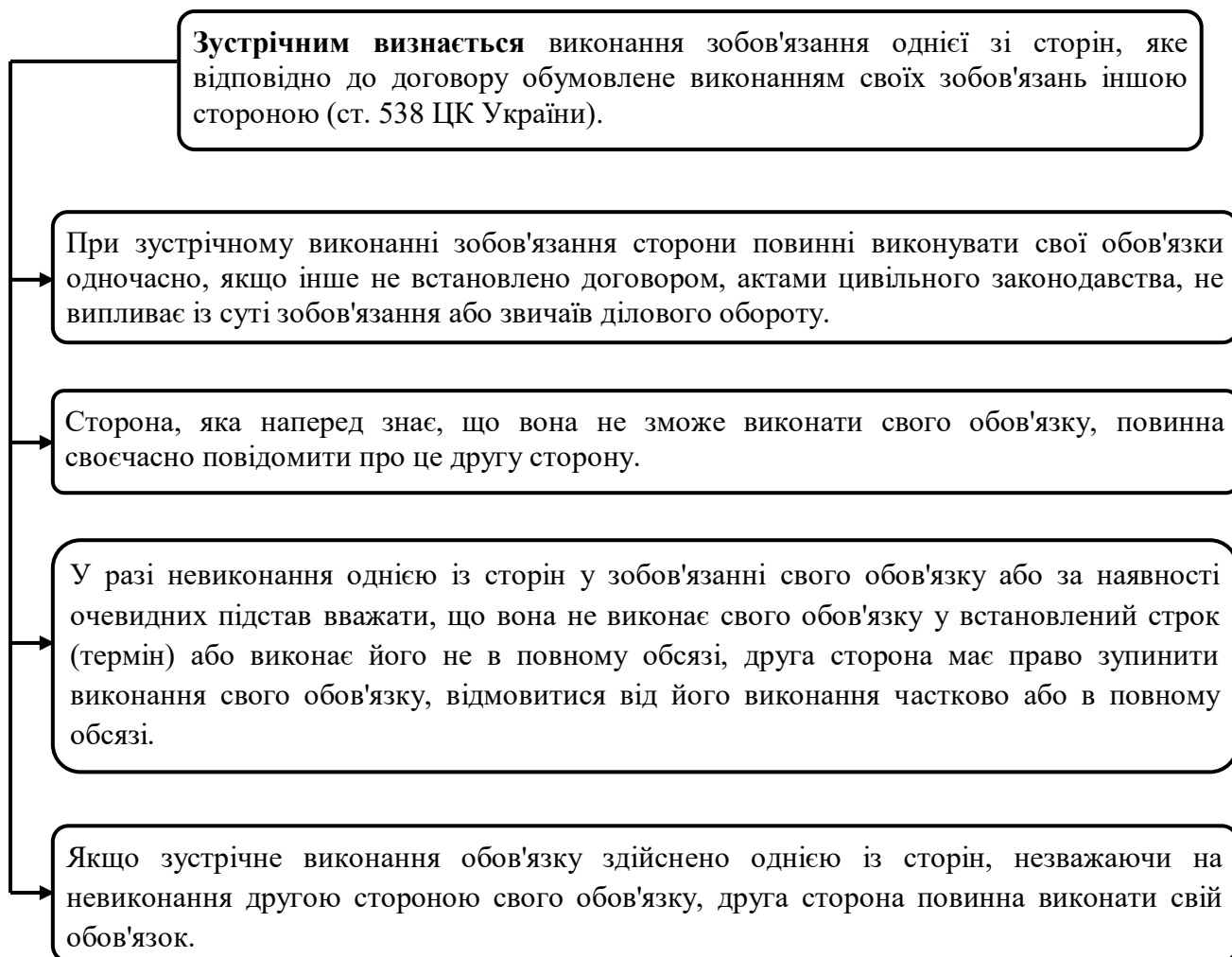
за грошовим зобов'язанням – за місцем проживання кредитора, а якщо кредитором є юридична особа, – за її місцезнаходженням на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання (місцезнаходження) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконується за новим місцем проживання (місцезнаходженням) кредитора з віднесенням на кредитора всіх витрат, пов'язаних із зміною місця виконання;

за іншим зобов'язанням – за місцем проживання (місцезнаходженням) боржника.

ОСОБЛИВОСТІ УМОВ ВИКОНАННЯ ГРОШОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

**ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВНЕСЕННЯМ БОРГУ В ДЕПОЗИТ НОТАРІУСА,
НОТАРІАЛЬНОЇ КОНТОРИ**

ОСОБЛИВОСТІ ЗУСТРІЧНОГО ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

СОЛІДАРНЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання (ст. 541 ЦК України).

Солідарна вимога кредиторів
(ст. 542 ЦК України):

у разі солідарної вимоги кредиторів (солідарних кредиторів) кожний із кредиторів має право пред'явити боржникові вимогу у повному обсязі;

до пред'явлення вимоги одним із солідарних кредиторів боржник має право виконати свій обов'язок будь-якому із них на свій розсуд;

боржник не має права висувати проти вимоги одного із солідарних кредиторів заперечення, що ґрунтуються на таких відносинах боржника з іншими солідарними кредиторами, в яких цей кредитор не бере участі;

виконання боржником свого обов'язку одному із солідарних кредиторів у повному обсязі звільняє боржника від виконання решті солідарних кредиторів;

солідарний кредитор, який одержав виконання від боржника, зобов'язаний передати належне кожному з решти солідарних кредиторів у рівній частці, якщо інше не встановлено договором між ними.

Солідарний обов'язок боржників
(ст. 543 ЦК України):

у разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо;

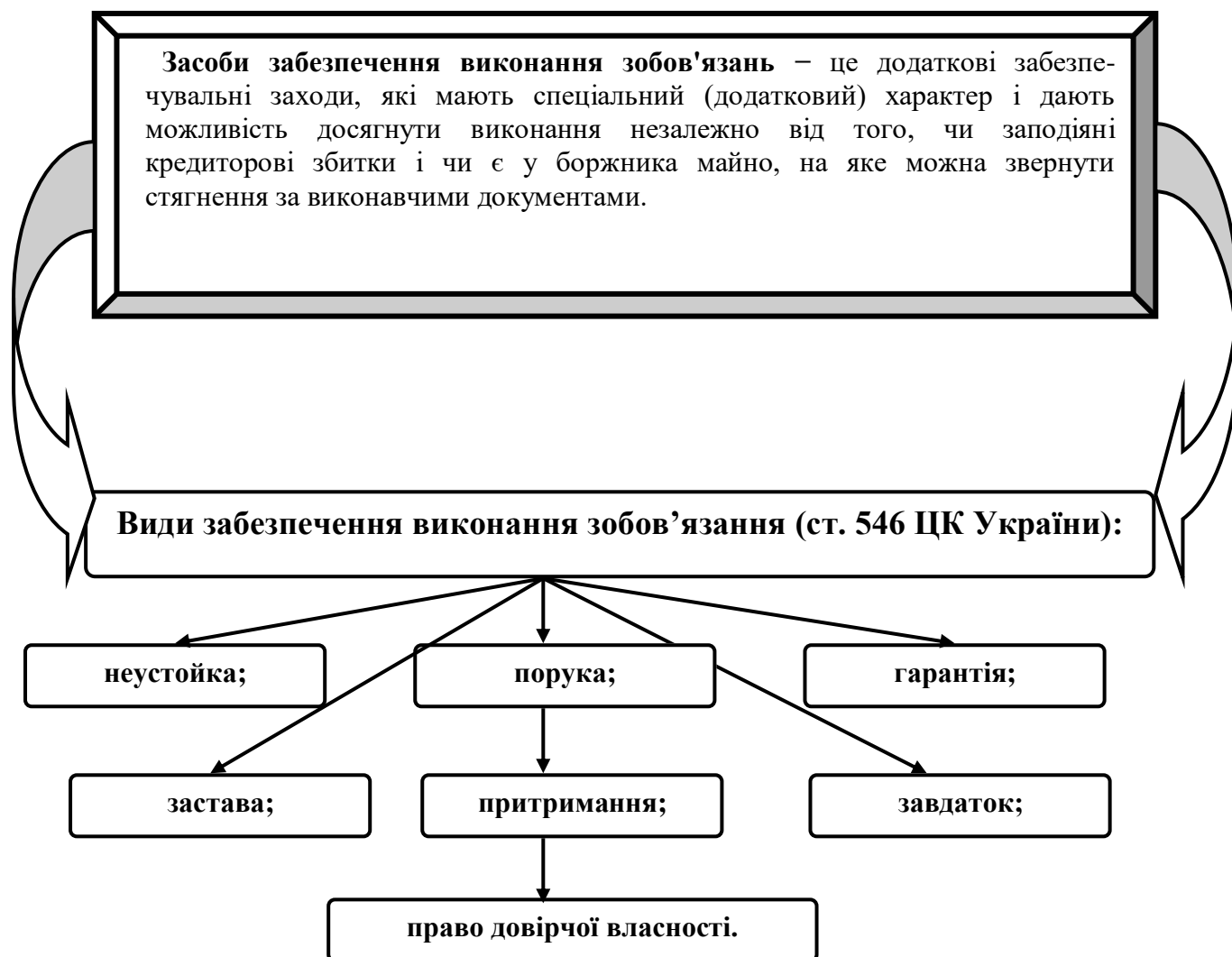
кредитор, який одержав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане від решти солідарних боржників;

солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки їхній обов'язок не буде виконаний у повному обсязі;

солідарний боржник не має права висувати проти вимоги кредитора заперечення, що ґрунтуються на таких відносинах решти солідарних боржників з кредитором, у яких цей боржник не бере участі;

виконання солідарного обов'язку у повному обсязі одним із боржників припиняє обов'язок решти солідарних боржників перед кредитором;

ліквідація солідарного боржника – юридичної особи, смерть солідарного боржника – фізичної особи не припиняють обов'язку решти солідарних боржників перед кредитором та не змінюють його обсягу та умов виконання.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (ГЛ. 49 ЦК УКРАЇНИ)**ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ**

ОЗНАКИ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ**Ознаки засобів забезпечення виконання зобов'язання:**

мають майновий характер;

забезпечують інтереси кредитора і спрямовані на виконання зобов'язання;

встановлюються на підставі закону чи за згодою сторін;

мають додатковий (акцесорний) характер, тобто вони забезпечують виконання основного зобов'язання, тому припинення чи недійсність основного зобов'язання тягне за собою припинення чи недійсність його забезпечення (за виключенням банківської гарантії – ст. 560 ЦК України, ст. 200 ГК України);

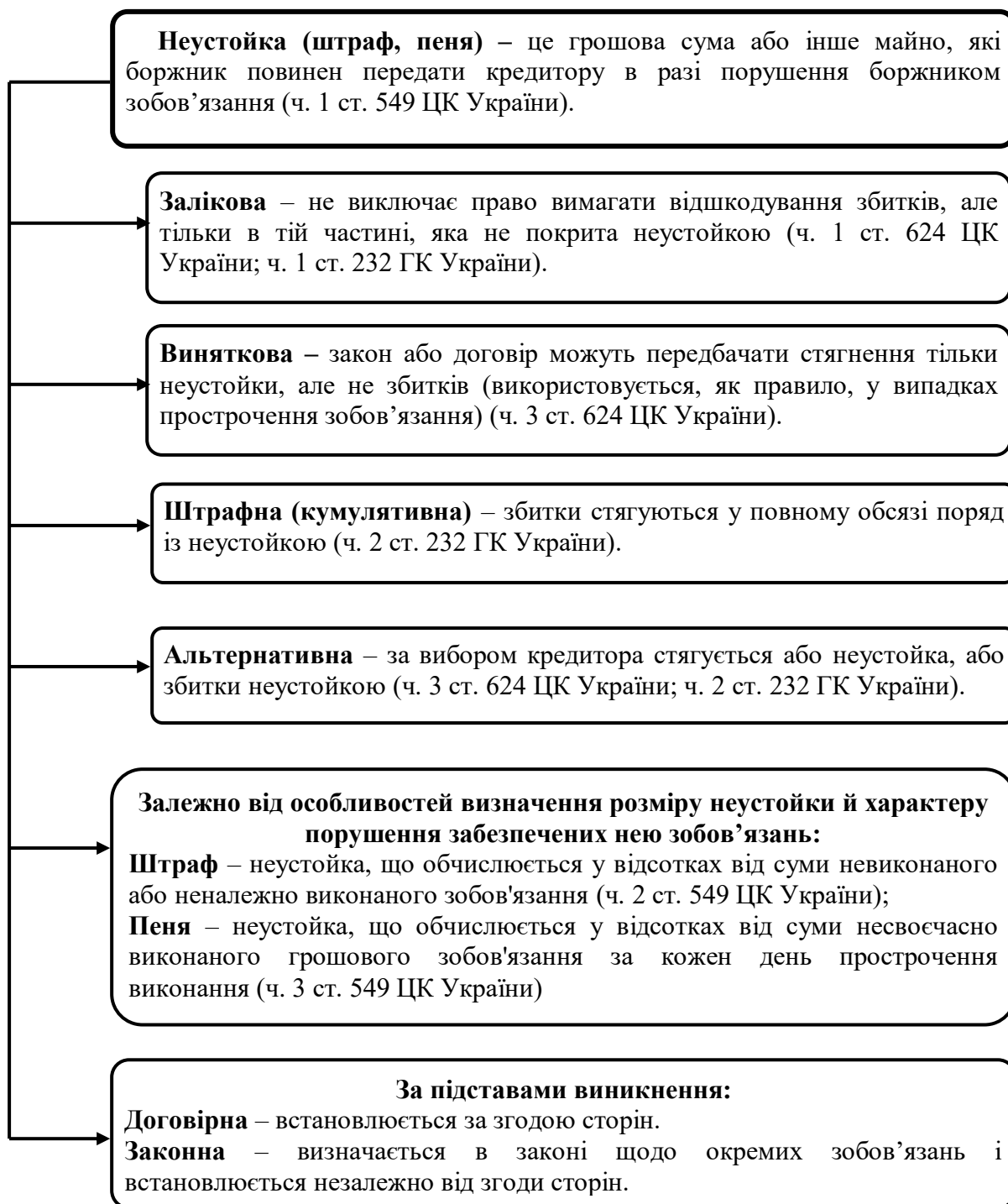
застосовуються незалежно від того, чи збитки нанесені кредитору невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання, чи ні;

можливість їх застосування переважно не залежить від наявності у боржника майна, на яке може бути звернене стягнення;

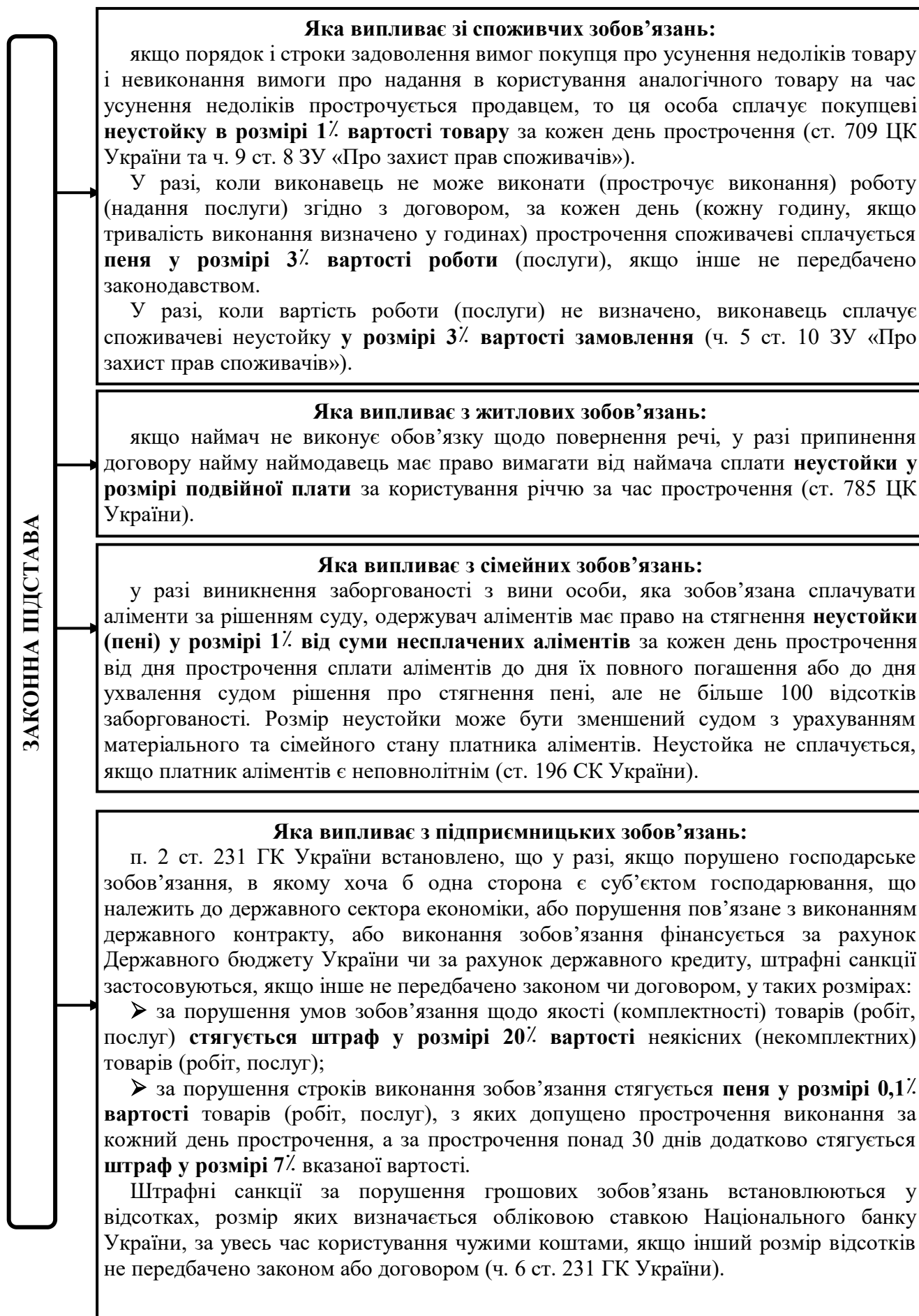
стимулюють боржника до виконання зобов'язання;

у випадку невиконання зобов'язання призводять до ризику втрати боржником майна (застава – ст. 572 ЦК України, притримання – ст. 594 ЦК України, завдаток – ст. 570 ЦК України, неустойка – ст. 549 ЦК України) або довіри до нього з боку інших осіб (гарантія – ст. 560 ЦК України, ст. 200 ГК України, порука – ст. 553 ЦК України).

ПОНЯТТЯ І ВИДИ НЕУСТОЙКИ

ЗАКОННА ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ НЕУСТОЙКИ

ОСОБЛИВОСТІ НЕУСТОЙКИ**Особливості неустойки:**

предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно;

якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства;

розмір неустойки уже відомий сторонам у момент виникнення зобов'язання

неустойка стягується за сам факт порушення зобов'язання, незалежно від того, чи нанесені реальні збитки кредитору, чи ні;

розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі, якщо таке збільшення не заборонено законом;

можливість для сторін самостійно встановлювати розмір неустойки, умови і порядок її стягнення (з врахуванням законодавчих обмежень);

угода (правочин) щодо стягнення неустойки повинен бути укладений в письмовій формі, незалежно від форми основного зобов'язання;

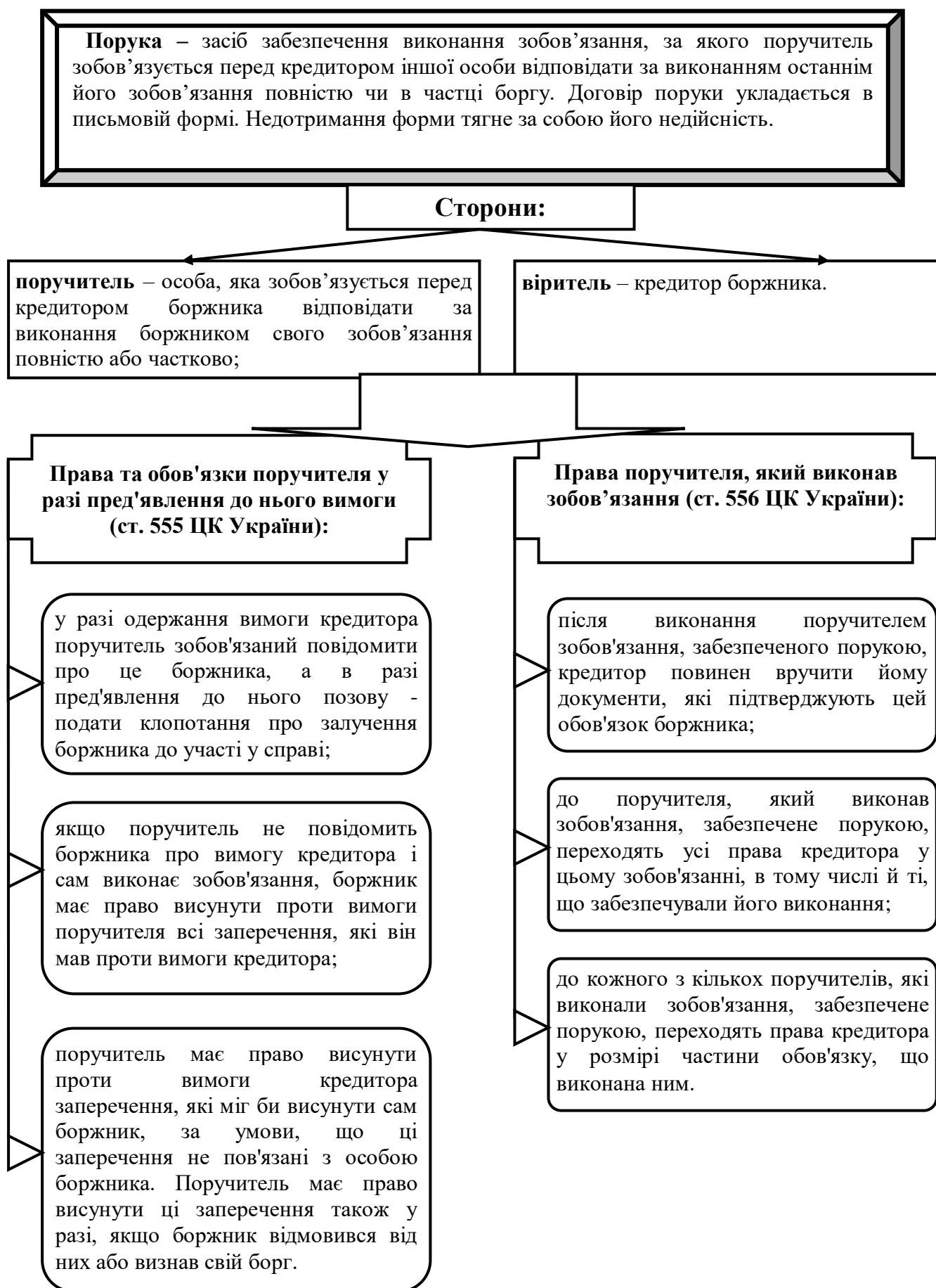
сплата (передання) неустойки не звільняє боржника від виконання свого обов'язку в натурі;

сплата (передання) неустойки не позбавляє кредитора права на відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

суд вправі зменшити розмір неустойки, якщо вона явно не відповідає наслідку порушення зобов'язання;

неустойка – це міра цивільно-правової відповідальності.

ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР ПОРУКИ

ОСОБЛИВОСТІ ПОРУКИ**Особливості поруки:**

поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником;

порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі;

поручителем може бути одна особа або кілька осіб;

у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя;

поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки;

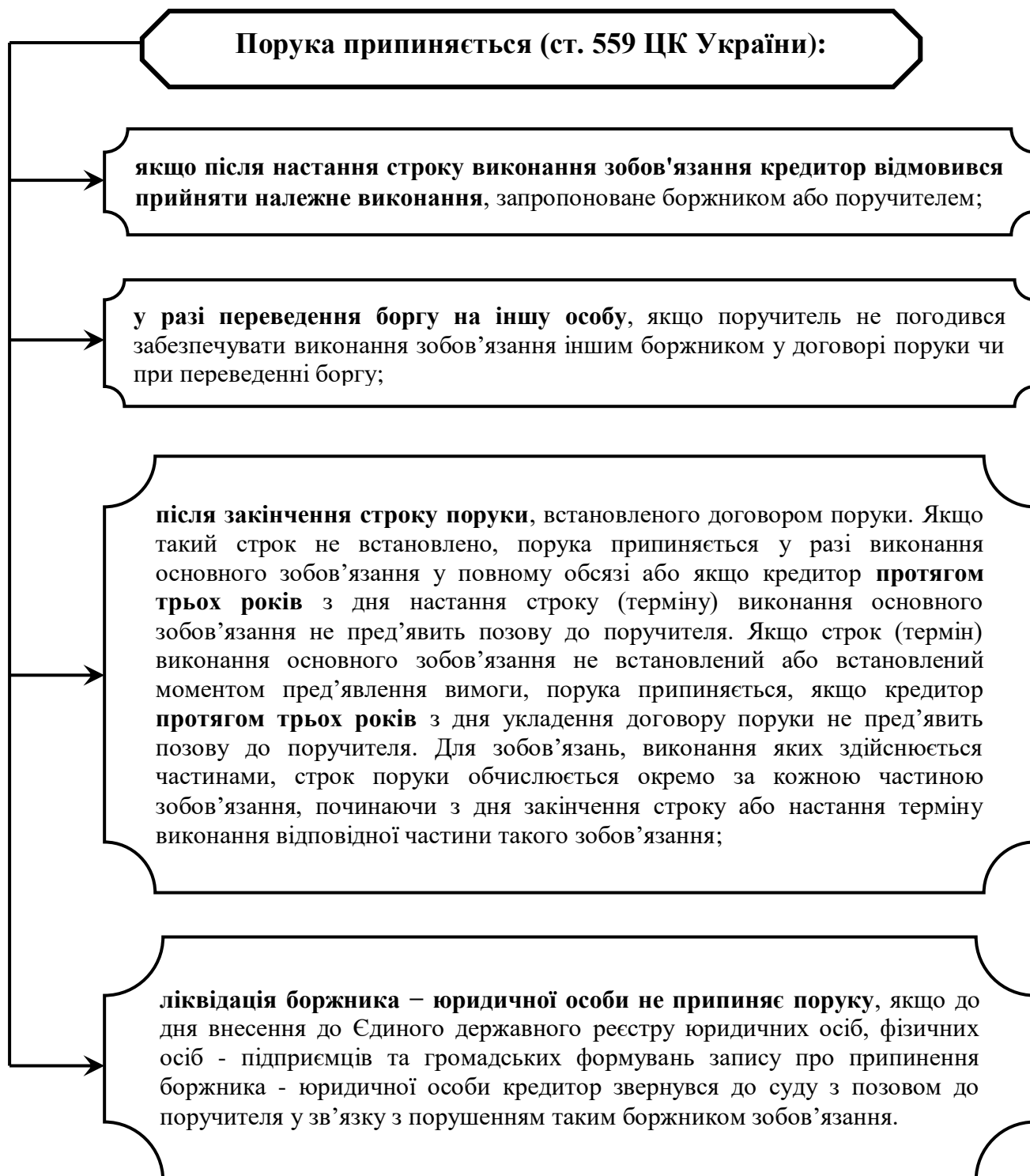
особи, які спільно дали поруку, відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки;

боржник, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, повинен негайно повідомити про це поручителя;

поручитель, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, у зв'язку з ненаправленням йому боржником повідомлення про виконання ним свого обов'язку, має право стягнути з кредитора безпідставно одержане або пред'явити зворотну вимогу до боржника;

поручитель має право на оплату послуг, наданих ним боржникові.

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПОРУКИ

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ГАРАНТІЇ

За гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку.
Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником (ст. 560 ЦК України).

Учасники правовідносин:

гарант – банк або інша кредитна установа чи страхова організація;

принципал – основний боржник, виконання зобов'язання якого перед кредитором забезпечується платіжним зобов'язанням гаранта;

бенефіціар – кредитор принципалу, на чю користь обумовлено платіж за виданою гарантією.

Характерні ознаки гарантії:

1. має самостійний характер. Зобов'язання гаранта перед кредитором не залежить від основного зобов'язання (його припинення або недійсності), зокрема і тоді, коли в гарантії міститься посилання на основне зобов'язання;
2. має особливий суб'єктивний склад (як гарант можуть виступати тільки банки, інші фінансові установи, страхові організації);
3. не обмежується строком пред'явлення кредитором позовних вимог до гаранта;
4. має оплатний характер;
5. є безвідкличною.

Строк дії гарантії (ст. 561 ЦК України):

1. діє протягом строку, на який вона видана;
2. є чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше.;
3. не може бути відкликана гарантом, якщо в ній не встановлено інше.

**ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ БОРЖНИКОМ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ,
ЗАБЕЗПЕЧЕНОГО ГАРАНТІЄЮ****Правові наслідки
(ст. 563 ЦК України:**

у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, гарант зобов'язаний сплатити кредиторів грошову суму відповідно до умов гарантії;

вимога кредитора до гаранта про сплату грошової суми відповідно до виданої ним гарантії пред'являється у письмовій формі. До вимоги додаються документи, вказані в гарантії;

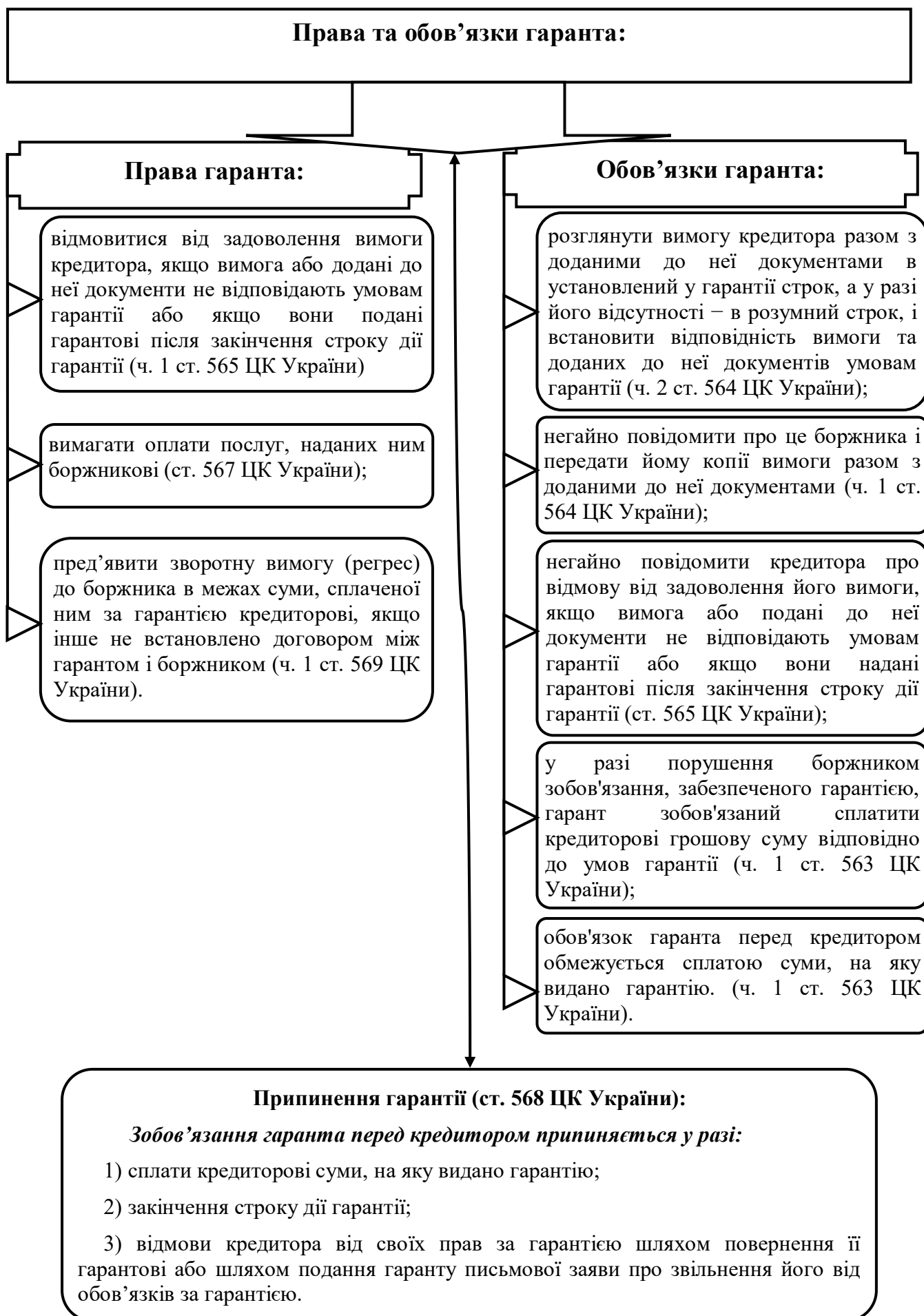
у вимозі до гаранта або у доданих до неї документах кредитор повинен вказати, у чому полягає порушення боржником основного зобов'язання, забезпеченого гарантією;

кредитор може пред'явити вимогу до гаранта у межах строку, встановленого у гарантії, на який її видано;

кредитор не може передавати іншій особі право вимоги до гаранта, якщо інше не встановлено гарантією;

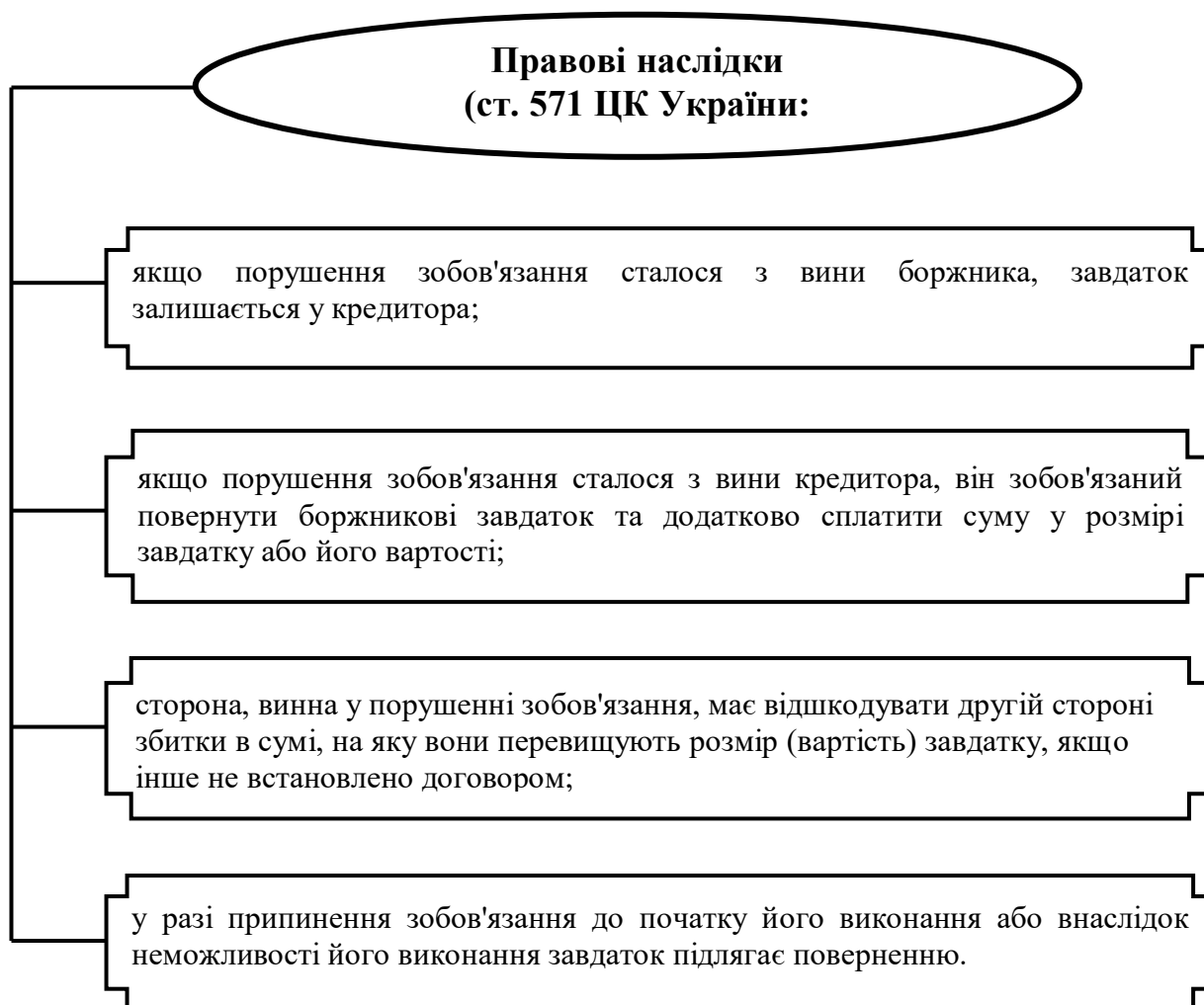
обов'язок гаранта перед кредитором обмежується сплатою суми, на яку видано гарантію. У разі порушення гарантом свого обов'язку його відповідальність перед кредитором не обмежується сумою, на яку видано

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГАРАНТА

ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІЇ ЗАВДАТКУ

**ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ АБО ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ,
ЗАБЕЗПЕЧЕНОГО ЗАВДАТКОМ**

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТАВИ

Застава – це вид забезпечення виконання зобов'язання, внаслідок якого кредитор-заставодержатель набуває права у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави) (ст. 572 ЦК України, ст. 1 ЗУ «Про заставу»).

Особливості застави:

заставою може бути забезпечена вимога, яка може виникнути в майбутньому (ст. 573 ЦК України);

оцінка предмета застави здійснюється у випадках, встановлених договором або законом. Оцінка предмета застави здійснюється заставодавцем разом із заставодержателем відповідно до звичайних цін, що склалися на момент виникнення права застави, якщо інший порядок оцінки предмета застави не встановлений договором або законом;

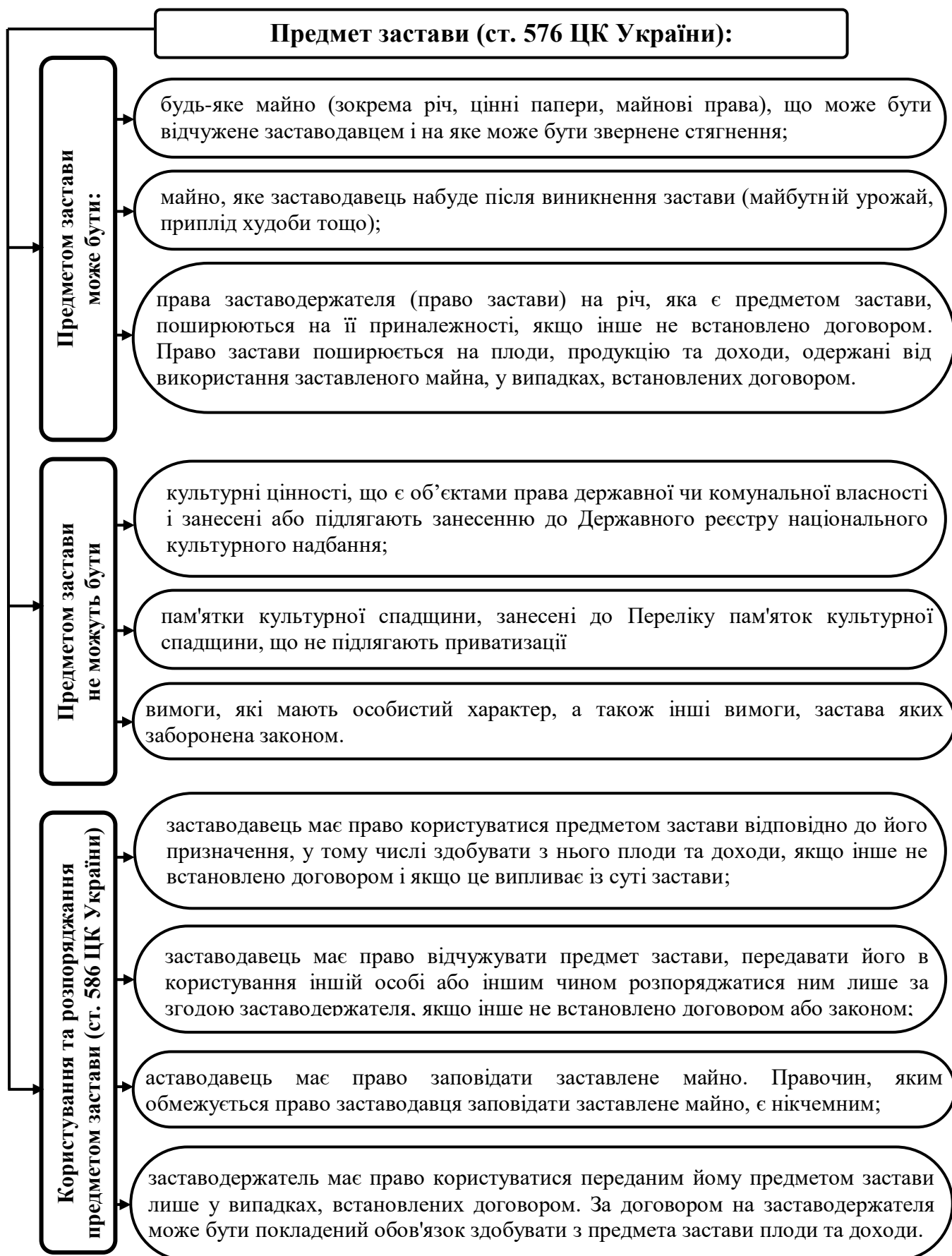
якщо предметом застави є нерухоме майно, а також в інших випадках, встановлених законом, договір застави підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків, установлених законом. Застава нерухомого майна підлягає державній реєстрації у випадках та в порядку, встановлених законом. Застава рухомого майна може бути зареєстрована на підставі заяви заставодержателя або заставодавця з внесенням запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна. Моментом реєстрації застави є дата та час внесення відповідного запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна;

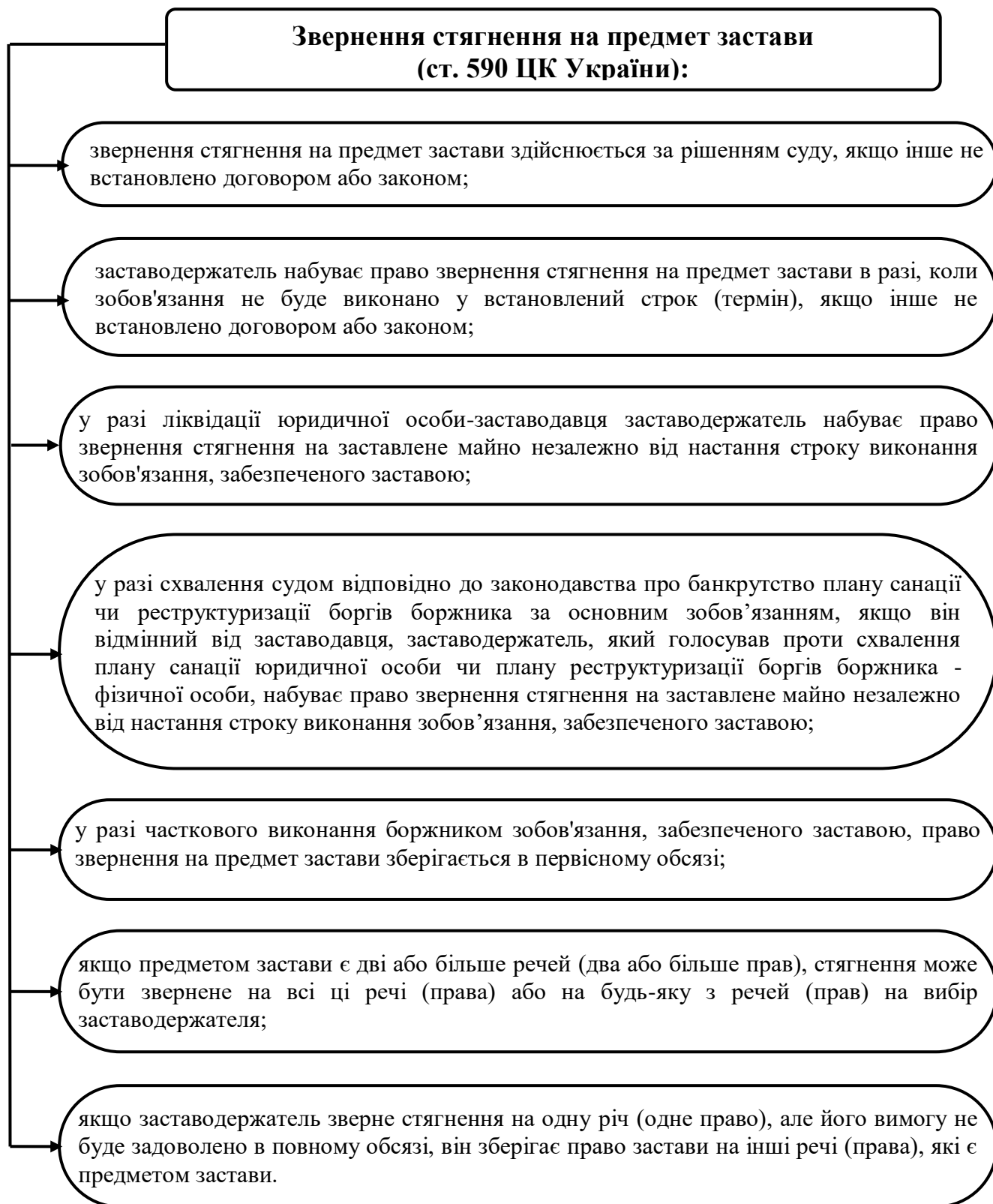
ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави несе власник заставленого майна, якщо інше не встановлено договором або законом;

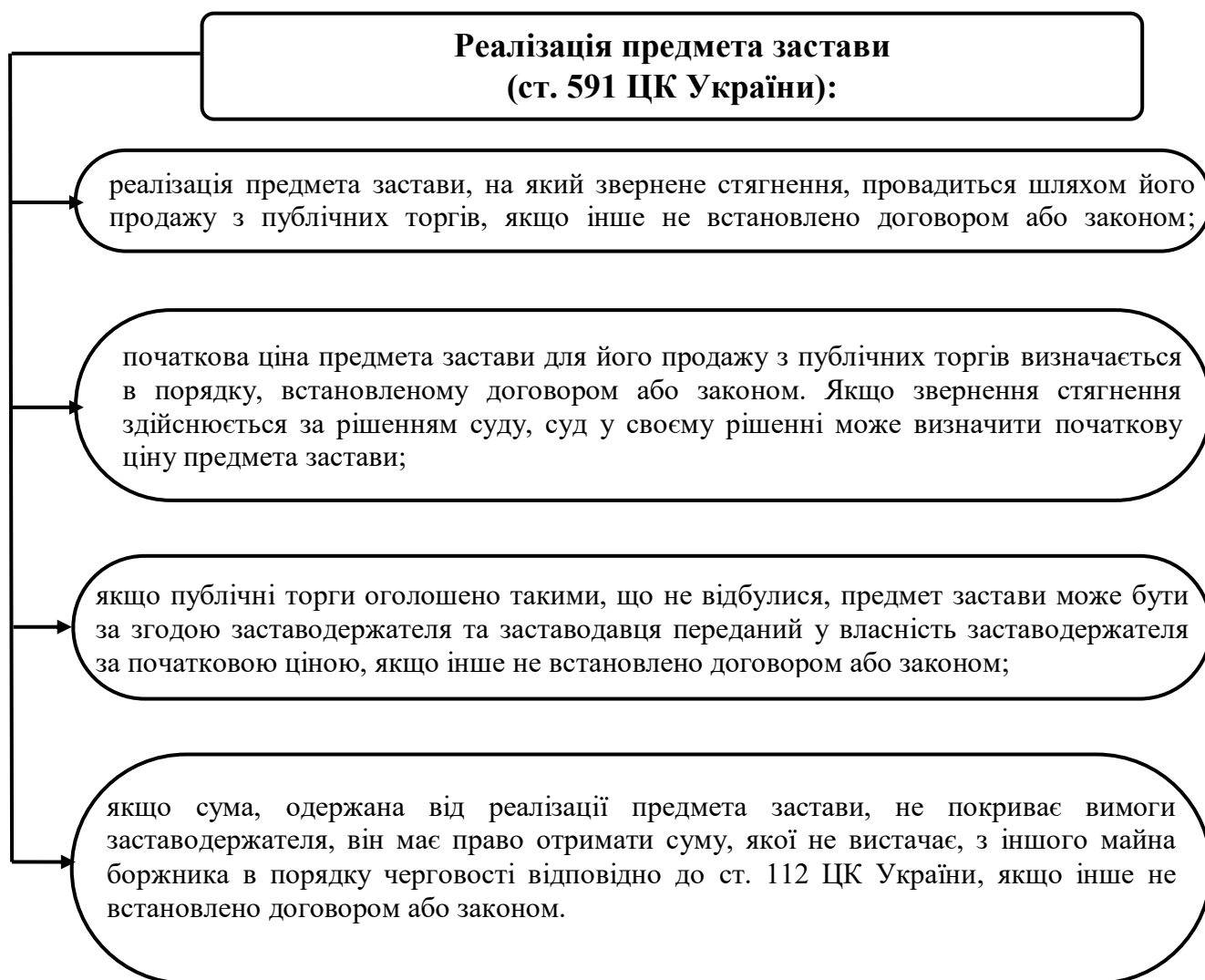
якщо предмет застави не підлягає обов'язковому страхуванню, він може бути застрахований за згодою сторін на погоджену суму;

наступна застава майна, що вже заставлене, допускається, якщо інше не встановлено попереднім договором застави або законом. Наступна застава майна не припиняє право застави попереднього заставодержателя.

ПРЕДМЕТ ЗАСТАВИ

ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ПРЕДМЕТА ЗАСТАВИ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРЕДМЕТА ЗАСТАВИ

ОКРЕМІ ВИДИ ЗАСТАВ

Види застави

Застава без передачі майна заставодержателю.

1) **Іпотека** – це вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні й користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому законом (ст. 1 ЗУ «Про іпотеку»)

2) **Застава товарів у обігу або переробці** – розглядається ЗУ «Про заставу» як спеціальний різновид застави із залишенням майна у заставодавця. Предметом застави товарів в обігу або переробці можуть бути сировина, напівфабрикати, комплектуючі, вироби, готова продукція тощо.

Застава з передачею заставленого майна заставодержателю.

1) **Заклад** – це застава з передачею заставленого майна заставодержателю або його наказом – третій особі (ч. 2 ст. 575 ЦК України, ст. 44 ЗУ «Про заставу»).

За домовленістю заставодержателя із заставодавцем предмет застави у цьому випадку може бути залишений у заставодавця під замком та печаткою заставодержателя (тверда застава). У цьому випадку фізичної передачі речі не відбувається. Якщо предметом застави є індивідуально-визначена річ, то застава може проводитися шляхом накладення знаків, що свідчать про заставу. У цьому випадку річ фактично залишається у заставодавця, але при цьому він не має права користуватися нею, хоч і зберігає над нею контроль.

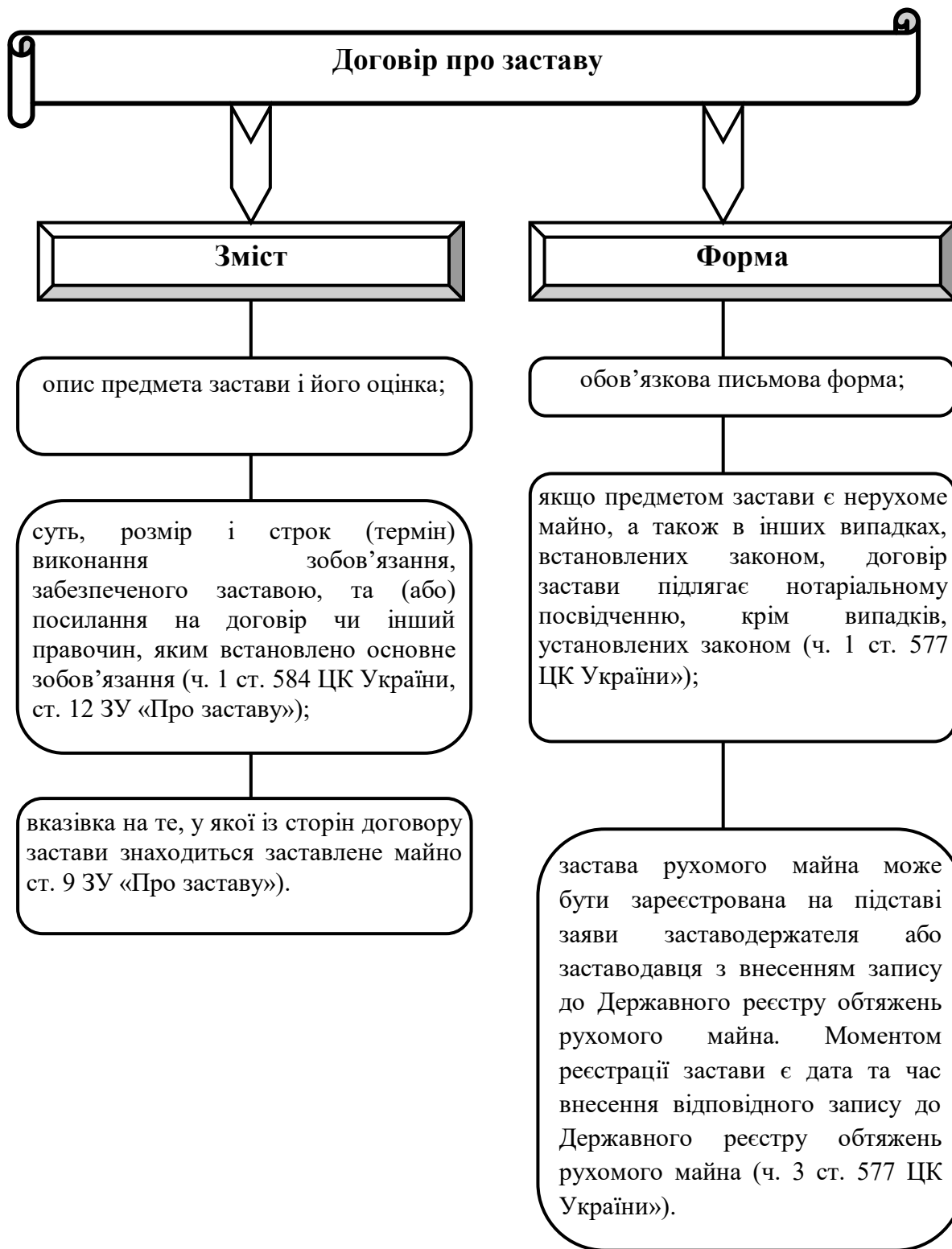
2) **Застава цінних паперів.** Цінні папери характеризуються як один з оптимальних предметів застави. Вони достатньо ліквідні, не вимагають багато місця для зберігання. За згодою сторін заставлені цінні папери можуть бути передані на зберігання в депозит державної нотаріальної контори, приватного нотаріуса або банку (ст. 53 ЗУ «Про заставу»).

3) **Застава майнових прав.** Майнові права, що мають строковий характер, можуть бути предметом застави тільки до закінчення строку їхньої дії. У договорі застави, що не має грошової оцінки (наприклад, ноу-хау), вартість застави визначається угодою сторін.

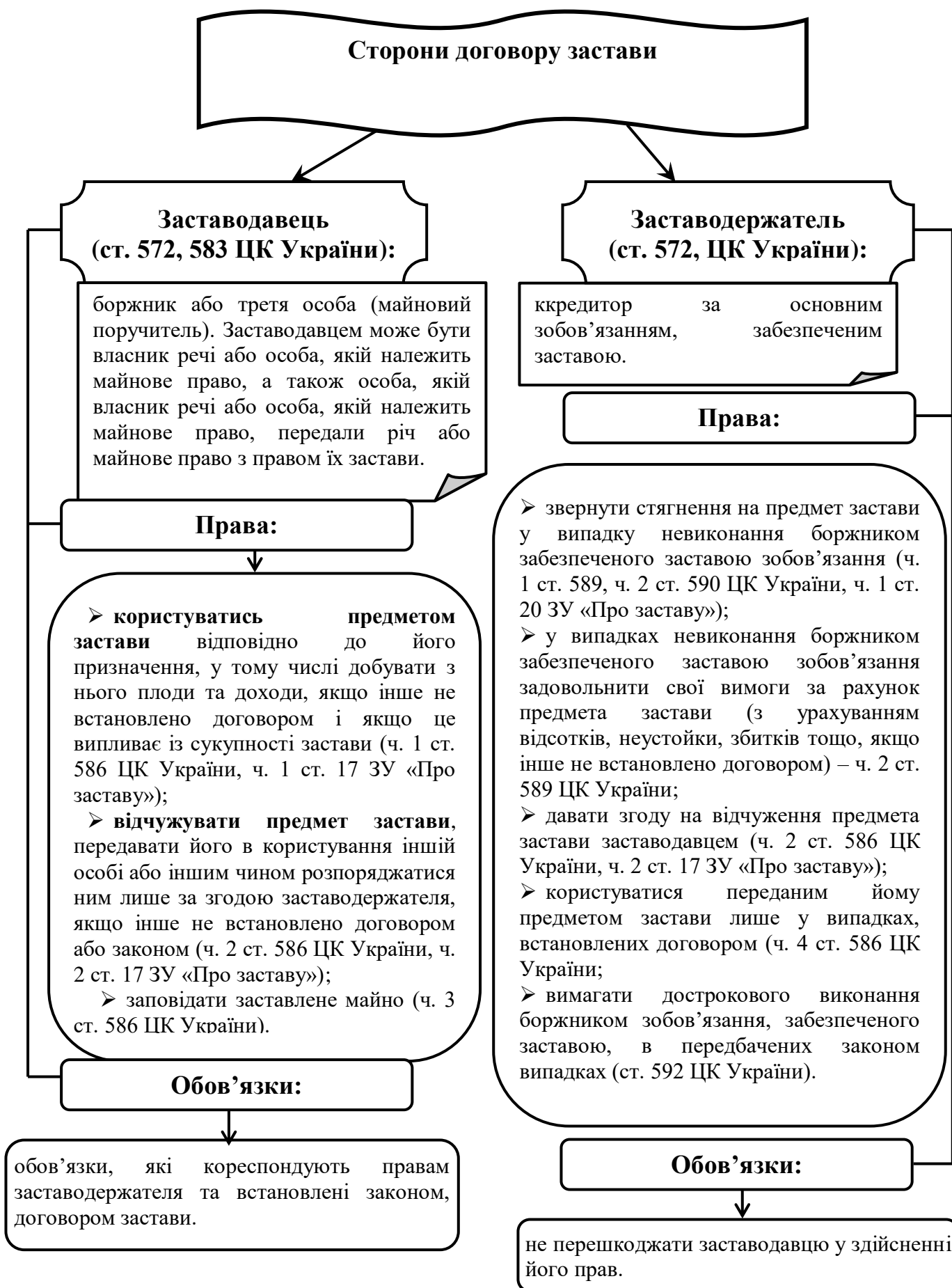
Наступна застава майна, що вже заставлене, допускається, якщо інше не встановлено попереднім договором застави або законом. При цьому наступна застава майна не припиняє право застави попереднього заставодержателя.

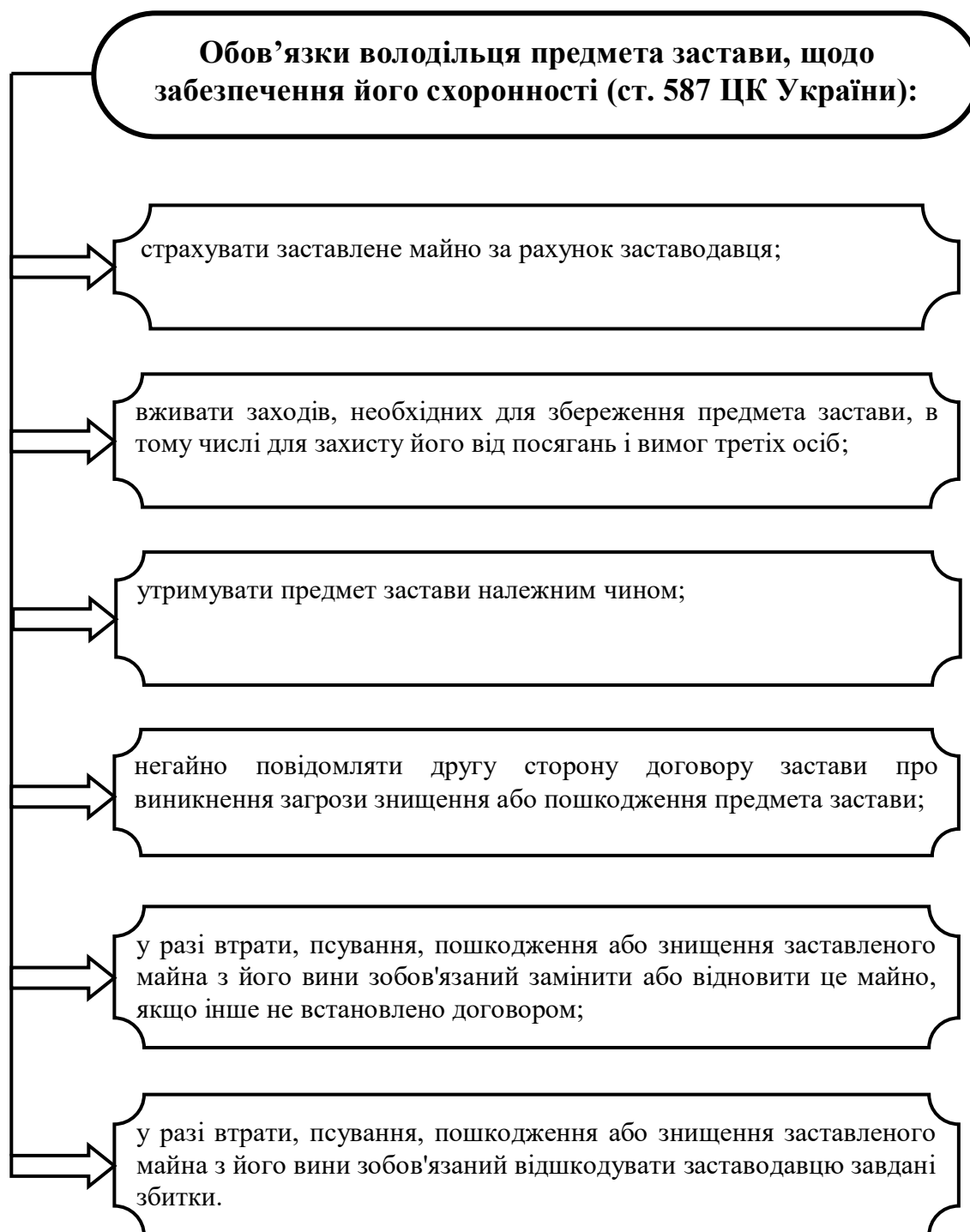
Наступна іпотека – передання в іпотеку нерухомого майна, яке вже є предметом іпотеки за попереднім іпотечним договором.

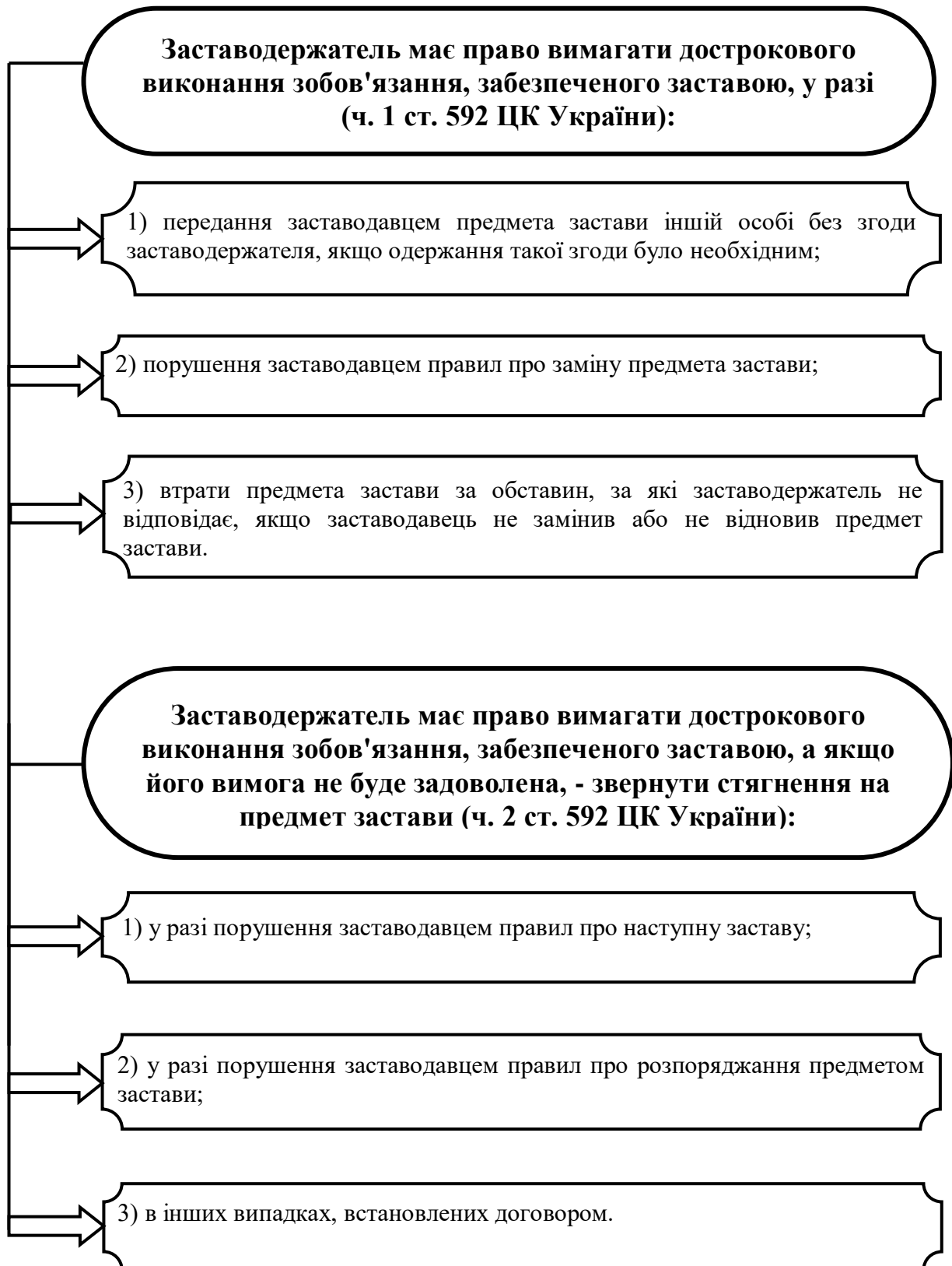
ЗМІСТ ТА ФОРМА ДОГОВОРУ ПРО ЗАСТАВУ

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ЗАСТАВИ

ОБОВ'ЯЗКИ ВОЛОДІЛЬЦЯ ПРЕДМЕТА ЗАСТАВИ

ДОСТРОКОВЕ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЗАБЕЗПЕЧЕНОГО ЗАСТАВОЮ

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ЗАСТАВИ

ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРИТРИМАННЯ

Право притримання. Кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредитором пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання (ч. 1 ст. 594 ЦК України).

Права кредитора, який притримує річ у себе:

притримувати в себе річ, яка правомірно перебуває, у нього, але належить боржникові, у разі невиконання боржником у строк зобов'язання з оплати цієї речі або пов'язаних з нею витрат чи інших збитків (ч. 1 ст. 594 ЦК України);

притримувати в себе річ, яка правомірно перебуває у нього, але належить боржникові на забезпечення інших своїх вимог, якщо інше не встановлено договором чи законом (ч. 2 ст. 594 ЦК України);

притримувати в себе річ, яка правомірно перебуває у нього, але належить боржникові у випадку, якщо права на неї, які виникли після передання речі у володіння кредитора, набула третя особа (ч. 3 ст. 594 ЦК України);

задовольнити свої вимоги з вартості речі, яку він притримує, у порядку, встановленому законом (ч. 3 ст. 597 ЦК України).

**Обов'язки кредитора, який притримує річ у себе
(ст. 595 ЦК України:**

кредитор, який притримує річ у себе, зобов'язаний негайно повідомити про це боржника;

кредитор відповідає за втрату, псування або пошкодження речі, яку він притримує в себе, якщо втрата, псування або пошкодження сталися з його вини;

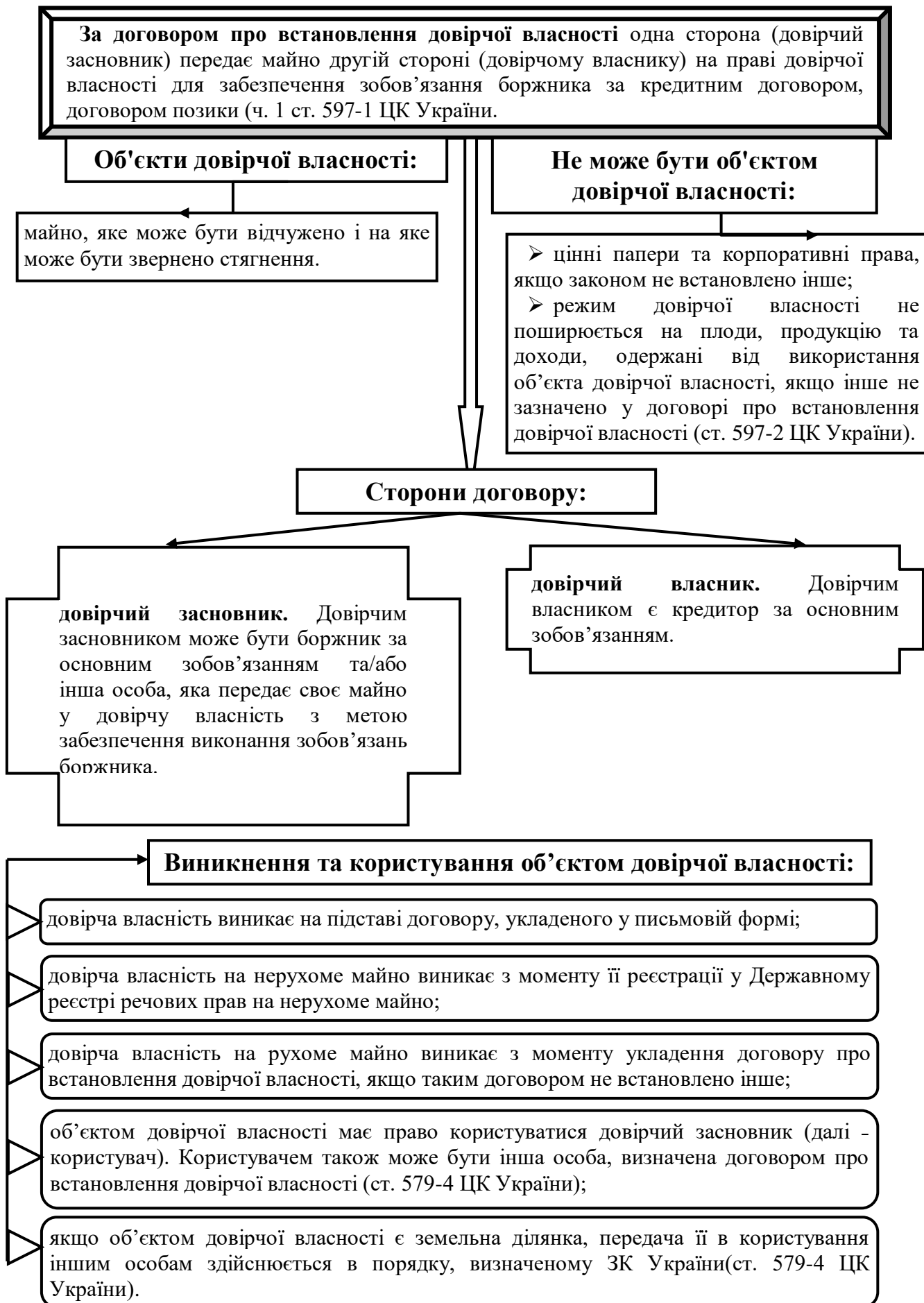
кредитор не має права користуватися річчю, яку він притримує у себе.

**Розпорядження річчю, яку притримує кредитор
(ст. 596 ЦК України:**

до кредитора, який притримує у себе річ боржника, не переходить право власності на неї;

боржник, річ якого кредитор притримує, має право розпорядитися нею, повідомивши набувача про притримання речі і права кредитора.

ПРАВО ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

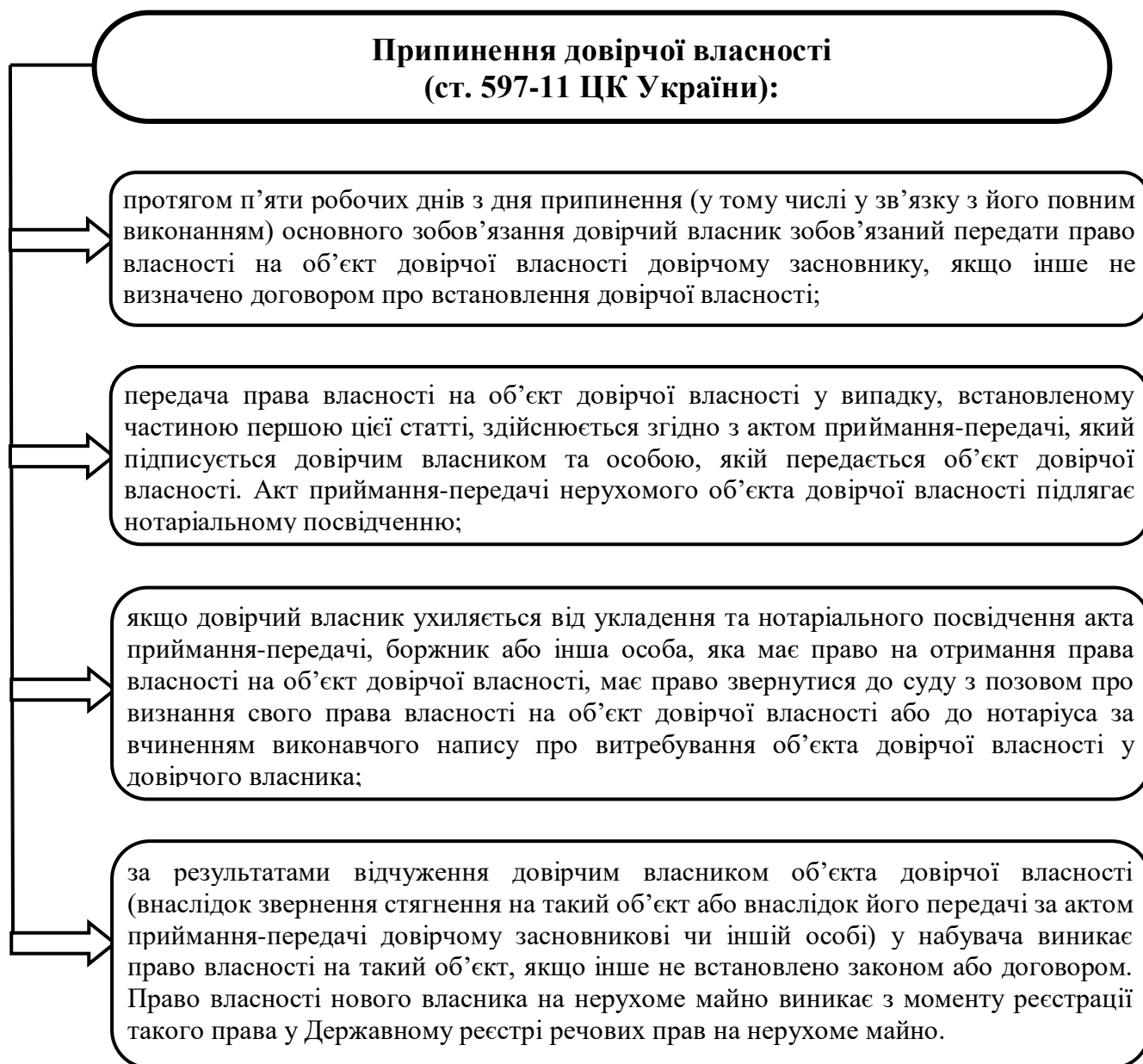
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ БОРЖНИКОМ**Правові наслідки порушення зобов'язання боржником
(ст. 597-6 ЦК України):**

у разі прострочення виконання боржником основного зобов'язання довірчий власник має право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності за умови, що строк прострочення перевищує 20 календарних днів. У разі прострочення боржником виконання частини основного зобов'язання довірчий власник має право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності, якщо прострочення виконання боржником основного зобов'язання триває більше 30 календарних днів;

договором, яким встановлена довірча власність або на підставі якого виникло основне зобов'язання, можуть бути встановлені інші підстави, з настанням яких у довірчого власника виникає право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності;

у разі порушення боржником зобов'язань, зазначених у договорі про встановлення довірчої власності (крім основного зобов'язання), довірчий власник має право прийняти рішення про необхідність дострокового виконання основного зобов'язання та повідомити про таке рішення боржника. Якщо боржник не виконує рішення довірчого власника про дострокове виконання основного зобов'язання протягом 30 календарних днів з моменту отримання такого повідомлення (якщо інший строк не встановлено договором), довірчий власник має право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності.

у разі порушення користувачем обов'язків щодо збереження чи користування об'єктом довірчої власності довірчий власник може скористатися правами, визначеними частиною другою цієї статті, та/або вжити заходів для збереження чи страхування об'єкта довірчої власності у своїх інтересах та за власний рахунок. Користувач зобов'язаний на вимогу довірчого власника негайно відшкодувати останньому всі витрати, понесені у зв'язку із вжиттям заходів щодо збереження та страхування об'єкта довірчої власності.

ПРИПИНЕННЯ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ

ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (ГЛ. 50 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ВОЛЕЮ СТОРІН

Припинення зобов'язання – настання певних юридичних фактів, через які перестають існувати зобов'язальні правовідносини (ст. 598 ЦК України, ст. 202 ГК України).

Підстави припинення зобов'язання за волею сторін:

ввиконання зобов'язання – це вчинення боржником саме тих дій, які він повинен виконати відповідно до договору чи закону, тобто передати річ, виконати роботу, надати послуги, відшкодувати шкоду тощо;

припинення зобов'язання зарахуванням. Зарахування припиняє зустрічні зобов'язання, якщо вони рівнозначні за сумою. Практичне значення зарахування полягає у тому, що воно створює певні зручності для суб'єктів зобов'язання, звільняє їх від необхідності вимагати виконання вимог, скорочує кількість судових справ. Заява про зарахування є одностороннім правомочим, вона породжує правові наслідки незалежно від згоди контрагента на зарахування (ст. 601 ЦК України);

новація (оновлення) зобов'язання – це домовленість сторін щодо заміни первісного зобов'язання, яке існувало між кредитором і боржником, іншим. При цьому нове зобов'язання має новий предмет або новий спосіб виконання, крім випадків, коли первісне зобов'язання змінене планом санації або реструктуризації згідно з КУПБ і заставодержатель проголосував проти такого плану (ст. 604 ЦК України);

прощення боргу – це відмова кредитора від своїх вимог. Прощення боргу не буде юридично значимим, якщо воно обмежує правоздатність особи (ст. 605 ЦК України);

відступне. За згодою сторін зобов'язання може бути припинене наданням замість предмета виконання зобов'язання відступного (сплата грошей, передача майна). Розмір і порядок надання відступного встановлюють самі сторони. Відступне як підстава припинення зобов'язання відрізняється від новації зобов'язання;

мировою угодою називається угода сторін про припинення судового спору між собою шляхом взаємних уступок. Контроль за законністю мирової угоди покладається на суд, який може її не затвердити, якщо вона суперечить законодавству чи порушує законні права й інтереси осіб.

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НЕЗАЛЕЖНО ВІД ВОЛІ СТОРІН

Припинення зобов'язання незалежно від волі сторін

1) Неможливість виконання зобов'язання. Ця обставина може стати підставою припинення зобов'язання, якщо її настання зумовлене обставинами, за які боржник не відповідає і які виключають відповідальність боржника. Неможливість виконання може бути зумовлена такими чинниками:

а) фактична неможливість виконання – неможливість пов'язана насамперед із обставинами, які мають характер непереборної сили;

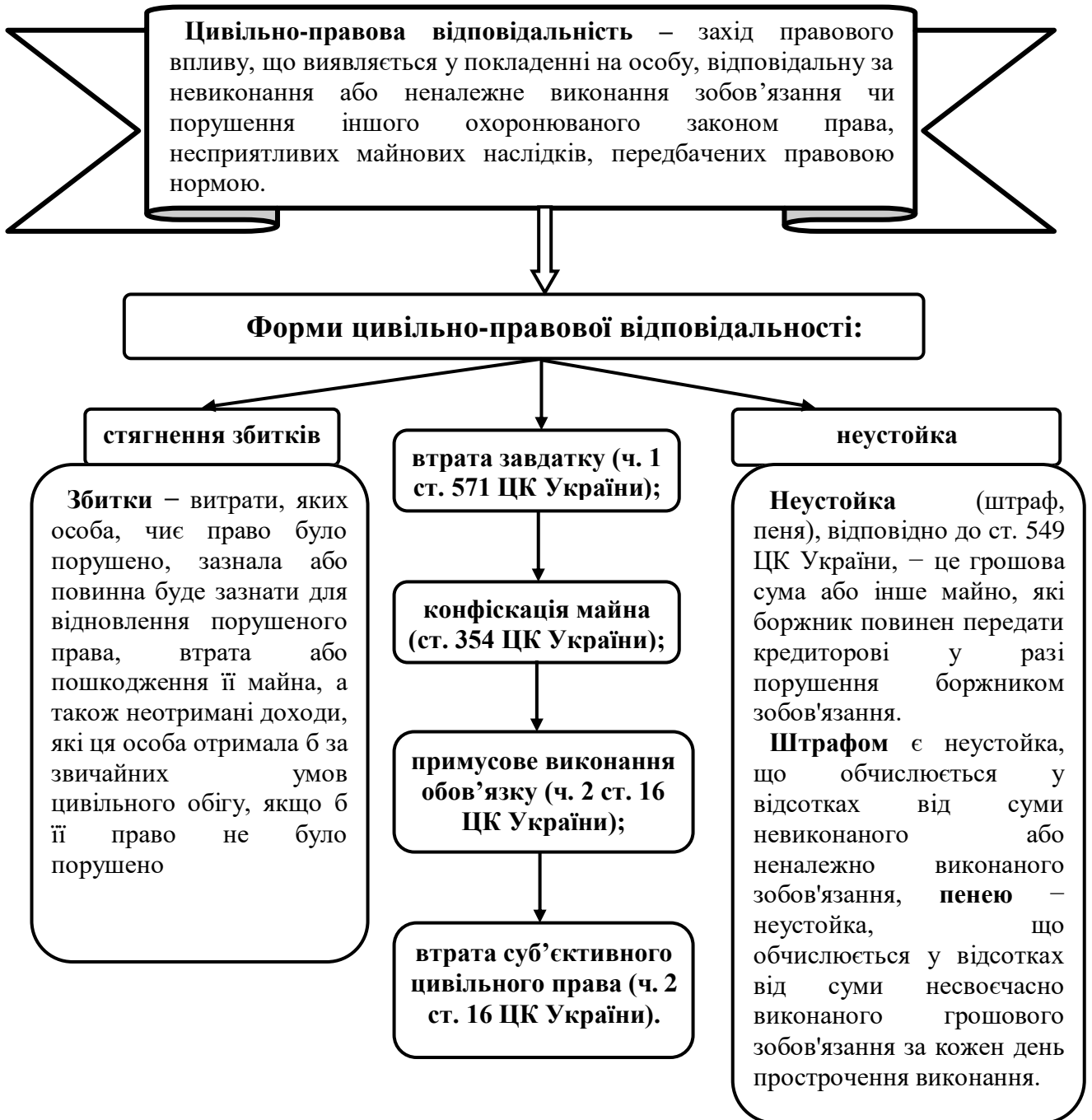
б) юридична неможливість виконання – неможливість виконати зобов'язання, оскільки існують перешкоди законного чи морального характеру. Наприклад, предмет зобов'язання вилучено з обігу або видання певного нормативного акта робить неможливим виконання зобов'язання повністю чи частково.

2) Припинення зобов'язання внаслідок збігу в одній особі боржника і кредитора. У такому випадку має місце своєрідне правонаступництво, оскільки права й обов'язки переходять від боржника до кредитора, і навпаки. Оскільки внаслідок об'єднання із двох самостійних сторін утворюється одна, всі зобов'язання між ними анулюються. Неможливо побудувати правову конструкцію, за якою особа може бути одночасно і кредитором, і боржником за одним і тим самим зобов'язанням. Такі випадки мають місце в разі реорганізації юридичних осіб шляхом злиття і приєднання, при спадкуванні, коли, наприклад, боржник за договором позики стає спадкоємцем свого кредитора. Якщо ж сума позики перевищує розмір спадкового майна, то і відсутні підстави для припинення зобов'язання у повному обсязі.

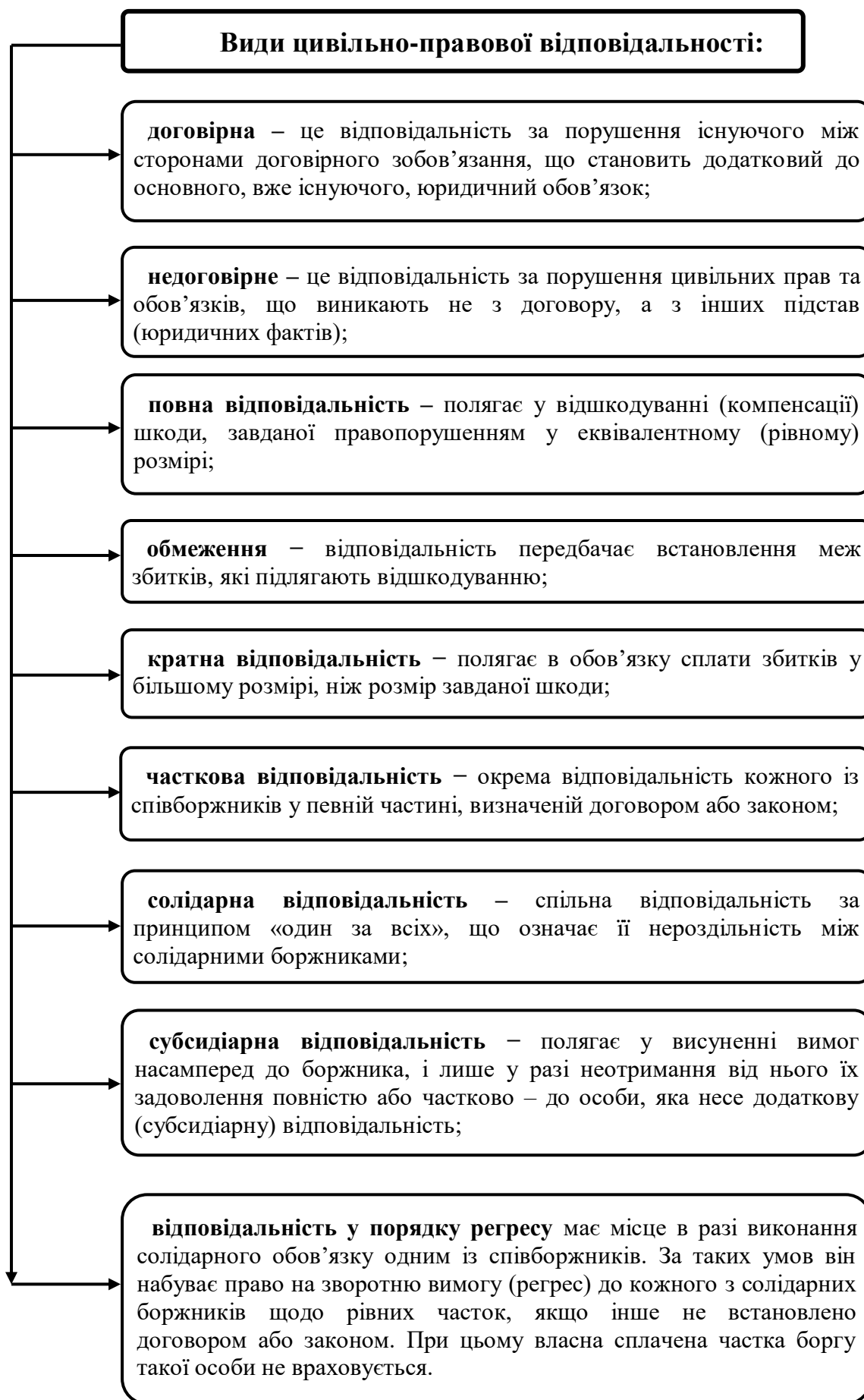
3) Смерть громадянина, якщо зобов'язання пов'язане з його особою. За загальним правилом смерть громадянина – учасника зобов'язання, не припиняє зобов'язальних правовідносин. Водночас у випадках, коли права та обов'язки нерозривно пов'язані з особою боржника чи кредитора, смерть однієї зі сторін зобов'язання приводить до його припинення. Так, смерть особи, яка отримує аліменти, припиняє зобов'язання. Із смертю особи припиняється договір доручення, заповідальний відказ, договір поруки, виконання творчої роботи за договором тощо.

4) Ліквідація юридичної особи (кредитора чи боржника). На відміну від реорганізації юридичної особи, коли створена юридична особа є правонаступником за зобов'язаннями, в разі ліквідації правонаступництво відсутнє. Ініціатори ліквідації встановлюють строк і порядок ліквідації, призначають ліквідаційну комісію, остання виявляє кредиторів, визначає строки і порядок задоволення їхніх вимог. Зобов'язання припиняється з ліквідацією юридичної особи, окрім випадків, коли за законом виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу особу.

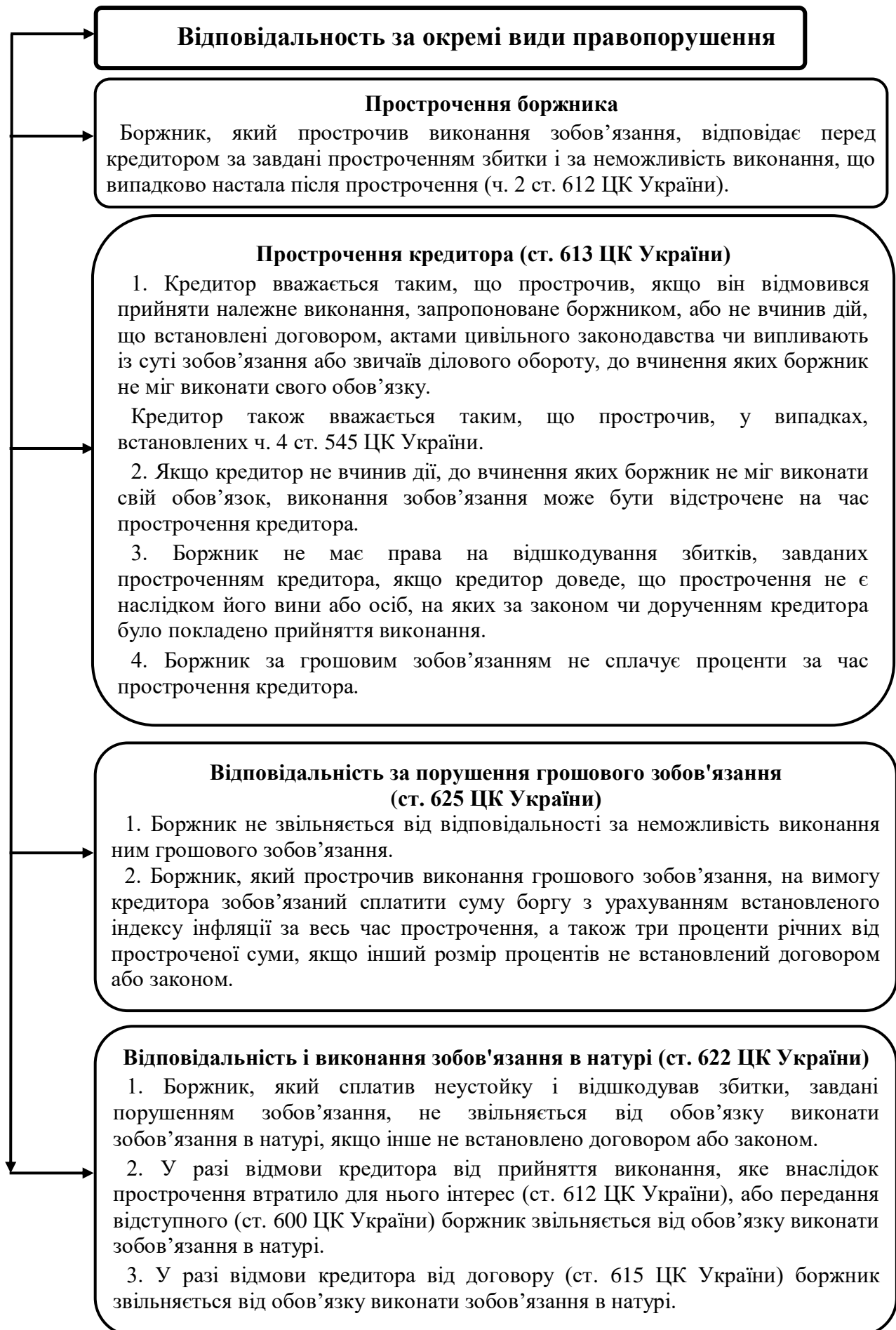
**ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ.
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
(ГЛ. 51 ЦК УКРАЇНИ)
ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

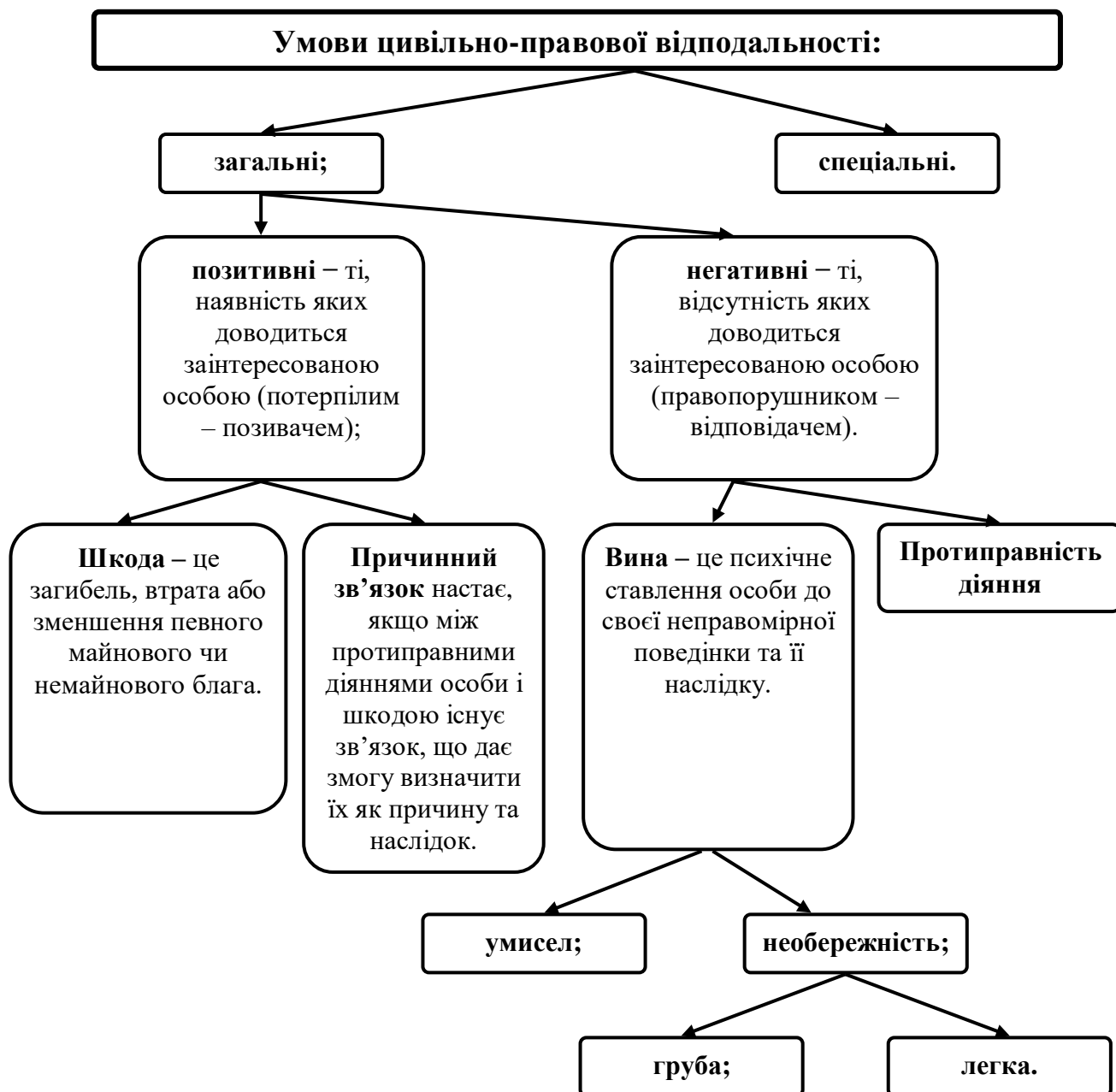
ВИДИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

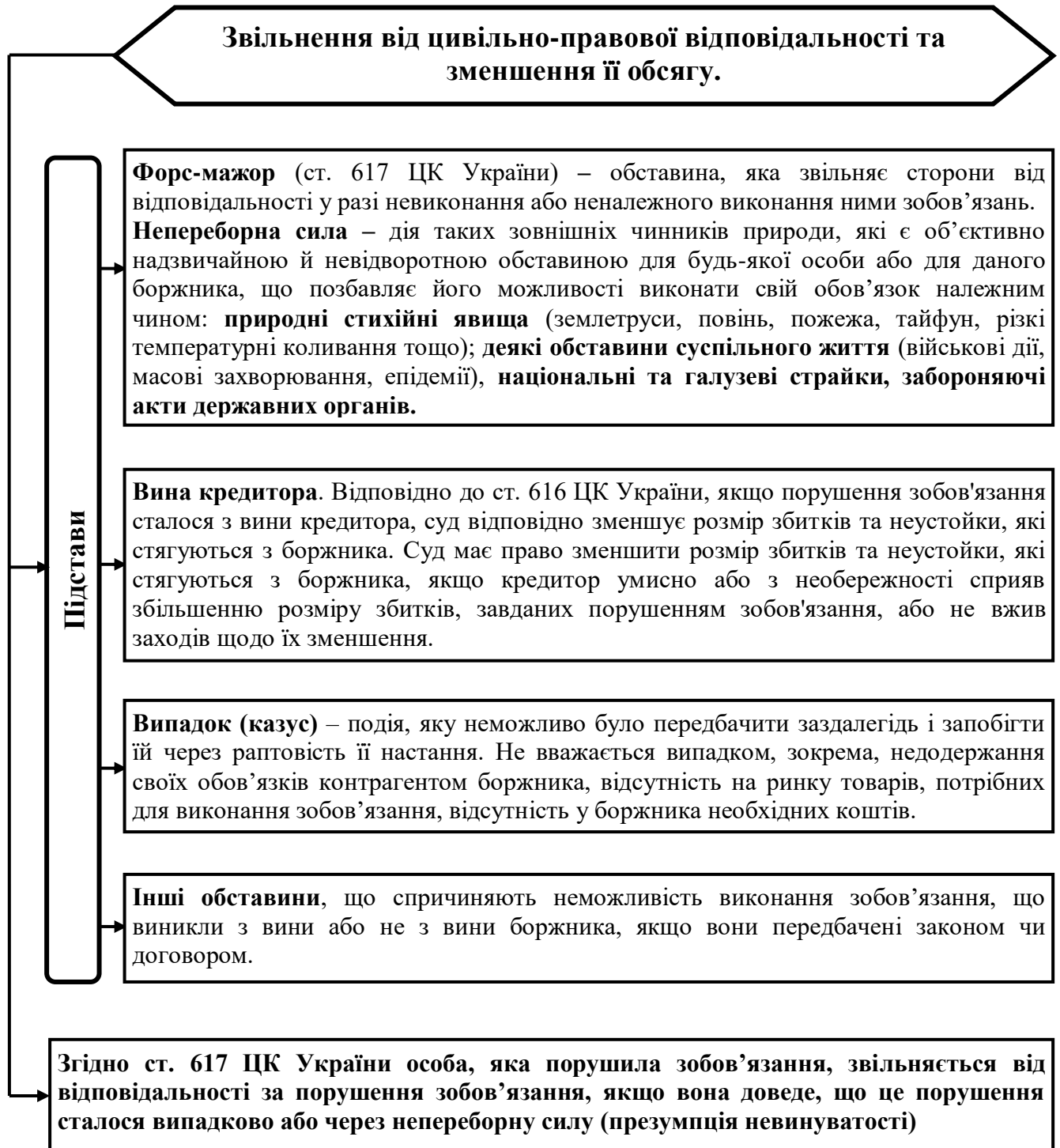
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОКРЕМІ ВИДИ ПРАВОПОРУШЕННЯ

УМОВИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗМЕНШЕННЯ ЇЇ ОБСЯГУ

ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ДОГОВОРУ (ГЛ. 52 ЦК УКРАЇНИ)

ПРИНЦИПИ ДОГОВІРНОГО ПРАВА

Принципи договірної права:

свобода договору (ст. 627 ЦК України). Сторони в договорі мають право врегулювати ті відносини, які прямо не врегульовані в актах цивільного законодавства, а також відступати від положень, визначених даними актами (якщо інше в них прямо не вказано), і на свій розсуд регулювати відносини, що виникли між ними. Договір передбачає: вільне волевиявлення щодо вступу в договірні відносини; можливість вільного вибору контрагента; свободу вибору виду договірних відносин, в які вступають сторони; свободу у формуванні умов договору. У договорах за участю фізичної особи – споживача враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів;

справедливості – означає збалансованість обов’язків сторін, забезпечення правом охорони інтересів слабкої сторони для того, щоб одна сторона договору не могла зловживати своїми перевагами (обізнаністю, професійними знаннями, становищем) перед іншою стороною. Так, відповідно до закону щодо набувача майна за договором довічного утримання (догляду) встановлюється обмеження щодо розпорядження набутим майном для того, щоб він не зміг відчужувати його до припинення договору (ст. 754 ЦК України);

сумісності – передбачає необхідність докладання зусиль щодо виконання договору та взятих на себе зобов’язань у найкращий спосіб (ст. 629 ЦК України);

розумності – передбачає прийняття найбільш адекватного рішення відносно усіх договірних умов, суті договору, вимог закону за обставин, що об’єктивно склалися;

рівності (рівноправності) сторін (ст. 1, ч. 1 ст. 26 ЦК України, ч. 1 ст. 6 ГК України) – означає, що кожна сторона договору вправі обговорювати і приймати (або не приймати) ті чи інші договірні умови, а також відмовлятися від них, і жодна із сторін (незалежно від форми власності, сфери діяльності або інших особливостей) не має права диктувати й нав’язувати іншій стороні свої умови, які можуть бути несприятливими для контрагента;

добросовісності – означає чесність та відсутність бажання обманути контрагента, а також правильність з виконання своїх зобов’язань, повагу та довіру до контрагентів за договірними зобов’язаннями.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ДОГОВОРУ

Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 626 ЦК України). Договір може бути дво- чи багатосторонній.

Зміст договору (ст. 628 ЦК України)

1. Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.
2. Сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору.

Істотні умови – це умови, які необхідні та достатні для укладення договору. Вони поділяються на 4 групи:

- умови про предмет;
- умови, визначені законом як істотні;
- умови, необхідні для договорів цього виду;
- умови, щодо яких за заявою однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Випадкові умови – включаються в договір самими сторонами.

Звичайні умови – це умови, передбачені нормативними актами.

Тлумачення умов договору

У випадку неповноти договору або нечіткості формулювань у ньому зміст договору може бути тлумачений стороною (сторонами) – ч. 1 ст. 213 ЦК України, а на вимогу однієї або обох сторін – судом (ч. 1 ст. 213 ЦК України).

ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ**Функції цивільно-правового договору:**

регулятивна – означає, що договір розцінюється як форма цивільного законодавства. Він може встановлювати права й обов'язки не лише учасників конкретних відносин, але й інших осіб, котрі вступають у відносини з учасниками цього договору;

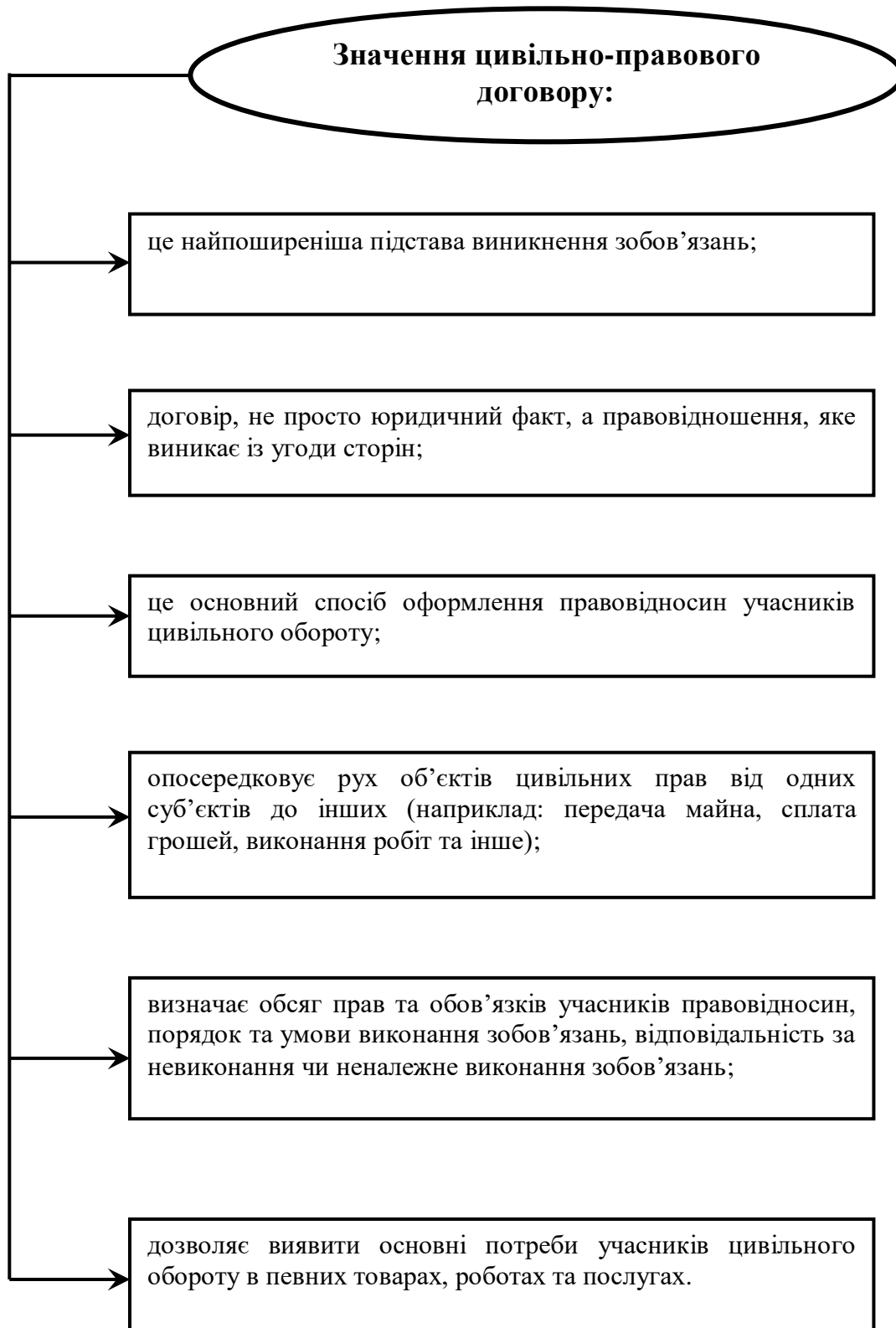
ініціативна – полягає в тому, що договір є актом вияву ініціативи і реалізації диспозитивності сторін;

програмно-координаційна – означає, що договір є своєрідною програмою поведінки його учасників і засобом координації цієї поведінки;

інформаційна – виявляється в тому, що договір містить певну інформацію про права і обов'язки сторін;

гарантійна – зводиться до залучення з метою стимулювання належного виконання умов договору системи забезпечувальних засобів, які також отримують договірну форму;

захисна – полягає в застосуванні механізму захисту порушених прав шляхом примусу до виконання зобов'язання в натурі, відшкодування збитків тощо.

ЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

ВИДИ ДОГОВОРІВ

Види договорів

Залежно від моменту, з якого договір вважається укладеним:

- **консенсуальний** (ст. 638 ЦК України) – вважається укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору;
- **реальний** – вважається укладеним з моменту передачі речі за умови досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами (наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 1046 ЦК України договір позики є укладений з моменту передання грошей або інших речей, визначених родовими ознаками).

Залежно від розподілу прав та обов'язків:

- **односторонній** (ч. 2 ст. 626 ЦК України) – одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони (наприклад, договір позики);
- **двосторонній** (ч. 3 ст. 626 ЦК України) – правами та обов'язками наділені обидві сторони договору (наприклад, договір підряду);
- **багатосторонні** (ч. 4 ст. 626 ЦК України) – укладаються більш, ніж двома сторонами, кожна з яких має права та обов'язки (може бути договір лізингу, договір простого товариства).

Залежно від наявності зустрічного надання:

- **оплатні** – в яких замість переданої речі, наданої послуги, виконаної роботи друга сторона сплачує гроші або здійснює інше майнове надання (наприклад, договір купівлі-продажу – ст. 655 ЦК України, оренди – ст. 759 ЦК України);
- **мінові (еквівалентні)** – надання однієї сторони відповідає за вартістю надання, що здійснюється іншою стороною (ст. 715 ЦК України);
- **ризикові (алеаторні)** – у яких на момент їх укладення невідомо, що буде більш цінним: надання однієї сторони або зустрічне надання іншої (наприклад, договір довічного утримання – ст. 744 ЦК України);
- **безоплатні** – в яких одна сторона передає другій річ, надає послугу, виконує роботу, а друга сторона не повинна здійснювати зустрічне майнове надання (наприклад, договір дарування – ст. 717 ЦК України).

За ступенем закінченості:

- **попередній** (ст. 635 ЦК України) – домовленість про укладення договору в майбутньому;
- **основний** (ст. 626 ЦК України) – безпосередньо породжує права та обов'язки;
- **додатковий** (ст. 653, 654 ЦК України) – доповнює основний договір (вносить зміни або скасовує основний договір).

Залежно від учасників:

- **за участю контрагентів** (ч. 3 ст. 626 ЦК України) – боржник виконує зобов'язання на користь кредитора;
- **за участю третіх осіб** – виконання за договором опосередковується участю третьої особи, яка не є стороною договору (наприклад, згідно зі ст. 1011 ЦК України за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента).

Види договорів

За одержувачем вигоди від виконання:

- договори, укладені на користь контрагентів право вимагати їх виконання належить лише сторонам договору;
- договори, укладені на користь третьої особи у якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, котра встановлена або не встановлена у договорі (ст. 636 ЦК України).

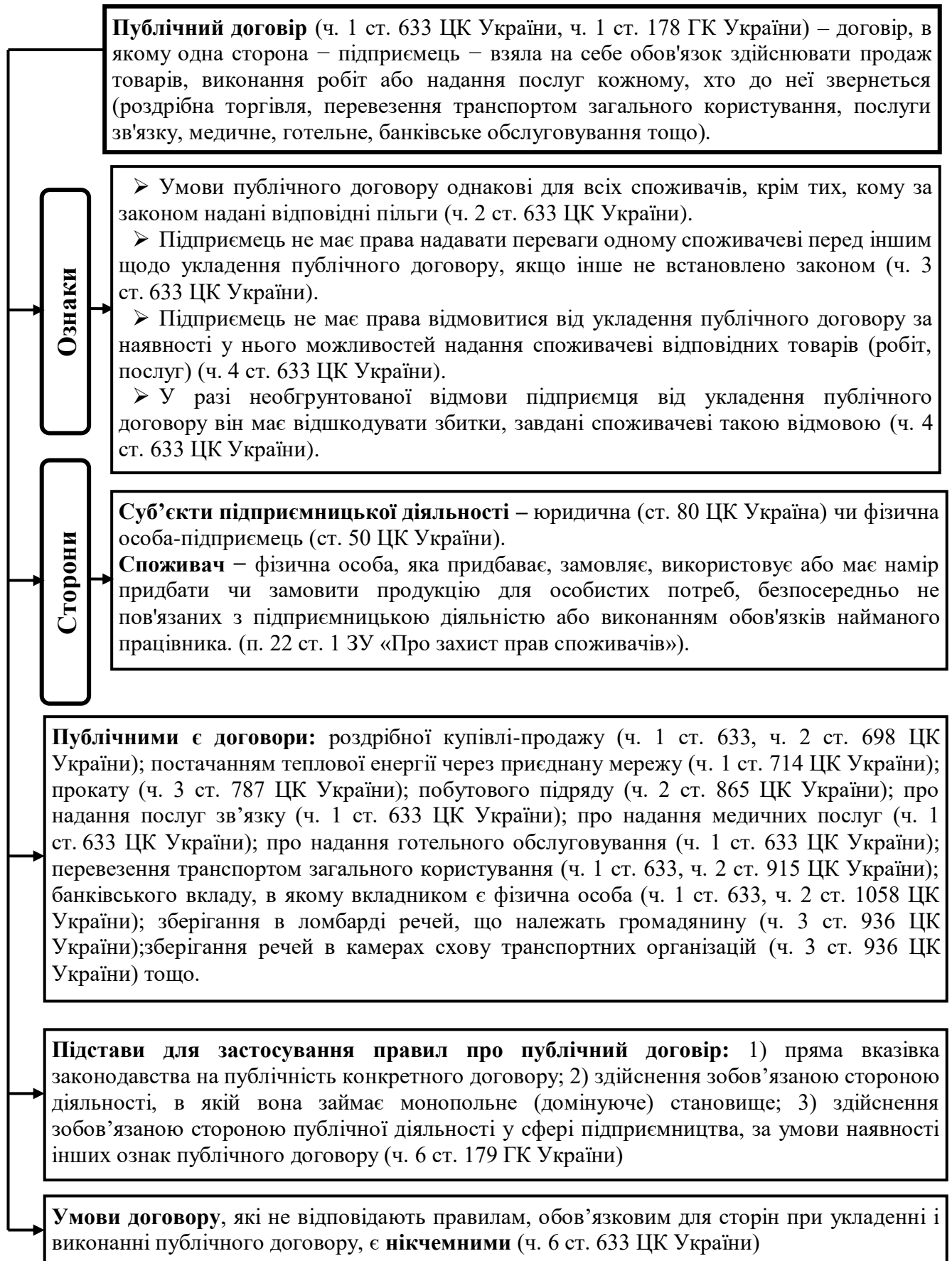
Майнові та організаційні:

- **майнові** – спрямовані на регулювання діяльності осіб з приводу певного майнового блага;
- **організаційні** – призначені створити передумови, передбачити можливості для подальшої підприємницької або іншої діяльності.

За спрямованістю:

- договори про передачу майна у власність (купівля-продаж, дарування, рента, довічне утримання);
- договори про передачу майна у користування (оренда, найм житла, позичка);
- договори про виконання робіт (підряд, договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт);
- договори про надання послуг (доручення, комісія, страхування, зберігання, управління майном, транспортні договори);
- договори у фінансовій сфері (позика, кредит, договір банківського вкладу, договір банківського рахунку, договір факторингу);
- договори у сфері інтелектуальної діяльності (авторський договір, договори з передачі суміжних прав, патентно-ліцензійні договори, договір про передачу ноу-хау, договір комерційної концесії);
- договори про спільну діяльність (договір простого товариства).

ПУБЛІЧНИЙ ДОГОВІР: ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ

ДОГОВІР ПРИЄДНАННЯ

Договір приєднання (ч. 1 ст. 634 ЦК України) – це договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах і який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору. Укладаються як правило **в письмовій формі**.

Ознаки:

- ⇒ не повинен позбавляти сторону прав, що зазвичай надаються за договором даного виду;
- ⇒ не повинен виключати або обмежувати відповідальність жодної сторони за порушення зобов'язання;
- ⇒ не повинен містити явно обтяжливих (кабальних) умов для сторони, що приєдналася, які вона не прийняла б, якщо мала б можливість брати участь у формуванні умов договору (ч. 2 ст. 634 ЦК України).

Сторони

Суб'єкти підприємницької діяльності – юридична особа (ст. 80 ЦК України) чи фізична особа-підприємець (ст. 50 ЦК України).
Фізична (ст. 24 ЦК України) чи **юридична особа** (ст. 80 ЦК України), а також держава Україна (ч. 1 ст. 167 ЦК України) та територіальні громади (ст. 172 ЦК України) з урахуванням їхнього специфічного статусу.

Зміна-розірвання

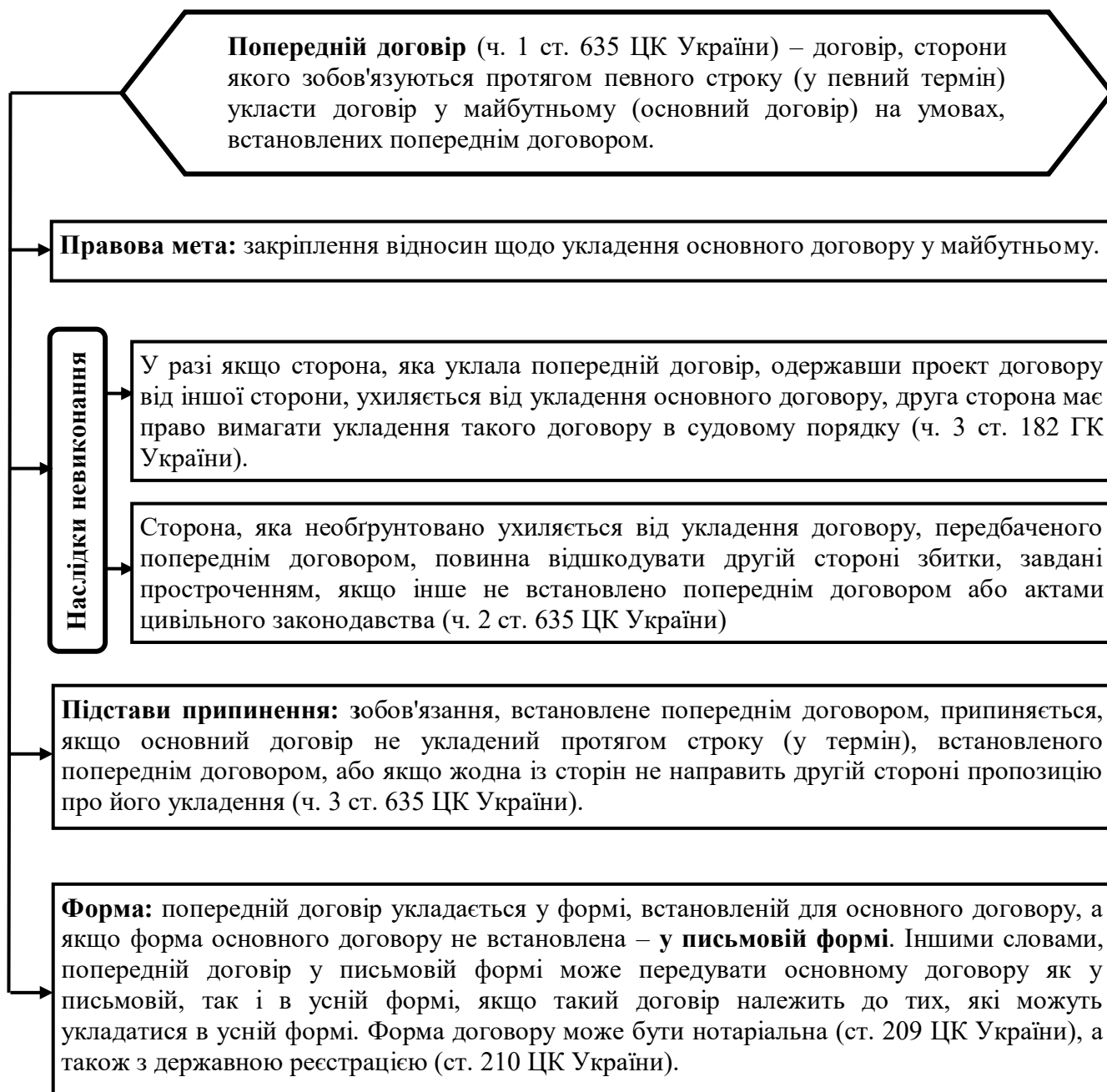
Договір приєднання може бути змінений або розірваний на вимогу сторони, яка приєдналася, якщо вона позбавляється прав, які звичайно мала, а також якщо договір виключає чи обмежує відповідальність другої сторони за порушення зобов'язання або містить інші умови, явно обтяжливі для сторони, яка приєдналася. Сторона, що приєдналася, має довести, що вона, виходячи зі своїх інтересів, не прийняла б цих умов за наявності у неї можливості брати участь у визначенні умов договору.

Якщо вимога про зміну або розірвання договору пред'явлена стороною, яка приєдналася до нього у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності, сторона, що надала договір для приєднання, може відмовити у задоволенні цих вимог, якщо доведе, що сторона, яка приєдналася, знала або могла знати, на яких умовах вона приєдналася до договору (ч. 2, 3 ст. 634 ЦК України).

Договорами приєднання є:

- договір прокату (ч. 2 ст. 787 ЦК України);
- договір, пов'язаний з постачанням теплової енергії через приєднану мережу (ч. 1 ст. 634 ЦК України);
- договір про надання послуг зв'язку (ч. 1 ст. 634 ЦК України);
- договір про надання готельного обслуговування (ч. 1 ст. 634 ЦК України);
- договір перевезення транспортом загального користування (ч. 1 ст. 634 ЦК України).

ПОПЕРЕДНІЙ ДОГОВІР

УКЛАДЕННЯ, ЗМІНА І РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ (ГЛ. 53 ЦК УКРАЇНИ)

ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ

Укладення договору (ч. 1 ст. 638 ЦК України) – досягнення сторонами в належній формі згоди за всіма істотними умовами договору, а у випадках, передбачених законом, здійснення передачі майна чи певної дії (ч. 2 ст. 180 ГК України). Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (*оферти*) і прийняття пропозиції (*акцепту*) другою стороною.

Оферта (ч. 2 ст. 638, 641 ЦК України) – пропозиція укласти договір, яка: а) адресована певній особі (певним особам); б) містить вказівку на істотні умови договору; в) виражає твердий намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття. Особа, яка зробила оферту, називається **оферентом**

ВИДИ:

особиста – адресована певній особі;

публічна – адресована невизначеному або широкому колу осіб (оферта ресторанів, супермаркетів тощо);

зі строком для відповіді – договір є укладеним, якщо оферент одержав відповідь про прийняття пропозиції протягом строку для відповіді (ст. 643 ЦК України);

без зазначення строку для відповіді – договір є укладеним негайно чи з моменту одержання відповіді на пропозицію протягом строку, встановленого законом, а якщо він не встановлений – протягом часу, необхідного для цього (ст. 644 ЦК України);

письмова – викладена в письмовій формі (у тому числі за допомогою факсу, електронного повідомлення);

усна – викладена вербально. Якщо усна оферта викладена без зазначення строку для відповіді, то вона має зв'язок з оферентом лише якщо особа, якій вона адресована, негайно прийме пропозицію (ч. 1 ст. 644 ЦК України).

Акцепт (ч. 2 ст. 638, 642 ЦК України) – відповідь особи, якій адресована оферта, про її повне і безумовне прийняття

ОСОБЛИВОСТІ

Акцепт має бути:

а) **повним**, тобто погодження з офертою в цілому; б) **безумовним**, тобто не містити нових умов (пропозиція укласти договір на нових умовах є не прийняттям оферти й одночасно новою, зустрічною офертою, ст. 646 ЦК України). Особа, що зробила акцепт, називається **акцептантом**.

Прийняття оферти:

оферта може бути прийнята особою, яка її отримала, шляхом проведення певних (конклюдентних) дій, вказаних у самій оферті (відвантаження продукції, виконання роботи і т.д.). В цьому випадку оферта вважається прийнятою.

Мовчання за загальним правилом не вважається акцептом.

Якщо в договорі не вказано місце його укладення, договір вважається укладеним в місці проживання фізичної особи чи місці знаходження юридичної особи, яка направила оферту.

ФОРМА ТА МОМЕНТ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ

Форма договору:

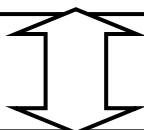
➤ **усна** (ст. 206 ЦК України) – договори, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком тих, що мають укладатись у письмовій формі.

➤ **Письмова. Проста** (ст. 207 ЦК України). **Вимога до додержання** (ст. 208 ЦК України): договори між юридичними особами; між фізичною і юридичною особою, крім тих, які виконуються у момент їх укладення; інші правочини згідно із законом. **Підстави недодержання:** договір є чинним, крім випадків, коли в законі прямо вказано, що недодержання такої форми спричиняє недійсність договору ч. 1 ст. 218 ЦК України (наприклад, договір банківського вкладу – ч. 2 ст. 1059 ЦК України).

Нотаріальна (ст. 209 ЦК України). **Вимога до додержання:** договір, який укладений у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню лише у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін. Власник нерухомого майна має право встановити (скасувати) вимогу нотаріального посвідчення договору (внесення змін до договору), предметом якого є таке майно чи його частина, крім випадків, якщо відповідно до закону такий договір підлягає нотаріальному посвідченню. Встановлення (скасування) вимоги є одностороннім правочином, що підлягає нотаріальному посвідченню. Така вимога є обтяженням речових прав на нерухоме майно та підлягає державній реєстрації в порядку, визначеному законом.

Підстави недодержання: договір є недійсний. **Виняток:** якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухиляється від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір чинним (ч. 2 ст. 220 ЦК України).

З державною реєстрацією (ст. 210 ЦК України). **Вимога до додержання:** договір підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом. **Підстави недодержання:** оскільки такий договір вважається укладеним з моменту його державної реєстрації, то недотримання цієї вимоги призводить до його неукладеності.

Момент укладення договору (ст. 640 ЦК України):

договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції;

якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії;

договір, що підлягає нотаріальному посвідченню, є укладеним з дня такого посвідчення.

ПІДСТАВИ ЗМІНИ ЧИ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ

Зміна договору (ч. 1 ст. 653 ЦК України) означає, що зобов'язання сторін продовжують діяти, але відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо. **Розірвання договору** (ч. 2 ст. 653 ЦК України) веде до припинення зобов'язань сторін за раніше укладеним між ними договором.

Підстави зміни чи розірвання договору:

угода сторін, якщо інше не передбачено договором;

якщо інше не законом чи

угода сторін про зміну чи розірвання договору укладається в тій самій формі, що і сам договір;

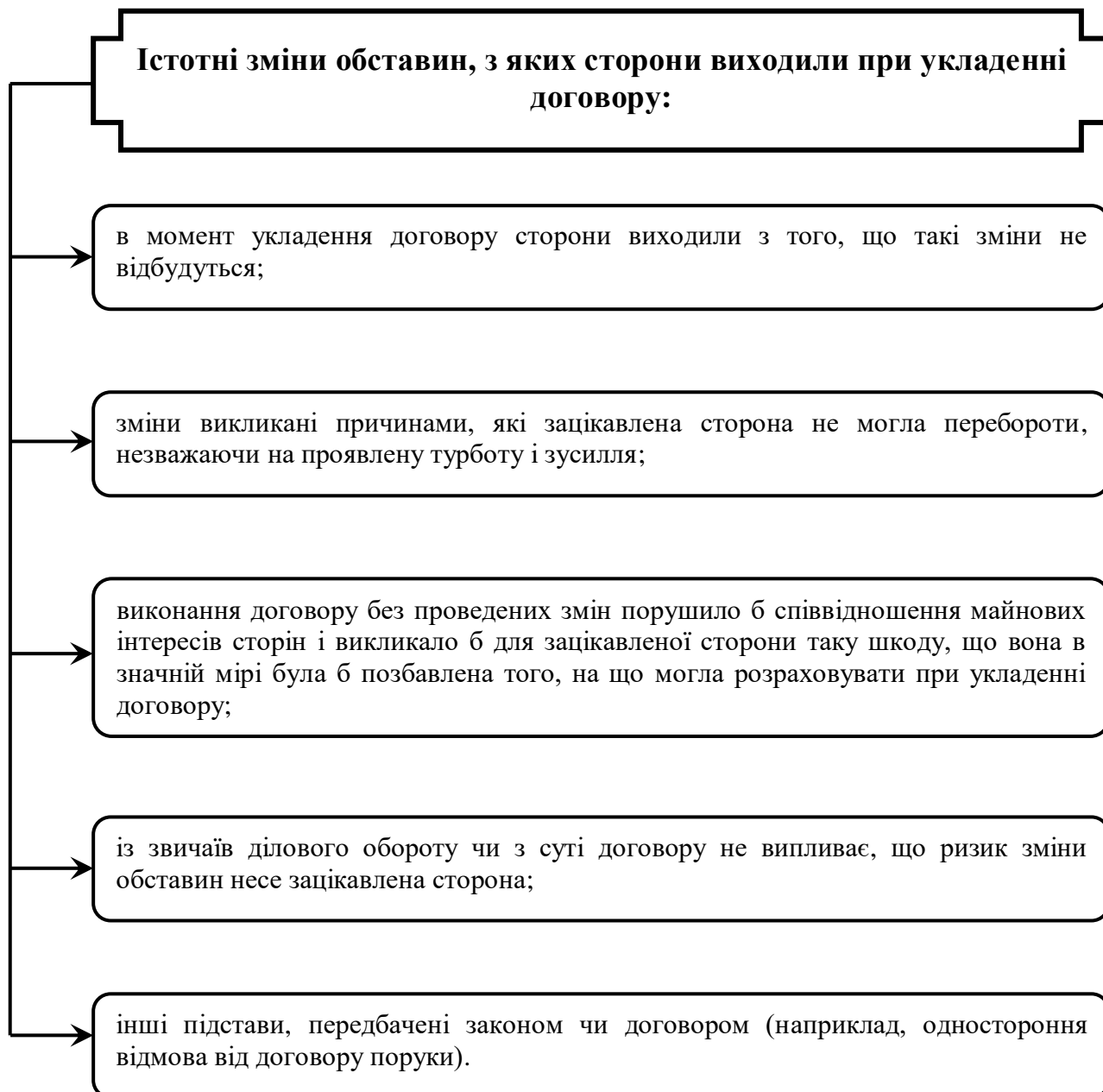
судове рішення на вимогу однієї із сторін.

Підстави

істотне порушення умов договору іншою стороною (суттєвим вважається таке порушення умов договору, яке тягне за собою для другої сторони таку шкоду, що вона в значній мірі позбавляється того, на що вправі була розраховувати при укладенні договору);

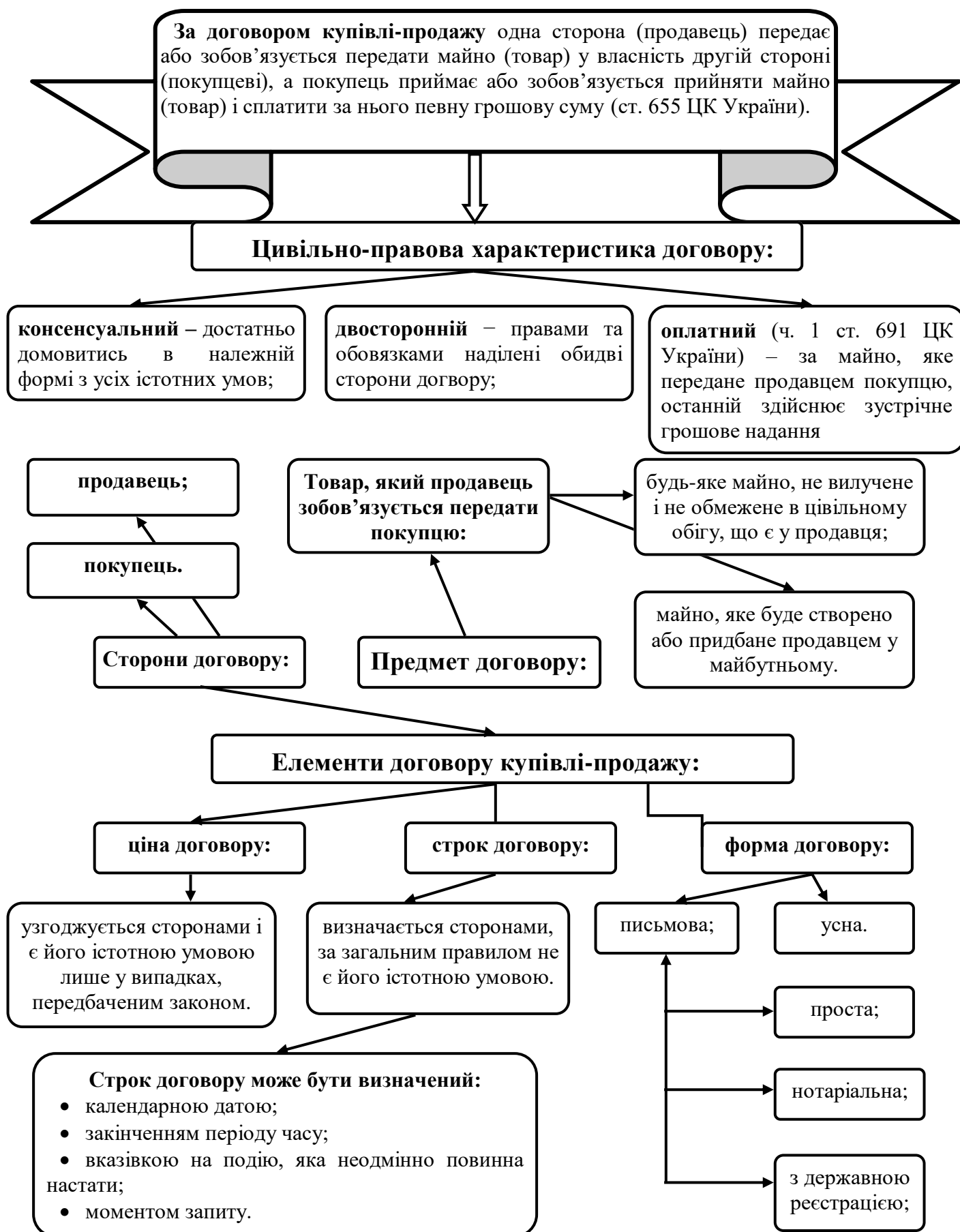
істотна зміна обставин, з яких сторони виходили при укладенні договору;

інші підстави.

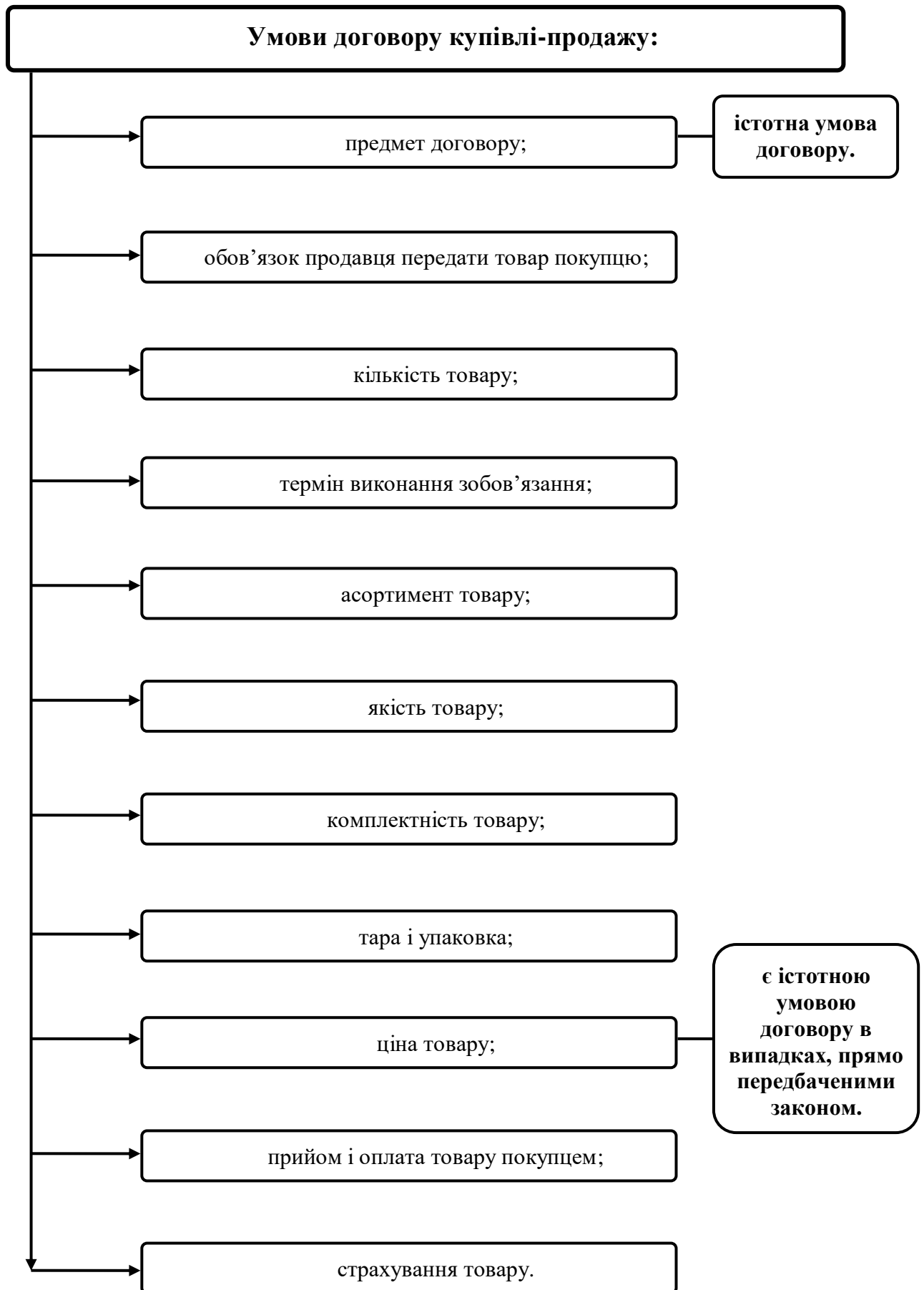
ІСТОТНІ ЗМІНИ ОБСТАВИН, З ЯКИХ СТОРОНИ ВИХОДИЛИ ПРИ УКЛАДЕННІ ДОГОВОРУ

КУПІВЛЯ-ПРОДАЖ (ГЛ. 54 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

УМОВИ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

Права і обов'язки сторін:

Обов'язки продавця:

- передати товар покупцеві у власність. Передача може здійснюватися або шляхом безпосереднього вручення, або здачі товару для перевезення чи пересилання органам транспорту або пошти;
- передати покупцеві необхідні документи на товар, які передбачені законом чи договором;
- забезпечити виникнення у покупця права власності на товар;
- інформувати покупця про недоліки речі;
- попередити покупця про права третіх осіб, тобто про так звані юридичні недоліки речі;
- зберігати продану річ в тих випадках, коли право власності переходить до покупця до її передачі;
- виступити на боці покупця, якщо треті особи звернулися до покупця з позовом про витребування речі.

Права продавця:

- вимагати виплату обумовленої ціни;
- вимагати оплати товару і процентів, якщо покупець не оплачує своєчасні надані йому товари;
- вимагати оплати товару або відмовитися від виконання договору, якщо покупець відмовляється прийняти й оплатити товар.

Обов'язки покупця:

- сплатити обумовлену грошову суму за товар;
- вчинити дії, необхідні для забезпечення передачі товару (надати відвантажувальні реквізити, оформити довіреність представнику тощо);
- прийняти товар або забезпечити зберігання товару, який покупець відмовився прийняти;
 - оглянути товар і перевірити його якісні і кількісні характеристики;
 - притягнути продавця до відповідальності, якщо треті особи звернулися з позовом про витребування речі.

Спільними обов'язками сторін є відшкодування збитків, які виникли у контрагента у зв'язку з неналежним виконанням договору, затримкою виконання або відмовою.

Права покупця:

У разі виявлення покупцем *протягом гарантійного або інших строків*, установлених обов'язковими для сторін правилами чи договором, недоліків, не застережених продавцем, *покупець має право на свій вибір:*

- вимагати безоплатного усунення недоліків або відшкодування витрат, здійснених покупцем на їх виправлення;
- замінити товар на аналогічний належної якості або на такий самий товар іншої моделі з відповідним перерахунком у разі різниці в ціні;
- вимагати зменшення ціни товару;
- розірвати договір і вимагати повернення сплаченої суми.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Відповідальність продавця

Продавець відповідає за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків щодо передачі товару покупцю і перенесення на покупця права власності на товар.

Наслідки порушення предмета договору:

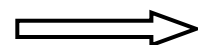
- невиконання обов'язків передати проданий товар покупцю тягне за собою можливу відмову покупця від виконання договору і відшкодування нанесених збитків;
- якщо предметом є індивідуально-визначена річ, покупець вправі вимагати передачі цієї речі в натурі або відшкодування збитків;
- якщо предметом є річ, яка визначається родовими ознаками, покупець вправі купити товар у третьої особи і перекласти на продавця відшкодування нанесених збитків;
- непередання належностей і документів, що стосуються товару, в розумний строк дає право покупцю відмовитися від товару, якщо інше не передбачено договором.

Наслідки порушення умов договору:

- про кількість товару (ст. 670 ЦК України);
- про асортимент товару (ст. 672 ЦК України);
- про приналежність товару та документи що стосуються товару (ст. 666 ЦК України);
- про передання некомплектного товару (ст. 684 ЦК України);
- про передання товару з порушенням вимоги про тару та (або) упаковку (ст. 686 ЦК України).

Наслідки порушення умов договору про кількість товару

1. Якщо продавець передав покупцеві меншу кількість товару, ніж це встановлено договором купівлі-продажу, покупець має право вимагати передання кількості товару, якої не вистачає, або відмовитися від переданого товару та його оплати, а якщо він оплачений, – вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.
2. Якщо продавець передав покупцеві більшу кількість товару, ніж це встановлено договором купівлі-продажу, **покупець зобов'язаний** повідомити про це продавця. Якщо в розумний строк після одержання такого повідомлення продавець не розпорядиться товаром, покупець має право прийняти весь товар, якщо інше не встановлено договором.
3. Якщо **покупець** прийняв більшу кількість товару, ніж це встановлено договором купівлі-продажу, він **зобов'язаний** оплатити додатково прийнятий товар за ціною, встановленою для товару, прийнятого відповідно до договору, якщо інша ціна не встановлена за домовленістю сторін (ст. 670 ЦК України).

Наслідки порушення умов про передання товару з порушенням вимоги про тару та (або) упаковку:

Якщо продавець передав покупцеві товар без тари та (або) упаковки чи в неналежних тарі та (або) упаковці, покупець має право вимагати від продавця передання товару у належних тарі та (або) упаковці або заміни неналежних тари та (або) упаковки, якщо інше не впливає із суті зобов'язання чи характеру товару, або пред'явити до нього інші вимоги, що впливають із передання товару неналежної якості (ст. 678 ЦК України).

Наслідки порушення умов про асортимент товару

1. Якщо продавець передав товар в асортименті, що не відповідає умовам договору купівлі-продажу, покупець має право відмовитися від його прийняття та оплати, а якщо він уже оплачений, – вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.

2. Якщо продавець передав покупцеві частину товару, асортимент якого відповідає умовам договору купівлі-продажу, і частину товару з порушенням асортименту, **покупець має право на свій вибір:**

1) прийняти частину товару, що відповідає умовам договору, і відмовитися від решти товару;

2) відмовитися від усього товару;

3) вимагати заміни частини товару, що не відповідає асортименту, товаром в асортименті, який встановлено договором;

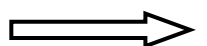
4) прийняти весь товар.

3. У разі відмови від товару, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу, або пред'явлення вимоги про заміну цього товару покупець має право відмовитися від оплати цього товару, а якщо він уже оплачений, – вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.

4. Товар, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу, є прийнятим, якщо покупець у розумний строк після його одержання не повідомив продавця про свою відмову від нього.

5. Якщо покупець не відмовився від товару, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу, він зобов'язаний оплатити його за ціною, погодженою з продавцем.

Якщо продавець не вжив необхідних заходів щодо погодження ціни в розумний строк, покупець оплачує товар за ціною, яка на момент укладення договору купівлі-продажу застосовувалася щодо аналогічного товару (ст. 672 ЦК України).

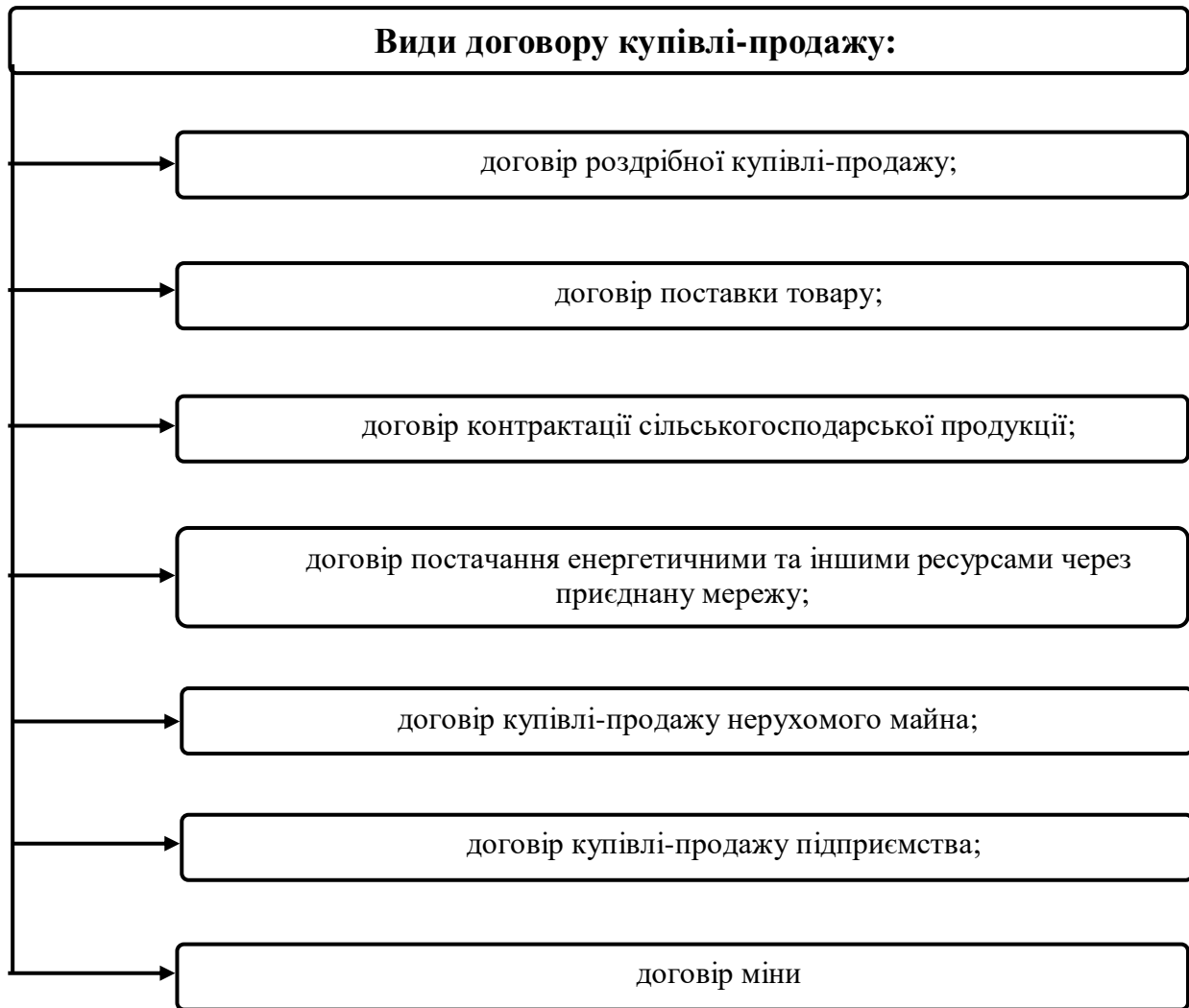

Наслідки порушення умов про приналежності товару та документи, що стосуються товару

1. Якщо продавець не передає покупцеві приналежності товару та документи, що стосуються товару та підлягають переданню разом з товаром відповідно до договору купівлі-продажу або актів цивільного законодавства, покупець має право встановити розумний строк для їх передання.
2. Якщо приналежності товару або документи, що стосуються товару, не передані продавцем у встановлений строк, покупець має право відмовитися від договору купівлі-продажу та повернути товар продавцеві (ст. 666 ЦК України).

Наслідки порушення умов про передання некомплектного товару

1. У разі передання некомплектного товару покупець **має право вимагати від продавця за своїм вибором:**
 - 1) пропорційного зменшення ціни;
 - 2) доукомплектування товару в розумний строк.
2. Якщо продавець у розумний строк не доукомплектував товар, **покупець має право за своїм вибором:**
 - 1) вимагати заміни некомплектного товару на комплектний;
 - 2) відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої грошової суми.
3. Наслідки, передбачені ч. 1 та 2 ст. 684 ЦКУ, застосовуються також у разі порушення продавцем обов'язку передати покупцеві комплект товару (ст. 683 ЦК України), якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання.

ВИДИ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

За договором **роздрібної купівлі-продажу** продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його (ч. 1 ст. 698 ЦК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

- публічний;
- консенсуальний;
- двосторонній;
- оплатний.

Елементи договору роздрібної купівлі-продажу.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ДОГОВОРУ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

ПРАВА ПРОДАВЦЯ – на загальних засадах (див. схему 66).

ОБОВ'ЯЗКИ ПРОДАВЦЯ – передання покупцю товару:

- в певному місці;
- з усіма документами і додатками, які стосуються товару;
- в погодженій кількості та асортименті;
- відповідної комплектності та в комплекті;
- установленної якості;
- вільним від прав третіх осіб;
- в упаковці чи тарі.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН:

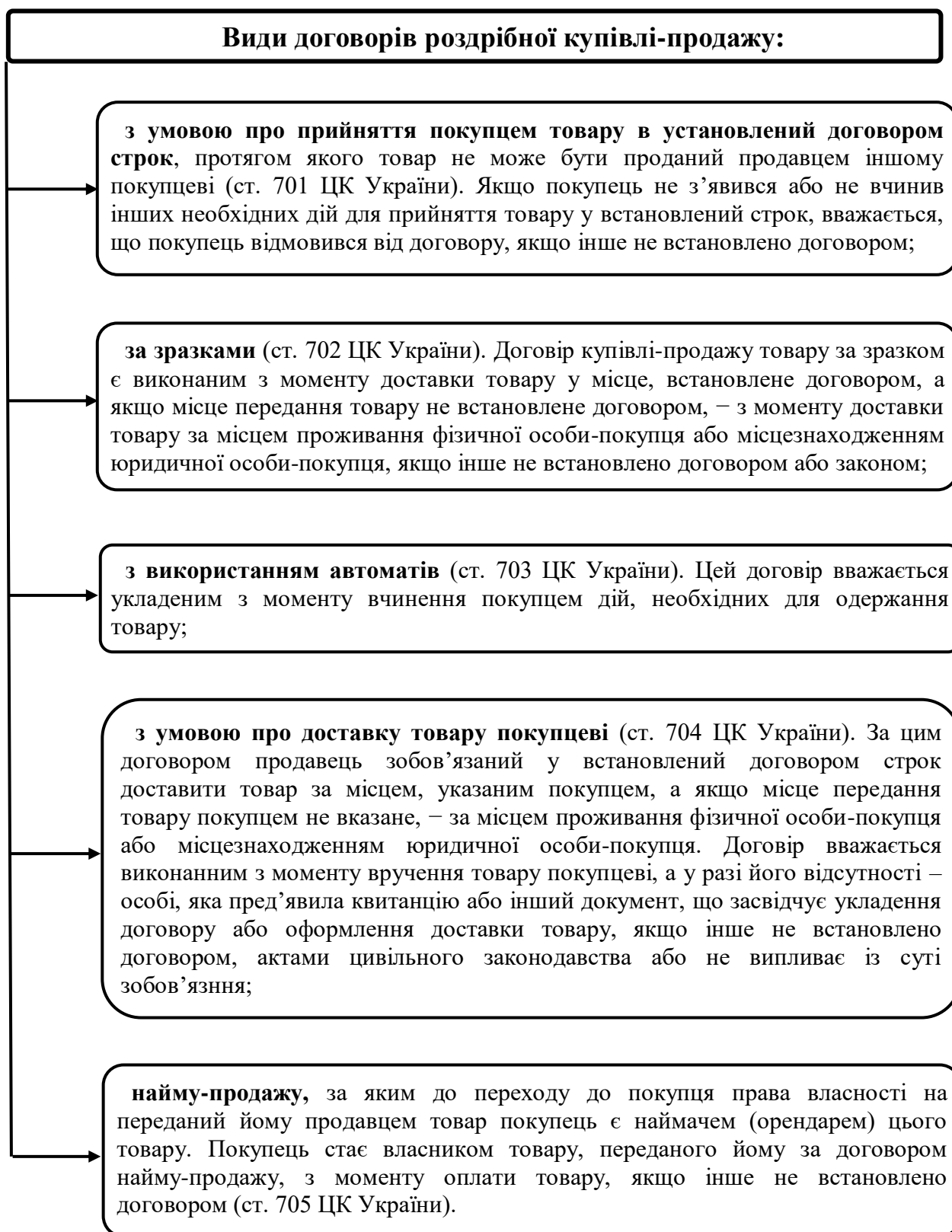
ПОКУПЕЦЬ МАЄ ПРАВО:

- робити обмін куплених товарів на аналогічний товар іншого розміру, форми, габариту, фасону, кольору чи комплекції *впродовж 14 днів з моменту здійснення покупки*;
- якщо такого товару на момент пред'явлення вимоги немає в наявності, покупець має право просто повернути товар і отримати назад заплачені за нього кошти.

ПОКУПЕЦЬ ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ

- ▲ оплатити куплений товар;
- ▲ прийняти переданий йому товар.

ВИДИ ДОГОВОРІВ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

ВІДНОСИНИ З УЧАСТЮ СПОЖИВАЧІВ

Відносини з участю споживачів – договірні відносини, які виникають між споживачами товарів, робіт, послуг у разі придбання, замовлення, використання, або коли ці особи мають намір придбати чи замовити цю продукцію в майбутньому, та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і послуг різних форм власності.

Права споживача вважаються порушеними:

- якщо під час реалізації продукції будь-яким чином порушується право споживача на свободу вибору продукції (ч. 2 ст. 39 ГК України, ч. 1, 2 ст. 17 та ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про захист прав споживачів»);
- якщо процесі реалізації продукції будь-яким чином порушується свобода волевиявлення споживача та/або висловлене ним волевиявлення (ч. 2 ст. 39 ГК України);
- якщо при наданні послуги, від якої споживач не може відмовитись, а одержати може лише в одного виконавця, виконавець нав'язує такі умови одержання послуги, які ставлять споживача у нерівне становище з іншими споживачами, не надають споживачеві однакових гарантій, відшкодування шкоди, завданої невиконанням (неналежним виконанням) сторонами умов договору (ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про захист прав споживачів»);
- якщо порушується принцип рівності сторін договору, учасником якого є споживач (ч. 1 ст. 1 ЦК України);
- якщо будь-яким чином (крім випадків, передбачених законом) обмежується право споживача на одержання необхідної, доступної та своєчасної інформації про відповідну продукцію (ч. 1, 5 ст. 39 ГК України, ст. 6, ч. 1 ст. 15, ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про захист прав споживачів»);
- якщо споживачу реалізовано продукцію, яка є небезпечною, неналежної якості, фальсифікованою (ч. 1, 3 ст. 39 ГК України, ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про захист прав споживачів»);
- якщо ціну продукції визначено неналежним чином (п. 7 ст. 21 ЗУ «Про захист прав споживачів»);
- якщо документи, які підтверджують виконання договору, учасником якого є споживач, своєчасно не передано (не надано) споживачу (п. 8 ст. 21 ЗУ «Про захист прав споживачів»);
- в інших випадках, передбачених законом чи договором.

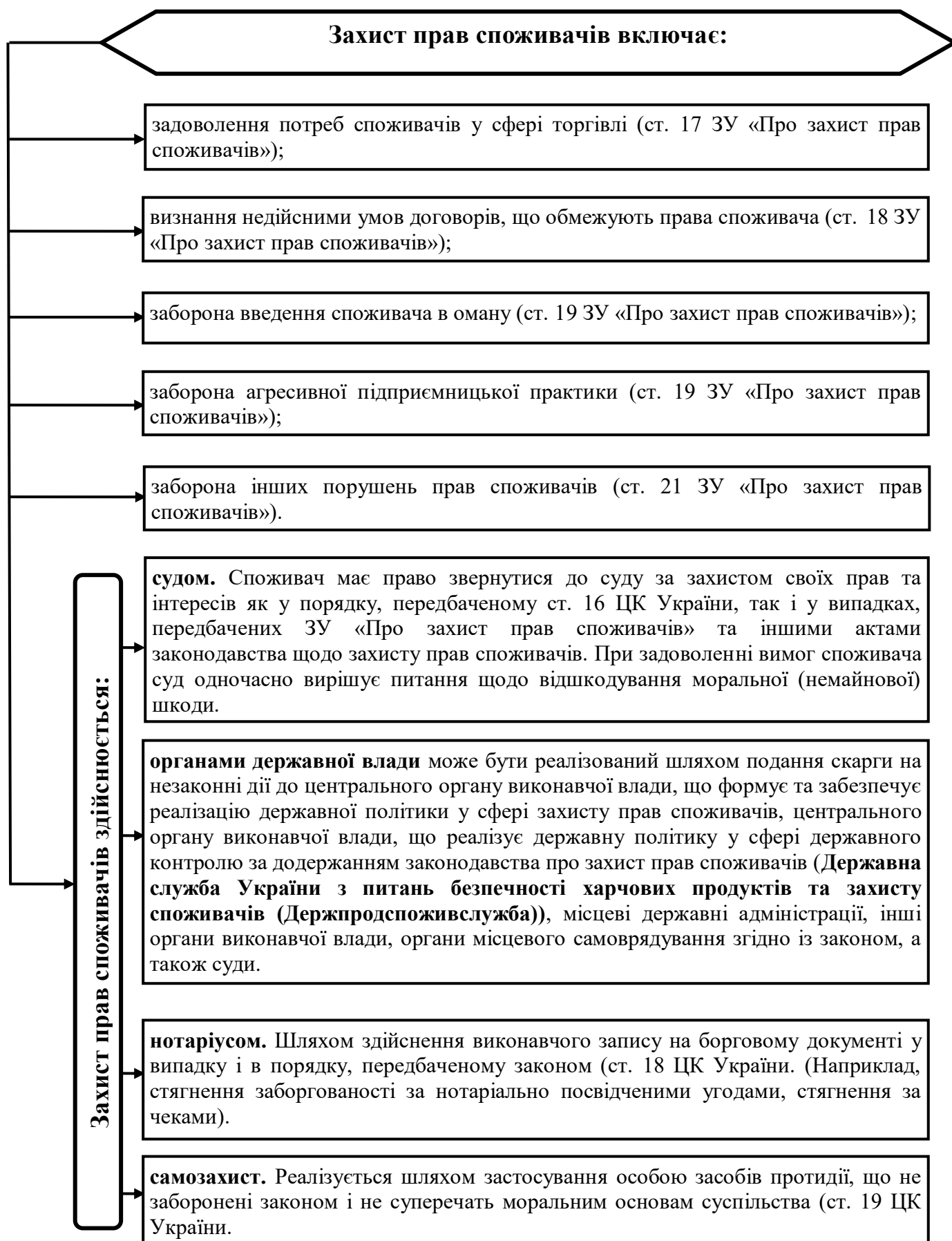
Суб'єкти:

виробник – суб'єкт господарювання, який: виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару, розміщуючи на товарі та/або на упаковці чи супровідних документах, що разом з товаром передаються споживачеві, своє найменування (ім'я), торговельну марку або інший елемент, який ідентифікує такого суб'єкта господарювання; або імпортує товар (п. 4 ст. 1 ЗУ «Про захист прав споживачів»);

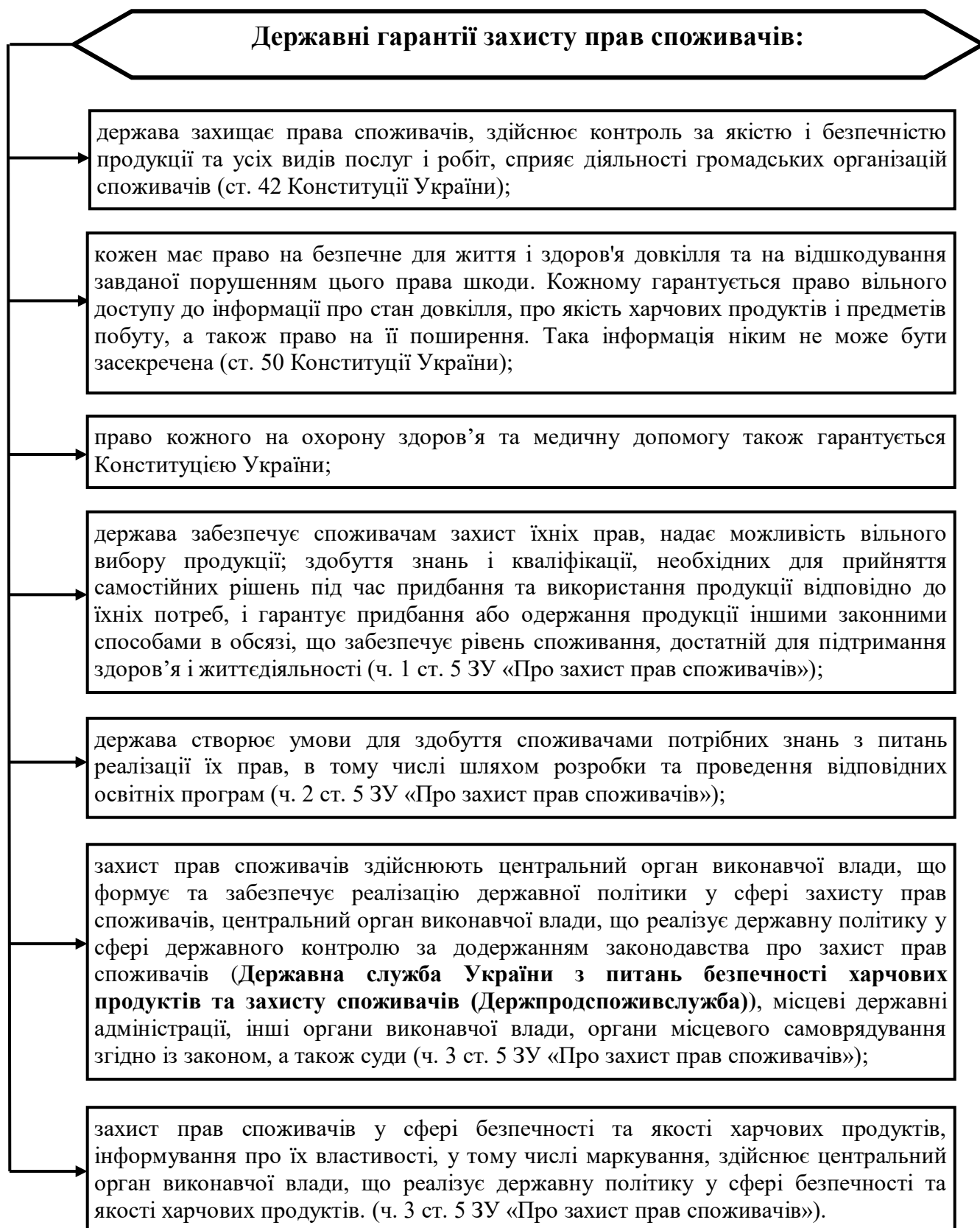
виконавець – суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги (п. 3 ст. 1 ЗУ «Про захист прав споживачів»);

споживач – фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (п. 22 ст. 1 ЗУ «Про захист прав споживачів»).

ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

У разі порушення законодавства про захист прав споживачів суб'єкти господарювання сфери торговельного та інших видів обслуговування несуть відповідальність за (ст. 23 ЗУ «Про захист прав споживачів»):

відмову споживачу в реалізації його прав щодо:

- пропорційного зменшення ціни;
- безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- відшкодування витрат на усунення недоліків товару;
- обміну непродуктивного товару належної якості на аналогічний у продавця;
- безоплатного усунення недоліків у виконаній роботі (наданій послугі) у розумний строк;
- відповідного зменшення ціни виконаної роботи (наданої послуги);
- безоплатного виготовлення іншої речі з такого ж матеріалу і такої ж якості чи повторного виконання роботи;
- відшкодування завданих йому збитків з усуненням недоліків виконаної роботи (наданої послуги) своїми силами чи із залученням третьої особи;
- реалізації інших прав, що передбачені чинним законодавством на день укладення відповідного договору—у **десятикратному розмірі вартості** продукції виходячи з цін, що діяли на час придбання цієї продукції, **але не менше п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

виготовлення або реалізацію продукції, що не відповідає вимогам нормативно-правових актів стосовно безпеки для життя, здоров'я та майна споживачів і навколишнього природного середовища,— у розмірі **трьохсот відсотків** вартості виготовленої або одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, **але не менше двадцяти п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, - у **розмірі п'ятдесяти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

реалізацію продукції, забороненої відповідним державним органом для виготовлення та реалізації (виконання, надання), - у розмірі **п'ятисот відсотків** вартості одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, **але не менше ста** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, - у розмірі **ста неоподатковуваних** мінімумів доходів громадян;

реалізацію небезпечного товару (отрути, пестицидів, вибухо- і вогненебезпечних речовин тощо) без належного попереджувального маркування, а також без інформації про правила і умови безпечного його використання - у розмірі **ста відсотків** вартості одержаної для реалізації партії товару, **але не менше двадцяти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, - у розмірі **двадцяти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

У разі порушення законодавства про захист прав споживачів суб'єкти господарювання сфери торговельного та інших видів обслуговування несуть відповідальність за (ст. 23 ЗУ «Про захист прав споживачів»):

відсутність необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію або продавця (у випадках, визначених ЗУ «Про електронну комерцію») - у розмірі **тридцяти** відсотків вартості одержаної для реалізації партії товару, виконаної роботи, наданої послуги, але не менше **п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, - у розмірі **п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

створення перешкод службовим особам центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, та структурного підрозділу з питань захисту прав споживачів органу місцевого самоврядування у проведенні перевірки якості продукції, а також правил торговельного та інших видів обслуговування - у розмірі від **одного до десяти відсотків** вартості реалізованої продукції за попередній календарний місяць, але **не менше десяти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у разі, коли відповідно до закону суб'єкт господарської діяльності не веде обов'язковий облік доходів і витрат, - у розмірі **десяти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

невиконання або несвоєчасне виконання припису посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, про усунення порушень прав споживачів - у розмірі **двадцяти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

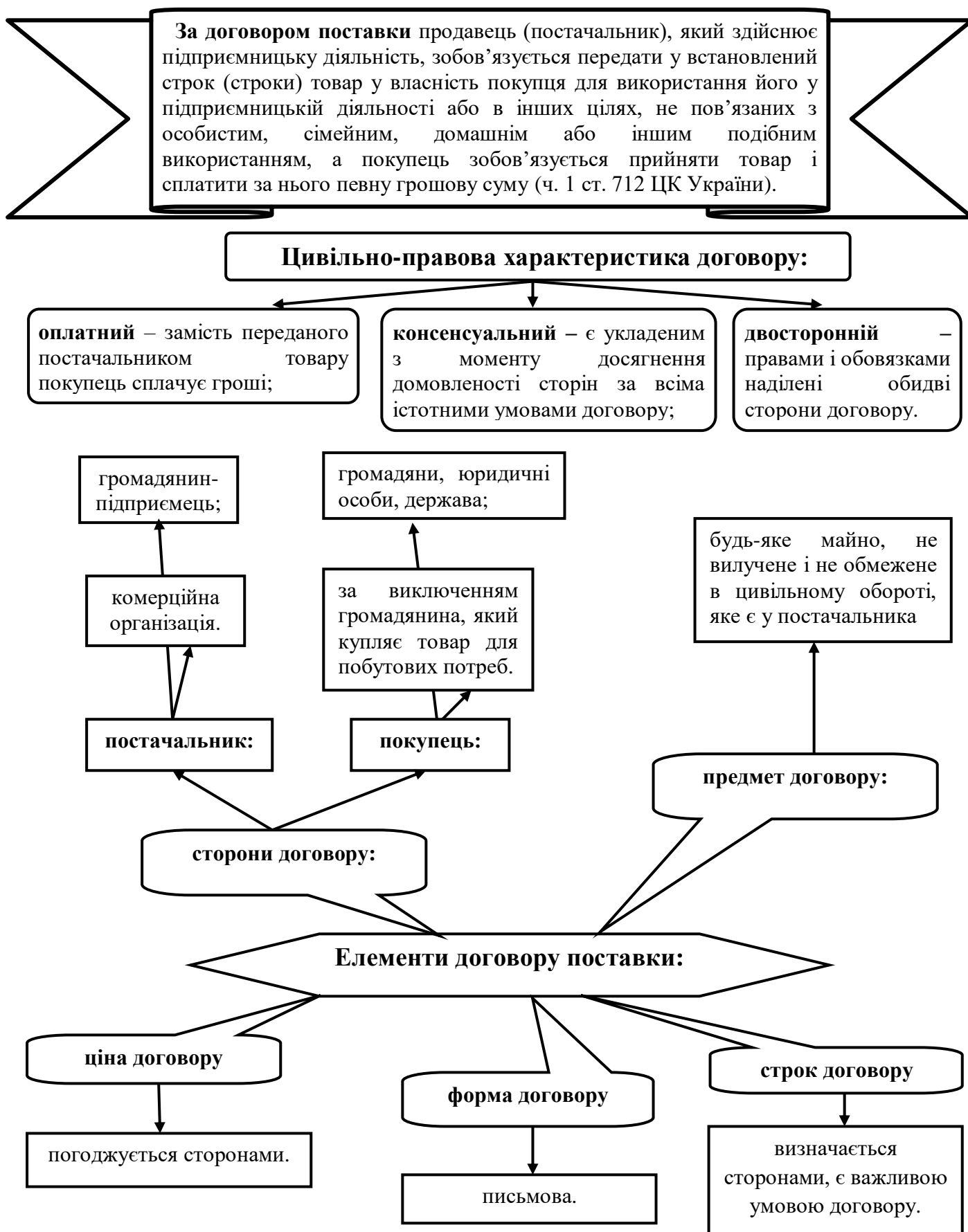
реалізацію товару, строк придатності якого минув, - у розмірі **двохсот** відсотків вартості залишку одержаної для реалізації партії товару, але не менше **п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

реалізацію товару, строк придатності якого минув, - у розмірі **двохсот відсотків** вартості залишку одержаної для реалізації партії товару, але **не менше п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

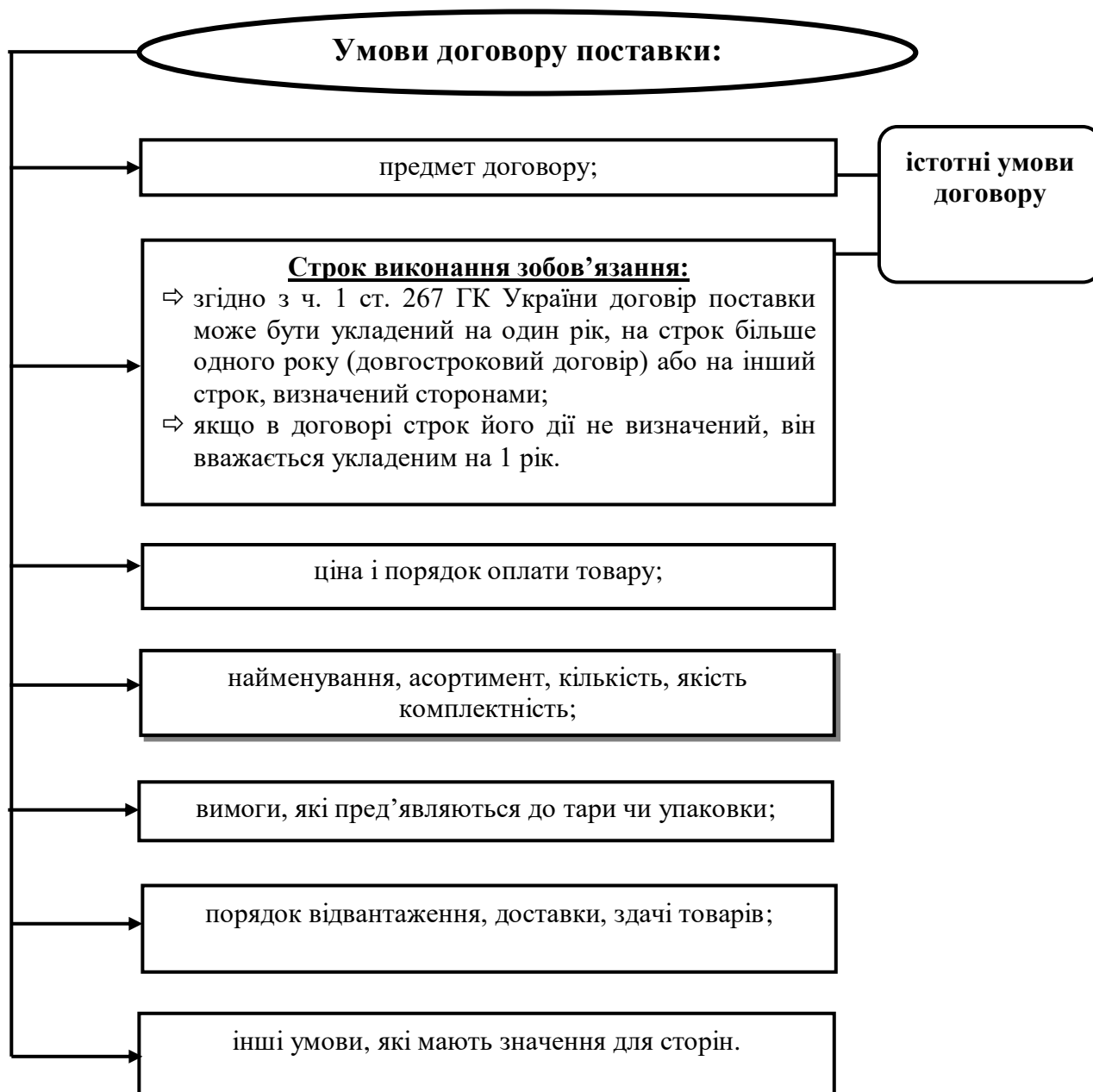
порушення умов договору між споживачем і виконавцем про виконання роботи, надання послуги - у розмірі **ста відсотків** вартості виконаної роботи (наданої послуги), а за ті самі дії, вчинені щодо групи споживачів, - у розмірі **від одного до десяти** відсотків вартості виконаних робіт (наданих послуг) за попередній календарний місяць, але не менше **п'яти** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

обмеження або відмову в реалізації прав споживачів у вільному виборі товарів і послуг у зручний для нього час та на вільне використання електронних платіжних засобів з урахуванням режиму роботи та обов'язкових для продавця (виконавця) форм (видів) розрахунків, установлених законодавством України - у розмірі **п'ятисот** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПОСТАВКИ**ПОСТАЧАЛЬНИК МАЄ ПРАВО:**

- ❖ витребувати від покупця оплату товару, коли покупець без встановлених законом чи договором підстав не прийме товар від постачальника чи відмовляється його приймати.

ПОСТАЧАЛЬНИК ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ:

- передати товар покупцю з усіма необхідними приналежностями та документами, у відповідній кількості, асортименті і комплекті, встановленої якості, вільним від прав третіх осіб, в належній упаковці і тарі;
- поповнити недопоставлену кількість у наступному періоді (періодах) в межах строку дії договору;
- поповнити недопоставлену кількість товарів в асортименті, встановленому для того періоду, в якому допущена недопоставка;
- вивезти чи розпорядитися в розумний строк товаром, від якого покупець відмовився, але прийняв його на відповідальне зберігання.

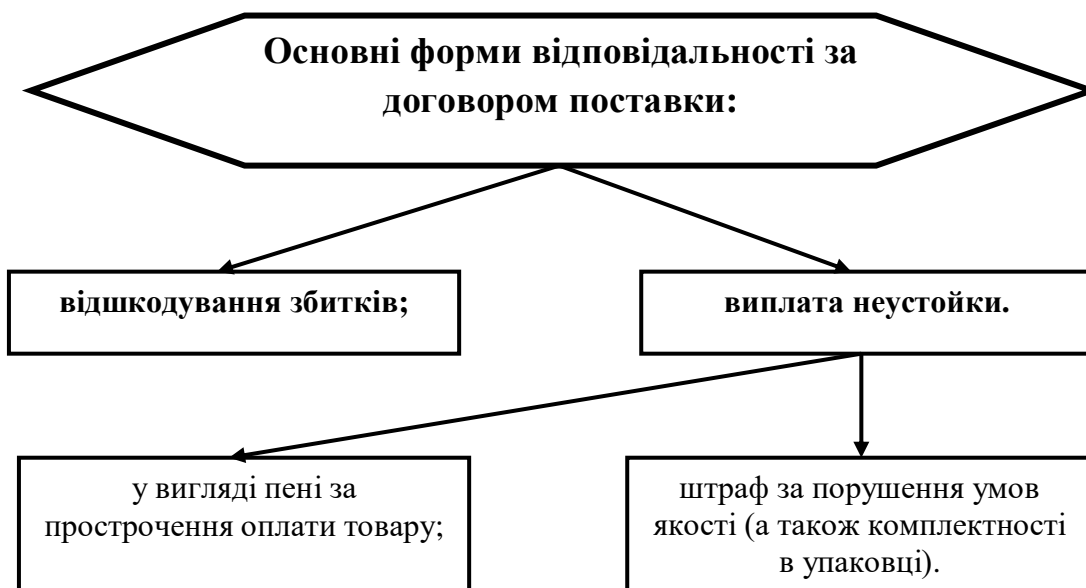
ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН**ПОКУПЕЦЬ МАЄ ПРАВО:**

- ❖ повідомивши постачальника, відмовитися від прийняття продукції, поставка якої прострочена;
- ❖ реалізувати або повернути продукцію, прийняту ним на відповідальне зберігання, якщо постачальник в розумний строк не розпорядився нею;
- ❖ витребувати заміну в розумний строк товару неналежної якості;
- ❖ придбати недопоставлену продукцію у інших осіб з віднесенням на постачальника всіх необхідних витрат на її придбання.

ПОКУПЕЦЬ ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ:

- перевірити кількість і якість прийнятих товарів і повідомити постачальника про виявлені недоліки (ч. 3 ст. 270 ГК України);
- перевірити, чи відповідають товари інформації, вказаній в транспортних і супроводжуючих документах;
- забезпечити збереження товарів у випадку відмови від них згідно з діючим законодавством.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ ПОСТАВКИ

ЗМІНА І ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ

Одностороння відмова від виконання договору поставки чи одностороння зміна його допускаються:

- ◆ у випадках суттєвого порушення договору однією із сторін;
- ◆ з моменту отримання однією стороною повідомлення другої сторони про односторонню відмову від виконання договору повністю чи частково, якщо інший строк розірвання чи зміни договору не передбачений в повідомленні чи не визначений сторонами.

ПОСТАЧАЛЬНИКОМ
у випадках:

- поставки товарів неналежної якості з недоліками, які не можуть бути усунені в належний для покупця строк;
- неодноразове порушення строків поставки товарів.

ПОКУПЦЕМ
у випадках:

- неодноразового порушення строків оплати товарів;
- неодноразового невибору товару.

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

За договором контрактації сільськогосподарської продукції виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору (ч. 1 ст. 713 ЦК України, ч. 2 ст. 265 ГК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

оплатний – за передану сільськогосподарську продукцію контрактант сплачує гроші;

консенсуальний – вважається укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору;

двосторонній – правами й обов'язками наділені обидві сторони договору.

заготівельник (контрактант);

виробник.

сільгосппродукція, вирощена і вироблена у господарстві її виробника у сирому вигляді, або така, що пройшла первинну обробку. Це стосується насамперед нестандартної плодовоовочевої та іншої продукції, що швидко втрачає свої якості.

сторони договору:

предмет договору:

Елементи договору контрактації:

ціна договору

форма договору

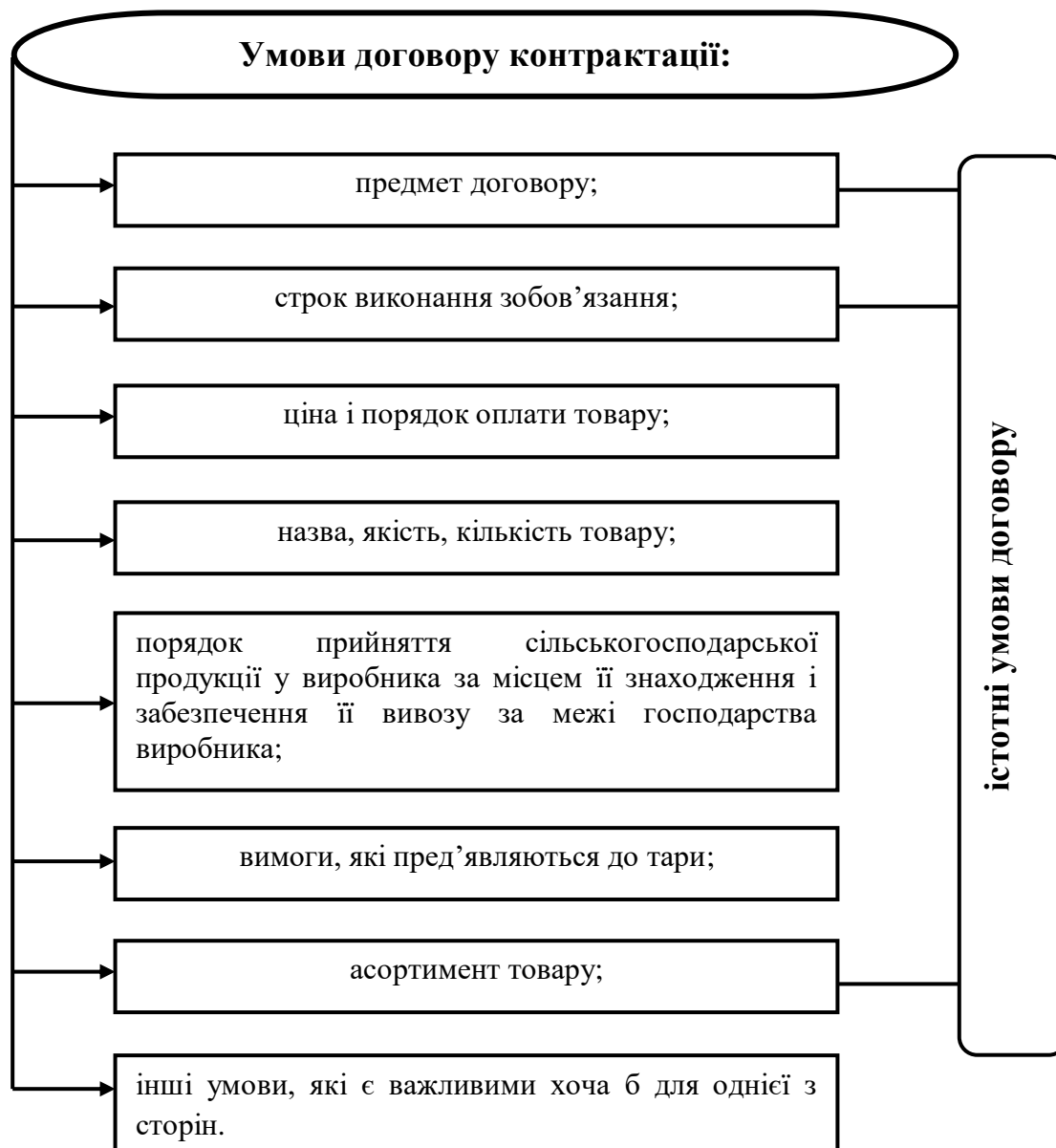
строк договору

узгоджується сторонами.

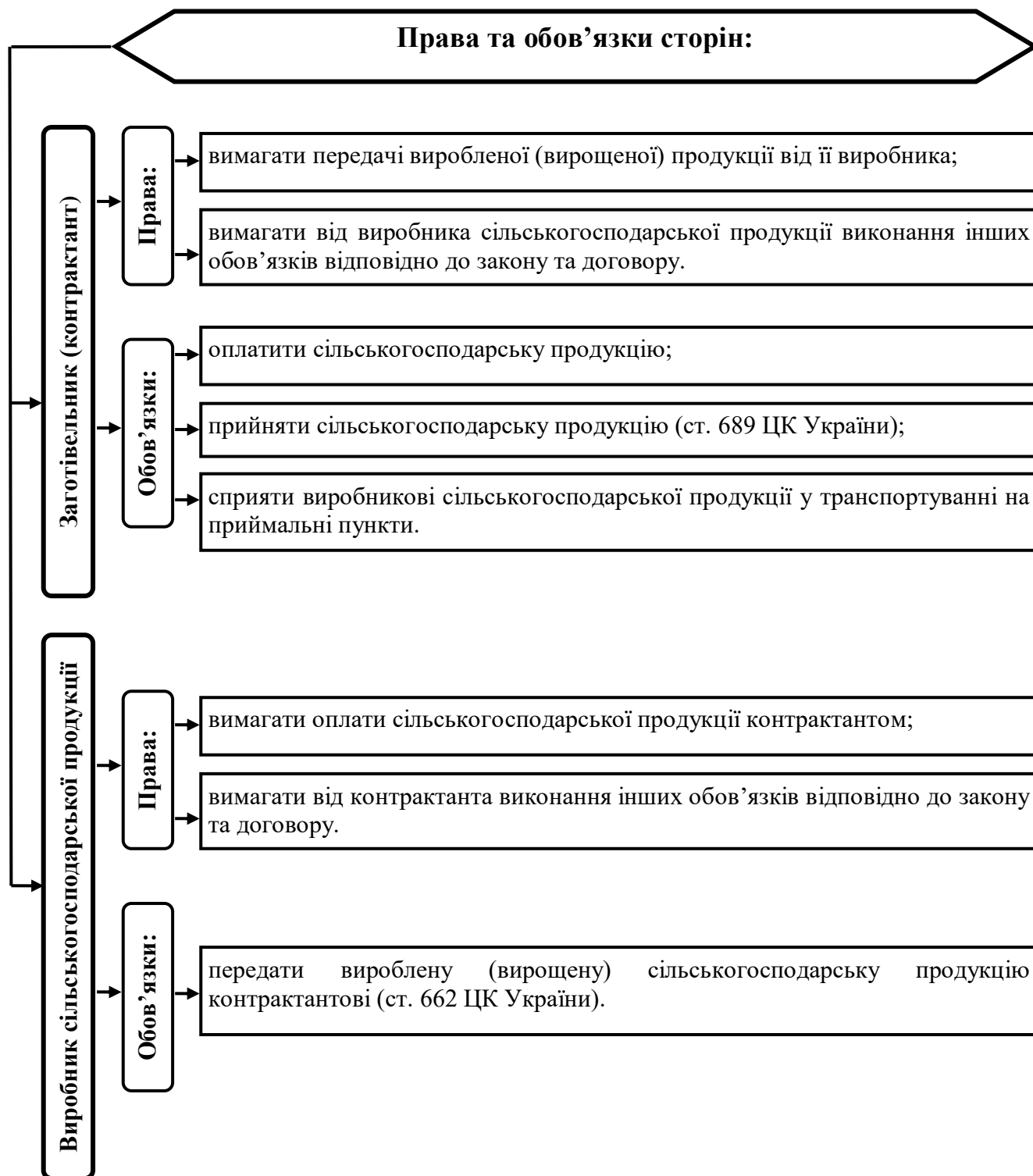
письмова.

узгоджується сторонами і є істотною умовою.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

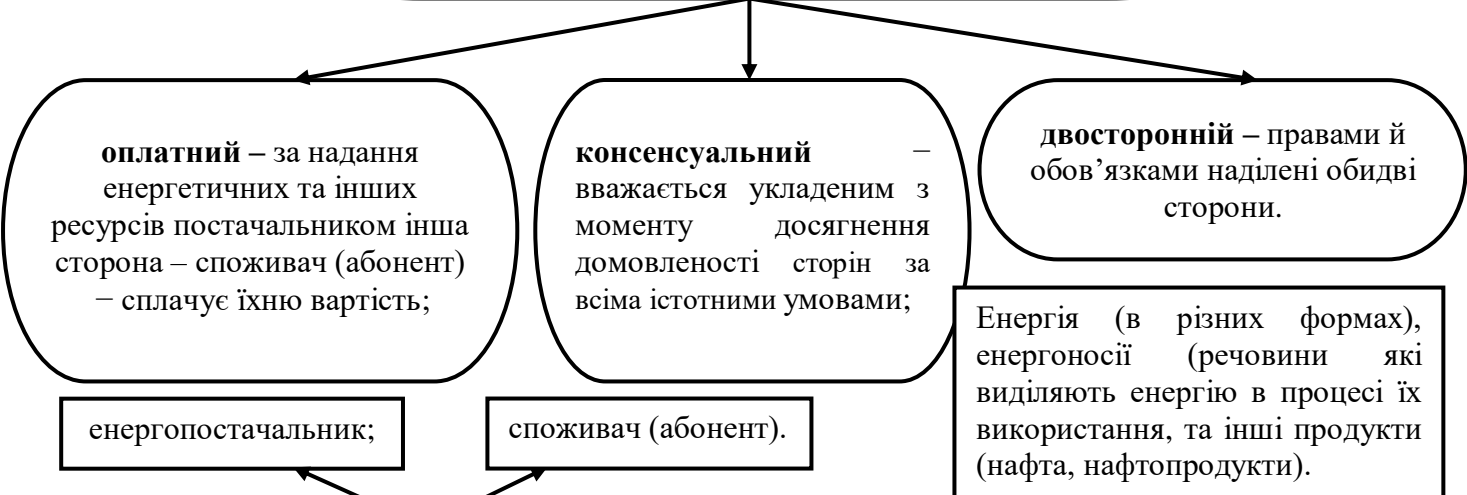
ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

ДОГОВІР ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИМИ ТА ІНШИМИ РЕСУРСАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

За договором постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується надавати другій стороні (споживачеві, абонентові) енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, а споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання (ч. 1 ст. 714 ЦК України, ч. 1 ст. 275 ГК України).

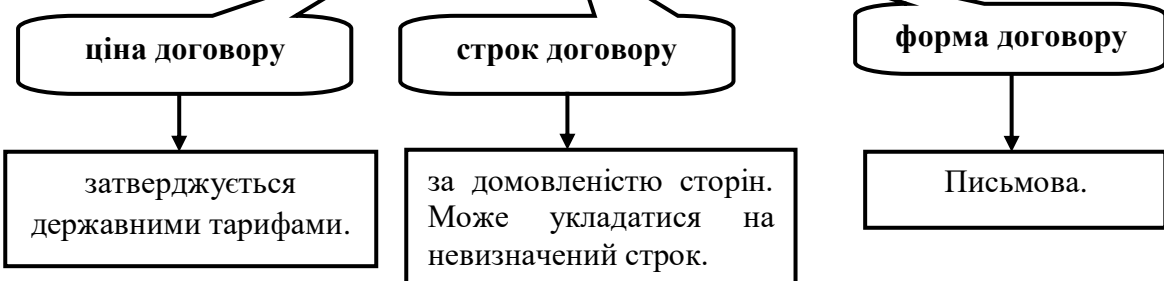
Цивільно-правова характеристика договору:

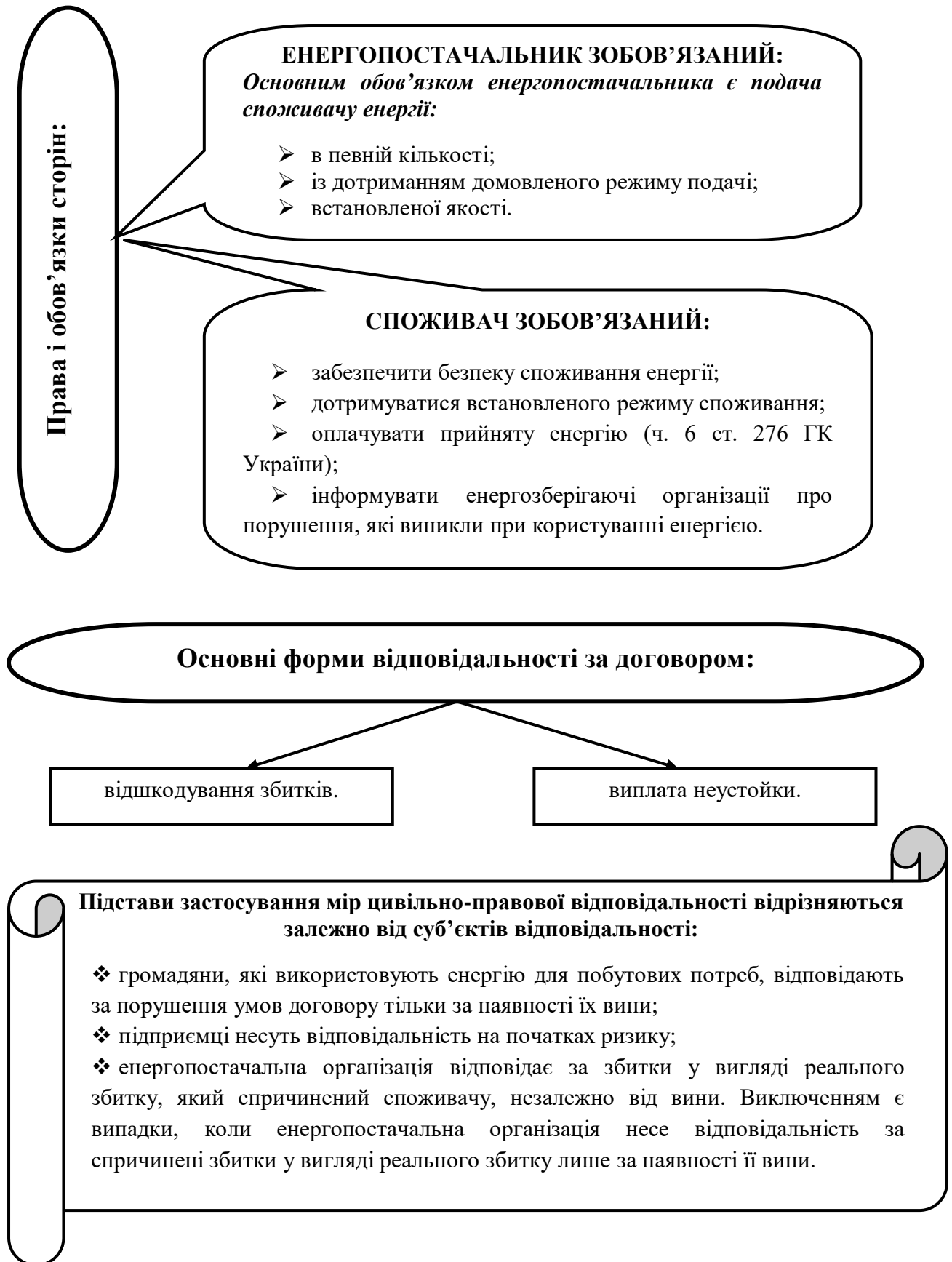
сторони договору:

предмет договору:

Елементи договору енергопостачання:

ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ

Одностороння відмова від виконання договору енергопостачання допускається з моменту отримання однією стороною повідомлення іншої сторони про односторонню відмову від виконання договору.

Споживач

Енергопостачальник

у випадках:

- абоненти – громадяни – в будь-який час;
- абоненти – юридичні особи – за порушення, пов'язані з якістю і кількістю переданого предмета договору, а також за інші вказані в законі порушення.

**у випадках
неодноразового
порушення строків
оплати енергії.**

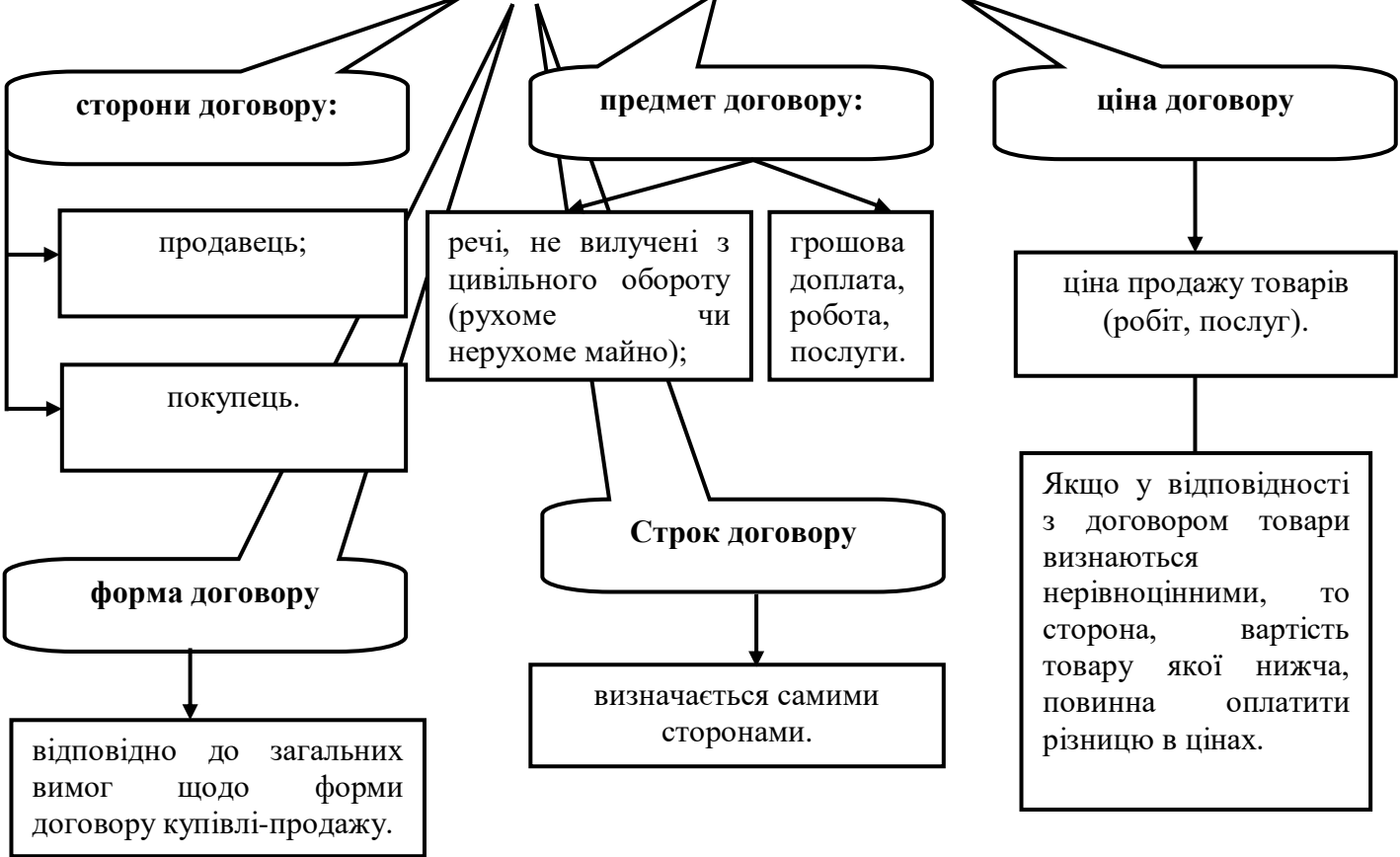
ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ МІНИ

За договором міни (бартеру) кожна зі сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар (ч. 1 ст. 715 ЦК України).
Бартерна (товарообмінна) операція – господарська операція, яка передбачає проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у негрошовій формі в рамках одного договору (п. 14.1.10. ст. 14 ПК України).

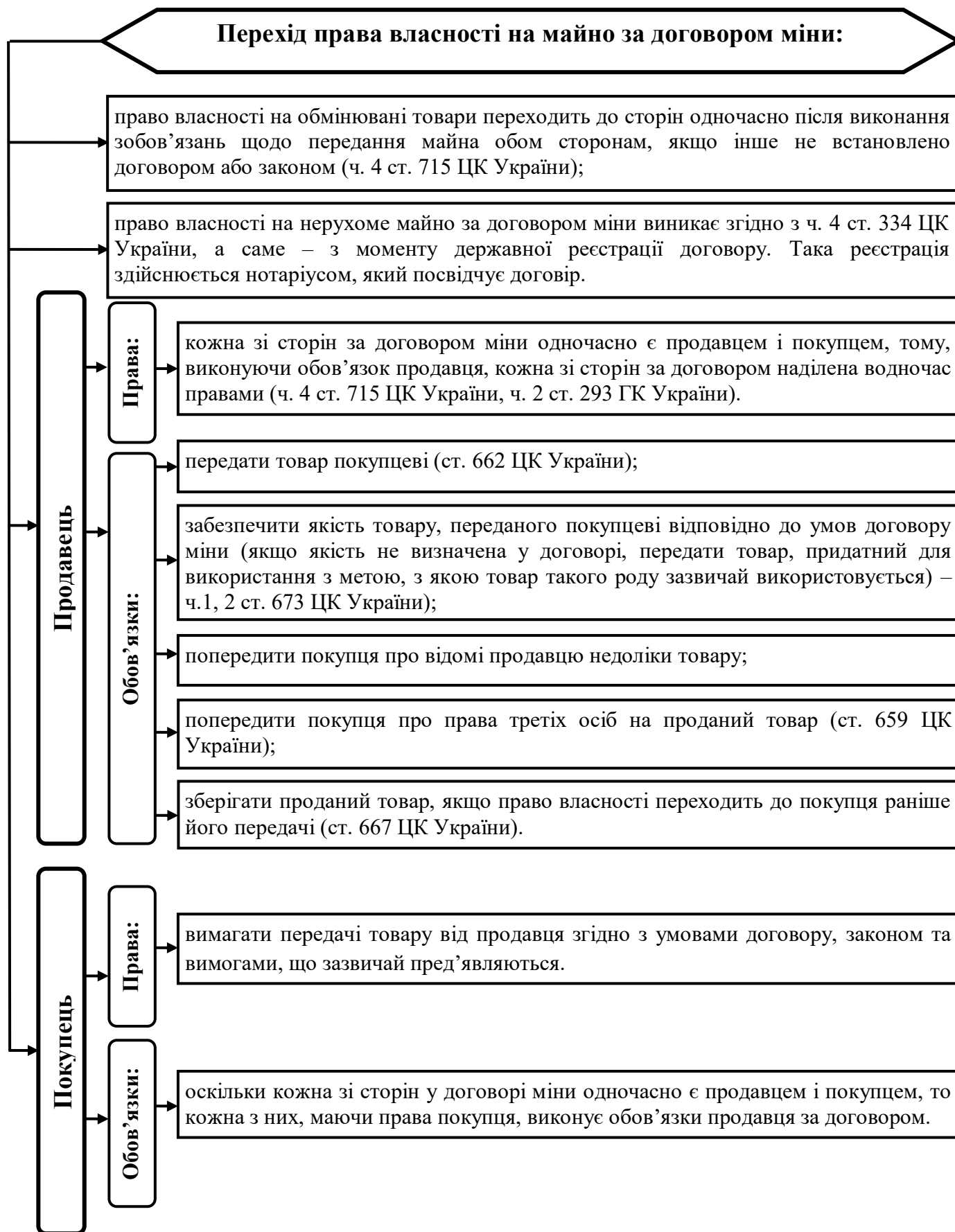
Цивільно-правова характеристика договору:

<p>оплатний – замість переданого товару (речі) інша сторона передає належний їй товар. Договором може бути встановлена доплата за товар більшої вартості, що обмінюється на товар меншої вартості;</p>	<p>консенсуальний – вважається укладеним з моменту досягнення домовленості сторін за всіма істотними умовами договору;</p>	<p>двосторонній – права й обов'язки виникають в обох сторін договору. Кожна зі сторін зобов'язана передати товар іншій стороні та вправі вимагати від контрагента зустрічної передачі товару, а також грошової доплати.</p>
---	---	--

Елементи договору міни:

ПЕРЕХІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО І ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ МІНИ

ЗМІНА АБО РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ МІНИ

Зміна або розірвання договору міни допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. На вимогу однієї зі сторін договір міни може бути змінено або розірвано за рішенням суду у разі істотного порушення договору другою стороною (ч. 1, 2 ст. 651 ЦК України).

Зміна договору міни є зміна зобов'язань сторін відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо. Розірвання договору міни тягне за собою припинення зобов'язання його сторін. При цьому сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за договором до моменту його зміни чи розірвання, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 1, 2, 4 ст. 653 ЦК України).

Договір міни визнається недійсним, якщо він порушує загальні вимоги ст. 203 ЦК України, додержання яких є необхідним для чинності правочину. У такому випадку відповідно до ч. 1 ст. 216 ЦК України кожна зі сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання договору міни, а в разі неможливості такого повернення - відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО БАРТЕРУ, ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРУ МІНИ

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» **товарообмінна (бартерна) операція у галузі зовнішньоекономічної діяльності** - це один із видів експортно-імпортних операцій, оформлених бартерним договором або договором із змішаною формою оплати, яким часткова оплата експортних (імпортних) поставок передбачена в натуральній формі, між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за вартістю обмін товарами, роботами, послугами в будь-якому поєднанні, не опосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі.

Особливості зовнішньоекономічного бартеру:

відповідно до ЗУ «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» з метою створення умов для забезпечення еквівалентності обміну, а також для митного обліку, визначення страхових сум, оцінки претензій, застосування санкцій за бартерними договорами передбачена оцінка товарів;

умовою еквівалентності обміну за бартерним договором є обмін товарами (роботами, послугами) за цінами, що визначаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України на договірних засадах з урахуванням попиту та пропозиції, а також інших факторів, які діють на відповідних ринках на час укладення бартерних договорів;

товари, що імпортуються за бартерним договором, підлягають ввезенню на митну територію України у строки, зазначені в такому договорі, але не пізніше **180 календарних днів** з дати митного оформлення (дати оформлення митної декларації на експорт) товарів, що фактично експортовані за бартерним договором, а в разі експорту за бартерним договором робіт і послуг - з дати підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг. Датою ввезення товарів за бартерним договором на митну територію України вважається дата їх митного оформлення (дата оформлення митної декларації на імпорт), а в разі імпорту за бартерним договором робіт або послуг - дата підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг (ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності»);

порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України встановлених законом строків ввезення товарів (виконання робіт, надання послуг), що імпортуються за бартерним договором, **тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3% вартості неоплачених товарів (робіт, послуг)**. При цьому загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати розміру заборгованості;

якщо ж заборгованість за бартерним договором виникла через обставини непереборної сили або форс-мажору, передбачені ЗУ «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності», строки зупиняються і пеня за їх порушення протягом дії цих обставин не стягується.

ДАРУВАННЯ (ГЛ. 55 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

За договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність.
Договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування (ст. 717 ЦК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

безоплатний – дарувальник передає обдаровуваному річ без одержання зустрічного майнового надання від останнього;

реальний – коли дарувальник передає обдарованому безоплатно майно (дарунок) у власність. Вважається укладеним з моменту передання речі.

консенсуальний – якщо дарувальник зобов'язується передати обдарованому річ у майбутньому, за умови дотримання письмової форми;

односторонній чи двосторонній. Коли сторони уклали консенсуальний договір, на дарувальника покладається обов'язок передати річ обдаровуваному, а останній зобов'язаний прийняти дарунок (**двосторонній**). У реальному договорі дарувальник зобов'язаний повідомити про недоліки речі чи її особливі властивості (**односторонній**).

Елементи договору дарування:

сторони договору:

дарувальник;

обдаровуваний.

фізичні особи, юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, держава Україна, АРК, територіальна громада.

предмет договору:

1) рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, а також нерухомі речі.
2) майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому (ст. 718 ЦК України).

строк передачі:

тільки в договорі дарування речей з обов'язком передати дарунок у майбутньому вказується момент або період часу, коли дарувальник повинен передати річ обдаровуваному (ч. 1 ст. 723 ЦК України).

форма договору:

усна;

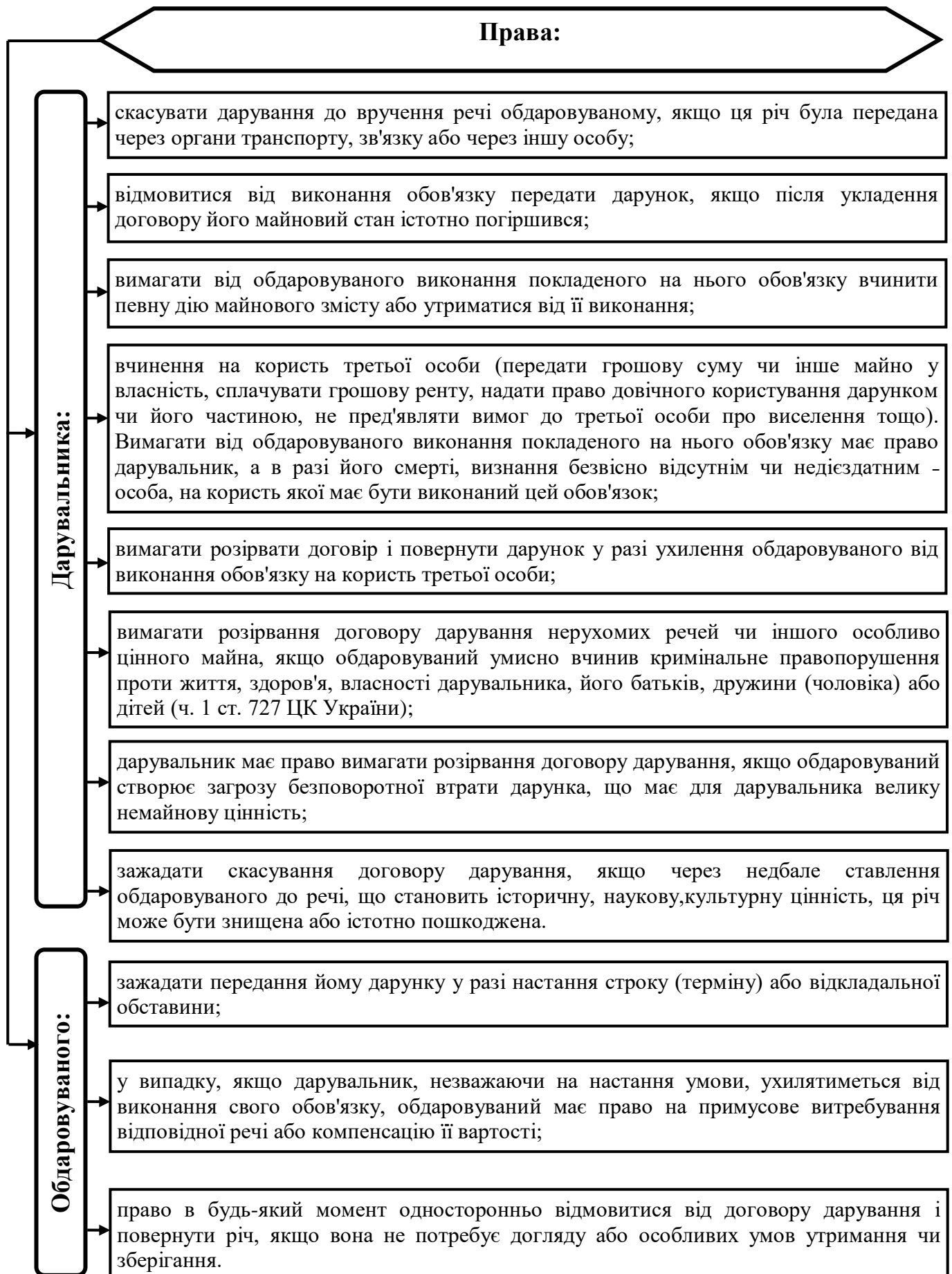
письмова;

нотаріально посвідчена.

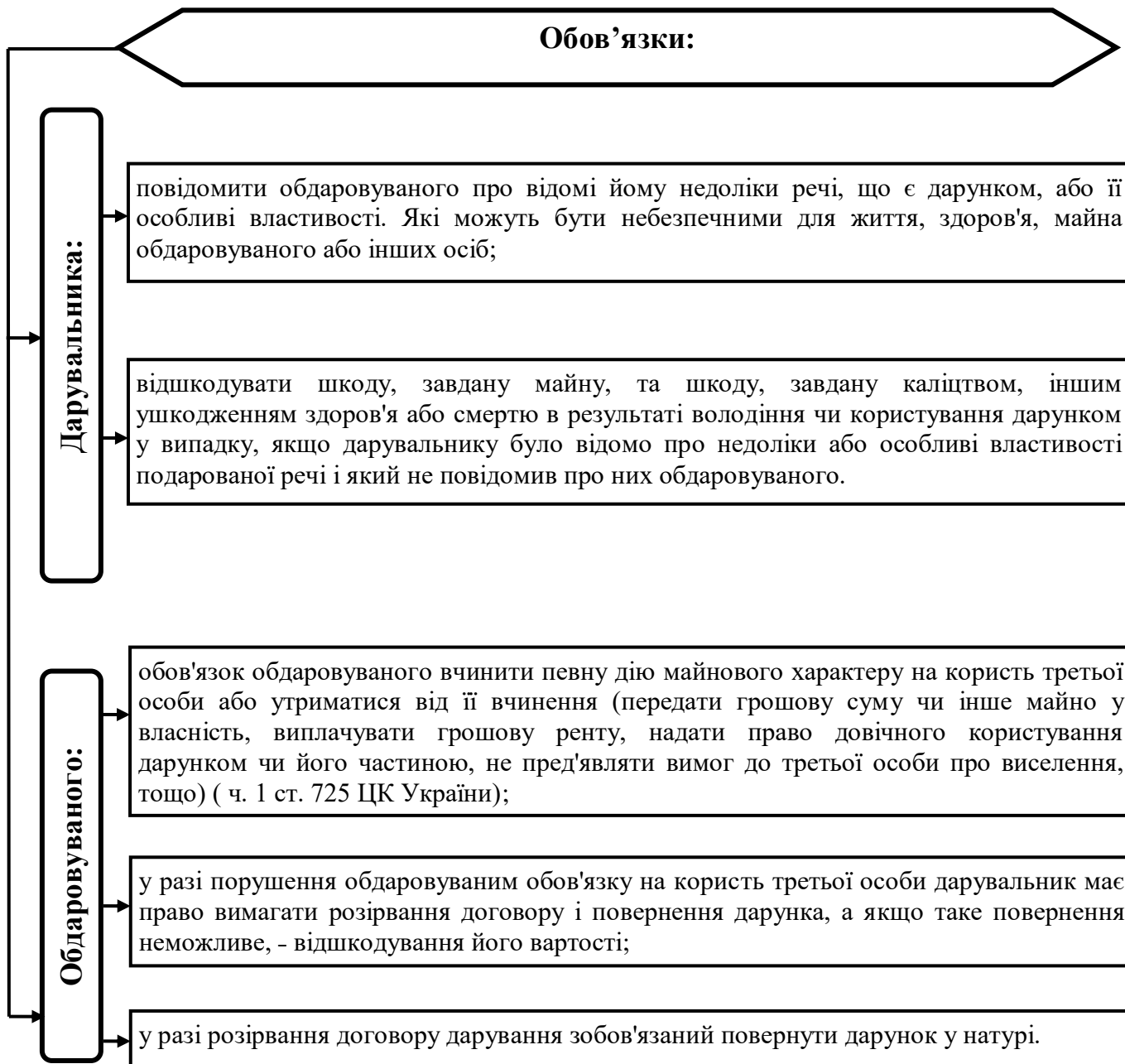
ФОРМА ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Форма договору:	
договір дарування предметів особистого користування та побутового призначення;	може бути укладений усно;
договір дарування нерухомої речі;	укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню з наступною державною реєстрацією;
договір дарування майнового права та договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому;	укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним;
Договір дарування рухомих речей, які мають особливу цінність	укладається у письмовій формі. Передання такої речі за усним договором є правомірним, якщо суд не встановить, що обдарований заволодів нею незаконно;
договір дарування валютних цінностей на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян.	укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.
Посвідчення правочинів щодо дарування житлового будинку, квартири, дачі, садового будинку, гаража, земельної ділянки, іншого нерухомого майна, що підлягають державній реєстрації, провадиться за місцезнаходженням (місцем реєстрації) цього майна або за місцезнаходженням (місцем реєстрації) однієї із сторін відповідного правочину.	

ПРАВА СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ДАРУВАННЯ

ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ДАРУВАННЯ

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Підстави припинення договору дарування:

відмова однієї зі сторін;

у випадку смерті однієї із сторін до настання строку (терміну) або відкладальної обставини, встановленої договором дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому;

недійсність договору;

Визнання договору недійсним можливе у разі недодержання в момент укладення договору стороною (сторонами) таких

волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;

правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним;

правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх дітей.

Підстави розірвання договору дарування:

щодо нерухомих речей чи іншого особливо цінного майна, якщо обдарований умисно вчинив кримінальне правопорушення проти життя, здоров'я, власності дарувальника, його батьків, дружини (чоловіка) або дітей (ч. 1 ст. 727 ЦК України);

якщо обдарований вчинив умисне вбивство дарувальника, спадкоємці дарувальника мають право вимагати розірвання договору дарування;

якщо обдарований створює загрозу безповоротної втрати дарунка, що має для дарувальника велику немайнову цінність (ч. 2 ст. 727 ЦК України);

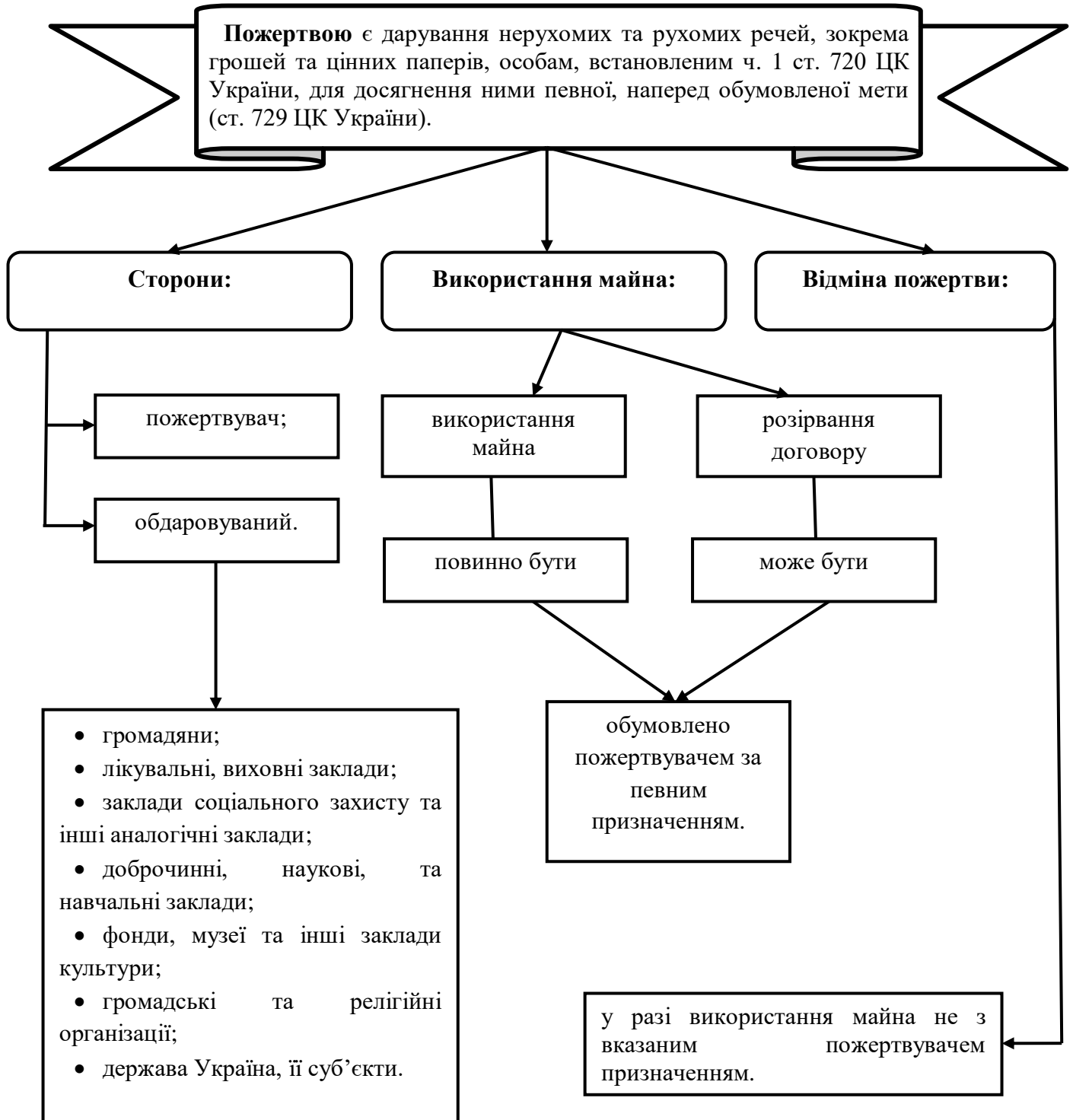
якщо внаслідок недбалого ставлення обдаровуваного до речі, що становить культурну цінність, ця річ може бути знищена або істотно пошкоджена (ч. 3 ст. 727 ЦК України);

якщо на момент пред'явлення вимоги дарунок є збереженим (ч. 4 ст. 727 ЦК України);

на вимогу обдаровуваного у випадках визначених ст.651 ЦК України.

до вимог про розірвання договору дарування застосовується позовна давність в один рік (ст.651 ЦК України).

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОЖЕРТВИ ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

ПРАВА ПОЖЕРТВУВАЧА

Пожертва передбачає передачу речі як умову укладання договору (ч. 2 ст. 729 ЦК України), тобто жертва може бути виключно реальним договором і не може породжувати обов'язок передати річ у майбутньому. Пожертвою є не будь-яке дарування, а лише дарування для досягнення певної, наперед обумовленої мети.

Права жертвувача (ст. 730 ЦК України):

здійснювати контроль за використанням жертви відповідно до мети, встановленої договором про жертву;

змінювати призначення використання жертви у разі неможливості її використання за першим призначенням (а в разі смерті жертвувача чи ліквідації юридичної особи – за рішенням суду);

вимагати розірвання договору про жертву, якщо жертва використовується не за призначенням.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ ДАРУВАННЯ

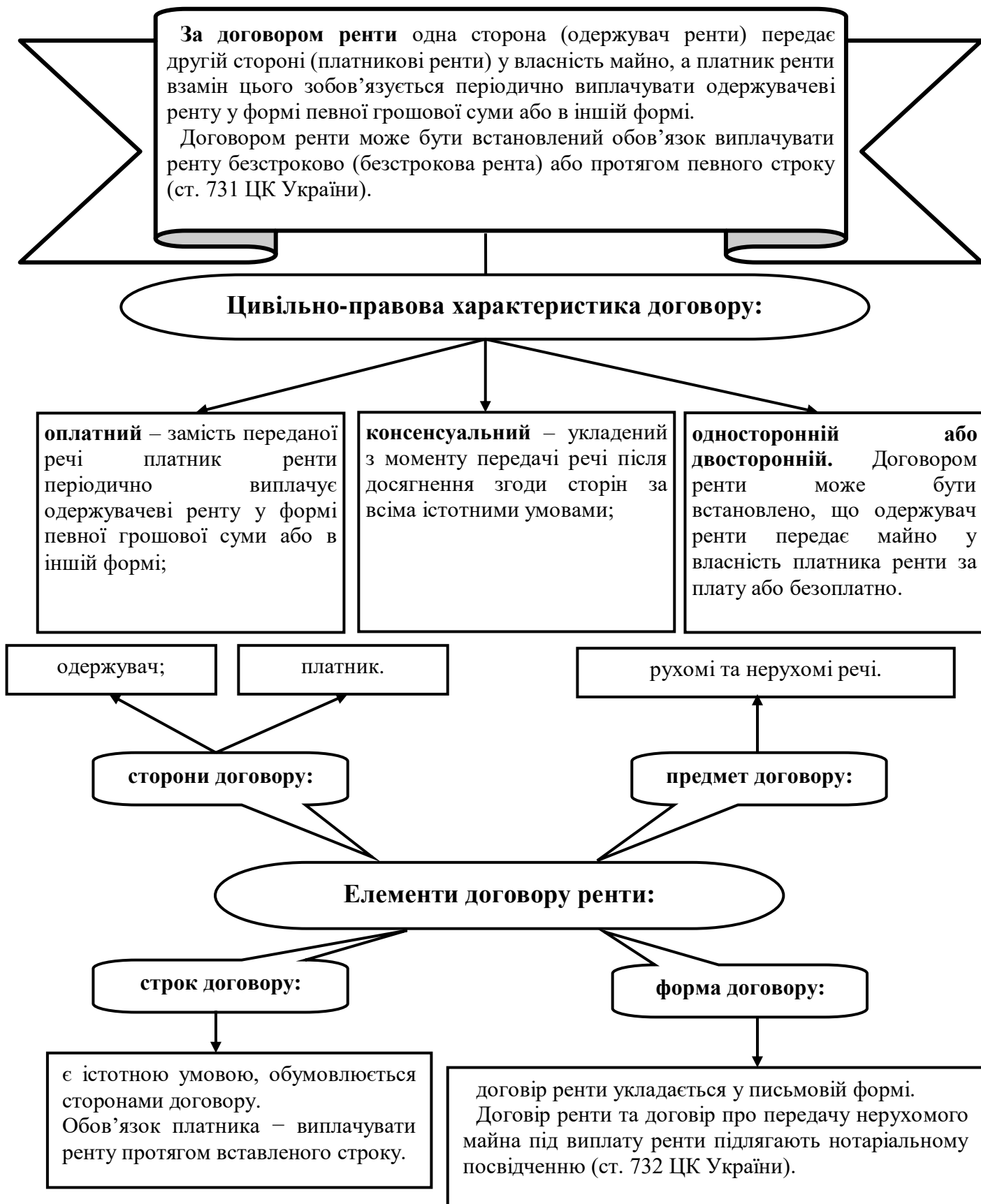
У випадку порушення своїх зобов'язань за договором дарування сторони несуть **відповідальність, визначену договором та чинним законодавством**. Порушенням зобов'язання є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання.

Сторони **не несуть відповідальності** за порушення своїх зобов'язань за договором дарування, якщо воно сталося **не з їх вини**. Сторона вважається невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язання.

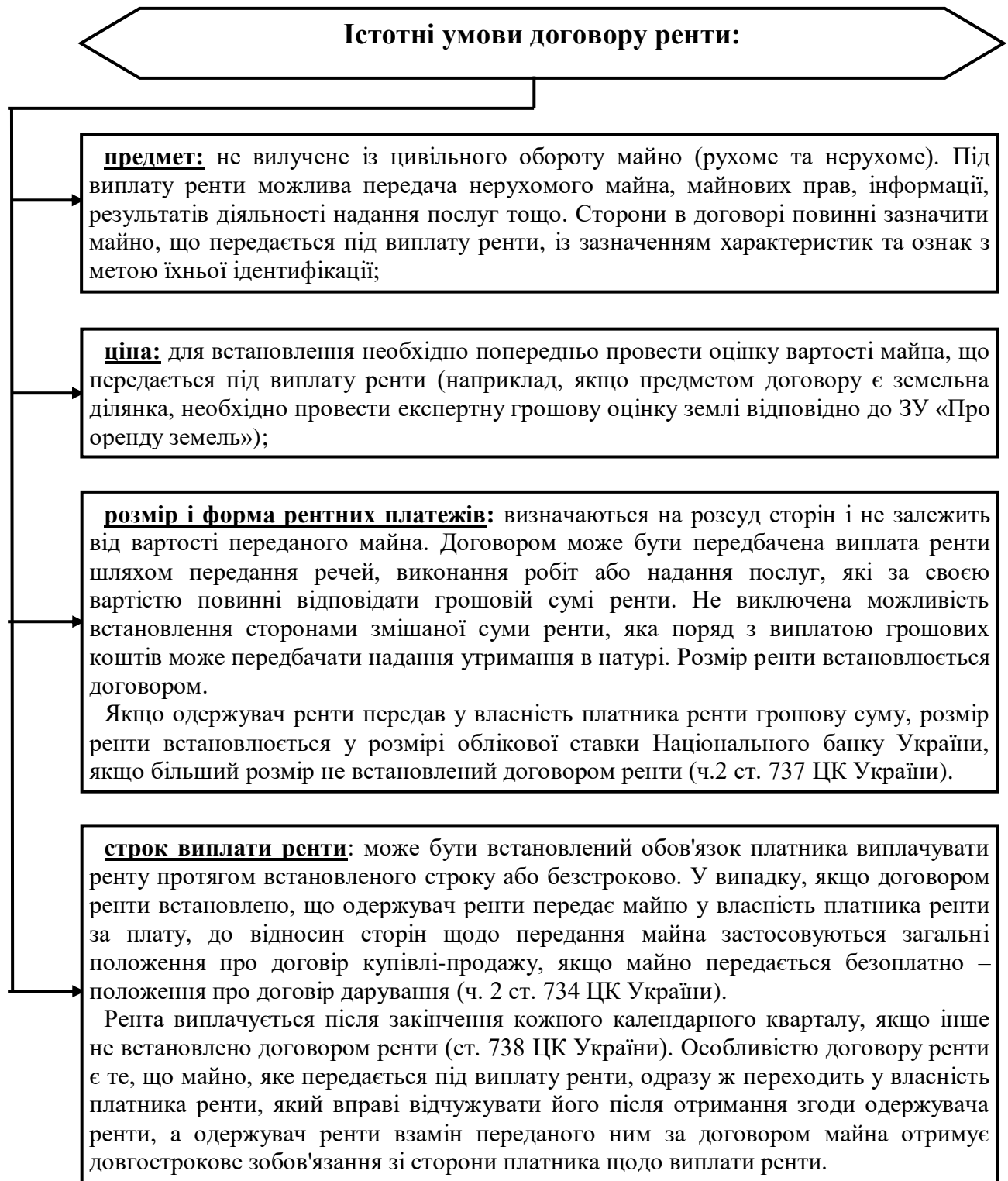
Жодна із сторін не несе відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх зобов'язань за договором дарування, якщо це невиконання чи неналежне виконання **зумовлені дією обставин непереборної сили** (форс-мажорних обставин). Сторона, для якої склалися форс-мажорні обставини, зобов'язана не пізніше визначеної дати настання таких обставин повідомити у письмовій формі іншу сторону.

РЕНТА (ГЛ. 56 ЦК УКРАЇНИ)

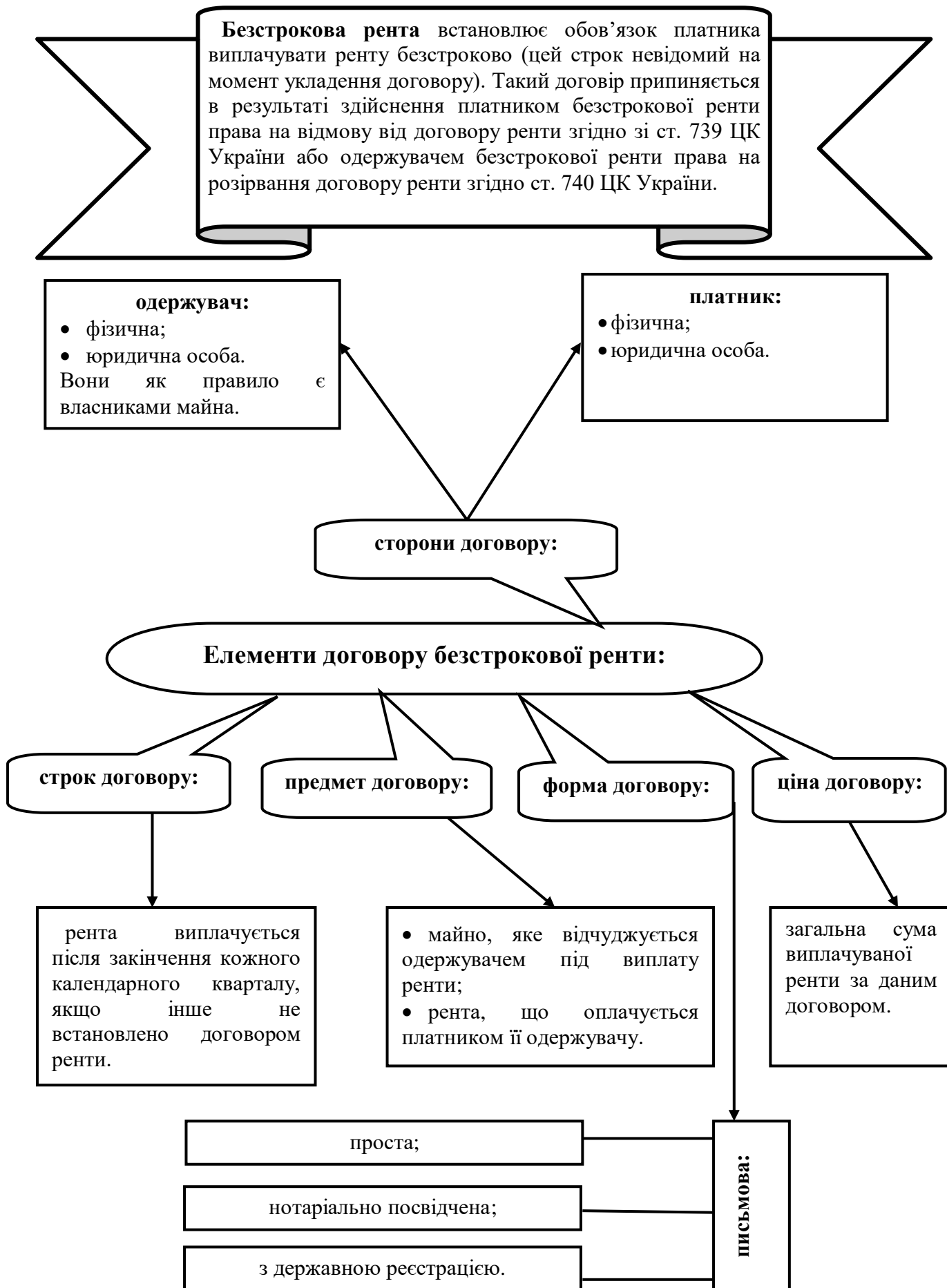
ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ РЕНТИ

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ РЕНТИ

ДОГОВІР БЕЗСТРОКОВОЇ РЕНТИ

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ БЕЗСТРОКОВОЇ РЕНТИ**Право одержувача безстрокової ренти на розірвання договору ренти**

Одержувач безстрокової ренти має право вимагати розірвання договору ренти у разі, якщо (ст. 740 ЦК України):

- 1) платник безстрокової ренти прострочив її виплату більш як на один рік;
- 2) платник безстрокової ренти порушив свої зобов'язання щодо забезпечення виплати ренти;
- 3) платник безстрокової ренти визнаний неплатоспроможним або виникли інші обставини, які явно свідчать про неможливість виплати ним ренти у розмірі і в строки, що встановлені договором.

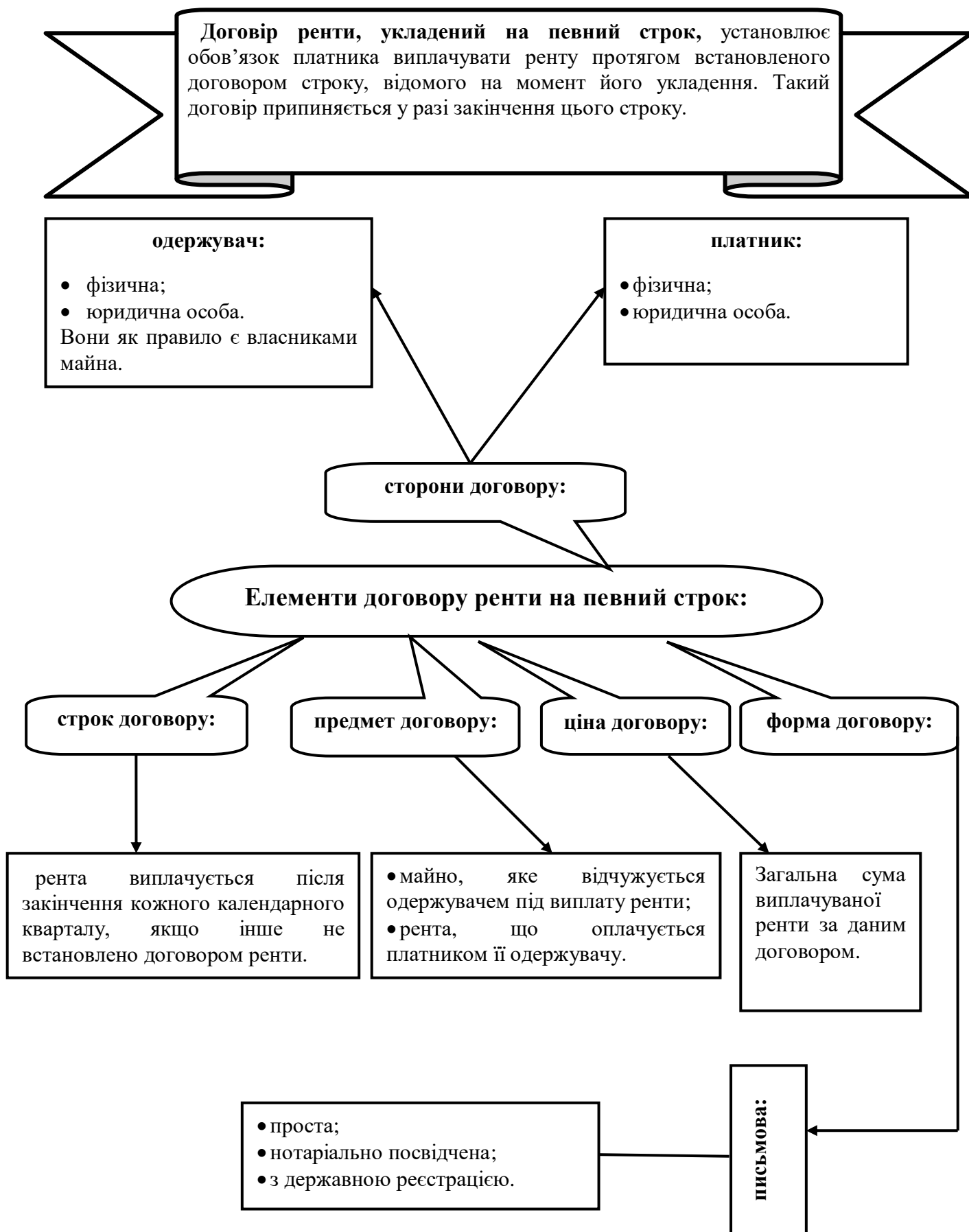
Одержувач безстрокової ренти має право вимагати розірвання договору ренти також в інших випадках, установлених договором ренти.

Право платника безстрокової ренти на відмову від договору ренти

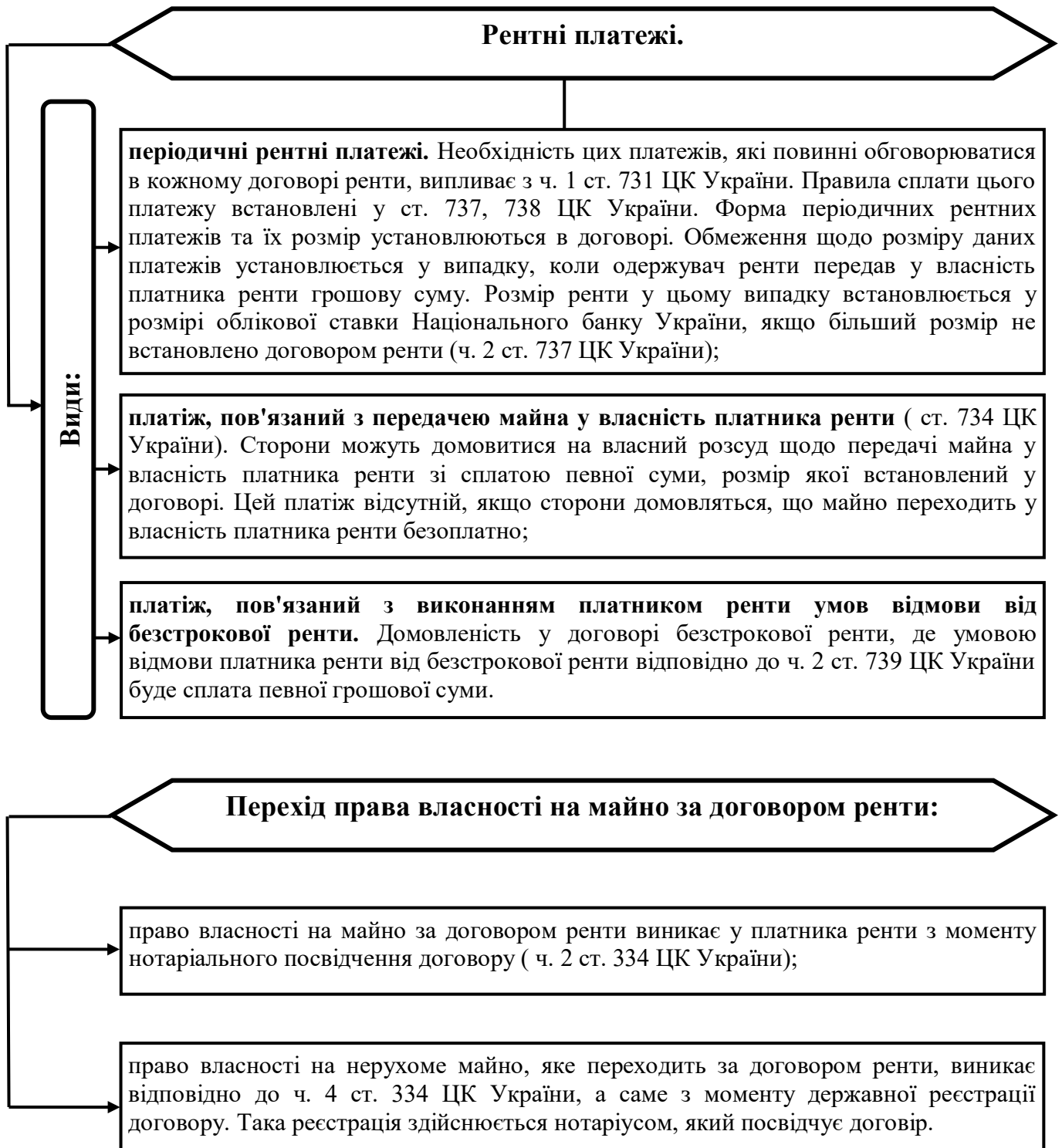
Платник безстрокової ренти має право відмовитися від договору ренти, у разі якщо:

- 1) умова договору, відповідно до якої платник безстрокової ренти не може відмовитися від договору ренти, є нікчемною;
- 2) договором ренти можуть бути встановлені умови здійснення платником безстрокової ренти відмови від договору ренти;
- 3) договір ренти припиняється **після спливу трьох місяців** від дня одержання одержувачем ренти письмової відмови платника безстрокової ренти від договору за умови повного розрахунку між ними (ст. 739 ЦК України).

ДОГОВІР РЕНТИ НА ПЕВНИЙ СТРОК

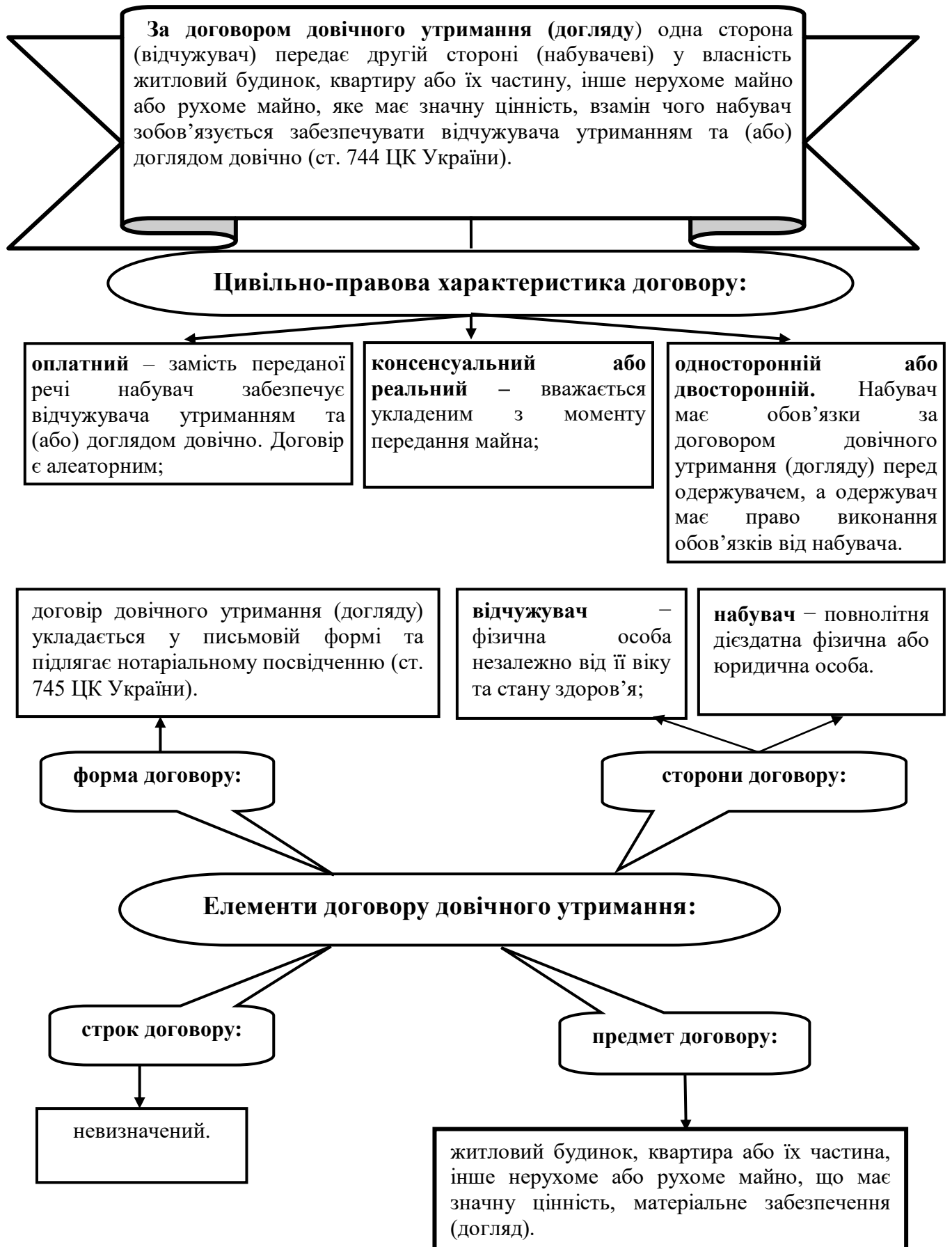

РЕНТНІ ПЛАТЕЖІ ТА ПЕРЕХІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО ЗА ДОГОВОРОМ РЕНТИ

ДОВІЧНЕ УТРИМАННЯ (ДОГЛЯД) (ГЛ. 57 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ**Обов'язки набувача:**

надавати відчужувачеві довічне матеріальне забезпечення (у натуральній та грошовій формі) й догляд у строки та види, передбачені договором;

забезпечити відчужувача житлом (у разі, якщо такий обов'язок передбачений договором);

поховати відчужувача, навіть якщо такий обов'язок не був передбачений договором (ст. 749 ЦК України). При цьому, якщо частина майна відчужувача перейшла до його спадкоємців, то витрати на поховання повинні бути справедливо розподілені між ними та набувачем.

Права набувача:

передати свої права й обов'язки за договором іншій особі у разі неможливості подальшого виконання ним обов'язків за договором довічного утримання з підстав, що мають істотне значення;

вимагати розірвання договору довічного утримання в судовому порядку;

вимагати розірвання договору, зокрема у разі незгоди відчужувача від зміни набувача за договором з підстав неможливості останнім виконувати обов'язки за договором.

Права відчужувача:

вимагати від набувача належного виконання передбачених договором обов'язків;

вимагати замінити майна, що було передане за договором довічного утримання набувачеві за його згодою;

вимагати розірвання договору в судовому порядку у разі невиконання чи неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від вини.

СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ**Способи забезпечення виконання договору довічного утримання (ст. 754 ЦК України):**

набувач не може до смерті відчужувача передане йому за договором довічного утримання майно продати, обміняти, подарувати, укласти щодо нього договір застави чи передати у власність іншій особі на підставі іншої правочину;

протягом життя відчужувача на майно, передане набувачеві за договором довічного утримання, не може бути звернене стягнення за зобов'язаннями набувача;

втрата, знищення, пошкодження цього майна не припиняє дію договору довічного утримання і не є підставою для припинення чи зменшення обсягу його обов'язків перед відчужувачем.

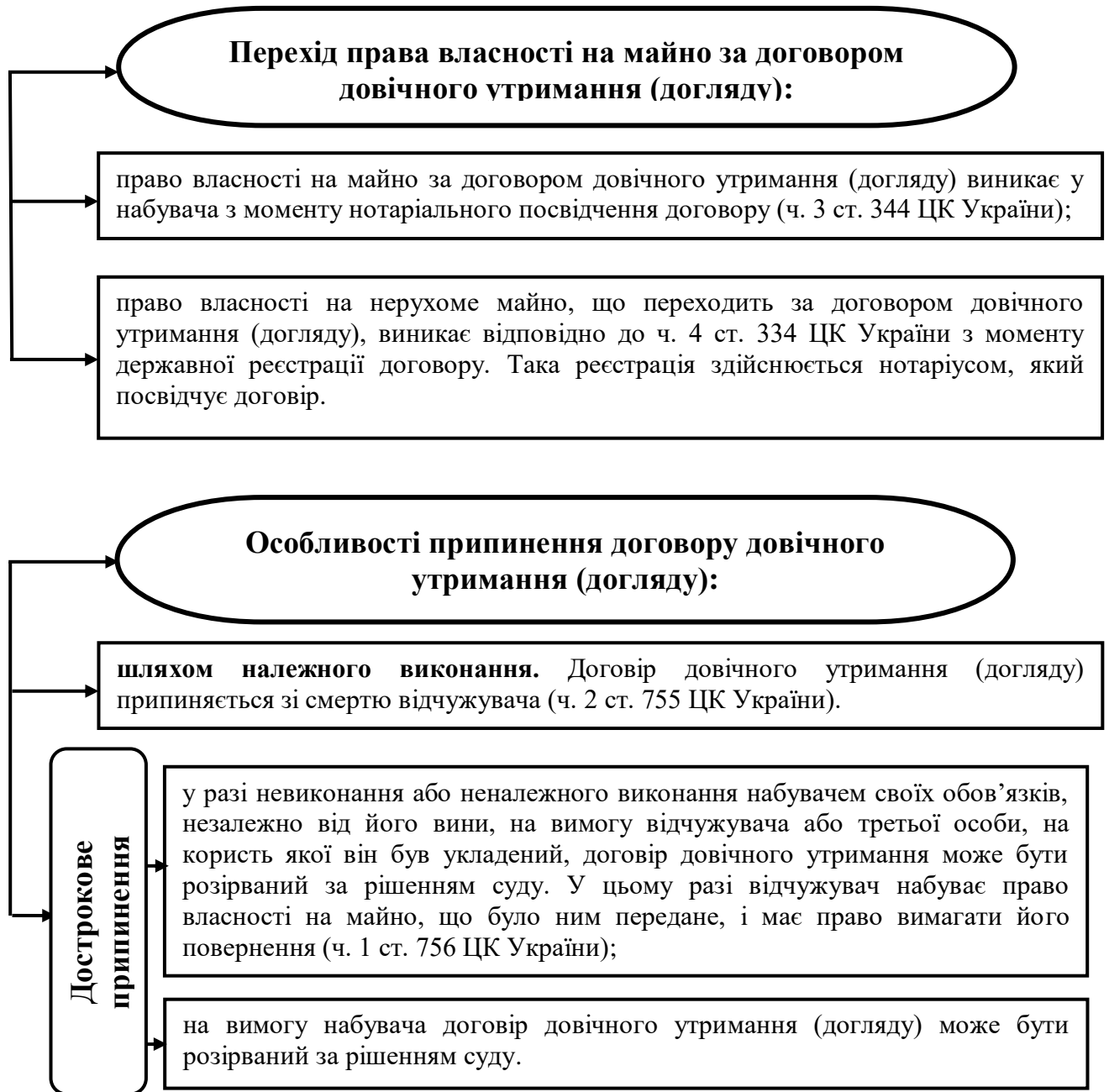
Особливості укладення договору довічного утримання (догляду) щодо майна, що є у спільній сумісній власності (ст. 747 ЦК України):

майно, що належить співвласникам на праві спільної сумісної власності, зокрема майно, що належить подружжю, може бути відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду);

у разі смерті одного із співвласників майна, що було відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду), обсяг зобов'язання набувача відповідно зменшується;

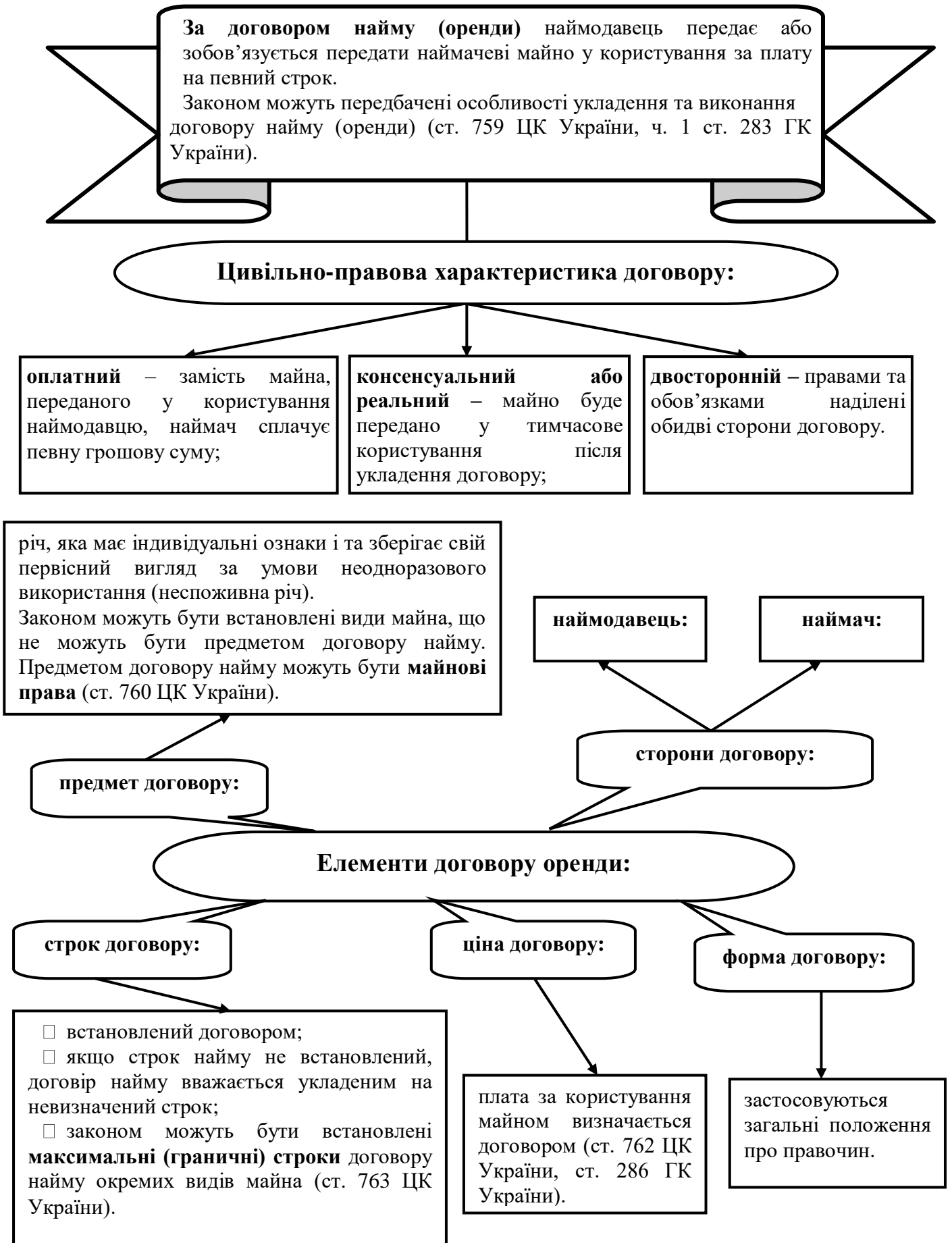
якщо відчужувачем є один із співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного утримання (догляду) може бути укладений після визначення частки цього співвласника у спільному майні або визначення між співвласниками порядку користування цим майном.

ПЕРЕХІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО ТА ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

НАЙМ (ОРЕНДА) (ГЛ. 58 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ І ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

ЗМІСТ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

Наймодавець зобов'язаний:

- передати наймачеві майно у користування негайно або у строк, встановлений договором найму;
- передати наймачеві річ у комплекті й у стані, що відповідають умовам договору найму та її призначенню;
- попередити наймача про особливі властивості та недоліки речі, які йому відомі та можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, майна наймача або інших осіб або призвести до пошкодження самої речі під час користування нею.

Наймодавець має право:

- вимагати розірвання договору та відшкодування збитків якщо наймач користується річчю, переданою йому у найм, не за її призначенням або з порушенням умов договору найму, наймодавець має право;
- надавати згоду на передання наймачем речі у користування іншій особі (піднайм), якщо інше не встановлено договором або законом;
- відмовитися від договору найму згідно зі ст. 782 ЦК України.
- розірвати договір найму згідно зі ст 783 ЦК України.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН:

Наймач зобов'язаний:

- у присутності наймодавця перевірити справність речі. Якщо наймач у момент передання речі в його володіння не переконається у її справності, річ вважається такою, що передана йому в належному стані;
- користуватися річчю відповідно до її призначення та умов договору;
- вносити вчасно плату за річ.

Наймач має право:

- якщо у речі, яка була передана наймачеві з гарантією якості, виявляться недоліки, що перешкоджають її використанню відповідно до договору, наймач має право за своїм вибором вимагати:
 - ✓ заміни речі, якщо це можливо;
 - ✓ відповідного зменшення розміру плати за користування річчю;
 - ✓ безоплатного усунення недоліків речі або відшкодування витрат на їх усунення;
 - ✓ розірвання договору і відшкодування збитків, які були йому завдані.
- право вимагати розірвання договору згідно зі ст 784 ЦК України.

НАСЛІДКИ КОРИСТУВАННЯ, ПОЛІПШЕННЯ ТА ПОГІРШЕННЯ РЕЧІ, ПЕРЕДАНОЇ У НАЙМ

Наслідки користування, поліпшення та погіршення речі, переданої у найм:

користування річчю, переданою у найм (ст. 773 ЦК України, ст. 285 ГК України). Наймач зобов'язаний користуватися річчю відповідно до її призначення та умов договору. Якщо наймач користується річчю, переданою йому у найм, не за її призначенням або з порушенням умов договору найму, наймодавець має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків. Наймач має право змінювати стан речі, переданої йому у найм, лише за згодою наймодавця. Наймачеві належить право власності на плоди, продукцію, доходи, одержані ним у результаті користування річчю, переданою у найм.

поліпшення наймачем речі, переданої у найм (ст. 778 ЦК України, ст. 285 ГК України):

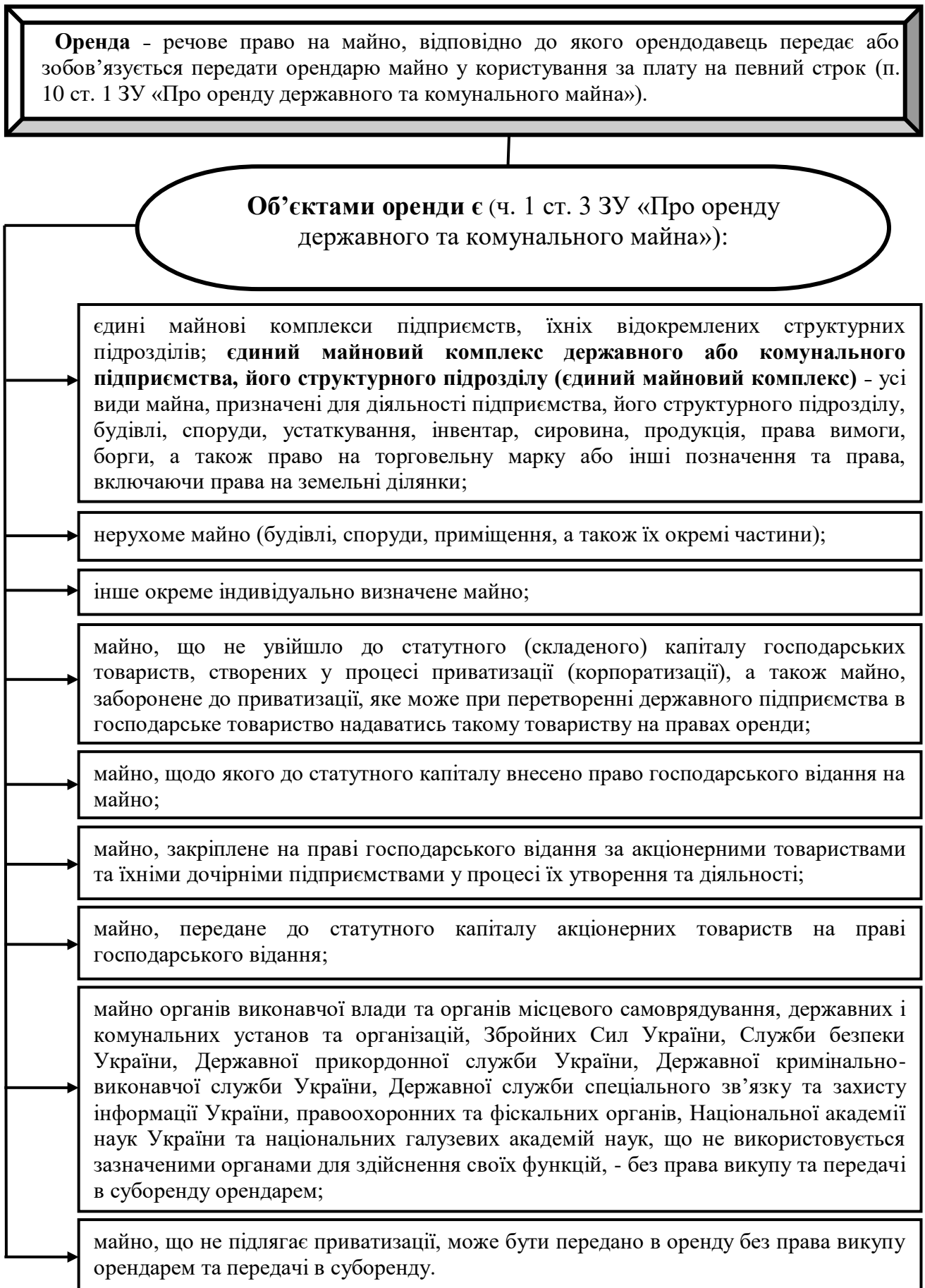
- наймач може поліпшити річ, яка є предметом договору найму, лише за згодою наймодавця;
- якщо поліпшення можуть бути відокремлені від речі без її пошкодження, наймач має право на їх вилучення;
- якщо поліпшення речі зроблено за згодою наймодавця, наймач має право на відшкодування вартості необхідних витрат або на зарахування їх вартості в рахунок плати за користування річчю;
- якщо в результаті поліпшення, зробленого за згодою наймодавця, створена нова річ, наймач стає її співвласником. Частка наймача у праві власності відповідає вартості його витрат на поліпшення речі, якщо інше не встановлено договором або законом;
- якщо наймач без згоди наймодавця зробив поліпшення, які не можна відокремити без шкоди для речі, він не має права на відшкодування їх вартості.

погіршення речі, переданої у найм (ст. 779 ЦК України). Наймач зобов'язаний усунути погіршення речі, які сталися з його вини. У разі неможливості відновлення речі наймодавець має право вимагати відшкодування завданих йому збитків. Наймач не відповідає за погіршення речі, якщо це сталося внаслідок нормального її зношення або упущень наймодавця.

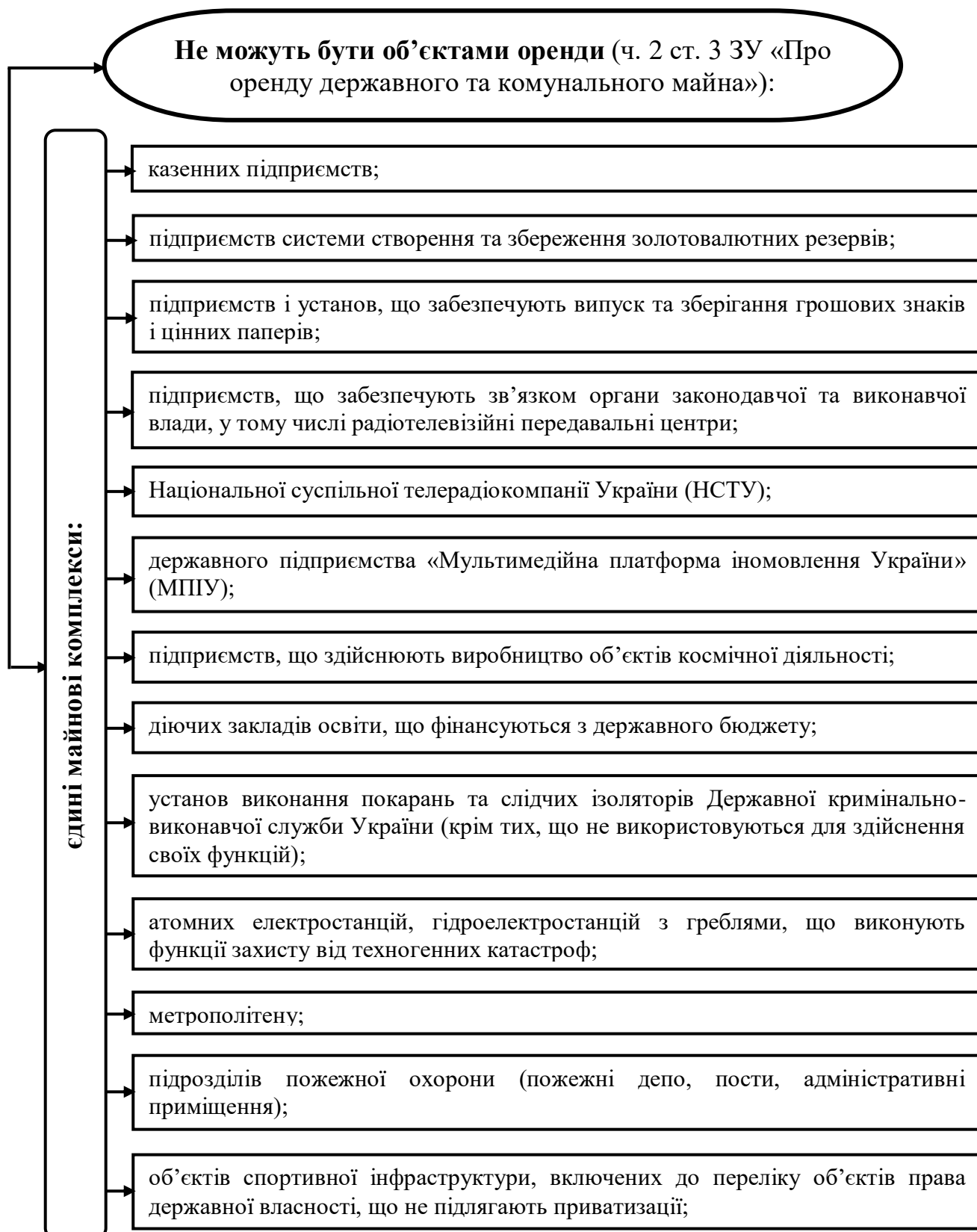
піднайм (ст. 774 ЦК України). Передання наймачем речі у користування іншій особі (піднайм) можливе лише за згодою наймодавця, якщо інше не встановлено договором або законом. Строк договору піднайму не може перевищувати строку договору найму. До договору піднайму застосовуються положення про договір найму.

переважні права наймача (ст. 777 ЦК України, ч. 1 ст. 285 ГК України). Наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, після спливу строку договору має переважне право перед іншими особами на укладення договору найму на новий строк, а у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання.

ПОНЯТТЯ ТА ОБ'ЄКТИ ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

ОБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА, ЯКІ НЕ МОЖУТЬ БУТИ ПЕРЕДАНІ В ОРЕНДУ

Не можуть бути об'єктами оренди (ч. 2 ст. 3 ЗУ «Про оренду державного та комунального майна»):

об'єкти, які забезпечують виконання державою своїх функцій, забезпечують обороноздатність держави, її економічну незалежність, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України:

засоби урядового, фельд'єгерського та спеціального зв'язку;

державні реєстри, що створені та утримуються за рахунок коштів державного бюджету;

Національний архівний фонд, архіви (архівні установи), документи з них, архівні підрозділи, архівні відділи та бібліотеки, об'єкти культури, мистецтва, у тому числі виняткової історичної, художньої, наукової чи іншої культурної цінності, що занесені до Державного реєстру національного культурного надбання, а також об'єкти архітектури, меморіальні комплекси, заповідники, парки загальнонаціонального значення, пам'ятки державної частини Музейного фонду України (музейні предмети, музейні колекції та музейні зібрання), пам'ятки археології (крім пам'яток культурної спадщини, нерухомих об'єктів, що знаходяться на території історико-культурних заповідників);

документи Державного бібліотечного фонду України;

вихідні матеріали та фільмокопії, що зберігаються у державному фонді фільмів;

наукові об'єкти, включені до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання;

ядерні матеріали, ядерні установки і об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення;

спеціально відведені місця чи об'єкти, призначені для захоронення відходів (місця розміщення відходів, сховища, полігони, комплекси, споруди, ділянки надр тощо);

майно та матеріали Державного інформаційного геологічного фонду України;

майно, матеріали та дані Державного картографо-геодезичного фонду України, топографо-геодезичні і картографічні матеріали;

державні еталони, інші об'єкти, що забезпечують функціонування Державної метрологічної служби;

автомобільні дороги, крім тих, що належать підприємствам (до першого розгалуження за межами території таких підприємств);

магістральні залізничні лінії загального користування та розміщені на них технологічні споруди, передавальні пристрої (які функціонують), що безпосередньо використовуються для забезпечення процесу перевезень, а саме: залізничні станції та колії загального користування, тягові підстанції, контактна мережа та інші пристрої технологічного електропостачання, системи сигналізації, централізації, блокування та управління рухом поїздів, об'єкти і майно, призначені безпосередньо для виконання аварійно-відновлювальних робіт;

Не можуть бути об'єктами оренди (ч. 2 ст. 3 ЗУ «Про оренду державного та комунального майна»):

об'єкти, які забезпечують виконання державою своїх функцій, забезпечують обороноздатність держави, її економічну незалежність, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України:

майно, що забезпечує цілісність об'єднаної енергетичної системи України та диспетчерське (оперативно-технологічне) управління, магістральні та міждержавні електричні мережі;

магістральні нафто- і газопроводи та магістральний трубопровідний транспорт, що обслуговують потреби держави в цілому, підземні нафто- та газосховища;

об'єкти інженерної інфраструктури та благоустрою міст, інших населених пунктів, включаючи мережі, споруди, устаткування, які пов'язані з постачанням споживачам води, газу, тепла, а також відведенням і очищенням стічних вод, крім випадків, передбачених законодавством;

акваторії морських портів, гідротехнічні споруди, об'єкти портової інфраструктури загального користування, засоби навігаційного обладнання та інші об'єкти навігаційно-гідрографічного забезпечення морських шляхів, системи управління рухом суден, інформаційні системи, навчальний та гідрографічний флот, майнові комплекси судноплавних інспекцій (крім причалів морських та річкових портів, залізничних та автомобільних під'їзних шляхів (до першого розгалуження за межами території порту), ліній зв'язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій);

аеродроми та аеродромні об'єкти (злітно-посадкові смуги, руліжні доріжки, перони, системи посадки, наземні засоби зв'язку, навігації, спостереження, інші елементи аеродромів, що забезпечують безпеку польотів);

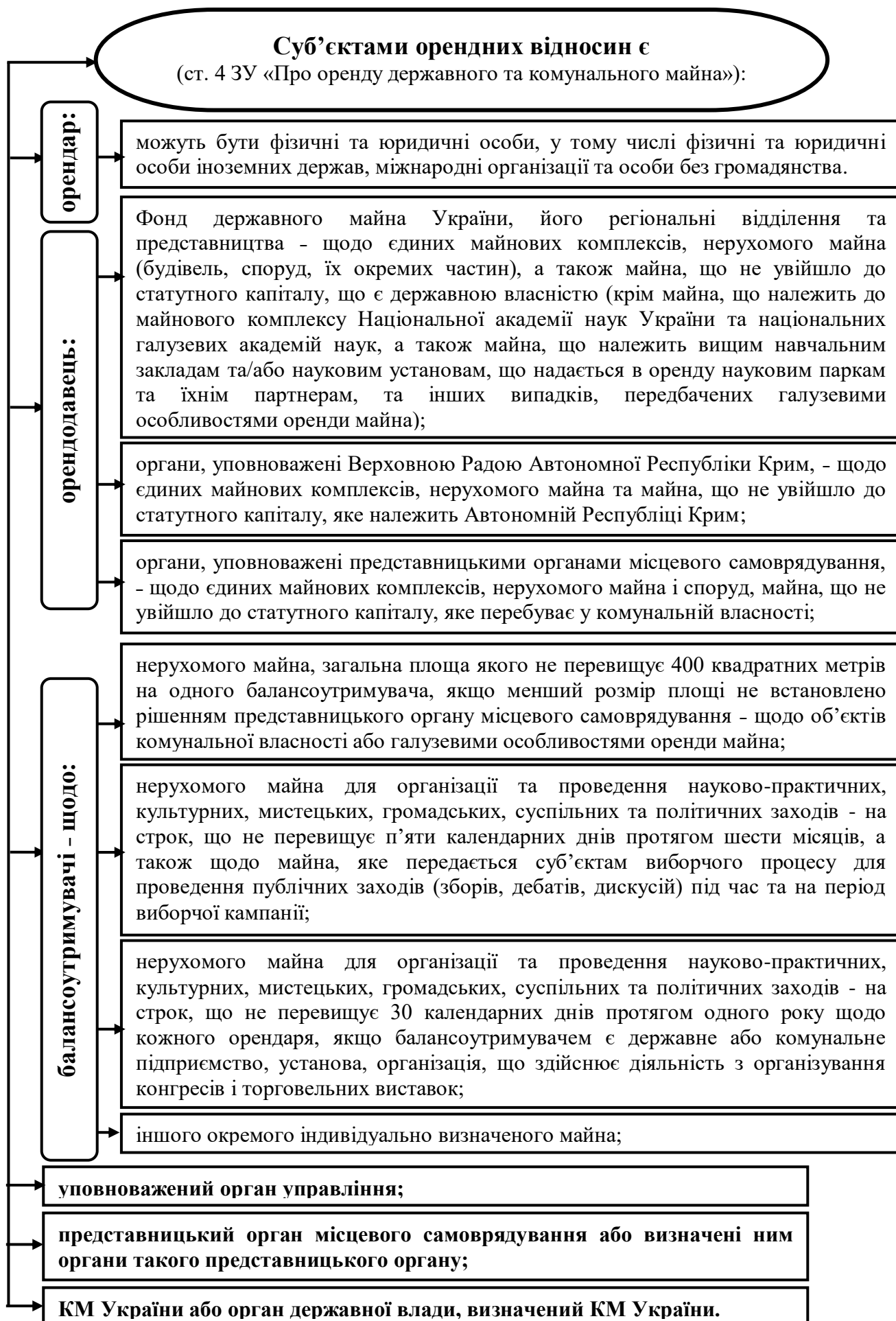
водосховища і водогосподарські канали комплексного призначення, гідротехнічні захисні споруди, об'єкти інженерної інфраструктури загальнодержавних та міжгосподарських меліоративних систем;

місця поховання;

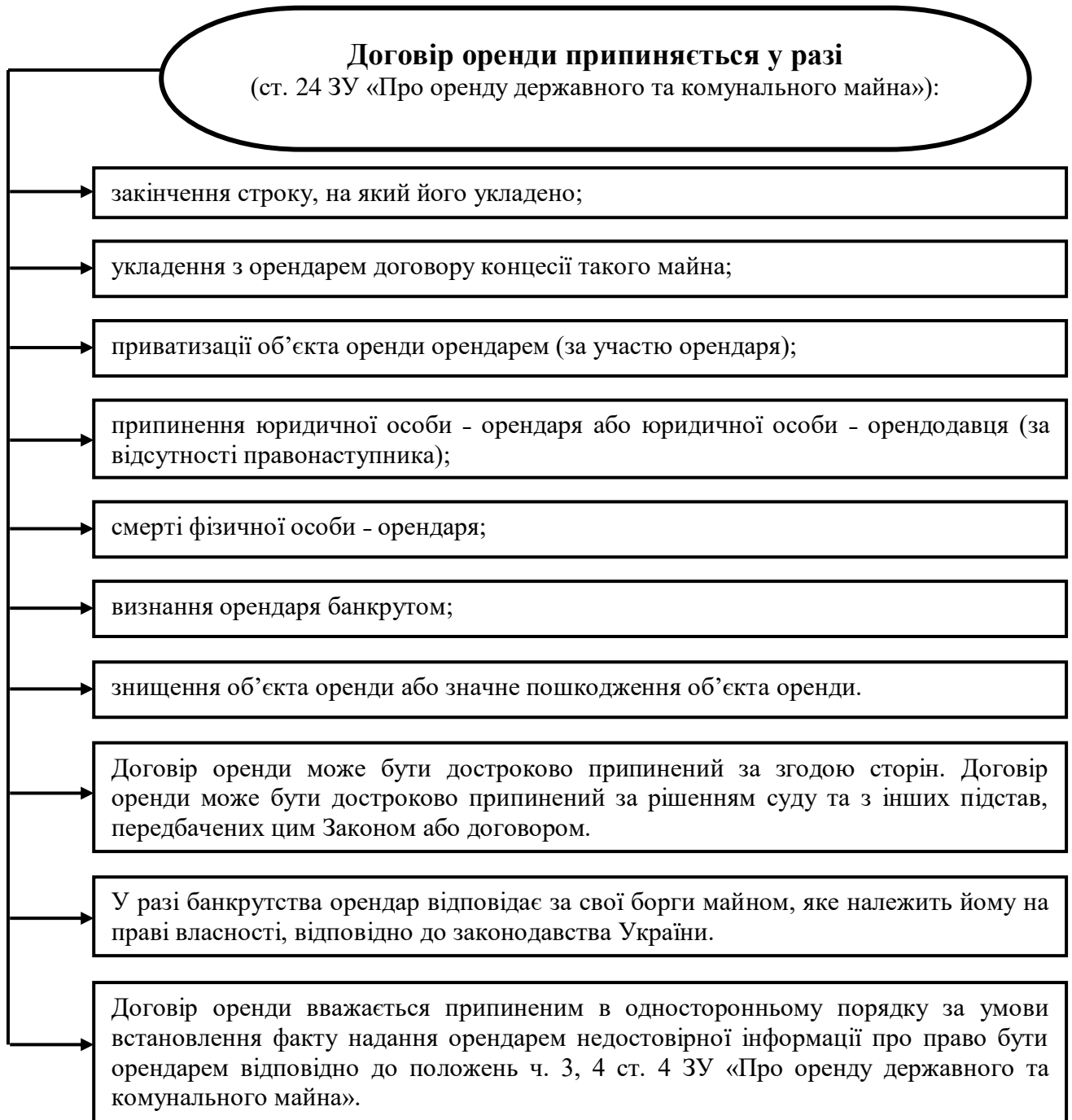
захисні споруди цивільного захисту:

- ✓ в яких розташовані пункти управління;
- ✓ призначені для укриття працівників підприємств, що мають об'єкти підвищеної небезпеки;
- ✓ розташовані у зонах спостереження атомних електростанцій та призначені для укриття населення під час радіаційних аварій;
- ✓ транспортні засоби спеціального призначення, що забезпечують виконання робіт, пов'язаних з ліквідацією пожеж, наслідків стихійного лиха.

СУБ'ЄКТИ ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

УМОВИ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

ЗМІНА І РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ). ОКРЕМІ ВИДИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ)

Зміна договору оренди здійснюється на основі:

- ❖ договору;
- ❖ закону;
- ❖ за рішенням суду на вимогу однієї із сторін.

Розірвання договору оренди здійснюється на основі:

- ❖ за загальним правилом;
- ❖ на основі рішення суду дострокове розірвання, на вимогу:
 - **наймодавця:**
 - наймач не вносить плату за користування річчю протягом 3 місяців підряд;
 - наймач користується річчю всупереч договору або призначенню речі;
 - наймач без дозволу наймодавця передав річ у користування іншій особі;
 - наймач не розпочав проведення капітального ремонту речі, у випадку коли обов'язок проведення капітального ремонту був покладений на нього.
 - **наймача:**
 - наймодавець передав у користування річ, якість якої не відповідає умовам договору та призначенню речі;
 - наймодавець не виконує свого обов'язку щодо проведення капітального ремонту.

ОКРЕМІ ВИДИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ:

договір прокату;

договір найму (оренди) земельної ділянки;

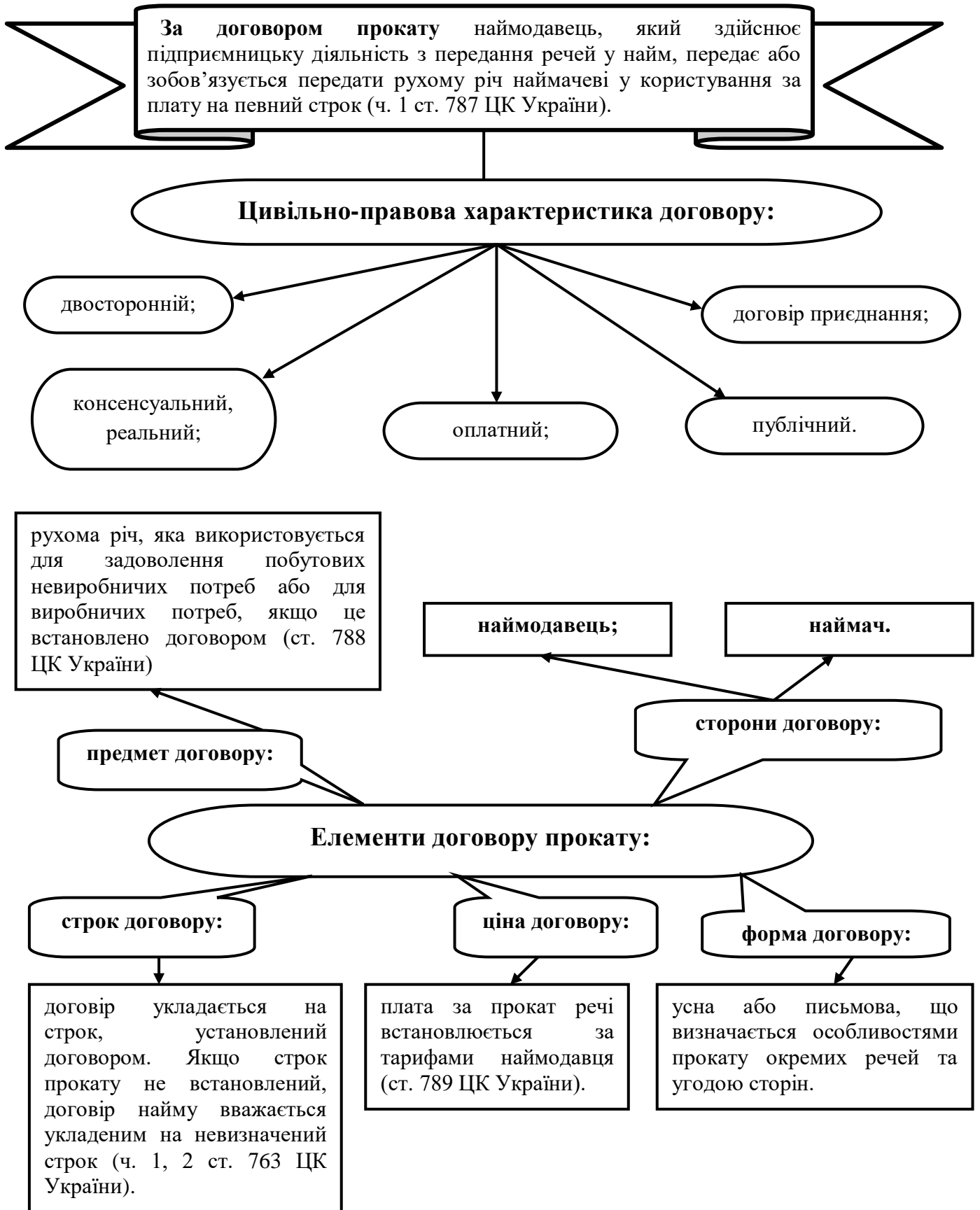
договір найму (оренди) транспортного засобу;

договір найму будівлі або іншої капітальної споруди;

договір лізингу;

договір найму (оренди) житла.

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ**Наймодавець зобов'язаний:**

- передати наймачеві майно у користування **негайно або у строк**, встановлений договором найму;
- передати наймачеві річ у комплекті й у стані, що відповідають умовам договору найму та її призначенню;
- попередити наймача про особливі властивості та недоліки речі, які йому відомі та можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, майна наймача або інших осіб або призвести до пошкодження самої речі під час користування нею.

Наймодавець має право:

- відмовитися від договору.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН:**Наймач зобов'язаний:**

- у присутності наймодавця перевірити справність речі. Якщо наймач у момент передання речі в його володіння не переконується у її справності, річ вважається такою, що передана йому в належному стані;
- наймач зобов'язаний користуватися річчю відповідно до її призначення та умов договору;
- вносити вчасно плату за річ.

Наймач має право:

- **Якщо у речі, яка була передана наймачеві з гарантією якості, виявляться недоліки, що перешкоджають її використанню відповідно до договору, наймач має право за своїм вибором вимагати:**
 - 1) заміни речі, якщо це можливо;
 - 2) відповідного зменшення розміру плати за користування річчю;
 - 3) безоплатного усунення недоліків речі або відшкодування витрат на їх усунення;
 - 4) розірвання договору і відшкодування збитків, які були йому завдані.

1. Наймач не має права на укладення договору піднайму.
2. Наймач не має переважного права на купівлю речі у разі її продажу наймодавцем.

ПОРЯДОК РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

До договору прокату застосовуються загальні положення про найм. Наймодавець має право відмовитися від договору найму і вимагати повернення речі, якщо наймач не вносить плату за користування річчю протягом трьох місяців підряд. У разі відмови наймодавця від договору найму договір є розірваним з моменту одержання наймачем повідомлення наймодавця про відмову від договору (ст. 782 ЦК України).

Право на відмову від договору виникає у наймодавця після настання строку внесення плати за користування майном за третій місяць. Наймодавець має право відмовитися від договору в такому випадку, незалежно від того, внесе наймач у подальшому плату за користування чи ні. Тому навіть у разі внесення наймачем плати за користування після настання строку оплати за третій місяць наймач вправі відмовитися від договору найму.

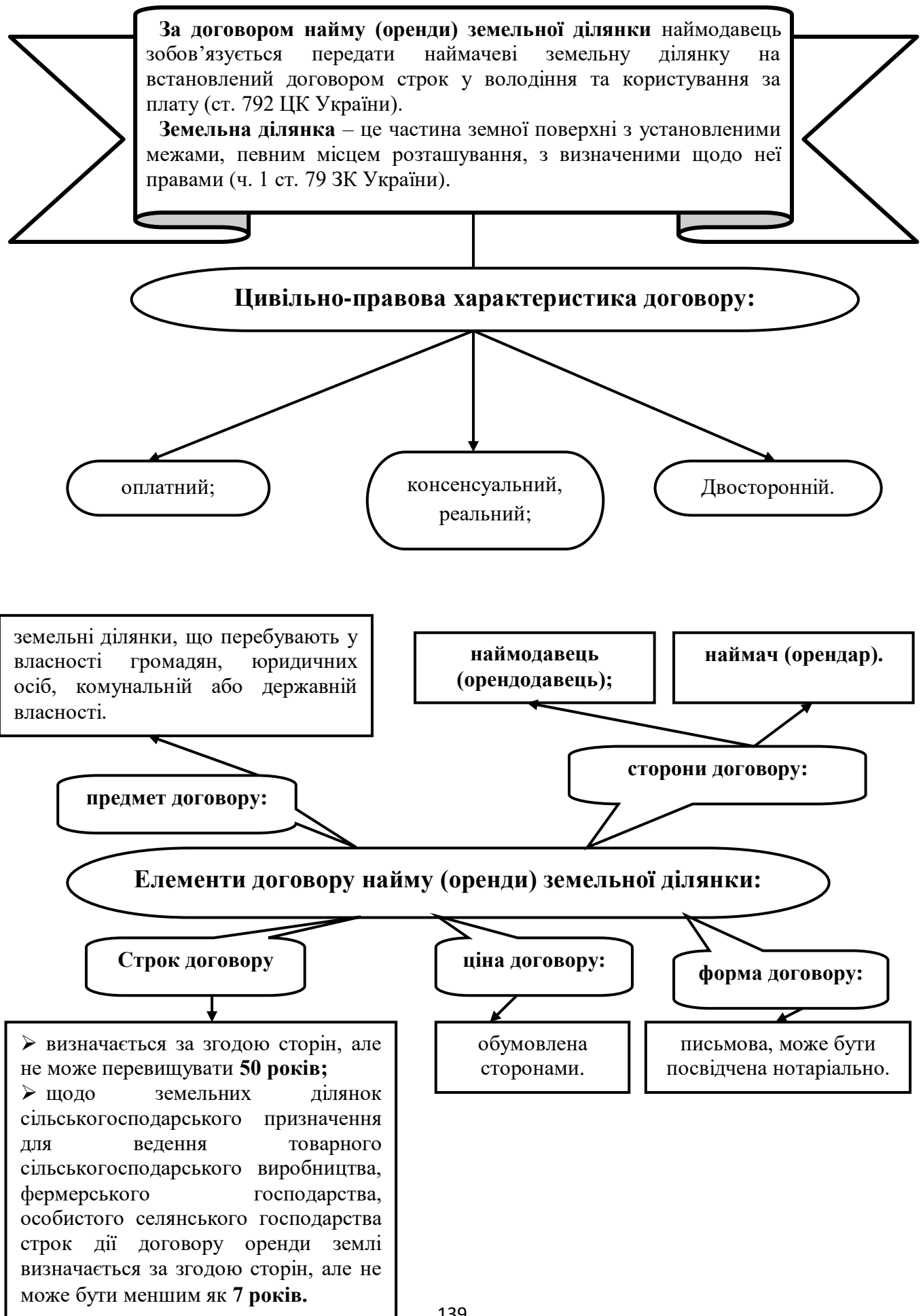
Відмова від договору є правом, а не обов'язком наймодавця. Про реалізацію цього права наймодавець повинен повідомити наймача. Закон не встановлює строку, протягом якого має бути зроблене таке повідомлення, тому логічним буде в даному випадку реалізація права наймодавця в розумний строк.

З моменту одержання наймачем повідомлення наймодавця про відмову від договору найму договір вважається розірваним. Наймач зобов'язаний повернути наймодавцеві предмет оренди в строки, передбачені договором найму (оренди), а якщо такі строки не визначені - в розумний строк (тобто строк, необхідний для підготовки предмету оренди для передачі наймачеві). Строк для повернення орендованого майна може бути встановлений наймачем у повідомленні про відмову від договору найму.

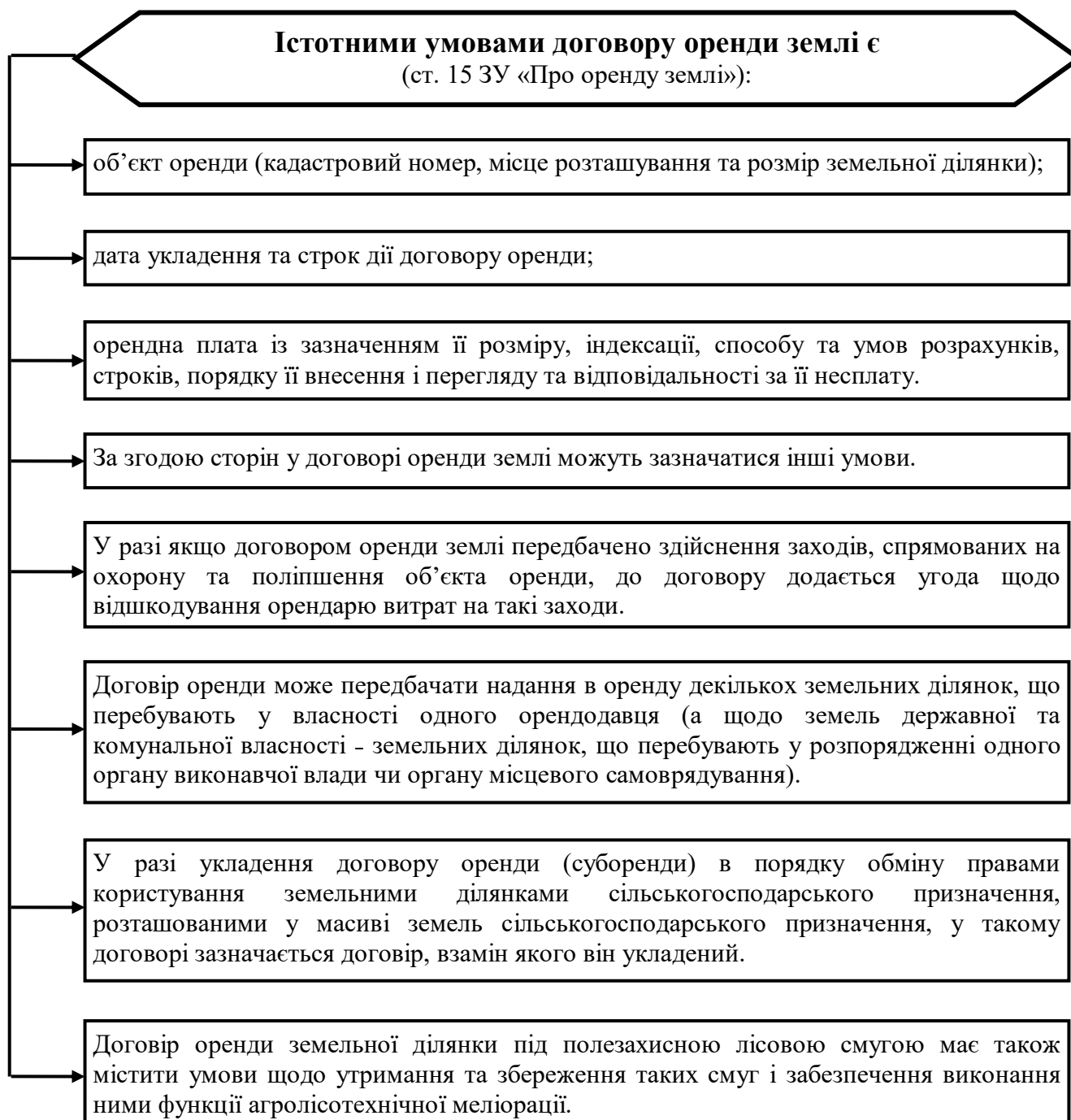
Наймодавець має право вимагати розірвання договору найму, якщо:

1. наймач користується річчю всупереч договору або призначенню речі;
2. наймач без дозволу наймодавця передав річ у користування іншій особі;
3. наймач своєю недбалою поведінкою створює загрозу пошкодження речі;
4. наймач не приступив до проведення капітального ремонту речі, якщо обов'язок проведення капітального ремонту був покладений на наймача.

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

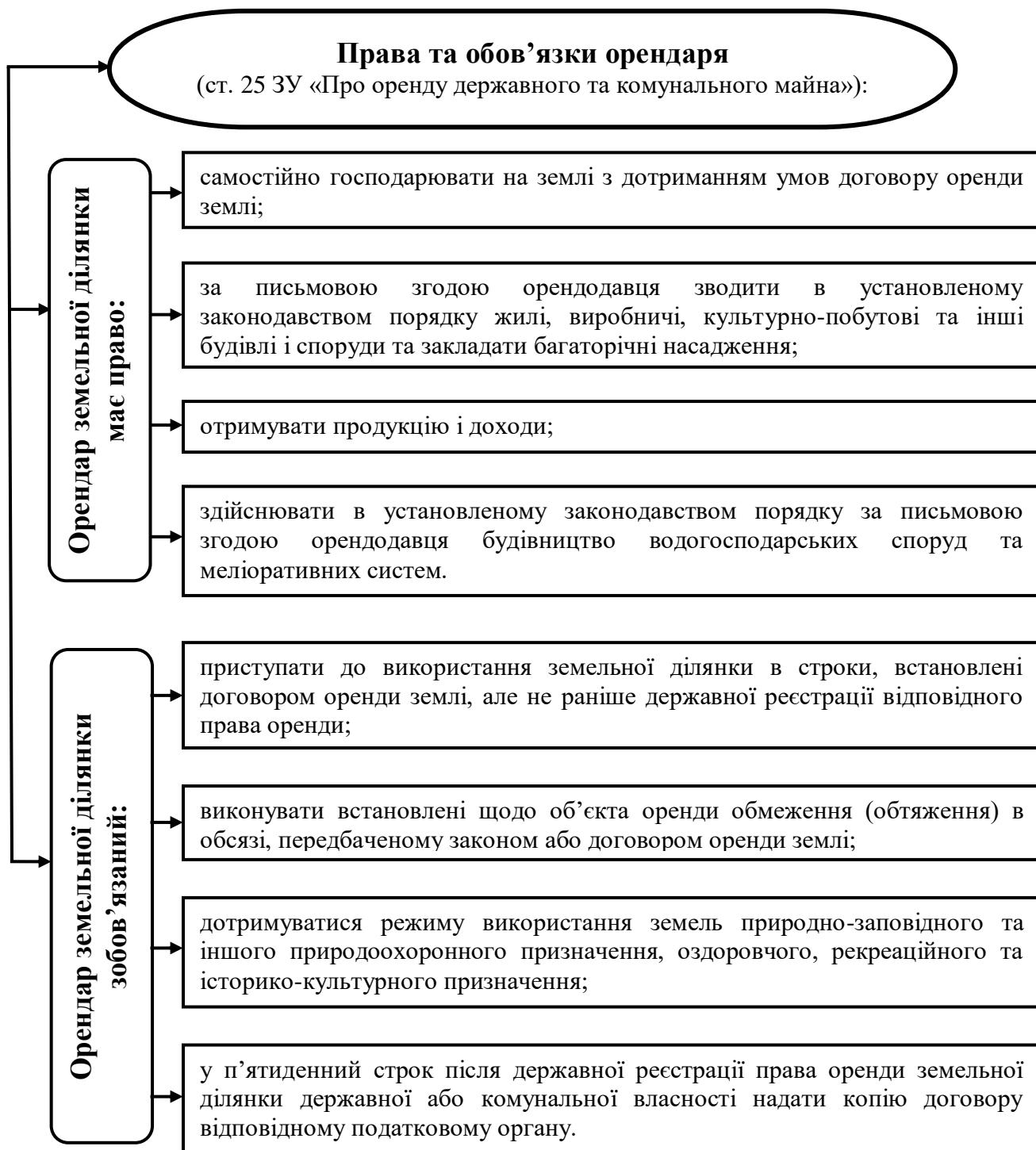
УМОВИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

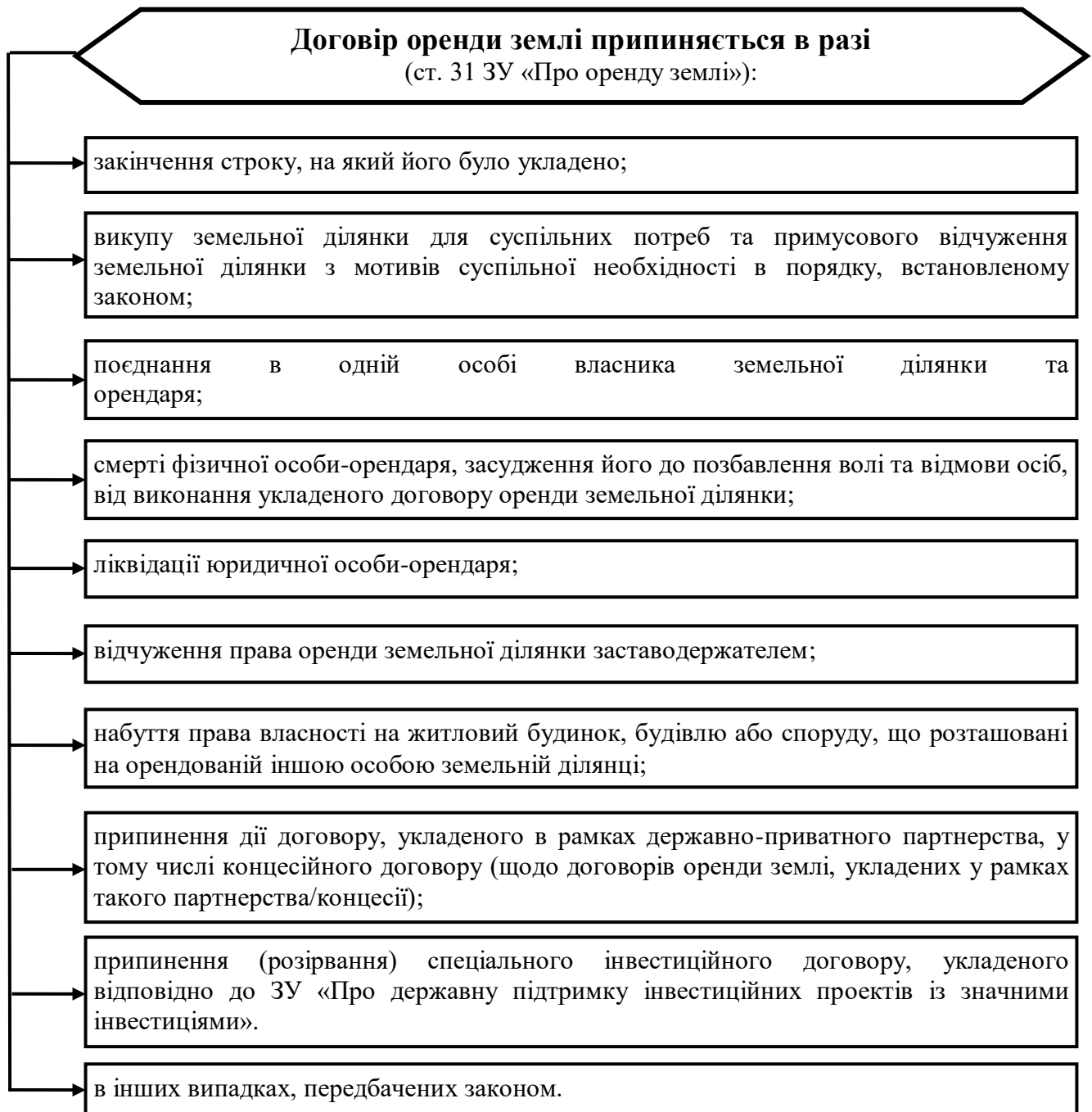
ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ОРЕНДОДАВЦЯ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ОРЕНДАРЯ

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Договір оренди землі може бути розірваний за згодою сторін. На вимогу однієї із сторін договір оренди може бути достроково розірваний за рішенням суду в порядку, встановленому законом. Розірвання договору оренди землі в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором

ДОГОВІР НАЙМУ БУДІВЛІ АБО ІНШОЇ КАПІТАЛЬНОЇ СПОРУДИ

За договором найму будівлі або іншої капітальної споруди одна сторона (наймодавець) передає або зобов'язується передати іншій стороні (наймачеві) будівлю, іншу капітальну споруду чи їх окрему частину в користування за плату на певний строк.

Цивільно-правова характеристика договору:

оплатний;

консенсуальний, реальний;

двосторонній.

будівлі, споруди, нерозривно пов'язані з земельною ділянкою, на якій вони розташовані (є істотною умовою).

наймодавець;

наймач.

предмет договору:

сторони договору:

Елементи договору найму будівлі або іншої капітальної споруди:

строк договору:

ціна договору:

форма договору:

встановлюється у договорі за погодження сторін (ч. 1 ст. 763 ЦК України).

складається з плати за користування майном та земельною ділянкою (ст. 797 ЦК України), вноситься за домовленістю в грошовій або натуральній формі.

укладається у письмовій формі.

Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) строком на три роки і більше підлягає нотаріальному посвідченню, крім договору, предметом якого є майно державної або комунальної власності, який підлягає нотаріальному посвідченню у разі, якщо він укладений за результатами електронного аукціону строком більше ніж на п'ять років (ч. 2 ст. 793 ЦК України).

ЗМІСТ ДОГОВОРУ НАЙМУ БУДІВЛІ АБО ІНШОЇ КАПІТАЛЬНОЇ СПОРУДИ**Права наймача у разі не передання наймодавцем майна:**

- ✓ вимагати передання і відшкодування збитків;
- ✓ відмовитися від договору і відшкодування збитків;
- ✓ вимагати зменшення плати;
- ✓ вимагати здійснення капремонт (якщо це не покладено за договором на наймодавця);
- ✓ виконання обов'язків, установлених договором або законом.

Наймач зобов'язаний:

- ✓ сплачувати встановлену плату;
- ✓ здійснювати поточний ремонт (якщо інше не передбачено договором);
- ✓ повернути після закінчення договору з урахуванням нормального зносу, або такого який було обумовлено;
- ✓ користування відповідно до її призначення і договору;
- ✓ усунення погіршень, які виникли з його вини;
- ✓ під час одержання і повернення підписати відповідний акт.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН:**Наймодавець має право вимагати:**

- ✓ сплати встановленої договором суми за користування;
- ✓ здійснення поточного ремонту (якщо це не покладено за договором на наймача);
- ✓ виконання інших обов'язків, установлених договором або законом.

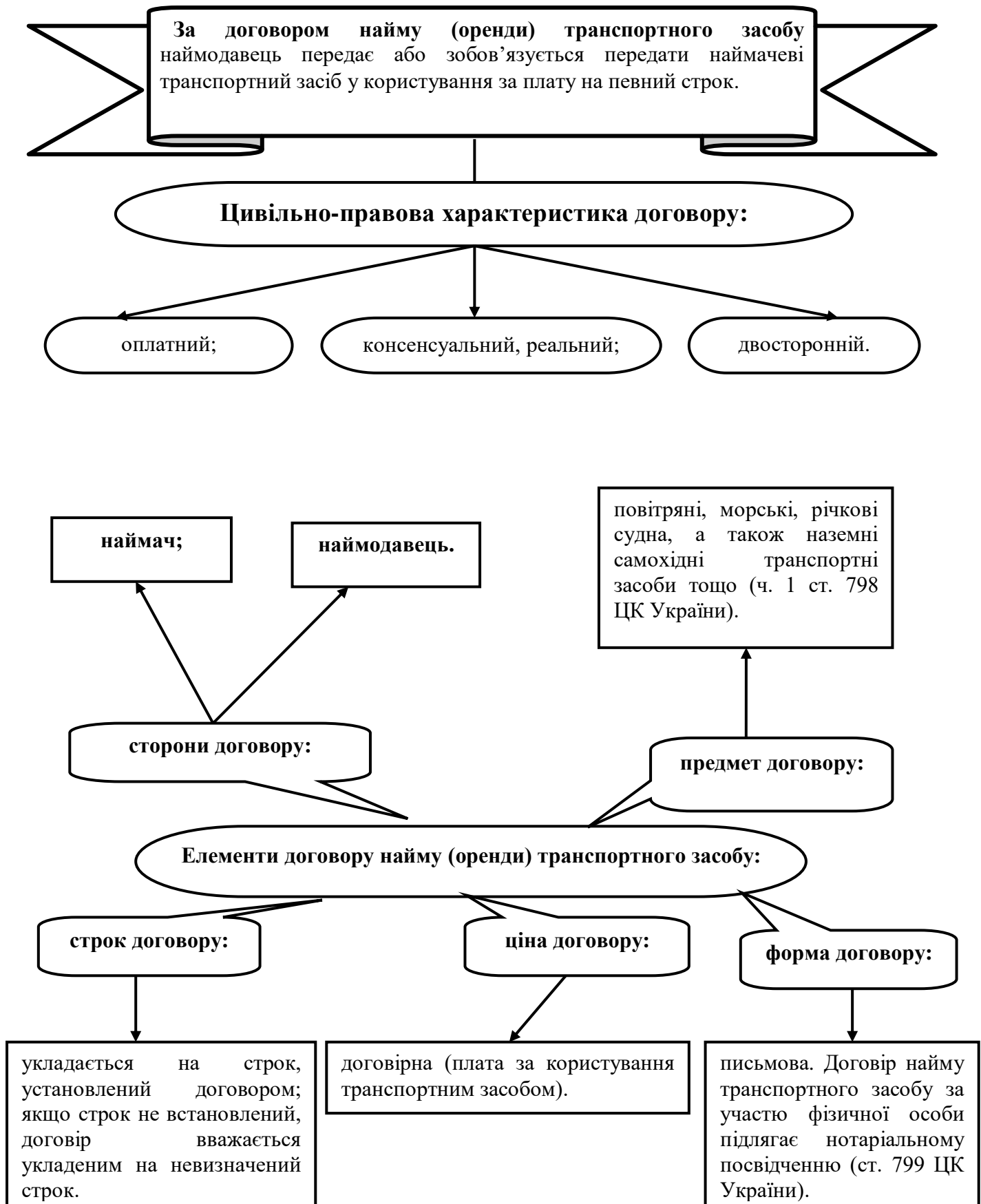
Наймодавець зобов'язаний:

- ✓ передати майно негайно або в строк, установлений договором;
- ✓ попередити про відомі наймодавцю недоліки або права третіх осіб;
- ✓ здійснити капітальний ремонт (якщо інше не передбачено законом або договором);
- ✓ під час одержання і повернення підписати відповідний акт.

Загальний зміст договору найму будівлі або іншої капітальної споруди становлять загальні права та обов'язки сторін за договором найму (оренди).

Договір найму будівлі **припиняється на підставах, зазначених законом для звичайного договору найму (оренди)**. Особливий порядок припинення встановлюється для договору найму будівлі, укладеного на невизначений строк.

ДОГОВІР НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Згідно ч. 1 ст. 798 ЦК України предметом договору найму транспортного засобу можуть бути:

повітряне судно - апарат, що підтримується в атмосфері у результаті його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні (ст. 1 Повітряного кодексу України);

торговельне судно - означає самохідну чи несамохідну плавучу споруду, що використовується:

- 1) для перевезення вантажів, пасажирів, багажу і пошти, для рибного чи іншого морського промислу, розвідки і добування корисних копалин, рятування людей і суден, що зазнають лиха на морі, буксирування інших суден та плавучих об'єктів, здійснення гідротехнічних робіт чи піднімання майна, що затонуло в морі;
- 2) для несення спеціальної державної служби (охорона промислів, санітарна і карантинна служби, захист моря від забруднення тощо);
- 3) для наукових, навчальних і культурних цілей;
- 4) для спорту;
- 5) для інших цілей (ст. 15 КТМ України);

морським або річковим судном визнається самохідний чи несамохідний плавучий засіб, що використовується для перевезення вантажів, пасажирів, багажу і пошти, для рибного чи іншого морського промислу, розвідки і добування корисних копалин тощо;

наземні транспортні засоби - це пристрої, призначені для перевезення людей та/або вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів, які підлягають державній реєстрації та обліку у територіальних органах Міністерства внутрішніх справ України та/або допущені до дорожнього руху, а також ввезені на митну територію України для тимчасового користування, зареєстровані в інших країнах (ст. 1 ЗУ «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»).

Предметом цього виду договору найму можуть бути також залізничний рухомий склад (вагони, локомотиви, моторейковий транспорт).

ЗМІСТ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ**Обов'язки і права наймача:**

наймач самостійно здійснює використання транспортного засобу у своїй діяльності і має право без згоди наймодавця укладати від свого імені договори перевезення, а також інші договори відповідно до призначення транспортного засобу;

наймач зобов'язаний підтримувати транспортний засіб у належному технічному стані;

наймач зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані у зв'язку із втратою або пошкодженням транспортного засобу, якщо він не доведе, що це сталося не з його вини;

наймач зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану іншій особі у зв'язку з використанням транспортного засобу, відповідно до гл. 82 ЦК України;

витрати, пов'язані з використанням транспортного засобу, в тому числі зі сплатою податків та інших платежів, несе наймач.

Права і обов'язки сторін:**Обов'язки і права наймодавця:**

- страхування транспортного засобу здійснюється наймодавцем;
- витрати на утримання екіпажу несе наймодавець.

Сторони можуть передбачити у договорі найму транспортного засобу й інші права та обов'язки.

ДОГОВІР НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ БЕЗ ЕКІПАЖУ

За договором найму (оренди) транспортного засобу без екіпажу наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві транспортний засіб у користування за плату на певний строк без надання послуг із керування ним і його технічної експлуатації.

Цивільно-правова характеристика договору:

оплатний;

консенсуальний, реальний;

двосторонній.

Мета договору – отримати в користування транспортний засіб і самостійно здійснювати його технічну та комерційну експлуатацію.

наймач;

наймодавець.

сторони договору:

повітряні, морські, річкові судна, а також наземні самохідні транспортні засоби.

предмет договору:

Елементи договору найму (оренди) транспортного засобу без екіпажу:

строк договору:

ціна договору:

форма договору:

укладається на строк, установлений договором; якщо строк не встановлений, договір вважається укладеним на невизначений строк.

договірна (плата за користування транспортним засобом).

письмова. Договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи підлягає нотаріальному посвідченню (ст. 799 ЦК України).

ЗМІСТ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ БЕЗ ЕКІПАЖУ**Наймач має право:**

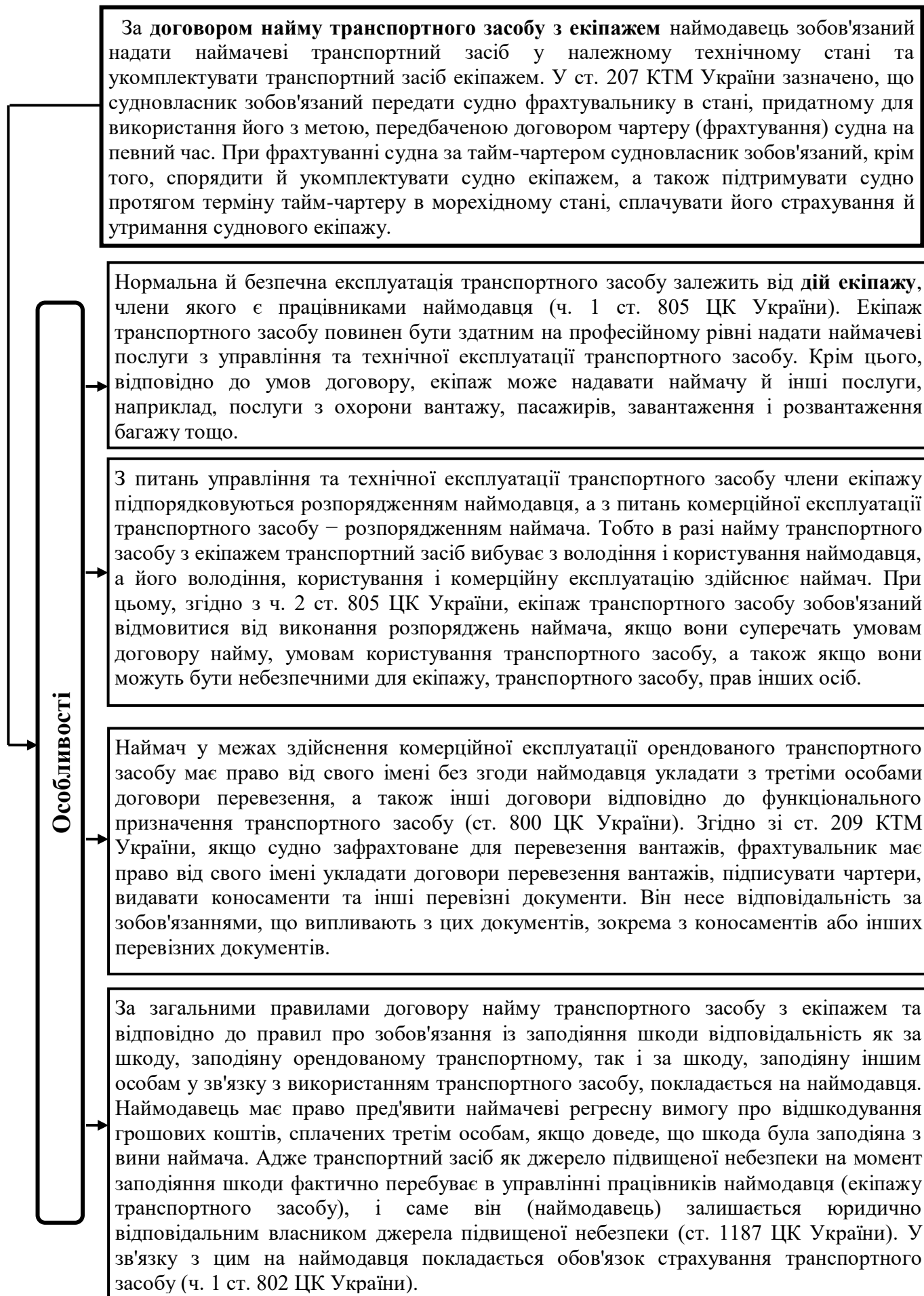
- без згоди наймодавця здавати транспортний засіб в суборенду (якщо договором не передбачене інше);
- без згоди наймодавця від свого імені укладати договори перевезення та інші договори, якщо вони не протирічать цілям використання транспортного засобу, вказаним у договорі, чи призначенню транспортного засобу.

Наймач зобов'язаний:

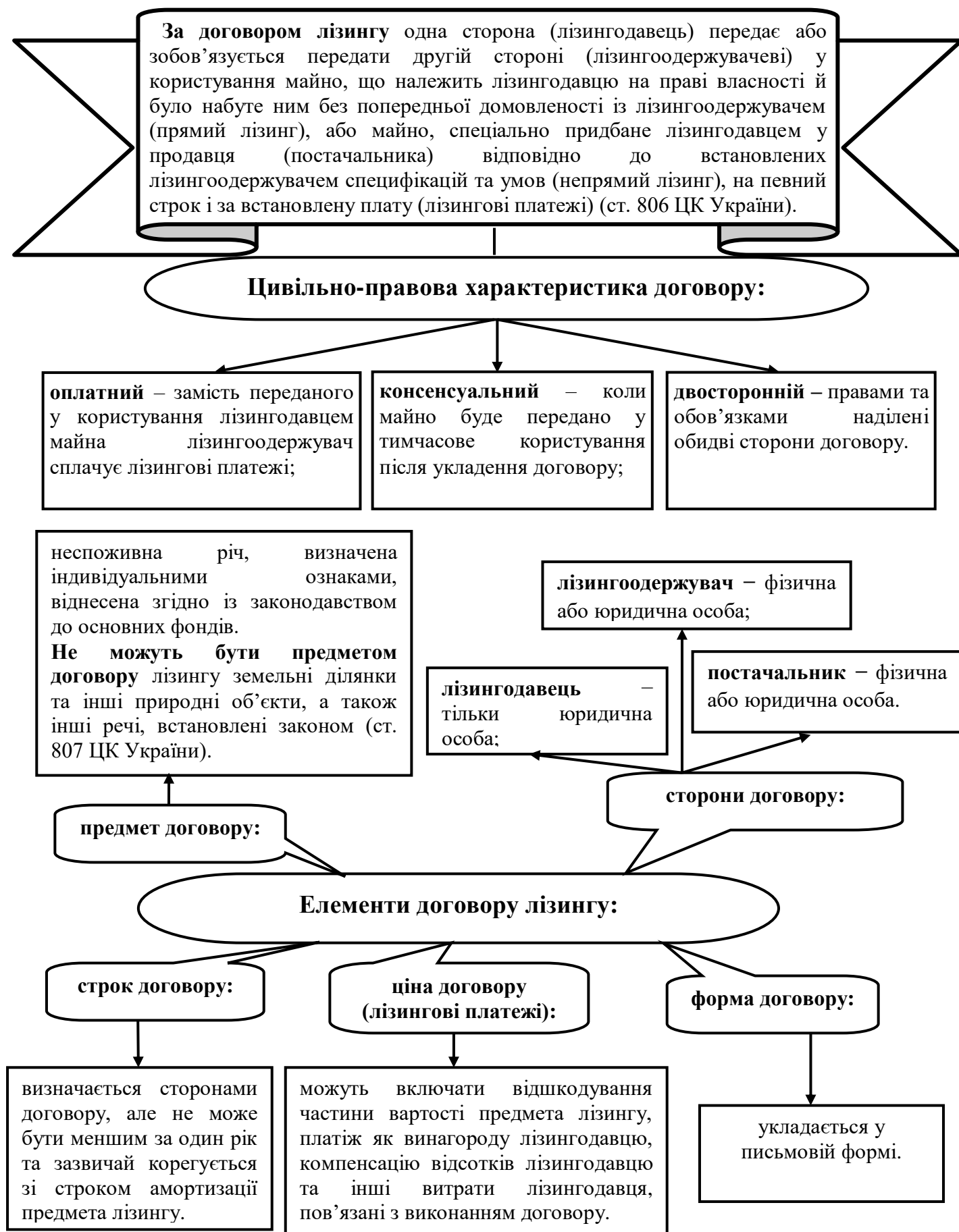
- підтримувати належний стан транспортного засобу, включаючи поточний і капітальний ремонт;
- здійснювати своїми силами управління транспортним засобом і його експлуатацію, як комерційну, так і технічну;
- оплачувати витрати на утримання транспортного засобу, його страхування, а також витрати, які виникають у зв'язку з експлуатацією транспортного засобу.

Відповідальність сторін за договором найму транспортного засобу без екіпажу будується на загальних принципах будь-якого договору.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ З ЕКІПАЖЕМ

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ЛІЗИНГУ

ВИДИ ЛІЗИНГУ

Види лізингу:

прямий – передбачає передачу лізингодавцем лізингоодержувачу власного майна, набутого без попередньої домовленості з лізингоодержувачем. Відносини прямого лізингу регулюються ЦК України, ГК України, з урахуванням положень про найм (оренду), а також у відповідних випадках – загальних положень про купівлю-продаж та положень про договір поставки;

непрямий – передбачає передачу лізингодавцем лізингоодержувачу майна, набутого ним у власність (господарське віддання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна. На відміну від прямого лізингу, відносини непрямого лізингу регулюються, окрім загальних положень ЦК України та ГК України, актом спеціальним – ЗУ «Про фінансовий лізинг», згідно з яким він називається «фінансовим лізингом».

Фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу (ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про фінансовий лізинг»).

Сублізинг – це вид піднайму предмета лізингу, відповідно до якого лізингоодержувач за договором лізингу передає третім особам (лізингоодержувачам за договором сублізингу) у користування за плату на погоджений строк відповідно до умов договору сублізингу предмет лізингу, отриманий раніше від лізингодавця за договором лізингу.

У разі передачі предмета лізингу в сублізинг право вимоги до продавця (постачальника) переходить до лізингоодержувача за договором сублізингу.

У разі передачі предмета лізингу в сублізинг обов'язковою умовою договору сублізингу є згода лізингодавця за договором лізингу, що надається в письмовій формі

До договору сублізингу застосовуються положення про договір лізингу, якщо інше не передбачено договором лізингу (ст. 5 ЗУ «Про фінансовий лізинг»).

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОГОВОРУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

За договором фінансового лізингу – лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) (ч. 2 ст. 1 ЗУ «Про фінансовий лізинг»).

Цивільно-правова характеристика договору:

оплатний – замість переданого у користування лізингодавцем майна лізингоодержувач сплачує лізингові платежі;

консенсуальний – коли майно буде передано у тимчасове користування після укладення договору;

двосторонній – правами та обов'язками наділені обидві сторони договору.

неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена згідно із законодавством до основних фондів.

Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці) (ст. 3 ЗУ «Про фінансовий лізинг»).

лізингоодержувач – фізична або юридична особа, яка отримує право володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця;

лізингодавець – юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу;

постачальник – фізична або юридична особа, в якій лізингодавець набуває річ, що в наступному буде передана як предмет лізингу лізингоодержувачу;

інші юридичні або фізичні особи, які є сторонами багатостороннього договору лізингу.

сторони договору:

предмет договору:

Елементи договору лізингу:

строк договору:

визначається сторонами договору, але не може бути меншим за один рік та зазвичай корегується зі строком амортизації предмета лізингу.

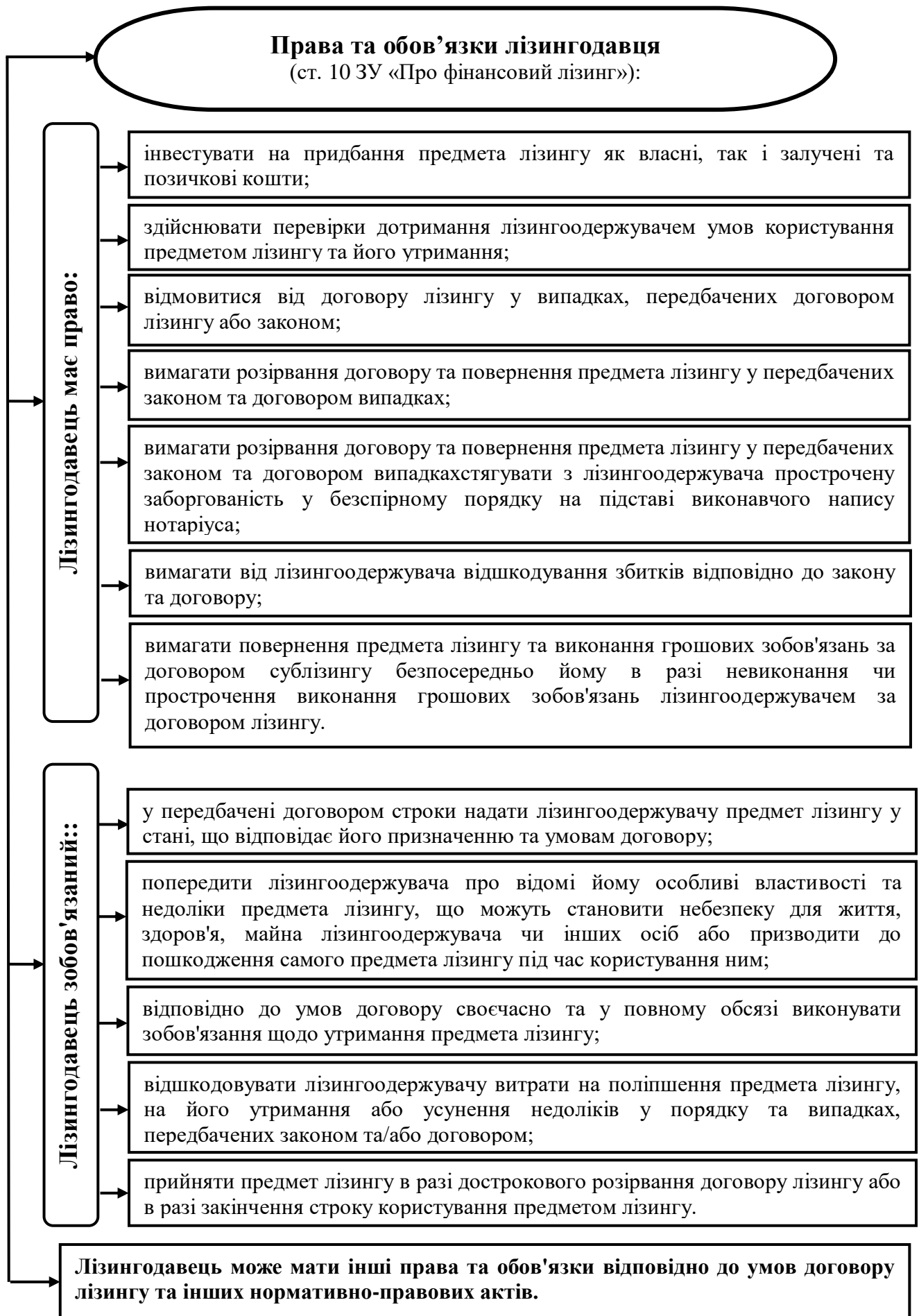
ціна договору (лізингові платежі):

можуть включати відшкодування частини вартості предмета лізингу, платіж як винагороду лізингодавцю, компенсацію відсотків лізингодавцю та інші витрати лізингодавця, пов'язані з виконанням договору.

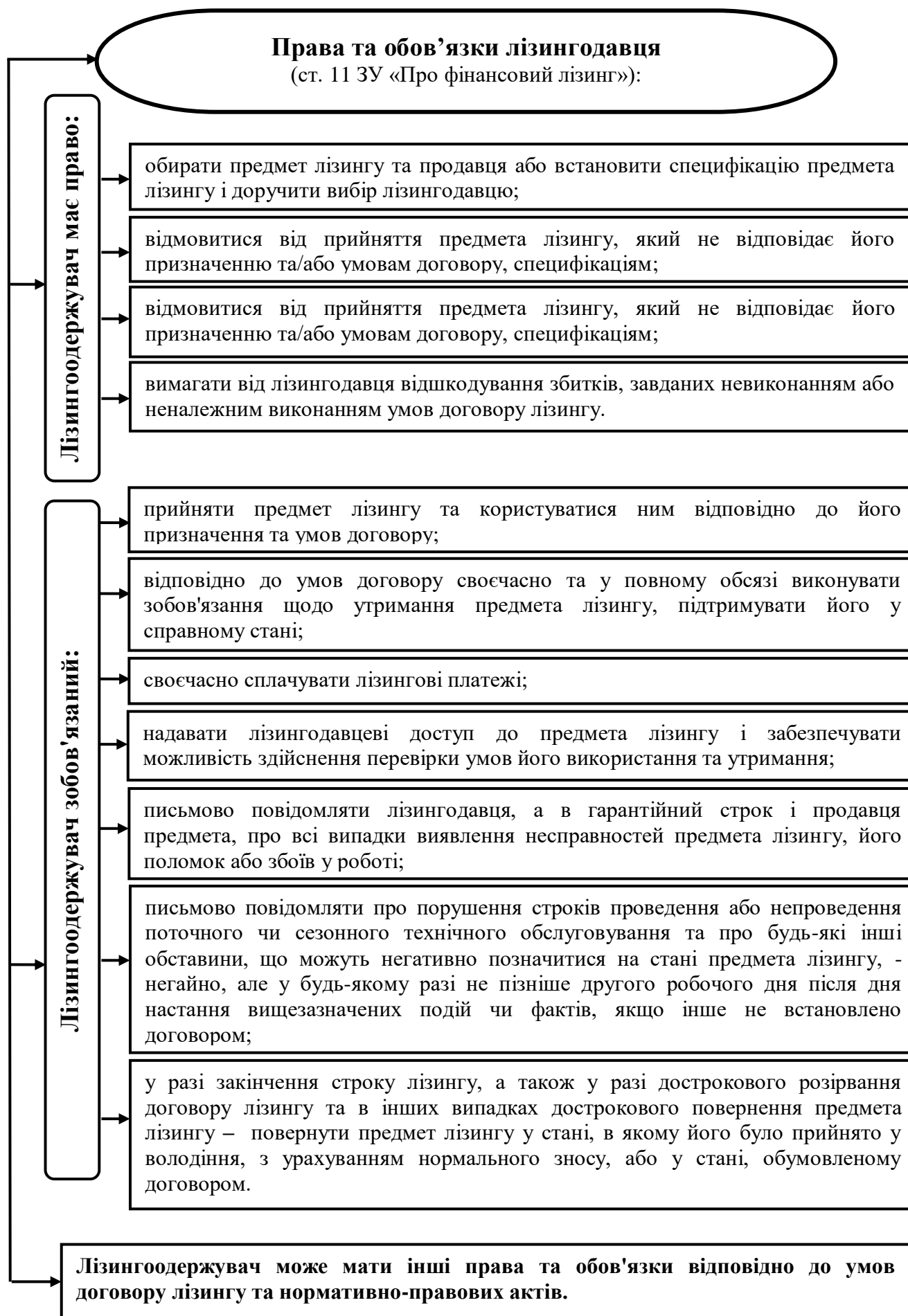
форма договору:

укладається у письмовій формі.

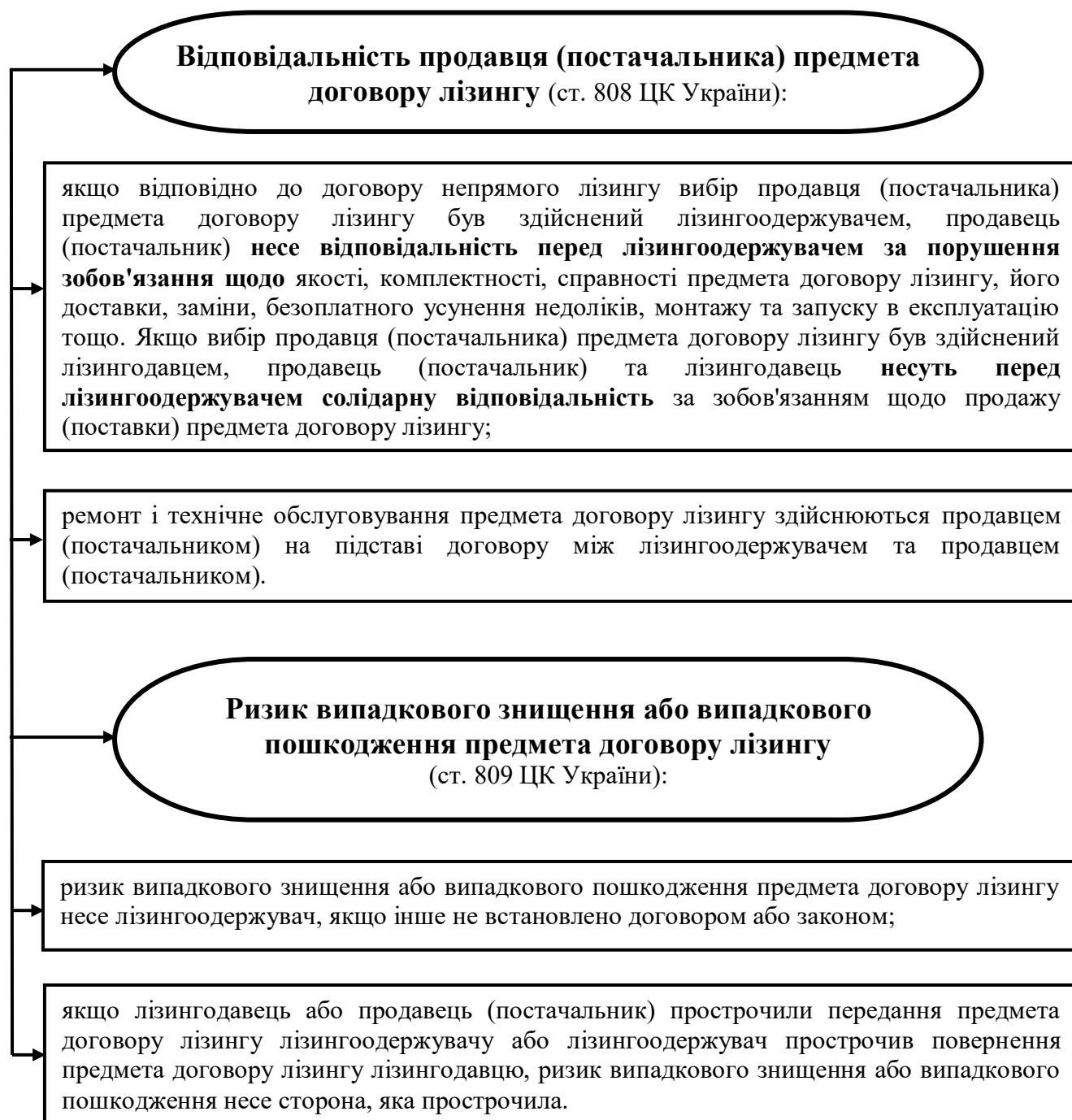
ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛІЗИНГОДАВЦЯ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛІЗИНГООДЕРЖУВАЧА

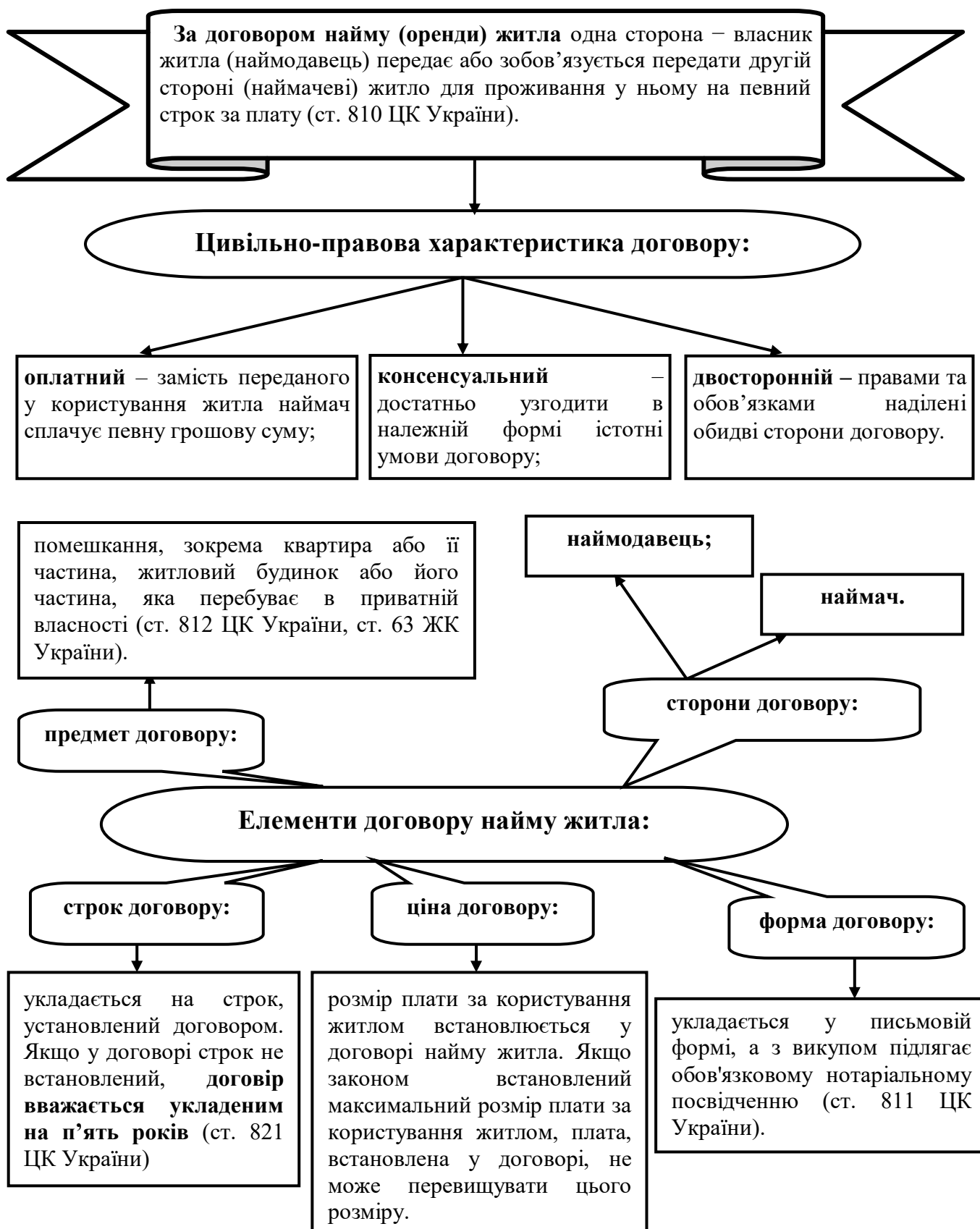

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРОДАВЦЯ (ПОСТАЧАЛЬНИКА) ТА РИЗИК ВИПАДКОВОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ВИПАДКОВОГО ПОШКОДЖЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОГОВОРУ ЛІЗИНГУ

НАЙМ (ОРЕНДА) ЖИТЛА (ГЛ. 59 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ І ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

ОРЕНДА ЖИТЛА З ВИКУПОМ

За договором оренди житла з викупом одна сторона – підприємство-орендодавець – передає другій стороні – фізичній особі (особі-орендарю) – житло за плату на довготривалий (до 30 років) строк, після закінчення якого або достроково, за умови повної сплати орендних платежів, житло переходить у власність орендаря (ч. 2 ст. 810¹ ЦК України).

Істотні умови договору оренди житла з викупом:

найменування сторін;

характеристики житла, щодо якого встановлюються відносини оренди з викупом;

строк, на який укладається договір;

розміри, порядок формування, спосіб, форма і строки внесення орендних платежів та умови їх перегляду;

умови дострокового розірвання договору;

порядок повернення коштів у разі дострокового розірвання або припинення договору;

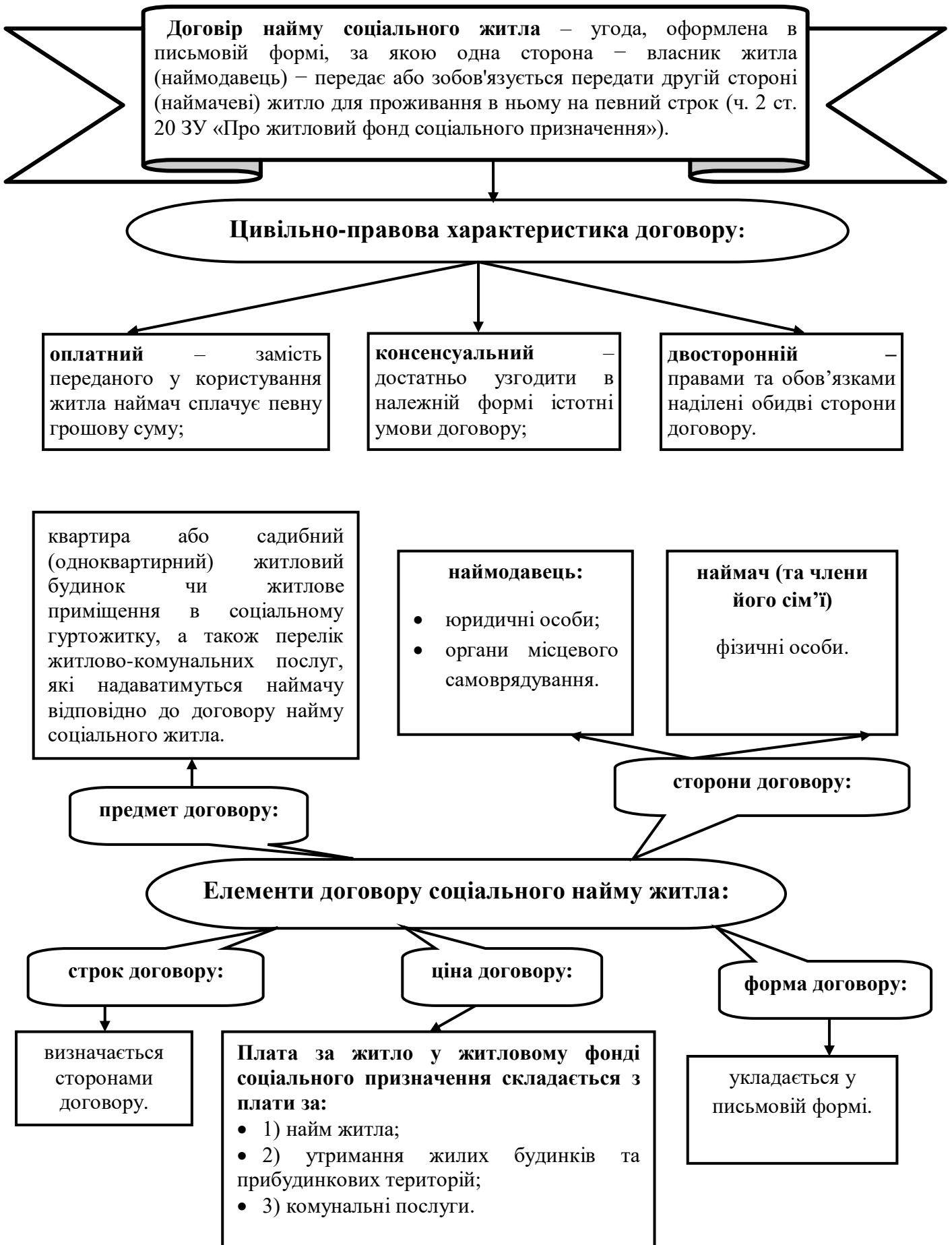
права та зобов'язання сторін;

відповідальність сторін;

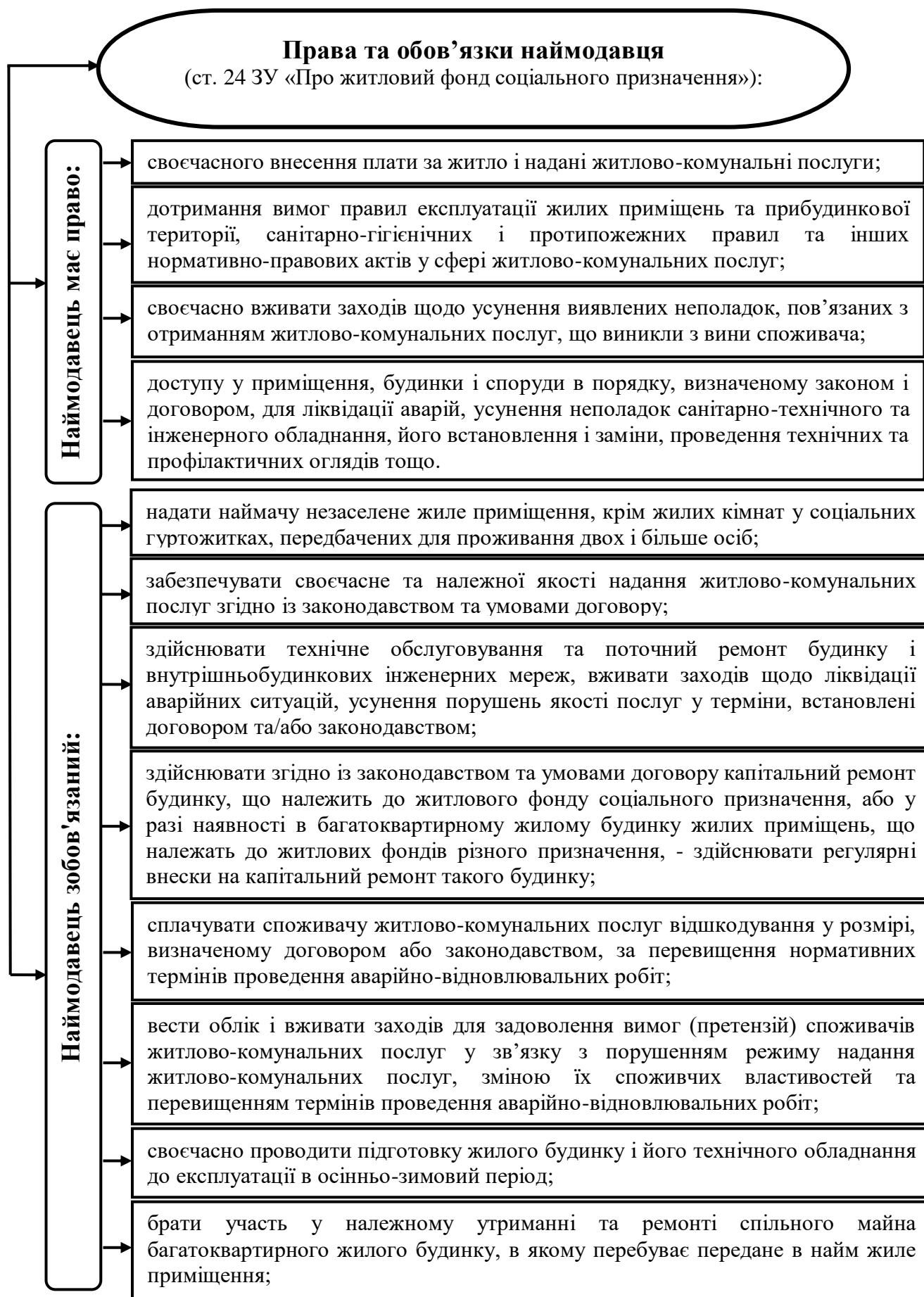
інші умови, визначені законом.

До договору оренди житла з викупом застосовуються положення ст.ст. 811, 813-820, 823, ч. 2 ст. 825, ст.ст. 826, 1232¹ ЦК України з урахуванням особливостей, встановлених законом. Договір оренди житла з викупом є документом, що свідчить про перехід права власності на нерухоме майно від підприємства-орендодавця до особи-орендаря з відкладальними обставинами, визначеними законом.

ДОГОВІР НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ НАЙМОДАВЦЯ ЖИЛОГО ПРИМІЩЕННЯ ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА

ПРАВА НАЙМАЧА ЖИЛОГО ПРИМІЩЕННЯ ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА

Наймач жилого приміщення за договором найму соціального житла має право у встановленому порядку:
(ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про житловий фонд соціального призначення»):

здійснювати, за письмовою згодою повнолітніх членів сім'ї, включаючи тимчасово відсутніх, обмін займаної квартири або садибного (одноквартирного) жилого будинку з житлового фонду соціального призначення з іншим наймачем квартири або садибного (одноквартирного) жилого будинку з житлового фонду соціального призначення за згодою власників цього житла;

вимагати від наймодавця належного утримання і своєчасного проведення капітального ремонту жилого приміщення, участі в утриманні та ремонті місць загального користування багатоквартирного жилого будинку, надання комунальних послуг, а також обладнання спеціальними засобами і пристосуваннями під'їздів, сходових клітин та жилого приміщення, якщо йому або члену його сім'ї, який проживає разом з ним, встановлено інвалідність;

одержувати вчасно та відповідної якості житлово-комунальні послуги в обсягах, визначених договором;

одержувати у встановленому порядку необхідну інформацію про перелік житлово-комунальних послуг, їх вартість, загальну вартість місячного платежу, структуру тарифу, норми споживання, режим надання послуг, їх споживчі властивості тощо;

на відшкодування збитків, завданих його майну та/або приміщенню, шкоди, заподіяної його життю чи здоров'ю внаслідок неналежного надання або ненадання житлово-комунальних послуг;

на усунення протягом строку, встановленого договором або законодавством, виявлених недоліків у наданні житлово-комунальних послуг;

на зменшення розміру плати за надані житлово-комунальні послуги в разі зменшення їх кількості або погіршення їх якості в порядку, визначеному договором або законодавством;

отримувати субсидії на житлово-комунальні послуги, користуватися пільгами з оплати житлово-комунальних послуг відповідно до законодавства;

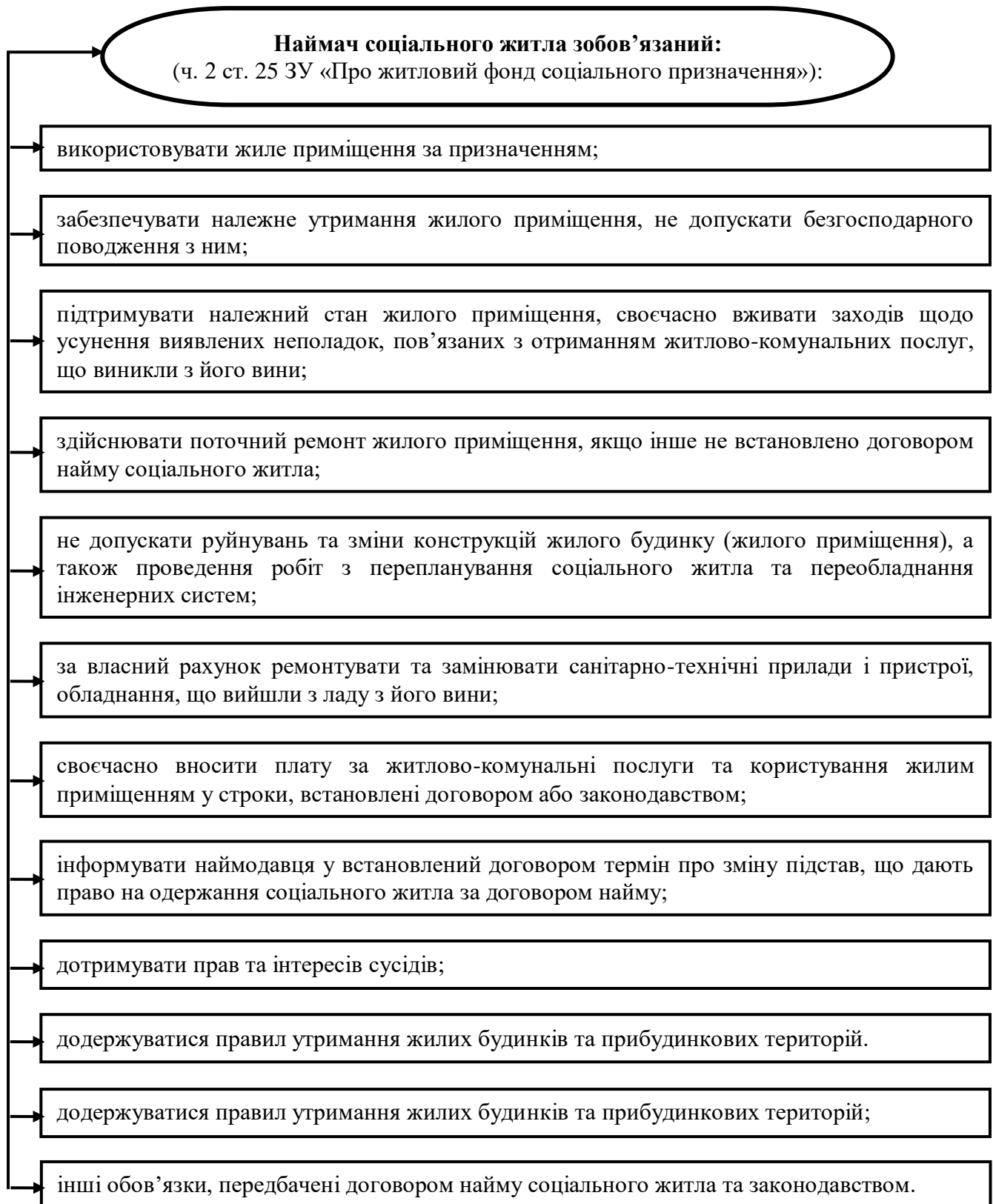
на несплату вартості житлово-комунальних послуг за період тимчасової відсутності споживача та/або членів його сім'ї в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства;

отримувати від виконавця житлово-комунальних послуг відшкодування у розмірі, визначеному договором або законодавством, за перевищення нормативних термінів на проведення аварійно-відновлювальних робіт;

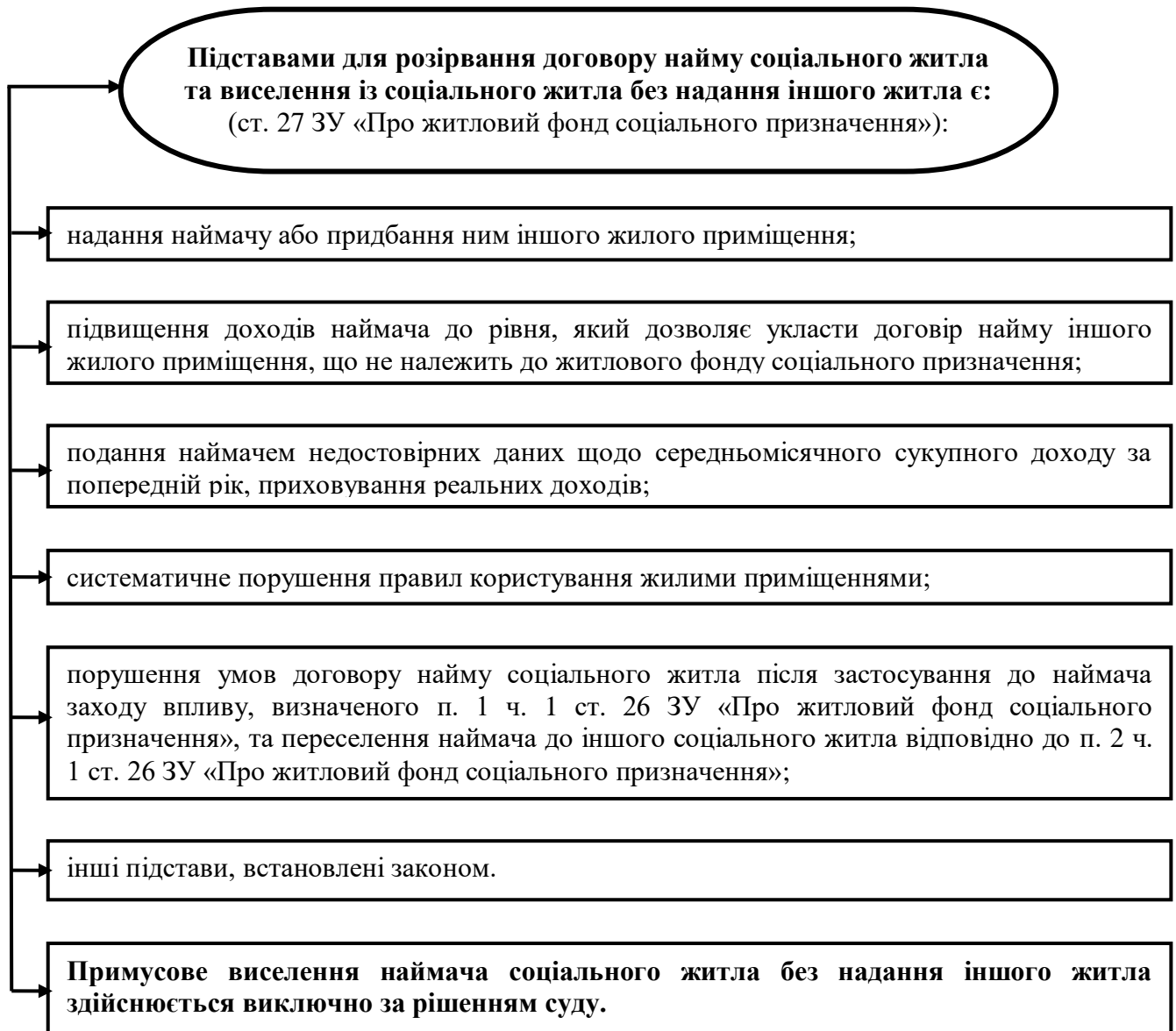
на перевірку кількості та якості житлово-комунальних послуг;

інші права, визначені законодавством.

ОБОВ'ЯЗКИ НАЙМАЧА ЖИЛОГО ПРИМІЩЕННЯ ЗА ДОГОВОРОМ НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА

ПІДСТАВИ ДЛЯ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА ТА ВИСЕЛЕННЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТЛА БЕЗ НАДАННЯ ІНШОГО ЖИТЛА

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА

Наймач житла має право за згодою інших осіб, які постійно проживають разом з ним, у будь-який час відмовитися від договору найму, письмово попередивши про це наймодавця за три місяці (ст. 825 ЦК України).

Якщо наймач звільнив помешкання без попередження, наймодавець має право вимагати від нього плату за користування житлом за три місяці, якщо наймодавець доведе, що він не міг укласти договір найму житла на таких самих умовах з іншою особою.

Наймач має право відмовитися від договору найму житла, якщо житло стало непридатним для постійного проживання у ньому.

Дострокове розірвання договору оренди житла з викупом до моменту набуття орендодавцем права на житло здійснюється у порядку, визначеному законом. Договір оренди житла з викупом може бути розірвано у випадках, визначених законом.

Договір найму житла може бути розірваний за рішенням суду на вимогу наймодавця у разі:

невнесення наймачем плати за житло **за шість місяців**, якщо договором не встановлений більш тривалий строк, а при короткостроковому наймі – понад два рази;

руйнування або псування житла наймачем або іншими особами, за дії яких він відповідає.

За рішенням суду наймачеві може бути наданий строк не більше одного року для відновлення житла.

Якщо протягом строку, визначеного судом, наймач не усуне допущених порушень, суд за повторним позовом наймодавця постановляє рішення про розірвання договору найму житла. На прохання наймача суд може відстрочити виконання рішення **не більше ніж на один рік**.

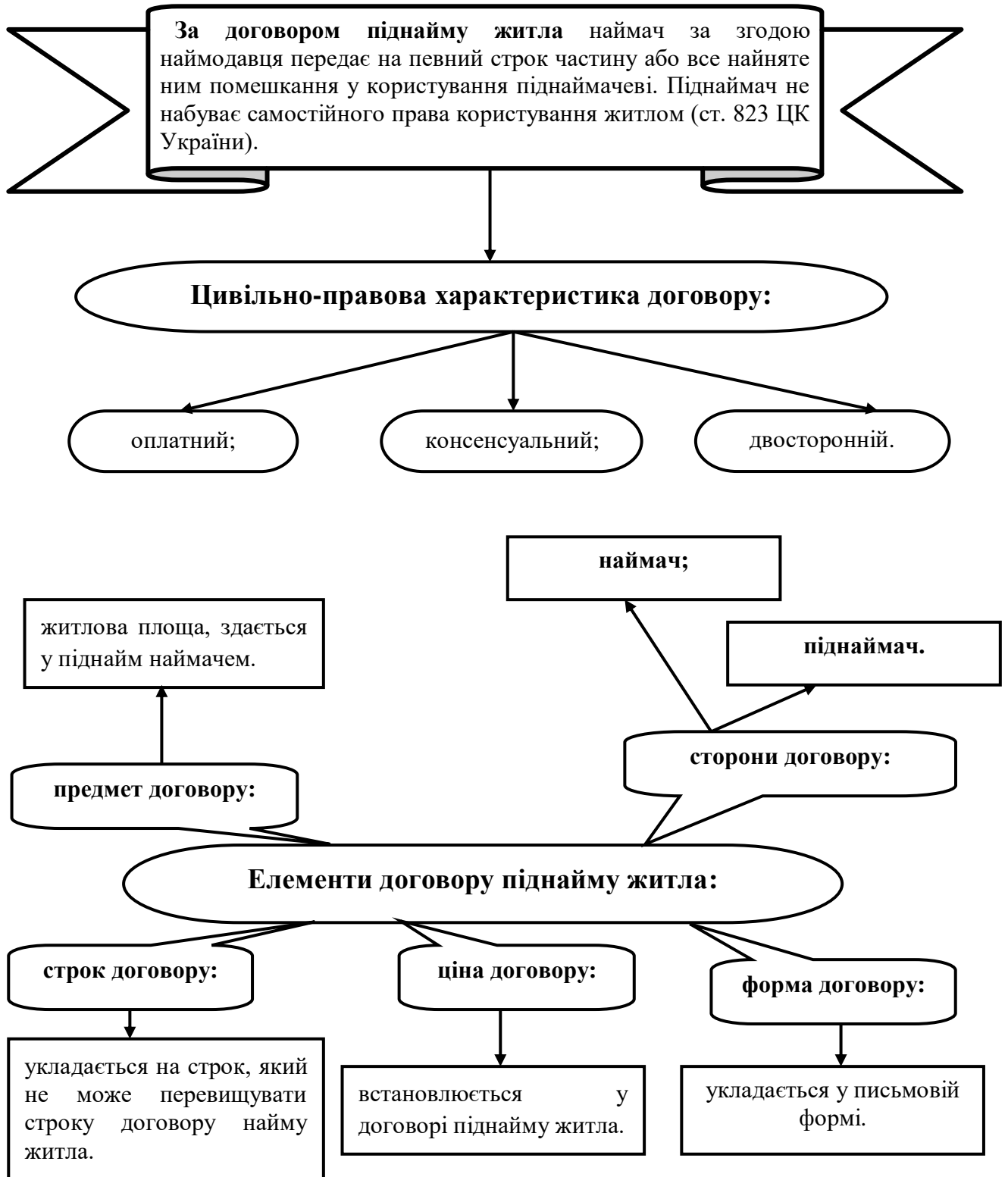
Договір найму частини будинку, квартири, кімнати (частини кімнати) може бути розірваний на вимогу наймодавця у разі необхідності використання житла для проживання самого наймодавця та членів його сім'ї.

Наймодавець повинен попередити наймача про розірвання договору не пізніше ніж за два місяці.

Якщо наймач житла або інші особи, за дії яких він відповідає, використовують житло не за призначенням або систематично порушують права та інтереси сусідів, наймодавець може попередити наймача про необхідність усунення цих порушень.

Якщо наймач або інші особи, за дії яких він відповідає, після попередження продовжують використовувати житло не за призначенням або порушувати права та інтереси сусідів, наймодавець має право вимагати розірвання договору найму житла.

ДОГОВІР ПІДНАЙМУ ЖИТЛА

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ПІДНАЙМАЧА І НАЙМАЧА. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПІДНАЙМУ

Права і обов'язки піднаймача і наймача.

Права і обов'язки піднаймача і наймача взаємообумовлені й полягають у:

- а) використанні приміщення за призначенням;
- б) утриманні приміщення в належному стані;
- в) забезпеченні схоронності приміщення;
- г) виконанні за свій рахунок поточного ремонту приміщення;
- ґ) дотриманні правил пожежної безпеки;
- д) підтриманні чистоти та порядку в місцях загального користування;
- е) внесенні плати за користування приміщенням у розмірах, встановлених у договорі;
- є) поверненні майна в належному стані в обумовлений договором термін.

Розірвання договору піднайму

➤ Договір піднайму може бути достроково розірваний, якщо піднаймач або особи, які проживають разом із ним, систематично руйнують чи псують житлове приміщення або використовують його не за призначенням. Підставою для дострокового розірвання договору піднайму може бути також невиконання обов'язків щодо здійснення поточного ремонту, внаслідок чого приміщення руйнується або псується. Разове пошкодження жилого приміщення, хоч би і суттєве, не є підставою для розірвання договору. **Не можуть бути підставою для дострокового розірвання договору піднайму руйнування або псування житлового приміщення за наявності причин, що не перебувають у причинному зв'язку з діями піднаймача.**

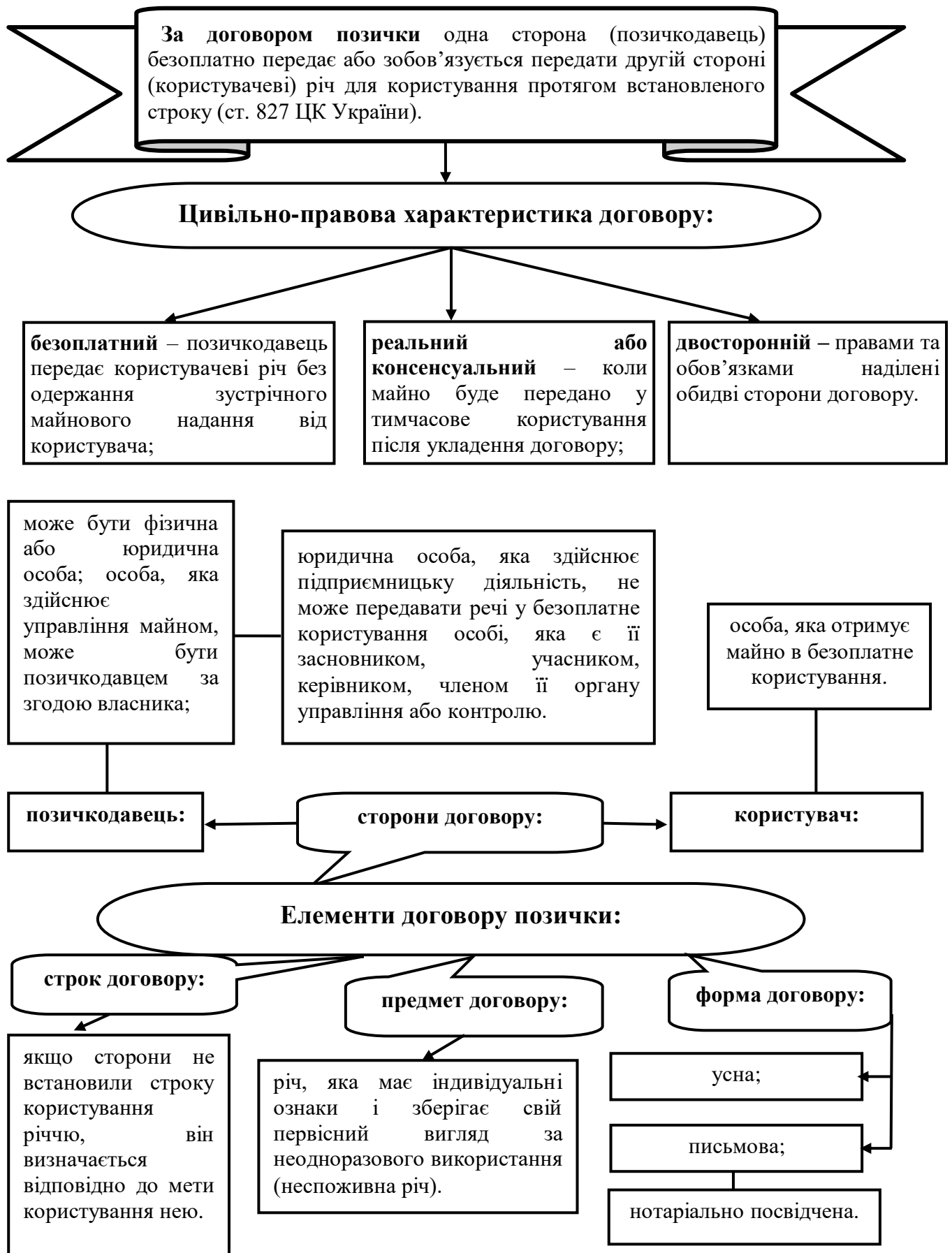
➤ Договір піднайму може бути **припинений**, якщо піднаймач використовує житлове приміщення не за призначенням. Підставою для цього може бути порушення правил спільного проживання, що робить неможливим проживання інших в одній квартирі чи будинку, протиправна поведінка особи, яка створює умови для неможливого проживання сусідів.

➤ Договір піднайму може бути достроково розірваний у разі необхідності використання житла самим наймачем і членами його сім'ї, при цьому наймач зобов'язаний письмово попередити піднаймача щодо **припинення дії договору за два місяці**.

➤ Якщо піднаймач відмовляється звільнити займане приміщення після припинення договору піднайму, він і члени його сім'ї підлягають виселенню в судовому порядку без надання іншого жилого приміщення (ст. 97 ЖК України).

ПОЗИЧКА (ГЛ. 60 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ І ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ

Позичкодавець має право:

- на відчуження речі, яка передана ним у користування. До набувача речі переходять права та обов'язки позичкодавця (ч. 1 ст. 832 ЦК України).

Позичкодавець зобов'язаний:

- передати користувачеві річ у комплекті й у стані, що відповідають умовам договору позички та її призначенню;
- попередити користувача про особливі властивості та недоліки, котрі йому відомі і можуть бути небезпечними для життя і здоров'я користувача;
- повідомити користувача про обтяження речі, що надається в користування, тобто про її юридичні властивості.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН:

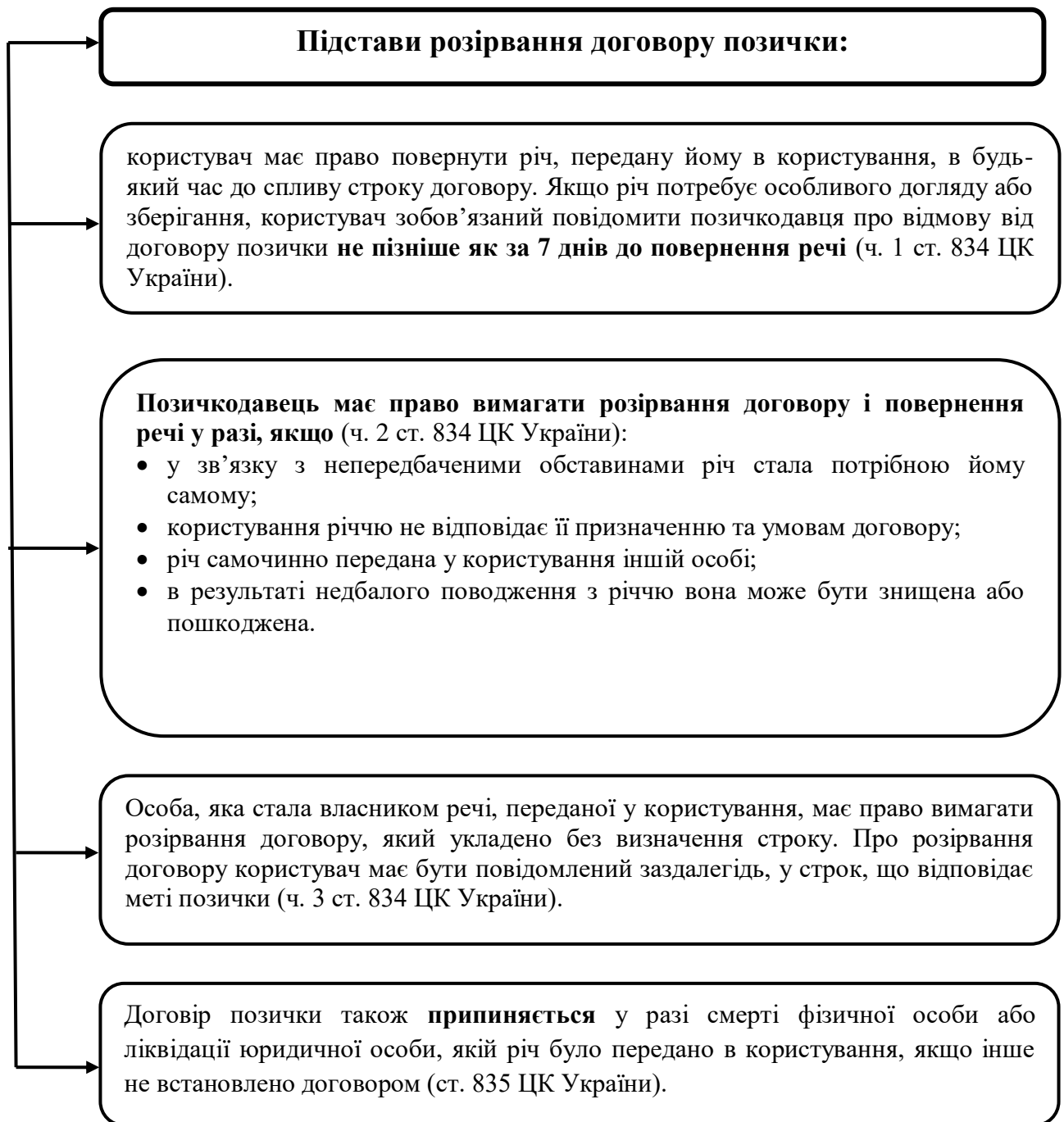
Користувач має право:

- користувач має право повернути річ, передану йому у користування, в будь-який час до спливу строку договору;
- вимагати усунення недоліків речі;
- вимагати відшкодування своїх витрат на усунення недоліків речі; вимагати від позичкодавця безоплатного усунення недоліків речі.

Користувач зобов'язаний:

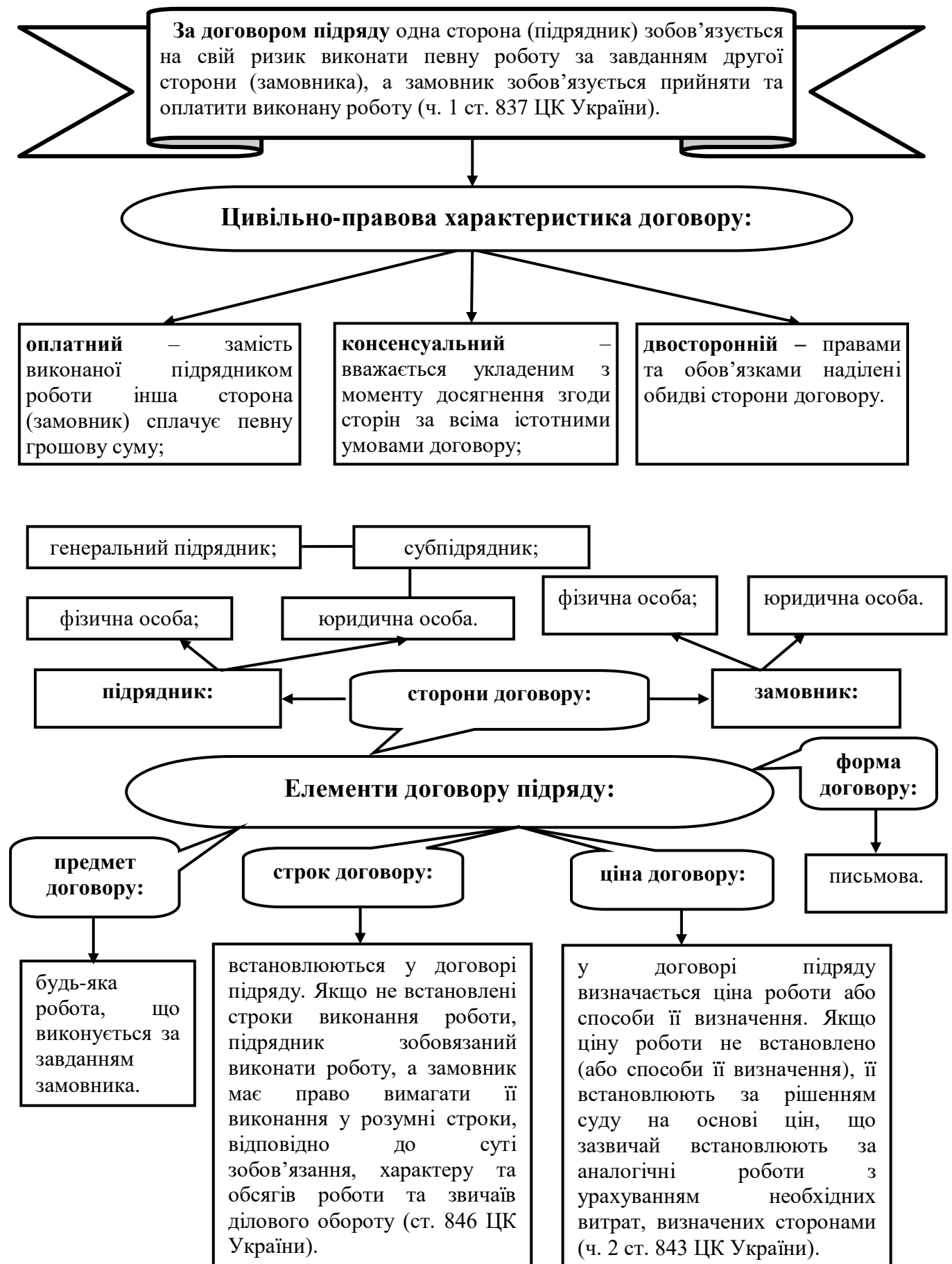
- користуватися річчю за її призначенням або відповідно до мети, визначеної у договорі;
- користуватися річчю особисто, якщо інше не встановлено договором;
- повернути річ після закінчення строку договору в такому самому стані, в якому вона була на момент її передання (ст. 833 ЦК України).

ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ

ПІДРЯД (ГЛ. 61 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ І ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

ОЗНАКИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ. ЗАЛУЧЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ РОБІТ СУБПІДРЯДНИКА**Ознаки договору підряду:**

підрядник зобов'язується виконати певну роботу за завданням замовника;

результат роботи за договором підряду, належить підрядникові до моменту прийняття виконаної роботи замовником;

підрядник самостійно вибирає засоби та способи досягнення обумовленого в договорі результату;

підрядник зобов'язується виконати роботи на свій ризик;

підрядник виконує свою роботу за плату.

**Залучення до виконання робіт субпідрядника
(ст. 838 ЦК України):**

підрядник має право, якщо інше не встановлено договором, залучити до виконання роботи інших осіб (субпідрядників), залишаючись відповідальним перед замовником за результат їхньої роботи. У цьому разі підрядник виступає перед замовником як генеральний підрядник, а перед субпідрядником – як замовник;

генеральний підрядник відповідає перед субпідрядником за невиконання або неналежне виконання замовником своїх обов'язків за договором підряду, а перед замовником - за порушення субпідрядником свого обов'язку;

замовник і субпідрядник не мають права пред'являти один одному вимоги, пов'язані з порушенням договорів, укладених кожним з них з генеральним підрядником, якщо інше не встановлено договором або законом.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Замовник має право:

- у разі виявлення недоліків за своїм вибором вимагати безоплатного їх виправлення у розумний строк або виправити останні за свій рахунок;
- у випадку істотних відступів від умов договору вимагати розірвання договору та відшкодування збитків;
- у будь-який час перевірити хід і якість роботи, не втручаючись у діяльність підрядника;
- відмовитись від договору та вимагати відшкодування збитків, якщо підрядник своєчасно не почав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим;
- у будь-який час до закінчення роботи відмовитися від договору підряду, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Замовник зобов'язаний:

- дати завдання підряднику;
- якщо це передбачено умовами договору, надати матеріал підряднику;
- сприяти підряднику у виконанні роботи у випадку, в обсязі та в порядку, встановлених договором;
- прийняти роботу, виконану підрядником.

ПРАВА Й ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН:

Підрядник має право:

- не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріалу, устаткування або речі, що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання договору підрядником;
- вимагати відшкодування завданих йому збитків, включаючи додаткові витрати, викликані простоем, перенесенням строків виконання роботи або підвищенням ціни роботи, які настали внаслідок невиконання замовником своїх обов'язків;
- вимагати оплати роботи;
- якщо замовник протягом одного місяця ухиляється від прийняття виконаної роботи, підрядник має право після дворазового попередження продати результат роботи, а суму виторгу, з вирахуванням усіх належних підрядникові платежів, внести в депозит нотаріуса на ім'я замовника, якщо інше не встановлено договором.

Підрядник зобов'язаний:

- виконати роботи у встановлений строк і встановленої якості;
- вживати усіх заходів щодо збереження матеріалу, наданого замовником, надати останньому звіт про використання матеріалу;
- виконувати роботу зі свого матеріалу і своїми способами, якщо інше не передбачено договором;
- якщо робота виконується з матеріалу замовника і за його вказівками, належним чином прийняти матеріал, своєчасно попередити замовника про неякісність або непридатність цього матеріалу для виконання роботи.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПІДРЯДУ**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДРЯДНИКА.**

- Якщо робота виконана підрядником з відступами від умов договору підряду, які погіршили роботу, або з іншими недоліками, які роблять її непридатною для використання відповідно до договору або для звичайного використання роботи такого характеру, замовник має право, якщо інше не встановлено договором або законом, за своїм вибором вимагати від підрядника:

1. безоплатного усунення недоліків у роботі в розумний строк;
2. пропорційного зменшення ціни роботи;
3. відшкодування своїх витрат на усунення недоліків, якщо право замовника усувати їх встановлено договором.

- Якщо відступи у роботі від умов договору підряду або інші недоліки у роботі є істотними та такими, що не можуть бути усунені, або не були усунені у встановлений замовником розумний строк, замовник має право відмовитися від договору та вимагати відшкодування збитків.

- Підрядник, який надав матеріал для виконання роботи, відповідає за його якість відповідно до положень про відповідальність продавця за товари неналежної якості (ст. 858 ЦК України).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАМОВНИКА.

- Невиконання вказаних в договорі обов'язків замовником дає підряднику право відмовитися від виконання договору підряду і вимагати відшкодування збитків.

- У разі не сприяння замовником підряднику, останній має право вимагати відшкодування завданих збитків, включаючи додаткові витрати, викликані простоем чи перенесенням строків виконання роботи, або підвищення ціни роботи.

- Якщо виконання роботи за договором підряду стало неможливим внаслідок дій або недогляду замовника, підрядник має право на сплату йому встановленої ціни з урахуванням плати за виконану частину роботи, за вирахуванням сум, які підрядник одержав або міг одержати у зв'язку з виконанням замовником договору.

- Підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріалу, устаткування або річ, що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання договору підрядником.

- Замовник, який прийняв роботу без перевірки, позбавляється права посилатися на недоліки роботи, які могли бути встановлені під час прийняття (явні недоліки).

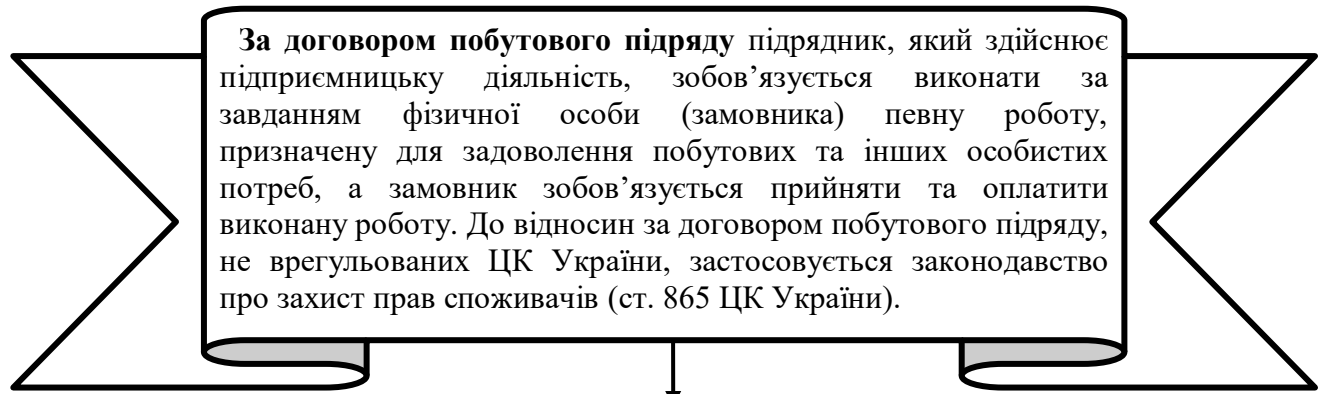
ГАРАНТІЇ ЯКОСТІ ТА ВИДИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ.**Гарантії якості:**

- **робота, виконана підрядником, має відповідати умовам** договору підряду, а в разі їх відсутності або неповноти – вимогам до роботи такого характеру;
- **виконана робота має відповідати якості, визначеній у** договорі підряду, або вимогам, що зазвичай ставляться, на момент передання її замовникові;
- **результат роботи в межах розумного строку має бути** придатним для використання відповідно до договору підряду або для звичайного використання роботи такого характеру (ст. 857 ЦК України).

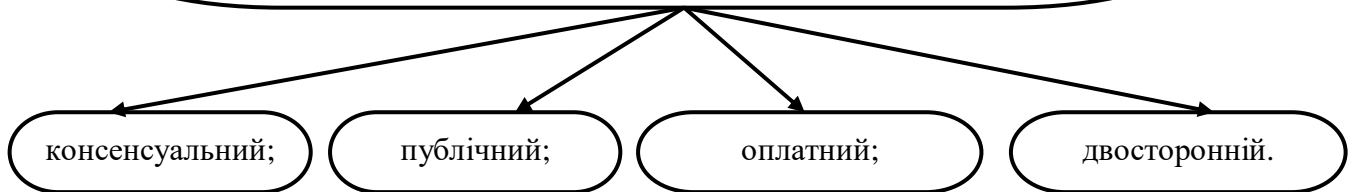
Види договору підряду:

- побутовий підряд;
- будівельний підряд;
- підряд на проектні та пошукові роботи;
- виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

ДОГОВІР ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

Цивільно-правова характеристика договору:

укладається, як правило, у простій письмовій формі з видачею квитанції або іншого письмового документа замовникові або відтворення на дисплеї програмного реєстратора розрахункових операцій (дисплеї пристрою, на якому встановлений програмний реєстратор розрахункових операцій (ст. 866 ЦК України, ч. 8 ст. 10 ЗУ «Про захист прав споживачів»);

результат роботи, призначений задовольняти побутові або інші особисті потреби громадян;

предмет договору:

усна.

форма договору:

Елементи договору побутового підряду:

строк договору:

визначається сторонами та встановлюється правилами для окремих видів робіт.

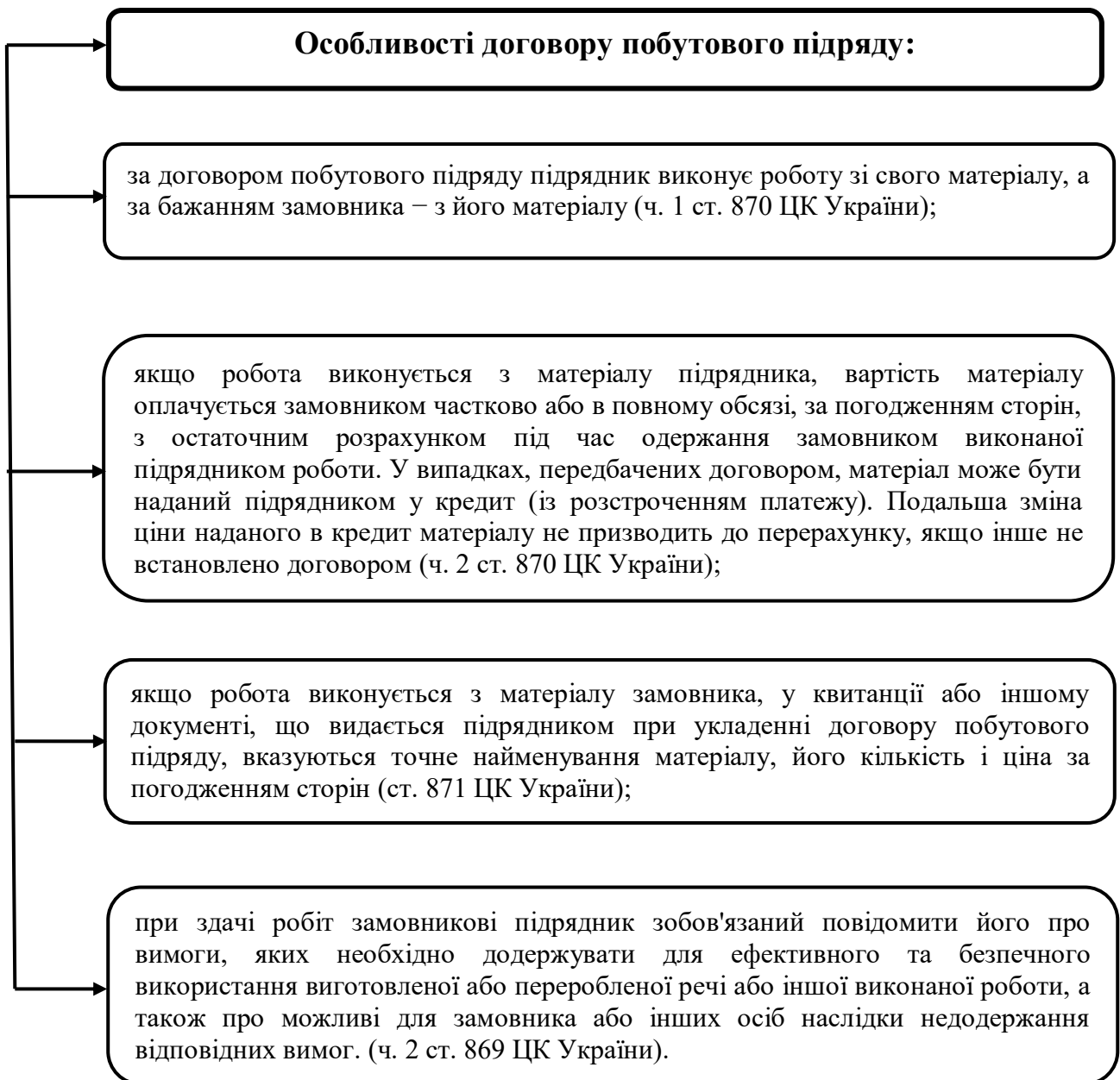
ціна договору:

визначається за погодженням сторін, якщо інше не передбачено у встановленому порядку преїскурантами (цінниками), тарифами тощо (ч. 1 ст. 873 ЦК України).

сторони договору:

підрядник;

замовник.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

ПРАВА Й ОBOB'ЯЗКИ ЗАМОВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ**Замовник має право:**

- у будь-який час до здачі йому роботи відмовитися від договору побутового підляду, сплативши підрядникові частину встановленої ціни роботи пропорційно роботі;

- якщо підрядником були допущені істотні відступи від умов договору побутового підляду або інші істотні недоліки в роботі, виконаній із матеріалу замовника, він має право вимагати за своїм вибором:

- 1) виготовлення іншої речі з однорідного матеріалу такої самої якості;

- 2) розірвання договору та відшкодування збитків;

- за договором побутового підляду, який може становити небезпеку для життя або здоров'я замовника та інших осіб, може бути пред'явлена вимога замовником або його правонаступником протягом десяти років з моменту прийняття роботи, якщо у встановленому законом порядку не передбачені більш тривалі строки (строки служби). Така вимога може бути пред'явлена незалежно від того, коли виявлено ці недоліки, у тому числі й у разі виявлення їх після закінчення гарантійного строку.

У разі невиконання підрядником цієї вимоги замовник має право протягом цього ж строку вимагати повернення частини ціни, сплаченої за роботу, або відшкодування його витрат на усунення недоліків (ст. 872 ЦК України).

Замовник зобов'язаний:

- оплатити підряднику обумовлену ціну після кінцевого приймання роботи, якщо вона виконана належним чином і в належний строк;

- оглянути і прийняти роботу відповідно до договору, в разі виявлення недоліків – негайно повідомити про це підряднику;

- повідомити підрядника в розумний строк про виявлення після прийняття прихованих недоліків.

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ПІДРЯДНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

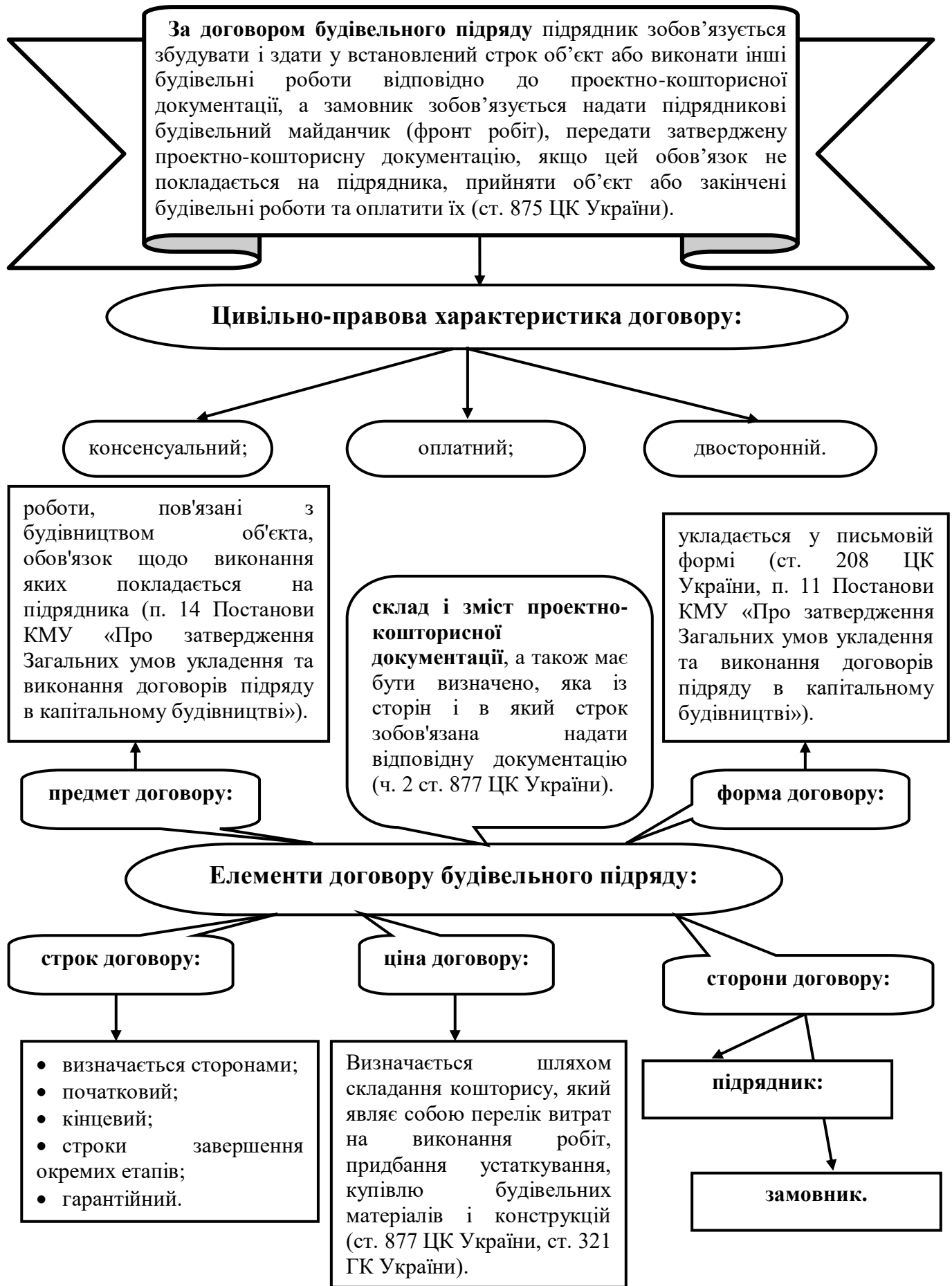
Підрядник має право:

- у разі нез'явлення замовника за одержанням виконаної роботи або іншого ухилення замовника від її прийняття підрядник має право, письмово попередивши замовника, зі спливом **двох місяців** від дня такого попередження продати предмет договору побутового підряду за розумну ціну, а суму виторгу, з вирахуванням усіх належних підрядникові платежів, внести у депозит нотаріуса, нотаріальної контори на ім'я замовника (ч. 1 ст. 872 ЦК України);
 - якщо підрядник не бажає продавати предмет договору побутового підряду за процедурою, передбаченою ч. 1 ст. 872 ЦК України, то він має право притримати його або вимагати відшкодування витрат, наприклад, на зберігання результату замовлення;
 - у разі якщо замовник, незважаючи на своєчасне і обгрунтоване попередження, у відповідний строк не замінить свої недоброякісні або непридатні матеріали, не змінить вказівок про спосіб виконання роботи, підрядник має право відмовитися від виконання договору та право на відшкодування збитків.
- Зміна ціни матеріалу після укладення договору не призводить до перерахунку, якщо інше не встановлене законом.**

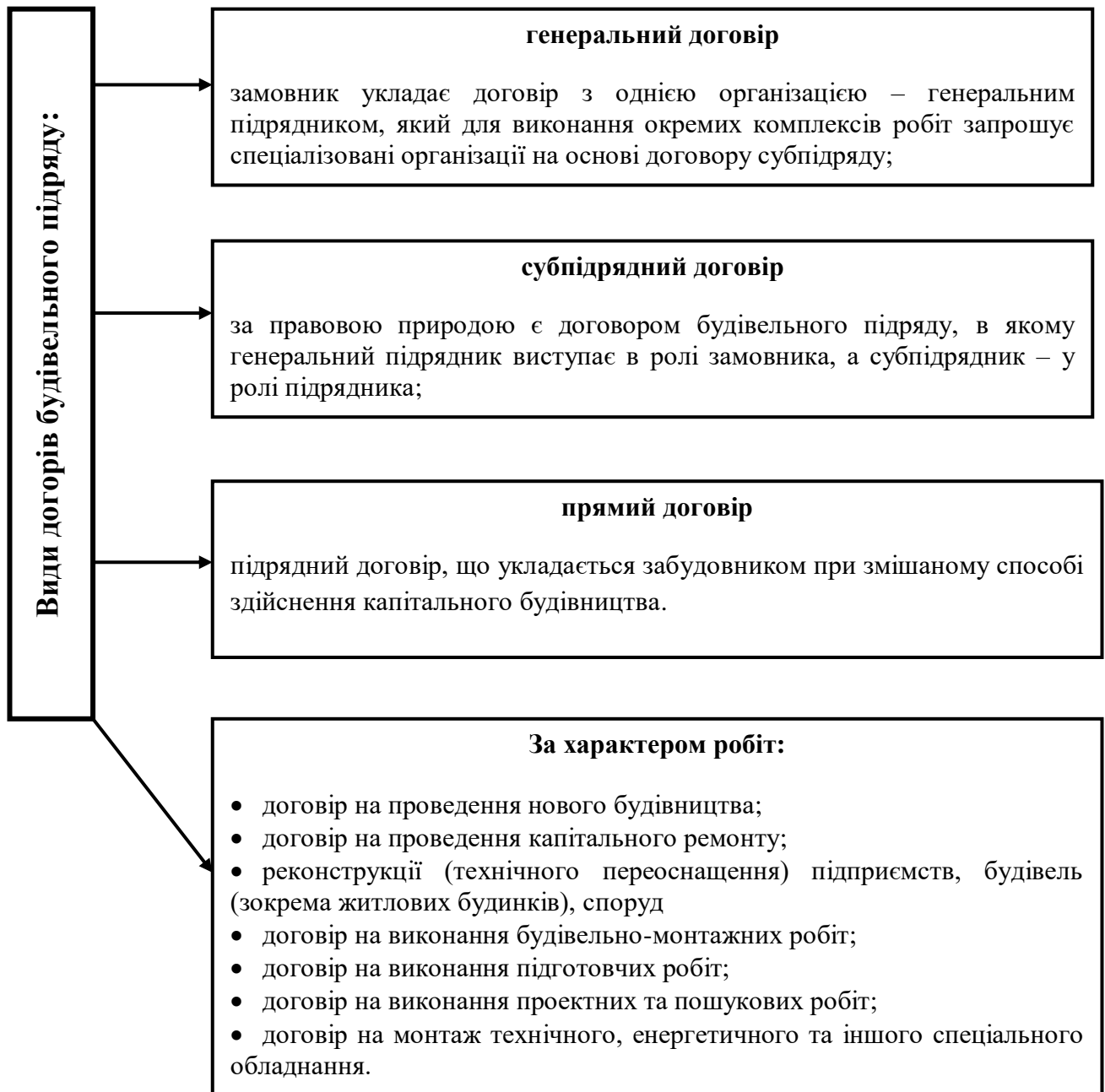
Підрядник зобов'язаний:

- виконати роботи відповідно до умов договору;
- виконати роботу належної якості;
- виконати роботу в строк, указаний в договорі чи передбачений правилами виконання окремих видів робіт;
 - у випадку повного або часткового пошкодження (втрати) матеріалу (речі), прийнятого від замовника, замінити його однорідним матеріалом (реччю) аналогічної якості і за бажанням замовника виготовити виріб із однорідного матеріалу (речі) в розумний строк, а у разі неможливості компенсувати замовнику двократну ціну втраченого;
 - попереджати замовника про недоброякісність або непридатність матеріалів, наданих замовником, а також про інші незалежні від виконавця обставини, що можуть погіршити споживчі властивості замовлення;
 - забезпечити збереження прийнятих від замовника для виконання роботи матеріалів, а також використати їх за призначенням;
 - якщо роботи виконувалися з матеріалу замовника, то підрядник повинен повернути їх залишки замовнику, якщо інше не передбачено договором.

ДОГОВІР БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

ВИДИ ДОГОВОРІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Істотні умови договору будівельного підряду:

→	найменування та реквізити сторін;
→	місце і дата укладення договору будівельного підряду;
→	предмет договору будівельного підряду;
→	договірна ціна;
→	строки початку та закінчення робіт (будівництва об'єкта);
→	права та обов'язки сторін;
→	порядок забезпечення виконання зобов'язань за договором будівельного підряду;
→	умови страхування ризиків випадкового знищення або пошкодження об'єкта будівництва;
→	порядок забезпечення робіт проектною документацією, ресурсами та послугами;
→	порядок залучення субпідрядників;
→	вимоги до організації робіт;
→	порядок здійснення замовником контролю за якістю ресурсів;
→	умови здійснення авторського та технічного нагляду за виконанням робіт;
→	джерела та порядок фінансування робіт (будівництва об'єкта);
→	порядок розрахунків за виконані роботи;
→	порядок здачі-приймання закінчених робіт (об'єкта будівництва);
→	гарантійні строки якості закінчених робіт (експлуатації об'єкта будівництва), порядок усунення недоліків;
→	відповідальність сторін за порушення умов договору підряду;
→	порядок врегулювання спорів;
→	порядок внесення змін до договору будівельного підряду та його розірвання.
→	У договорі підряду сторони можуть передбачати інші важливі для регулювання взаємовідносин умови.

КОШТОРИС ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Договірна ціна у договорі підряду визначається на основі кошторису як:

приблизна:

якщо під час укладання договору підряду через невизначеність витрат чи інші обставини остаточно встановити договірну ціну неможливо, сторони у договорі підряду визначають приблизну договірну ціну, а також порядок її коригування в процесі виконання робіт (будівництва об'єкта). Приблизна договірна ціна може уточнюватися в міру виконання робіт, здійснення витрат підрядника тощо.

у разі виникнення обставин, що зумовлюють необхідність значного підвищення приблизної договірної ціни (більше ніж це визначено договором підряду), **підрядник зобов'язаний в установлені договором підряду строки повідомити про це замовника.** Якщо підрядник не повідомив у встановленому порядку замовника про необхідність підвищення договірної ціни, він зобов'язаний виконати роботи без відшкодування додаткових витрат.

Підрядник не може вимагати уточнення приблизної чи твердої договірної ціни у зв'язку із зростанням цін на ресурси, що використовуються для виконання робіт, у разі, коли строки виконання цих робіт порушені з вини підрядника. У таких випадках ціни на ресурси, якщо інше не передбачено договором підряду, визначаються відповідно до цін, що діяли на зазначену в договорі дату закінчення робіт. Додаткові витрати на виконання робіт, пов'язані із зростанням цін на ресурси після зазначеної дати, компенсуються підрядником.

тверда:

тверда договірна ціна може коригуватися тільки за взаємною згодою сторін. У разі підвищення підрядником твердої договірної ціни, не передбаченого договором підряду, всі пов'язані з цим витрати, якщо інше не встановлено законом, несе підрядник.

Сторони у договорі підряду можуть передбачати порядок уточнення твердої договірної ціни у разі:

- виникнення обставин непереборної сили;
- внесення змін до проектної документації;
- потреби в усуненні недоліків робіт, що виникли внаслідок невідповідності встановленим вимогам проектної документації, забезпечення якою покладено на замовника;
- уповільнення темпів або зупинення виконання робіт за рішенням замовника або з його вини, якщо це викликало додаткові витрати підрядника;
- зміни законодавства з питань оподаткування, якщо це впливає на вартість робіт;
- істотного зростання (у розмірі, визначеному сторонами) після укладення договору підряду цін на ресурси, які забезпечує підрядник, а також послуг, що надаються йому третіми особами;
- в інших випадках, передбачених договором підряду.

ПРАВА ЗАМОВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Замовник має право:

відмовитися від прийняття закінчених робіт (об'єкта будівництва) у разі виявлення недоліків, які виключають можливість їх (його) використання відповідно до мети, зазначеної у проектній документації та договорі підяду, і не можуть бути усунені підрядником, замовником або третьою особою (ч. 6 ст. 882 ЦК України);

здійснювати у будь-який час, не втручаючись у господарську діяльність підрядника (субпідрядника), технічний нагляд і контроль за ходом, якістю, вартістю та обсягами виконання робіт;

делегувати в установленому законодавством порядку повноваження щодо здійснення технічного нагляду і контролю третій особі, зокрема спеціалізованій організації (консультаційній, проектній, інжиніринговій тощо) або спеціалісту, які мають відповідні дозвільні документи, з визначенням у договорі підяду їх повноважень. Делегування замовником своїх повноважень не звільняє його від відповідальності перед підрядником за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, а також не позбавляє права здійснювати контроль за ходом, якістю, вартістю та обсягами виконання робіт (ч. 3 ст. 881 ЦК України);

вносити зміни у проектну та кошторисну документацію до початку робіт або під час їх виконання за умови, що вартість додаткових робіт, викликаних такими змінами, **не перевищує 10 відсотків договірної ціни** і не впливає на характер робіт, визначених у договорі підяду (ч. 2 ст. 878 ЦК України);

вимагати безоплатного виправлення недоліків, що виникли внаслідок допущених підрядником порушень, або виправити їх своїми силами, якщо інше не передбачено договором підяду. У такому разі збитки, завдані замовнику, відшкодовуються підрядником, у тому числі за рахунок відповідного зниження договірної ціни;

відмовитися від договору підяду та вимагати відшкодування збитків, якщо підрядник своєчасно не розпочав роботи або виконує їх настільки повільно, що закінчення їх у строк, визначений договором підяду, стає неможливим;

відмовитися від договору підяду в будь-який час до закінчення виконання робіт (будівництва об'єкта), оплативши підряднику виконану частину робіт з відшкодуванням збитків, завданих такою відмовою;

ініціювати внесення змін у договір підяду, вимагати розірвання договору підяду та відшкодування збитків за наявності істотних порушень підрядником умов договору підяду;

вимагати відшкодування завданих йому збитків, зумовлених порушенням договору підяду, якщо договором підяду або законом не передбачено інше.

ОБОВ'ЯЗКИ ЗАМОВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ**Замовник зобов'язаний:**

надати підряднику будівельний майданчик (фронт робіт), передати дозвільну та іншу договірну документацію і ресурси відповідно до договору підряду (ч. 1 ст. 875 ЦК України);

передати підряднику завдання на проектування, інші вихідні дані, необхідні для розроблення проектної документації, надати йому допомогу в погодженні проектної документації у разі, коли розроблення та погодження проектної документації за умовами договору підряду покладено на підрядника;

сприяти підряднику в порядку, встановленому договором підряду, у виконанні робіт;

прийняти в установленому порядку та оплатити виконані роботи;

негайно повідомити підрядника про виявлені недоліки в роботі;

оплатити підряднику виконані до консервації об'єкта будівництва роботи та відшкодувати йому пов'язані з нею витрати (ч. 6 ст. 879 ЦК України);

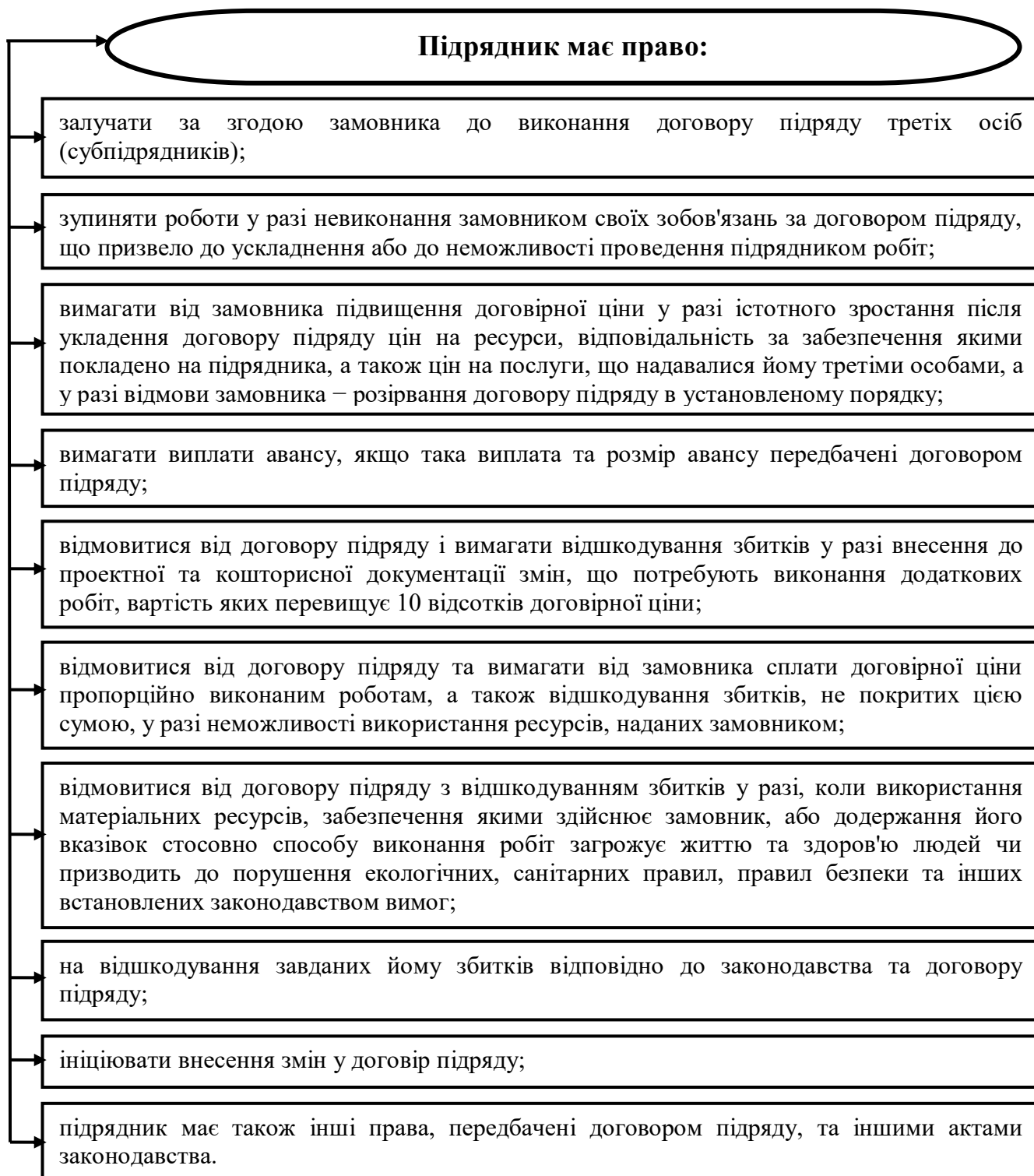
укласти договір страхування ризиків випадкового знищення або пошкодження об'єкта будівництва, якщо це передбачено договором підряду;

сплатити неустойку, відшкодувати збитки та моральну шкоду в разі невиконання або неналежного виконання ним зобов'язань за договором підряду, якщо він не доведе, що порушення договору сталося не з його вини;

забезпечити здійснення технічного нагляду протягом усього періоду будівництва об'єкта в порядку, встановленому законодавством;

виконувати належним чином інші зобов'язання, передбачені договором підряду, іншими актами законодавства.

ПРАВА ПІДРЯДНИКА ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

ОБОВ'ЯЗКИ ПІДРЯДНИКА ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Підрядник зобов'язаний:

виконати з використанням власних ресурсів, якщо інше не встановлено умовами договору підряду, та у встановлені строки роботи відповідно до проектної та кошторисної документації;

одержати встановлені законом дозволи на виконання окремих видів робіт;

погодити проектну документацію з уповноваженими державними органами або органами місцевого самоврядування, якщо це передбачено договором підряду;

передати замовнику на затвердження в установленому порядку проектну документацію у визначеній договором підряду кількості примірників, якщо забезпечення проектною документацією покладено на підрядника;

подати замовнику звіт про використання матеріальних ресурсів та повернути їх залишок у разі, коли забезпечення виконання робіт матеріальними ресурсами повністю або частково здійснюється замовником;

відмовитися від прийняття матеріальних ресурсів, що надаються замовником, у разі виявлення їх невідповідності вимогам нормативних документів та проектній документації;

своєчасно попередити замовника у разі виявлення невідповідності матеріальних ресурсів, забезпечення якими здійснює замовник, нормативним документам і проектній документації та відмовитися від їх прийняття;

вживати заходів до збереження майна, переданого замовником;

здійснювати експертну перевірку, випробовування робіт, матеріалів, конструкцій виробів, устаткування тощо, які використовуються для виконання робіт, та повідомляти про це замовника у визначені договором підряду строки;

своєчасно попередити замовника про те, що додержання його вказівок стосовно способу виконання робіт загрожує їх якості або придатності, та про наявність інших обставин, які можуть викликати таку загрозу;

своєчасно попередити замовника про те, що додержання його вказівок стосовно способу виконання робіт загрожує їх якості або придатності, та про наявність інших обставин, які можуть викликати таку загрозу;

передати замовнику у порядку, передбаченому законодавством та договором підряду, закінчені роботи (об'єкт будівництва);

координувати діяльність субпідрядників на будівельному майданчику, якщо інше не передбачено договором підряду (субпідряду);

відшкодувати відповідно до законодавства та договору підряду завдані замовнику збитки;

інформувати в установленому порядку замовника про хід виконання зобов'язань за договором підряду, обставини, що перешкоджають його виконанню, а також про заходи, необхідні для їх усунення;

виконувати належним чином інші зобов'язання, передбачені договором підряду, іншими актами законодавства.

ПЕРЕДАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ РОБІТ ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Замовник, який одержав повідомлення підрядника про готовність до передання робіт, виконаних за договором будівельного підряду, або, якщо це передбачено договором, – етапу робіт, зобов'язаний негайно розпочати їх прийняття.

- ▲ Замовник організовує та здійснює прийняття робіт за свій рахунок, якщо інше не встановлено договором. У прийнятті робіт мають брати участь представники органів державної влади та органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених законом або іншими нормативно-правовими актами.
- ▲ Замовник, який попередньо прийняв окремі етапи робіт, несе ризик їх знищення або пошкодження не з вини підрядника, у тому числі у випадках, коли договором будівельного підряду передбачено виконання робіт на ризик підрядника.

- Передання робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. У разі відмови однієї із сторін від підписання акта про це вказується в акті і він підписується другою стороною.
- Акт, підписаний однією стороною, може бути визнаний судом недійсним лише у разі, якщо мотиви відмови другої сторони від підписання акта визнані судом обґрунтованими.

- Замовник має право відмовитися від прийняття робіт у разі виявлення недоліків, які виключають можливість використання об'єкта для вказаної в договорі мети та не можуть бути усунені підрядником, замовником або третьою особою (ст. 882 ЦК України).

Прийманню результатів роботи повинні передувати попередні випробування експлуатаційних можливостей побудованого об'єкта. В такому випадку приймання об'єкта здійснюється тільки за позитивного результату попередніх випробувань.

ГАРАНТІЇ ЯКОСТІ У ДОГОВОРІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

Підрядник гарантує досягнення об'єктом будівництва визначених у проектно-кошторисній документації показників і можливість експлуатації об'єкта відповідно до договору протягом гарантійного строку, якщо інше не встановлено договором будівельного підряду. **Гарантійний строк становить десять років** від дня прийняття об'єкта замовником, якщо більший гарантійний строк не встановлений договором або законом (ч. 1 ст. 884 ЦК України).

Підрядник відповідає за дефекти, виявлені у межах гарантійного строку, якщо він не доведе, що вони сталися внаслідок (ч. 2 ст 884 ЦК України):

недоліки були відомі або могли бути відомі замовнику на момент їх прийняття, але не зазначені в акті;

неналежної підготовки проектної документації, якщо відповідно до договору підряду обов'язок щодо забезпечення робіт (будівництва об'єкта) проектною документацією було покладено на замовника;

природного зносу об'єкта або його частин;

неправильної його експлуатації або неправильності інструкцій щодо його експлуатації, розроблених самим замовником або залученими ним іншими особами;

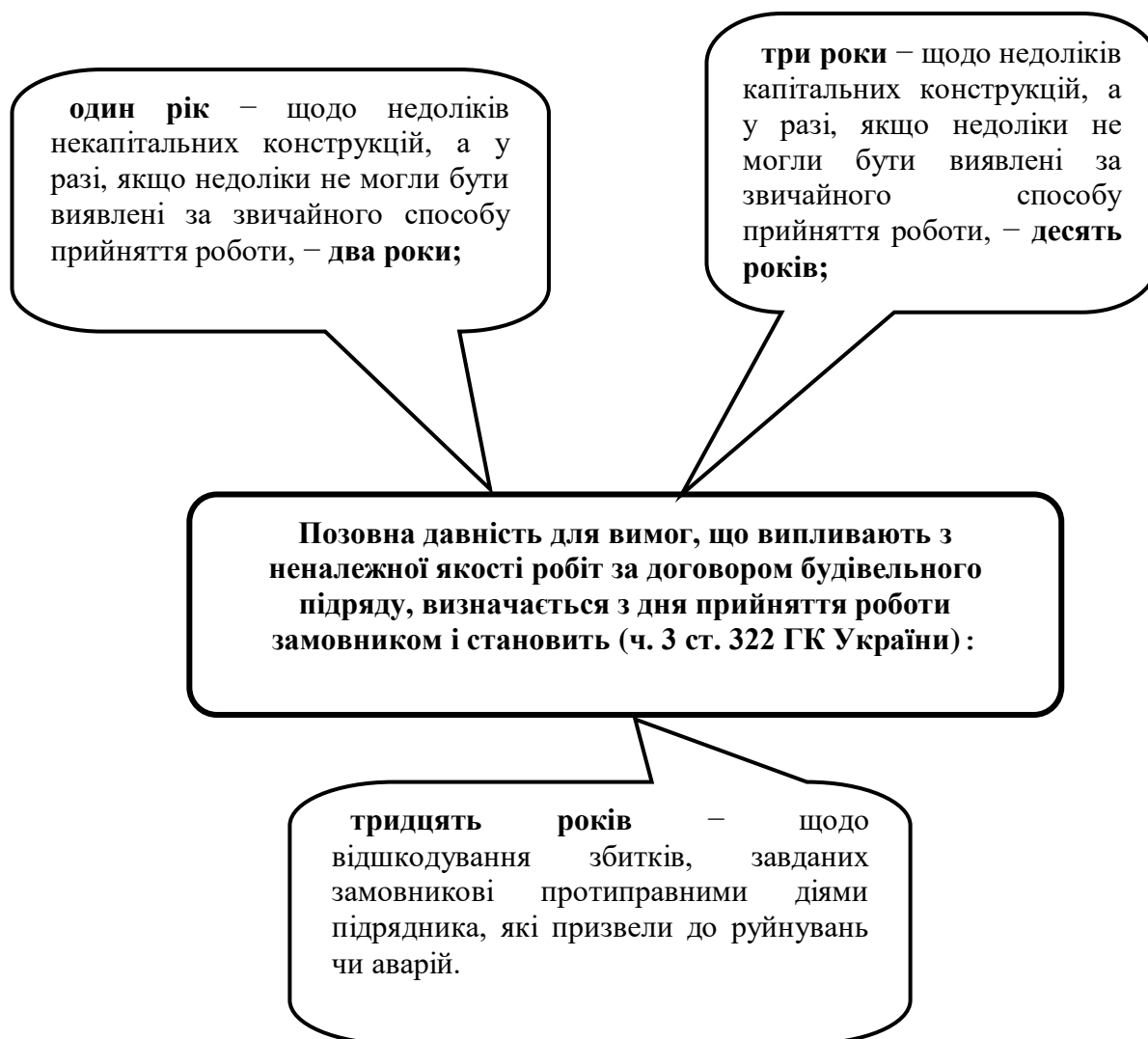
неналежного ремонту об'єкта, який здійснено самим замовником або залученими ним третіми особами;

інших незалежних від підрядника обставин.

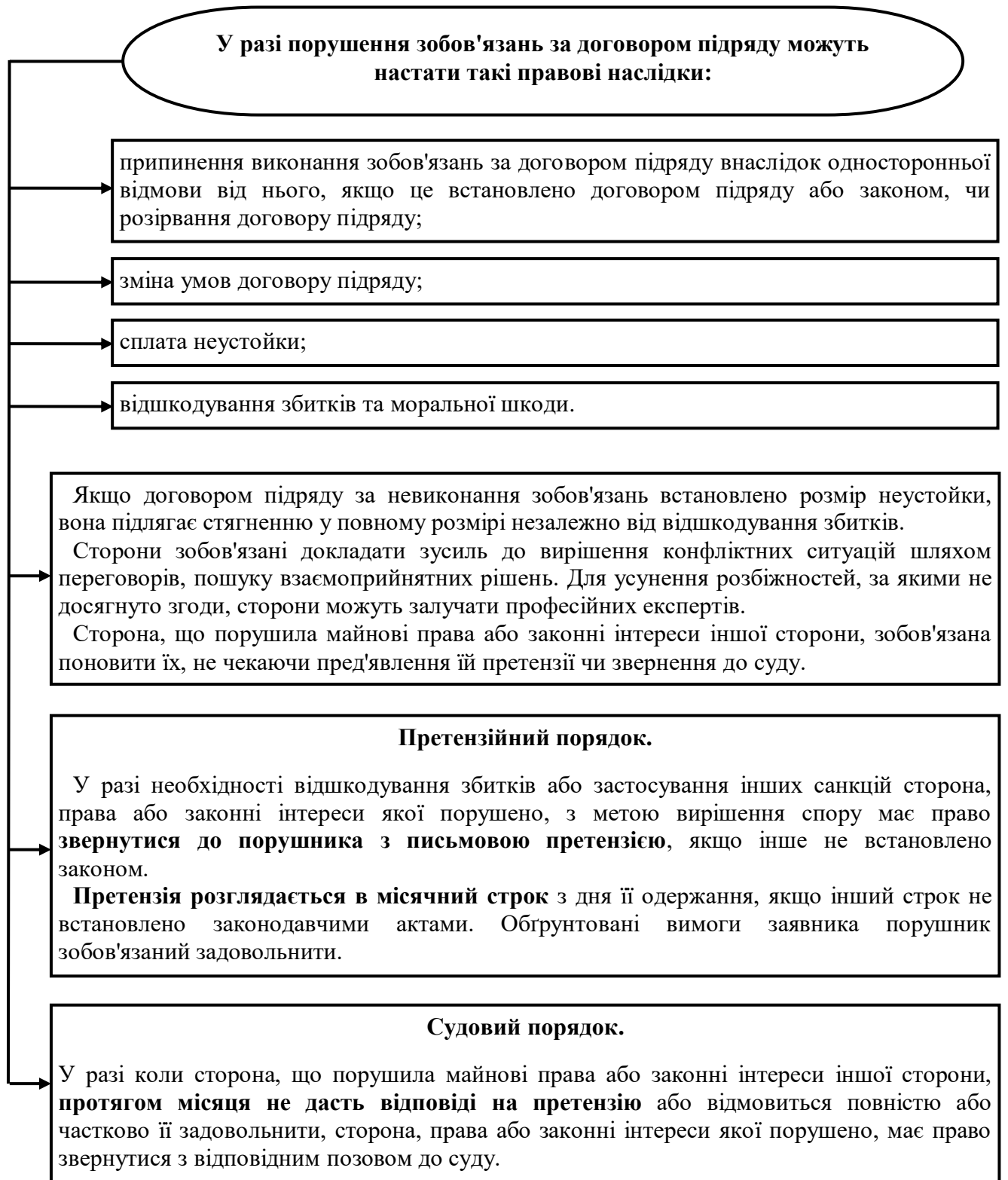
Гарантійний строк продовжується на час, протягом якого об'єкт не міг експлуатуватися внаслідок недоліків, за які відповідає підрядник (ч. 3 ст. 884 ЦК України).

У разі виявлення протягом гарантійного строку недоліків замовник повинен заявити про них підрядникові в **розумний строк** після їх виявлення (ч. 4 ст. 884 ЦК України).

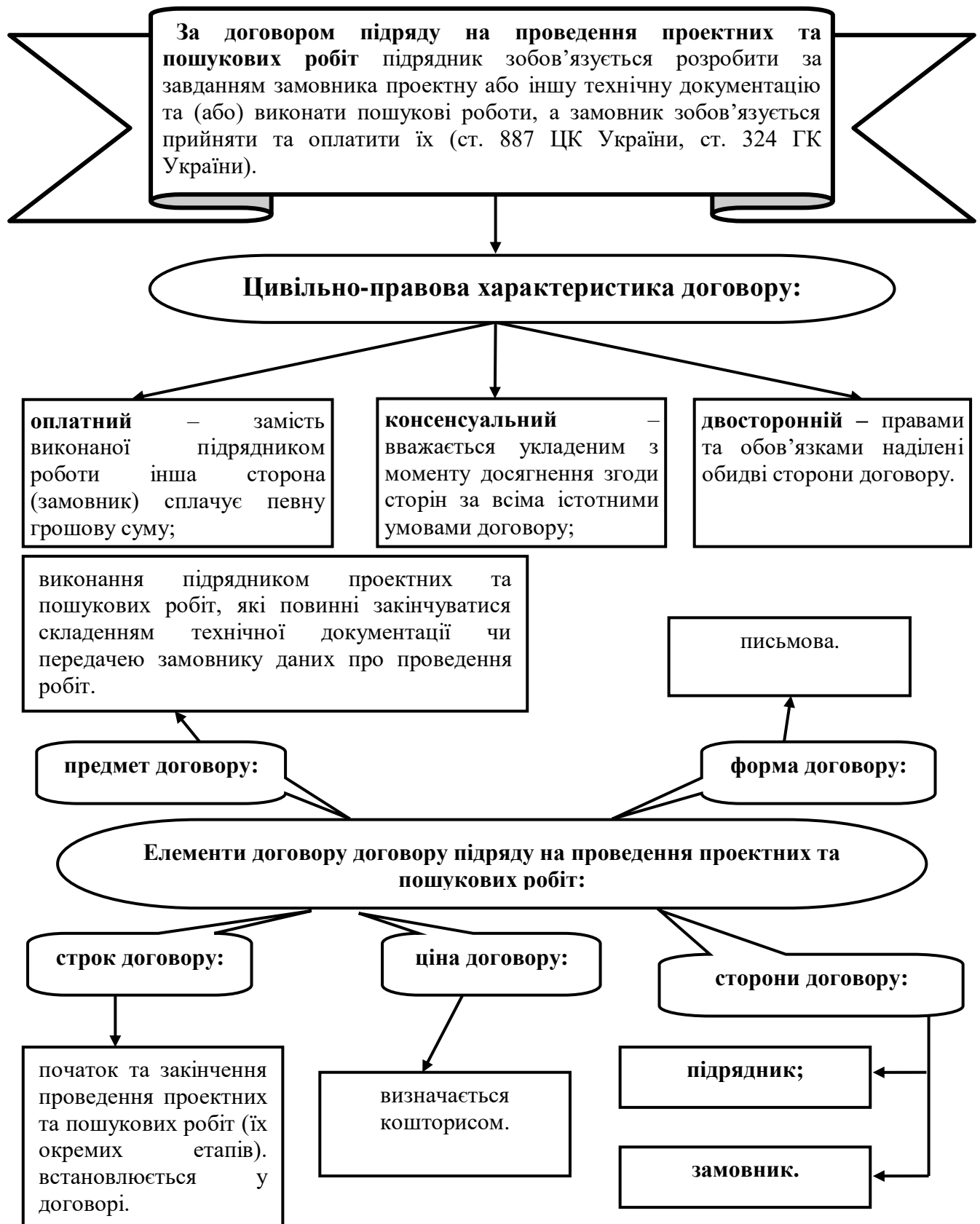
Договором будівельного підряду може бути встановлено право замовника сплатити передбачену договором частину ціни робіт, визначеної у кошторисі, після закінчення гарантійного строку (ч. 5 ст. 884 ЦК України).

СТРОКИ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ЗА ДОГОВОРОМ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ

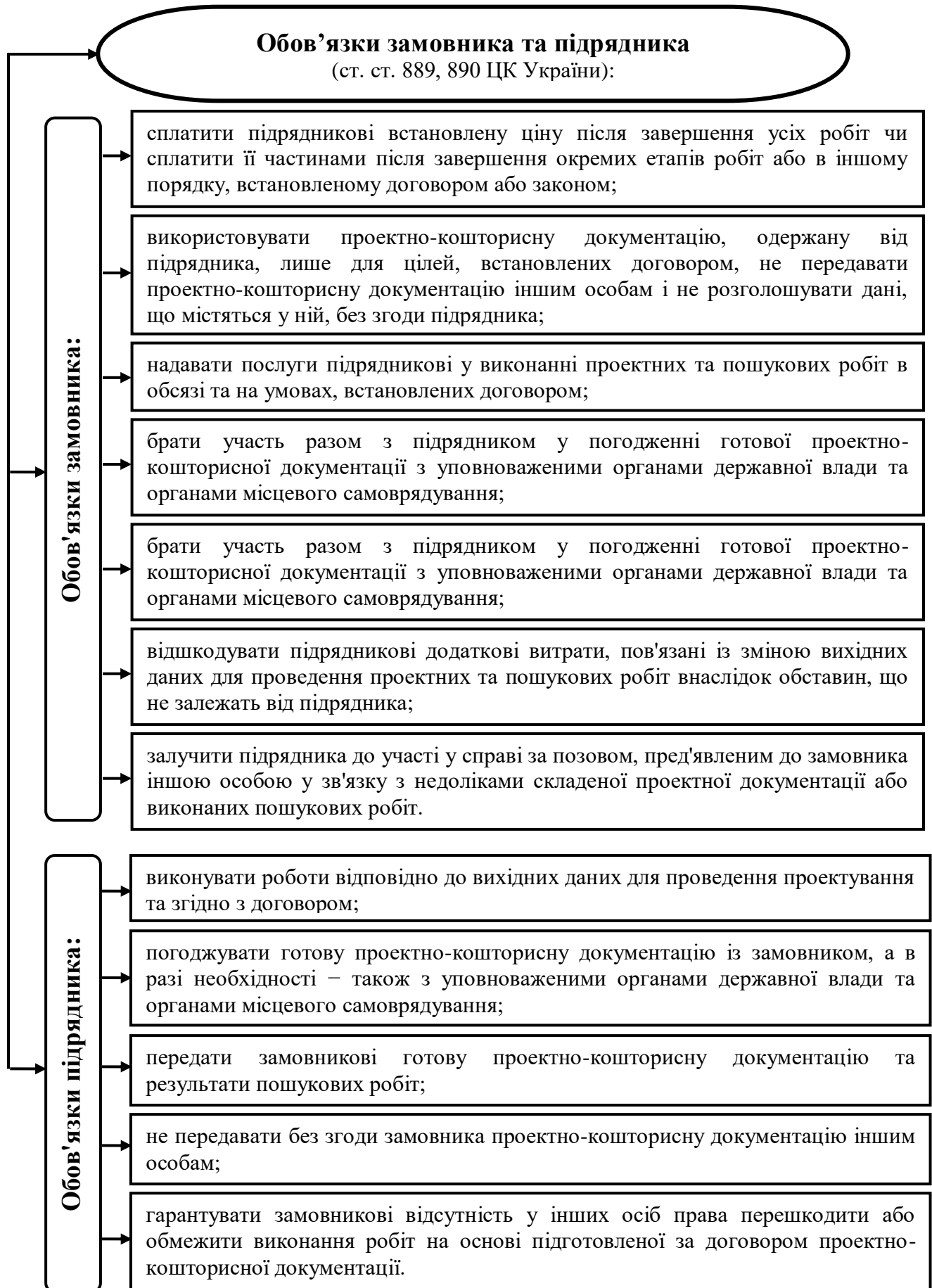
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ДОГОВОРОМ ПІДРЯДУ ТА ПОРЯДОК УРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТА ПОШУКОВИХ РОБІТ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТА ПОШУКОВИХ РОБІТ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПІДРЯДУ НА ПРОВЕДЕННЯ ПРОЕКТНИХ ТА ПОШУКОВИХ РОБІТ

Відповідальність підрядника

Підрядник відповідає за недоліки проектно-кошторисної документації та пошукових робіт, включаючи недоліки, виявлені згодом у ході будівництва, а також у процесі експлуатації об'єкта, створеного на основі виконаної проектно-кошторисної документації і результатів пошукових робіт.

У разі виявлення недоліків у проектно-кошторисній документації або в пошукових роботах підрядник на вимогу замовника зобов'язаний безоплатно переробити проектно-кошторисну документацію або здійснити необхідні додаткові пошукові роботи, а також відшкодувати завдані збитки, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 891 ЦК України).

Відповідальність замовника

Замовник несе відповідальність у повному обсязі згідно з ЦК України за порушення умов договору підряду на виконання проектних і пошукових робіт

Зміна і розірвання договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт:

Зміна договору може мати місце в разі внесення замовником змін в технічну документацію на об'єкт будівництва (вона визначає осяг, зміст робіт та інші вимоги щодо об'єкта будівництва), що тягне за собою додаткові роботи за ціною, яка перевищує 10% вказаної в кошторисі загальної вартості робіт. Внесення таких змін у технічну документацію здійснюється на основі узгодженого між сторонами додаткового кошторису.

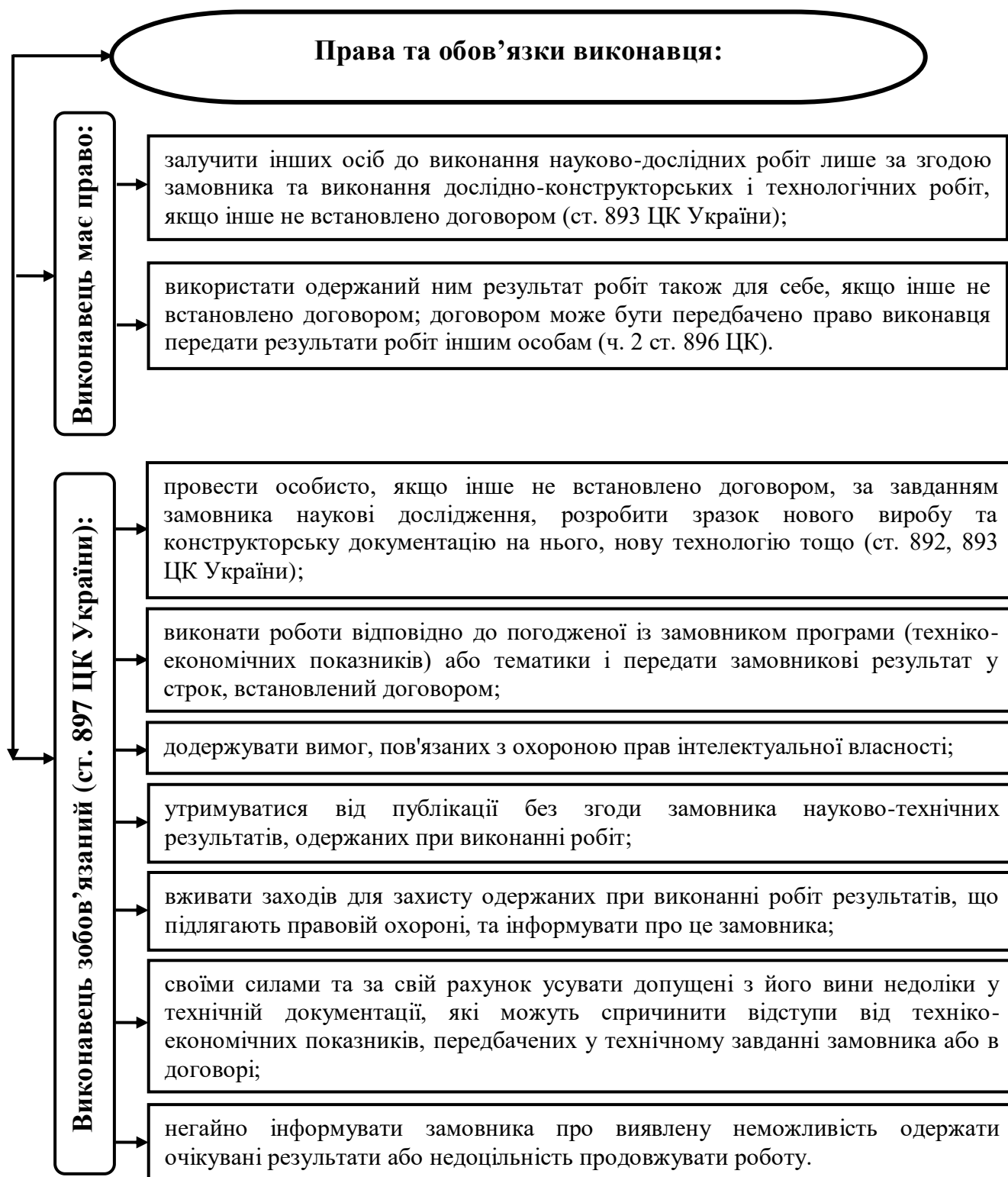
Розірвання договору можливо з ініціативи будь-якої із сторін у випадках:

- систематичного порушення однією із сторін договірних зобов'язань з відшкодуванням винною стороною іншій стороні збитків, що виникли у зв'язку з розірванням договору;
- визнання замовника у встановленому порядку банкрутом;
- за рішенням суду.

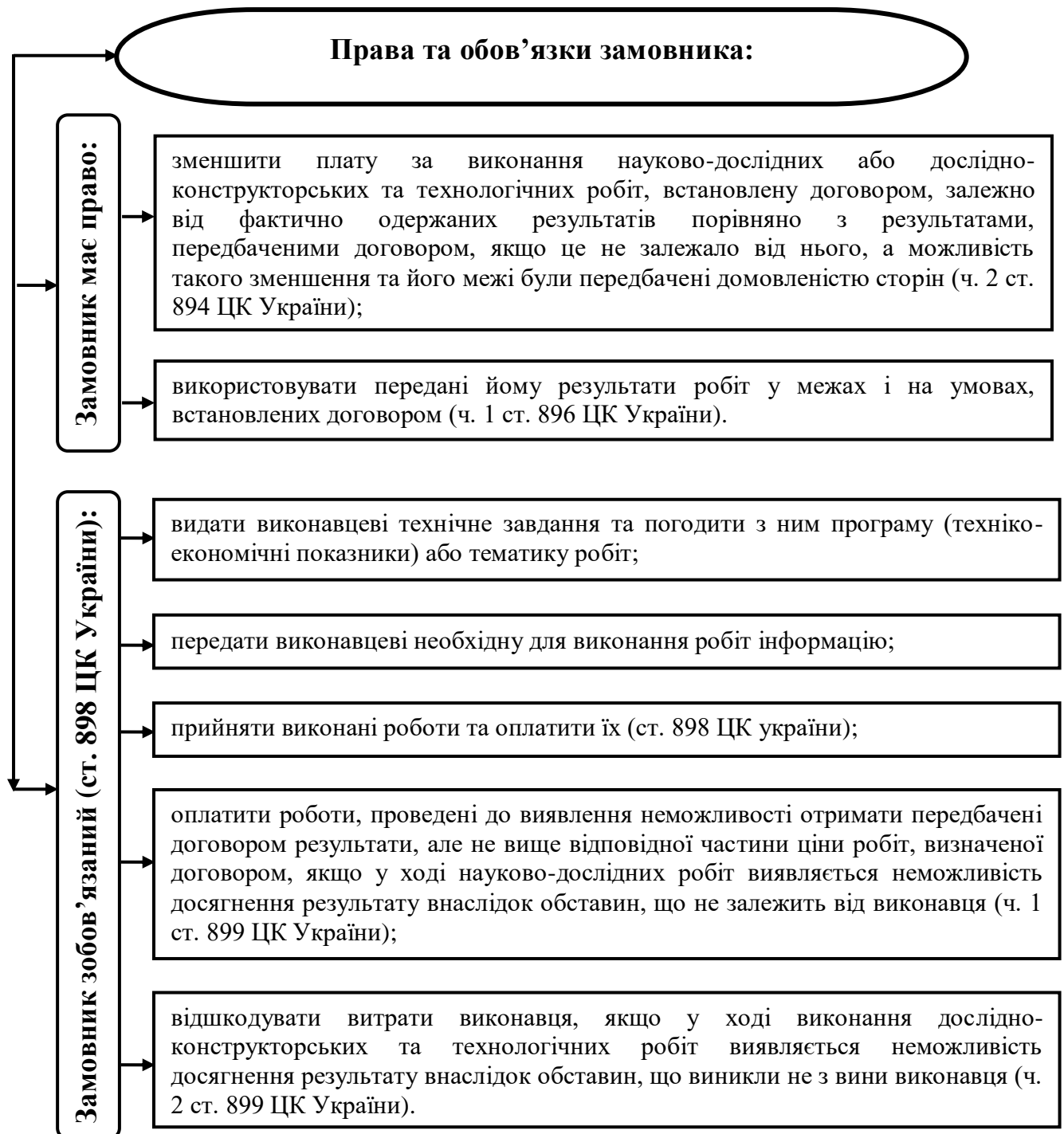
**ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-
КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ
РОБІТ (ГЛ. 62 ЦК УКРАЇНИ)
ДОГОВІР НА ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-
КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ**

**ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВИКОНАВЦЯ ЗА ДОГОВОРОМ НА ВИКОНАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА
ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ**

**ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЗАМОВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ НА ВИКОНАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА
ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ**

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ НА ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ

Відповідальність виконавця

(ст. 900 ЦК України):

1. Виконавець відповідає перед замовником за порушення договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, якщо не доведе, що порушення договору сталося не з його вини.

2. Виконавець зобов'язаний відшкодувати замовнику реальні збитки у межах ціни робіт, у яких виявлено недоліки, якщо договором встановлено, що вони підлягають відшкодуванню в межах загальної ціни робіт за договором.

Упущена вигода підлягає відшкодуванню у випадках, встановлених законом.

Відповідальність замовника

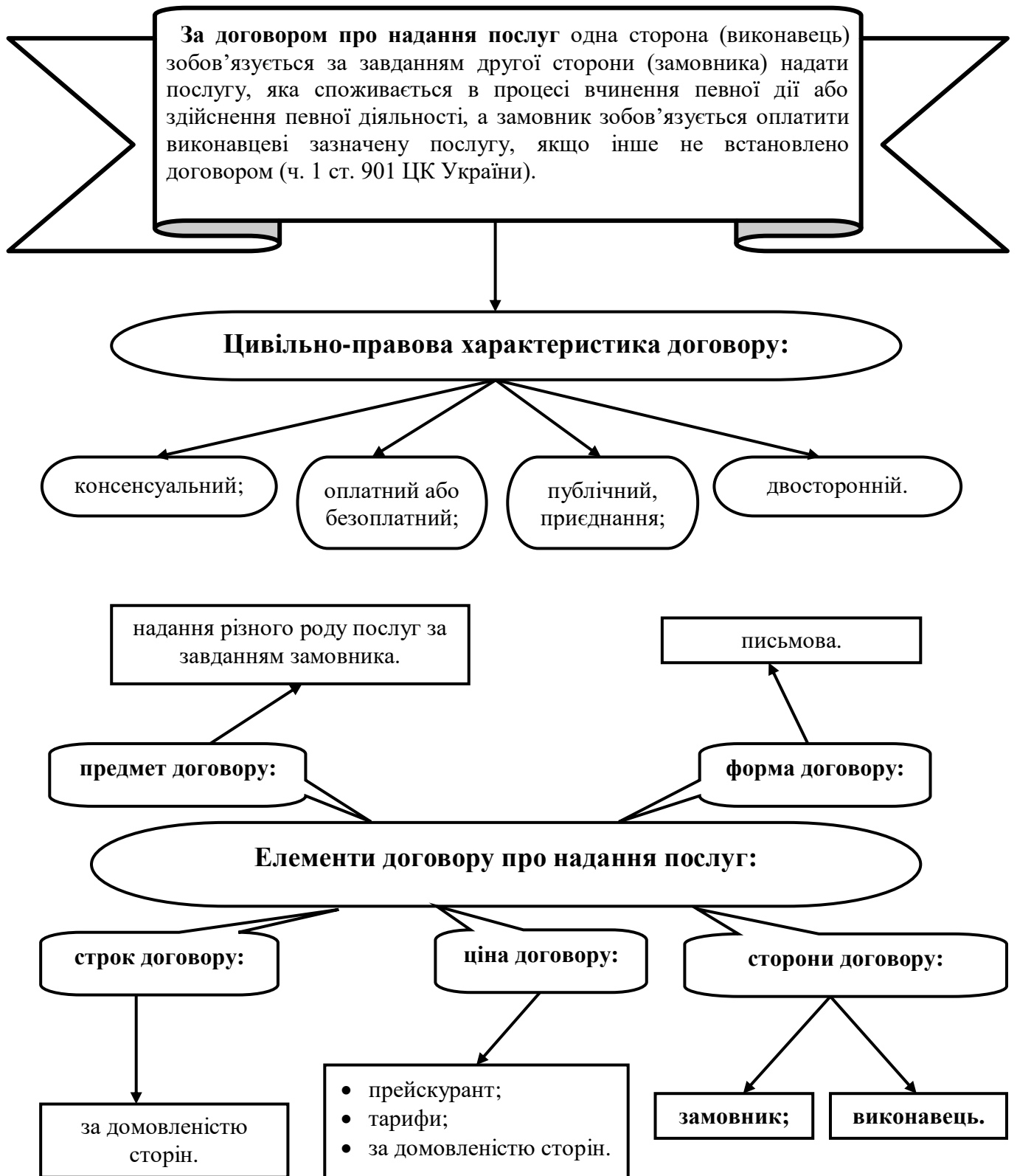
(ст. 899 ЦК України):

Якщо у ході науково-дослідних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, що не залежать від виконавця, замовник зобов'язаний оплатити роботи, проведені до виявлення неможливості отримати передбачені договором результати, але не вище відповідної частини ціни робіт, визначеної договором.

Якщо у ході виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, що виникли не з вини виконавця, замовник зобов'язаний відшкодувати витрати виконавця.

ПОСЛУГИ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ (ГЛ. 63 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Соціальні послуги – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особи/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг (ст. 1 ЗУ «Про соціальні послуги»).

Соціальні послуги поділяються на послуги, спрямовані на (ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про соціальні послуги»):

соціальну профілактику – запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини;

соціальну підтримку – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин;

соціальне обслуговування – мінімізацію для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.

Соціальні послуги за типами поділяються на (ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про соціальні послуги»):

прості соціальні послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);

комплексні соціальні послуги, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо);

комплексні спеціалізовані соціальні послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим);

допоміжні соціальні послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Соціальні послуги залежно від строку надання поділяються на послуги, що надаються (ч. 4 ст. 16 ЗУ «Про соціальні послуги»):

екстрено (кризово) – невідкладно (протягом доби) у зв'язку з обставинами, що загрожують життю та/або здоров'ю отримувача соціальних послуг;

постійно – не менше одного разу на місяць протягом більше одного року;
тимчасово – не менше одного разу на місяць протягом до одного року;
одноразово.

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Характеристика договору про надання соціальних послуг (ст. 22 ЗУ «Про соціальні послуги»):

договір про надання соціальних послуг укладається в письмовій формі між надавачем та отримувачем соціальних послуг чи його законним представником;

типовий договір про надання соціальних послуг затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення;

істотними умовами договору про надання соціальних послуг є: назва соціальних послуг, умови їх надання та вартість, права, обов'язки та відповідальність сторін, строк дії договору та інші умови, які сторони визнають істотними;

невід'ємною частиною договору про надання соціальних послуг є індивідуальний план надання соціальних послуг. **В індивідуальному плані надання соціальних послуг**, крім заходів, передбачених у державному стандарті соціальних послуг, зазначаються інші заходи, які потрібно здійснити для надання таких послуг, а також відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки здійснення заходів, відповідальні виконавці;

невід'ємною частиною договору про надання соціальних послуг є індивідуальний план надання соціальних послуг. **В індивідуальному плані надання соціальних послуг**, крім заходів, передбачених у державному стандарті соціальних послуг, зазначаються інші заходи, які потрібно здійснити для надання таких послуг, а також відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки здійснення заходів, відповідальні виконавці;

надання соціальних послуг, що надаються одноразово, екстрено (кризово), здійснюється **без укладення договору**;

у разі якщо надавач соціальних послуг надає особі одночасно кілька соціальних послуг, укладається один договір про надання соціальних послуг та складається один індивідуальний план надання соціальних послуг;

продовження строку дії договору про надання соціальних послуг здійснюється за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах;

оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюється **не менш як за 30 календарних днів** до закінчення строку дії договору, якщо інше не передбачено таким договором.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ**Замовник має право:**

- відмовитися від виконання договору за умови оплати виконавцю фактично понесених ним затрат (при відшкодуванні реальних збитків).

Замовник зобов'язаний:

- оплатити послуги в строки і в порядку, передбаченому в договорі;
- оплатити послуги в повному обсязі у випадку неможливості виконання, що виникла з вини замовника, якщо інше не передбачено договором чи законом;
- відшкодувати виконавцю фактичні понесені ним затрати у випадку, коли неможливість виконання виникла за обставин, за які жодна зі сторін не відповідає, якщо інше не передбачено законом чи договором.

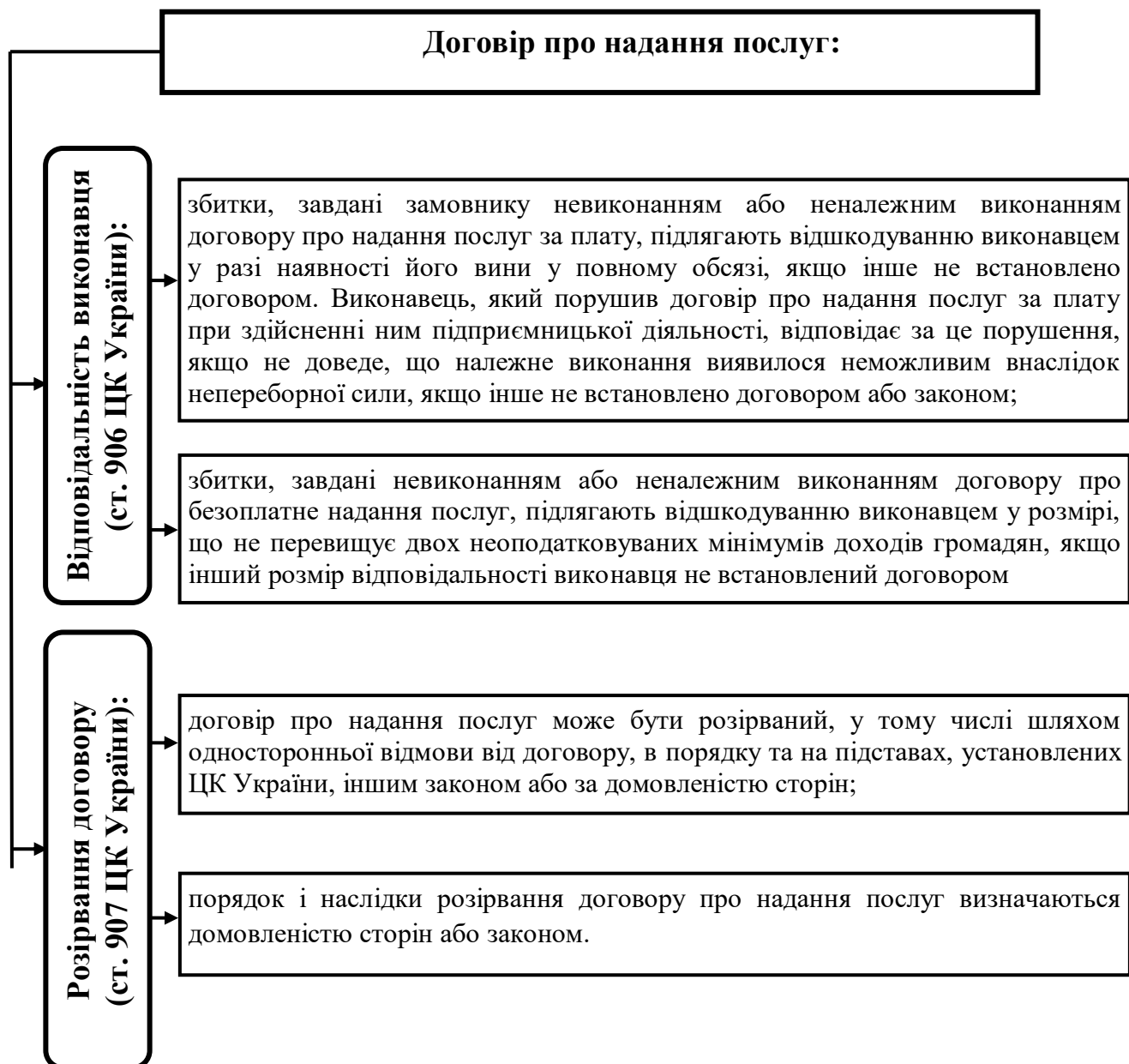
Права та обов'язки сторін:**Виконавець має право:**

- відмовитися від виконання зобов'язання за договором лише за умови повного відшкодування збитків замовника, включаючи упущену вигоду.

Виконавець зобов'язаний:

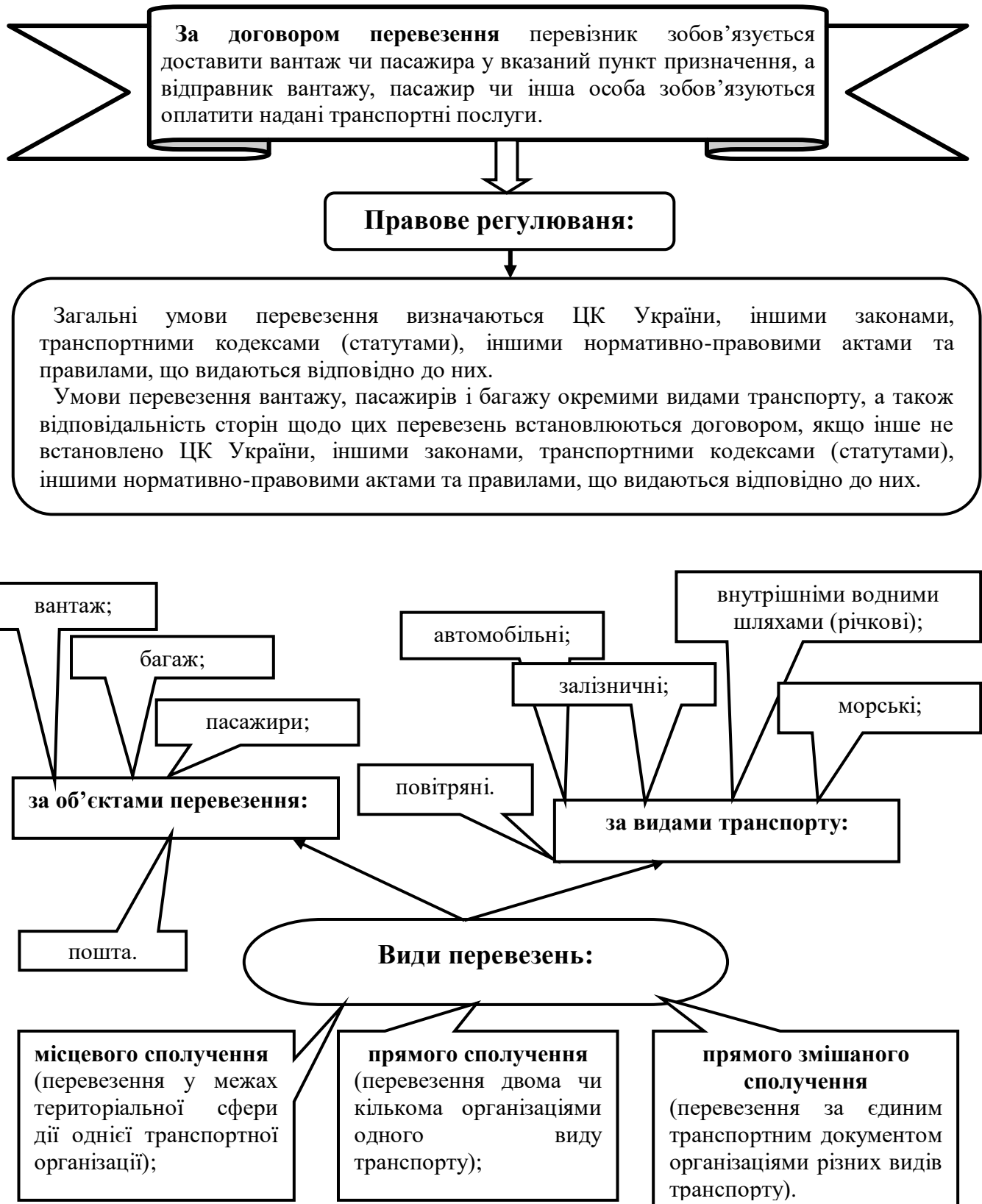
- надати послуги особисто (якщо інше не передбачено договором, виконавець не має права передавати обов'язки з надання послуг третій особі).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

ПЕРЕВЕЗЕННЯ (ГЛ. 64 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ

За договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату (ст. 909 ЦК України, ст. 307 ГК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

оплатний – за перевезення вантажу його відправник або одержувач зобов'язаний сплатити перевізнику обумовлену договором провізну плату;

консенсуальний – вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін за всіма істотними умовами договору, або **реальний** – укладений з моменту передачі вантажу для перевезення;

двосторонній – правами та обов'язками наділені обидві сторони договору.

є транспортні послуги, що полягають у переміщенні певного вантажу.

письмова. Укладення договору перевезення вантажу підтверджується складенням транспортної накладної (коносамент) або іншого документа, встановленого транспортними кодексами (статутами) (ч. 2 ст. 909 ЦК України, ч. 2 ст. 307 ГК України).

предмет договору:

форма договору:

Елементи договору перевезення вантажу:

строк договору:

ціна договору:

сторони договору:

строк, встановлений договором, якщо інший не встановлений транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них, а в разі відсутності таких строків – у розумний строк (ч. 1 ст. 919 ЦК України).

провізна плата у розмірі, що визначається за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами. Якщо розмір провізної плати не визначений, стягується розумна плата (ч. 1 ст. 916 ЦК України, ст. 311 ГК України).

перевізник;

відправник;

одержувач.

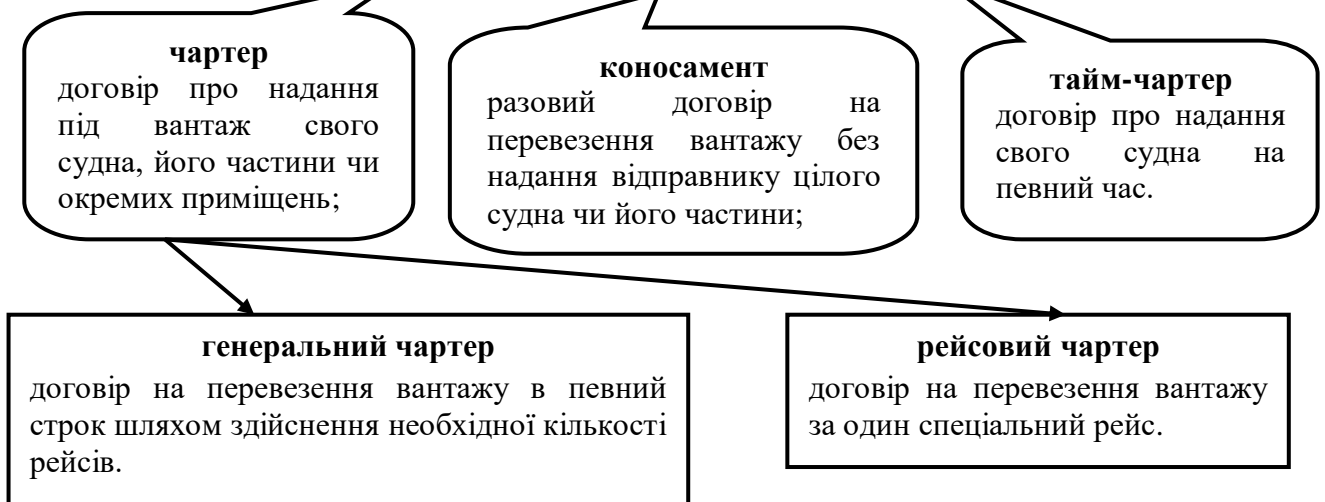
ОКРЕМІ ВИДИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ВАНТАЖУ

Види морських перевезень:

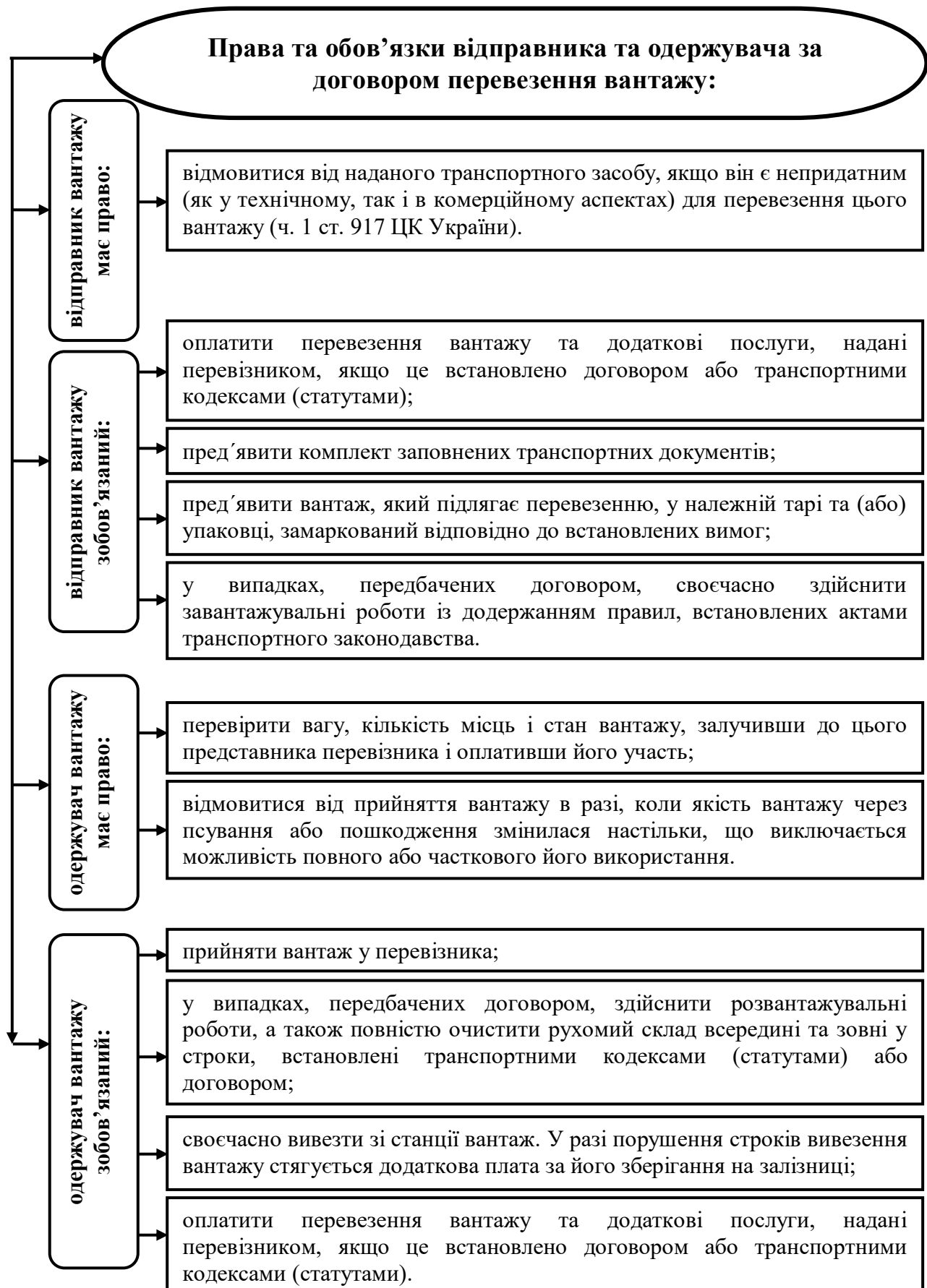
Види договорів морських перевезень:

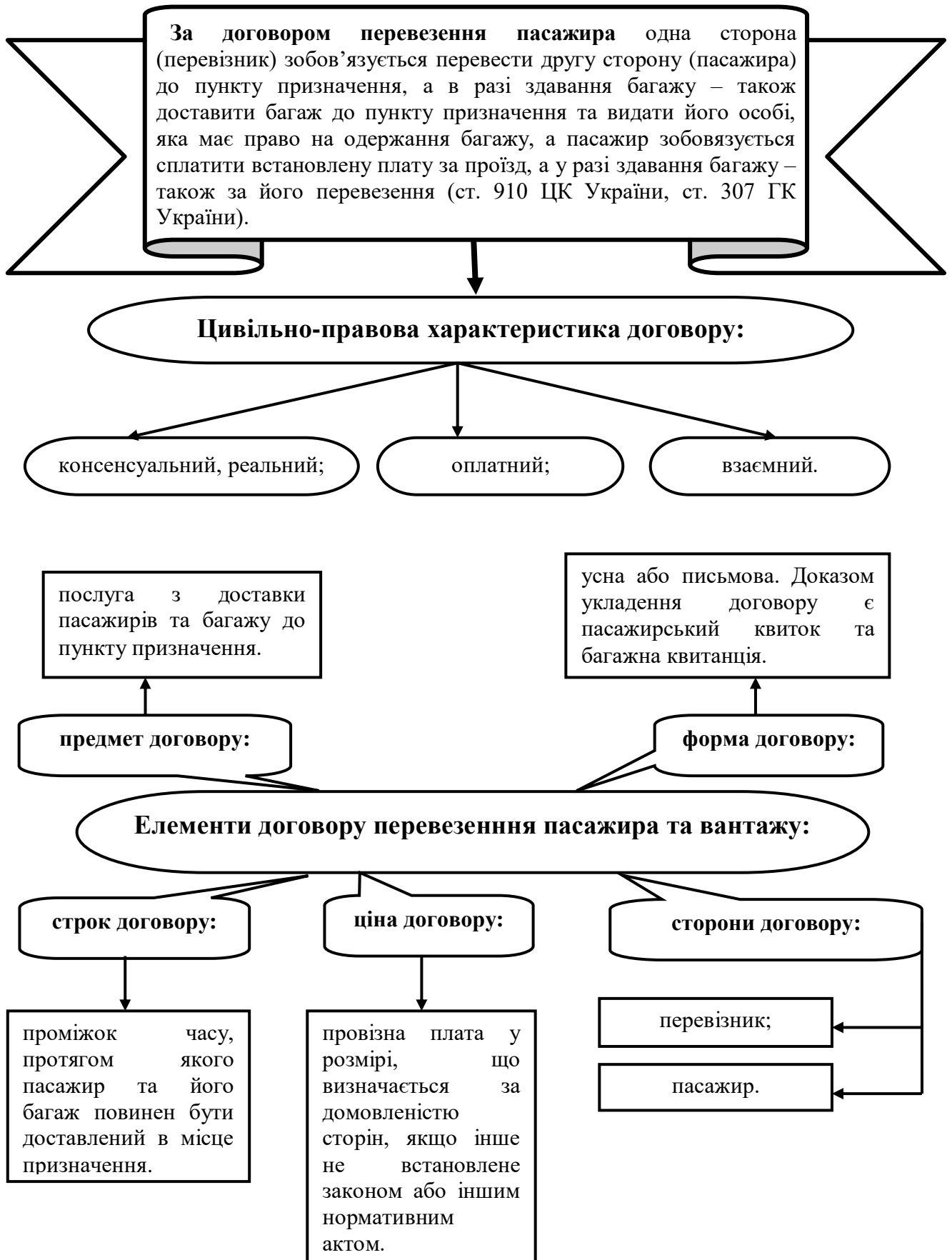
ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ПЕРЕВІЗНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ

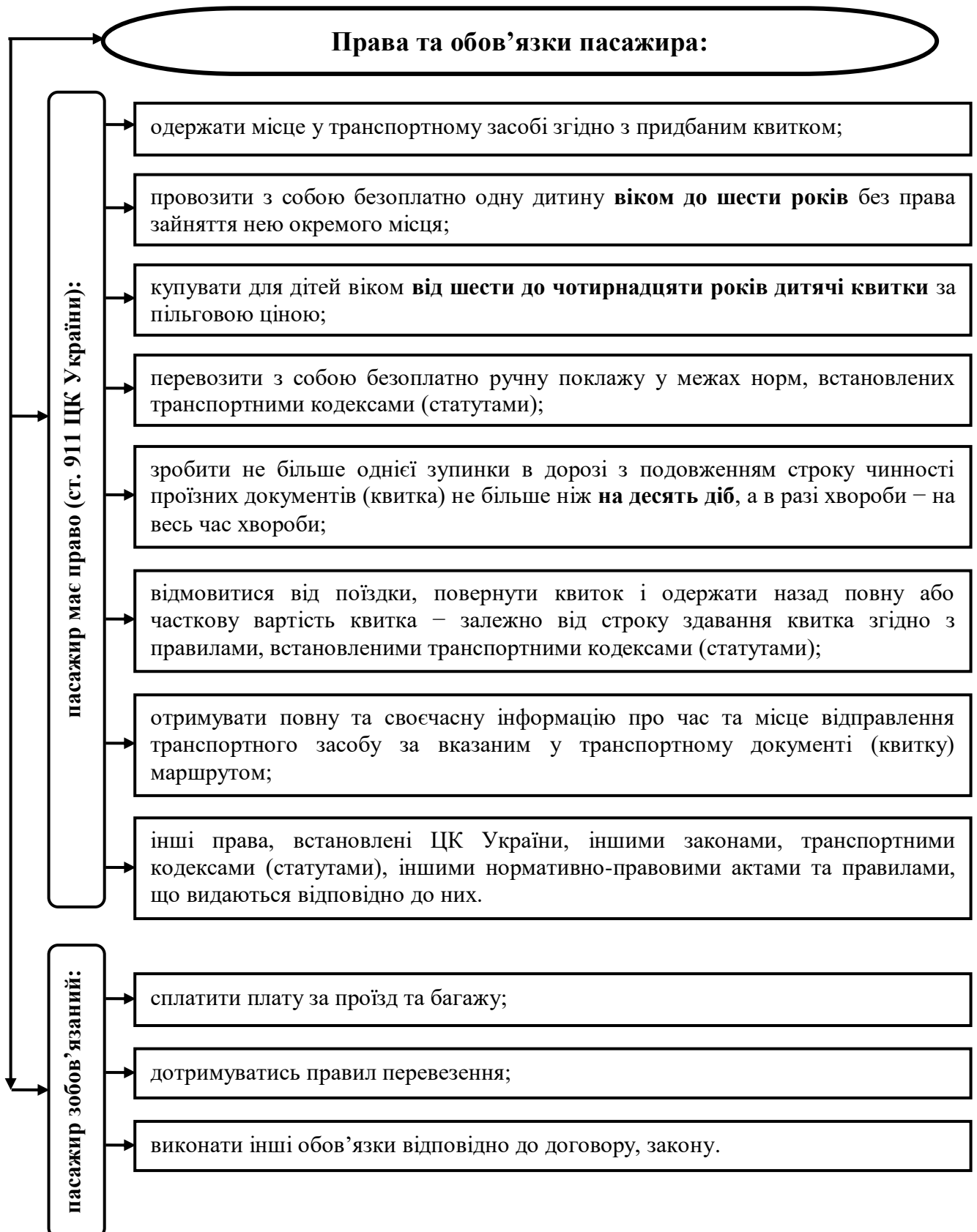
ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ВІДПРАВНИКА ТА ОДЕРЖУВАЧА ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕНВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ

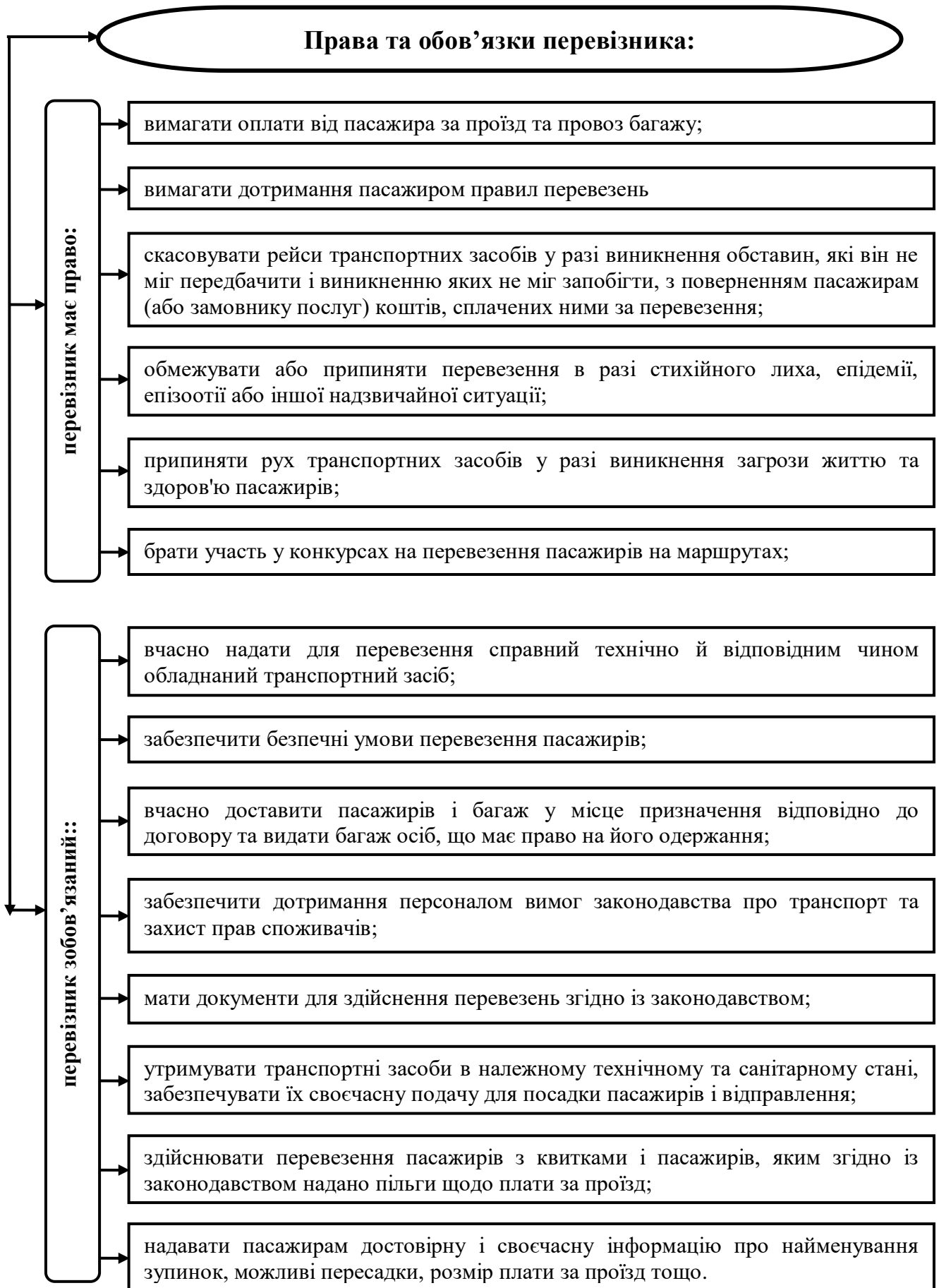
ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРА ТА БАГАЖУ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПАСАЖИРА

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПЕРЕВІЗНИКА

ДОГОВІР ЧАРТЕРУ (ФРАХТУВАННЯ)

За договором чартеру (фрахтування) одна сторона (фрахтівник) зобов'язується надати другій стороні (фрахтувальникові) за плату всю або частину місткості в одному чи кількох транспортних засобах на один або кілька рейсів для перевезення вантажу, пасажирів, багажу, пошти або з іншою метою, якщо це не суперечить закону та іншим нормативно-правовим актам.

Порядок укладення договору чартеру (фрахтування), а також форма цього договору встановлюються транспортними кодексами (статутами) (ст. 912 ЦК України). Цей вид договору застосовується на морському й повітряному транспорті (ст. 133,134 КТМ України, ст. 61 ПК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

консенсуальний;

оплатний;

двосторонній.

надання у користування транспортного засобу для потреб замовника.

предмет договору:

письмова.

форма договору:

Елементи договору чартеру:

строк договору:

встановлюється договором, якщо інше не встановлено транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами.

ціна договору:

за домовленістю сторін.

сторони договору:

фрахтівник;

фрахтувальник.

ВИДИ ФРАХТУВАННЯ

Розрізняють наступні види фрахтування:

фрахтування на один рейс – це вид фрахтування, за яким судновласник одним рейсом перевозить вантаж з одного чи кількох портів відправлення в один чи кілька портів призначення;

фрахтування на послідовні рейси – це вид фрахтування, який використовується під час перевезень великої кількості однорідного вантажу в одному і тому ж напрямку кількома послідовними рейсами;

фрахтування за генеральним контрактом – це вид фрахтування, за яким судновласник зобов'язується протягом конкретного періоду часу перевезти певну кількість товару;

фрахтування на умовах тайм-чартеру – договір про оренду судна, коли все судно чи його частина надаються на конкретний час у розпорядження фрахтувальника для перевезення вантажів у будь-яких напрямках. Судновласник зобов'язаний тільки утримувати судно у справному стані та сплачувати платню екіпажу. Фрахтувальник бере на себе всі інші витрати (паливо, портові збори) і сплачує орендну плату судновласнику. При фрахтуванні судна за тайм-чартером судновласник зобов'язаний, крім того, спорядити і укомплектувати судно екіпажем, а також підтримувати судно протягом терміну тайм-чартеру в морехідному стані, сплачувати його страхування і утримання судового екіпажу. У разі фрахтування судна за тайм-чартером капітан та інші члени екіпажу підпорядковуються розпорядженням фрахтувальника щодо експлуатації судна, за винятком розпоряджень щодо судноводіння, внутрішнього розпорядку на судні та складу екіпажу;

фрахтування на умовах димайз-чартеру – це договір про оренду судна, коли судновласник передає його фрахтувальнику на визначений термін разом із командою, члени якої стають працівниками наймача, котрий бере на себе усі витрати з експлуатації судна, у тому числі зарплату екіпажу й орендну плату судновласнику;

фрахтування на умовах бербоут-чартеру – це оренда судна без екіпажу. Фрахтувальник бере на себе усі витрати на його використання і виплачує орендну плату судновласнику. Цей вид фрахтування суден широко застосовується під час придбання суден на виплату. У такому разі договір оренди є також договором купівлі-продажу. Після завершення розрахунків фрахтувальник стає власником судна.

КОНОСАМЕНТ ЯК ДОГОВІР МОРСЬКОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Коносамент – товаророзпорядчий документ, цінний папір, що видається морським перевізником вантажу його відправнику, що засвідчує прийняття вантажу до перевезення і містить зобов'язання доставити вантаж до пункту призначення і передати його одержувачу.

У коносаменті зазначаються (ст. 138 КТМ України):

найменування судна, якщо вантаж прийнято до перевезення на визначеному судні;

найменування перевізника;

місце приймання або навантаження вантажу;

найменування відправника;

місце призначення вантажу чи, при наявності чартеру, місце призначення або направлення судна;

найменування одержувача вантажу (іменний коносамент) або зазначення, що коносамент видано «наказу відправника», або найменування одержувача з зазначенням, що коносамент видано «наказу одержувача» (ордерний коносамент), або визначенням, що коносамент видано на пред'явника (коносамент на пред'явника);

найменування вантажу, його маркування, кількість місць чи кількість та/або міра (маса, об'єм), а в необхідних випадках – дані про зовнішній вигляд, стан і особливі властивості вантажу;

для небезпечних вантажів – найменування вантажу, порядковий номер виробу або речовини відповідно до прийнятої Організацією Об'єднаних Націй системи, клас (підклас), група сумісності для вантажів класу 1, додаткові види небезпеки та група пакування (якщо визначена), а також маса нетто вибухової речовини;

фрахт та інші належні перевізнику платежі або зазначення, що фрахт повинен бути сплачений згідно з умовами, викладеними в рейсовому чартері або іншому документі, або зазначення, що фрахт повністю сплачено;

час і місце видачі коносамента;

кількість складених примірників коносамента;

підпис капітана або іншого представника перевізника.

Особливості предмета цивільно-правового зобов'язання за таким договором визначають і специфіку прав та обов'язків сторін – його учасників.

ВИДИ КОНОСАМЕНТУ

Види коносаменту:

пайовий коносамент – товаророзпорядчий документ, що видається перевізником або вантажоодержувачем з підтвердженням капітаном судна. Використовується в разі часткового продажу вантажоодержувачем товару до того, як він прийняв поставку. Пайовий коносамент – це розпорядження про передачу певної частини вантажу, що перевозиться в порту призначення іншій особі;

застрахований коносамент – являє собою поєднання транспортного документа зі страховим полісом і є доказом як прийому вантажу до перевезення, так і його страхування, застосовується при перевезенні вантажів у контейнерах;

застрахований коносамент – являє собою поєднання транспортного документа зі страховим полісом і є доказом як прийому вантажу до перевезення, так і його страхування, застосовується при перевезенні вантажів у контейнерах;

лінійний коносамент – видається судноплавною компанією або від її імені та покриває перевезення на судах, що курсують за регулярними маршрутами відповідно до встановленого і опублікованого розкладу;

коносамент із застереженнями – це коносамент, в якому зроблено позначки про пошкодження вантажу та / або упаковки;

місцевий коносамент – з посиланням на наскрізний коносамент, по якому вантаж прийнято до перевезення. Місцеві коносаменти мають службове значення для звітності лінії, порту і не є товаророзпорядчими документами;

прямий коносамент – коносамент, що покриває відвантаження між безпосередніми портами завантаження і розвантаження на одному і тому ж судні;

збірний або вантажний коносамент – коносамент на декілька вантажів, призначених для різних вантажоодержувачів;

збірний або вантажний коносамент – коносамент на декілька вантажів, призначених для різних вантажоодержувачів;

наскрізний коносамент – передбачає перевантаження вантажу на інше судно в проміжному пункті і покриває все перевезення вантажу від порту завантаження до місця кінцевого призначення. Такі перевезення можливі, коли у перевізника наявні декілька регулярних ліній в різних напрямках або, як інший варіант, за домовленістю між двома перевізниками. Вантаж приймається в порту відправлення і доставляється до порту перевалки, аж потім за маршрутом мандрує в кінцевий пункт призначення. Зазвичай перевізники, що спільно перевозять вантаж по наскрізного коносаменту, наперед обумовлюють свої взаємні зобов'язання, кожен перевізник відповідає тільки за ту ділянку маршруту, на якій він здійснює перевезення. При наскрізному коносаменті важлива наявність чітких позначок про передачу вантажу від одного перевізника до іншого.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Відповідальність за зобов'язаннями, що випливають із договору перевезення:

у разі порушення зобов'язань, що випливають із договору перевезення, сторони несуть відповідальність, установлену за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено ЦК України, іншими законами, транспортними кодексами (статутами) (ст. 920 ЦК України);

перевізник за ненадання транспортного засобу для перевезення вантажу, а відправник за ненадання вантажу або невикористання наданого транспортного засобу з інших причин несуть відповідальність, установлену договором, якщо інше не встановлено транспортними кодексами (статутами) (ч. 1 ст. 921 ЦК України);

перевізник і відправник вантажу звільняються від відповідальності, якщо ненадання транспортного засобу або невикористання наданого транспортного засобу сталося не з їхньої вини, зокрема у разі припинення (обмеження) перевезення вантажу у певних напрямках, встановленого у випадках і порядку, передбачених транспортними кодексами (статутами) (ч. 2 ст. 921 ЦК України);

за затримку у відправленні транспортного засобу, що перевозить пасажирів, або запізнення у прибутті такого транспортного засобу до пункту призначення перевізник сплачує пасажирові штраф у розмірі, встановленому за домовленістю сторін, транспортними кодексами (статутами), якщо перевізник не доведе, що ці порушення сталися внаслідок непереборної сили, усунення несправності транспортного засобу, яка загрожувала життю або здоров'ю пасажирів, або інших обставин, що не залежали від перевізника (ч. 1 ст. 922 ЦК України);

у разі відмови пасажирів від перевезення з причини затримки відправлення транспортного засобу перевізник зобов'язаний повернути пасажирові провізну плату (ч. 2 ст. 922 ЦК України);

якщо поїздка пасажирів з пункту пересадки не відбулася внаслідок запізнення транспортного засобу, який доставив його у цей пункт, перевізник зобов'язаний відшкодувати пасажирові завдані збитки (ч. 3 ст. 922 ЦК України);

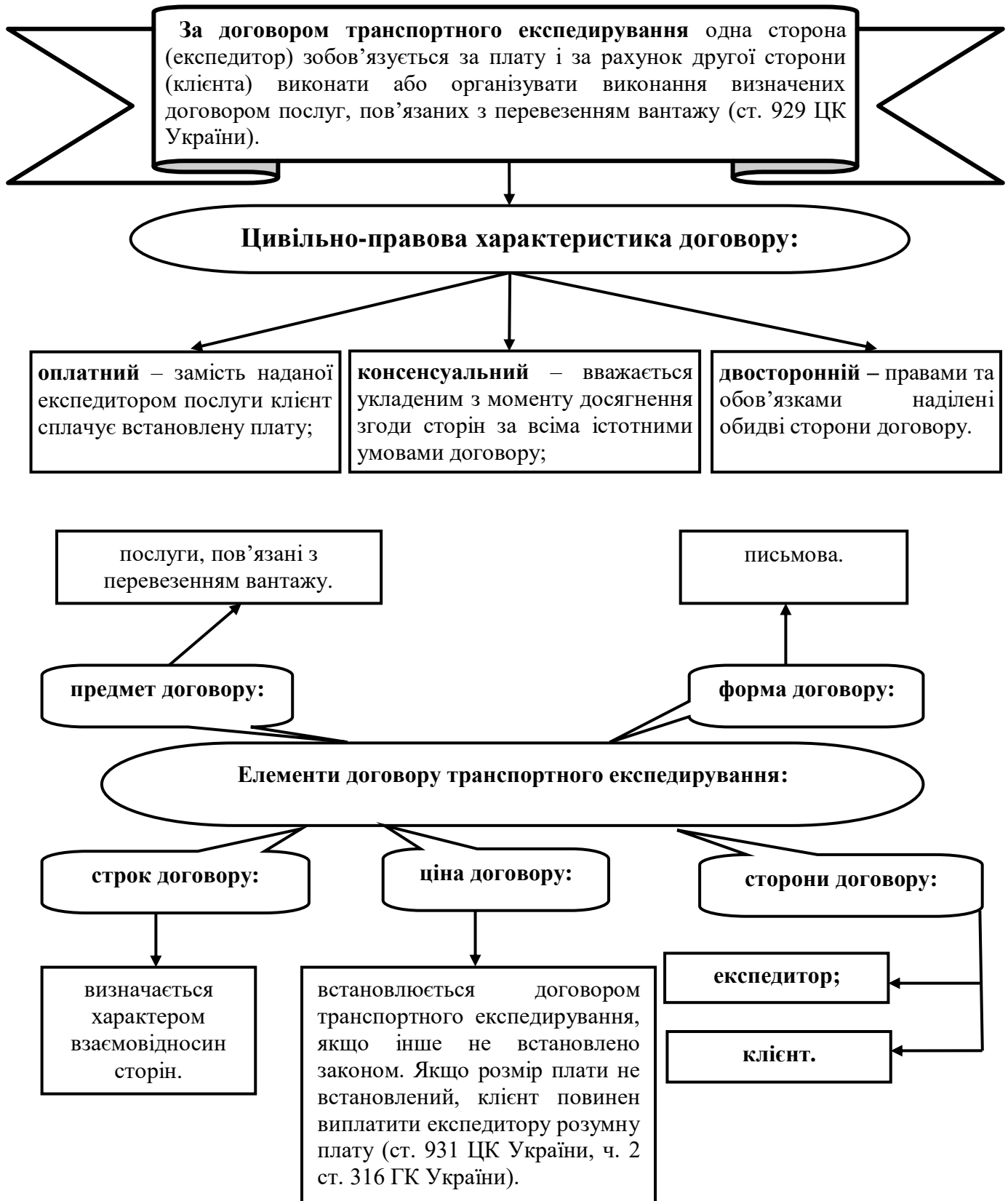
у разі прострочення доставки вантажу перевізник зобов'язаний відшкодувати другій стороні збитки, завдані порушенням строку перевезення, якщо інші форми відповідальності не встановлені договором, транспортними кодексами (статутами) (ст. 923 ЦК України);

перевізник відповідає за збереження вантажу, багажу, пошти з моменту прийняття їх до перевезення та до видачі одержувачеві, якщо не доведе, що втрата, нестача, псування або пошкодження вантажу, багажу, пошти сталися внаслідок обставин, яким перевізник не міг запобігти та усунення яких від нього не залежало (ч. 1 ст. 924 ЦК України);

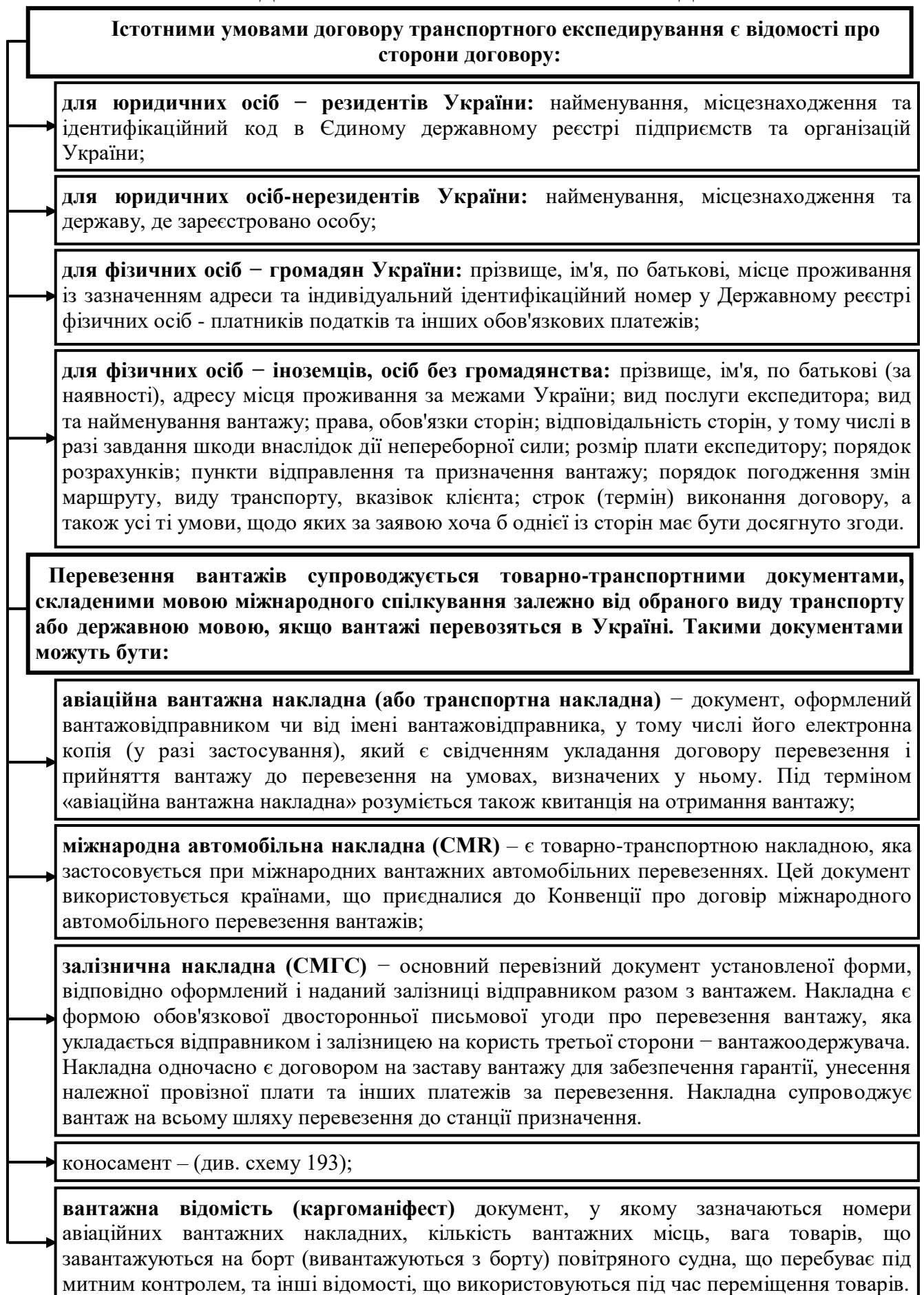
перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або пошкодження прийнятих до перевезення вантажу, багажу, пошти у розмірі фактичної шкоди, якщо не доведе, що це сталося не з його вини (ч. 2 ст. 924 ЦК України).

ТРАНСПОРТНЕ ЕКСПЕДИРУВАННЯ (ГЛ. 65 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

ВИДИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

**Види транспортно-експедиторських послуг.
Експедитори за дорученням клієнтів (ст. 8 ЗУ «Про транспортно-експедиторську діяльність»):**

забезпечують оптимальне транспортне обслуговування, а також організують перевезення вантажів різними видами транспорту територією України та іноземних держав відповідно до умов договорів (контрактів), згідно з якими сторони мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій;

фрахтують національні, іноземні судна та залучають інші транспортні засоби і забезпечують їх подачу в порти, на залізничні станції, склади, термінали або інші об'єкти для своєчасного відправлення вантажів;

здійснюють роботи, пов'язані з прийманням, накопиченням, подрібненням, доробкою, сортуванням, складуванням, зберіганням, перевезенням вантажів;

ведуть облік надходження та відправлення вантажів з портів, залізничних станцій, складів, терміналів або інших об'єктів;

організують охорону вантажів під час їх перевезення, перевалки та зберігання;

організують експертизу вантажів;

здійснюють оформлення товарно-транспортної документації та її розсилання за належністю;

надають в установленому законодавством порядку учасникам транспортно-експедиторської діяльності заявки на відправлення вантажів та наряди на відвантаження;

забезпечують виконання комплексу заходів з відправлення вантажів, що надійшли в некондиційному стані, з браком, у пошкодженій, неміцній, нестандартній упаковці або такій, що не відповідає вимогам перевізників;

здійснюють страхування вантажів та своєї відповідальності;

забезпечують підготовку та додаткове обладнання транспортних засобів і вантажів згідно з вимогами нормативно-правових актів щодо діяльності відповідного виду транспорту;

забезпечують оптимізацію руху матеріальних потоків від вантажовідправника до вантажоодержувача з метою досягнення мінімального рівня витрат;

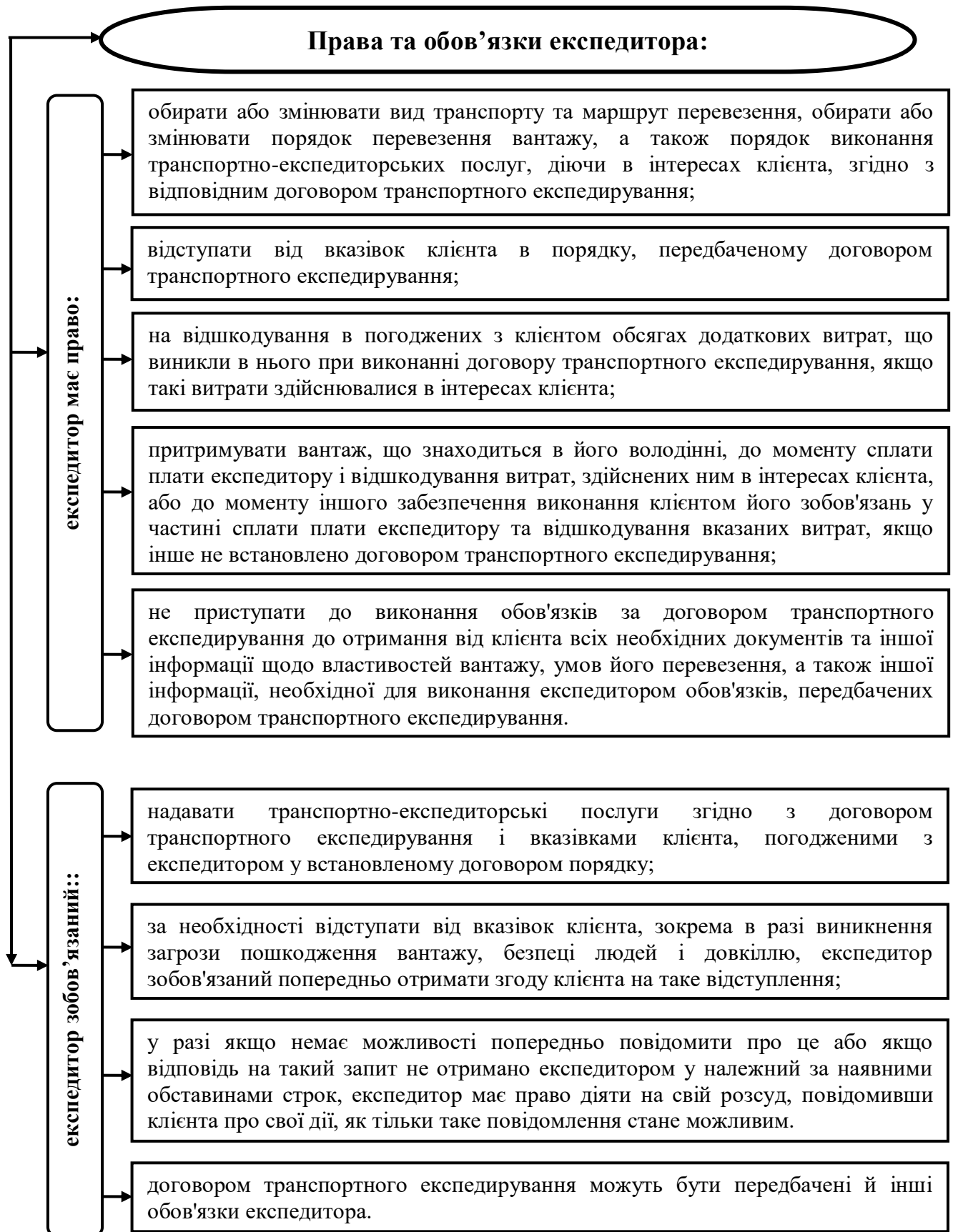
здійснюють розрахунки з портами, транспортними організаціями за перевезення, перевалку, зберігання вантажів;

оформляють документи та організують роботи відповідно до митних, карантинних та санітарних вимог;

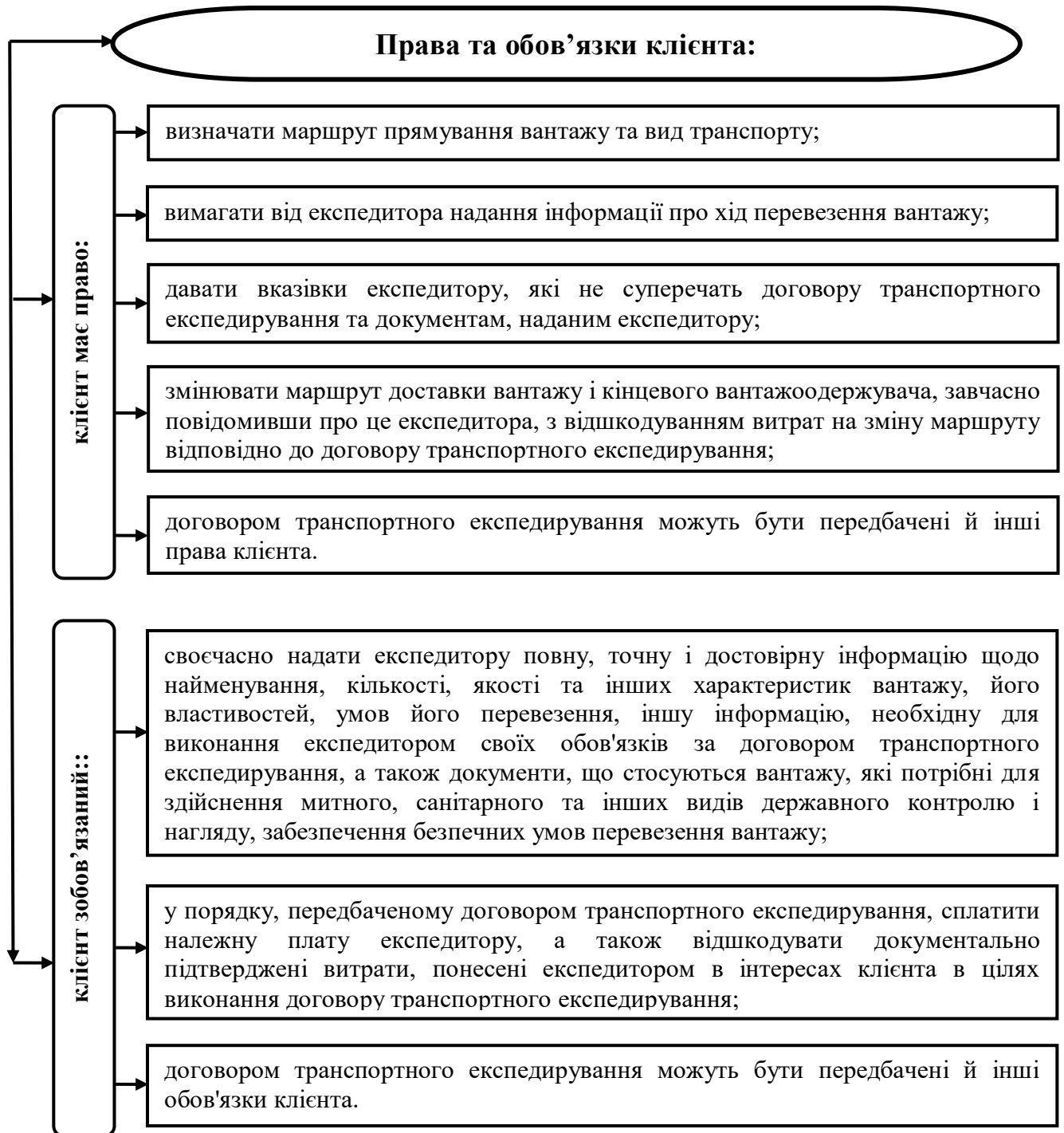
надають підготовлений транспорт, який має додаткове обладнання згідно з вимогами, передбаченими законодавством;

надають інші допоміжні та супутні перевезенням транспортно-експедиторські послуги, що передбачені договором транспортного експедирування і не суперечать законодавству

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ЕКСПЕДИТОРА

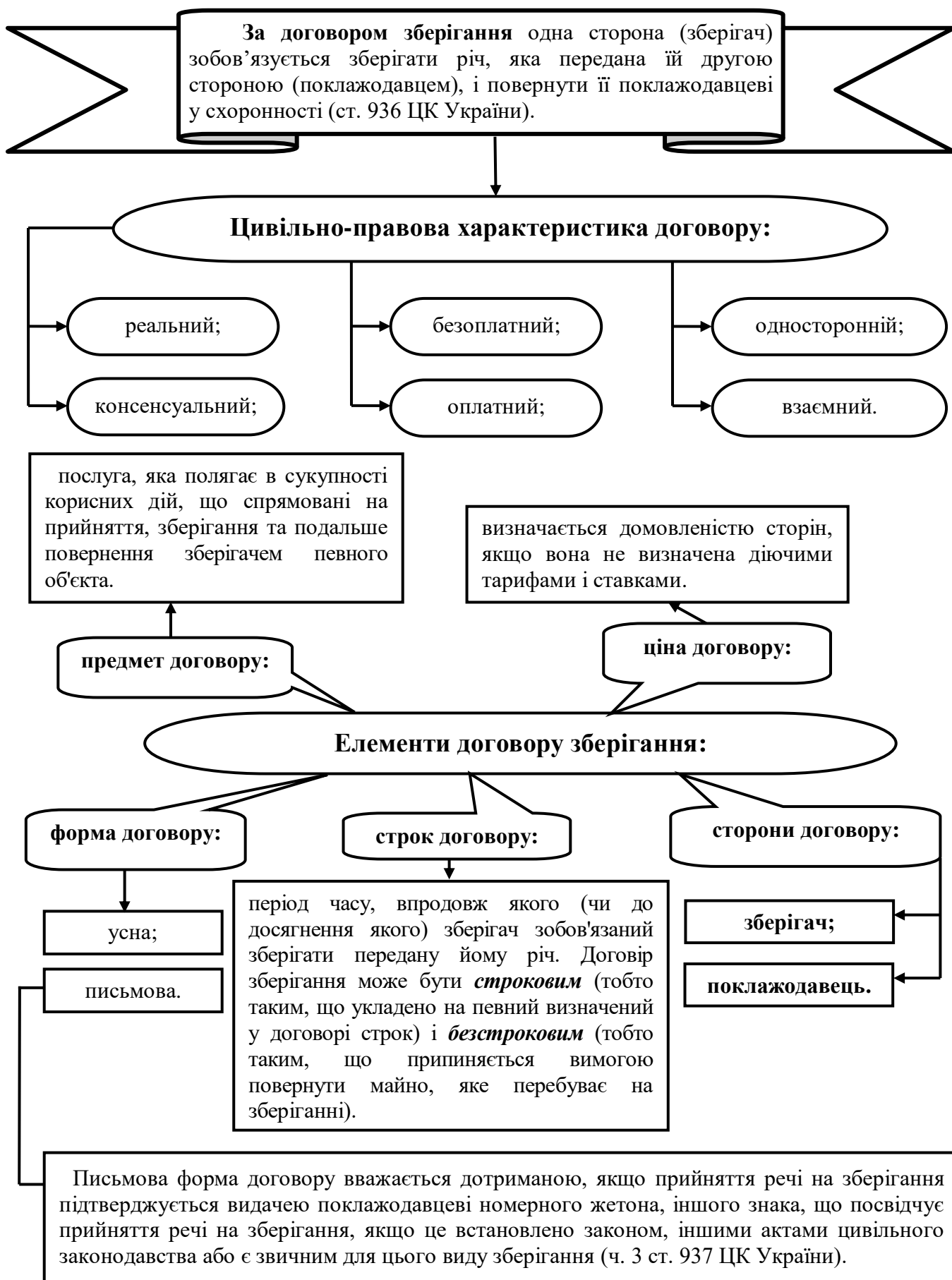

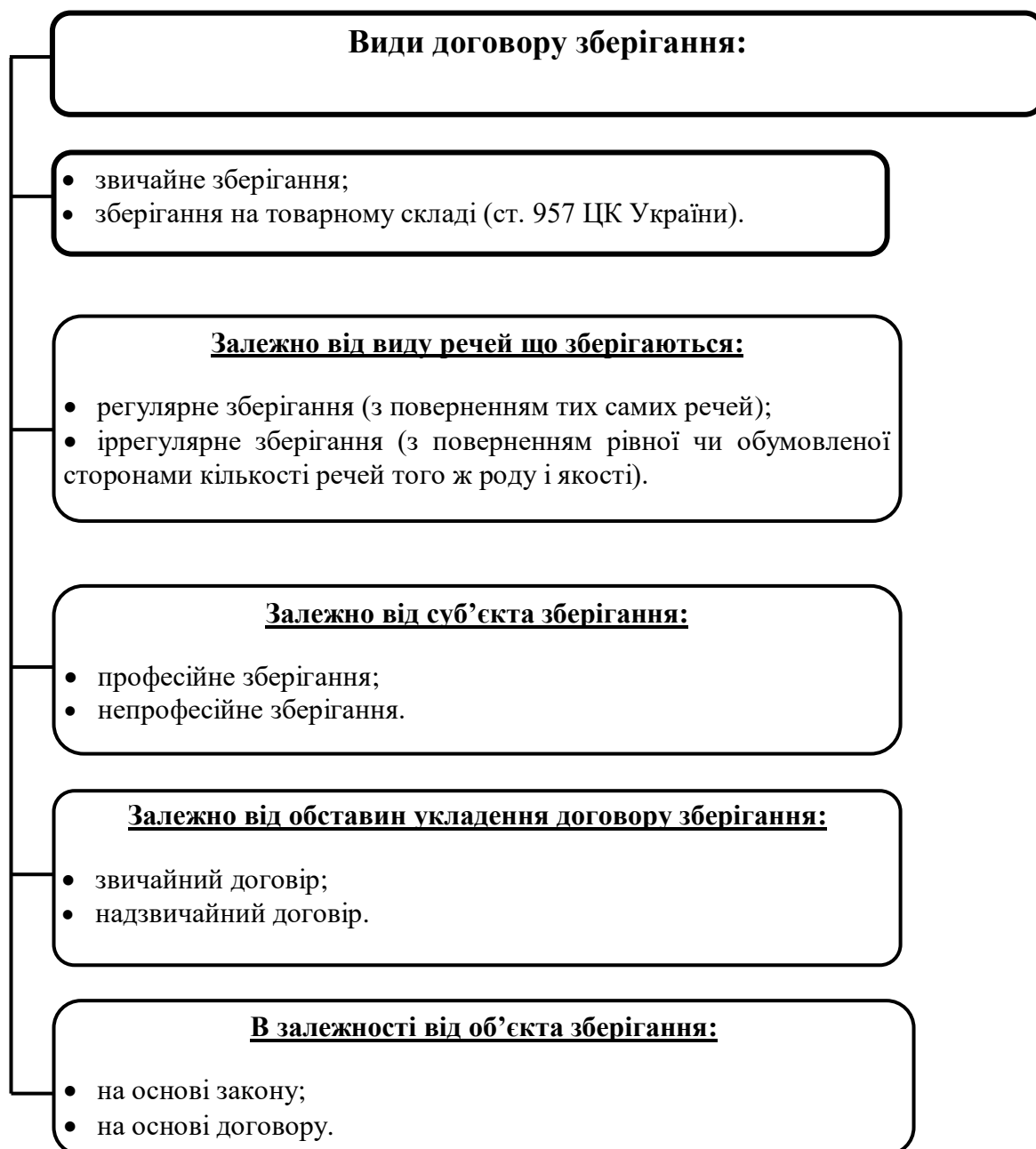
ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ КЛІЄНТА

ЗБЕРІГАННЯ (ГЛ. 66 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

ВИДИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

Зберігач має право:

- передати річ на зберігання іншій особі у разі, якщо він вимушений це зробити в інтересах поклажодавця і не має можливості отримати його згоду;
- право змішати речі одного роду та однієї якості, які передані на зберігання (за згодою поклажодавця).

Зберігач зобов'язаний:

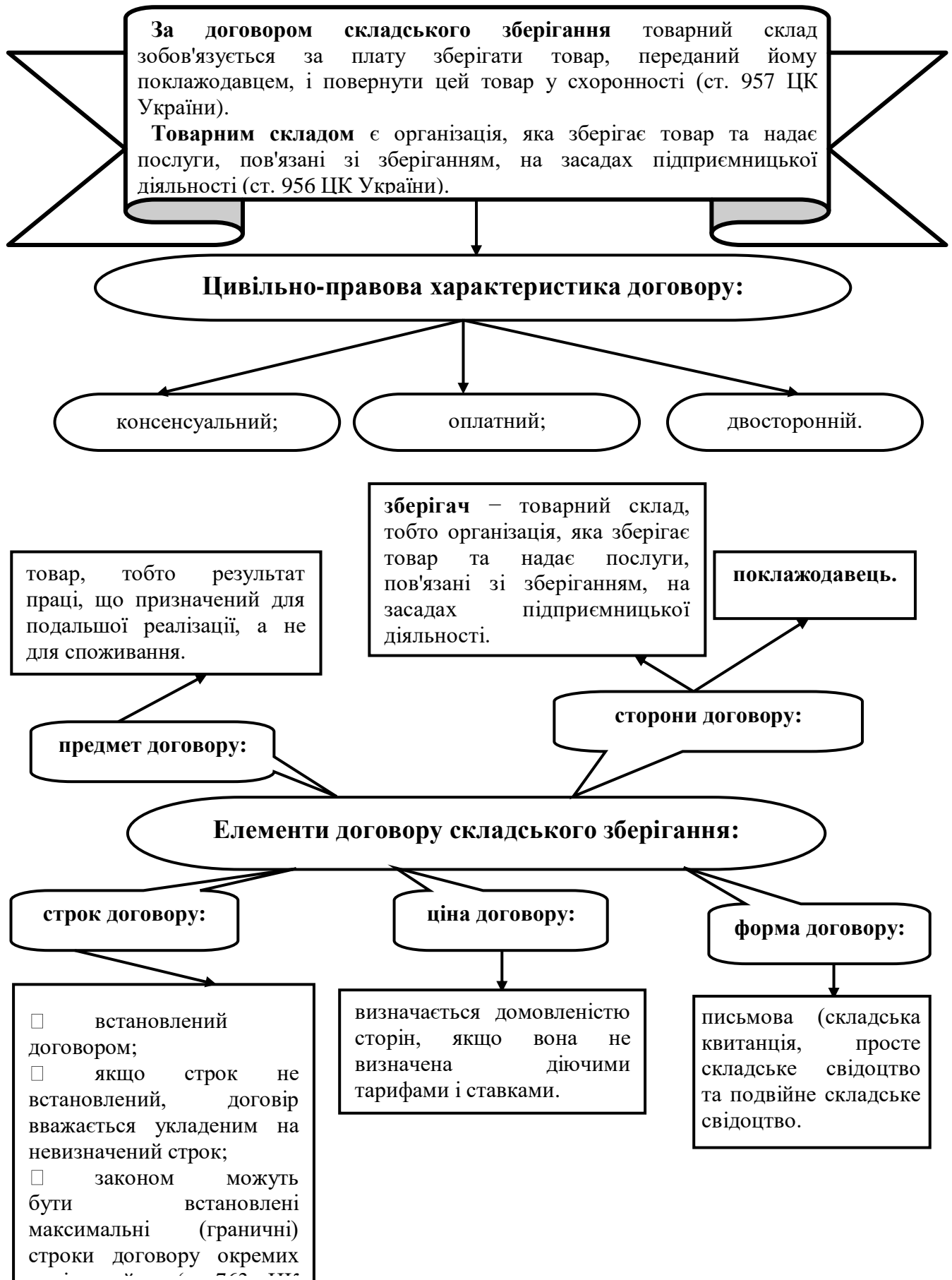
- зберігати річ впродовж всього обумовленого договором строку або до моменту пред'явлення поклажодавцем вимоги про її повернення (ст. 938 ЦК України);
- прийняти річ на зберігання (ст. 940 ЦК); – забезпечити схоронність речі (ч. 1 ст. 942 ЦК України);
- піклуватися про річ, як про свою власну, у разі, коли зберігання здійснюється безоплатно (ч. 1 ст. 942 ЦК України);
- виконувати свої обов'язки за договором особисто (ч. 1 ст. 943 ЦК України);
- своєчасно повідомити поклажодавця про передання речі на зберігання іншій особі (ч. 2 ст. 943 ЦК України);
- не користуватися річчю, переданою йому на зберігання, а також не передавати її у користування іншій особі (ст. 944 ЦК України);
- негайно повідомити поклажодавця про необхідність зміни умов зберігання речі (ст. 945 ЦК України);
- повернути поклажодавцеві річ, яка була передана на зберігання, або відповідну кількість речей такого самого роду та такої самої якості (ст. 949 ЦК України);
- повернути річ на першу вимогу поклажодавця, навіть якщо строк її зберігання не закінчився (ст. 953 ЦК України).

Права та обов'язки сторін:

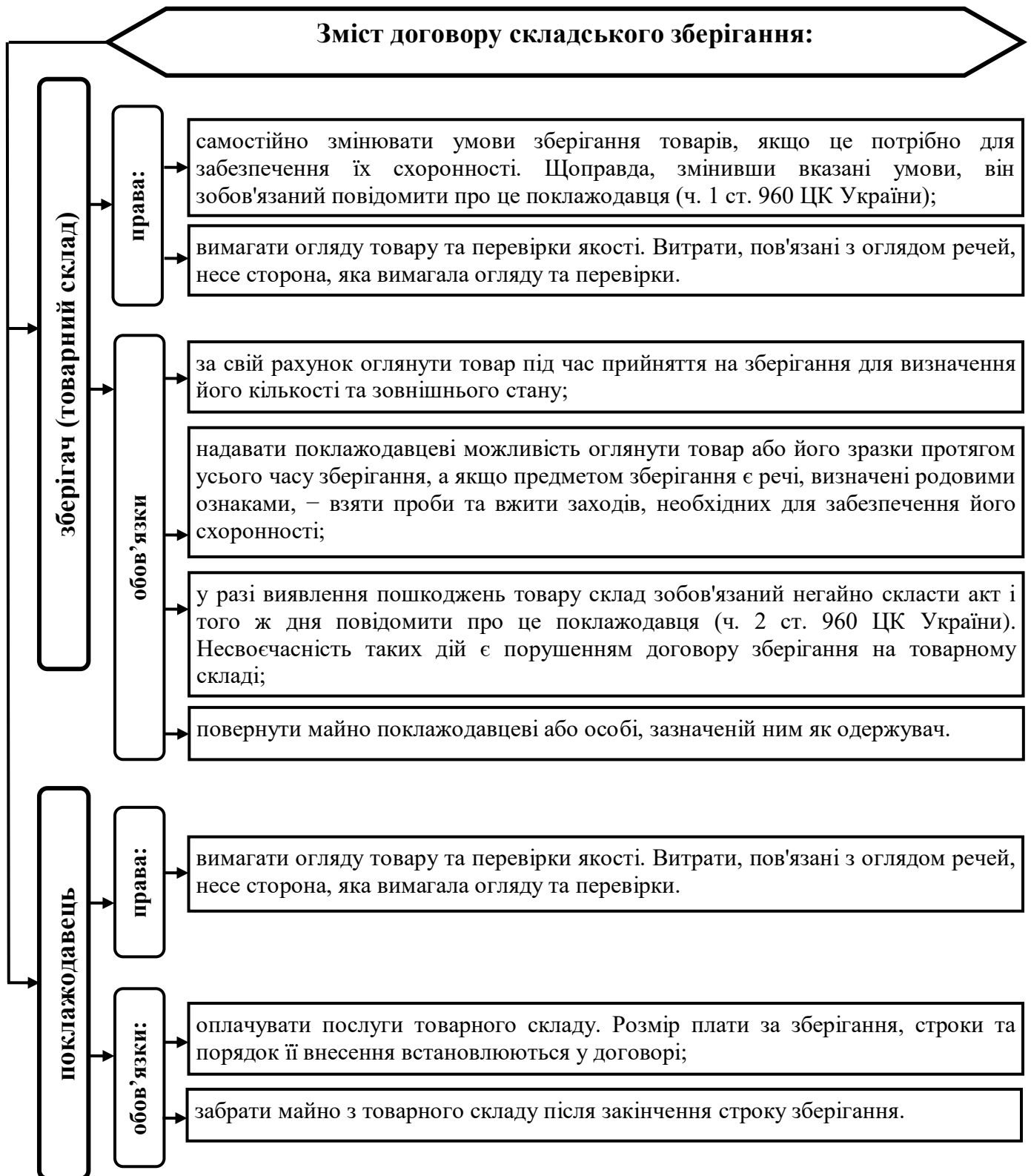
Поклажодавець зобов'язаний:

- вносити плату за зберігання у строки, встановлені договором (ч. 1 ст. 946 ЦК України);
- відшкодувати витрати на зберігання (ст. 947 ЦК України);
- відшкодувати зберігачеві збитки, завдані йому у зв'язку з тим, що зберігання не відбулося, якщо в розумний строк не попередив зберігача про відмову від договору зберігання (ч. 2 ст. 939 ЦК України);
- забрати річ від зберігача після закінчення строку зберігання (ст. 948 ЦК України);
- відшкодувати зберігачеві збитки, завдані властивостями речі, переданої на зберігання, якщо зберігач приймаючи її на зберігання не знав і не міг знати про ці властивості (ст. 952 ЦК України);
- зі змісту ст. 952 ЦК випливає обов'язок поклажодавця попередити зберігача про всі властивості речі, які мають значення при її зберіганні.

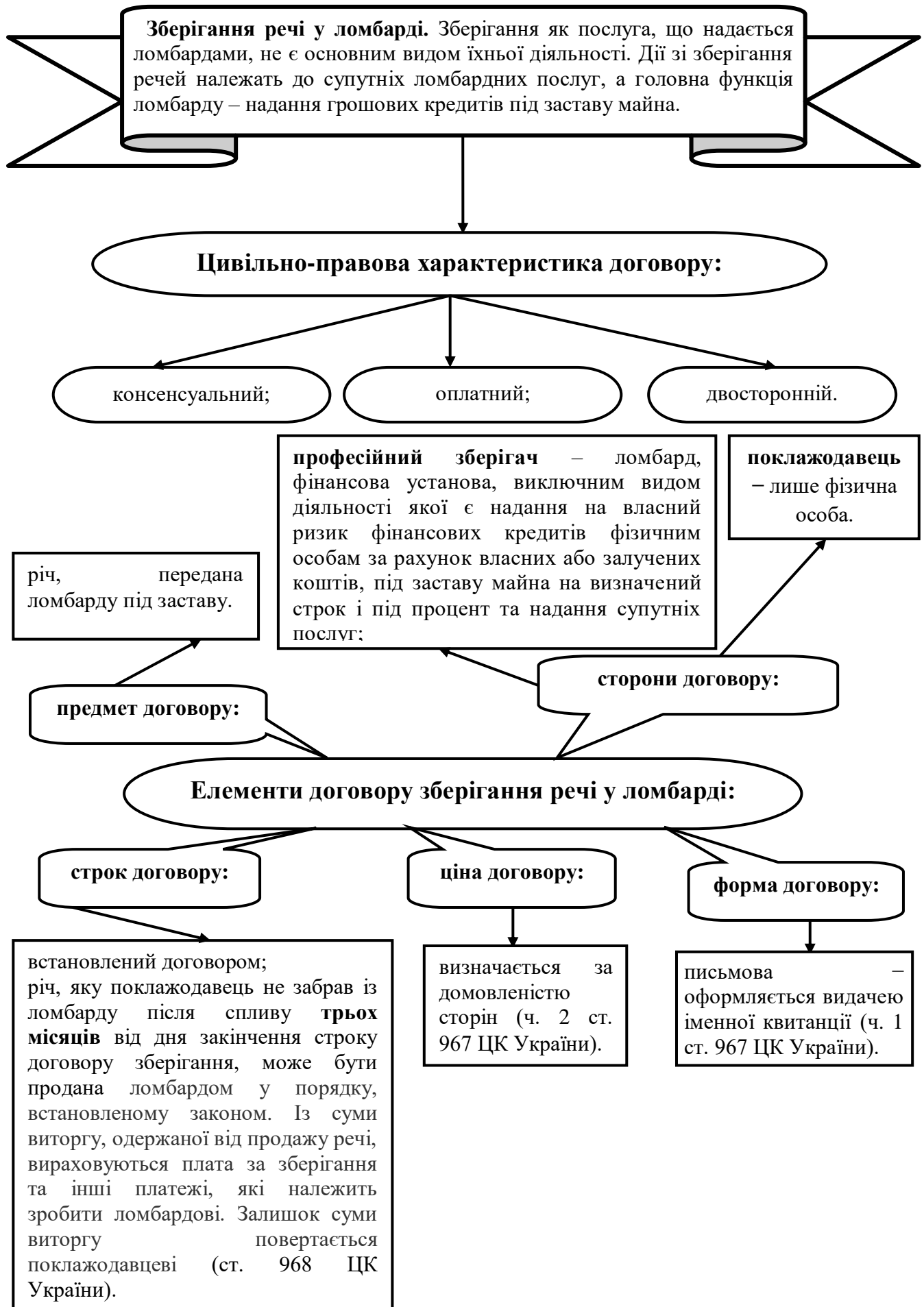
ДОГОВІР СКЛАДСЬКОГО ЗБЕРІГАННЯ

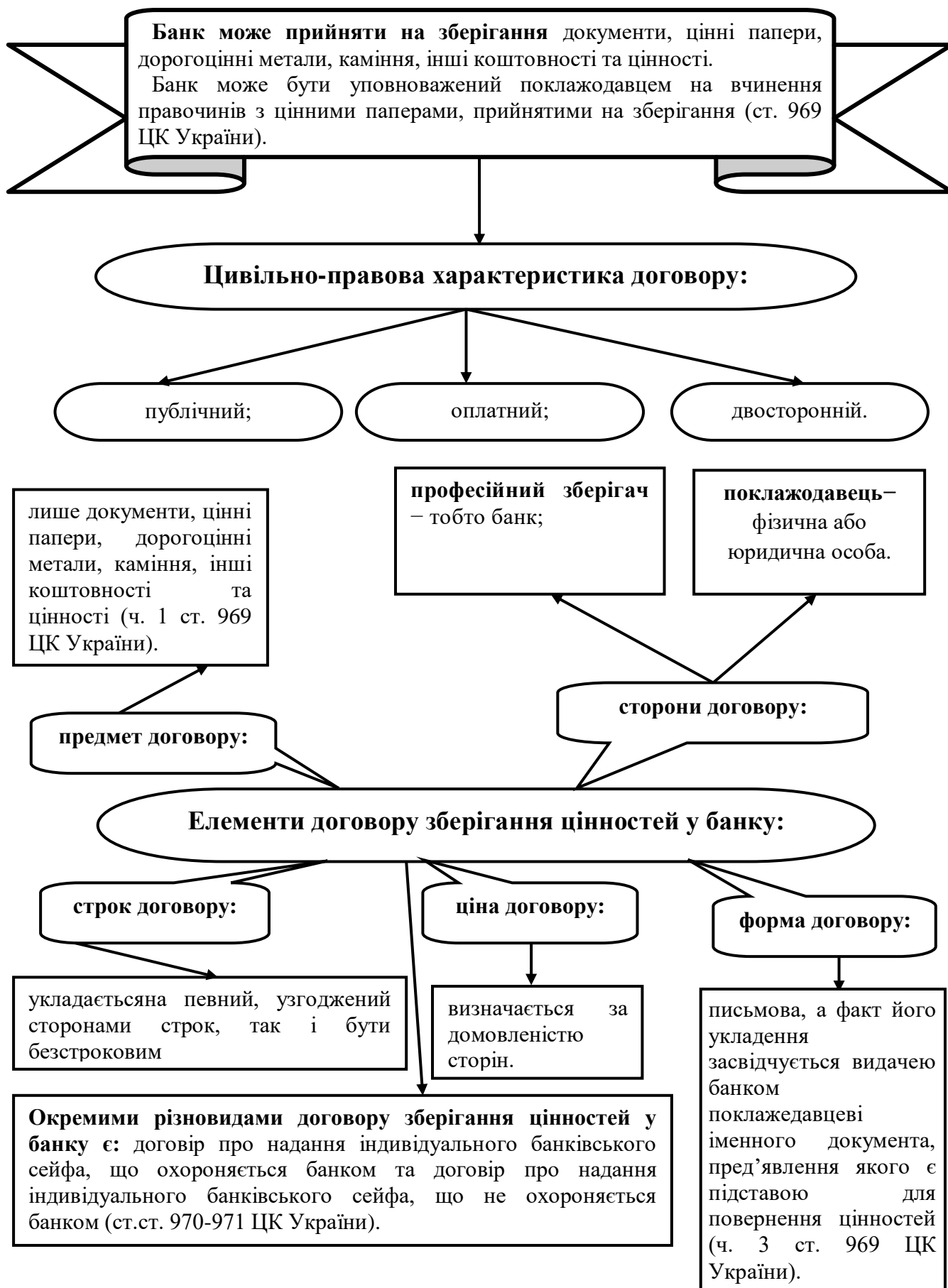
ЗМІСТ ДОГОВОРУ СКЛАДСЬКОГО ЗБЕРІГАННЯ

ЗБЕРІГАННЯ РЕЧІ У ЛОМБАРДІ

ЗБЕРІГАННЯ ЦІННОСТЕЙ У БАНКУ

ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ У ГАРДЕРОБІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Якщо річ здана у гардероб організації, зберігачем є ця організація. Зберігач речі, зданої до гардеробу, незалежно від того, чи здійснюється зберігання за плату чи безоплатно, зобов'язаний вжити усіх необхідних заходів щодо забезпечення схоронності речі (ст. 973 ЦК України). Договір зберігання речі у гардеробі організації є двостороннім і, як правило, безоплатним.

Особливості договору зберігання речей у гардеробі організації:

місцем зберігання є **гардероб організації**, під яким слід розуміти спеціально відведене та обладнане місце (частину приміщення) організації для зберігання верхнього одягу, головних уборів та інших речей відвідувачів і працівників організації;

суб'єктний склад договору має ту особливість, що на стороні зберігача виступає організація, яка має у своєму підпорядкуванні відповідний гардероб (ч. 1 ст. 973 ЦК України);

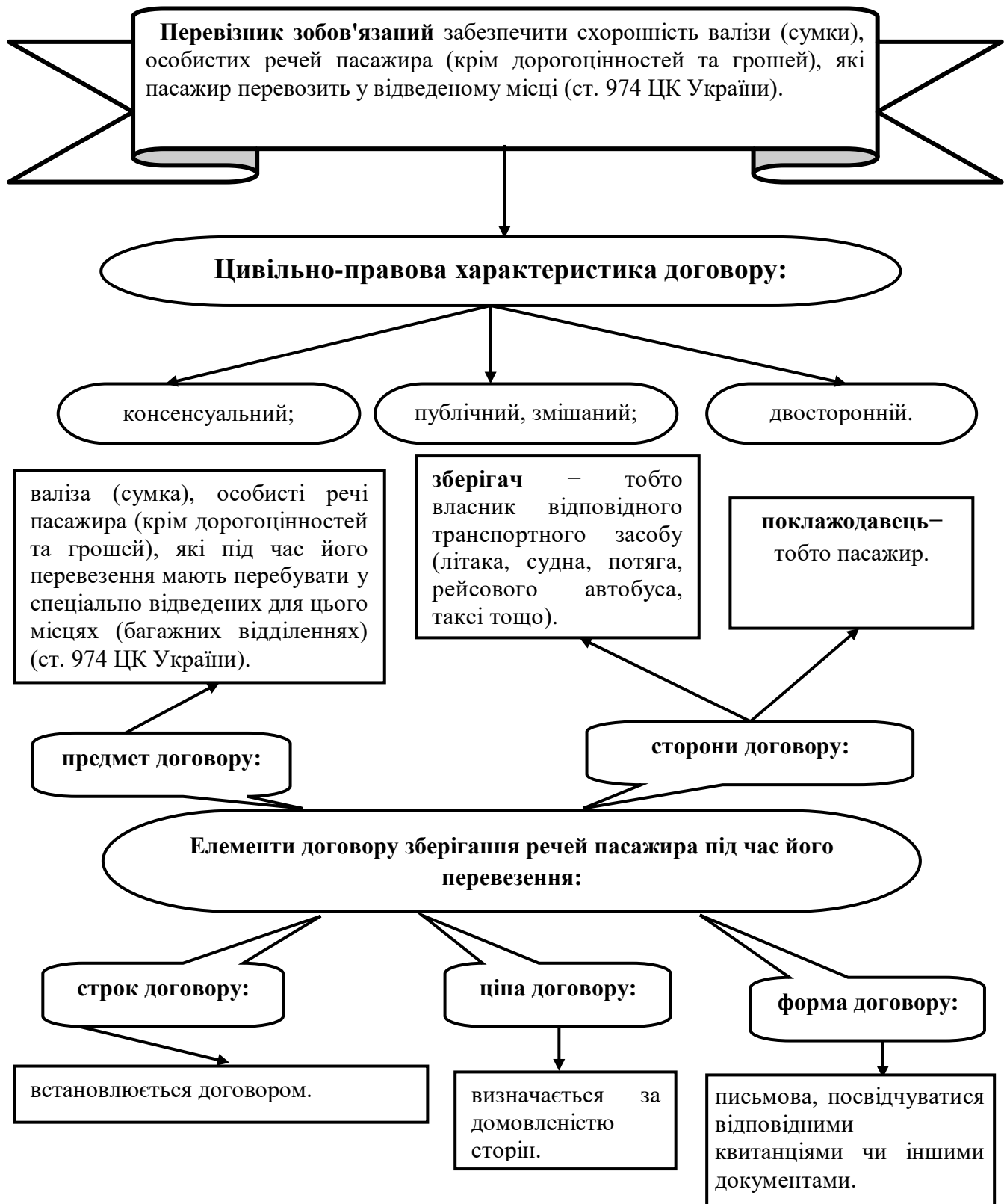
об'єктом за цим договором, як правило, є верхній одяг, головні убори, взуття, валізи (сумки), портфелі, кейси, інша ручна поклажа;

зберігач речі, зданої до гардеробу, незалежно від того, чи здійснюється зберігання за плату, чи безоплатно, зобов'язаний вжити всіх заходів щодо забезпечення схоронності речі;

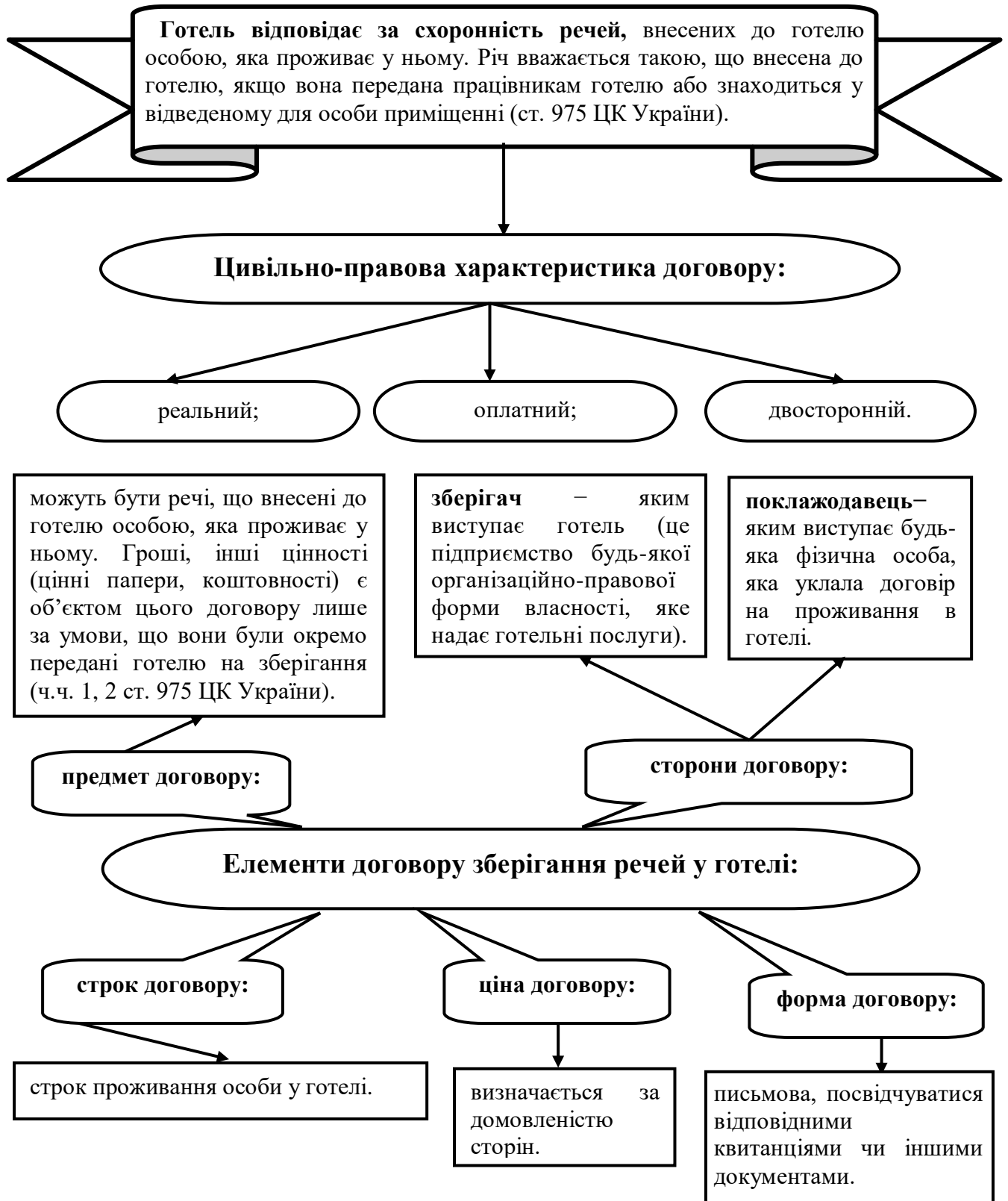
на підтвердження укладення договору зберігання речі у гардеробі організації та факту її передачі поклажелевцю видається номерок, жетон або інший легітимаційний знак;

правила зберігання речей у гардеробах поширюються і на спеціально відведені місця для зберігання верхнього одягу, головних уборів у закладах охорони здоров'я та інших закладах (ч. 2 ст. 973 ЦК України).

ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ ПАСАЖИРА ПІД ЧАС ЙОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ

ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ У ГОТЕЛІ

ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ, ЩО Є ПРЕДМЕТОМ СПОРУ (СЕКВЕСТР)

Одним із способів (видів) забезпечення правильного вирішення спору з приводу конкретної речі є передання цієї речі на зберігання іншим особам. Передача речі, яка є предметом спору, на зберігання третій особі з метою наступної її передачі особі, на користь якої ухвалено судове рішення у відповідній справі, дістала назву **секвестр**.

Закон виділяє два види зберігання речей, що є предметом спору:

договірний:

за договірним зберіганням речей, що є предметом спору, двоє або більше осіб, між якими виник спір про право на річ, можуть передати цю річ третій особі, яка бере на себе обов'язок після вирішення спору повернути річ особі, визначеній за рішенням суду або за погодженням усіх осіб, між якими є спір (ч. 1 ст. 976 ЦК України).

судовий:

за судовим зберіганням речей, що є предметом спору, річ, яка є предметом спору, може бути передана за рішенням суду на зберігання особі, призначеній судом, або особі, визначеній за домовленістю осіб, між якими є спір (ч. 2 ст. 976 ЦК України);

судовий секвестр може мати місце: при арешті майна, при поділі спільного майна подружжя, при поділі спільної власності, при поділі майна господарського товариства тощо.

Особливості зберігання речей, що є предметом спору:

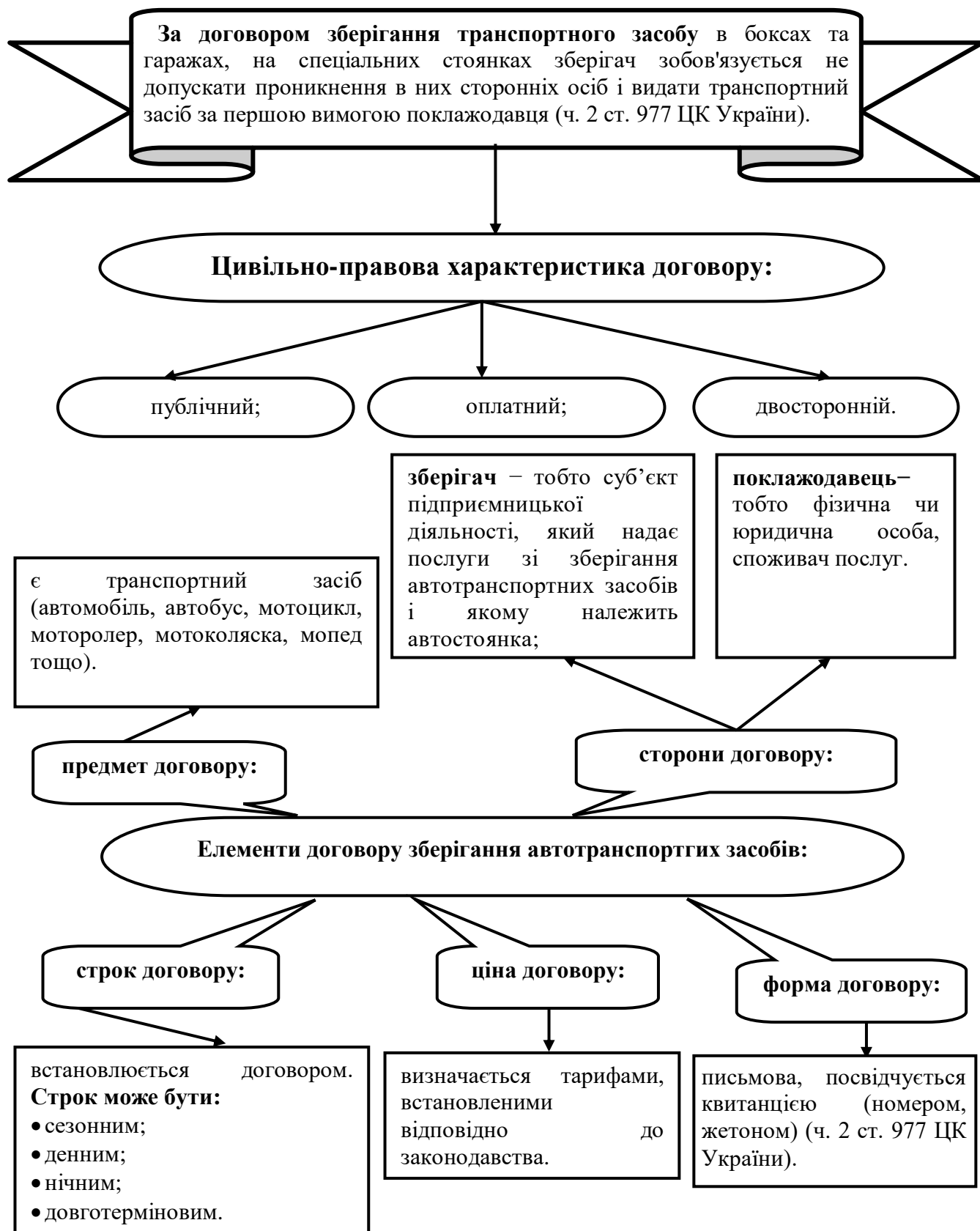
зберігачем за цим договором може бути фізична або юридична особа, яка погоджена усіма сторонами спору, визначена судом або державним виконавцем. Однак ним не може бути учасник відповідного спору, тобто зберігач має бути незацікавленою у вирішенні спору особою;

предметом договору секвестру може бути як рухома, так і нерухома річ;

обов'язкова згода особи, якій передається річ на зберігання, на набуття статусу зберігача.

секвестр може бути оплатним і безвідплатним, що впливає на права та обов'язки сторін цього договору та їх відповідальність за його невиконання чи неналежне виконання, які визначаються за загальними положеннями щодо договорів про надання послуг і зберігання.

ЗБЕРІГАННЯ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

ДОГОВІР ОХОРОНИ

СТРАХУВАННЯ (ГЛ. 67 ЦК УКРАЇНИ)

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ СТРАХУВАННЯ

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів (ст. 1 ЗУ «Про страхування»).

Основні поняття страхування:

перестраховання – страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований (ст. 12 ЗУ «Про страхування»);

страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) – плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування (ст. 10 ЗУ «Про страхування»);

страхова сума – грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний здійснити виплату в разі настання страхового випадку (ст. 9 ЗУ «Про страхування»);

франшиза – частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування (ст. 9 ЗУ «Про страхування»);

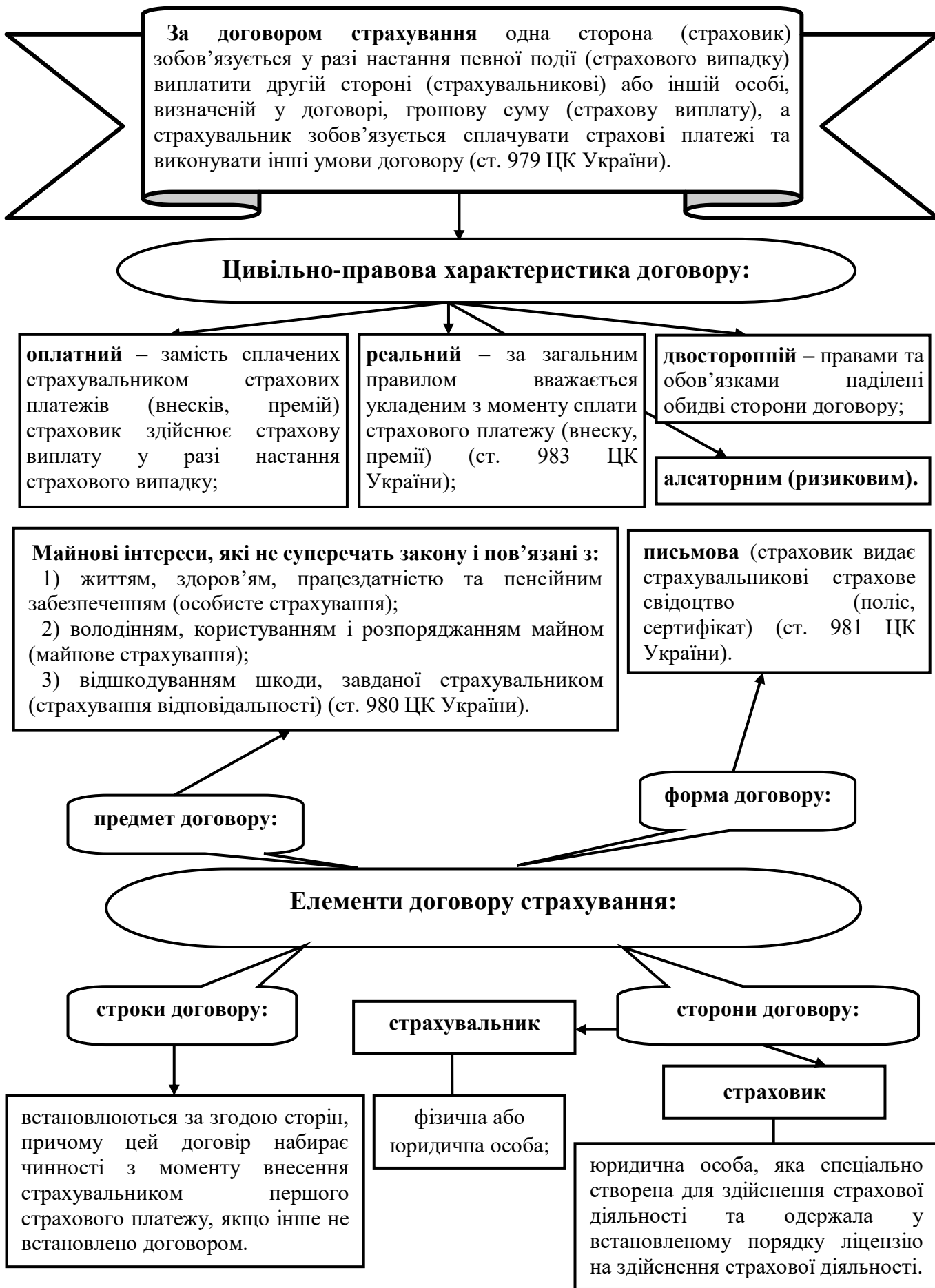
страховий тариф – ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування (ст. 10 ЗУ «Про страхування»);

страхова виплата – грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування в разі настання страхового випадку (ст. 9 ЗУ «Про страхування»);

страховий випадок – подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі (ст. 8 ЗУ «Про страхування»);

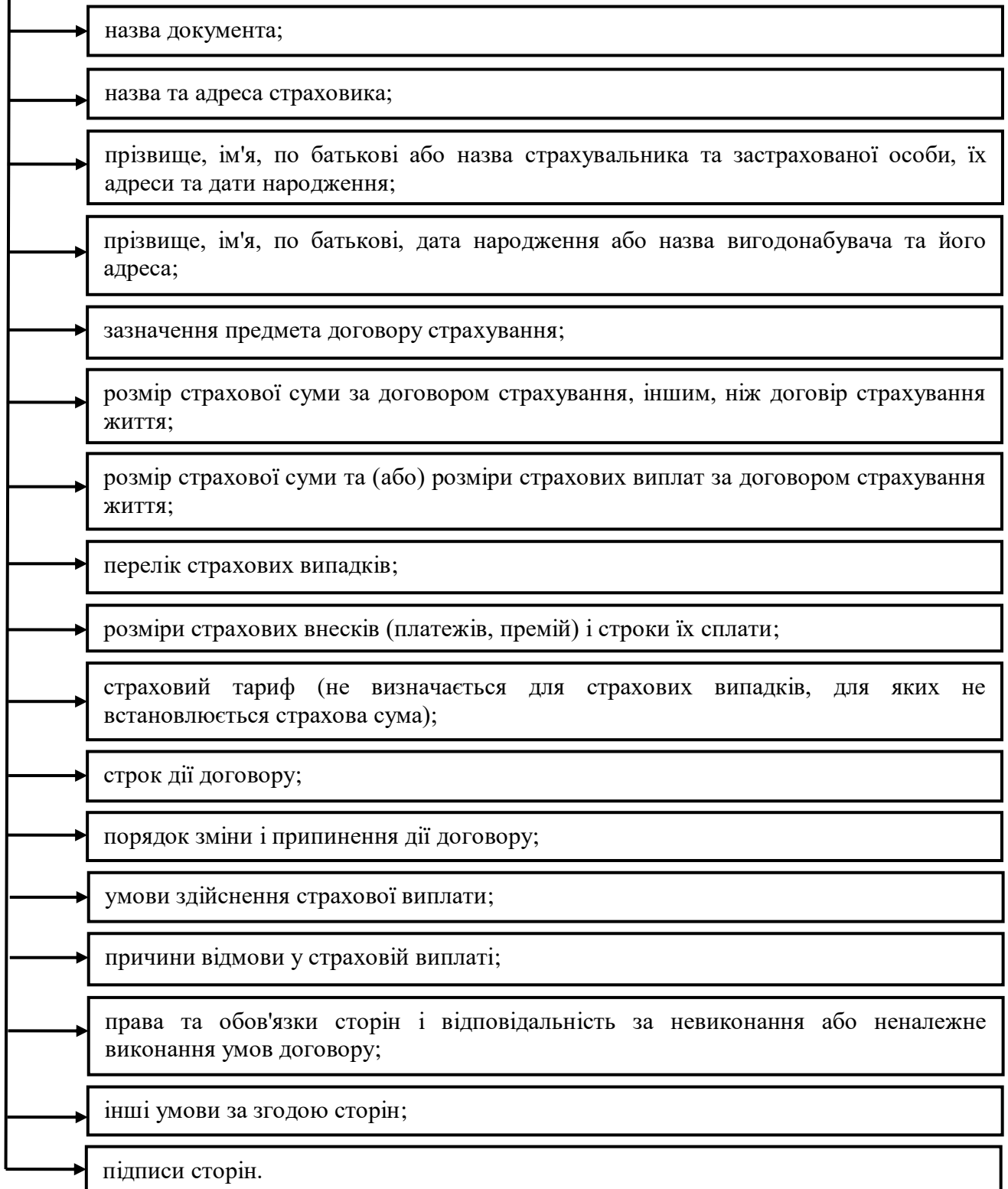
страховий ризик – певна подія, на випадок якої здійснюється страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання (ст. 8 ЗУ «Про страхування»).

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ

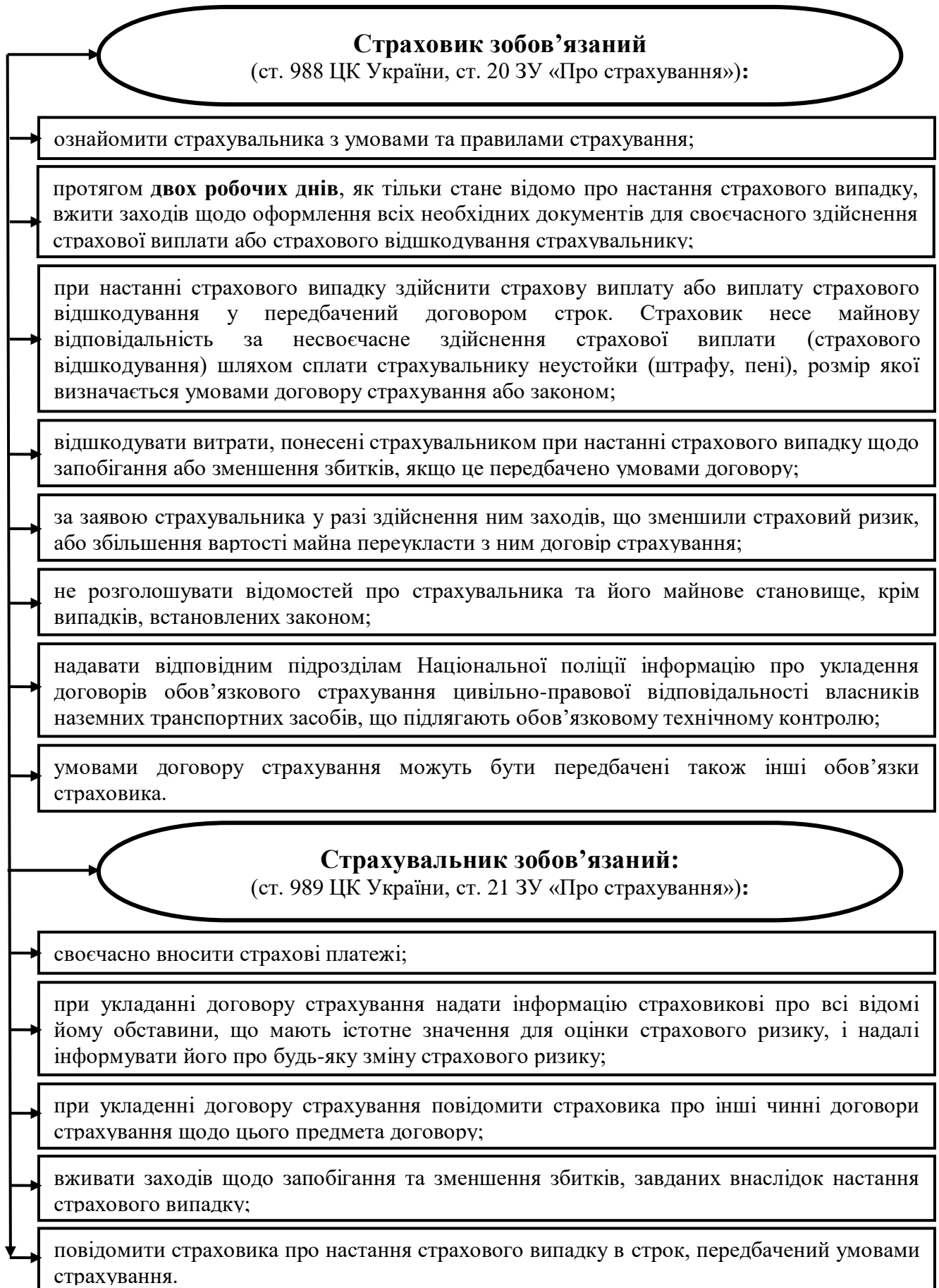

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ

Істотні умови договору страхування (ст. 16 ЗУ «Про страхування»):

ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ СТРАХУВАННЯ

ВИДИ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ

Залежно від форм страхування законодавець розрізняє:

договір обов'язкового страхування укладається незалежно від волевиявлення сторін, тобто обов'язок його укладення впливає із вказівки закону (наприклад, у ст. 7 ЗУ «Про страхування» встановлено перелік випадків обов'язкового страхування життя, здоров'я, майна або відповідальності перед іншими особами за свій рахунок чи за рахунок заінтересованої особи);

договір добровільного страхування укладається залежно від волевиявлення сторін (наприклад, у ст. 6 ЗУ «Про страхування» міститься орієнтовний перелік випадків добровільного страхування).

Залежно від предмета страхування розрізняють:

договір майнового страхування – володіння, користування і розпорядження майном;

договір особистого страхування – життя, здоров'я, працездатність та пенсійне забезпечення;

договір страхування відповідальності – відшкодування шкоди, завданої страхувальником.

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ОBOB'ЯЗKOBOTO CTPAХУBAHHЯ

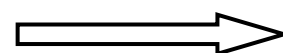
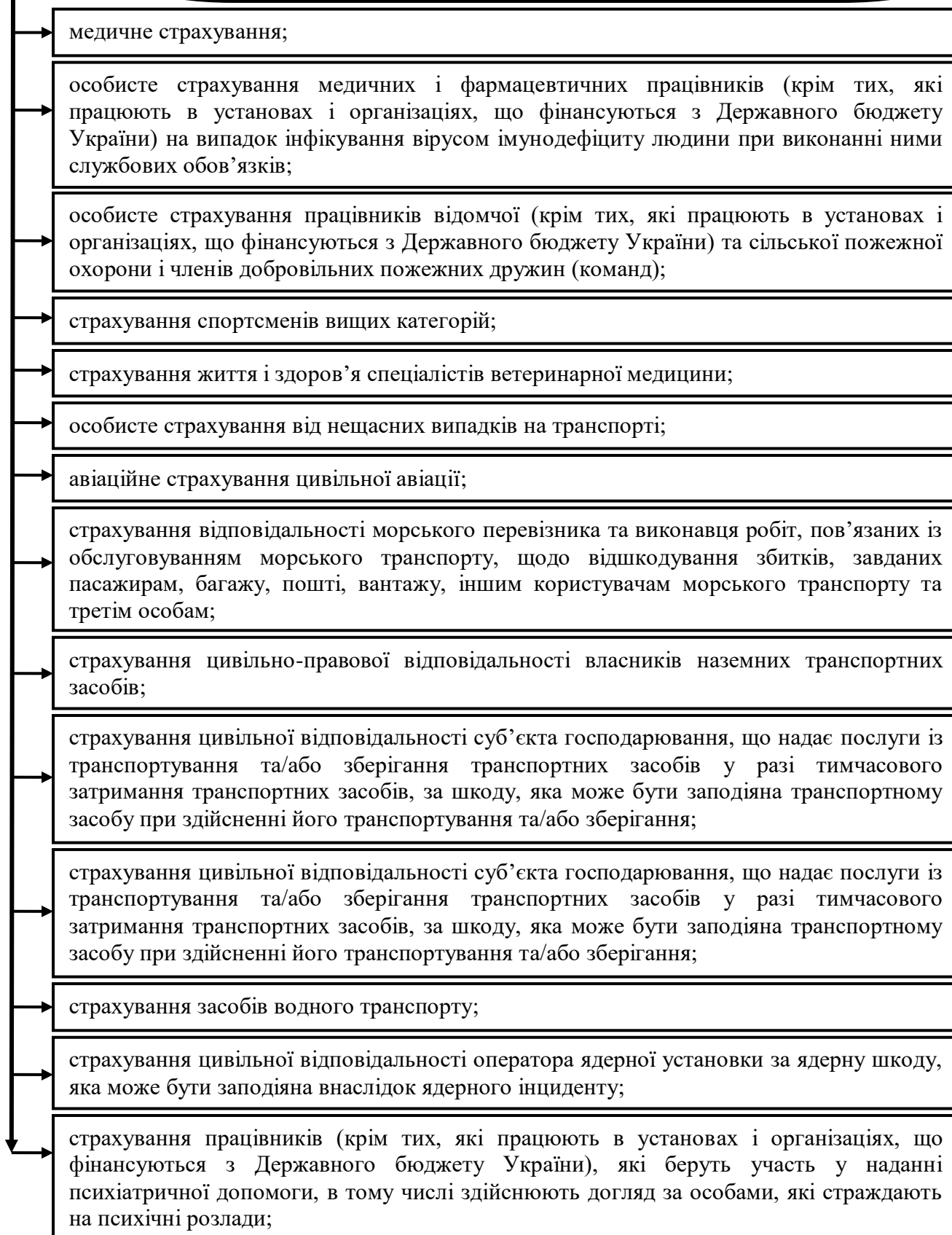
Обов'язковим страхуванням вважають обов'язкові внесення відповідним колом страхувальників фіксованих страхових платежів, коли необхідність відшкодування матеріального збитку або надання грошової допомоги зачіпає інтереси не лише конкретного потерпілого, але й державні інтереси.

Принципи обов'язкового страхування:

- 1) **врегульованість законодавчими актами**, згідно з якими страховик зобов'язаний прийняти до страхування певні об'єкти, а страхувальники – вносити встановлені страхові платежі. В законодавстві встановлюється: сукупність об'єктів, що підлягають обов'язковому страхуванню; порядок визначення величини тарифних ставок або середніх їх розмірів з наданням права регіональної їх диференціації; періодичність внесення страхових внесків; обсяг страхової відповідальності; рівень страхового забезпечення. Зазначаються також основні права і обов'язки сторін щодо дотримання умов договору страхування;
- 2) суцільне охоплення об'єктів, які законодавством віднесені до **обов'язкової форми страхування**. Щоб реалізувати цей принцип, страхові організації щорічно здійснюють по всій країні реєстрацію наявних об'єктів, перевіряють правильність нарахування страхових платежів та своєчасність їх виплати;
- 3) **розповсюдженість** на об'єкти, що вказані в законі, без будь-яких дій страхувальника. В його обов'язки не входить повідомляти страховий орган про появу в господарстві нового об'єкта, що підлягає обов'язковому страхуванню. Під час щорічної чергової реєстрації, цей об'єкт буде врахований, а страхувальник буде ознайомлений з величиною страхових внесків і строками їх внесення;
- 4) **відповідальність страхувальника** за своєчасність і виплату страхових платежів у повному обсязі. Якщо страхувальник з якихось причин порушить ці вимоги, страхові платежі стягуються за рішенням суду. Можливий і випадок пошкодження чи загибелі застрахованих об'єктів, ще не оплачених останнім черговим платежем. У такому разі страхове відшкодування підлягає виплаті з вирахуванням заборгованості по платежах. Порушення строків виплати страхових платежів зумовлює нарахування на них пені;
- 5) **обов'язкове страхування не обмежене в часі** і діє впродовж періоду, поки страхувальник користується застрахованим майном. Виключенням є старі об'єкти та ті, господаря яких не встановлено. Вони не підлягають страхуванню. Якщо ж застраховане майно переходить до іншого господаря, то дія договору страхування не припиняється і втрачає силу лише в зв'язку з загибеллю майна;
- 6) **встановлення норм страхового забезпечення** у відсотках до страхової оцінки або в повній грошовій сумі на об'єкт.

ВИДИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ

В Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування
(ст. 7 ЗУ «Про страхування»):

В Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування
(ст. 7 ЗУ «Про страхування»):

страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру;

страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;

страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених ЗУ «Про угоди про розподіл продукції»;

страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора, ліквідатора фінансової установи та працівників центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику, які визначені ним для вирішення питань щодо участі держави у капіталізації банку;

страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених ЗУ «Про нафту і газ»;

страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;

страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів;

страхування відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі;

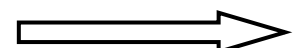
страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів;

страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України;

страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам;

страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;

страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;

В Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування
(ст. 7 ЗУ «Про страхування»):

страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України;

страхування відповідальності морського судновласника;

страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;

страхування відповідальності виробників (постачальників) продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій за шкоду, заподіяну третім особам;

страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно докільню або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів;

страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт;

страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт;

страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ;

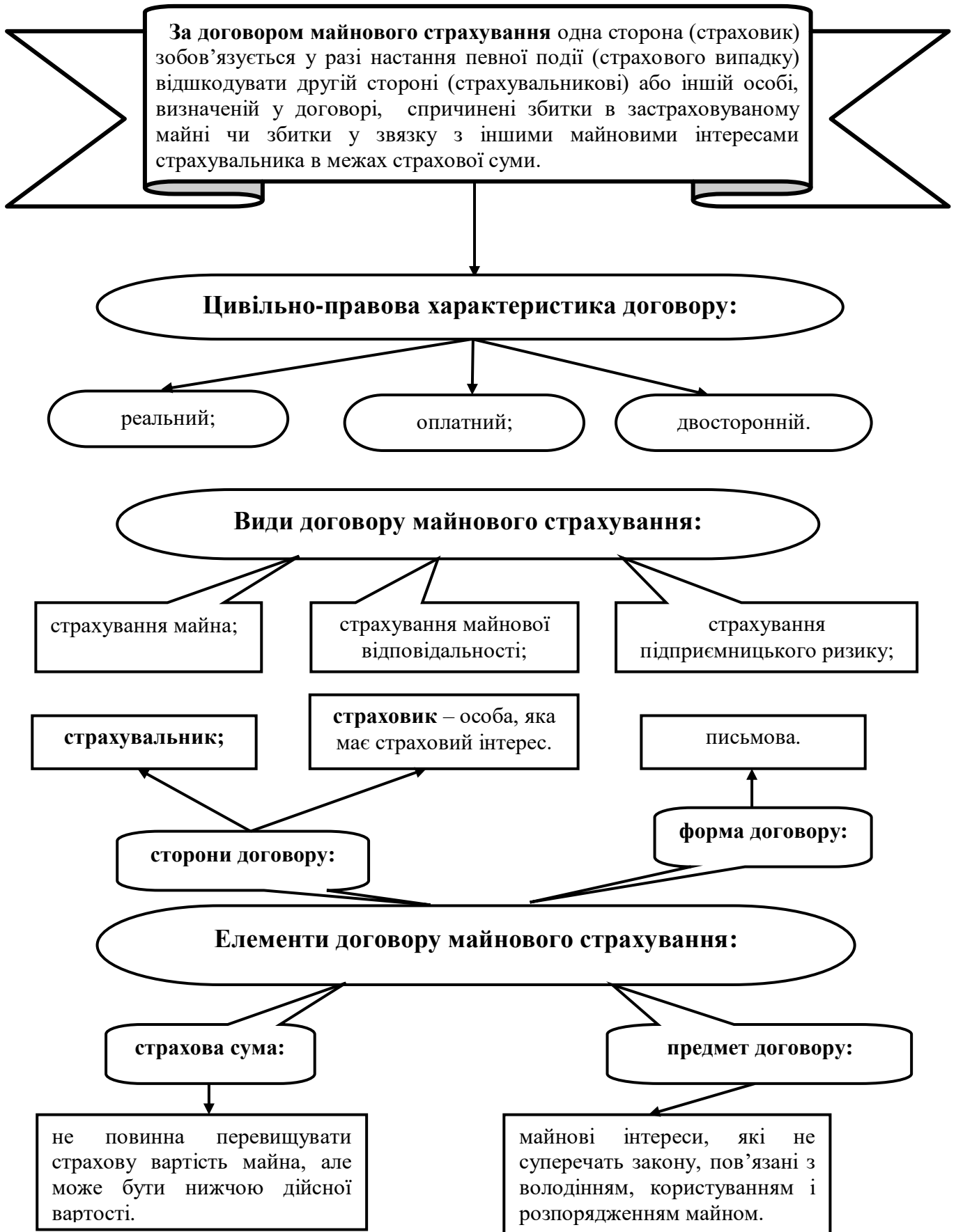
страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса;

страхування ризику невиконання гравцям призів у разі неплатоспроможності та/або банкрутства оператора державних лотерей;

страхування життя і здоров'я фахівців з розмінування (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на період їхньої участі у виконанні робіт з гуманітарного розмінування;

страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно докільню та (або) здоров'ю і майну третіх осіб під час виконання робіт з гуманітарного розмінування.

ДОГОВІР МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ

ДОГОВІР ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ

За договором особистого страхування страховик зобов'язується у разі настання страхового випадку заплатити страхувальникові або іншій особі, на користь якої укладено договір, обумовлену за договором страхову суму, незалежно від суми, яка за соціальним страхуванням чи соціальним забезпеченням належить йому для покриття шкоди.

Цивільно-правова характеристика договору:

реальний;

двосторонній;

оплатний.

Види договору особистого страхування:

ризиковані

страхова виплата виконується в разі настання страхового випадку, який може не статися взагалі (наприклад, страхування від нещасних випадків).

накопичувальні

страхова виплата виконується завжди, оскільки один з вказаних ризиків в будь-якому випадку перетвориться у страховий випадок; накопичувальні договори завжди повинні включати ризиковий елемент (наприклад, страхування життя).

Особисте страхування може здійснюватися в добровільній і обов'язковій формі.

ДОБРОВІЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ

Добровільне страхування – це страхування, яке здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог Закону. Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства (ст. 6 ЗУ «Про страхування»).

Видами добровільного страхування можуть бути:

ВІДМОВА ВІД ЗДІЙСНЕННЯ СТРАХОВОЇ ВИПЛАТИ

Страховик має право відмовитися від здійснення страхової виплати у разі

(ст.991 ЦК України:

навмисних дій страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, якщо вони були спрямовані на настання страхового випадку, крім дій, пов'язаних із виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, вчинених у стані необхідної оборони (без перевищення її меж), або щодо захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації;

вчинення страхувальником або особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного кримінального правопорушення, що призвів до страхового випадку;

подання страхувальником завідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування або про факт настання страхового випадку;

одержання страхувальником повного відшкодування збитків за договором майнового страхування від особи, яка їх завдала;

несвоєчасного повідомлення страхувальником без поважних на те причин про настання страхового випадку або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;

наявності інших підстав, встановлених законом;

договором страхування можуть бути передбачені також інші підстави для відмови здійснити страхову виплату, якщо це не суперечить закону.

Рішення страховика про відмову здійснити страхову виплату повідомляється страхувальникові у письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови.

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ

Дія договору страхування припиняється та втрачає чинність за згодою сторін, а також у разі (ст. 28 ЗУ «Про страхування»):

закінчення строку дії;

виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;

несплати страхувальником страхових платежів у встановлені договором строки. При цьому договір вважається достроково припиненим у випадку, якщо перший (або черговий) страховий платіж не був сплачений за письмовою вимогою страховика протягом десяти робочих днів з дня пред'явлення такої вимоги страхувальнику, якщо інше не передбачено умовами договору;

ліквідації страхувальника – юридичної особи або смерті страхувальника - фізичної особи чи втрати ним дієздатності;

ліквідації страховика у порядку, встановленому законодавством України;

прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним;

в інших випадках, передбачених законодавством України.

Дію договору страхування може бути достроково припинено за вимогою страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування. Дія договору особистого страхування не може бути припинена страховиком достроково, якщо на це немає згоди страхувальника, який виконує всі умови договору страхування, та якщо інше не передбачено умовами договору та законодавством України.

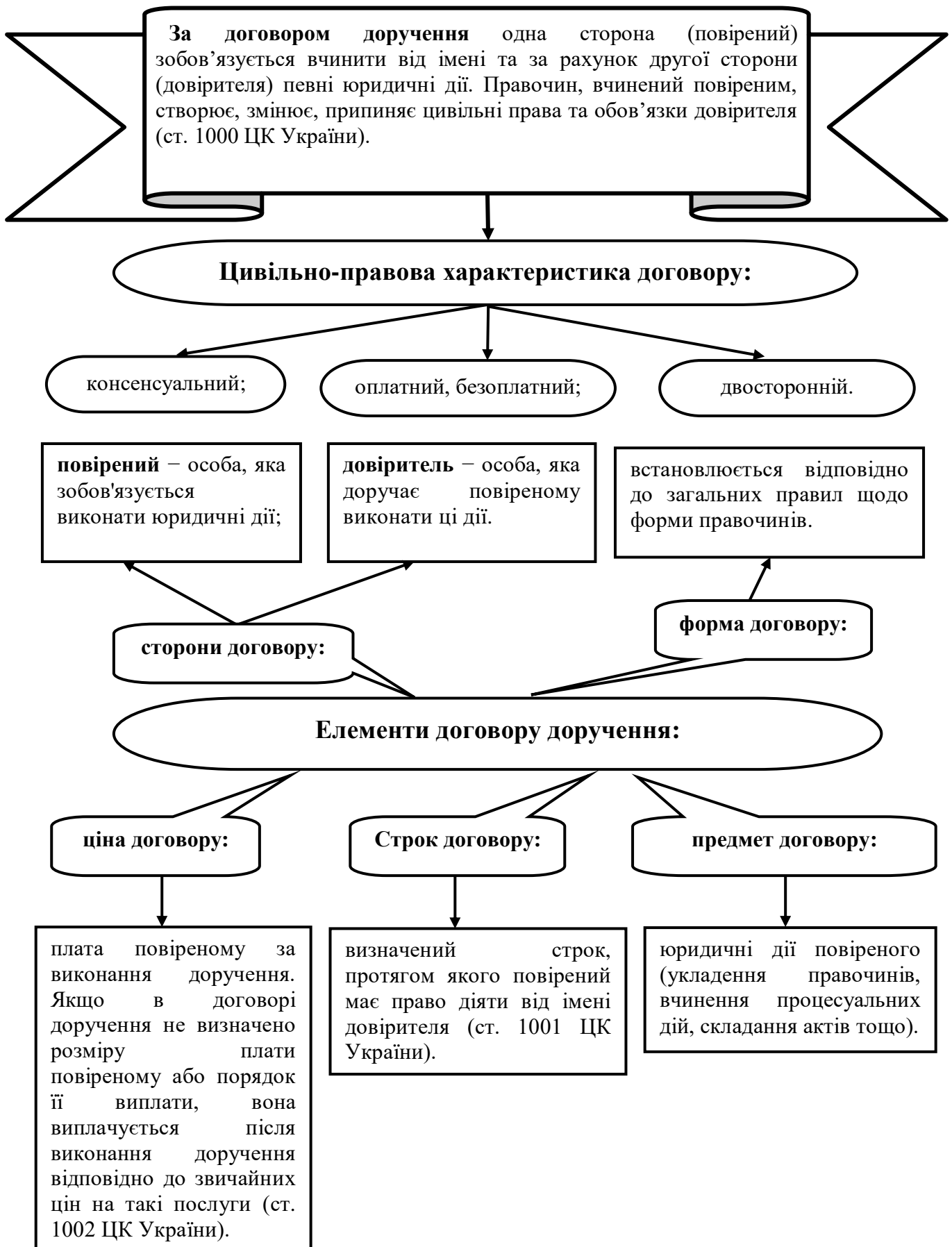
Про намір достроково припинити дію договору страхування будь-яка сторона зобов'язана **повідомити іншу не пізніше як за 30 календарних днів** до дати припинення дії договору страхування, якщо інше ним не передбачено.

У разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик виплачує страхувальнику викупну суму, яка є майновим правом страхувальника за договором страхування життя.

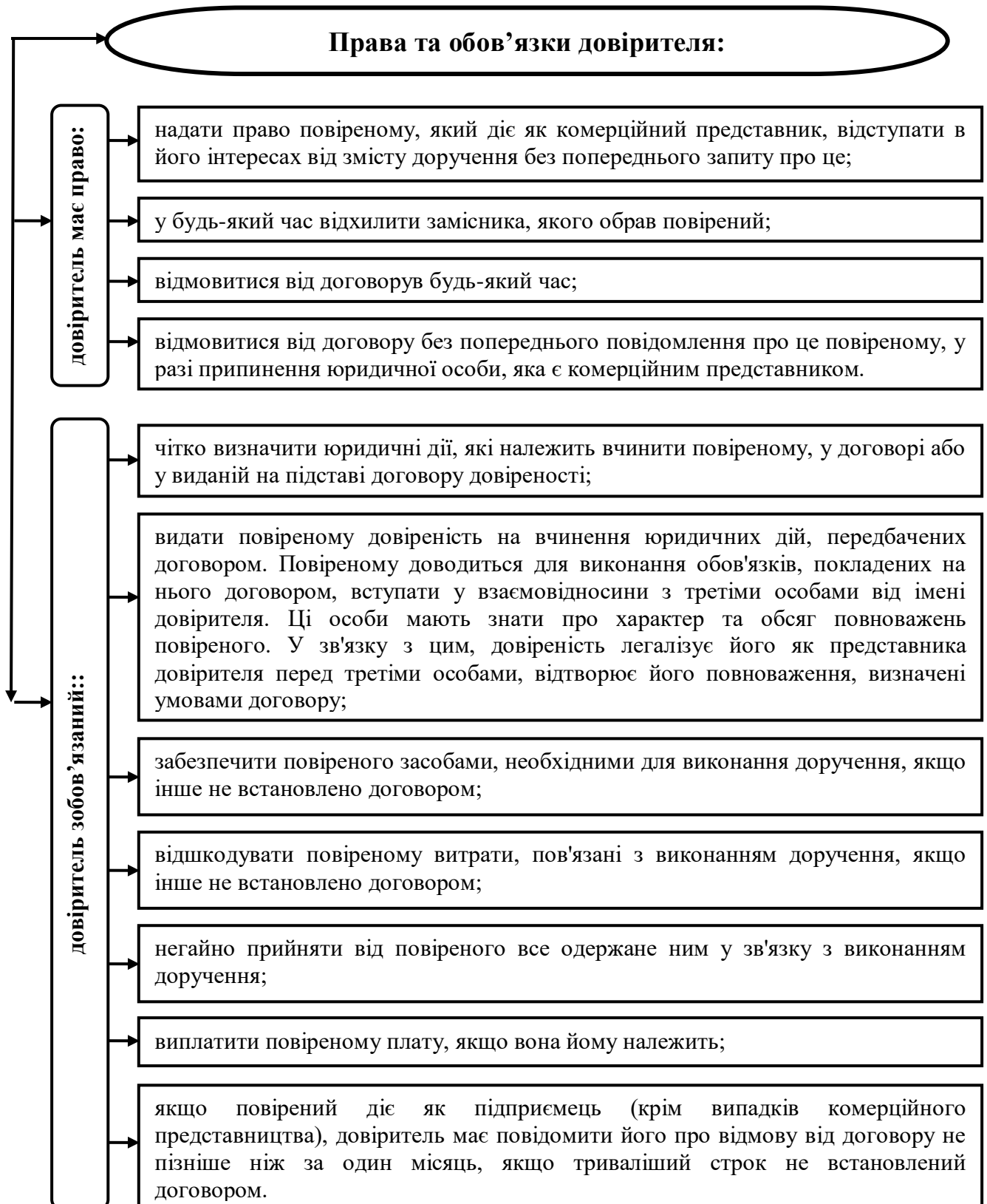
Якщо вимога страховика зумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, страхувальнику повертається викупна сума.

ДОРУЧЕННЯ (ГЛ. 68 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДОВІРИТЕЛЯ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОВІРЕНОГО

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ

Підставами припинення договору доручення є такі:

належне виконання зобов'язання сторонами договору доручення (ст. 599 ЦК України). У випадку, якщо закріплений в довіреності перелік юридичних дій, які належить вчинити повіреному, не охоплює предмета договору доручення, реалізація повноважень, визначених у довіреності, не припиняє правовідношення представництва;

закінчення строку договору доручення, якщо він передбачений в договорі. Якщо для належного виконання договору доручення була видана довіреність із зазначенням строку дії, після його закінчення правовідносини представництва не припиняються. У таких випадках, правовідносини представництва існуватимуть до закінчення строку, який передбачений договором доручення;

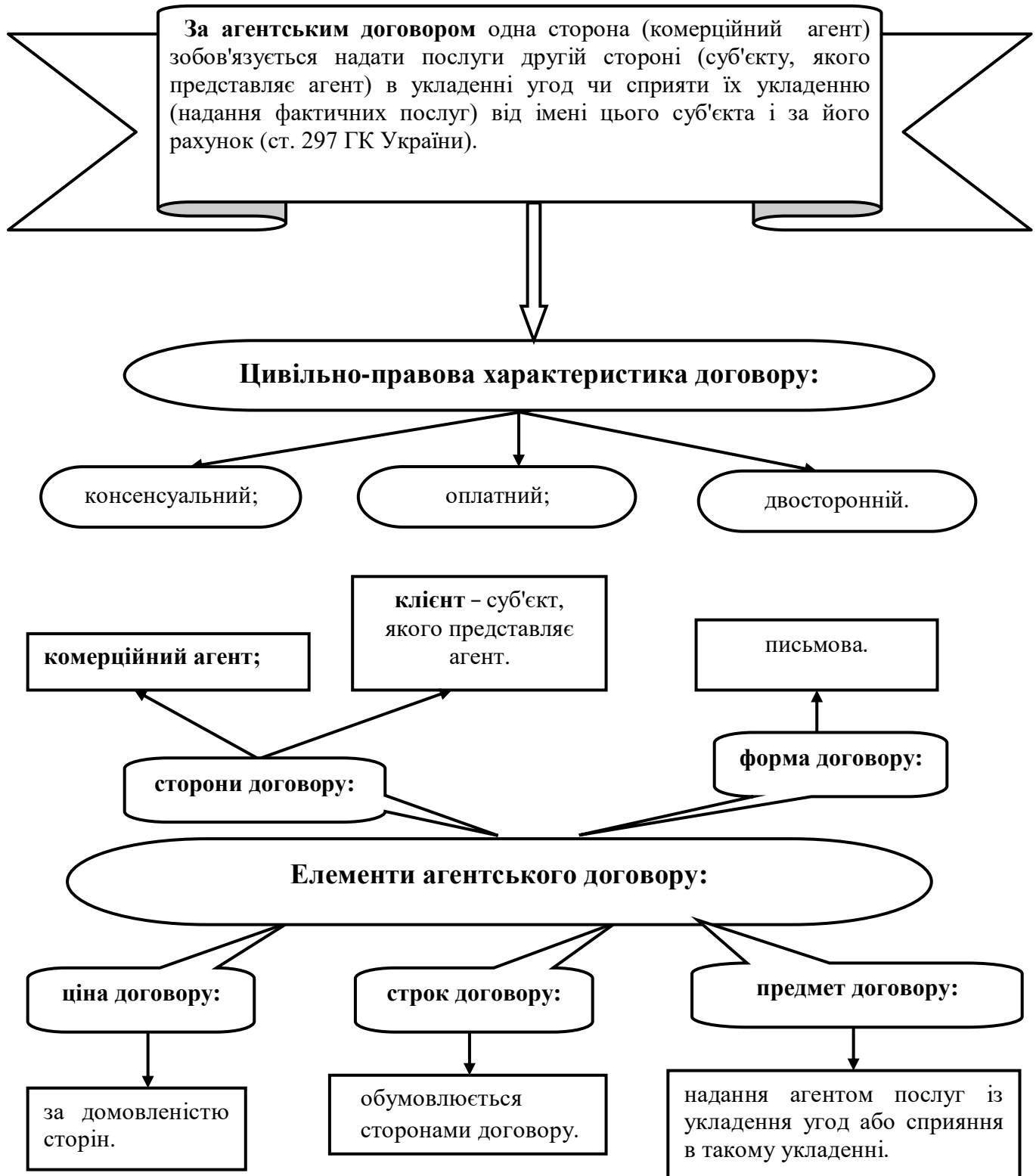
відмова довірителя або повіреного від договору доручення. Відмова від права на відмову від договору доручення є нікчемною. Існує спеціальне правило стосовно припинення договору доручення за участю повіреного, який діє як підприємець. Сторона, яка відмовилася від договору, має повідомити другу сторону про відмову від договору не пізніше як **за один місяць** до його припинення, якщо триваліший строк не встановлений договором (ч. 3 ст. 1008 ЦК України).

ліквідація юридичної особи, яка є стороною договору доручення (довірителем, повіреним). У разі ліквідації юридичної особи – повіреного ліквідатор повинен повідомити довірителя про припинення договору доручення та вжити заходів, необхідних для охорони майна довірителя, зберегти його речі, документи та передати довірителеві (ч. 2 ст. 1010 ЦК України). Договір доручення припиняється також у зв'язку з припиненням підприємницької діяльності фізичної особи–підприємця, яка виступає повіреним або довірителем;

визнання довірителя або повіреного недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності або визнання безвісно відсутнім (п. 2 ч. 1 ст. 1008 ЦК України);

смерть довірителя, повіреного; договір має особисто – довірчий характер і не передбачає правонаступництва, тобто можливості передачі прав та обов'язків сторін іншим особам. У разі смерті повіреного його спадкоємці повинні повідомити довірителя про припинення договору доручення та вжити заходів, необхідних для охорони майна довірителя, зокрема зберегти його речі, документи та передати їх довірителеві (ч. 1 ст. 1010 ЦК України).

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ АГЕНТСЬКОГО ДОГОВОРУ

ЗМІСТ ТА ІСТОТНІ УМОВИ АГЕНТСЬКОГО ДОГОВОРУ**Комерційний агент зобов'язаний:**

- виконати доручення відповідно до умов укладення договору і вказівок суб'єкта (клієнта);
- надавати звіти в порядку і в строк, установлений договором.

Комерційний агент має право:

- залучати до виконання доручення третіх осіб шляхом укладення субагентського договору;
- вимагати відшкодування понесених ним витрат, пов'язаних із виконанням доручення.

Права та обов'язки сторін:**Суб'єкт (клієнт) має право:**

- звільнити агента від представлення звіту.

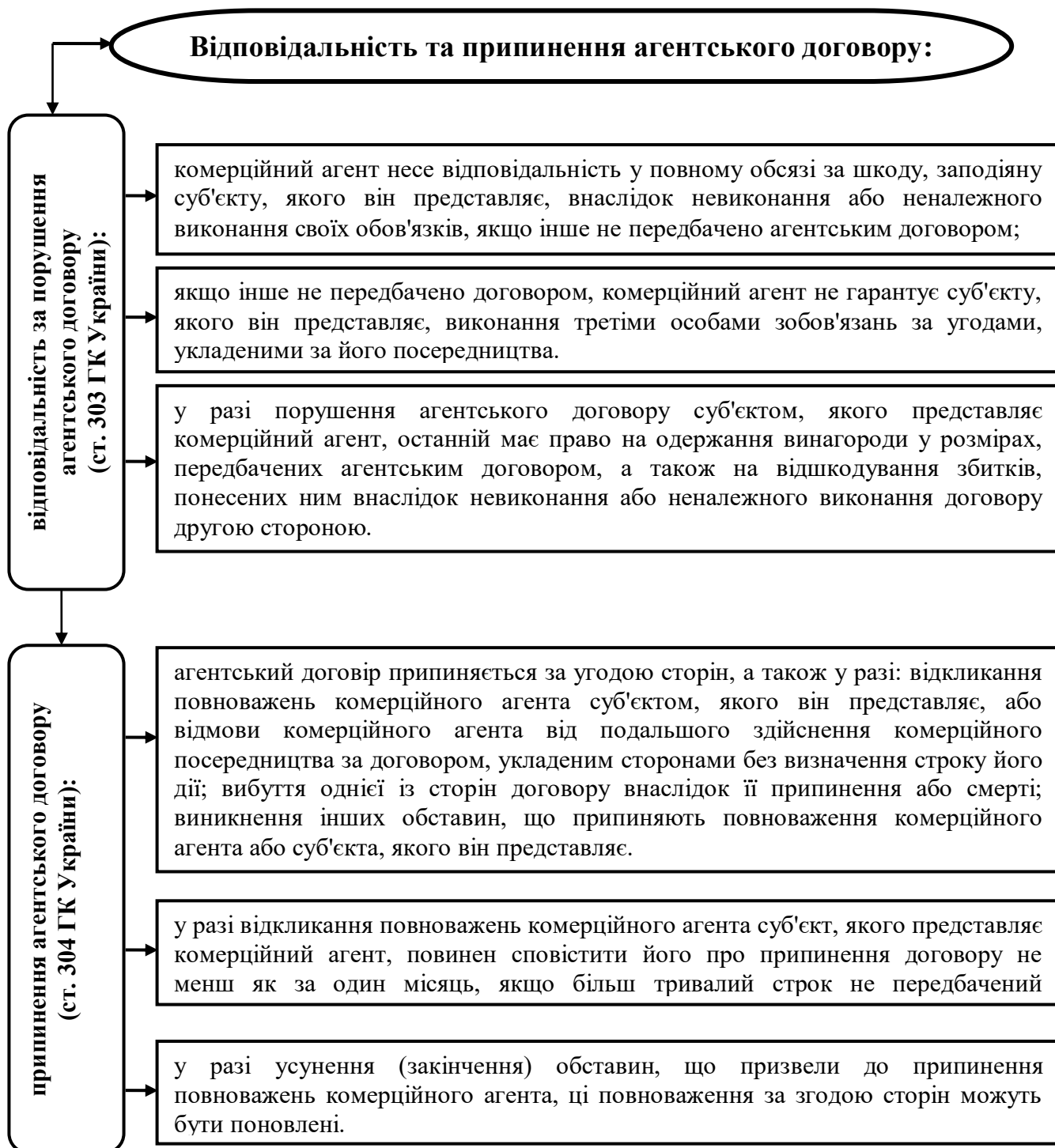
Суб'єкт (клієнт) зобов'язаний:

- виплатити агенту винагороду і відшкодувати понесені ним збитки при виконанні зобов'язання.

ГК України визначає такі істотні умови агентського договору:

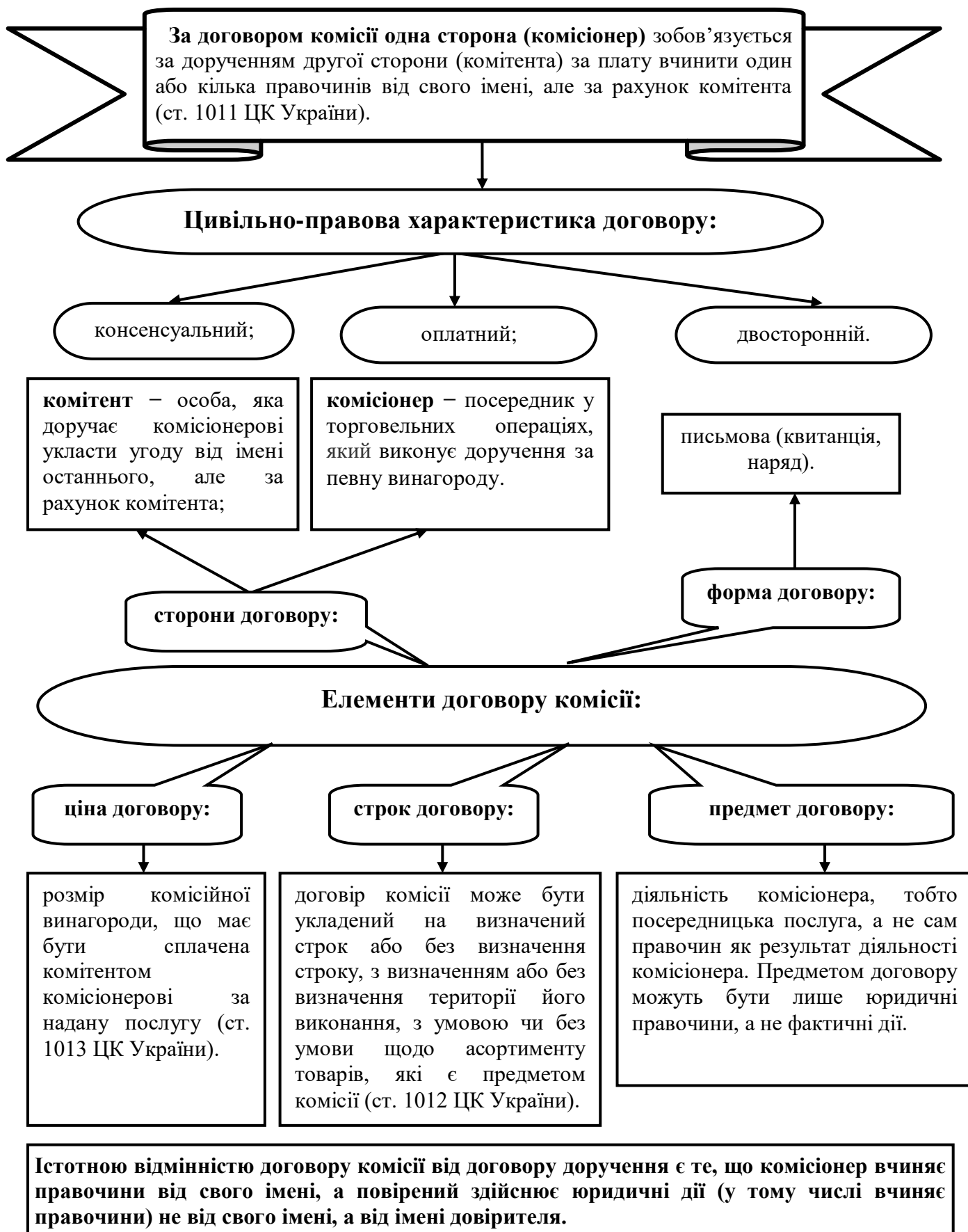
- предмет, ціна, термін дії договору (ст. 180 ГК України);
- сфера, характер, порядок виконання агентом посередницьких послуг;
- права і обов'язки сторін;
- умови і розмір винагороди комерційному агенту;
- санкції у разі порушення сторонами умов договору;
- форма підтвердження повноважень комерційного агента.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АГЕНТСЬКОГО ДОГОВОРУ

КОМІСІЯ (ГЛ. 69 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ КОМІСІЇ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ КОМІСІЇ

комітент зобов'язаний:

- забезпечити комісiонера усiм необхідним для виконання обов'язку перед третьою особою (ч. 1 ст. 1016 ЦК України);
- виплатити комісiонерові плату за надану йому послугу;
- відшкодувати витрати, зроблені ним у зв'язку з виконанням договору;
- прийняти виконання договору;
- утримуватися від укладення договору комісії з іншими особами (ч. 2 ст. 1012 ЦК України).

комітент має право:

- в будь-який час відмовитися від виконання договору.

Права та обов'язки сторін:

комісiонер зобов'язаний:

- вчиняти правочин на умовах, найбільш вигідних для комітента, і відповідно до його вказівок;
- у зв'язку з тим, що комісiонер діє за рахунок комітента, він має право на відшкодування витрат, зроблених ним у зв'язку з виконанням своїх обов'язків (ст. 1024 ЦК України);
- діяти відповідно до вказівок комітента;
- негайно повідомити комітента про невиконання третьою особою правочину, який було вчинено в його інтересах;
- зібрати та забезпечити докази, які є необхідними для майбутнього позову – акти про недоліки майна, його втрату, недостачу та пошкодження, банківські документи, страхові свідоцтва (поліси, сертифікати) тощо;
- після вчинення правочину за дорученням комітента надати йому звіт і передати все одержане за договором комісії (ч. 1 ст. 1022 ЦК України).

права комісiонера:

- укласти договір субкомісії (ст. 1015 ЦК України). Договір субкомісії укладається за згодою комітента;
- притримати річ, яка має бути передана комітентові, для забезпечення своїх вимог за договором комісії (ч. 1 ст. 1019 ЦК України);
- у разі невиконання комітентом обов'язку, передбаченого ч. 1 ст. 1016 ЦК України, може ставитися питання про застосування правил щодо прострочення боржника (ст. 613 ЦК України).

Якщо комісiонер визначив умови договору, а комітент вчинив правочин на більш вигідних умовах, то відповідно до ч. 2 ст. 1014 ЦК України додатково одержана вигода належить комітентові.

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ КОМІСІЇ

Договір комісії припиняється у випадку:

належного виконання договору комісії. За загальним правилом, правова мета договору комісії вважається досягнутою, а доручення комітента виконаним, якщо комісіонер вчинив один або декілька правочинів з третіми особами. В тих договорах, де комісіонер приймає на себе делькредере перед комітентом на виконання третьою особою укладеного договору, правовий результат слід вважати досягнутим лише після виконання договору третьою особою;

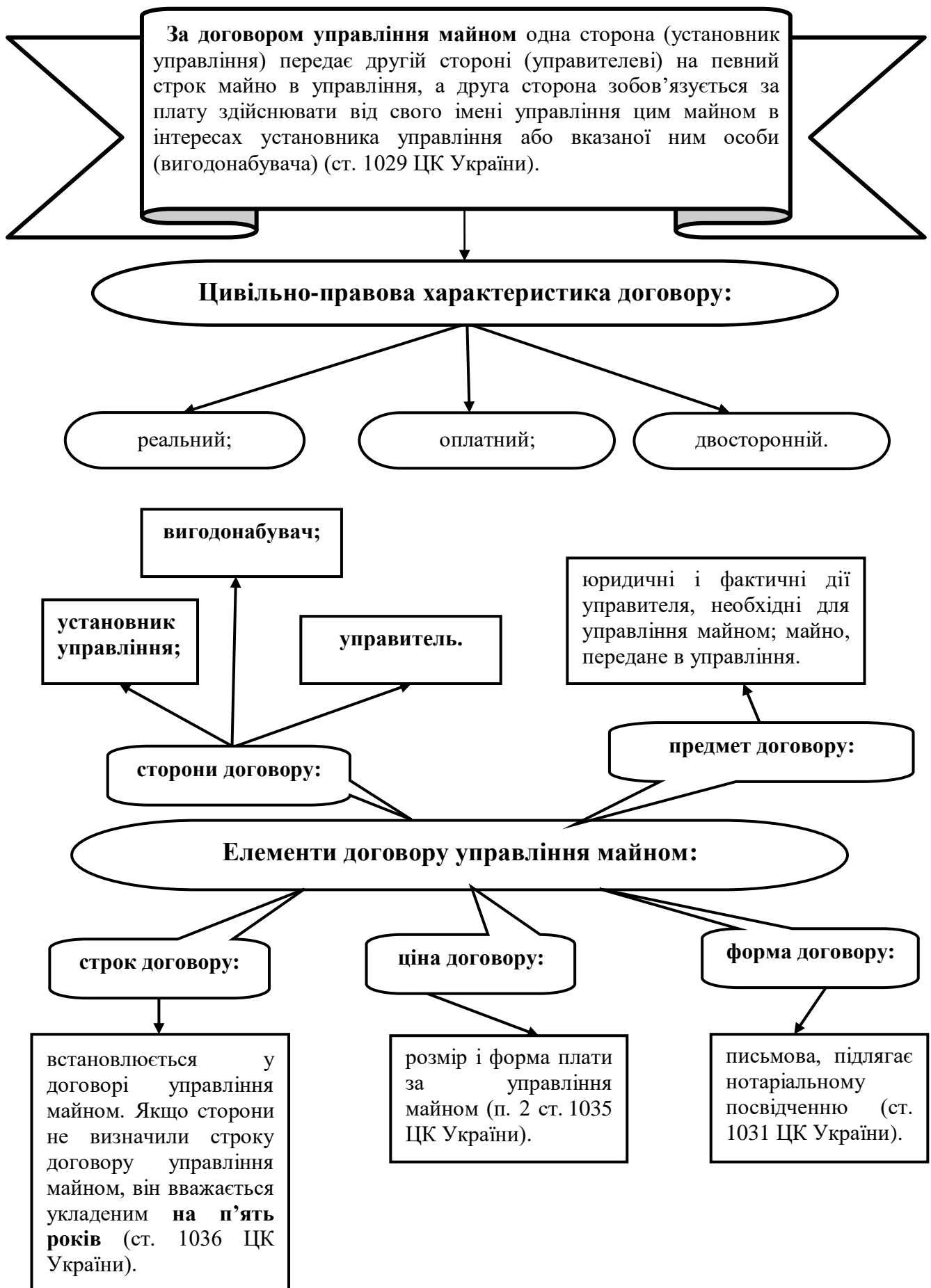
відмови комітента від договору комісії (ст. 1025 ЦК України). Якщо договір комісії укладено без визначення строку, комітент повинен повідомити комісіонера про відмову від договору не пізніше ніж **за тридцять днів**. Комітент повинен у строк, встановлений договором, а якщо такий строк не встановлений, – негайно розпорядитися своїм майном, яке є у комісіонера. У разі невиконання комітентом цього обов'язку комісіонер має право передати це майно на зберігання за рахунок комітента або продати майно за найвигіднішою для комітента ціною. Комісіонер має право також на відшкодування витрат, зроблених ним у зв'язку з виконанням договору;

відмови комісіонера від договору комісії (ст. 1026 ЦК України). Комісіонер має право відмовитися від договору комісії лише тоді, коли строк не встановлений договором. Комісіонер повинен повідомити комітента про відмову від договору не пізніше ніж **за тридцять днів** та вжити заходів, необхідних для збереження майна комітента. Комітент повинен розпорядитися своїм майном, яке є у комісіонера, протягом п'ятнадцяти днів від дня отримання повідомлення про відмову комісіонера від договору. У разі невиконання комітентом цього обов'язку комісіонер має право передати це майно на зберігання за рахунок комітента або продати майно за найвигіднішою для комітента ціною;

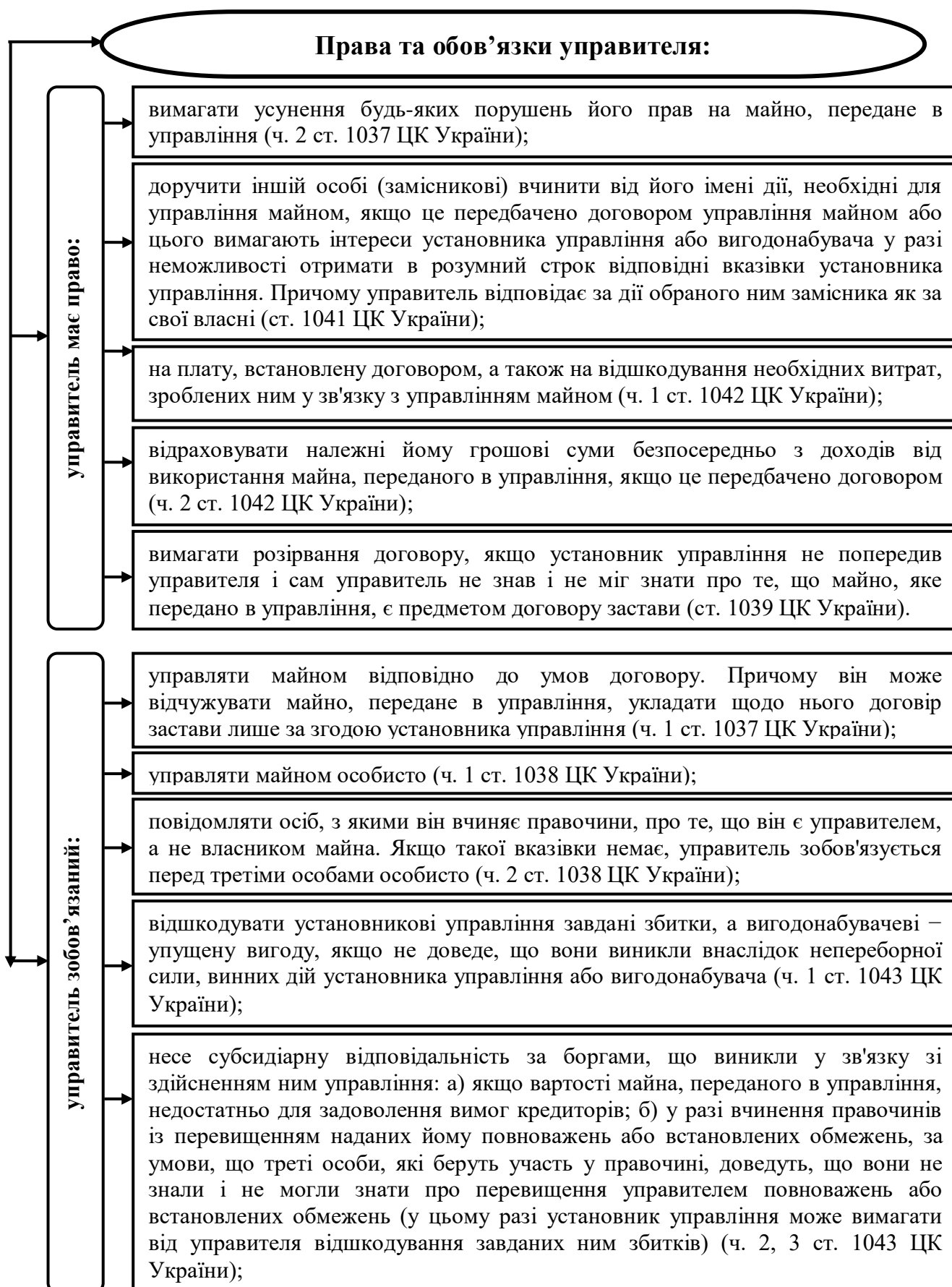
смерті фізичної особи або ліквідації юридичної особи – комісіонера (ст. 1027 ЦК України). Якщо юридична особа – комісіонер припиняється і встановлюються її правонаступники, права та обов'язки комісіонера переходять до правонаступників, якщо протягом строку, встановленого для заявлення кредитором своїх вимог, комітент не повідомить про відмову від договору.

УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ (ГЛ. 70 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УПРАВИТЕЛЯ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УСТАНОВНИКА

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УПРАВИТЕЛЯ ЗА ДОГОВОРОМ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ**Відповідальність управителя:**

1. Управитель, який не виявив при управлінні майном належної турботливості про інтереси установника управління або вигодонабувача, зобов'язаний відшкодувати установникові управління завдані збитки, а вигодонабувачеві – упущену вигоду.

Управитель відповідає за завдані збитки, якщо не доведе, що вони виникли внаслідок непереборної сили, винних дій установника управління або вигодонабувача.

2. Управитель несе субсидіарну відповідальність за боргами, що виникли у зв'язку із здійсненням ним управління, якщо вартості майна, переданого в управління, недостатньо для задоволення вимог кредиторів.

3. Субсидіарна відповідальність управителя, встановлена ч. 2 ст. 1043 ЦК України, настає також у разі вчинення правочинів з перевищенням наданих йому повноважень або встановлених обмежень, за умови, що треті особи, які беруть участь у правочині, доведуть, що вони не знали і не могли знати про перевищення управителем повноважень або встановлених обмежень. У цьому разі установник управління може вимагати від управителя відшкодування завданих ним збитків (ст. 1043 ЦК України).

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

Договір управління майном припиняється у разі:

загибелі майна, переданого в управління (п. 1 ч. 1 ст. 1044 ЦК України). Відповідно до загальних положень ЦК України про право власності (ч. 1 ст. 323) ризик випадкової загибелі та випадкового пошкодження (псування) майна, переданого в управління, несе його установник, якщо інше не встановлено договором управління або законом;

припинення договору за заявою однієї зі сторін у зв'язку із закінченням його строку (п. 2 ч. 1 ст. 1044 ЦК). Договір управління майном може бути достроково припинений, якщо це передбачено договором, або за рішенням суду (п. 10 ч. 1 ст. 1044 ЦК України);

повного завершення виконання сторонами договору управління майном (п. 9 ч. 1 ст. 1044 ЦК України);

відмови вигодонабувача від одержання вигоди за договором (п. 4 ч. 1 ст. 1044 ЦК України);

односторонньої відмови сторони від договору управління майном. ЦК України передбачає можливість відмови як управителя, так і установника управління від договору у зв'язку з неможливістю управителя здійснювати управління майном (п. 6 ч. 1 ст. 1044 ЦК України). Установник управління має право відмовитися від договору з іншої причини за умови виплати управителеві плати, передбаченої договором (п. 7 ч. 1 ст. 1044 ЦК України). Це пов'язано із збереженням правомочності розпорядження належним майном, яку він вправі здійснювати самостійно. Відповідно до ч. 2 ст. 1044 ЦК України у разі відмови однієї сторони від договору управління майном вона повинна повідомити другу сторону про це **за три місяці** до припинення договору, якщо договором не встановлений інший строк;

визнання управителя недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності або смерті (п. 5 ч. 1 ст. 1044 ЦК України).

визнання фізичної особи – установника управління банкрутом (п. 8 ч. 1 ст. 1044 ЦК України);

смерті фізичної особи – вигодонабувача або ліквідації юридичної особи-вигодонабувача, якщо інше не встановлено договором (п. 3 ч. 1 ст. 1044 ЦК України).

ПОЗИКА. КРЕДИТ. БАНКІВСЬКИЙ ВКЛАД (ГЛ. 71 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПОЗИКИ

За договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості (ст. 1046 ЦК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

реальний;

безоплатний;

оплатний;

односторонній.

- укладений між фізичними особами на суму, яка не перевищує **п'ятдесятикратного розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян**, і не пов'язаний із здійсненням підприємницької діяльності хоча б однією із сторін;
- позичальникові передані речі, визначені родовими ознаками (ч. 2. ст. 1048 ЦК України).

грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками.

предмет договору:

проценти за договором позики, що може бути істотною умовою, якщо на цьому наполягає хоча б одна зі сторін (крім безоплатного договору позики) (ч. 1 ст. 1048 ЦК України).

ціна договору:

за домовленістю сторін.

строк договору:

Елементи договору позики:

форма договору:

письмова, якщо його сума не менш як у **десять разів** перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа, – незалежно від суми (ст. 1047 ЦК України).

сторони договору:

позикодавець.

позичальник;

ОБОВ'ЯЗКИ ТА НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧАЛЬНИКОМ**Обов'язки позичальника:**

повернути позикодавцеві позику (грошові кошти, речі, визначені родовими ознаками) у такій самій кількості, такого самого роду та такої самої якості, що були передані йому позикодавцем у строк та в порядку, що встановлені договором (ч. 1 ст. 1049 ЦК України);

сплатити грошову суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми відповідно до ст. 625 ЦК України, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом, – у разі, якщо позичальник не повернув грошову суму позики (ч. 1 ст. 1050 ЦК України);

сплатити неустойку відповідно до статей 549-552 ЦК України, яка нараховується від дня, коли речі мали бути повернуті, до дня їх фактичного повернення позикодавцеві, незалежно від сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК України – у разі, якщо позичальник своєчасно не повернув речі, визначені родовими ознаками (ч. 1 ст. 1050 ЦК України).

Наслідки порушення договору позичальником:

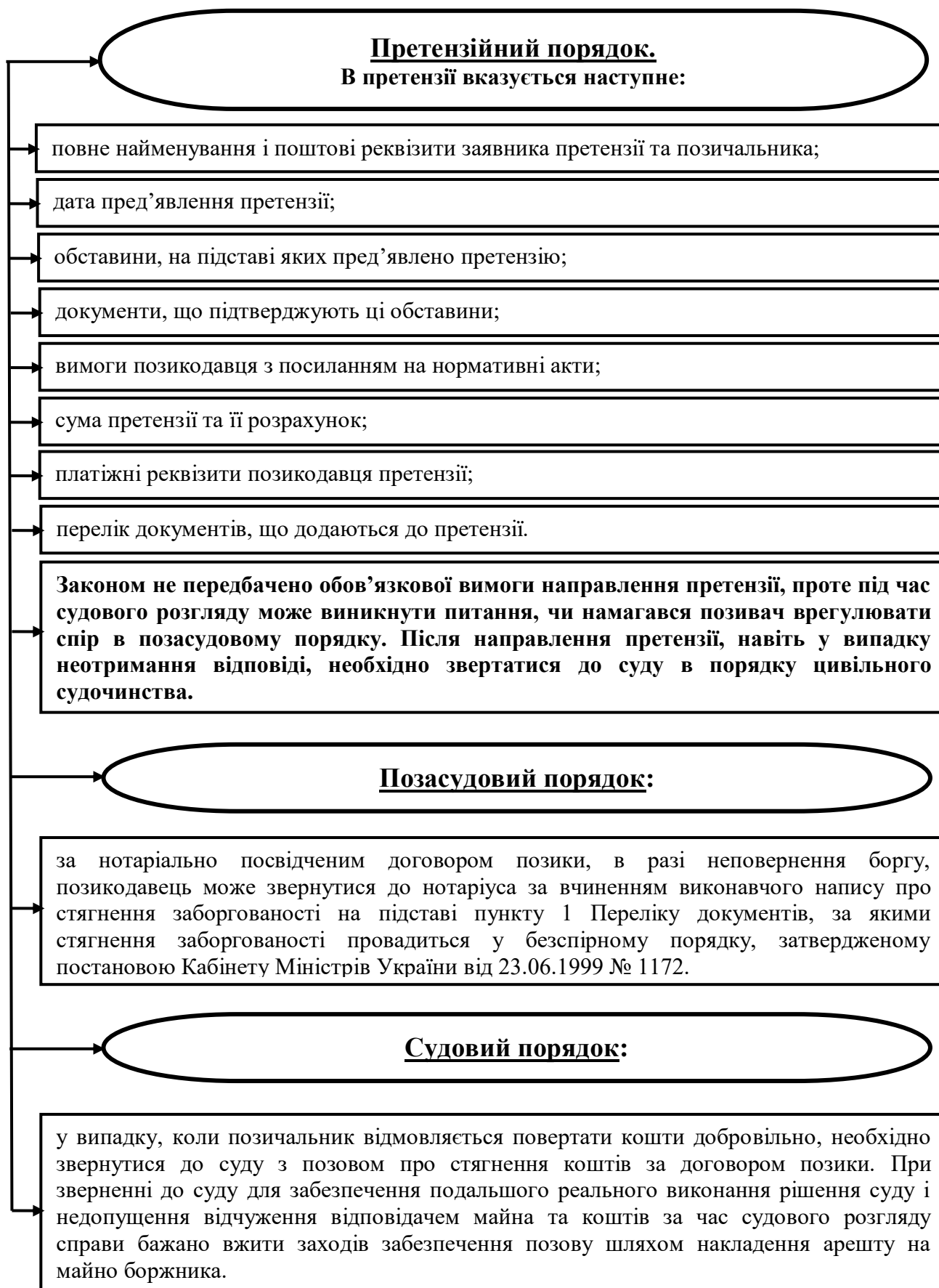
у відповідності до ст. 1050 ЦК України якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов'язаний сплатити грошову суму відповідно до ЦК України;

якщо позичальник своєчасно не повернув речі, визначені родовими ознаками, він зобов'язаний сплатити неустойку відповідно до статей 549-552 ЦК України, яка нараховується від дня, коли речі мали бути повернуті, до дня їх фактичного повернення позикодавцеві, незалежно від сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК України;

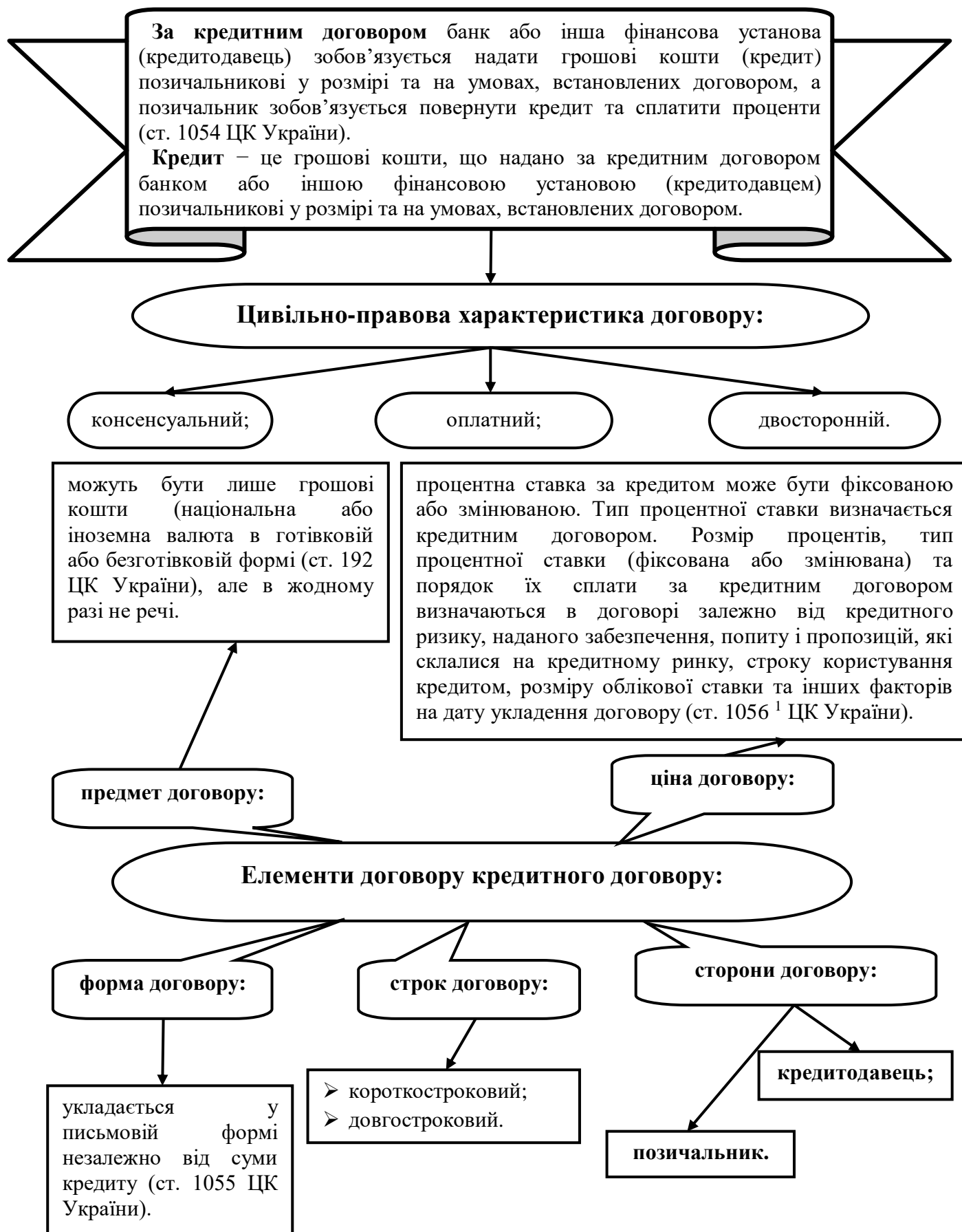
якщо договором встановлений обов'язок позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати процентів, належних йому відповідно до ст. 1048 ЦК України;

з метою захисту від недобросовісного позикодавця позичальник має нормативно закріплене ст. 1051 ЦК України право оспорювати договір позики на тій підставі, що грошові кошти або речі насправді не були одержані ним від позикодавця або були одержані у меншій кількості, ніж встановлено договором.

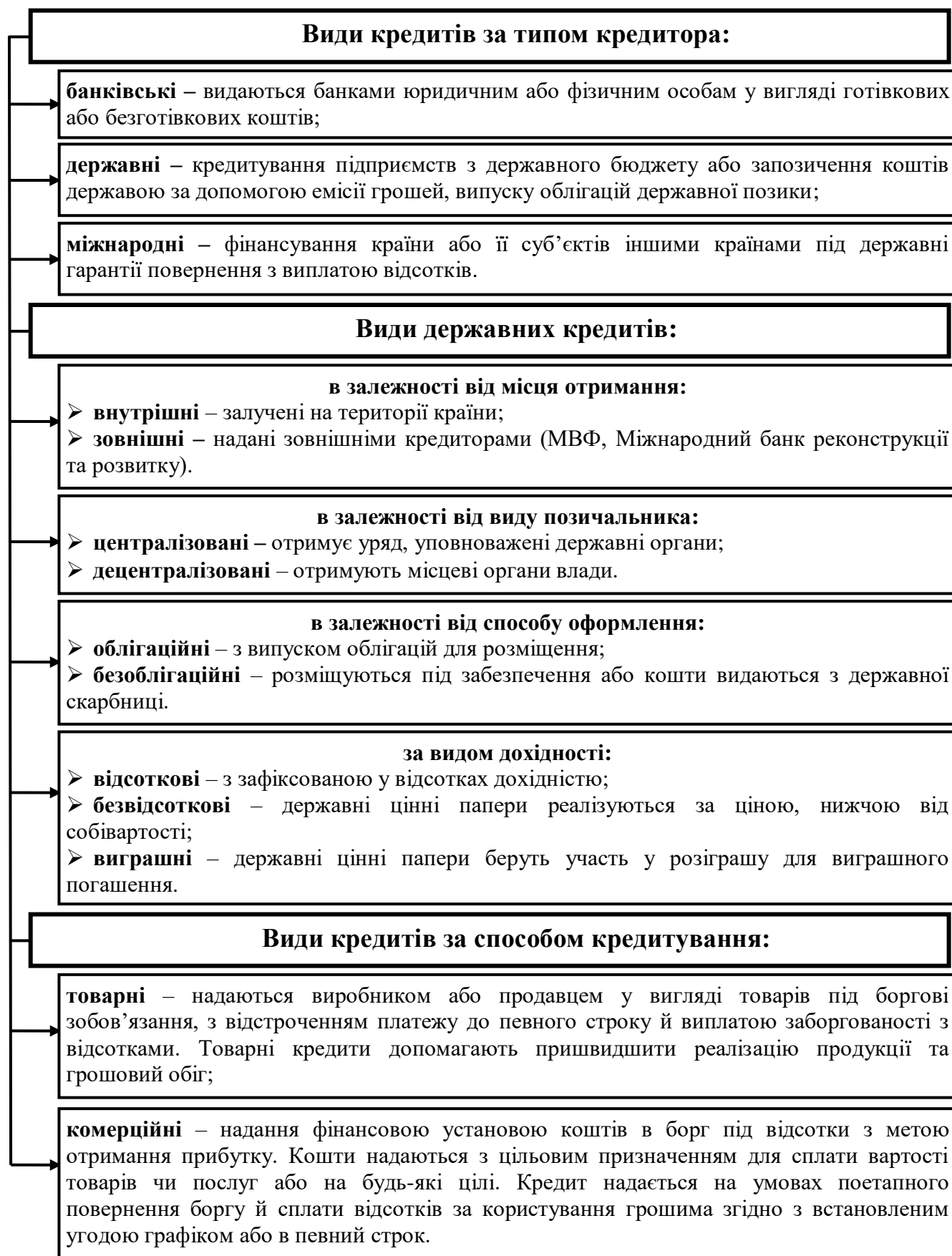
СТЯГНЕННЯ КОШТІВ ЗА ДОГОВОРОМ ПОЗИКИ

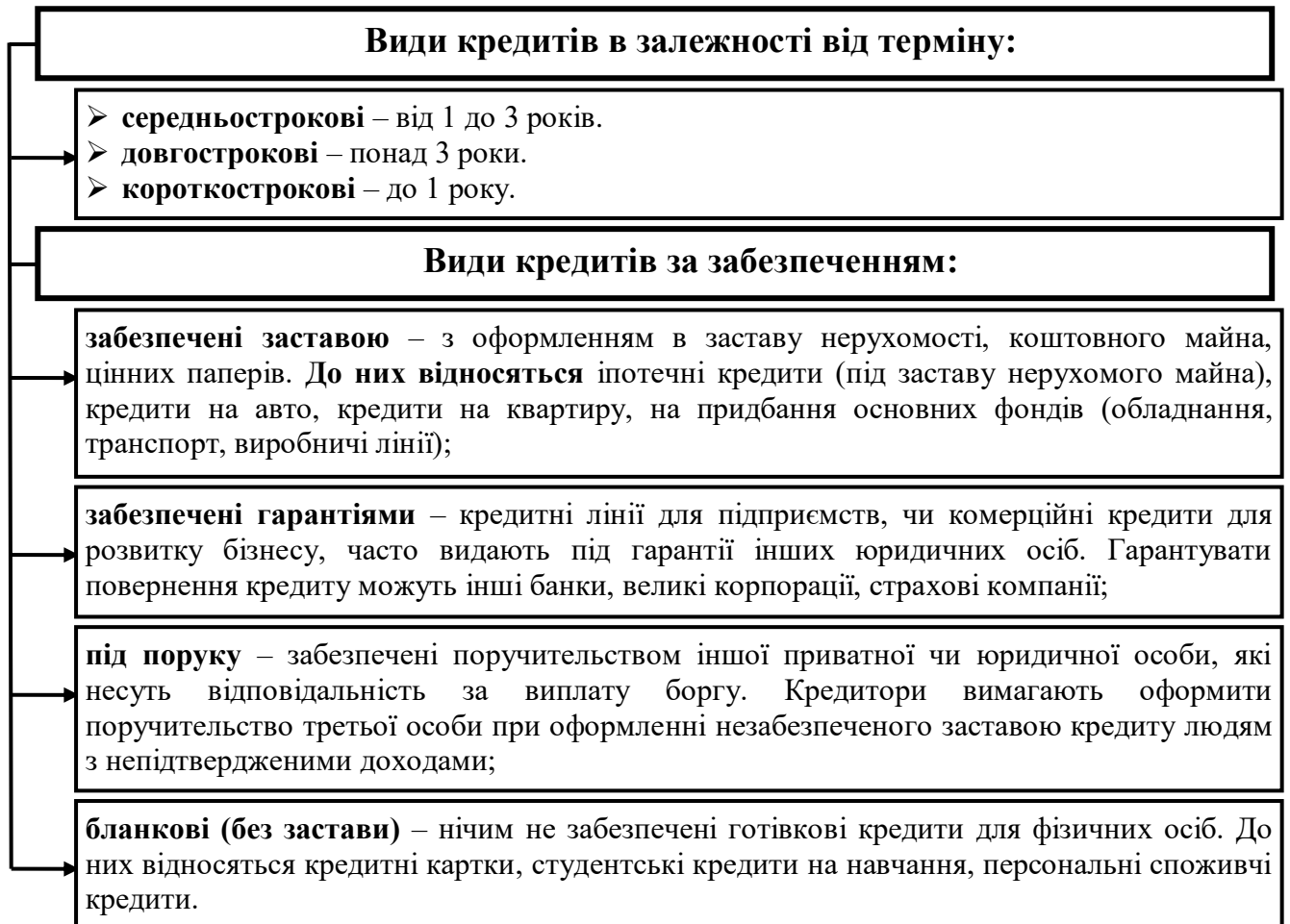

КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР

КЛАСИФІКАЦІЯ КРЕДИТІВ

СПОЖИВЧИЙ КРЕДИТ

Споживчий кредит – грошова позика для потреб окремого домогосподарства, зазвичай має цільове призначення, видається для конкретних видів споживання. Наприклад, кредит на житло, автокредит, трозстрочка на придбання побутових товарів. Можуть бути забезпеченими (іпотечні, ломбардні) або незабезпеченими (експрес кредит, мікрокредит), довгостроковими або короткостроковими.

За призначенням споживчі кредити поділяються:

товарні (розстрочки) – безпосередньо пов'язані з торгівлею й призначені для купівлі будь-яких товарів з виплатою вартості товару частинами;

грошові (кредити готівкою) – для кредитування фізичних осіб без певного цільового призначення. Готівку можна зняти з карти або отримати в касі банку, витратити, наприклад – на лікування, навчання, подорож, купівлю товарів.

За способом оформлення:

стандартні – надаються постійним клієнтам фінустанов, без повторної подачі документів, можливо в автоматичному режимі;

одноразові – видають новим клієнтам, які звертаються вперше, й раніше не мали кредитних відносин з банком. Для оформлення позики позичальник подає необхідні документи, довідки;

револьверні – це кредити, які автоматично поновлюються у встановлений угодою термін;

контокорентні – поточний рахунок з кредитним лімітом, який автоматично погашається з кожним надходженням коштів та автоматично поновлюється після погашення заборгованості. Наприклад – кредитні картки з лімітом, овердрафт;

кредитна картка – це новий фінансовий інструмент, який одночасно забезпечує доступ до банківського рахунку та до кредитування. Кредитка обслуговує інтереси трьох учасників економічних відносин – кредитора, позичальника й продавця споживчих товарів.

Види готівкових споживчих кредитів:

- **інвестиційний кредит** (домогосподарствам на будівництво або ремонт);
- **на розвиток приватного господарства** (на придбання техніки, кормів, худоби, матеріалів, тощо);
- **на побутові товари** (на авто, побутову техніку, меблі для дому);
- **на оплату будь-яких товарів чи послуг** (для особистих потреб без необхідності їх вказувати);
- **ломбардні позики** (на особисті потреби під заставу цінного майна);
- **кредитні картки** (особиста кредитна лінія для кредитування споживчих потреб).

ВИДИ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

До кредитних операцій належать
(ст. 47, 49 ЗУ «Про банки і банківську діяльність»):

розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;

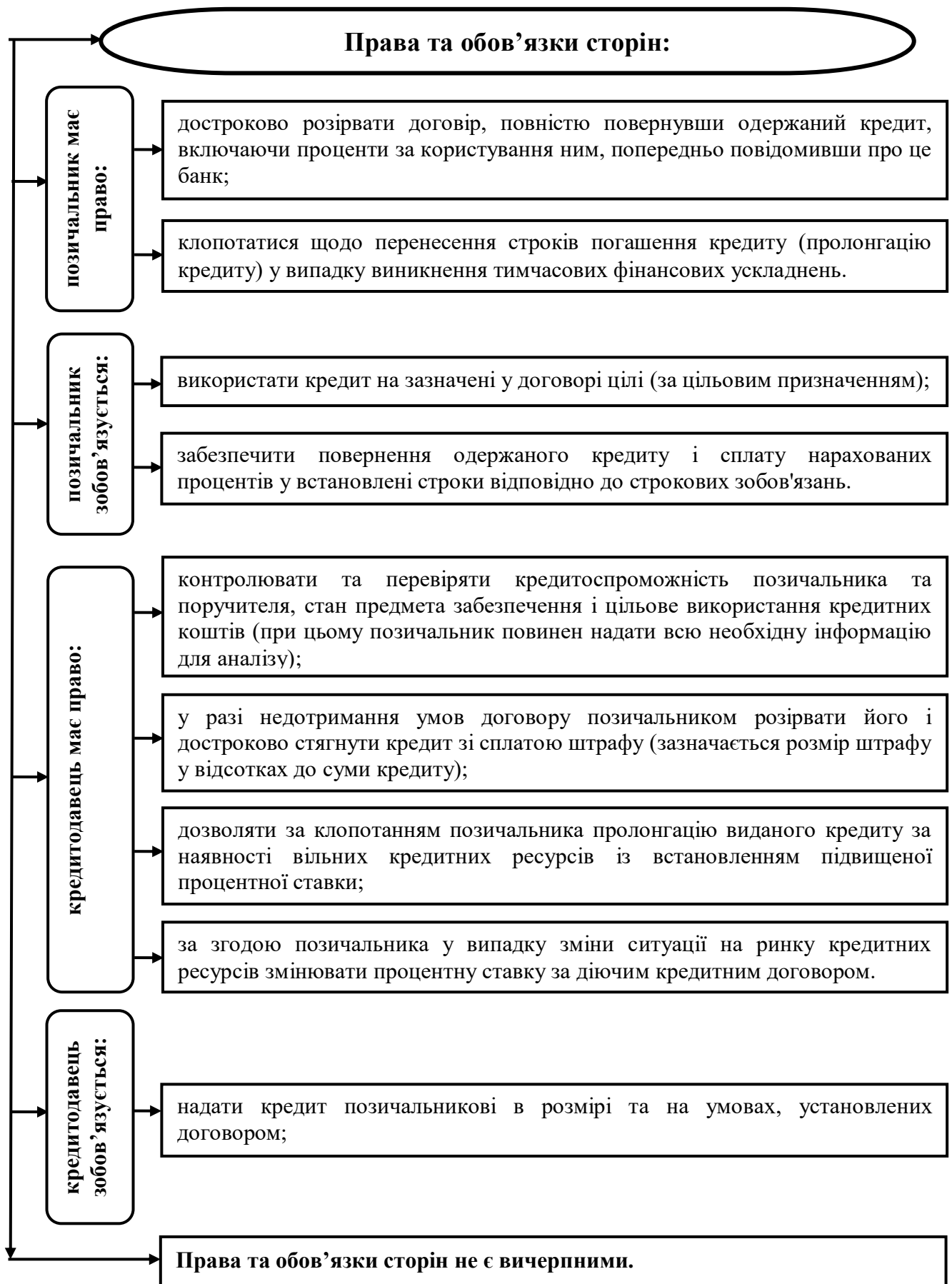
здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;

надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;

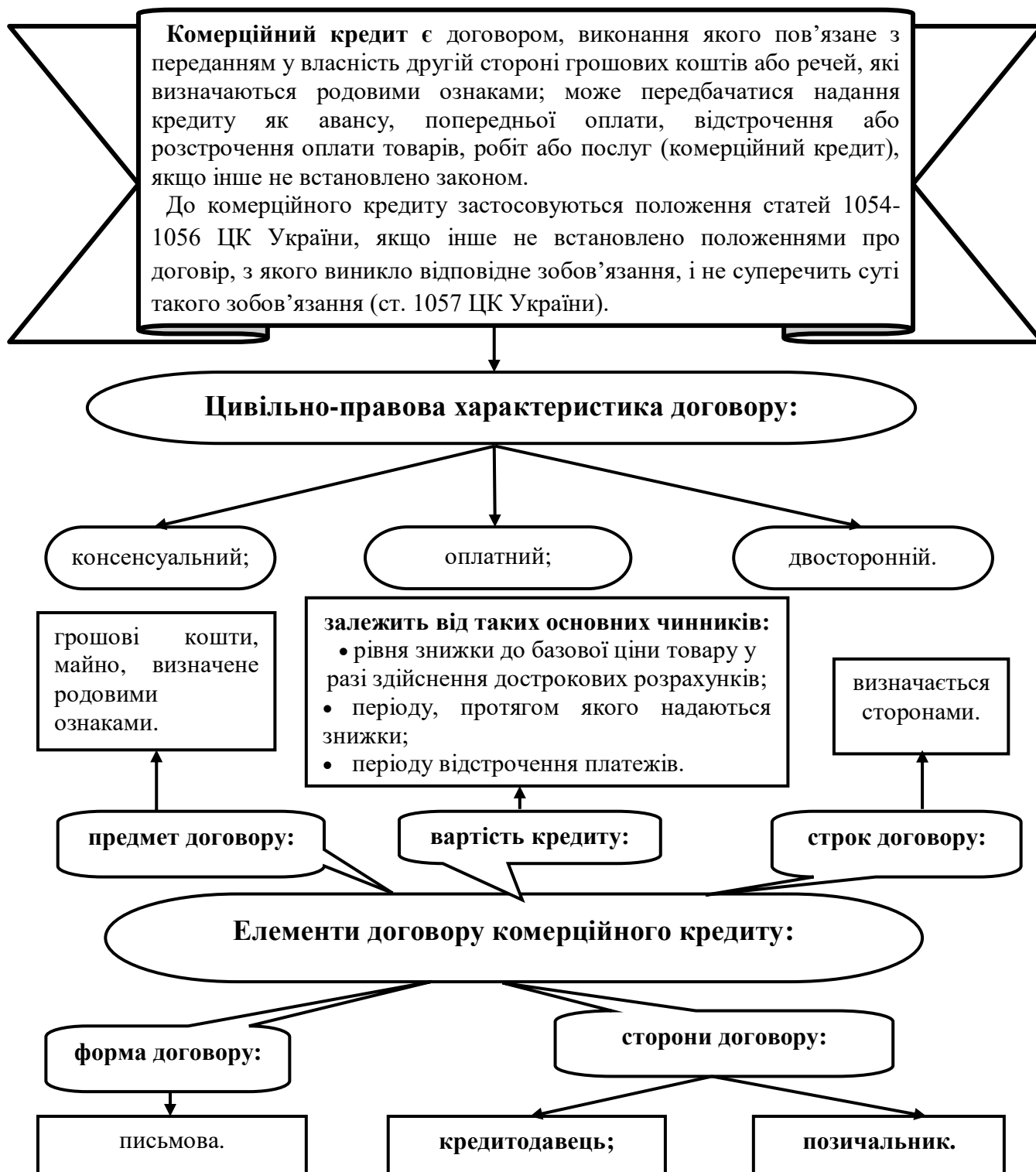
придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);

придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);

ЗМІСТ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ

КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ

ВИДИ ТА ПЛАТІЖНІ ЗАСОБИ КОМЕРЦІЙНОГО КРЕДИТУ

Виділяють наступні види комерційного кредиту:

фірмовий – кредит це традиційна форма кредитування, при якій постачальник (продавець) надає кредит покупцеві у формі відстрочки платежу. Різновидом фірмового кредиту є аванс покупця, який виплачується постачальнику після підписання договору;

вексельний (обліковий) кредит – це кредит продавця векселетримачу шляхом покупки (обліку) векселя до настання терміну платежу. У разі оформлення комерційного кредиту за допомогою векселя інших угод про надання кредиту не укладається. Вексель допомагає вирішити проблему нестачі обігових коштів і високої вартості кредитних ресурсів;

відкритий рахунок – це договір, прийнятий обома сторонами, у відповідності з яким покупець може робити періодичні закупівлі без звернення за кредитом в кожному окремому випадку. Порядок здійснення угоди такий: коли покупець замовляє товар, він негайно відвантажується, а платіж за нього здійснюється у визначені терміни після одержання рахунку;

факторинг (від англ. factor - посередник) – це різновид торгово-комісійної операції, пов'язаної з кредитуванням нестачу оборотних коштів. Факторинг являє собою інкасування дебіторської заборгованості покупця і є специфічною різновидністю короткострокового кредитування та посередницької діяльності.

Платіжні засоби комерційного кредиту:

учасники кредитних відносин при комерційному кредиті можуть регулювати свої господарські відносини та створювати платіжні засоби у вигляді векселів – зобов'язань боржника сплатити кредитору зазначену суму у визначений термін. У разі оформлення комерційного кредиту за допомогою векселя інших угод про надання кредиту не укладається;

учасники кредитних відносин при комерційному кредиті можуть регулювати свої господарські відносини та створювати платіжні засоби у вигляді векселів – зобов'язань боржника сплатити кредитору зазначену суму у визначений термін. У разі оформлення комерційного кредиту за допомогою векселя інших угод про надання кредиту не укладається;

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ**Правові наслідки недійсності кредитного договору (ст. 1057¹ ЦК України):**

у разі визнання недійсним кредитного договору суд за заявою сторони в обов'язковому порядку застосовує наслідки недійсності правочину, передбачені ч. 1 ст. 216 ЦК України, та визначає грошову суму, яка має бути повернута кредитодавцю;

визнаючи недійсним кредитний договір, у якому виконання зобов'язання позичальника забезпечено заставою майна позичальника або поручителя, суд за заявою кредитодавця накладає на таке майно арешт;

арешт на майно підлягає зняттю, якщо **протягом 30 днів** з дня набрання законної сили рішенням суду про визнання недійсним кредитного договору кошти у розмірі, визначеному судом, будуть повернуті кредитодавцю. Якщо у зазначений строк зобов'язання повернути кошти не виконано, кредитодавець має право звернутися до суду з позовом про звернення стягнення на арештоване майно;

арешт на майно, накладений відповідно до частини другої цієї статті, підлягає зняттю після виконання зобов'язання повернути кредитодавцю кошти у розмірі, визначеному судом;

визнаючи недійсним договір застави, який забезпечував виконання зобов'язання позичальника за кредитним договором, суд за заявою кредитодавця накладає арешт на майно, яке було предметом застави. Такий арешт підлягає зняттю після виконання зобов'язання повернути кредитодавцю кошти за кредитним договором, а у разі визнання кредитного договору недійсним – після виконання зобов'язання повернути кредитодавцю кошти в розмірі, визначеному судом відповідно до ч. 1 ст. 1057¹ ЦК України.

ДОГОВІР БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ (ДЕПОЗИТУ)

За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором (ст. 1058 ЦК України, ст. 340 ГК України).

Цивільно-правова характеристика договору:

реальний;

публічний, якщо вкладником є фізична особа (ст. 633 ЦК України);

оплатний;

односторонній.

письмовою формою вважається внесення грошової суми, підтвержене договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту (ст. 1059 ЦК України).

строковий вклад;
вклад на вимогу.

відсотки за депозитним вкладом, які переважно вказуються у договорі за домовленістю сторін або в публічній оферті, що пропонується банком. Якщо договором не встановлений розмір відсотків, банк зобов'язаний виплачувати відсотки у розмірі облікової ставки НБУ (ст. 1061 ЦК України).

форма договору:

строк договору:

ціна договору:

Елементи договору банківського вкладу (депозиту):

предмет договору:

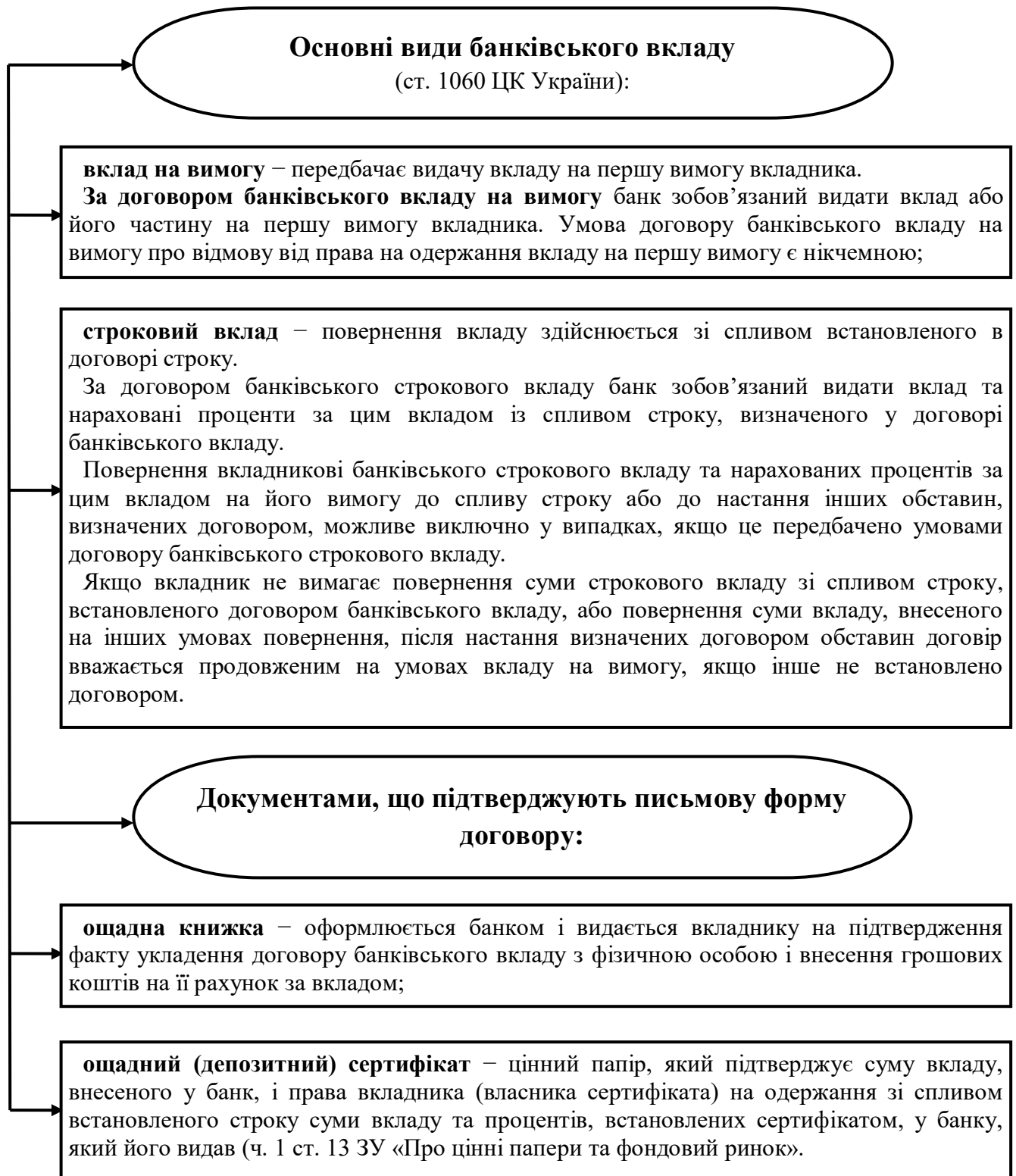
вкладник – будь-яка особа, яка визнається учасником цивільних правовідносин відповідно до обсягу своєї правосуб'єктності;

Сторони договору

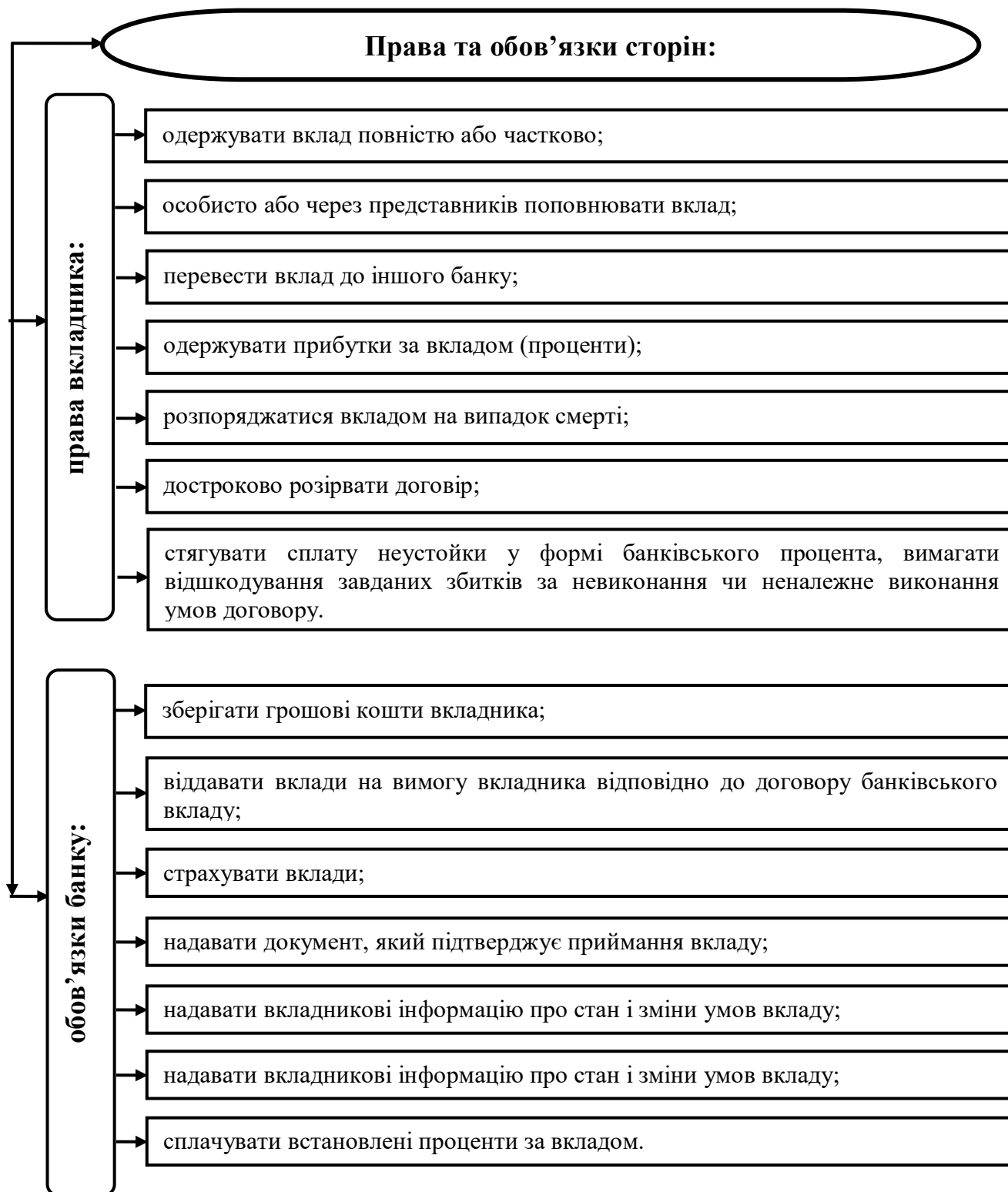
виключно грошові суми в національній або іноземній валюті (депозит).

банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків (ст. 1 ЗУ «Про банки і банківську діяльність»).

ВИДИ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ ТА ДОКУМЕНТИ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ПИСЬМОВУ ФОРМУ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ

ПРАВА ВКЛАДНИКА ТА ОБОВ'ЯЗКИ БАНКУ ЗА ДОГОВОРОМ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ (ДЕПОЗИТУ)

БАНКІВСЬКИЙ РАХУНОК (ГЛ. 72 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

Договір банківського рахунка укладається для відкриття клієнтові або визначеній ним особі рахунка у банку на умовах, погоджених сторонами.

банк зобов'язаний укласти договір банківського рахунка з клієнтом, який звернувся з пропозицією відкрити рахунок на оголошених банком умовах, що відповідають закону та банківським правилам (ч. 2 ст. 1067 ЦК України);

банк не має права відмовити у відкритті рахунка, вчинення відповідних операцій за яким передбачено законом, установчими документами банку та наданою йому ліцензією, крім випадків, коли банк не має можливості прийняти на банківське обслуговування або якщо така відмова допускається законом або банківськими правилами (ч. 2 ст. 1067 ЦК України);

банк не має права відмовити у відкритті рахунка, вчинення відповідних операцій за яким передбачено законом, установчими документами банку та наданою йому ліцензією, крім випадків, коли банк не має можливості прийняти на банківське обслуговування або якщо така відмова допускається законом або банківськими правилами. У разі необгрунтованого ухилення банку від укладення договору банківського рахунка клієнт має право на захист відповідно до ЦК України (ч. 2 ст. 1067 ЦК України);

банк має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи його право безперешкодно розпоряджатися цими коштами (ч. 2 ст. 1066 ЦК України);

банк не має права визначати та контролювати напрями використання грошових коштів клієнта та встановлювати інші обмеження його права щодо розпорядження грошовими коштами, не передбачені законом, договором між банком і клієнтом або умовами обтяження, предметом якого є майнові права на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку (ч. 3 ст. 1066 ЦК України);

положення глави 72 ЦК України застосовуються до інших фінансових установ при укладенні ними договору банківського рахунка відповідно до наданої ліцензії, а також застосовуються до кореспондентських рахунків та інших рахунків банків, якщо інше не встановлено законом (ч. 4 ст. 1066 ЦК України).

ВИДИ ПОТОЧНИХ РАХУНКІВ

Поточний рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

До поточних рахунків належать

(п. 1.8 Постанови Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах № 492 від 12.11.2003

→ **рахунки за спеціальними режимами їх використання**, що відкриваються у випадках, передбачених законами України або актами Кабінету Міністрів України;

→ **поточні рахунки типу «Н»**, що відкриваються в національній валюті офіційним представництвом і представництвом юридичних осіб-нерезидентів, які не займаються підприємницькою діяльністю на території України;

→ **поточні рахунки типу «П»**, що відкриваються в національній валюті постійним представництвом;

→ **поточні (накопичувальні) рахунки** виборчих фондів та фонду референдуму;

→ **інвестиційні рахунки**, що відкриваються нерезидентам-інвесторам в уповноважених банках України відповідно до вимог цієї Інструкції для здійснення інвестиційної діяльності в Україні, а також для повернення іноземної інвестиції та прибутків, доходів, інших коштів, одержаних іноземним інвестором від інвестиційної діяльності в Україні;

→ **вкладний (депозитний) рахунок** – рахунок, що відкривається банком клієнтам на договірній основі для зберігання грошей, які передаються клієнтами на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) і підлягають поверненню клієнтам відповідно до законодавства України та умов договору. **До вкладних (депозитних) рахунків також належать пенсійні депозитні рахунки**, що відкриваються фізичним особам відповідно до ЗУ «Про недержавне пенсійне забезпечення» для накопичення заощаджень на виплату пенсії;

→ **Рахунок умовного зберігання (ескроу)** – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зарахування на рахунок коштів та перерахування їх/видачі коштів готівкою у випадках, передбачених законодавством України, особі (особам), зазначеній (зазначеним) клієнтом (бенефіціару або бенефіціарам), або повернення таких коштів клієнту за настання підстав, передбачених договором.

ЗМІСТ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

Права та обов'язки банку:

укласти договір банківського рахунка з клієнтом, який звернувся з пропозицією (офертою) відкрити рахунок;

відповідним чином виконувати операції за рахунком, які передбачені договором, законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту;

не має права відмовити у відкритті рахунка, вчиненні відповідних операцій, окрім випадків, які не відповідають банківським правилам і закону;

має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи його право безперешкодно розпоряджатися коштами, що розміщено на його рахунку;

не має права визначати й контролювати напрямки використання грошових коштів клієнта та встановлювати інші, не передбачені договором або законом, обмеження його права розпоряджатися грошовими коштами на власний розсуд;

зараховувати грошові кошти, що надійшли на рахунок клієнта, в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не встановлено договором банківського рахунка чи законом;

за розпорядженням клієнта видати або перерахувати з його рахунка грошові кошти в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не передбачено договором банківського рахунка чи законом;

має право вимагати розірвання договору банківського рахунка: якщо сума грошових коштів, які зберігаються на рахунку клієнта, залишилася меншою від мінімального розміру, передбаченого банківськими правилами чи договором; якщо така сума не буде відновлена **протягом місяця** від дня попередження банком про це; у разі відсутності операцій за цим рахунком **протягом року**, якщо інше не встановлено договором тощо (ст. 1075 ЦК України);

Права та обов'язки клієнта:

дотримуватися банківських правил при здійсненні операцій за рахунком і при оплаті витрат банку на їх здійснення;

надавати розпорядження банку про перерахування та видання відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій щодо рахунка;

надавати розпорядження банку про списання грошових коштів із рахунка;

вимагати від банку відшкодування завданих збитків і моральної шкоди, при розголошенні банком відомостей, що становлять банківську таємницю;

надавати розпорядження банку про списання грошових коштів із рахунка;

ЧЕРГОВІСТЬ СПИСАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ З РАХУНКА

У разі одночасного надходження до банку кількох розрахункових документів, на підставі яких здійснюється списання грошових коштів, банк списує кошти з рахунку клієнта у такій черговості (ст. 1072 ЦК України):

у **першу чергу** списуються грошові кошти на підставі рішення суду для задоволення вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також вимог про стягнення аліментів;

у **другу чергу** – грошові кошти на підставі рішення суду для розрахунків щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за трудовим договором (контрактом), а також виплати за авторським договором;

у **третю чергу** – кошти на підставі інших рішень суду;

у **четверту чергу** – кошти за розрахунковими документами, що передбачають платежі до бюджету;

у **п'яту чергу** – кошти за іншими розрахунковими документами в порядку їх послідовного надходження.

У разі одночасного надходження до банку розрахункового документа, наданого відповідно до умов обтяження, предметом якого є майнові права на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку, та іншого розрахункового документа, на підставі якого здійснюється списання грошових коштів, банк списує кошти з рахунку клієнта позачергово за розрахунковим документом, наданим відповідно до умов такого обтяження. У разі одночасного надходження до банку декількох розрахункових документів, наданих відповідно до умов обтяжень, предметом яких є майнові права на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку, банк списує кошти з рахунку клієнта за такими розрахунковими документами згідно з пріоритетом відповідних обтяжень.

У разі відсутності (недостатності) грошових коштів на рахунку клієнта банк не веде обліку розрахункових документів, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

Договір банківського рахунка розривається за заявою клієнта у будь-який час. Банк не має права за заявою клієнта розривати договір банківського рахунка чи вчиняти інші дії, що мають наслідком припинення договору, у разі якщо грошові кошти, що знаходяться на відповідному рахунку, заморожені відповідно до ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Клієнт не має права без згоди обтяжувача за домовленістю з банком чи односторонньо, у тому числі шляхом односторонньої відмови від виконання зобов'язання, розривати договір банківського рахунка чи вчиняти інші дії, що мають наслідком припинення договору, у разі якщо майнові права на грошові кошти, що знаходяться на відповідному рахунку, є предметом обтяження, якщо інше не передбачено умовами обтяження. Правочини, вчинені з порушенням цієї вимоги, є нікчемними (ч. 1 ст. 1075 ЦК України).

Банк має право вимагати розірвання договору банківського рахунка (ч. 2 ст. 1075 ЦК України):

якщо сума грошових коштів, що зберігаються на рахунку клієнта, залишилася меншою від мінімального розміру, передбаченого банківськими правилами або договором, якщо така сума не буде відновлена **протягом місяця** від дня попередження банком про це;

у разі відсутності операцій за цим рахунком **протягом року**, якщо інше не встановлено договором;

у випадках, передбачених законодавством, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

в інших випадках, встановлених договором або законом.

Банк може відмовитися від договору банківського рахунка та закрити рахунок клієнта у разі (ч. 4 ст. 1075 ЦК України):

відсутності операцій за рахунком клієнта **протягом трьох років** підряд та відсутності залишку грошових коштів на цьому рахунку;

наявності підстав, передбачених ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Залишок грошових коштів на рахунку клієнта повертається клієнту.

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ

Банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам, такі відомості можуть бути надані виключно у випадках та в порядку, встановлених ЗУ «Про банки і банківську діяльність» (ч. 1 ст. 1076 ЦК України).

Банківською таємницею, зокрема, є:

→ відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;

→ операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;

→ фінансово-економічний стан клієнтів;

→ системи охорони банку та клієнтів;

→ інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності;

→ відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;

→ інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;

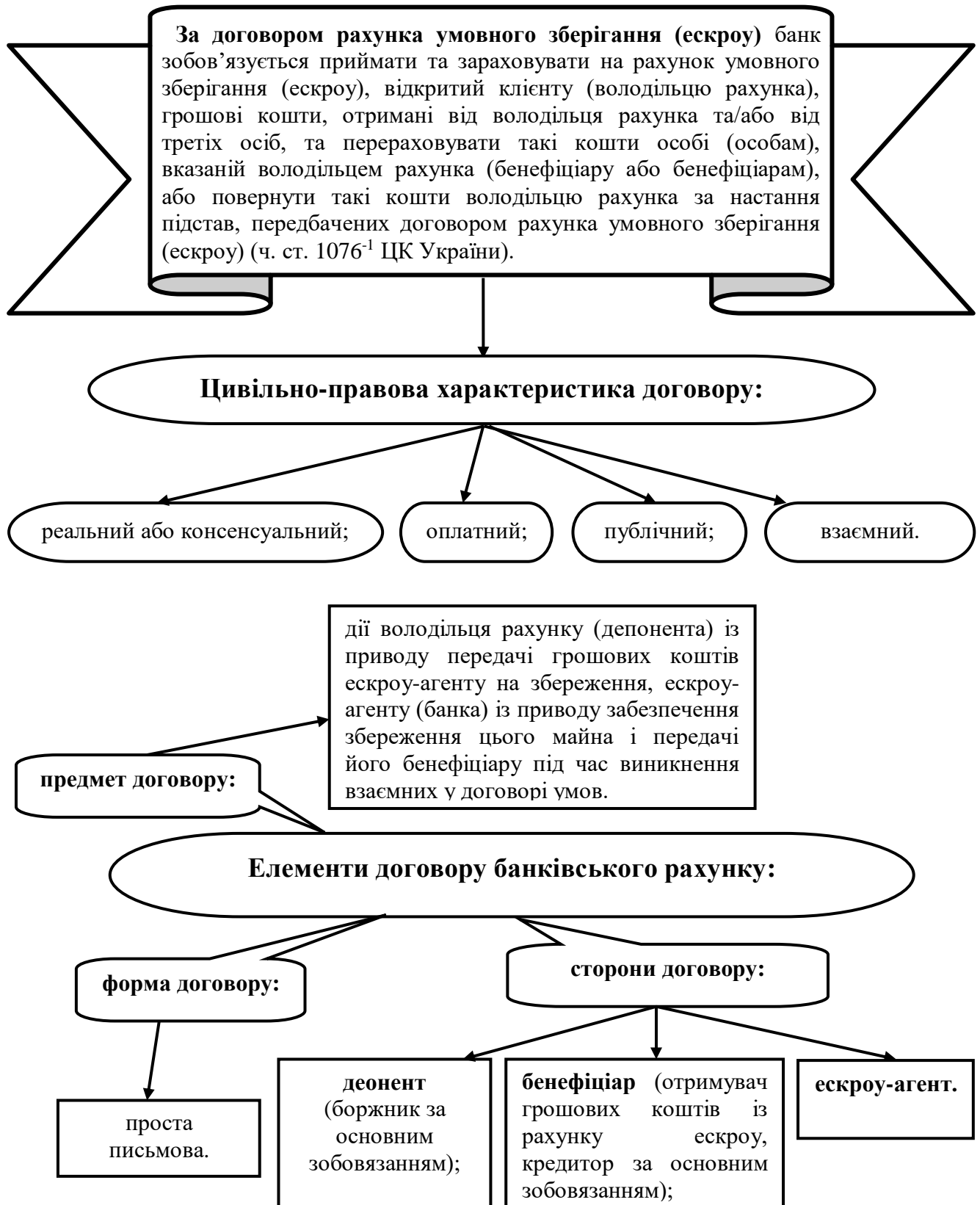
→ коди, що використовуються банками для захисту інформації;

→ інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності.

Банк зобов'язаний за письмовою вимогою обтяжувача за обтяженням, предметом якого є майнові права на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку, надавати йому інформацію про залишок коштів на відповідному рахунку, операції за ним, обтяження, стосовно яких до банку надійшли повідомлення та/або які взяті банком на облік, інші обмеження права розпоряджання рахунком у строк, за який така інформація надається клієнту, якщо право обтяжувача на отримання відповідної інформації передбачене правочином, на підставі якого виникає таке обтяження (ч. 3 ст. 1076 ЦК України).

У разі розголошення банком відомостей, що становлять банківську таємницю, клієнт має право вимагати від банку відшкодування завданих збитків та моральної шкоди (ч. 2 ст. 1076 ЦК України).

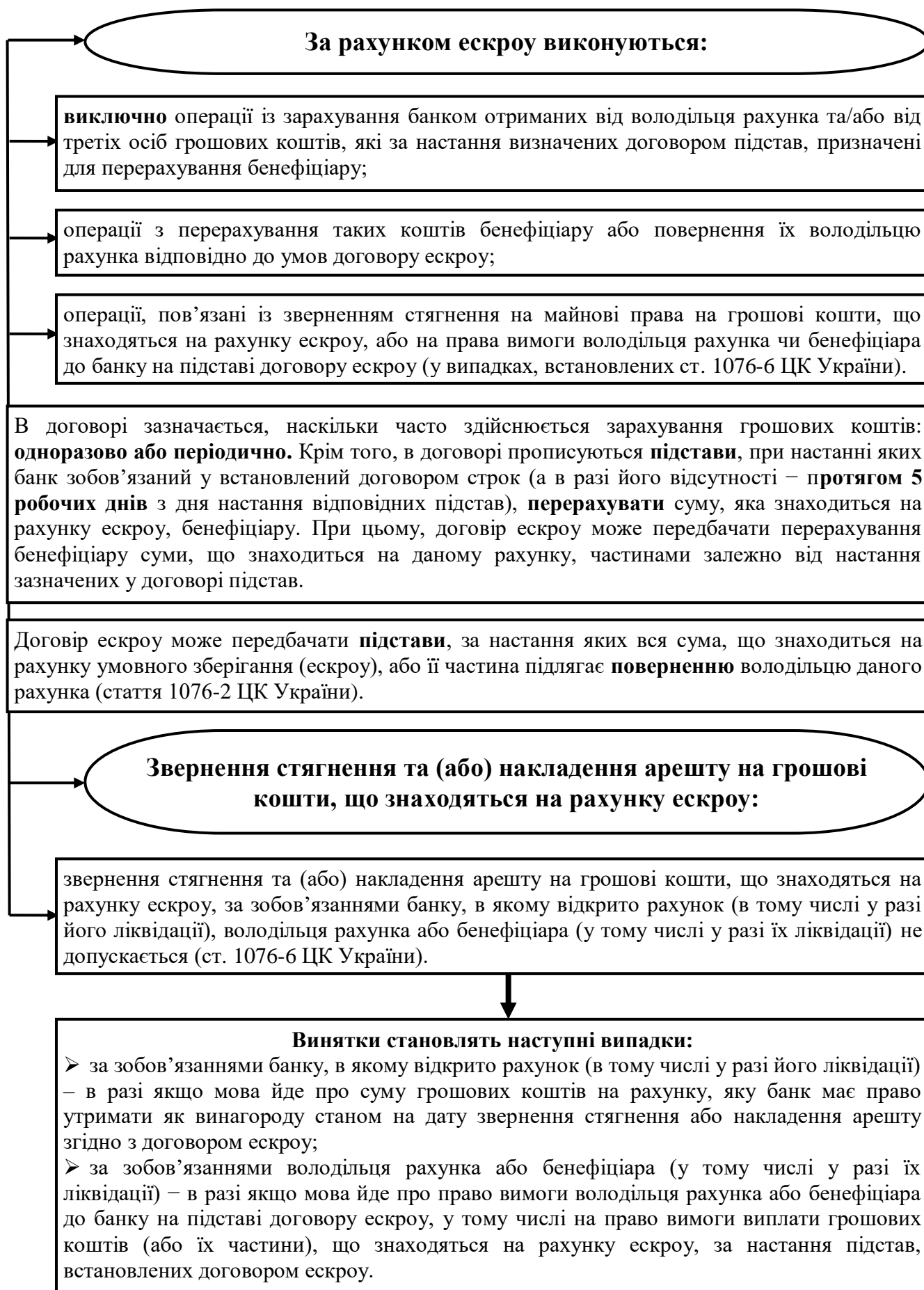
РАХУНОК УМОВНОГО ЗБЕРІГАННЯ (ЕСКРОУ)

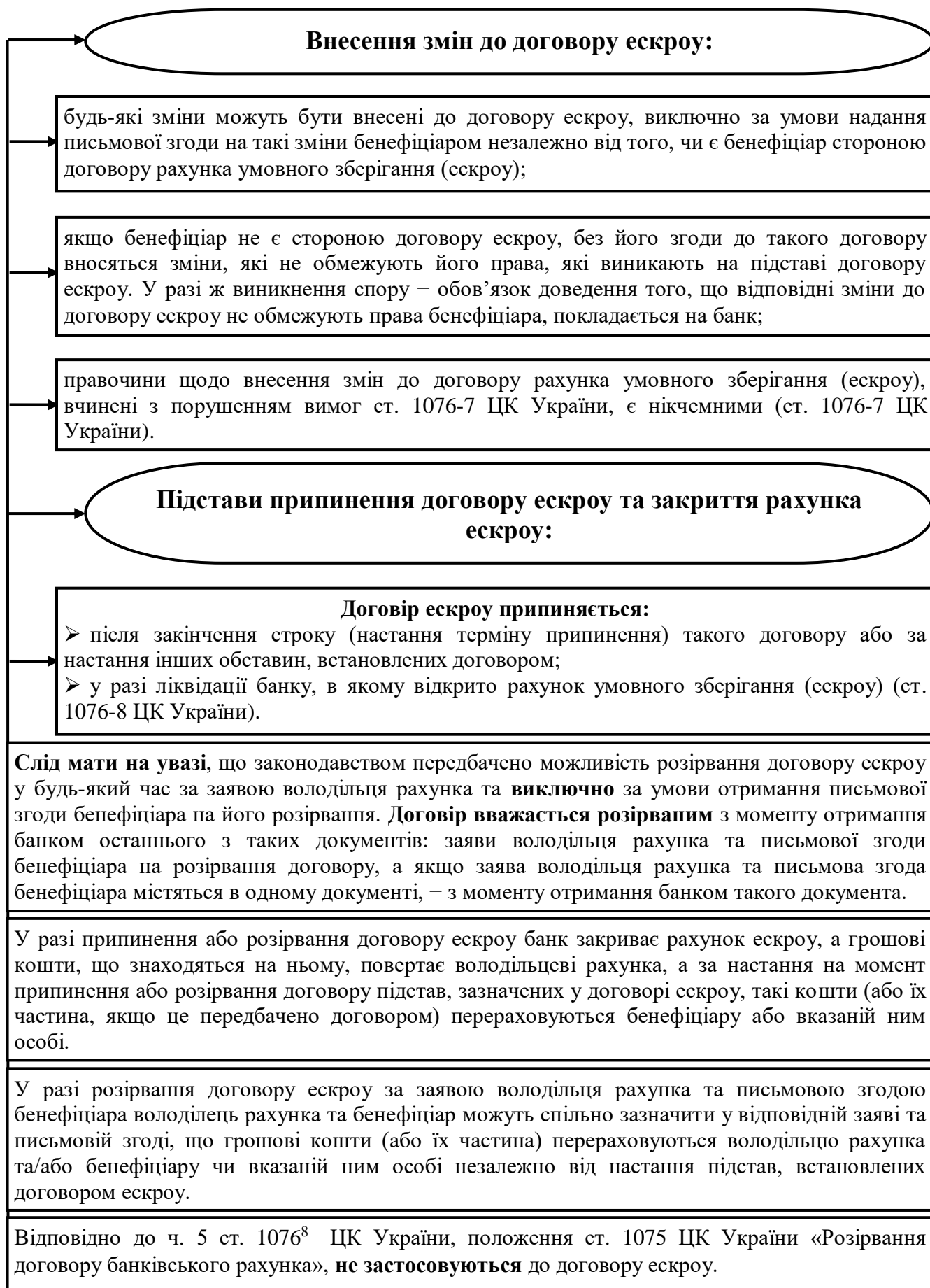
**ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ РАХУНКА УМОВНОГО
ЗБЕРІГАННЯ (ЕСКРОУ)**

ОПЕРАЦІЇ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬСЯ ЗА РАХУНКОМ ЕСКРОУ

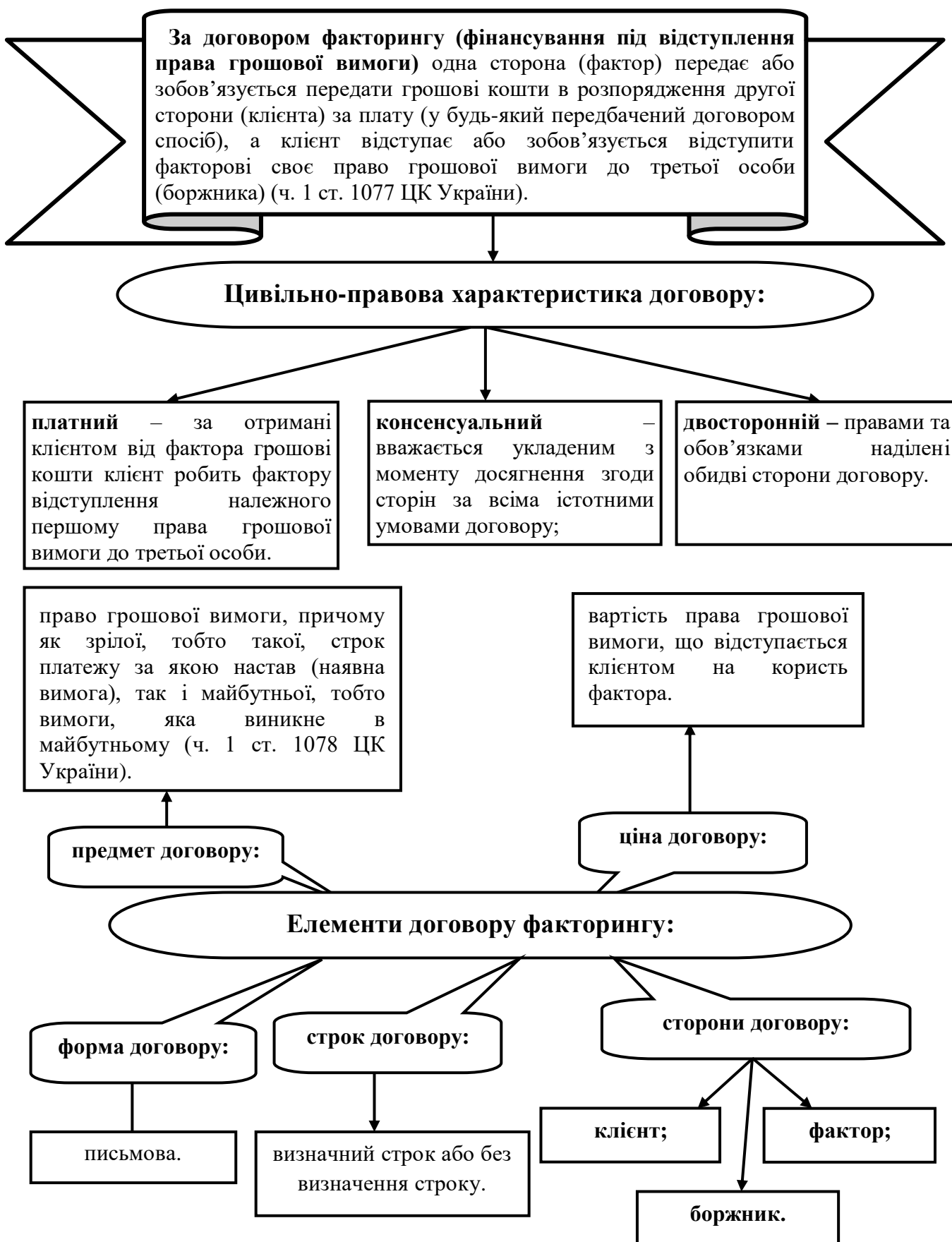

ПІДСТАВИ ВНЕСЕННЯ ЗМІН, ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ЕСКРОУ ТА ЗАКРИТТЯ РАХУНКА ЕСКРОУ

ФАКТОРИНГ (ГЛ. 73 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГУ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ФАКТОРИНГУ

боржник має право:

- вимагати від фактора надання йому в розумні строки доказів того, що відступлення права грошової вимоги дійсно мало місце;
- пред'явити фактору до заліку (а фактично здійснити залік (зарахування) односторонньою заявою) свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі з клієнтом та виникли до отримання боржником повідомлення стосовно відступлення права грошової вимоги факторові;
- повернення сум, уже сплачених за відступленим правом вимоги безпосередньо від клієнта, а у передбачених ч. 2 ст. 1086 ЦК України випадках вимагати повернення таких сум і від фактора.

боржник зобов'язаний:

- здійснити платіж факторові за умови, що він одержав від клієнта або фактора письмове повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові і в цьому повідомленні визначена грошова вимога, яка підлягає виконанню, а також вказано фактор, якому має бути здійснений платіж.

Права і обов'язки сторін:

фактор має право:

- Одержати всі суми від боржника на виконання вимоги, а клієнт не відповідає перед фактором, якщо одержані ним суми є меншими від суми, сплаченої фактором клієнтові.

фактор зобов'язаний:

- надати клієнтові звіт і передати суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням права грошової вимоги, якщо інше не встановлено договором факторингу.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ ФАКТОРИНГУ

Відповідальність клієнта перед фактором:

клієнт відповідає перед фактором за дійсність грошової вимоги, право якої відступається, якщо інше не встановлено договором факторингу (ч. 1 ст. 1081 ЦК України);

грошова вимога, право якої відступається, є дійсною, якщо клієнт має право відступити право грошової вимоги і в момент відступлення цієї вимоги йому не були відомі обставини, внаслідок яких боржник має право не виконувати вимогу(ч. 1 ст. 1081 ЦК України);

клієнт не відповідає за невиконання або неналежне виконання боржником грошової вимоги, право якої відступається і яка пред'явлена до виконання фактором, якщо інше не встановлено договором факторингу.

У разі порушення клієнтом своїх обов'язків за договором, укладеним з боржником, боржник не має права вимагати від фактора повернення сум, уже сплачених йому за відступленою грошовою вимогою, якщо боржник має право одержати ці суми безпосередньо від клієнта.

Відповідно до ч. 2 ст. 1080 ЦК України передбачена можливість притягнення до цивільно-правової відповідальності клієнта у випадку, коли він порушив договірне застереження щодо заборони або обмеження відступлення права грошової вимоги до боржника на користь третьої особи (фактора).

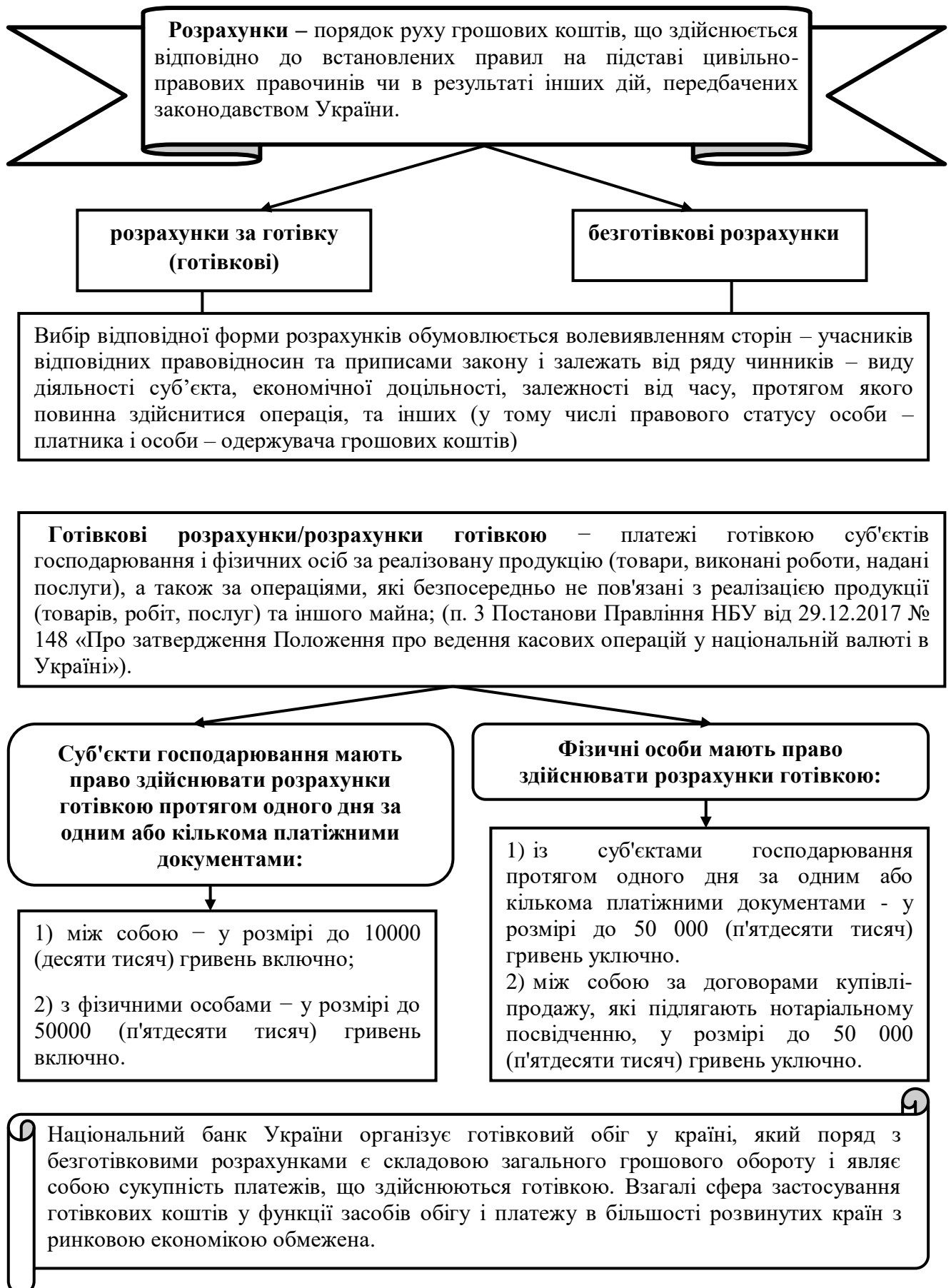
Коло обов'язків клієнта за договором факторингу розширюється тоді, коли договір укладається з вимогою про відступлення права грошової вимоги з метою забезпечення виконання зобов'язань клієнта перед фактором (забезпечувальний факторинг) або містить умову про відповідальність клієнта за невиконання або неналежне виконання боржником грошової вимоги, яка пред'являється до сплати фактором.

У випадку «забезпечувального факторингу» у клієнта є обов'язок погасити залишок боргу фактору, якщо одержані ним від боржника суми не покривають всю суму боргу клієнта перед фактором, який був забезпечений відступленням права вимоги.

Якщо має місце «зворотній (регресний) факторинг» клієнт несе відповідальність перед фактором не лише за дійсність відступленої вимоги, яка є предметом договору факторингу, а і за його виконання боржником. За таких умов клієнт, відступаючи право вимоги фактору, приймає на себе обов'язок виступити у ролі «солідарного боржника», по відношенню до виконання боржником свого обов'язку перед фактором.

РОЗРАХУНКИ (ГЛ. 74 ЦК УКРАЇНИ)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

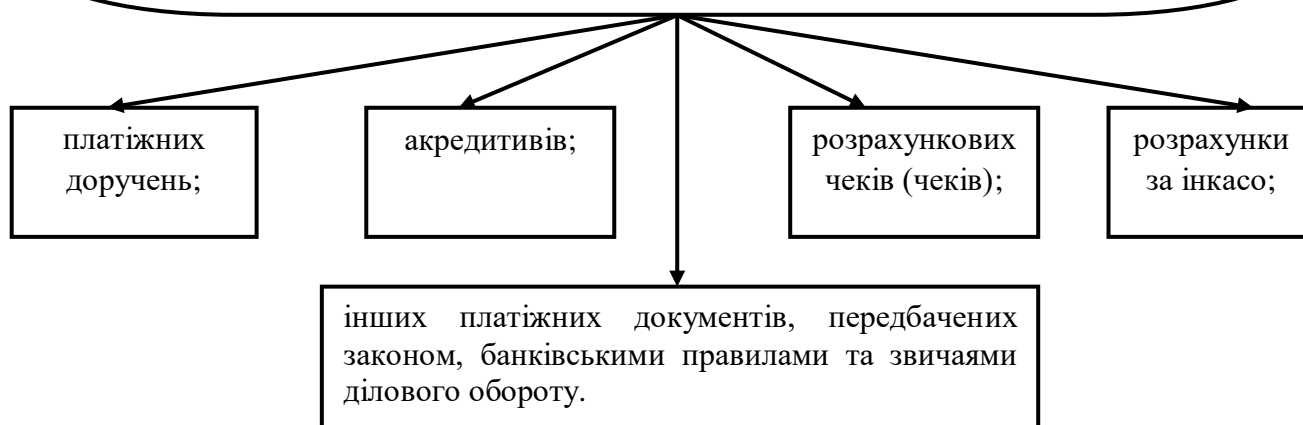
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

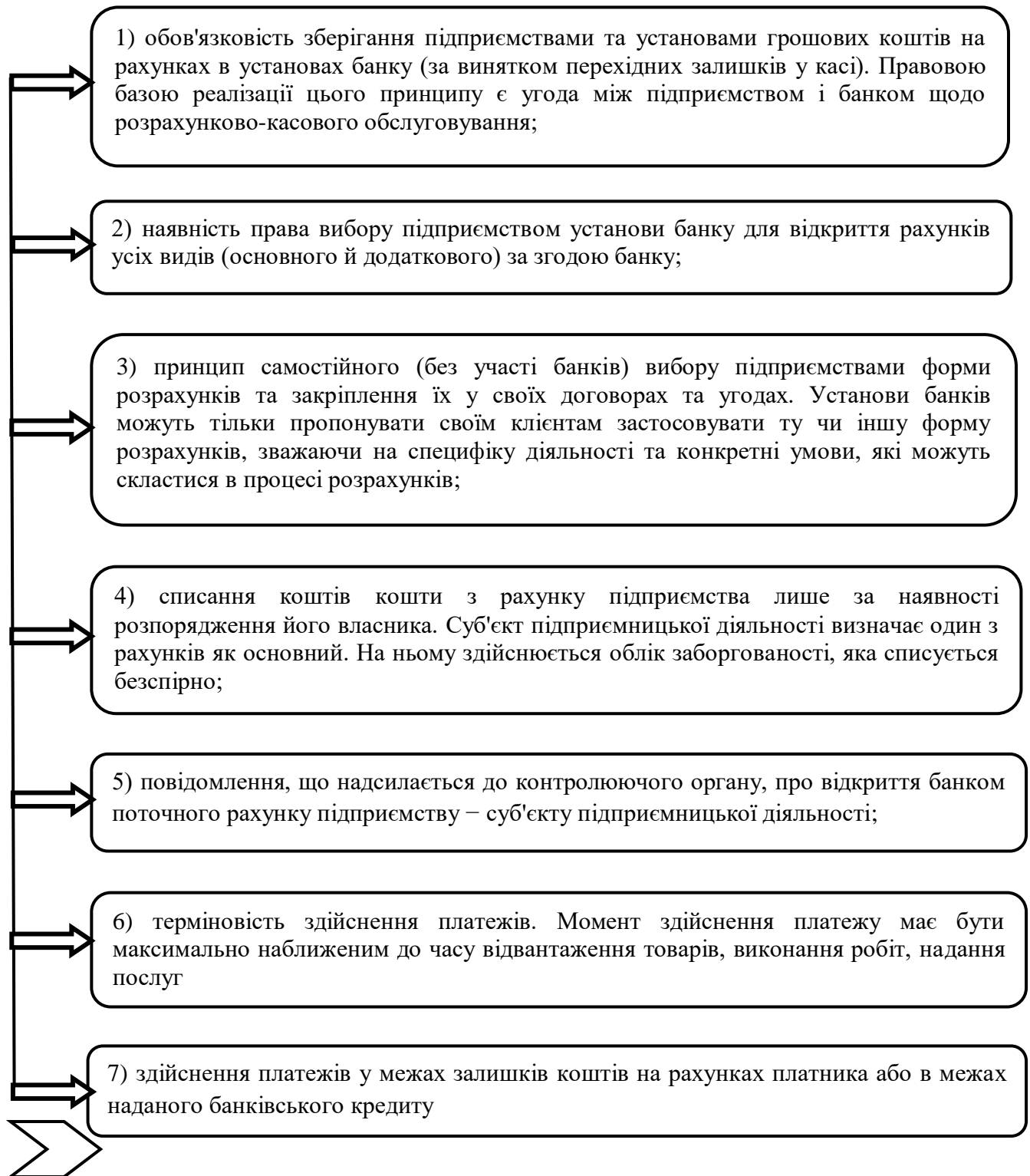
Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів (п. 1.4 Постанови Правління НБУ від 21.01.2004 № 22 «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»).

Відповідно до п. 1.4 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті платником є особа, з рахунку якої ініціюється переказ грошей або яка ініціює переказ шляхом подання до банку або іншої установи документа на переказ готівки разом з відповідною сумою грошей. Отримувачем є особа, на рахунок якої зараховується сума переказу або яка отримує суму переказу в готівковій формі. Платником і отримувачем можуть бути як юридичні, так і фізичні особи.

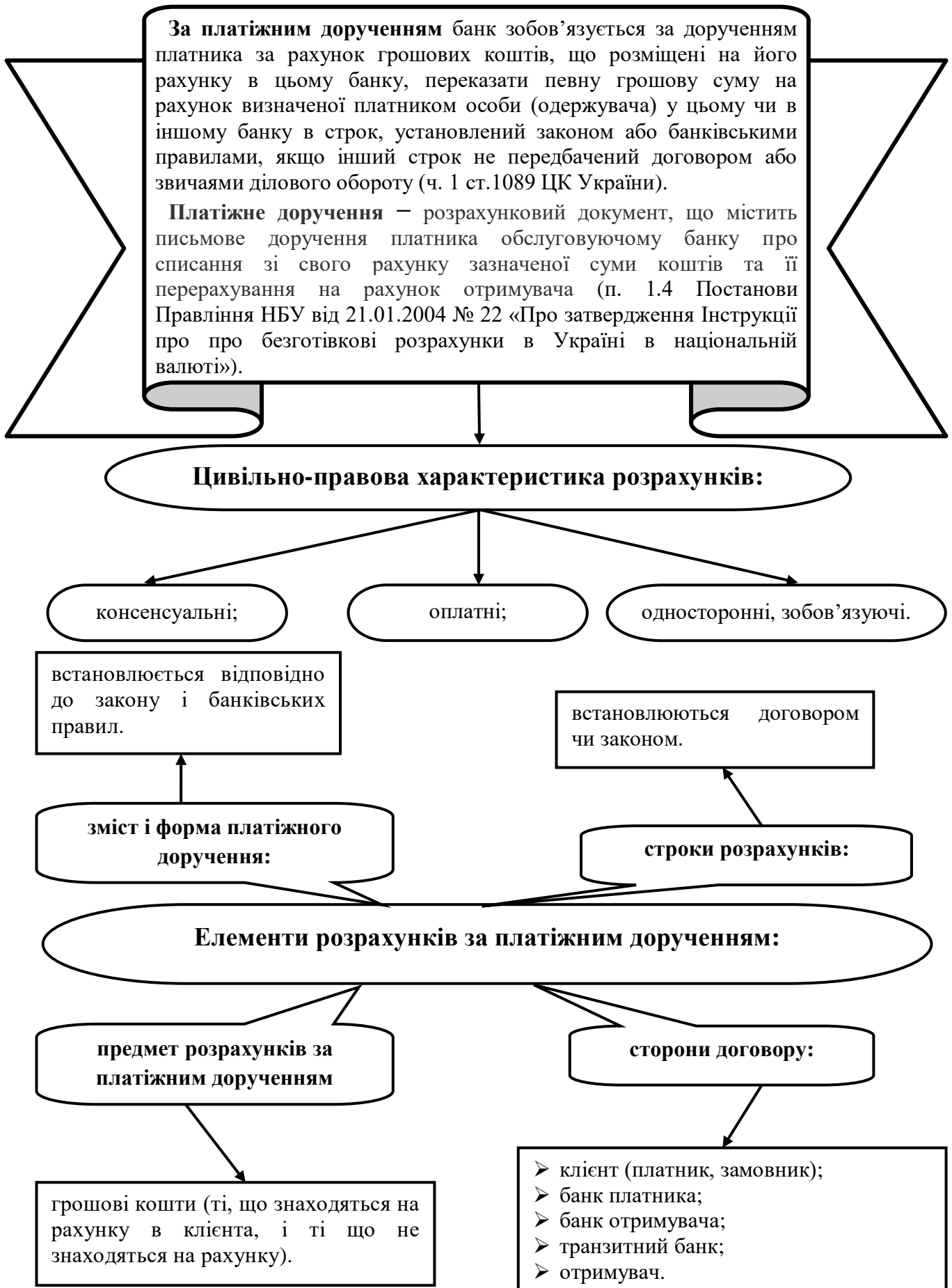
Для здійснення перерахування у платника, і в отримувача коштів повинні бути рахунки, що відкриваються банками та іншими фінансовими установами клієнтам для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Відкриття таких рахунків опосередковується укладенням між клієнтом та банком договору банківського рахунку, поняття та характеристика якого дається в схемах 256-261.

Безготівкові розрахунки здійснюються із застосуванням:

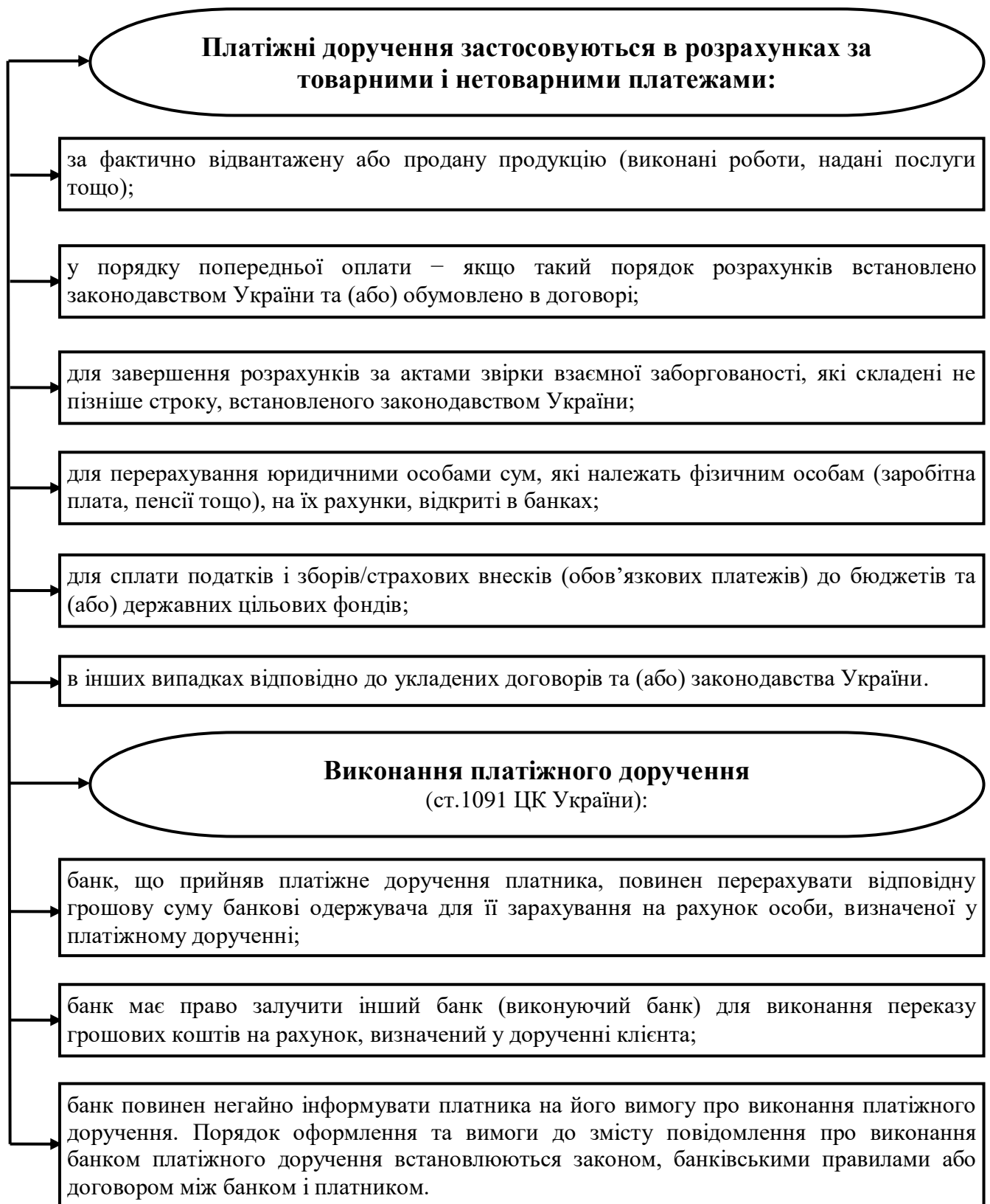

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЛАТІЖНИХ ДОРУЧЕНЬ

ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПЛАТІЖНОГО ДОРУЧЕННЯ

**ЗМІСТ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЛАТІЖНИХ ДОРУЧЕНЬ.
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ АБО НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ
ПЛАТІЖНОГО ДОРУЧЕННЯ**

банк має право:

- залучати інші банки для виконання операцій щодо перерахування грошових коштів на рахунок.

банк зобов'язаний:

- перерахувати відповідні грошові кошти банку отримувача, засоби для їх зарахування на рахунок особи, вказаної в дорученні, в строк, передбачений законом чи встановлений у відповідності з ним, якщо більш короткий строк не передбачений договором банківського рахунку;
- вчасно інформувати платника на його вимогу про виконання доручення.

Права та обов'язки сторін:

клієнт має право:

- вимагати від банку інформацію про виконання доручення;
- пред'явити вимогу у зв'язку з неналежним виконанням зобов'язань щодо переведення грошових коштів будь-якому із банків, які беруть участь в операції.

Відповідальність за невиконання або неналежне виконання платіжного доручення (ст. 1092 ЦК України).

1. У разі невиконання або неналежного виконання платіжного доручення клієнта банк несе відповідальність відповідно до ЦК України та закону.
2. У разі невиконання або неналежного виконання платіжного доручення у зв'язку з порушенням правил розрахункових операцій виконуючим банком відповідальність може бути покладена судом на цей банк.
3. Якщо порушення банком правил розрахункових операцій спричинило помилковий переказ банком грошових коштів, банк несе відповідальність відповідно до ЦК України та закону.

РОЗРАХУНКИ ЗА АКРЕДИТИВОМ

ВИДИ АКРЕДИТИВІВ

Види акредетивів:

авізований – акредитив, за яким банк-емітент звертається з дорученням до іншого банку, щоб повідомити бенефіціара про відкриття акредитива без зобов'язання з боку авізуючого банку;

прямо авізований – акредитив, який банк-емітент направляє безпосередньо бенефіціарові. Така форма авізування має певні незручності: не дає змоги контролювати справжність акредитива й ускладнює процес з'ясування платоспроможності банку-емітента;

відкличний акредитив – акредитив, який може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього повідомлення бенефіціару;

безвідкличний акредитив – форма акредитива, який не може бути анульований або змінений банком до настання терміну без згоди на те експортера, на користь якого він відкритий. Є зобов'язанням банку, який його відкрив, але не створює відповідальності цього банку;

грошовий – видається банком своєму клієнтові на право одержання повної зазначеної в ньому суми або окремими частками в інших банках протягом визначеного часу;

акредитив з попереднім авізо – акредитив, за яким банк-емітент звертається з дорученням до іншого банку (авізуючого), щоб попередньо повідомити бенефіціара про відкриття акредитива без будь-якого зобов'язання авізуючого банку чи банку-емітента;

компенсаційний – форма розрахунків за експортно-імпортні операції, за якою у розрахунках за допомогою компенсаційного акредитиву використовують два акредитиви. Перший (основний) акредитив за дорученням іноземного покупця його банк виставляє бенефіціарові-посереднику. Другий – за дорученням бенефіціара-посередника його банк виставляє бенефіціарові-постачальнику товарів;

неподільний – акредитив, яким передбачена оплата суми поставок товарів (здебільшого експортних) лише після завершення поставки у повному обсязі, передбаченому угодою (контрактом);

непокритий – акредитив, оплату за яким у разі тимчасової відсутності у платника коштів гарантує банк-емітент шляхом надання банківського кредиту;

переказний – акредитив, який може бути переданий для будь-яких розрахунків іншій особі (іншому власнику);

Види акредитивів:

покритий – акредитив, за яким банк переводить власні кошти платника, що містяться на його рахунку, або наданий йому кредит у розпорядження банку-постачальника;

поновлюваний – акредитив, який призначається для багатьох почергових платежів при регулярних оплатах товарів стабільному учасникові торговельної угоди – постачальнику товарів, який здійснює поставки товарів з інтервалом, у певні проміжки часу;

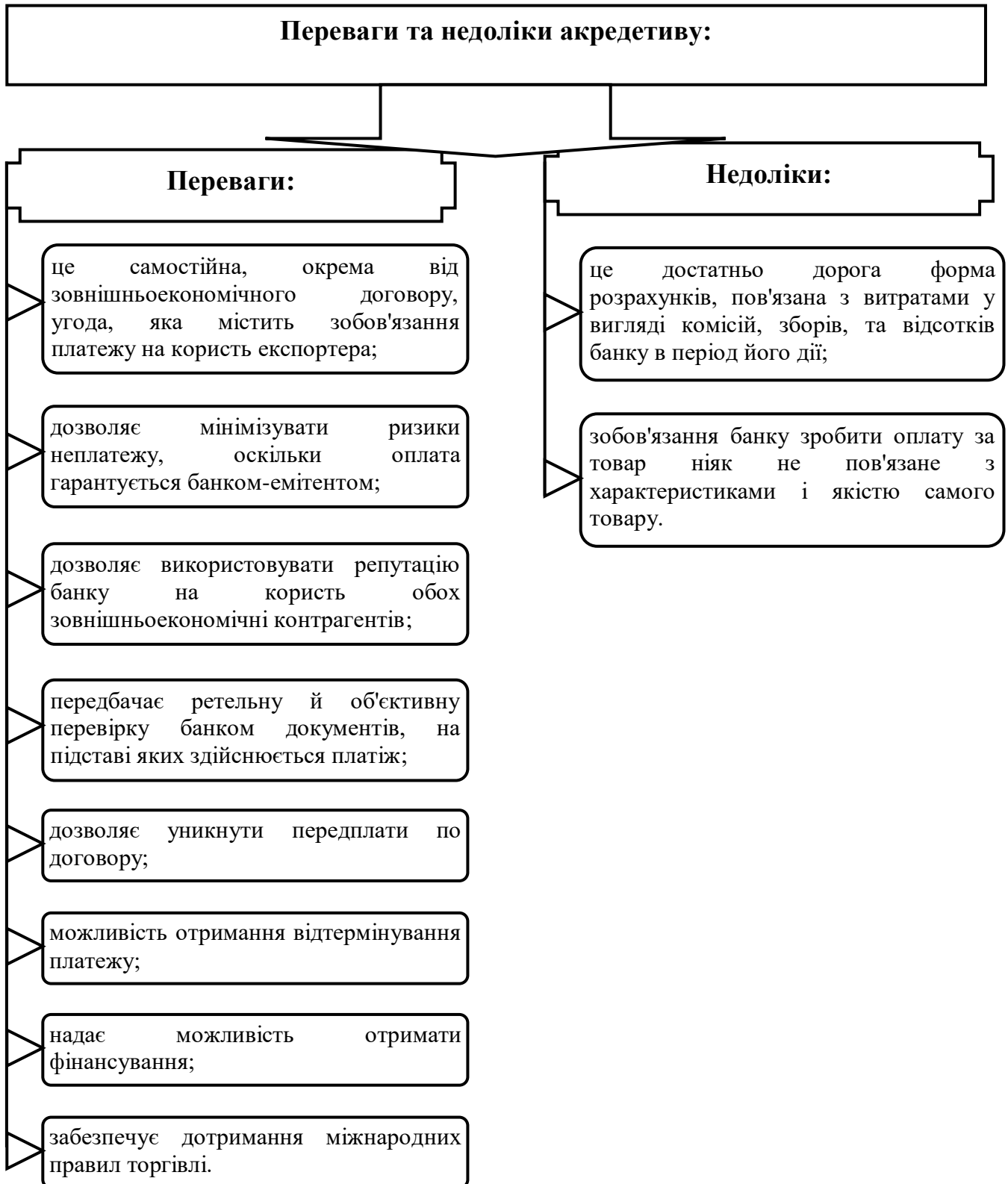
револьверний – акредитив, відповідно до якого оплата за відвантажені товари проводиться почергово за фактом відвантаження (оплачується лише певна частина партії реально відвантаженого товару від загальної суми поставок, передбачених контрактом);

резервний акредитив – це безвідкличне незалежне зобов'язання банку-емітента, надане бенефіціару на прохання наказодавця акредитива або за дорученням іншого банку, або від власного імені сплатити кошти за наказодавця акредитива (принципала) або за себе, або акцептувати і сплатити виставлені бенефіціаром переказні векселі (тратти), або уповноважити інший банк провести такий платіж, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або надати повноваження іншому банку здійснити неогоціацію в разі отримання вимоги платежу разом з іншими документами (якщо надання таких документів було передбачено умовами резервного акредитива). Резервний акредитив є формою забезпечення виконання зобов'язань та за своєю суттю є гарантією;

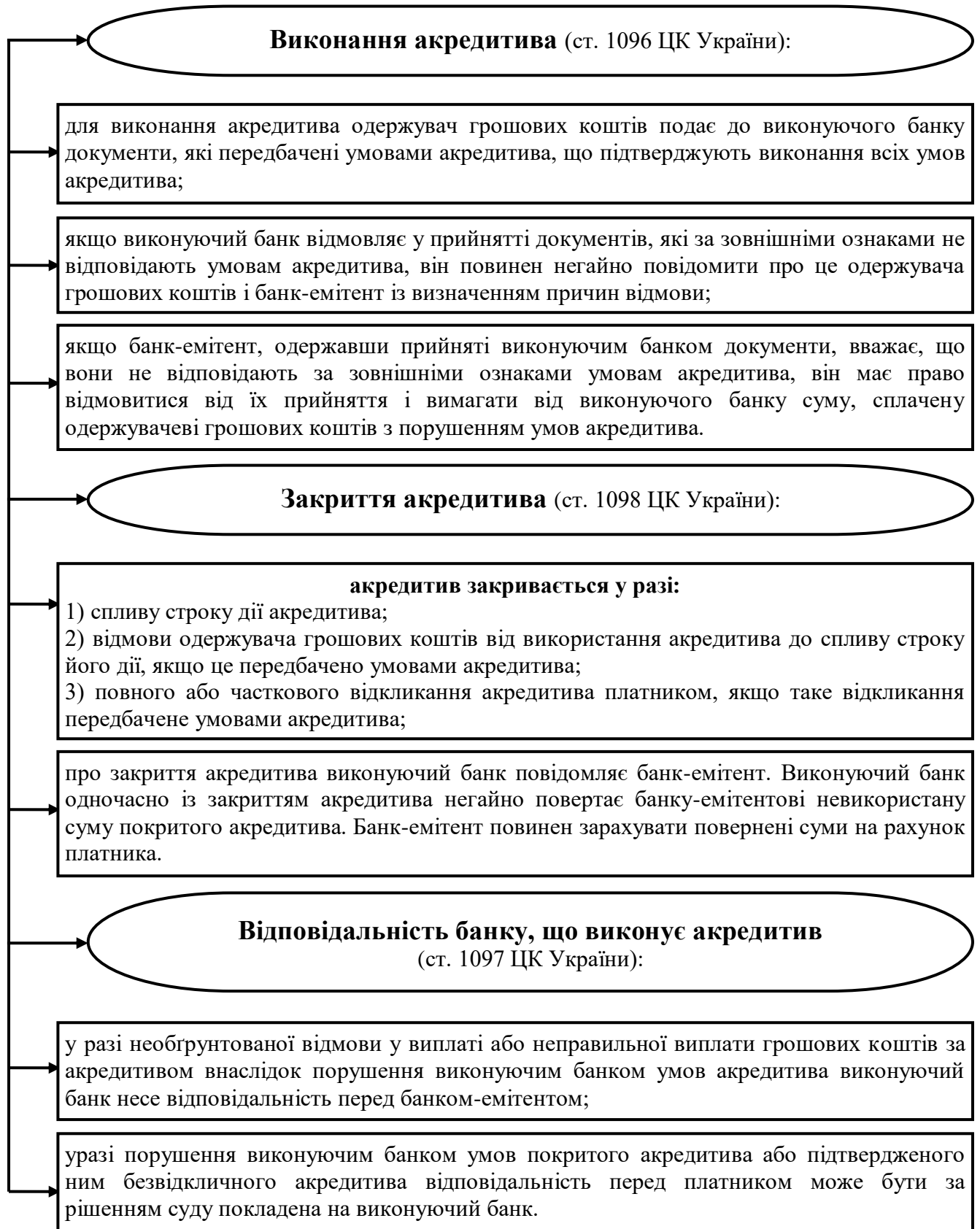
трансферабельний акредитив – акредитив, право використання якого може бути повністю або частково передано другому бенефіціару або декільком другим бенефіціарам на прохання першого бенефіціара. Трансферабельний акредитив – акредитив, який прямо зазначає, що він є трансферабельним;

трансферований акредитив – акредитив, що виконується трансферуючим банком для другого бенефіціара.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ АКРЕДИТИВУ

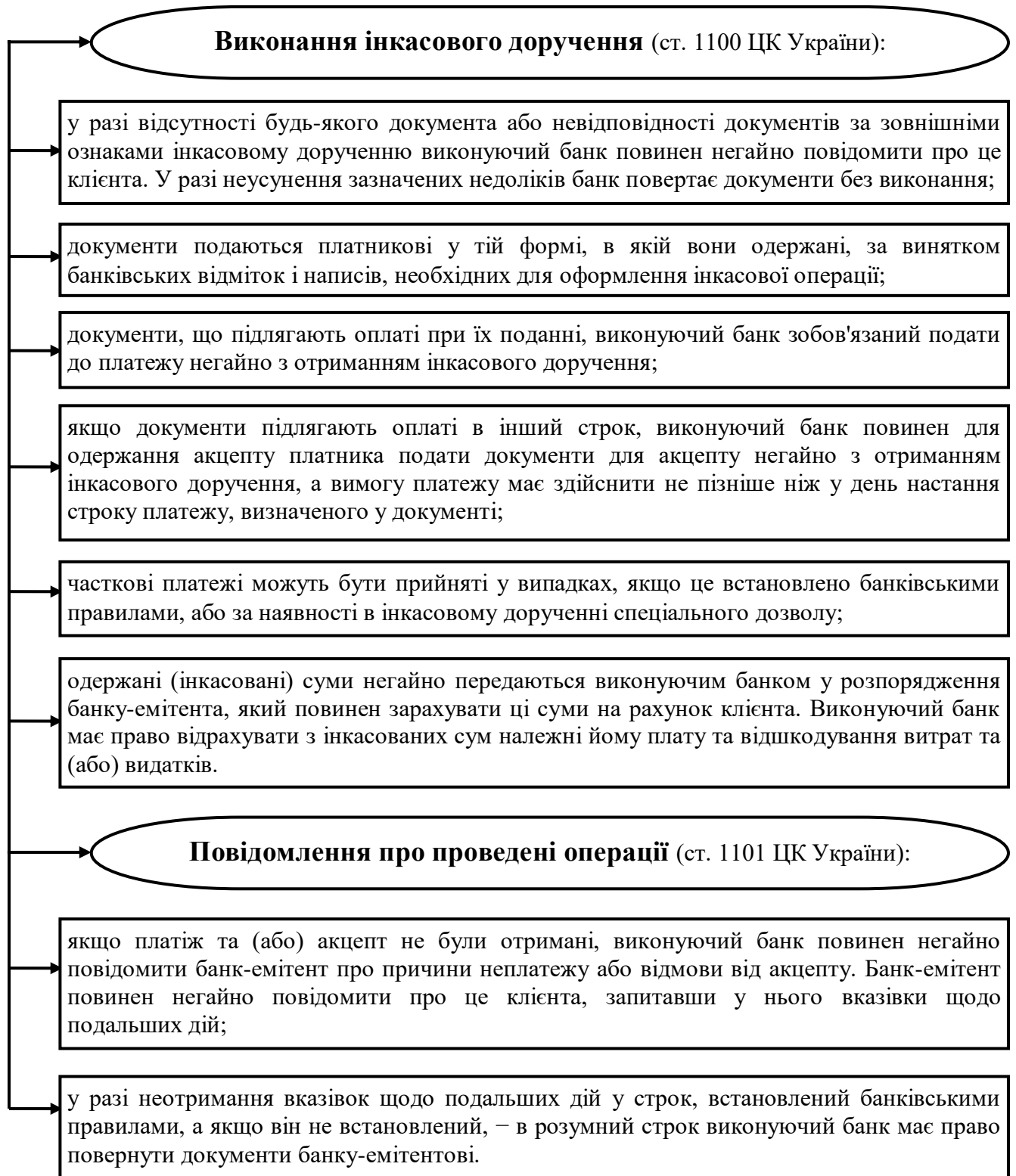
ВИКОНАННЯ ТА ЗАКРИТТЯ АКРЕДИТИВА. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАНКУ, ЩО ВИКОНУЄ АКРЕДИТИВ

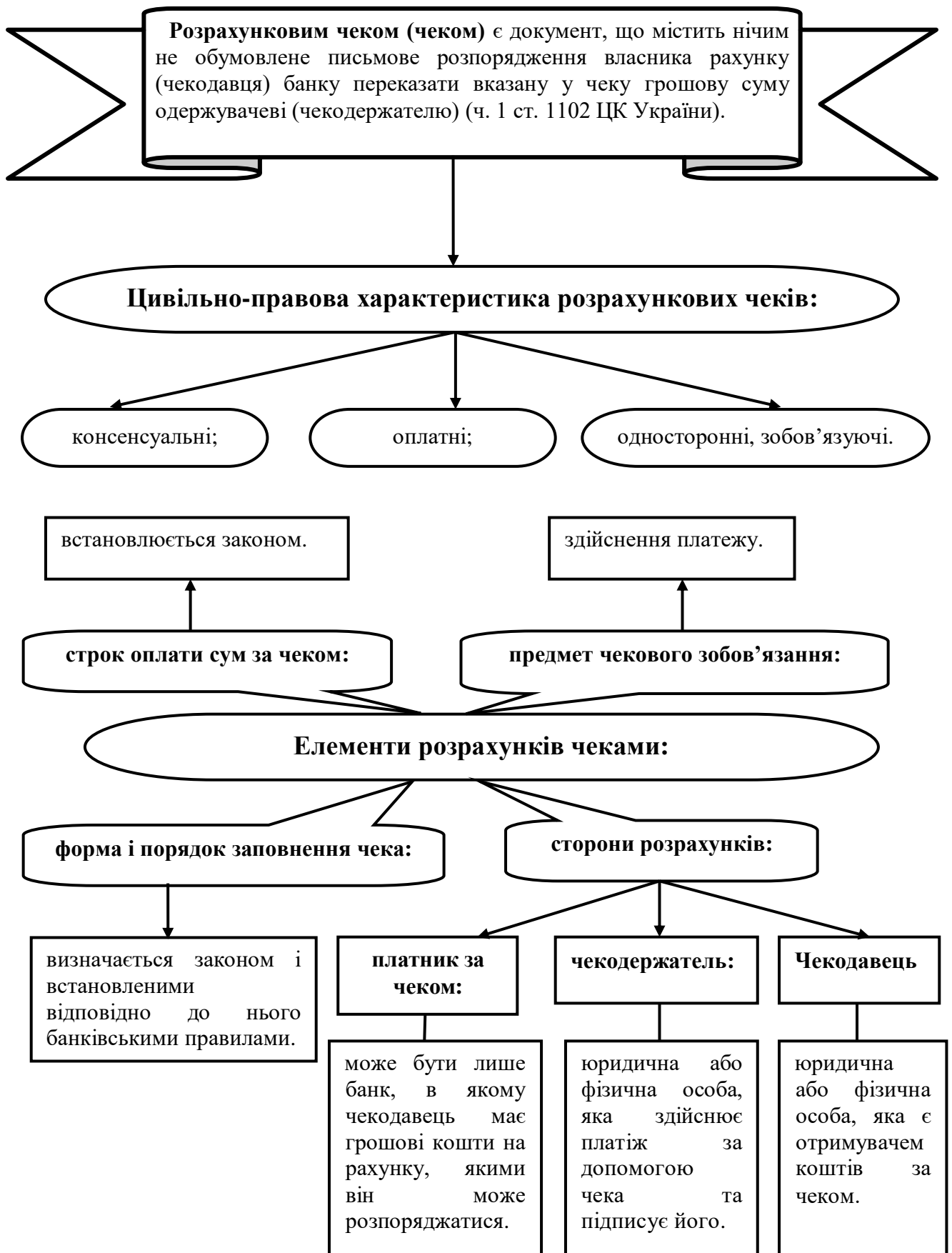
РОЗРАХУНКИ ЗА ІНКАСОВИМИ ДОРУЧЕННЯМИ

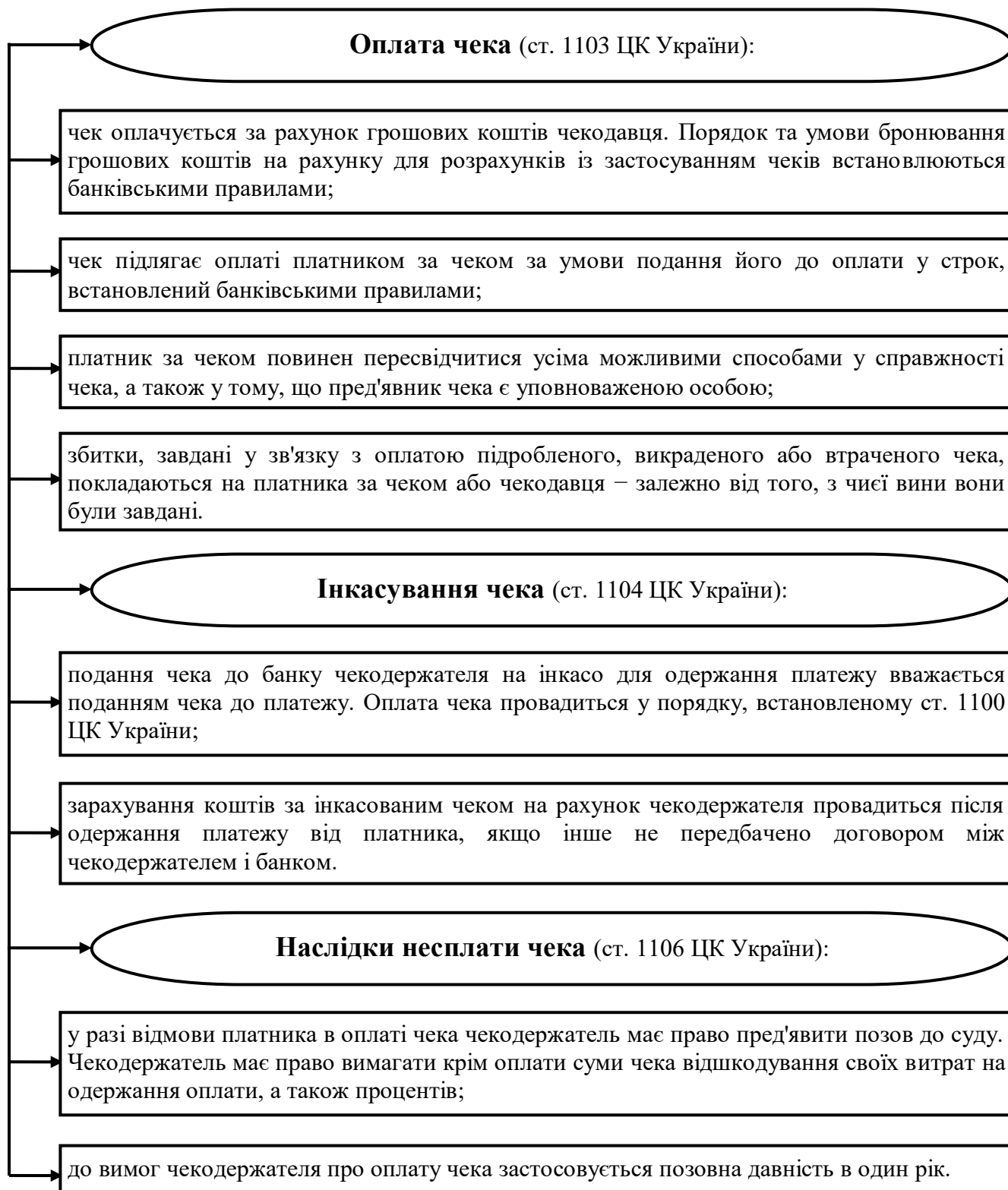

ВИКОНАННЯ ІНКАСОВОГО ДОРУЧЕННЯ. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПРОВЕДЕНІ ОПЕРАЦІЇ

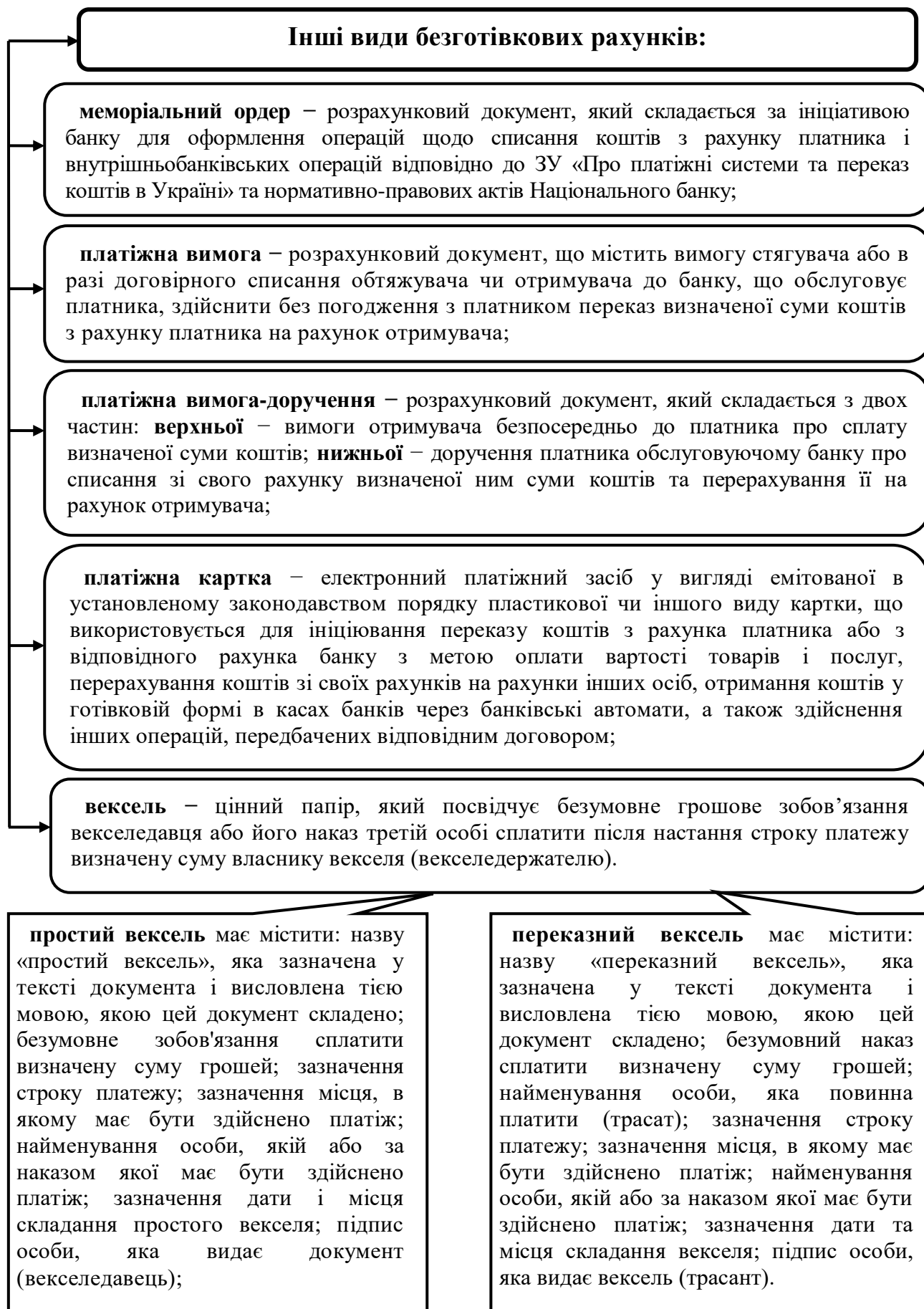

РОЗРАХУНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ РОЗРАХУНКОВИХ ЧЕКІВ

ОПЛАТА, ІНКАСУВАННЯ ТА НАСЛІДКИ НЕСПЛАТИ ЧЕКА

ІНШІ ВИДИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (ГЛ. 75 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Авторський договір – це двостороння угода, на основі якої автор передає або зобов'язується передати набувачеві свої майнові права на використання твору у межах та на умовах, погоджених сторонами. За своєю правовою природою цей договір охоплює суто авторські майнові правовідносини, зокрема врегульовує відносини з порядку передачі авторських прав на конкретний об'єкт авторського права (літературний твір, база даних, музичні твори, енциклопедії, сценарії тощо) та отримання винагороди автору.

Цивільно-правова характеристика договору:

консенсуальний або реальний;

оплатний;

двосторонній;

взаємний.

є або **майнові права**, які правовласник цілком поступається користувачеві (договір про відчуження виключного права), або права (дозвіл) на використання твору зазначеними у договорі способами (авторський ліцензійний договір).

автор або його правонаступник;

набувач (користувач) авторських прав.

предмет договору:

сторони договору:

Елементи авторського договору:

строк договору:

ціна договору:

форма договору:

термін, протягом якого автор бере на себе обов'язок створити і передати користувачеві замовлений йому твір.

авторська винагорода, яку набувач авторських прав або користувач повинні сплатити автору за придбані за договором права або надані права на використання твору.

письмова.

ЗМІСТ АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Обов'язки автора твору:

створення і передача твору організації-замовнику. Автор повинний створити і передати такий твір, який відповідає усім вимогам, зазначеним у договорі;

твір повинний бути створений автором особисто. Для виконання технічної роботи (збір матеріалу, друкування) автор може залучати інших осіб;

твір має бути наданий замовнику у визначений строк. Твір передається у готовому вигляді, належно оформлений, в необхідній кількості екземплярів. Твір може передаватися частинами, але тільки у тому разі, якщо це передбачено договором;

доопрацювання твору за вимогою організації-замовника. Замовник має право вимагати внести зміни та доповнення у твір. У разі згоди автор зобов'язаний усунути недоліки. Строк внесення змін повинний визначитися автором і замовником;

участь у підготовці твору до використання;

протягом усього строку дії договору про передачу прав автор зобов'язується не передавати твір або його частину іншим особам без дозволу користувача.

Обов'язки користувача:

прийняти і розглянути твір, наданий автором. Організація повинна розглянути твір в строк, який вказаний в договорі, письмово повідомити автора про прийняття рішення (тобто твір схвалений організацією чи ні, потребує доопрацювання та ін.);

дотримання усіх особистих немайнових прав автора. Користувач немає права без згоди автора скорочувати твір, вносити в нього зміни, доповнення, коментарі тощо. Однак авторський договір може передбачати ілюстрації, передмови, коли на це одержана згода автора ще під час укладання договору, тому додаткової згоди автора не потрібно;

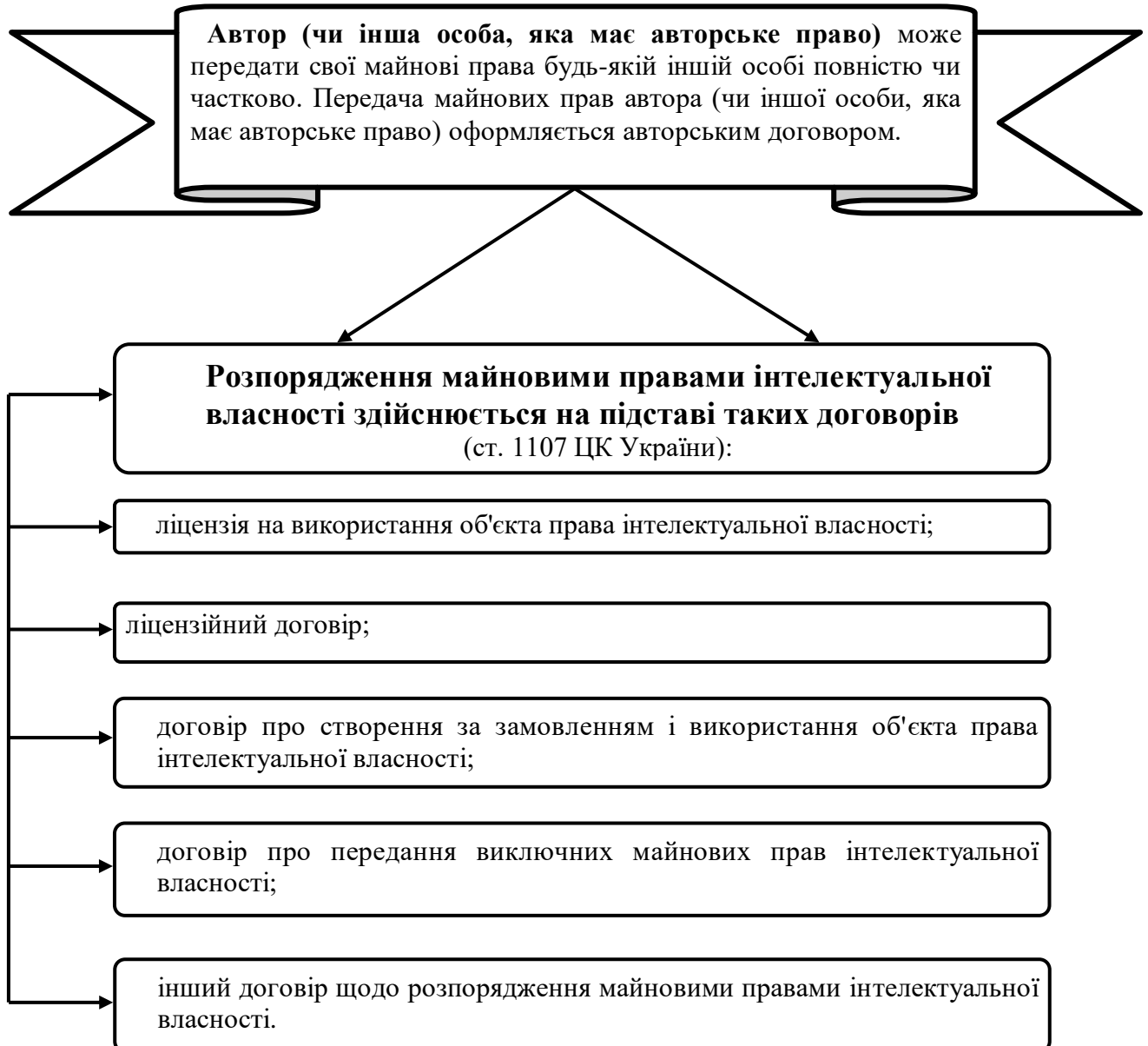
залучення автора до підготовки твору до використання. Це право автора підготувати свій твір до використання, але це також обов'язок користувача. Так, законодавство передбачає, що автори творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва мають право брати участь у реалізації своїх проєктів;

обов'язково використати твір. Ця умова договору зобов'язує користувача використати твір у встановлений договором строк та належним способом. Порушення даного обов'язку надає автору можливість вимагати від користувача відшкодування збитків, але лише у випадку схвалення твору користувачем;

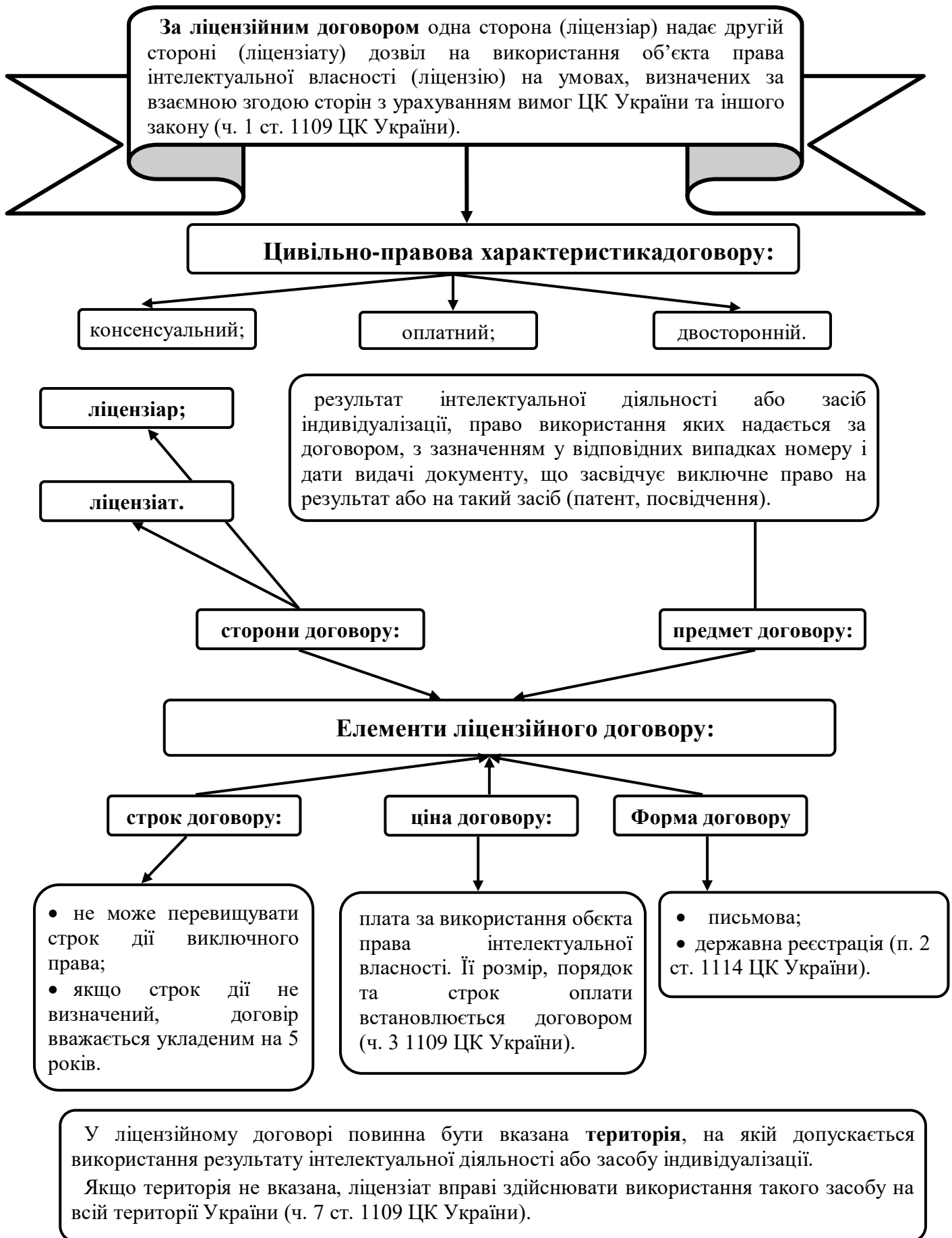
виплатити автору винагороду, розмір і строки виплат встановлюються авторським договором. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів. Договором може передбачатися виплата замовником автору авансу як частини авторської винагороди;

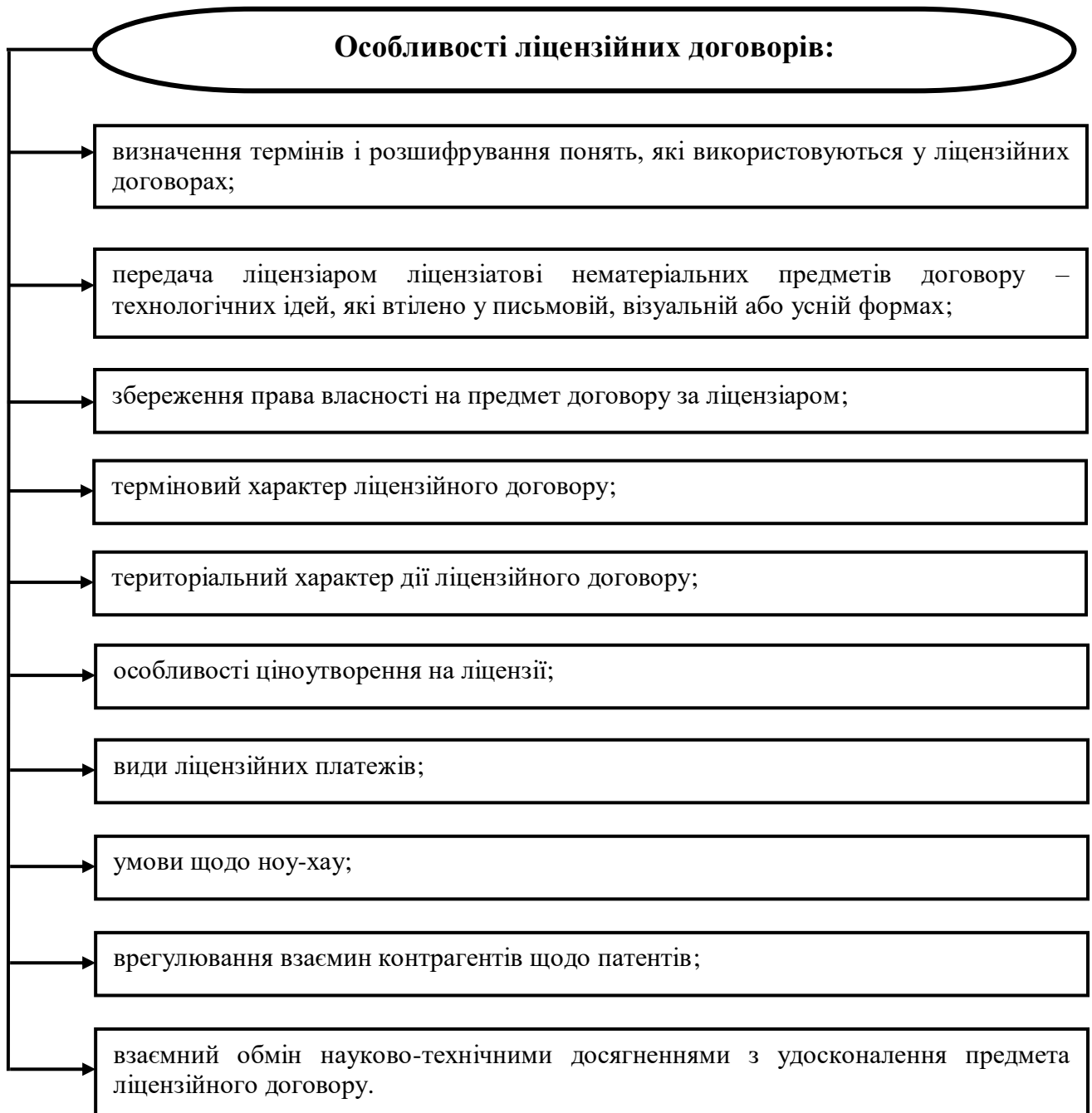
авторський договір може передбачати інші обов'язки користувача, якщо вони не протирічать діючому законодавству. Серед цих обов'язків може бути надання автору безоплатних екземплярів творів, перевидання твору (в межах строку дії договору) та ін.

ВИДИ ДОГОВОРІВ ЩОДО РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

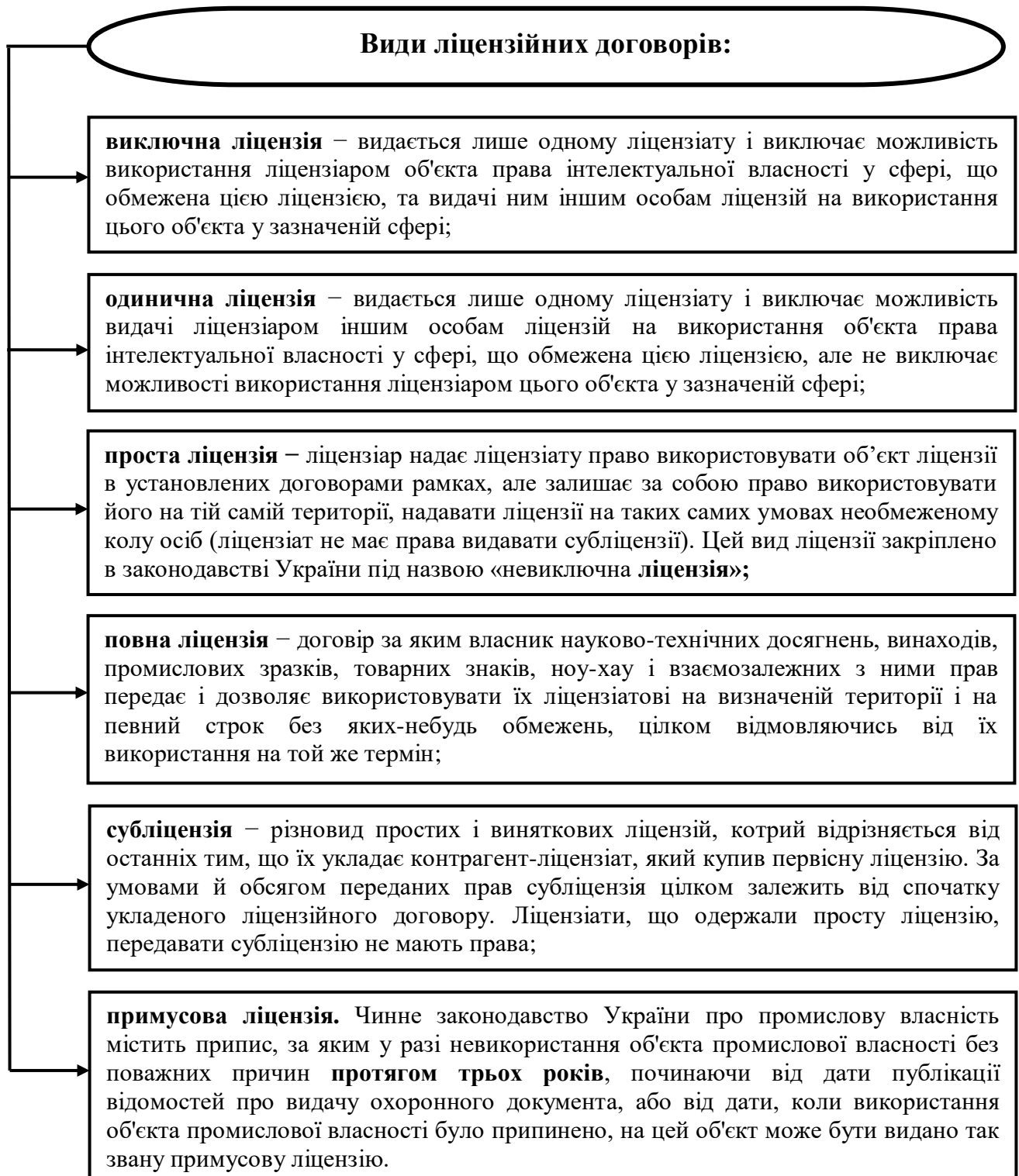

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ

ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗІЙНИХ ДОГОВОРІВ

ВИДИ ЛІЦЕНЗІЙНИХ ДОГОВОРІВ

ЗМІСТ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ

ліцензіар має право:

- в односторонньому порядку відмовитися від ліцензійного договору і вимагати відшкодування збитків, що спричинені розірванням такого договору, в разі порушення ліцензіатом обов'язку сплатити ліцензіару у встановлений ліцензійним договором строк у винагороду за надання права використання твору науки літератури або мистецтва (гл. 75 ЦК України).

ліцензіар зобов'язаний:

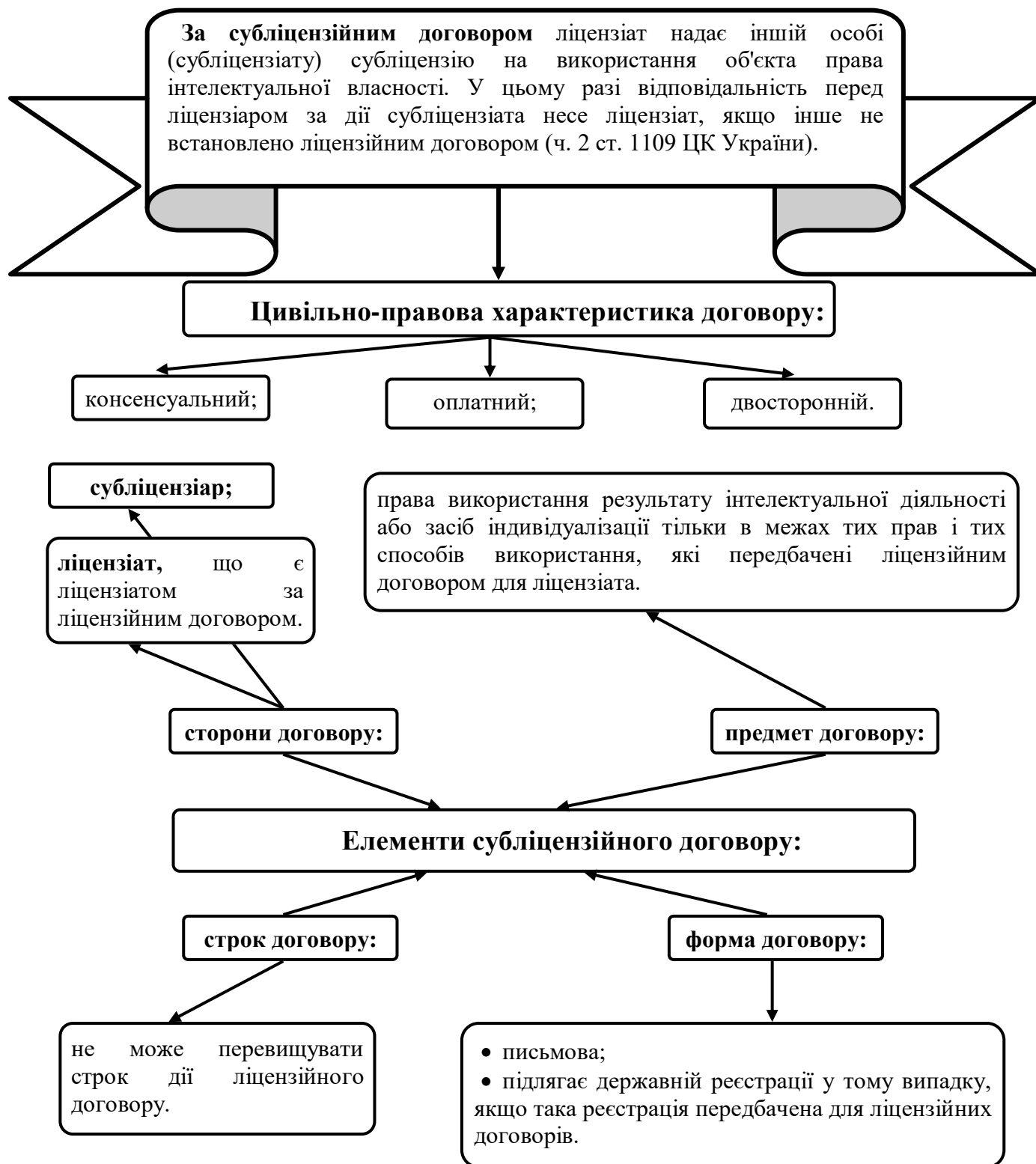
- упродовж строку дії ліцензійного договору утримуватися від будь-яких дій, що можуть зашкодити здійсненню ліцензіатом наданого йому права використання результату інтелектуальної діяльності або засобу індивідуалізації у встановлених договором межах.

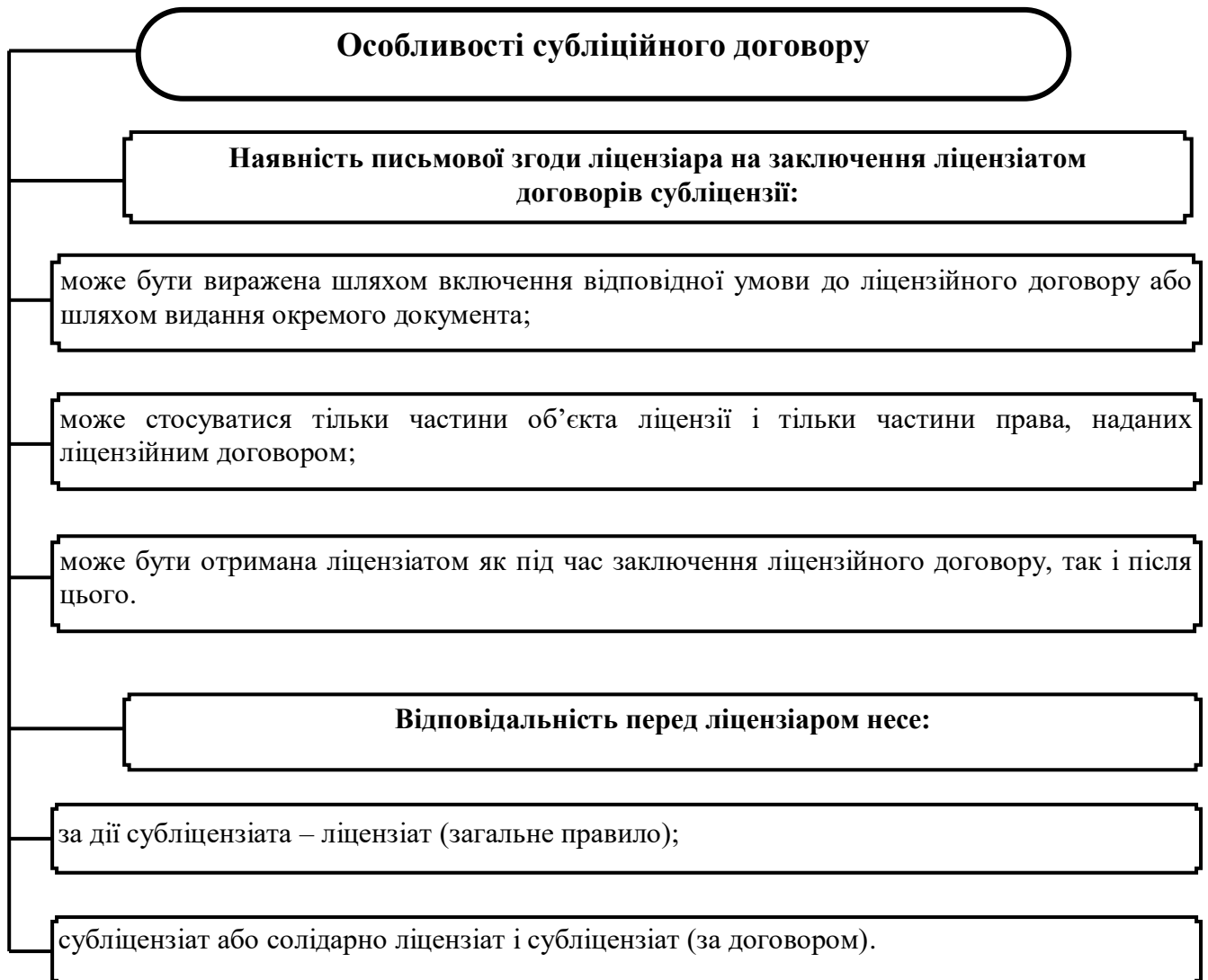
Права і обов'язки сторін:

ліцензіат зобов'язаний:

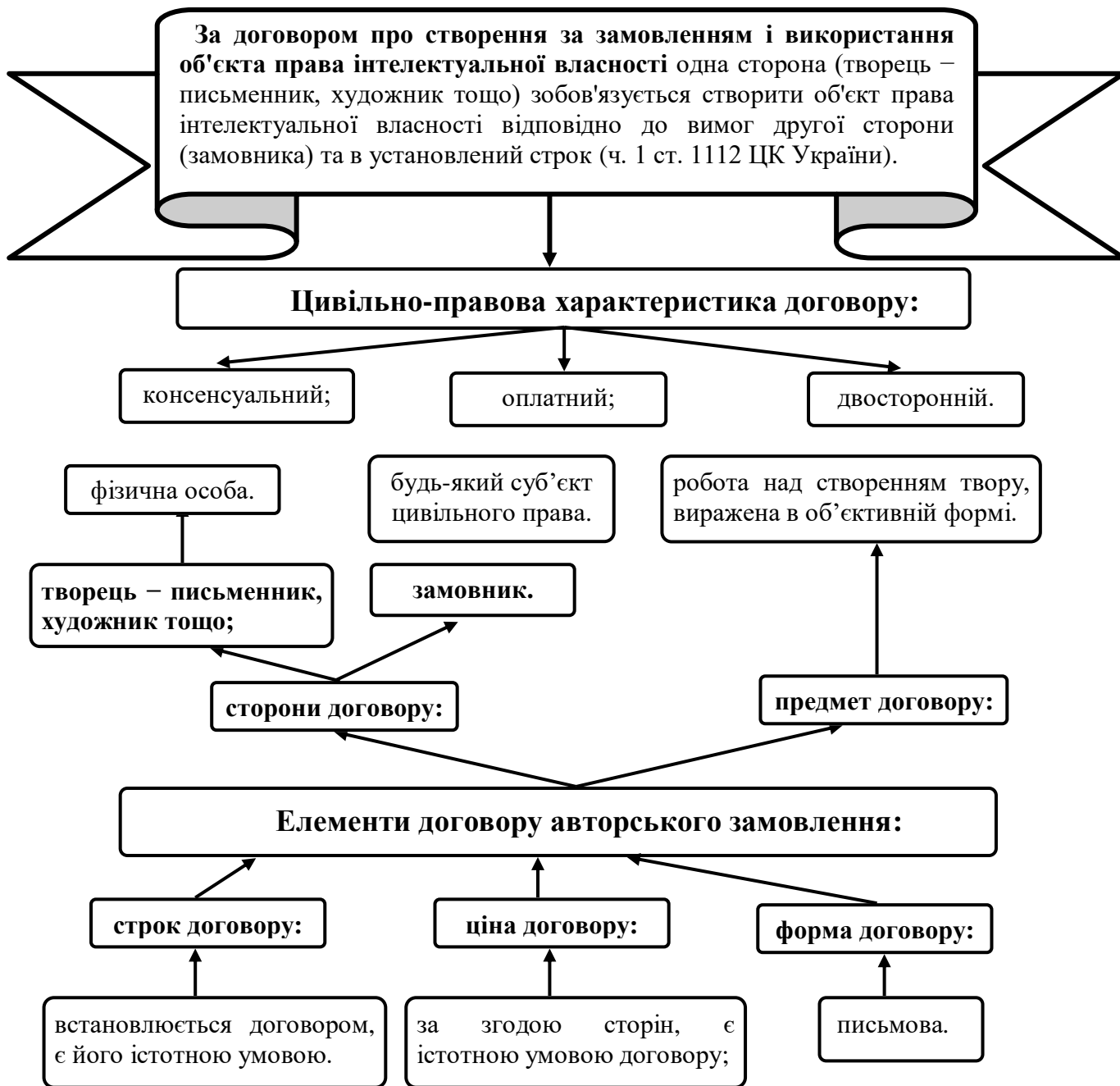
- використовувати результат інтелектуальної діяльності або засіб індивідуалізації в межах прав і способами, що передбачені договором;
- надати ліцензіару звіти про використання результату інтелектуальної діяльності або засіб індивідуалізації, якщо ліцензійним договором не передбачено інше;
- надати вказані звіти ліцензіару на його вимогу, якщо в ліцензійному договорі, що передбачає надання звітів про використання результату інтелектуальної діяльності або засіб індивідуалізації, відсутні вимоги про строки і порядок їх надання;
- виплатити ліцензіару у встановлений ліцензійним договором строк винагороду за надані права за використання творів науки і мистецтва.

СУБЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР

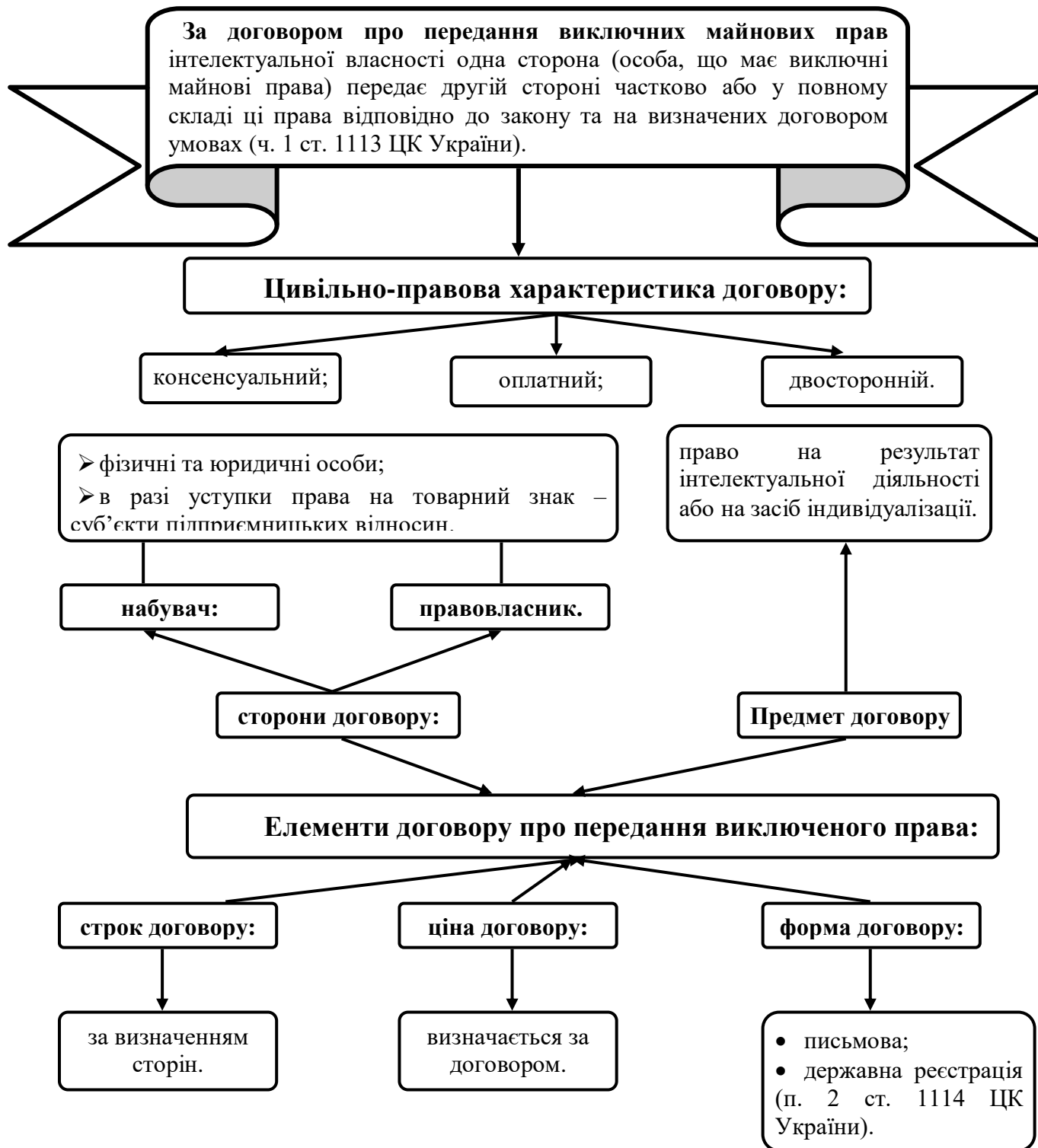

ОСОБЛИВОСТІ СУБЛІЦЕНЗІЙНОГО ДОГОВОРУ

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ І ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАННЯ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Умови, включення яких до договору не допускається законом під загрозою їх нікчемності (ч. 3 ст. 1113 ЦК України), – це умови, які погіршують становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців порівняно зі становищем, передбаченим ЦК України та іншими законами, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів.

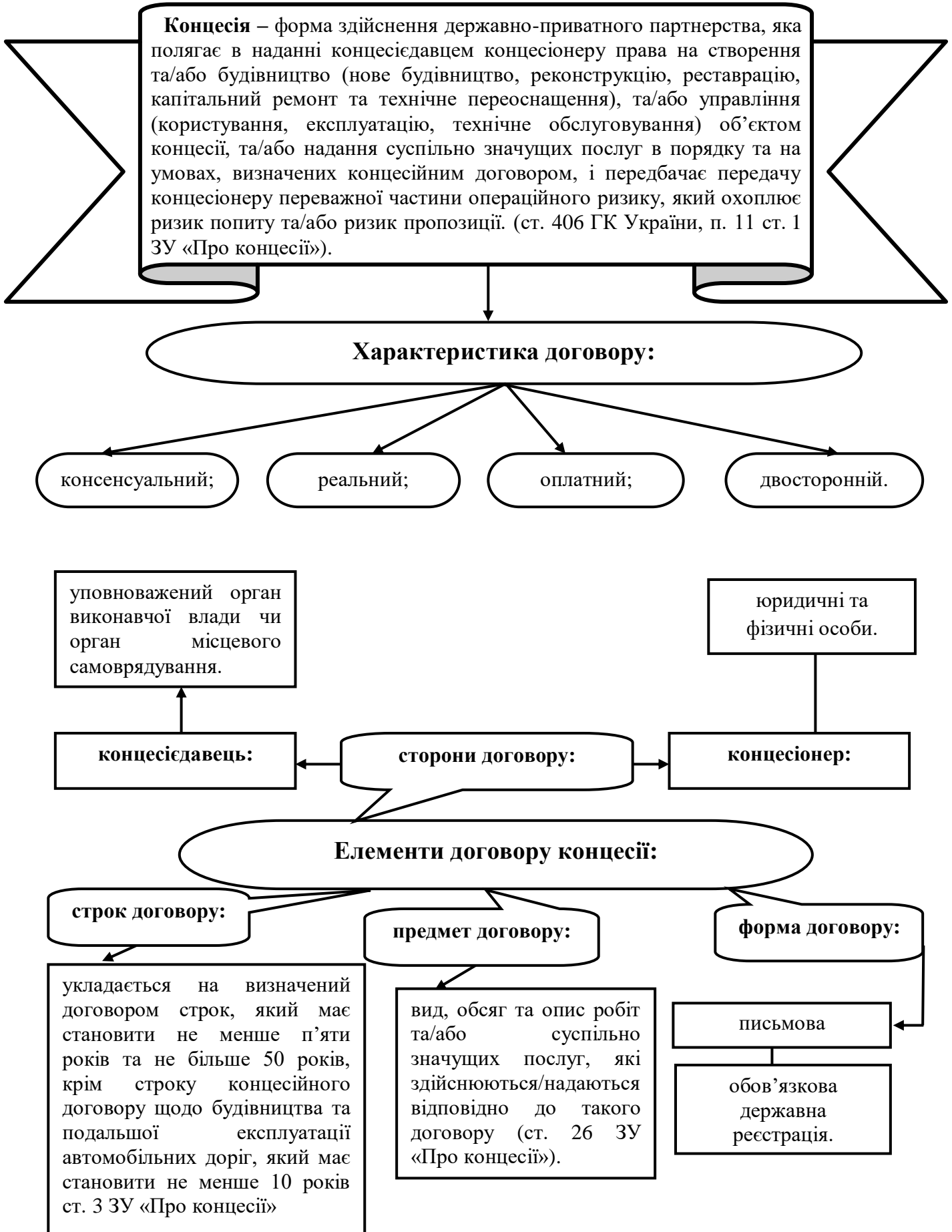
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО ПЕРЕДАННЯ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- Перехід виключних прав від однієї особи до іншої здійснюється з волі правовласників з можливістю набувача як самому використовувати об'єкт, що охороняється, так і розпоряджатися виключним правом на нього в повному обсязі в межах строків дії виключного права, що встановлені законом.
- У первинного правовласника виключне право не зберігається. У автора, виконавця, чиєю творчою працею створено об'єкт, зберігаються особисті немайнові права. У автора художнього твору зберігається також право слідування і право доступу.
- Набувач виключних прав стає легальним монополістом стосовно об'єкта, що охороняється, за виключенням випадків накладання права ліцензіями, а також випадків вільного використання об'єкта.
- Відчужуване виключне право може бути обмеженим виключними або невиключними ліцензіями, що видані власником виключного права або попередніми правовласниками.
- Набувач виключних прав за загальним правилом стає правонаступником правовласника в майнових правовідносинах, що виникли з приводу об'єкта, що охороняється.
- Правовідносини, що виникли між правовласником і набувачем виключних прав, є обов'язковими, а ніж набувачем і іншими особами, за винятком ліцензіатів по ліцензіях, що видані раніше, – абсолютними.

Відповідальність за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності

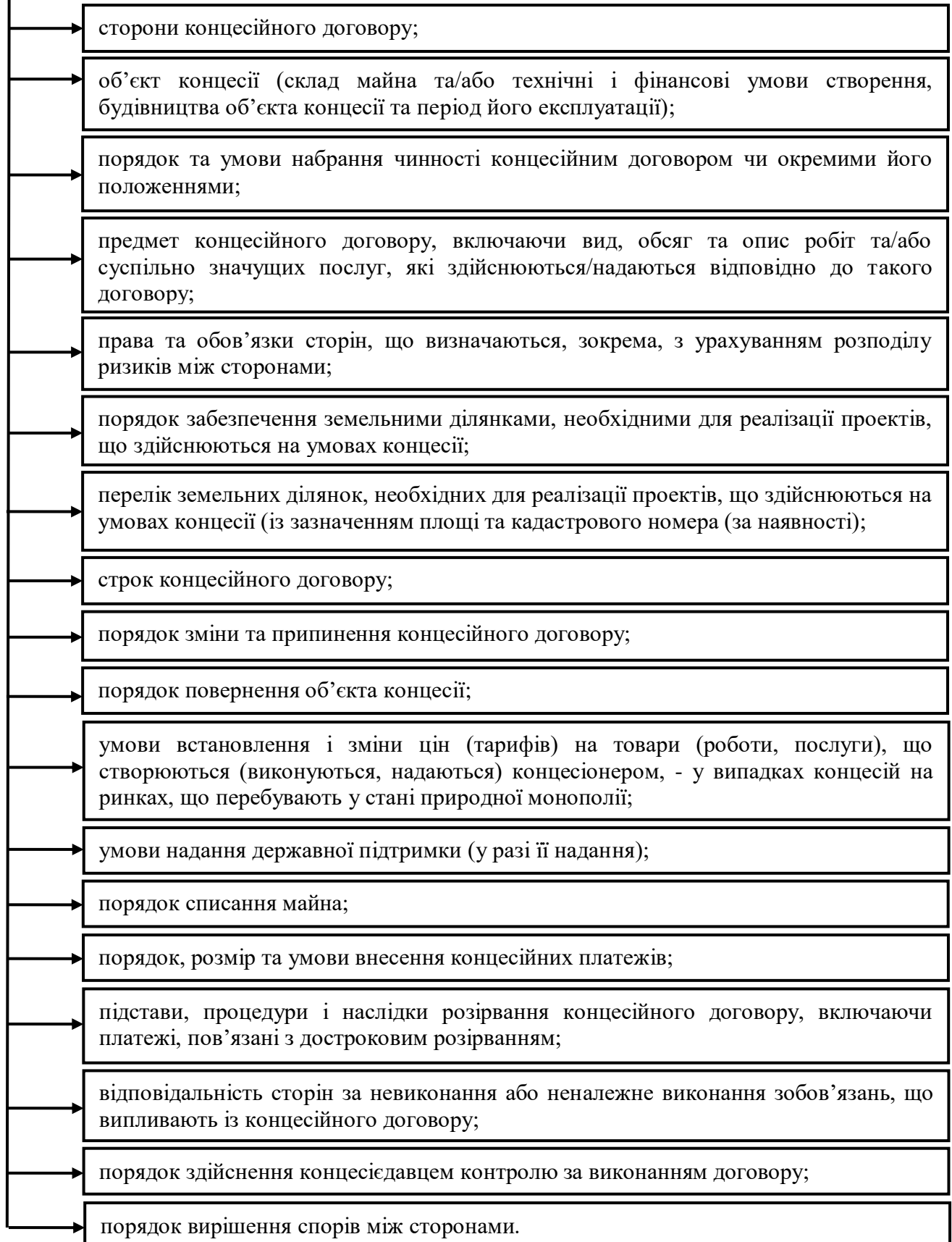
- У разі суттєвого порушення набувачем обов'язку виплатити правовласнику у встановлений договором про відчуження виключного права строк винагороду за набуття виключного права на результат інтелектуальної діяльності або на засіб індивідуалізації попередній правовласник має право у судовому порядку перевести на себе права набувача виключного права і відшкодувати збитки, якщо виключне право перейшло до його набувача.
- Якщо виключне право не перейшло до набувача, то у випадку порушення набувачем обов'язку виплатити правовласнику у встановленим договором про відчуження виключного права строк винагороду за набуття виключного права на результат інтелектуальної діяльності або на засіб індивідуалізації попередній правовласник може відмовитися від договору в односторонньому порядку і вимагати відшкодування збитків, що зумовлені розірванням договору.

КОМЕРЦІЙНА КОНЦЕСІЯ (ГЛ. 76 ЦК УКРАЇНИ) ДОГОВІР КОНЦЕСІЇ

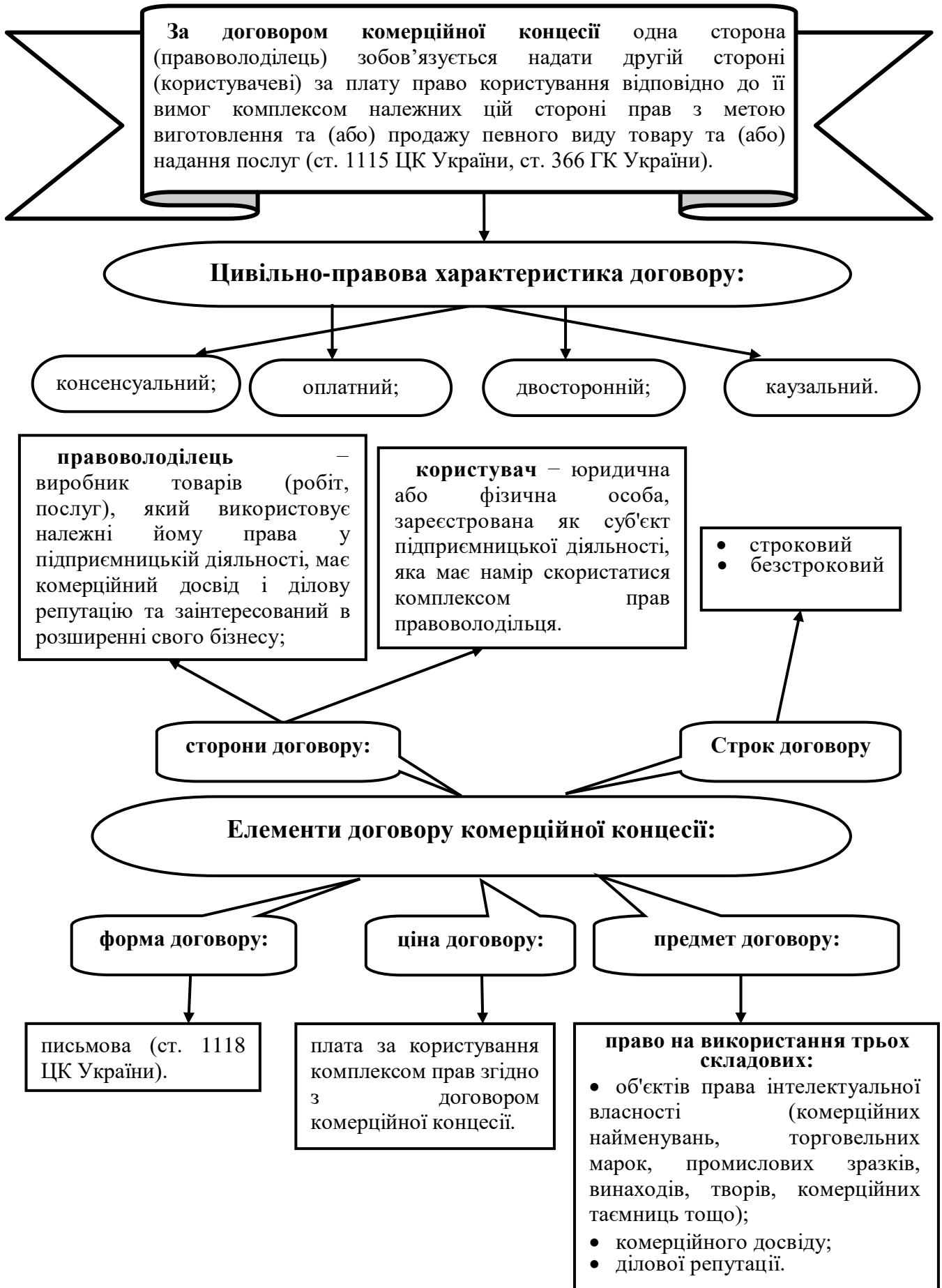

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ КОНЦЕСІЇ

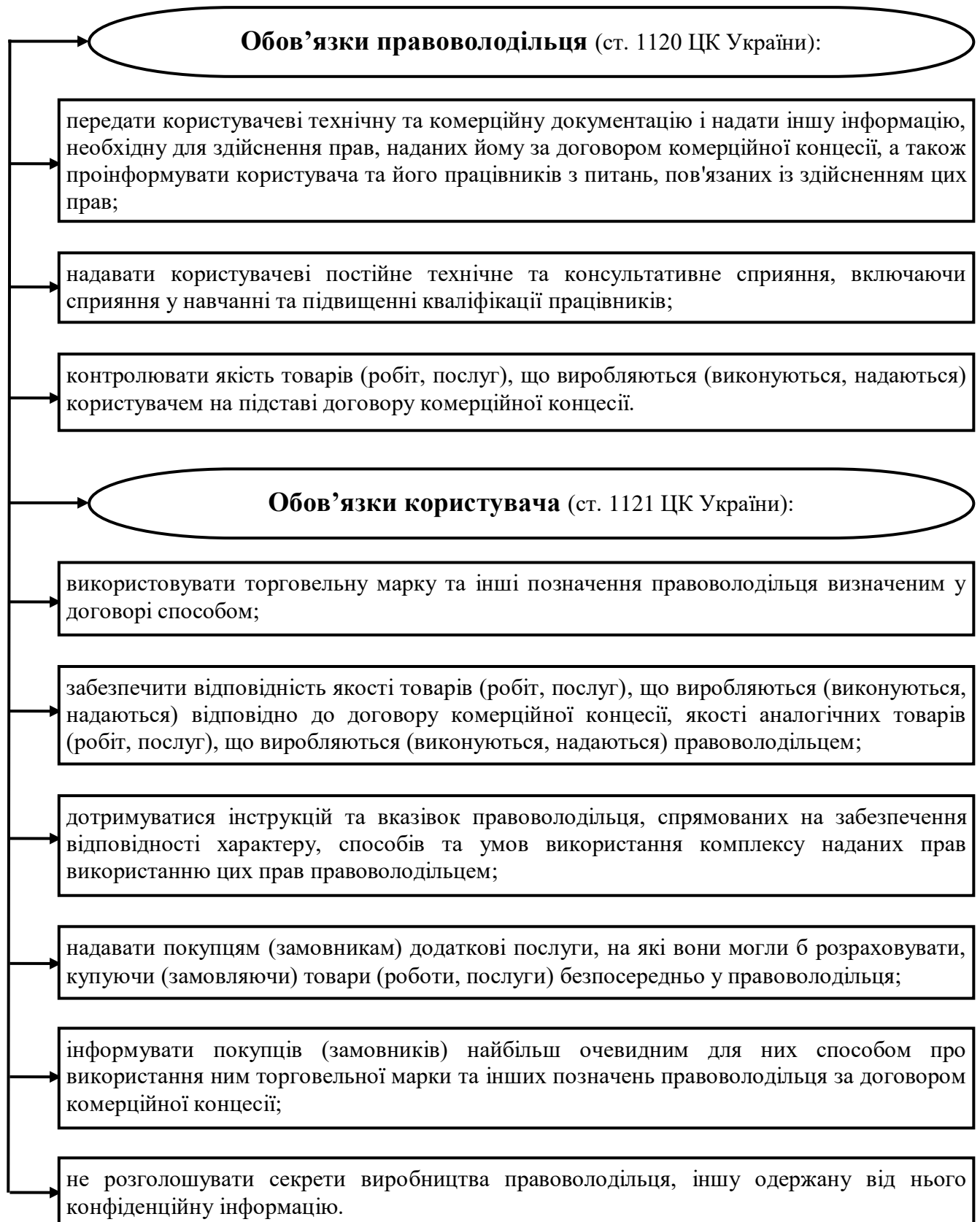
Істотними умовами концесійного договору є
(ст. 26 ЗУ «Про концесії»):

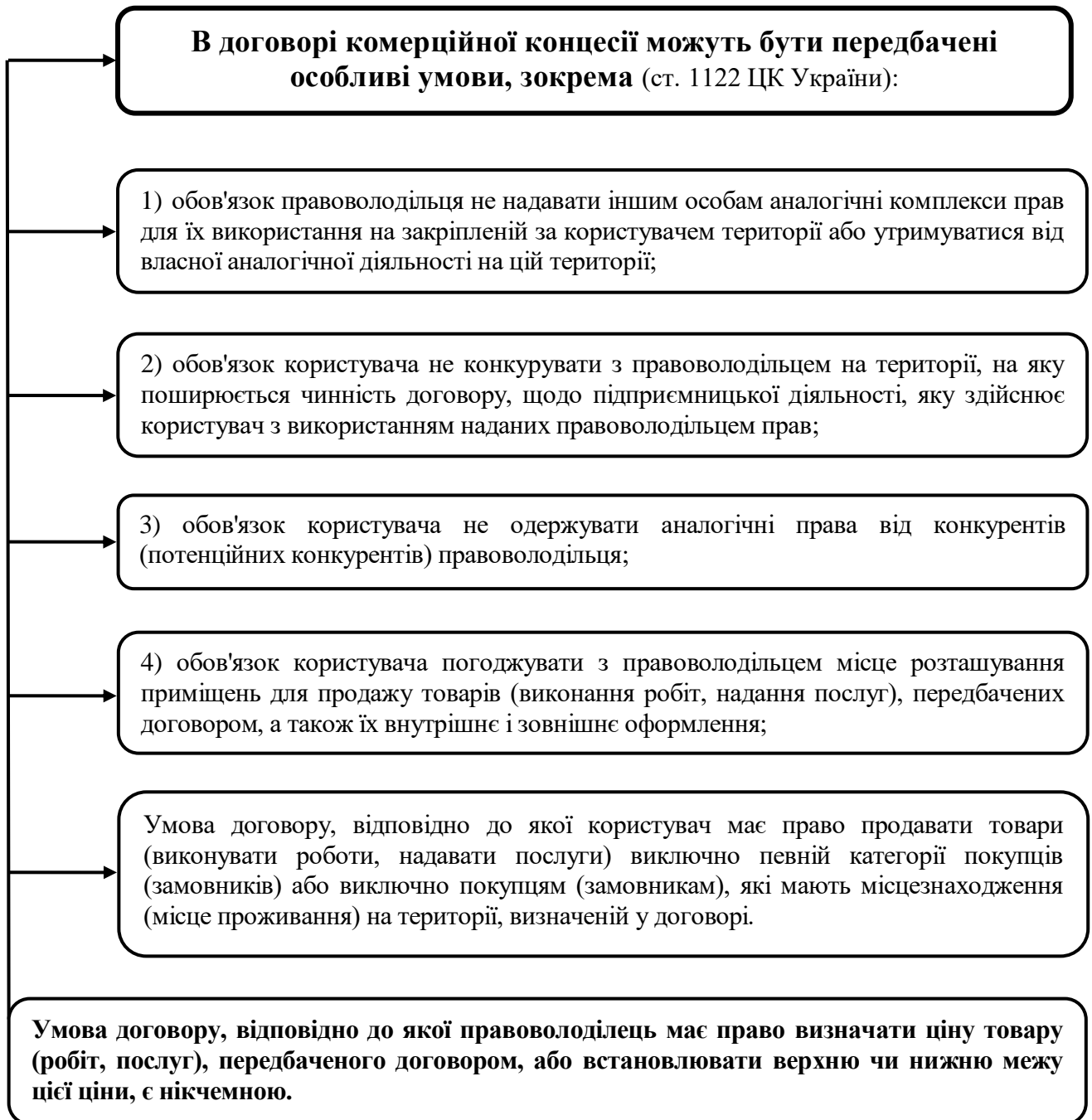
ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

ЗМІСТ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

ОСОБЛИВІ УМОВИ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ СУБКОНЦЕСІЇ

За договором комерційної субконцесії, користувач надає іншій особі (субкористувачу) право користування наданим йому правоволодільцем комплексом прав або частиною комплексу прав на умовах, погоджених із правоволодільцем або визначених договором комерційної концесії (ч. 1 ст. 1119 ЦК України, ст. 368 ГК України).

Основні положення.

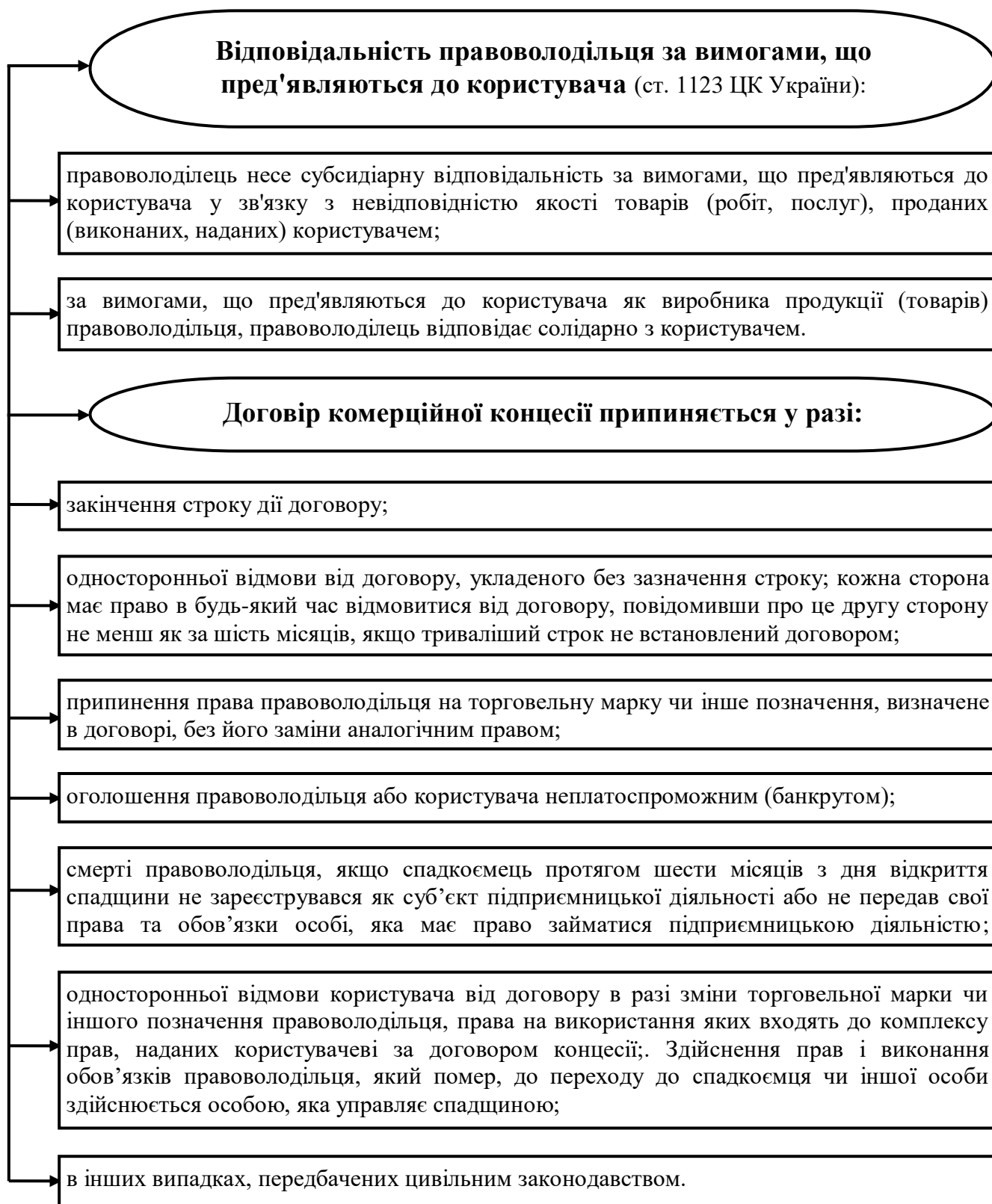
До договору комерційної субконцесії застосовуються положення про договір комерційної концесії, встановлені ЦК України або іншим законом, якщо інше не впливає з особливостей субконцесії (ч. 2 ст. 1119 ЦК України).

Користувач та субкористувач відповідають перед правоволодільцем за завдану йому шкоду солідарно (ч. 3 ст. 1119 ЦК України).

Строк дії договору комерційної субконцесії не може перевищувати строк дії договору комерційної концесії.

У будь-який час одна із сторін може відмовитися від договору комерційної концесії, якщо строк такого договору не встановлений. Повідомлення про це другій стороні має бути зроблено не менш як за **шість місяців**, якщо більш тривалий строк не встановлено договором.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ ТА ЙОГО ПРИПИНЕННЯ

СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ (ГЛ. 77 ЦК УКРАЇНИ) ДОГОВІР ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

За договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові.

Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників (ст. 1130 ЦК України).

Основні риси:

→ договір про спільну діяльність укладається у письмовій формі (ч. 1 ст. 1131 ЦК України);

→ беруть участь дві або більше осіб, які одночасно є боржником і кредитором та не можуть безпосередньо вимагати виконання обов'язку для себе, оскільки це виконання обумовлене спільною метою;

→ взаємні права та обов'язки учасників опосередковані необхідністю досягнення загальної мети;

→ договір має тривалий характер;

→ зобов'язання, що виникають, мають особистий характер;

→ інтереси учасників, на відміну від інших договорів, не є протилежними, а взаємно доповнюють один одного і спрямовані на досягнення спільної мети;

→ мета повинна бути законною, може бути спрямована на одержання прибутку (комерційні проекти, що базуються на спільному досвіді, майні, фінансах, знаннях) або не спрямована на досягнення прибутку (наприклад, благодійність – ст. 1 ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації»);

→ наявність зовнішніх відносин сторін цього договору – з третіми особами;

→ особистий (фидуціарний) характер цього договору, який проявляється у двох аспектах: по-перше, як правило, сторони договору повинні його виконати особисто, по-друге, у разі вибуття із договору хоча б однієї із сторін – договір, за загальним правилом, припиняється, якщо сторони не домовилися про збереження договору для інших осіб;

→ договір про спільну діяльність є каузальним;

ПЕРЕВАГИ ДОГОВОРУ ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Переваги договору про спільну діяльність, порівняно з іншими інститутами:

учасники договору про спільну діяльність об'єднують свої зусилля задля досягнення спільної мети. За цією ознакою він вигідно відрізняється від переважної більшості інших цивільно-правових договорів, у яких такої співпраці і об'єднання зусиль сторін не відбувається;

незважаючи на об'єднання зусиль та майна, учасники договору про спільну діяльність залишаються юридично самостійними суб'єктами. Саме це є перевагою цієї договірної конструкції, порівняно зі спільною діяльністю, що здійснюється у межах єдиного суб'єкта – юридичної особи;

процес здійснення спільної діяльності не ускладнюється процедурами розробки установчих документів, державної реєстрації створення та припинення нового суб'єкта права тощо. Отже, така законодавча модель побудови прав і обов'язків суб'єктів спільної діяльності є більш гнучкою та пристосованою до сучасних потреб економіки.

За правовим результатом, на досягнення якого спрямовуються зобов'язання із спільної діяльності – так звані спільно-цільові зобов'язання поділяють на:

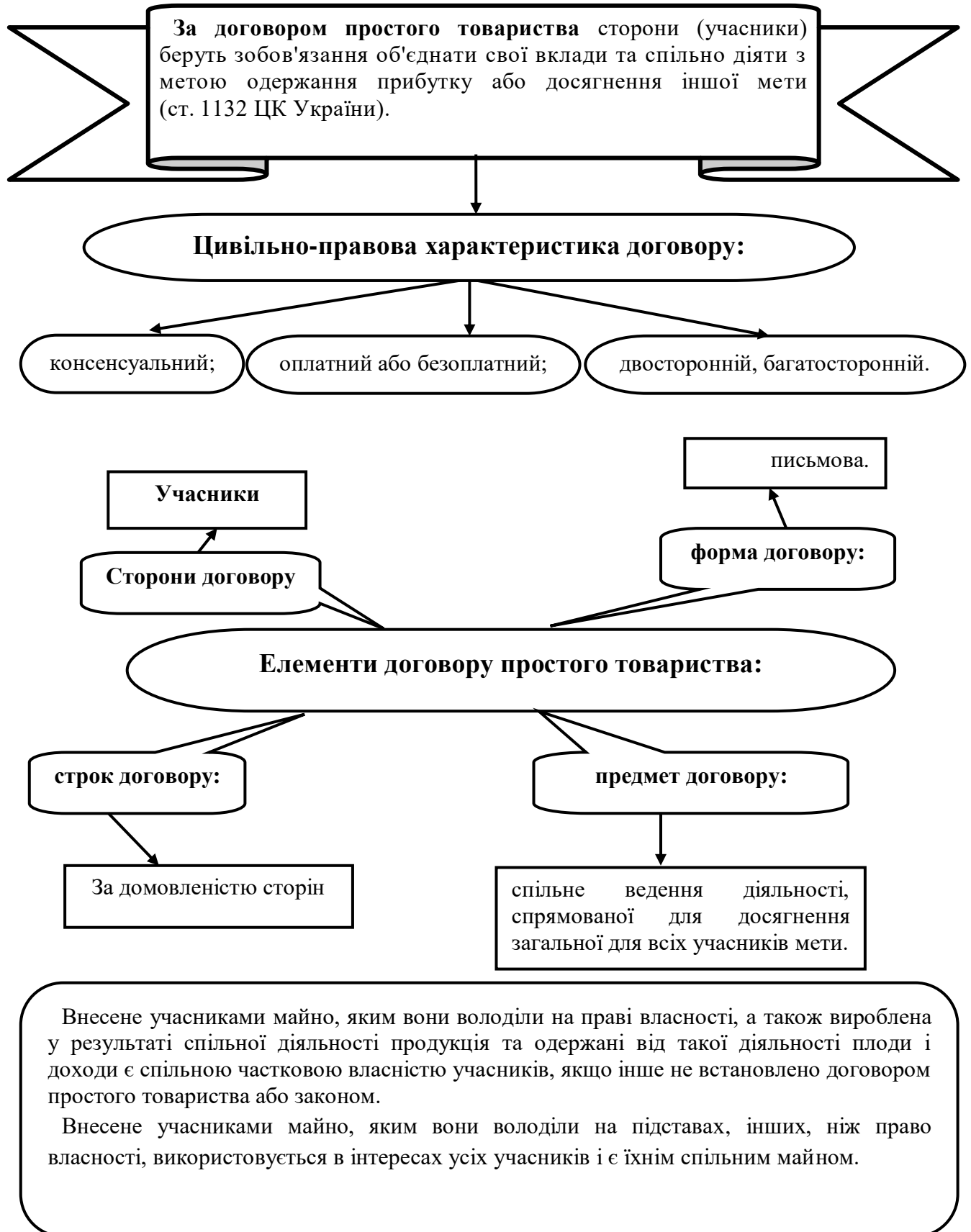
зобов'язання із спільної діяльності без створення юридичної особи (виникають на підставі договорів про спільну діяльність);

зобов'язання із спільної діяльності із створенням юридичної особи (виникають на підставі засновницьких договорів);

договори про спільну діяльність за критерієм об'єднання вкладів **поділяються на два види** (ч. 2 ст. 1130 ЦК України):

- договори про спільну діяльність на основі об'єднання вкладів – договори простого товариства (може бути як реальним, так і консенсуальним);
- на відміну від ДСД на основі об'єднання вкладів, при укладенні договорів без об'єднання вкладів (консенсуальний) – внесення майнових цінностей його учасниками теж можливе, однак внаслідок цього не утворюється спільне майно. Наприклад, на підставі ДСД проводяться конференції, семінари тощо або ще один приклад: мешканці багатоквартирного будинку домовилися про спільну охорону свого будинку. В таких випадках не утворюється спільне майно.

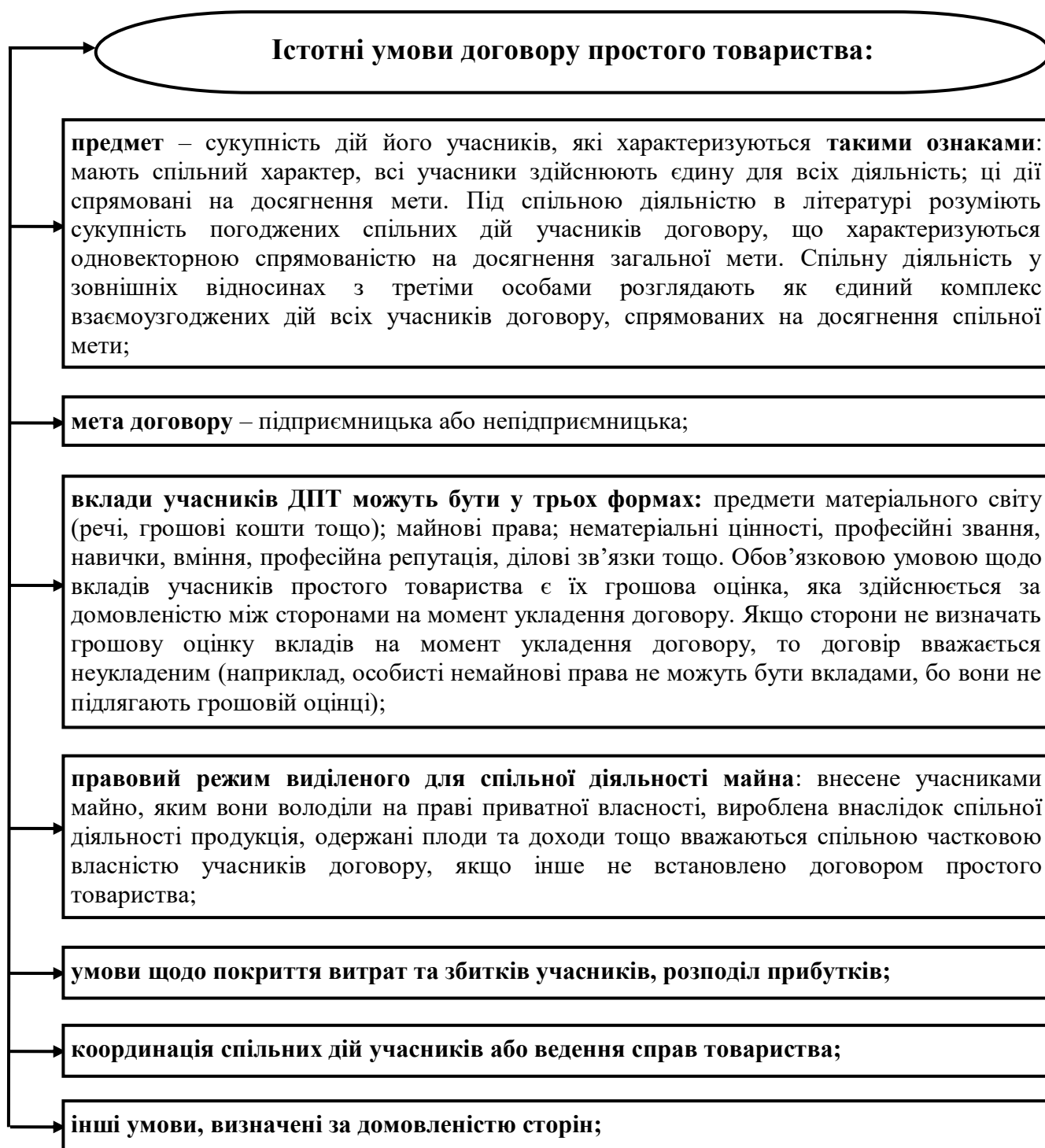
ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

ОЗНАКИ ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

ЗМІСТ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

Кожний учасник має право:

- одержувати частки прибутку від спільної справи;
- мати частку в спільному майні (частку в праві власності, праві користування спільним майном та ін.);
- вести спільні справи товариства;
- одержувати інформацію про стан спільних справ і спільного майна учасників (особисто або за участю компетентних осіб знайомитися з усією документацією з ведення справ; одержувати роз'яснення від керуючих або посадових осіб);
- відмовитися від участі в безстроковому договорі або розірвати щодо себе та інших учасників строковий договір простого товариства.

З огляду на фидуціарний характер договору слід визнати, що учасник не може передати (відступити) своє право участі в договорі іншим особам без згоди інших учасників.

Учасники зобов'язані:

- внести вклад у спільне майно;
- брати участь у витратах щодо утримання спільного майна;
- зазнавати збитків від діяльності простого товариства;
- відповідати за спільними боргами; вести справи у спільних інтересах;
- надавати іншим учасникам договору повну й достовірну інформацію про стан спільних справ і спільного майна;
- не розголошувати конфіденційну інформацію про діяльність товариства;
- нести відповідальність перед учасниками за шкоду, заподіяну спільному майну і діяльності партнерів.

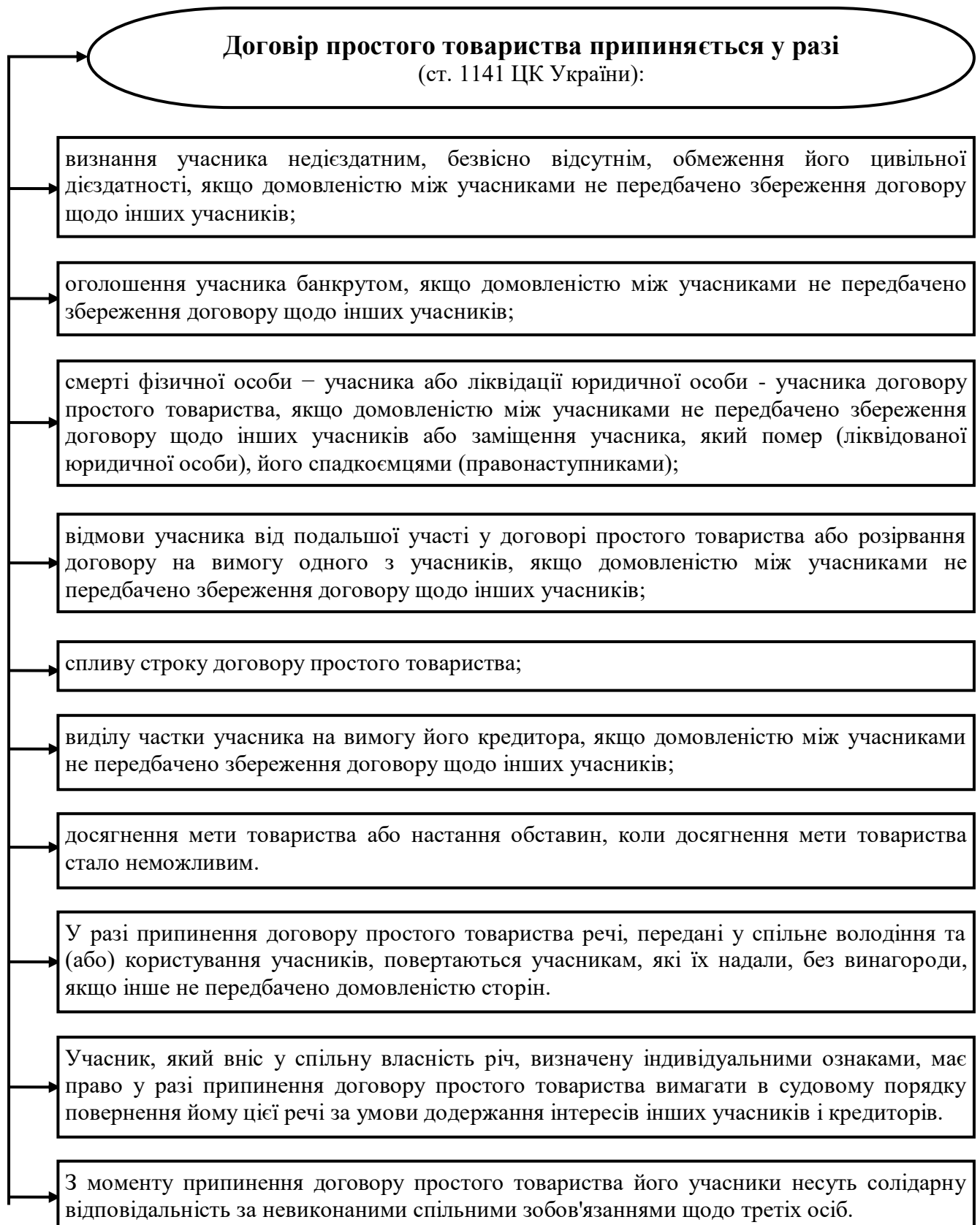
Відповідальність учасників за спільними зобов'язаннями

(ст. 1138 ЦК України):

1. Якщо договір простого товариства не пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, кожний учасник відповідає за спільними договірними зобов'язаннями усім своїм майном пропорційно вартості його вкладу у спільне майно. За спільними зобов'язаннями, що виникли не з договору, учасники відповідають солідарно.

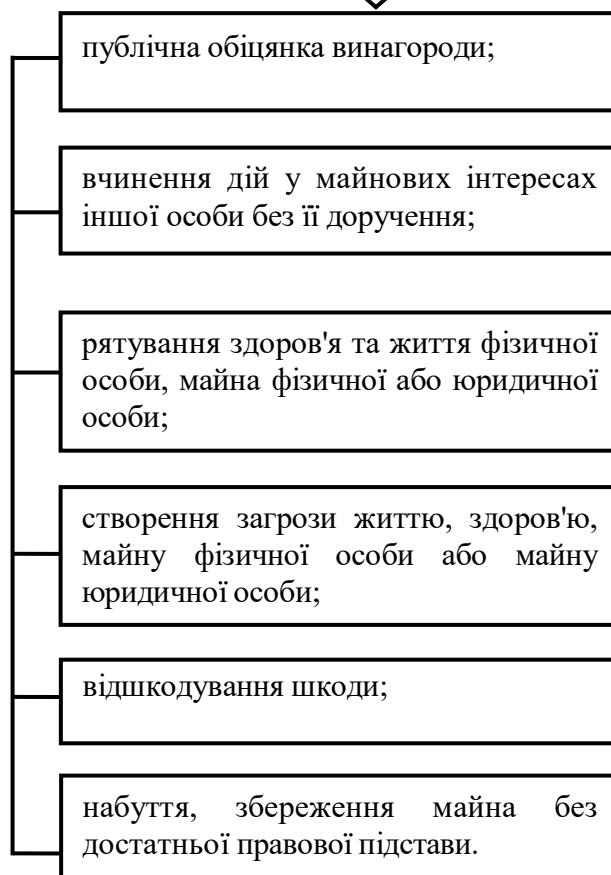
2. Якщо договір простого товариства пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно за всіма спільними зобов'язаннями незалежно від підстав їх виникнення.

ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА

ПУБЛІЧНА ОБІЦЯНКА ВІНАГОРОДИ (ГЛ. 78 ЦК УКРАЇНИ)**ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ**

Цивільно-правові зобов'язання виникають як із договорів, так і з інших правочинів (ст. 11 ЦК України) та інших юридичних фактів, у тому числі в разі завдання майнової (моральної) шкоди. Правовідносини, що виникають на підставі, відмінній від договору, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку, **називається недоговірними.**

Види недоговірних зобов'язань:

ПРАВО НА ПУБЛІЧНУ ОБІЦЯНКУ ВИНАГОРОДИ БЕЗ ОГОЛОШЕННЯ КОНКУРСУ

Особа має право публічно пообіцяти винагороду (нагороду) за передання їй відповідного результату (передання інформації, знайдення речі, знайдення фізичної особи тощо) (ст. 1144 ЦК України).

Ознаки:

- обіцянка винагороди є **публічною**, якщо вона сповіщена у засобах масової інформації або іншим чином невизначеному колу осіб (ч. 2 ст. 1144 ЦК України);
- у сповіщенні публічної обіцянки винагороди мають бути визначені **завдання, строк та місце його виконання, форма та розмір** винагороди (ч. 3 ст. 1144 ЦК України);
- обіцянка винагороди повинна бути **майновою**, тобто грошовою чи такою, що має вартісний характер (наприклад, надання путівки в пансіонат тощо);
- оголошення про публічну обіцянку винагороди **повинно надавати можливість установити особу, яка пообіцяла винагороду**. Особа, яка відгукнулася, має право вимагати підтвердження цієї обіцянки.

особа, яка публічно повідомила про виплату грошової винагороди чи видачу іншої винагороди.

сторона зобов'язання:

- письмова;
- усна.

форма зобов'язання:

Елементи зобов'язання:

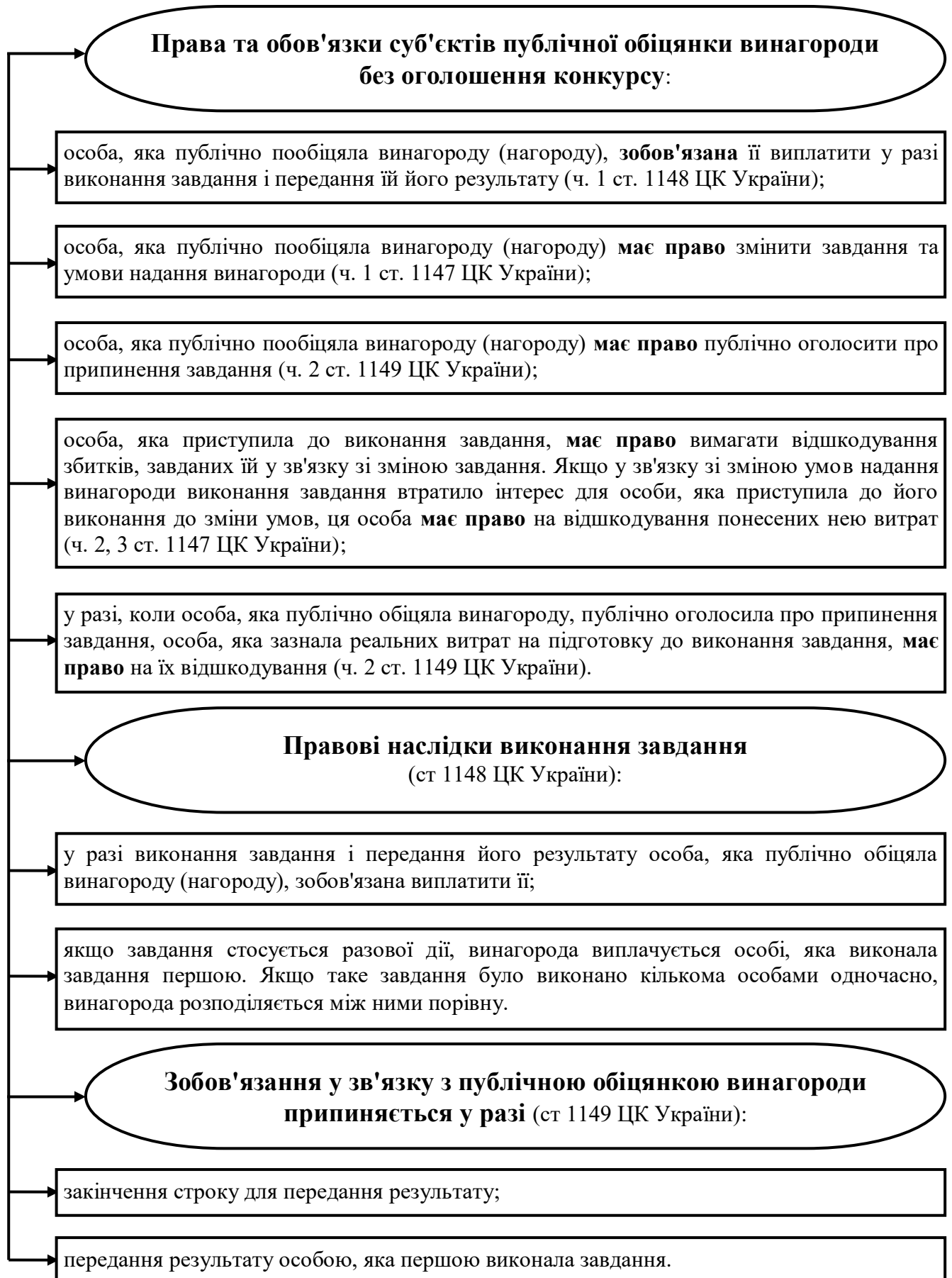
строк зобов'язання:

встановлений у сповіщенні (оголошенні). Якщо строк (термін) виконання завдання не встановлений, воно вважається чинним протягом розумного часу відповідно до змісту завдання (ст. 1146 ЦК України).

предмет зобов'язання:

правомірна дія, за здійснення якої обіцяна винагорода.

ПРАВА І БОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ, ВИКОНАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ОБІЦЯНКИ ВИНАГОРОДИ БЕЗ ОГОЛОШЕННЯ КОНКУРСУ

ПУБЛІЧНА ОБІЦЯНКА ВИНАГОРОДИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОНКУРСУ

За зобов'язанням із публічної обіцянки винагороди з оголошенням конкурсу особа (замовник конкурсу) має право оголосити конкурс (змагання) для необмеженого кола осіб з метою визначити кращого та виплатити йому винагороду.

Умови конкурсу (ст. 1151 ЦК України).

- Засновник конкурсу повідомляє про його умови одночасно з оголошенням про конкурс або персонально кожному, хто виявив бажання брати участь у ньому.
- **Предметом конкурсу** може бути результат інтелектуальної, творчої діяльності, вчинення певної дії, виконання роботи тощо.
- За результатами конкурсу видається **нагорода (премія)**. Кількість призових місць, вид нагороди (сума премії) за кожне призове місце тощо визначаються в умовах конкурсу.
- Умовами конкурсу може бути обумовлено надання переможцеві лише морального заохочення.
- Умовами конкурсу має бути передбачено строк подання творів на конкурс чи виконання певної дії.
- **Предмет конкурсу, нагорода (премія), яка має бути виплачена переможцеві, є істотними умовами оголошення конкурсу.**

Право на оголошення конкурсу (ст. 1150 ЦК України).

- Конкурс (змагання) має право оголосити фізична або юридична особа (засновник конкурсу).
- Конкурс оголошується публічно через засоби масової інформації. Оголошення про конкурс може бути зроблено іншим чином.
- **Засновник конкурсу має право запросити до участі в ньому персональних учасників (закритий конкурс).**

ВИДИ ТА ЕТАПИ КОНКУРСУ

Конкурс (від лат. *concursum* - зустріч, зіткнення) – змагання з метою виявлення найкращого з учасників. Конкурс характеризується тим, що винагорода оголошується не за виконання певної роботи взагалі, а за найкраще її виконання, тобто конкурс зобов'язує його засновника, який публічно оголосив про виплату спеціальної нагороди за краще виконання певної роботи, виплатити обіцяну винагороду особі, робота якої визнана достойною відповідно до умов конкурсу.

Види конкурсу:

відкритий конкурс – пропозиція засновника адресована всім бажаючим, тому засновник не має права відмовити в прийнятті роботи чи оцінці її результату будь-якій особі, яка бажає стати учасником конкурсу.

закритий конкурс – засновник запрошує до участі у ньому персональних учасників, тобто пропозиція взяти участь у такому конкурсі направлена певному колу осіб за вибором засновника. Коло учасників закритого конкурсу обмежене і заздалегідь відоме засновнику.

Етапи конкурсу:

оголошення конкурсу (публічно через засоби масової інформації або іншим чином);

надання робіт на конкурс;

оцінка поданих на конкурс робіт (для цього засновником конкурсу створюється конкурсна комісія (журі));

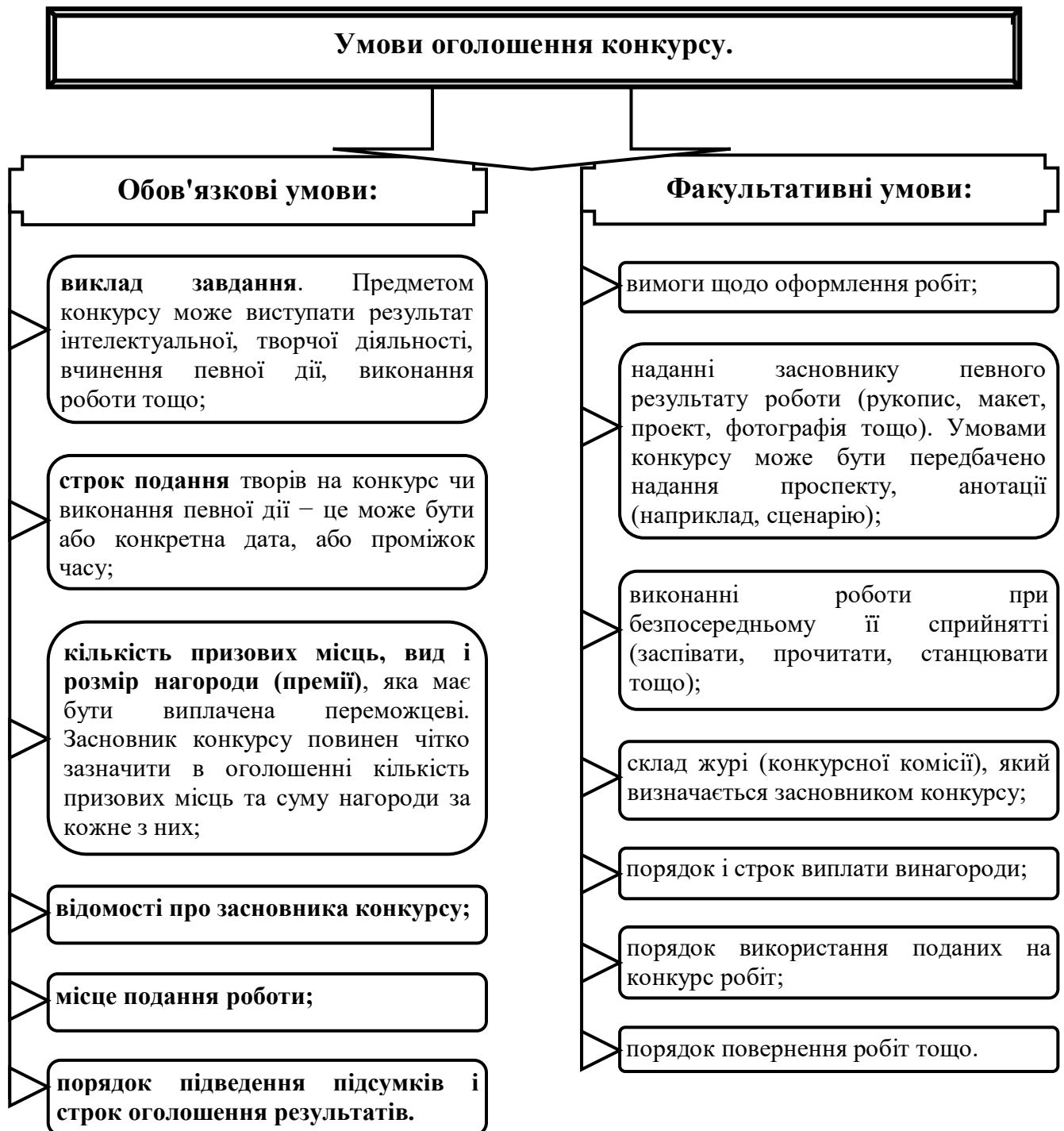
підведення підсумків засновником конкурсу і прийняття ним рішення про переможця:

- присудження усіх призових місць та нагород (премій), які були визначені умовами конкурсу;
- присудження окремих призових місць, якщо їх було встановлено декілька, та нагород (премій);
- відмову у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт, поданих на конкурс, не відповідає його вимогам;
- присудження заохочувального призу та (або) нагороди (премії).

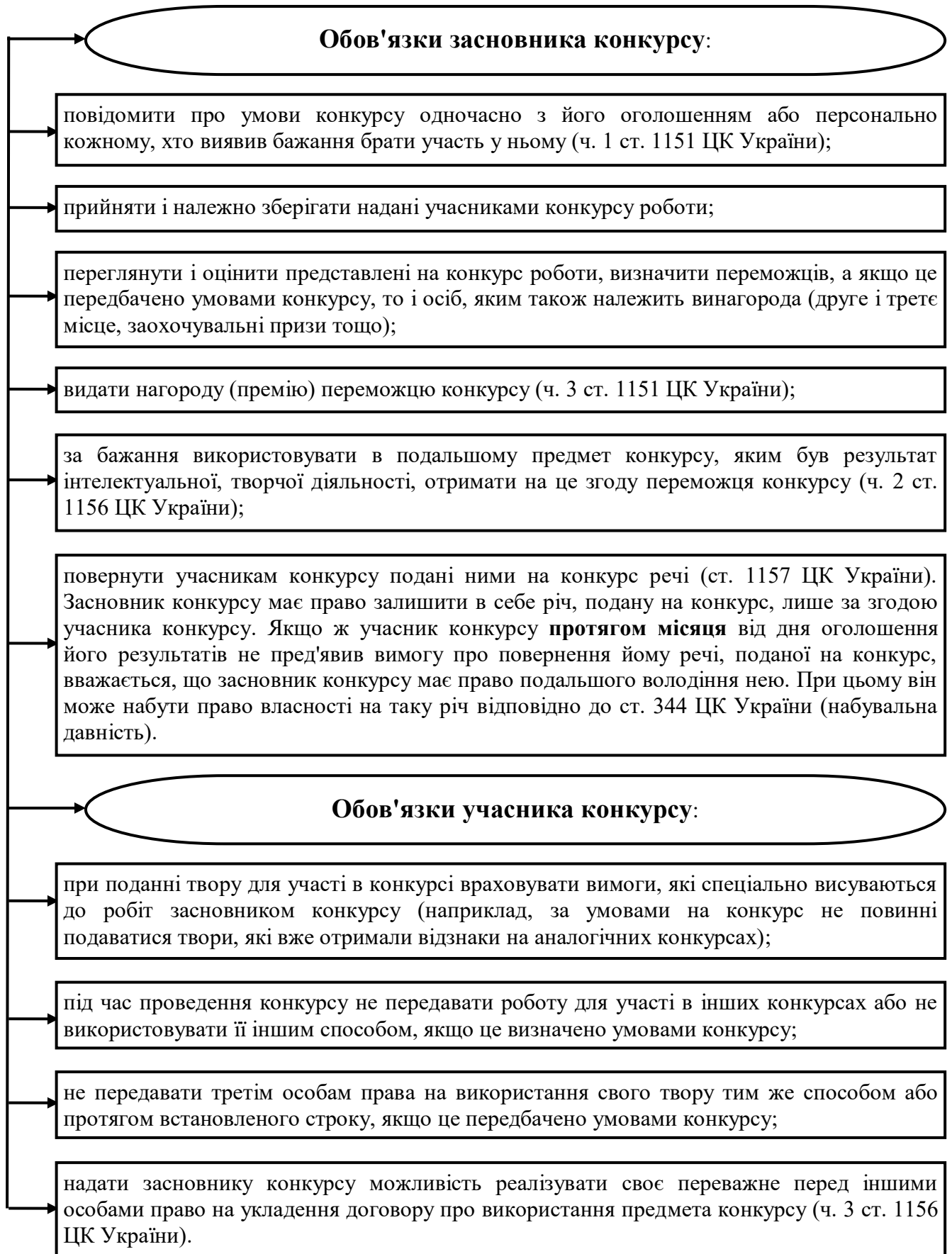
сплата винагороди.

повернення поданих на конкурс робіт. Відповідно до ч. 1 ст. 1157 ЦК України умова конкурсу, за якою засновник конкурсу не повертає його учаснику річ, подану на конкурс, є нікчемною. Учасник конкурсу має право у будь-який час пред'явити вимогу про повернення йому речі, поданої на конкурс. Однак у законі встановлені випадки, коли засновник конкурсу може залишити у себе річ, передану на конкурс, або набути право власності на неї.

УМОВИ ОГОЛОШЕННЯ КОНКУРСУ

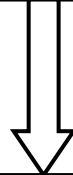

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ ІЗ ОГОЛОШЕННЯ КОНКУРСУ

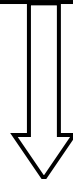

ЗМІНА УМОВ І ВІДМОВА ВІД ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ**Зміна умов конкурсу (ст. 1152 ЦК України).**

- Засновник конкурсу має право змінити його умови до початку конкурсу. Зміна умов конкурсу після його початку неприпустима. Про зміну умов конкурсу має бути оголошено в тому ж порядку, в якому було оголошено конкурс.
- Якщо у зв'язку зі зміною умов конкурсу участь у ньому для особи втратила інтерес або стала неможливою, ця особа має право на відшкодування витрат, на підготовку до участі в конкурсі.

Відмова від проведення конкурсу (ст. 1153 ЦК України).

- Засновник конкурсу має право відмовитися від його проведення, якщо проведення конкурсу стало неможливим за обставин, які від нього не залежать.
- У разі відмови засновника від проведення конкурсу з інших підстав учасник конкурсу має право на відшкодування витрат на підготовку до участі у конкурсі.

Особливості оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс (ст. 1155 ЦК України)

За наслідками оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс, засновник конкурсу (конкурсна комісія, журі) може прийняти рішення про:

- 1) присудження усіх призових місць та нагород (премій), які були визначені умовами конкурсу;
- 2) присудження окремих призових місць, якщо їх було встановлено декілька, та нагород (премій);
- 3) відмову у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт, поданих на конкурс, не відповідає його вимогам;
- 4) присудження заохочувального призу та (або) нагороди (премії).

ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ (ГЛ. 79 ЦК УКРАЇНИ)

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ІЗ ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ

За зобов'язанням із вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення особа вчиняє дії, спрямовані на попередження, усунення або зменшення небезпеки настання невігідних майнових наслідків для майнових інтересів іншої особи без її доручення.

Якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх попередження, усунення або зменшення (ч. 1 ст. 1158 ЦК України).

Суб'єктами зобов'язання є:

домінус – особа, в майнових інтересах якої здійснюється дія без її доручення;

гестор – особа, яка діє на користь іншої особи без доручення.

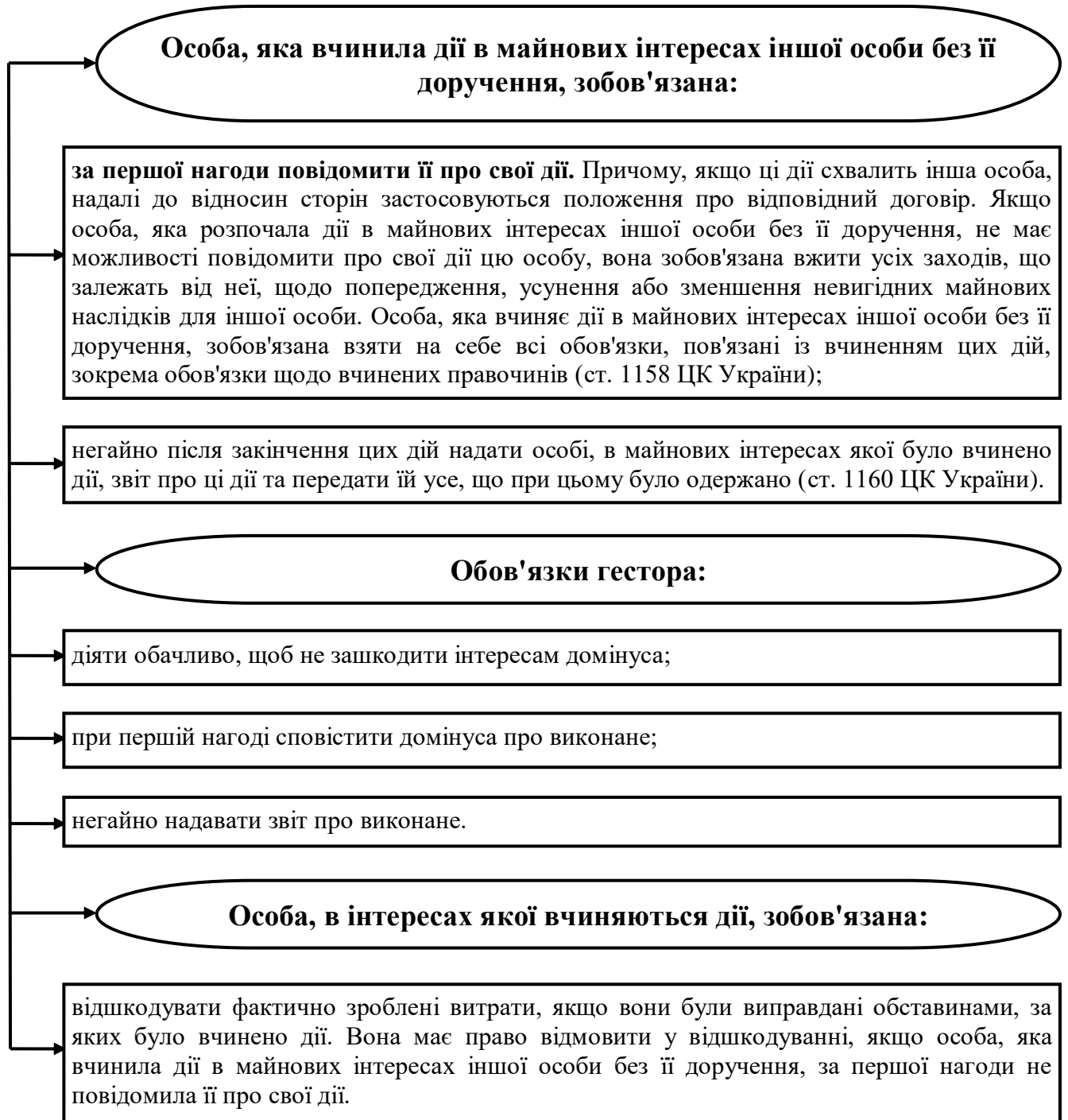
Предметом зобов'язання

є вчинення дій в інтересах іншої особи без доручення. Таким поняттям охоплюються як **фактичні** (виконання термінових ремонтних робіт, сплата квартирної плати, внесення податкових або інших обов'язкових платежів тощо), так і **юридичні дії** (вчинення та виконання правочинів та інших юридичних актів). Причому дії повинні бути вчинені добровільно без правової підстави (договору або згоди укласти договір у майбутньому), однак із дотриманням відповідних правил про доручення.

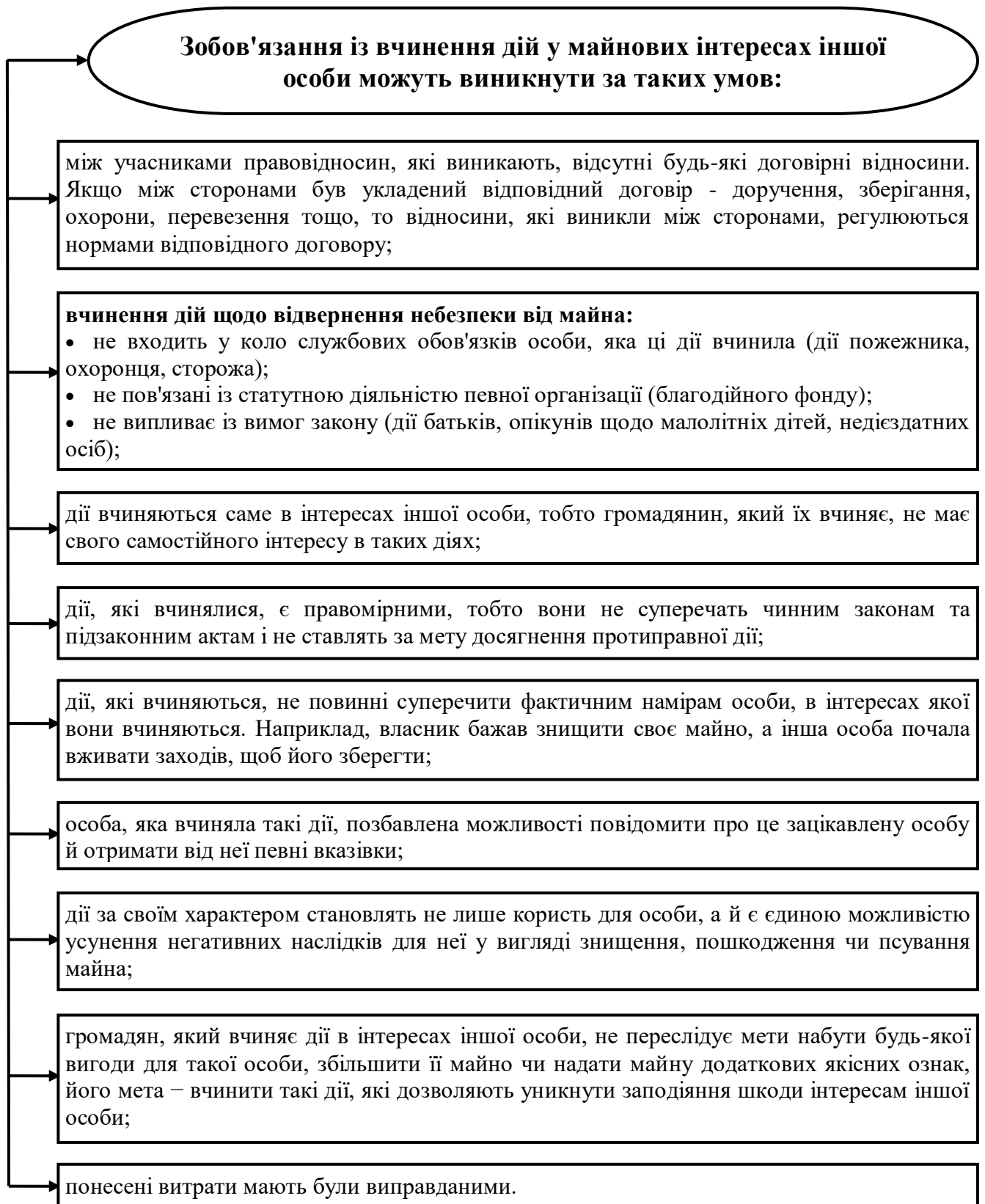
Передумови:

- 1) дії на користь іншої особи здійснюються добровільно з ініціативи особи, що їх здійснює;
- 2) відсутнє доручення особи, на користь якої здійснюються дії або інші відповідні домовленості з нею;
- 3) дії здійснюються однією особою в майнових інтересах іншої особи, якщо останнім загрожує небезпека.

ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ВЧИНЕННЯ ДІЙ У МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ

РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, МАЙНА ФІЗИЧНОЇ АБО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ (ГЛ. 80 ЦК УКРАЇНИ)

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ІЗ РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, МАЙНА ФІЗИЧНОЇ АБО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

За зобов'язанням із рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи особа, яка вчинила дії, спрямовані на рятування здоров'я та життя іншої фізичної особи, майна іншої фізичної або юридичної особи, без відповідних повноважень має право на відшкодування завданої їй шкоди у повному обсязі (ст. 1161 ЦК України).

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:

із рятування здоров'я та життя фізичної особи:

1) наявність реальної загрози для здоров'я та життя фізичної особи;

2) іншої відсутність у рятувальника повноважень вчиняти рятувальні дії щодо особи, тому лікарів, пожежників та інших осіб не визнано суб'єктами таких зобов'язань;

3) спрямованість дій на рятування здоров'я та життя фізичної особи;

4) виникнення у рятувальника шкоди внаслідок вчинення ним рятувальних дій щодо здоров'я та життя фізичної особи.

із рятування майна фізичної особи або юридичної особи (іншої особи):

1) наявність реальної загрози для майна іншої особи;

2) відсутність у рятувальника повноважень вчиняти рятувальні дії щодо майна іншої особи;

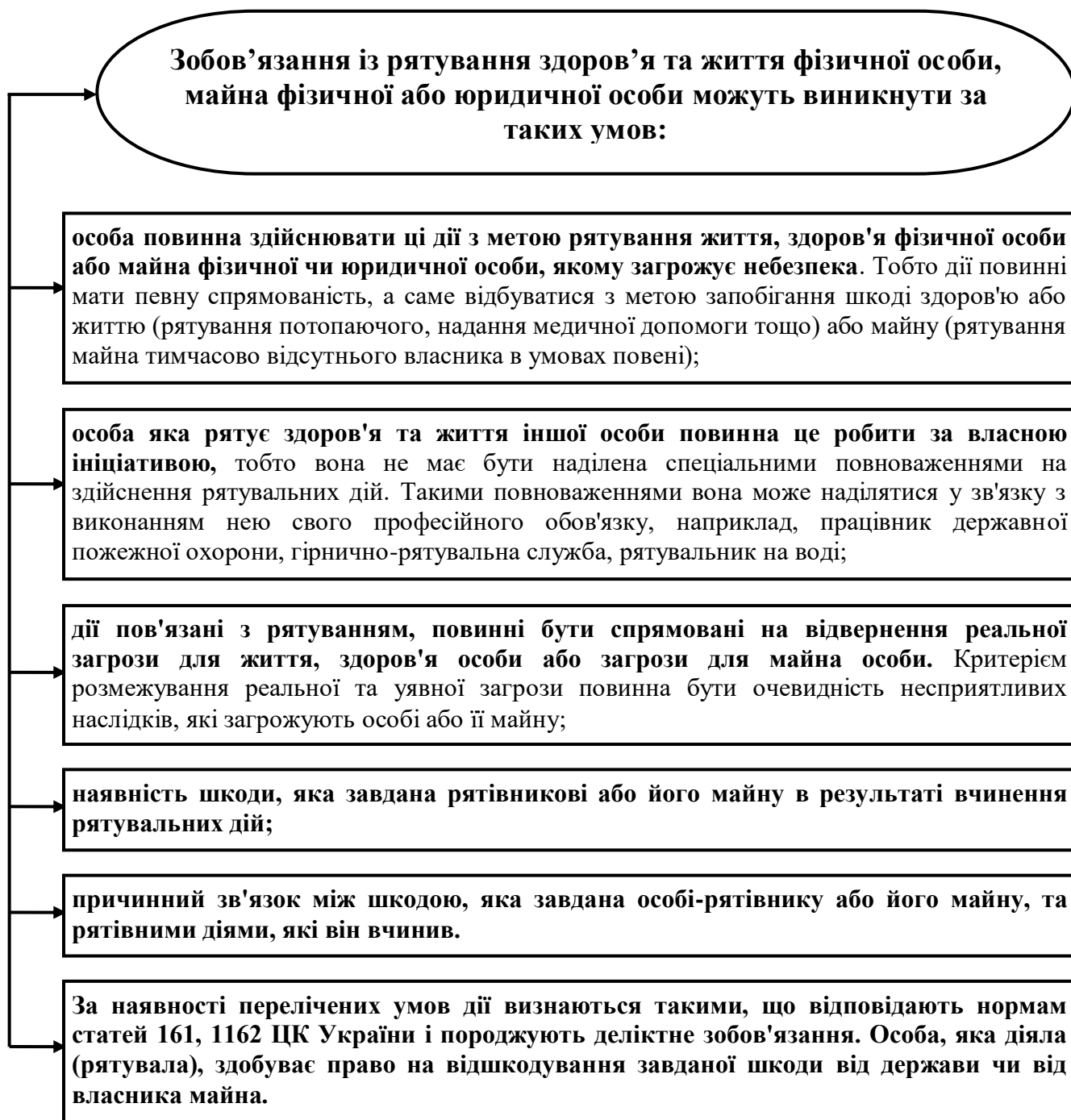
3) спрямованість дій на рятування майна іншої особи; юридичних осіб;

4) майно повинно мати істотну цінність, яка визначається угодою сторін, актами законодавства, адміністративними актами тощо;

5) виникнення у рятувальника шкоди внаслідок вчинення ним рятувальних дій щодо майна іншої особи.

Відповідно до ст. 1161 ЦК України шкода, завдана особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї, відшкодовується державою в повному обсязі.

УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ІЗ РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, МАЙНА ФІЗИЧНОЇ АБО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ВИДИ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОСОБІ ВНАСЛІДОК ВЧИНЕННЯ НЕЮ РЯТУВАЛЬНИХ ДІЙ ЩОДО МАЙНА ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ВІДПОВІДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Законодавець розрізняє два види шкоди, завданої особі внаслідок вчинення нею рятувальних дій щодо майна іншої особи без відповідних повноважень:

шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи

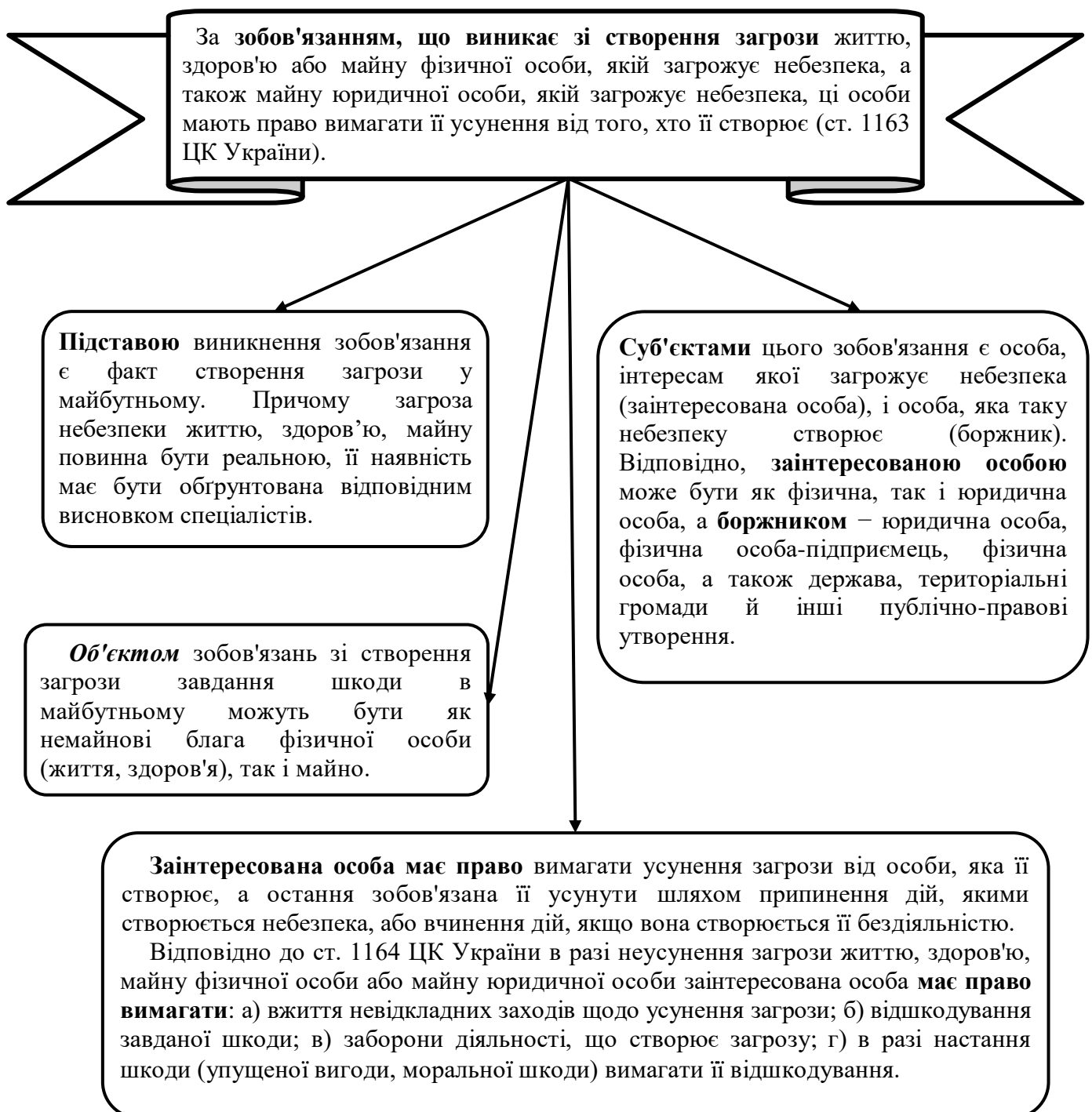
якщо шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, що має істотну цінність, то її відшкодовує держава в повному обсязі (ч. 1 ст. 1162 ЦК України)

шкода, завдана майну фізичної особи

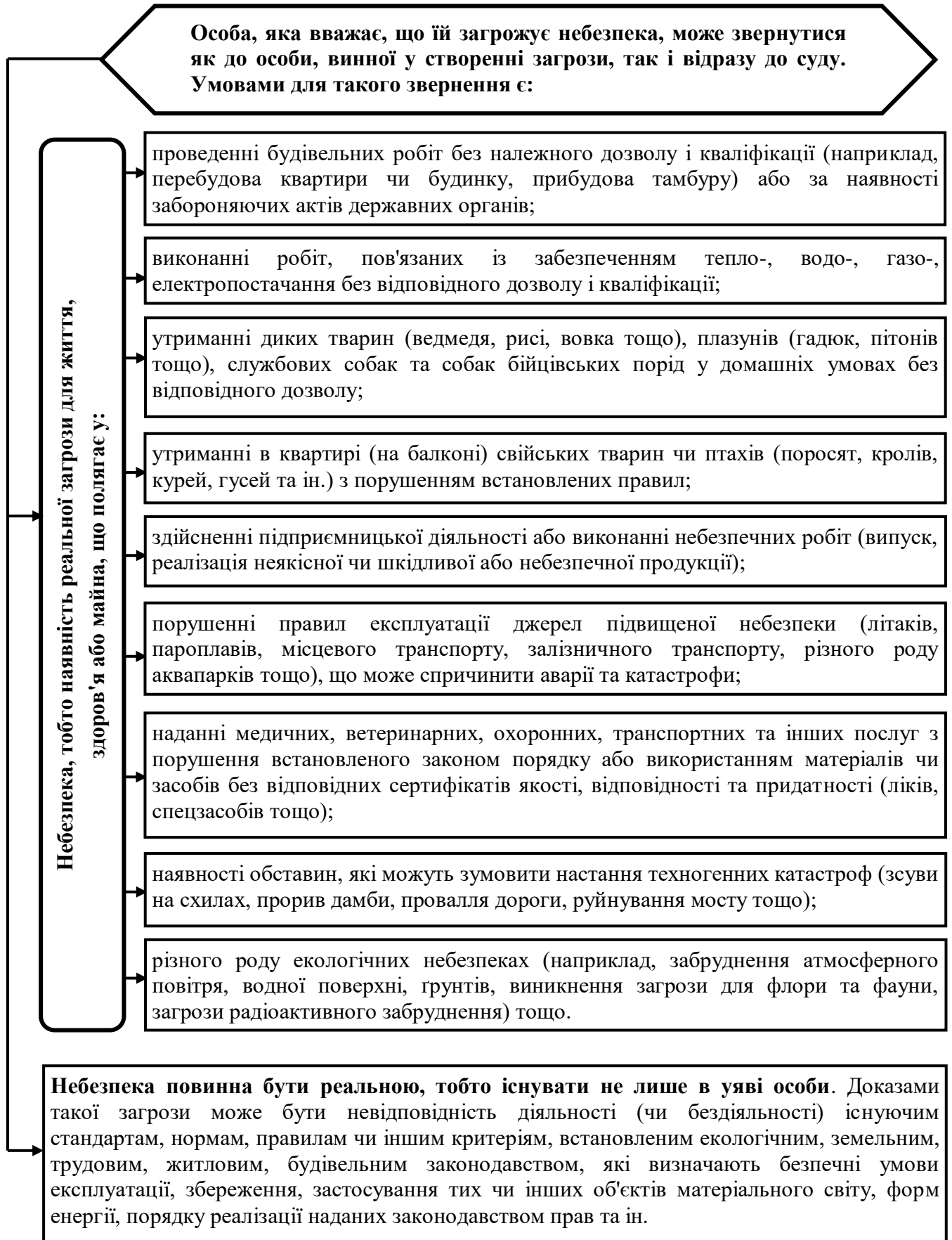
шкоду, завдану майну особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, що має істотну цінність, відшкодовує власник (володілець) цього майна з урахуванням його матеріального становища (ч. 2 ст. 1162 ЦК України). При цьому шкода відшкодовується: а) з урахуванням майнового становища власника (володільця) майна, якому завдано шкоду; б) в межах вартості майна, яке було врятовано.

СТВОРЕННЯ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ (ГЛ. 81 ЦК УКРАЇНИ)

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З УСУНЕННЯ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ВИМОГИ ЩОДО УСУНЕННЯ НЕБЕЗПЕКИ, ЯКА ЗАГРОЖУЄ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ (ГЛ. 82 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

За зобов'язанням із відшкодування шкоди особа, яка завдала шкоди неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також майну фізичної або юридичної особи, зобов'язана її відшкодувати, а потерпілий має право на відшкодування завданої шкоди в повному обсязі.

Зобов'язання із відшкодування шкоди завдячують своїм походженням римській юриспруденції, тому їх традиційно називають **деліктними**, а відповідальність за завдану шкоду – **деліктною**.

Характерні ознаки зобов'язань з відшкодування шкоди:

→ настає у випадках, передбачених законом, тоді як підстави договірної відповідальності можуть бути передбачені як у законі, так і в договорі;

→ настає лише за наявності шкоди, тоді як договірна може мати місце і за її відсутності (наприклад, постачальник зобов'язаний сплатити неустойку за порушення строків поставки продукції за договором і в разі відсутності збитків у покупця);

→ має форму відшкодування шкоди в натурі чи повного відшкодування спричинених збитків, тоді як договірна може мати форму пені, неустойки, штрафу (наприклад, штраф за поставку неякісної продукції);

→ це завжди новий обов'язок замість невиконаного (особа протиправно заподіяла шкоду чужому майну), а договірна відповідальність становить додаткове зобов'язання, яке приєднується до невиконаного (у разі недопоставки продукції постачальник зобов'язаний сплатити за це штраф і допоставити продукцію);

→ покладається на порушника чи на особу, яка за законом несе за нього відповідальність (батьки, опікуни, медичний заклад) або взагалі на третю особу, в інтересах якої діяв заподіювач шкоди. До договірної відповідальності притягається безпосередньо порушник договору чи особа, яка відповідає за нього за договором (порушник).

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ВІДШКОДУВАННЯ ЗАПОДІЯНОЇ ШКОДИ

Загальні умови відповідальності за заподіяну шкоду
(ст. 1166 ЦК України):

1) **наявність шкоди.** За її відсутності не виникають і деліктні зобов'язання. Наявність шкоди і її розміри доводить потерпілий;

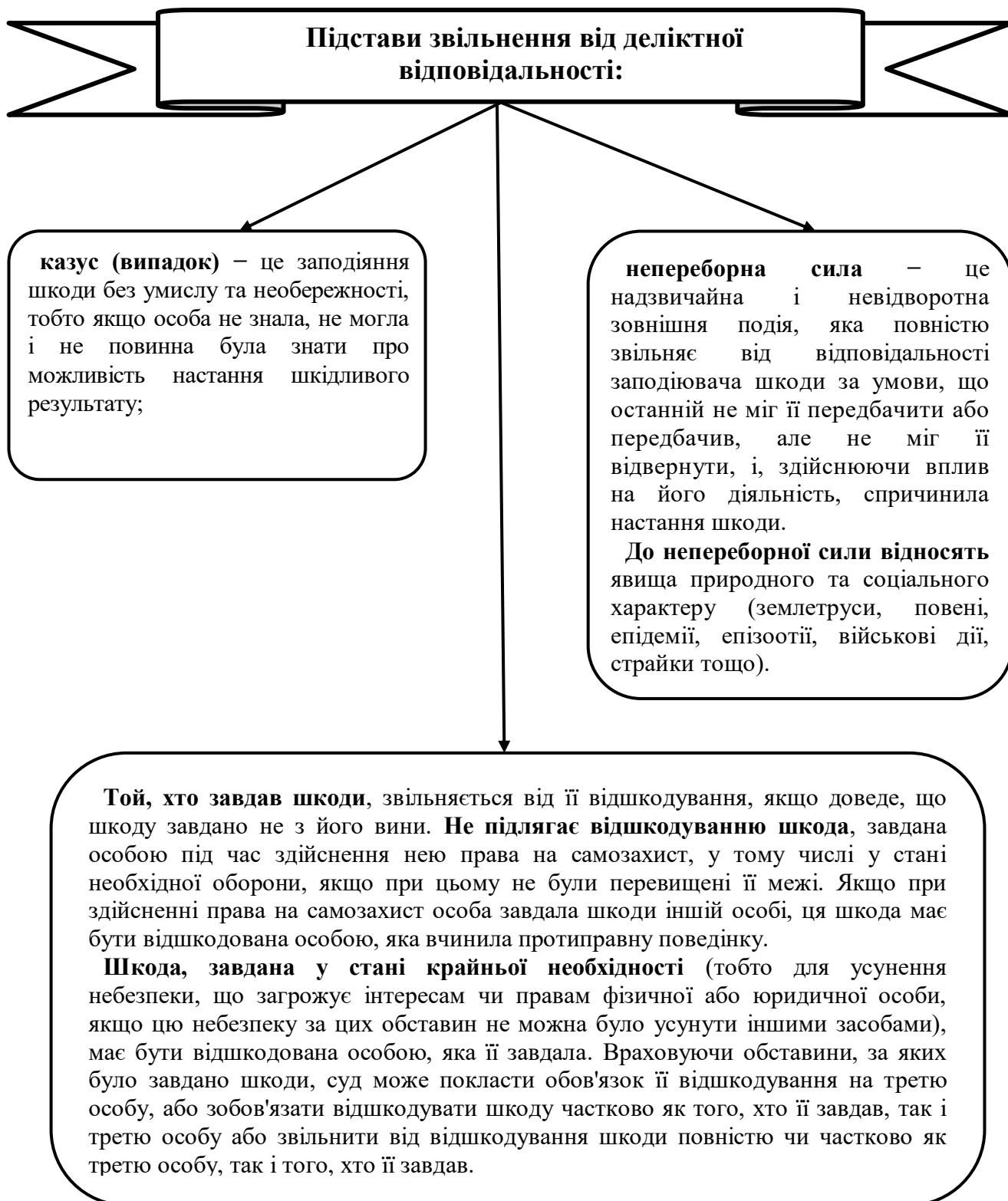
2) **протиправність дій того, хто завдав шкоди.** За загальним правилом шкода, заподіяна правомірними діями, відшкодуванню не підлягає, якщо інше не встановлено законом (до таких винятків належить, наприклад, відшкодування шкоди, заподіяної в стані крайньої необхідності);

3) **причинний зв'язок між протиправними діями правопорушника і шкодою, яка настала.** Для виникнення деліктних зобов'язань необхідно наявність безпосереднього причинного зв'язку між цими явищами, тобто протиправні дії повинні породжувати шкідливий результат;

4) **вина того, хто завдав шкоди.** При цьому закон виходить із презумпції вини того, хто завдав шкоди. Якщо потерпілий довів наявність шкоди, то той, хто завдав шкоди, повинен довести відсутність своєї вини. Водночас презумпція вини не виключає активних дій суду, котрий має вжити заходів до всебічного з'ясування обставин справи і надання допомоги сторонам у збиранні необхідних доказів

Крім випадків заподіяння шкоди неправомірними діями, закон передбачає спеціальні випадки відшкодування заподіяної шкоди. Всі спеціальні випадки відшкодування шкоди передбачені у гл. 82 ЦК України і можуть бути поділені *на дві групи*: зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди **неправомірними і правомірними діями**. До останніх належать випадки відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист (ст. 1169 ЦК України), відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності (ст. 1171 ЦК України). В цих випадках обов'язок відшкодувати завдану шкоду виникає тільки за умов, передбачених у законі, наприклад, перевищення меж необхідної оборони (ст. 1169 ЦК України).

ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала (ч. 1 ст. 1167 ЦК України).

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Моральна шкода полягає у (ст. 23 ЦК України):

- 1) фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 2) душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;
- 4) приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Загальні підстави відповідальності за завдання моральної шкоди визначені у ст. 1167 ЦК України. Згідно з цією нормою для настання відповідальності за завдання моральної шкоди **необхідна наявність таких умов:**

- а) наявність моральної шкоди;
- б) протиправна поведінка особи, яка завдала моральної шкоди;
- в) наявність причинного зв'язку між моральною шкодою і протиправною поведінкою особи;
- г) вина особи, котра завдала моральної шкоди.

Моральної шкоди можуть завдавати:

- 1) приниження честі, гідності, престижу або ділової репутації;
- 2) моральні переживання у зв'язку з ушкодженням здоров'я;
- 3) порушення права власності (у тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав;
- 4) незаконне перебування під слідством і судом;
- 5) порушення нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя;
- 6) порушення стосунків з оточуючими людьми тощо.

ВИДИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

ЦК України передбачає такі зобов'язання з відшкодування шкоди:

відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи (ст. 1168 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданою особою у разі здійснення нею права на самозахист (ст. 1169 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно (ст. 1170 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності (ст. 1171 ЦК України);

відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою (ст. 1172 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування (ст. 1173 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування (ст. 1174 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування у сфері нормотворчої діяльності (ст. 1175 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду (ст. 1176 ЦК України);

відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення (ст. 1177 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою (ст. 1178 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою (ст. 1179 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності (ст. 1180 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою (ст. 1184 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої особою, цивільна дієздатність якої обмежена (ст. 1185 ЦК України);

відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав (ст. 1183 ЦК України);

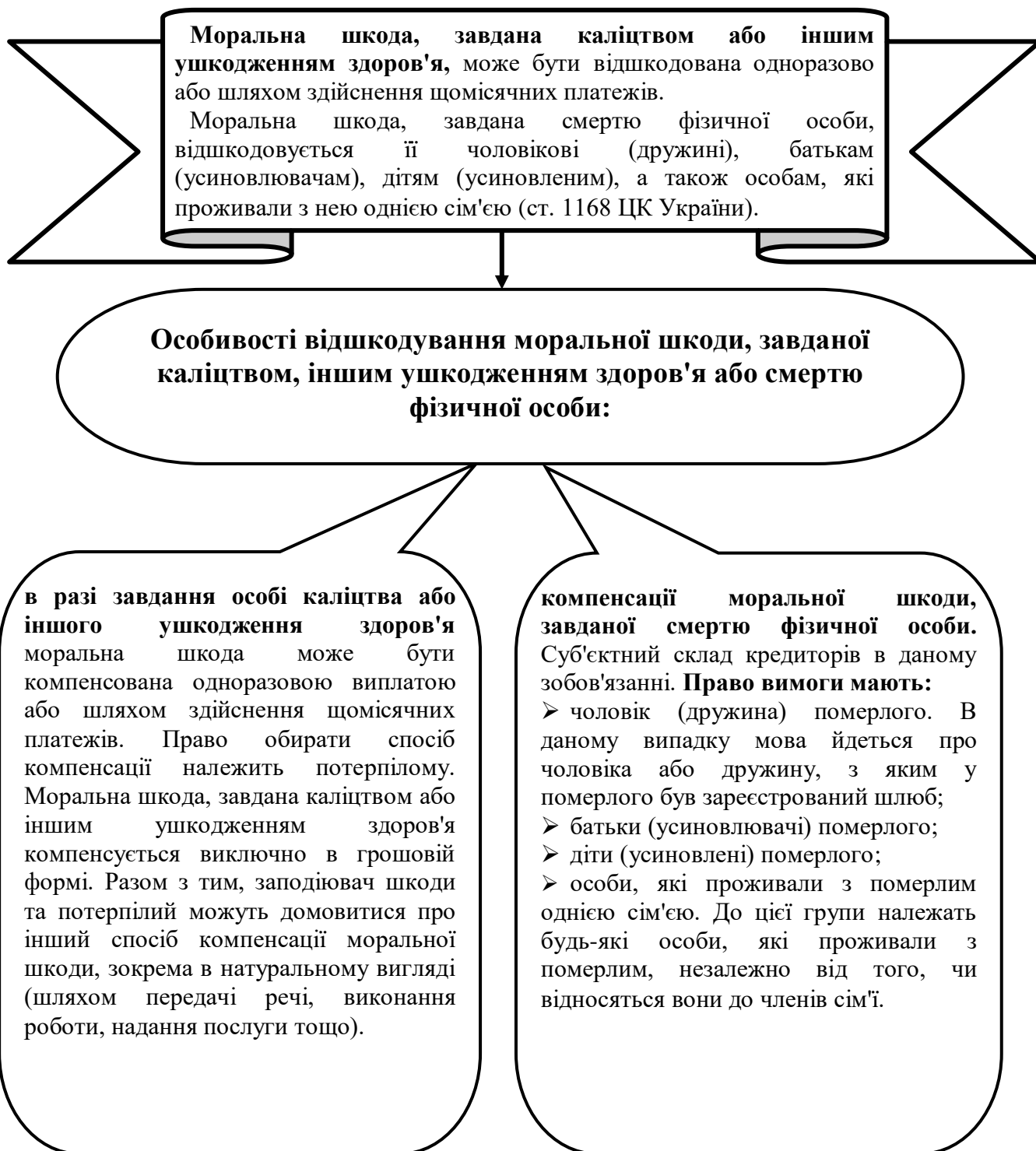
відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (ст. 1186 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК України);

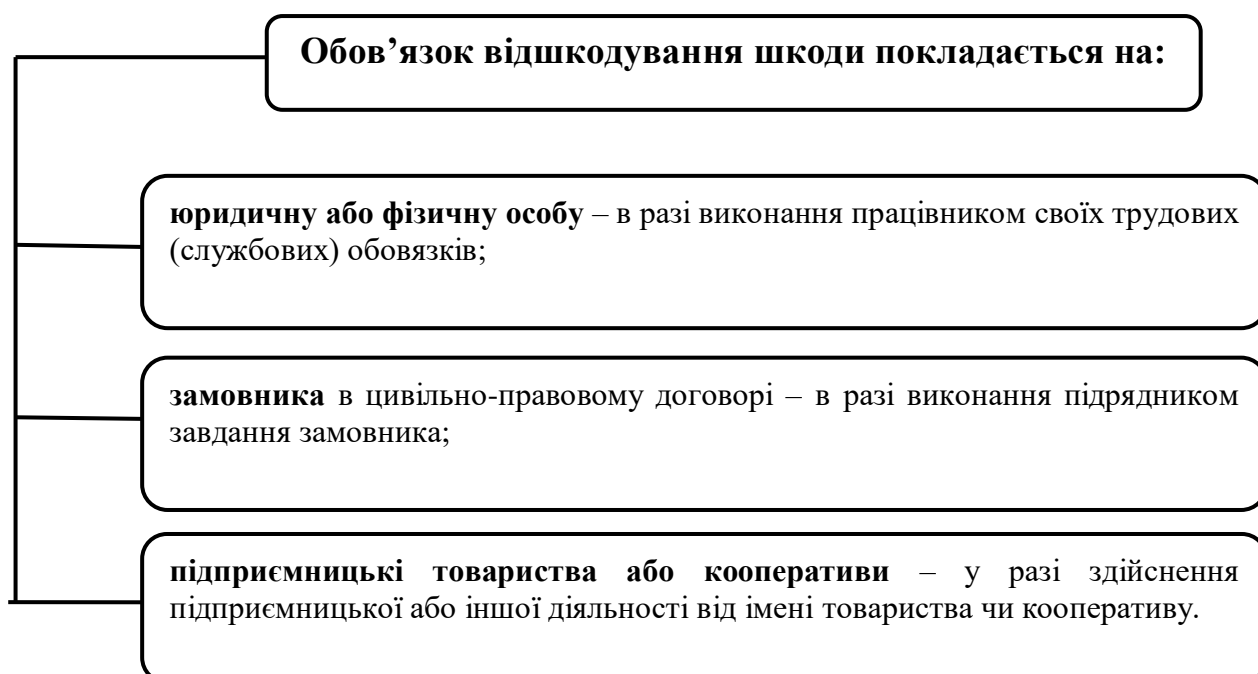
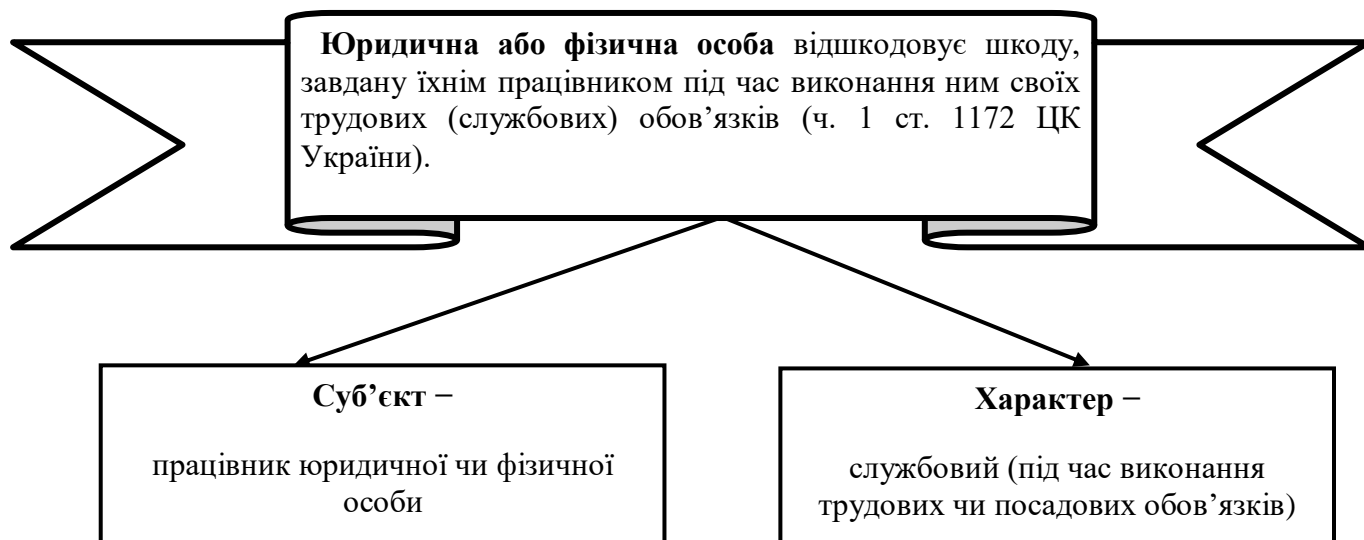
відшкодування ядерної шкоди (ст. 1189 ЦК України);

відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я або смертю (ст. 1195 ЦК України).

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

ВІДШКОДУВАННЯ ЮРИДИЧНОЮ АБО ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЇХНІМ ПРАЦІВНИКОМ ЧИ ІНШОЮ ОСОБОЮ

Покладення обов'язку відшкодувати шкоду на юридичну або фізичну особу пояснюється тим, що працівник у цьому випадку юридично втілює її волю. Тобто юридична або фізична особа реалізує свою праводієздатність, зокрема деліктоздатність, через її працівників. Отже, дії працівників юридично сприймаються як дії самої юридичної або фізичної особи. Цим же пояснюється відповідальність замовника за шкоду, заподіяну підрядником, якщо при цьому останній діяв за завданням замовника, а також підприємницьких товариств або кооперативів за шкоду, заподіяну їх учасниками (членами) під час здійснення ними підприємницької або іншої діяльності.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ОРГАНОМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНОМ ВЛАДИ АРК АБО ОРГАНОМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів (ст. 1173 ЦК України).

Сфера діяльності:

адміністративне управління – шкоду завдану у формі прийняття (видання) актів обов'язкового характеру. Якщо шкоду заподіяно не у сфері адміністративних відносин, а в результаті господарської і технічної діяльності (наприклад, внаслідок дорожньо-транспортної пригоди), відповідальність настає на загальних підставах відповідно до ст. ст. 1166, 1167 та інших статей ЦК України.

службова діяльність особи, – вона наділена у певній галузі адміністративної діяльності владними повноваженнями щодо невизначеного кола осіб, тобто осіб, що не перебувають у її безпосередньому підпорядкуванні. У визначенні поняття службової особи слід виходити з вимог ст. 364 КК України.

Три рівня суб'єктів права

держава;

Автономна
Республіка Крим;

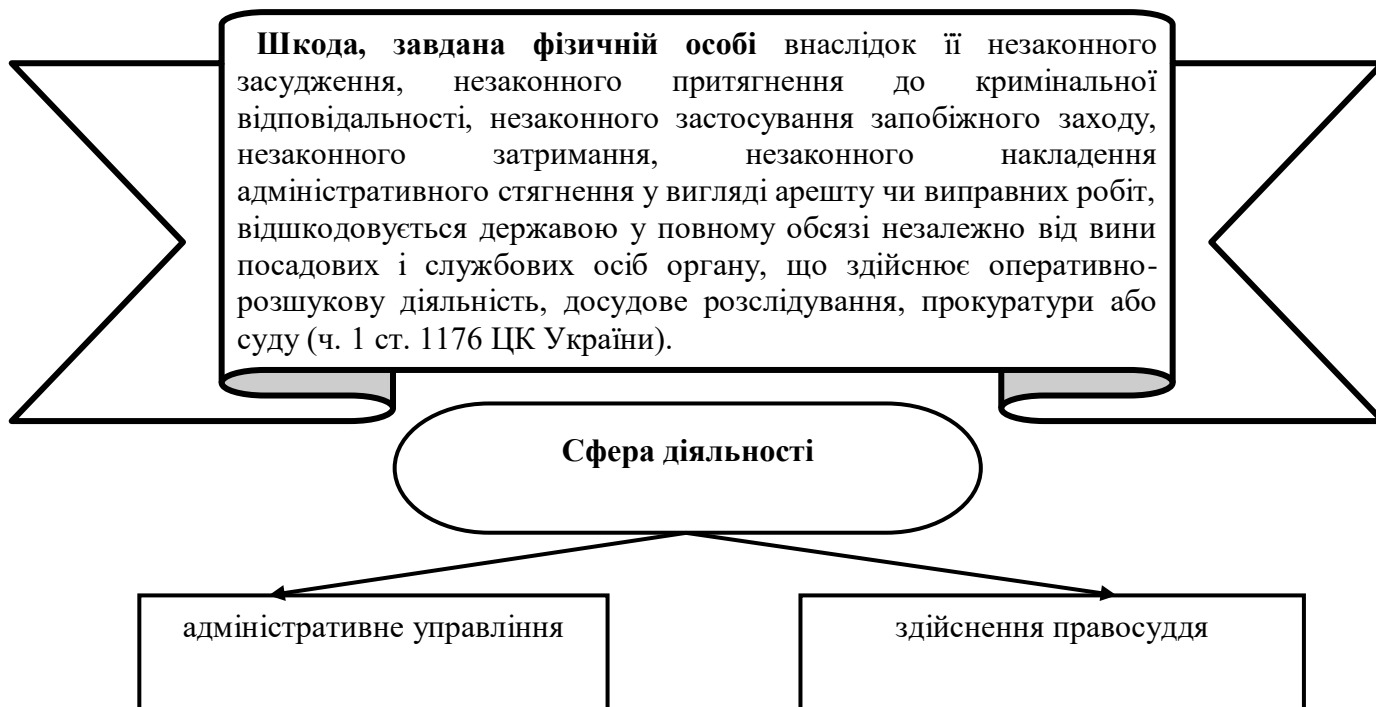
органи місцевого
самоврядування.

Спеціальні умови деліктної відповідальності:

- причиною шкідливого результату повинен бути саме **державний акт**;
- державний акт може бути вчинений лише **посадовою особою**;
- посадова особа має право приймати державні акти лише при **виконанні службових обов'язків**.

Особливості відшкодування шкоди, завданої у результаті виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку, встановлюються ЗУ «Про банки і банківську діяльність» та ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (ч. 2 ст. 1173 ЦК України).

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ
ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНУ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ
ДІЯЛЬНІСТЬ, ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ,
ПРОКУРАТУРИ АБО СУДУ**

Фізична особа, яка у процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкождала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, **не має права на відшкодування шкоди** (ч. 4 ст. 1176 ЦК України).

Відшкодуванню підлягають:

- заробіток та інші грошові доходи, які фізична особа втратила внаслідок незаконних дій;
- майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки за ними, цінні папери та відсотки за ними, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами досудового розслідування органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт;
- штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові витрати та інші витрати, сплачені громадянином;
- суми, сплачені громадянином у зв'язку з наданням йому юридичної допомоги;
- моральна шкода (ст. 3 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»).

**СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВИЛА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ
НЕЗАКОННИМИ РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНУ, ЩО
ЗДІЙСНЮЄ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ДОСУДОВЕ
РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ АБО СУДУ**

Відшкодуванню підлягає шкода, завдана громадянину внаслідок
(ст. 1 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину
незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову
діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»:

незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;

незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу;

незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та іншими актами законодавства;

шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі, відшкодовується державою в повному обсязі в разі встановлення в діях судді (суддів), які вплинули на постановлення незаконного рішення, складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили (ч. 5 ст. 1176 ЦК України);

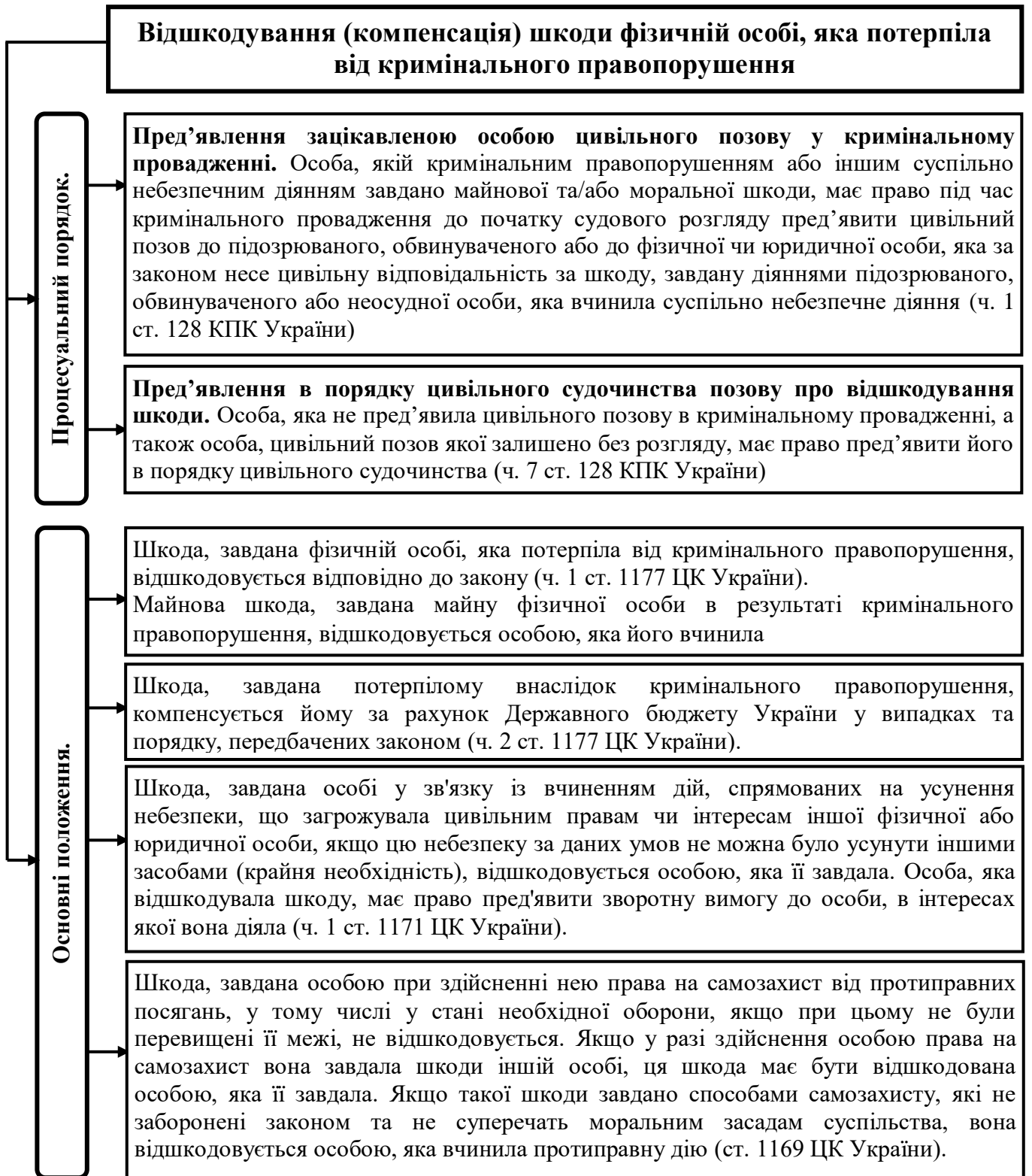
іншої незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду – відшкодовується на загальних підставах.

Завдана шкода відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду.

Право на відшкодування шкоди не виникає:

- якщо кримінальне провадження закрито на підставі закону про амністію або акта про помилування (ч. 3 ст. 1176 ЦК України);
- у разі дійового каяття (ст. 45 КК України);
- примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України);
- передачі особи на поруки (ст. 47 КК України);
- у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України);
- за наявності обставин, що виключають злочинність діяння (розділ VIII Загальної частини КК України).

ВІДШКОДУВАННЯ (КОМПЕНСАЦІЯ) ШКОДИ ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ, ЯКА ПОТЕРПІЛА ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ МАЛОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

Шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, – якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою (ч. 1 ст. 1178 ЦК України).

батьки (усиновлювачі) або опікуни чи інші фізичні особи, які на правових підставах здійснюють виховання неповнолітнього;

Відповідальні за шкоду, завдану малолітньою особою, несуть:

навчальний, виховний, лікувальний чи інший заклад (школа, інтернат, табір, санаторій, лікарня та ін.);

особа, яка здійснювала нагляд на підставі договору.

Умовою відповідальності батьків та опікунів, а також осіб, які наглядають за малолітньою особою, є їх винна поведінка, під якою розуміють:

- відсутність належного нагляду;
- безвідповідальне ставлення до їх виховання;
- неправомірне використання своїх прав по щодо дітей, результатом чого є неправильна поведінка дітей, що потягнуло за собою спричинення шкоди.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ МАЛОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ**Відповідальність батьків:**

- відповідальність несуть обоє батьків незалежно від того, проживають вони разом чи окремо;
- обов'язок відшкодувати завдану майнову шкоду за протиправні діяння своїх малолітніх дітей лежить на батьках ще протягом трьох років після позбавлення батьківських прав.

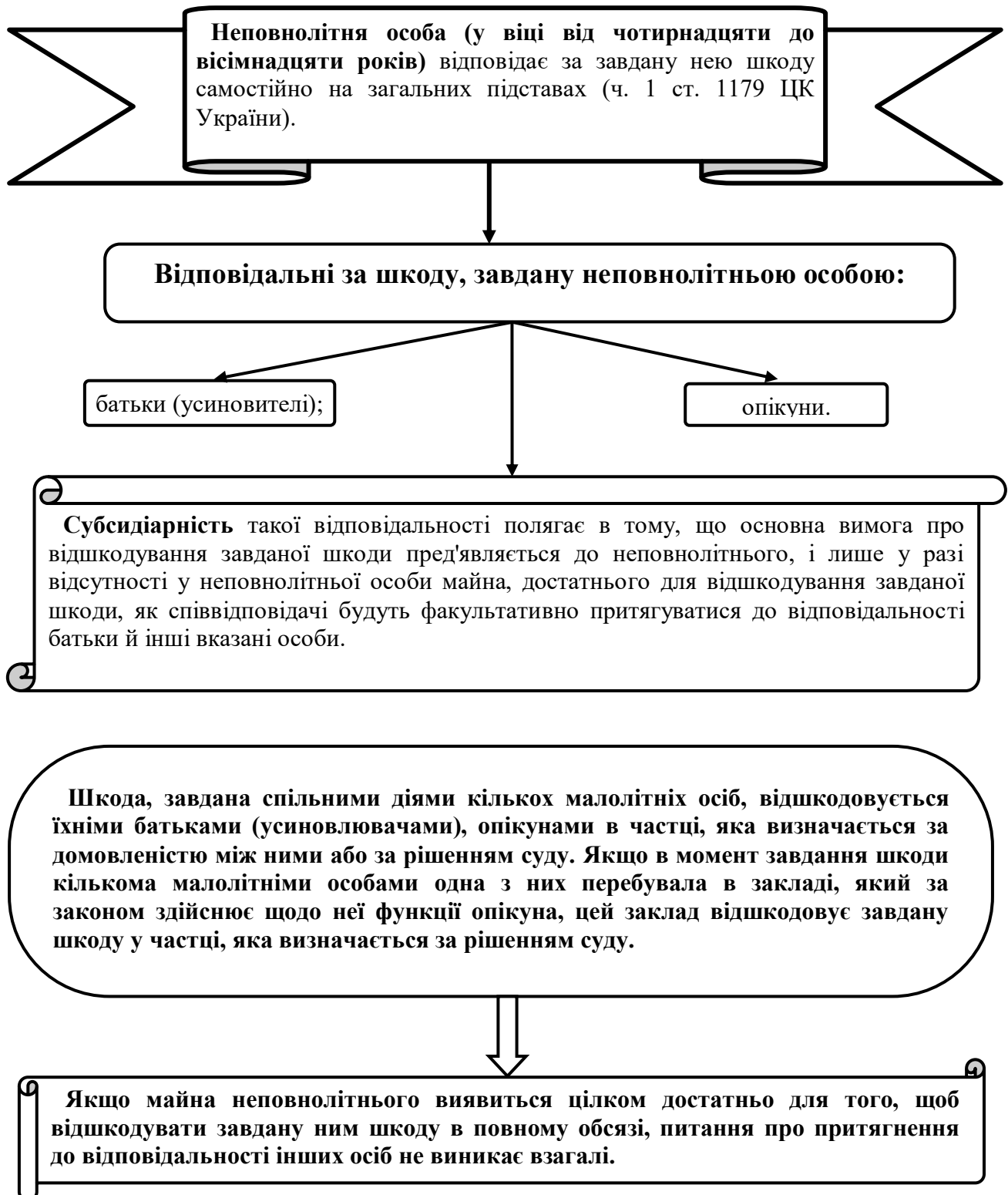
Принцип часткової відповідальності:

якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (усиновлювачів) або опікуна, так і з вини закладів або особи, що зобов'язана здійснювати нагляд за нею, батьки (усиновлювачі), опікун, заклади та особи несуть часткову відповідальність (ч. 4 ст. 1178 ЦК України). Розмір часток, у межах яких ці особи нести будуть відповідальність, визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду відповідно до частки вини кожного з них.

Особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років, проте лише за повної сукупності таких умов:

- ця шкода завдана життю або здоров'ю потерпілого;
- малолітня особа, після досягнення нею повноліття, має достатні для цього кошти;
- батьки (усиновлювачі), опікуни чи інші фізичні особи, які на правових підставах здійснювали виховання малолітньої особи, на яких був покладений обов'язок щодо відшкодування шкоди, завданої малолітнім, є неплатоспроможними або померли.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕДІЄЗДАТНОЮ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ

Шкода, завдана недієздатною фізичною особою, відшкодовується опікуном або закладом, який зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, якщо він не доведе, що шкода була завдана не з його вини. Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, не припиняється в разі поновлення її цивільної дієздатності (ч. 1 ст. 1184 ЦК України).

Відповідальні за шкоду, завдану недієздатною особою:

піклувальник (фізична особа);

організація, яка зобов'язана наглядати за недієздатною особою.

Вина піклувальника чи відповідного закладу полягає у відсутності необхідної турботи і належного нагляду за хворим.

Обов'язок із відшкодування шкоди повністю чи частково здійснюється за рахунок особи, яка її вчинила, у разі, якщо

- опікун помер або у нього відсутнє майно, достатнє для відшкодування шкоди;
- сама недієздатна особа має таке майно;
- завдана шкода призвела до каліцтва, інших ушкоджень здоров'я або смерті потерпілого.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ, ЦИВІЛЬНА ДІЄЗДАТНІСТЬ ЯКОЇ ОБМЕЖЕНА

Шкода, завдана фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена, відшкодовується нею на загальних підставах (ст. 1185 ЦК України).

Обмеження дієздатності застосовується із визначеною метою – захист майнових інтересів сім'ї – і приводить до цілком конкретних наслідків – обмеження правоздатності.

Обмеження правоздатності фізичної особи:

- ніяк не впливає на її деліктоздатність;
- не викликає обов'язків піклувальника здійснювати нагляд за такою особою.

У випадку спричинення шкоди особа, яка визнана обмежено дієздатною, несе самостійну відповідальність у повному обсязі при наявності наступних підстав:

наявність самої шкоди – негативні наслідки, які настають в разі порушення особистого чи майнового права чи блага обмежено дієздатною особою;

протиправність поведінки – дія (бездіяльність) обмежено дієздатної особи, які порушують норми правового акта, а також суб'єктивне право особи;

причинний зв'язок між протиправною поведінкою обмежено дієздатної особи і шкодою, що завдана;

вина – психічне ставлення обмежено дієздатної особи до своєї протиправної поведінки і її результатів у формі умислу чи необережності.

Під умислом розуміють таку протиправну поведінку, коли особа, яка вчинила шкоду, не тільки передбачає, але й бажає чи свідомо припускає настання шкідливого результату.

Необережність виражається у відсутності уваги, передбачливості, турботливості у певних обставинах.

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ, ЯКА НЕ
УСВІДОМЛЮВАЛА ЗНАЧЕННЯ СВОЇХ ДІЙ ТА (АБО)
НЕ МОГЛА КЕРУВАТИ НИМИ**

Шкода, завдана фізичною особою, яка в момент її завдання не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, не відшкодовується. З урахуванням матеріального становища потерпілого та особи, яка завдала шкоди, суд може постановити рішення про відшкодування нею цієї шкоди частково або в повному обсязі (ст. 1186 ЦК України).

Якщо шкоди було завдано особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними у зв'язку з психічним розладом або недоумством, суд може постановити рішення про відшкодування цієї шкоди її чоловіком (дружиною), батьками, повнолітніми дітьми, якщо вони проживали разом з цією особою, знали про її психічний розлад або недоумство, але не вжили заходів щодо запобігання шкоді.

Ознаки вказаного в ст. 1186 ЦК України стану (особа не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними) виникають у дієздатної особи чи неповнолітнього у віці від 14 до 18 років і є тимчасовими, викликаними неочікуваними факторами – сильне душевне хвилювання, втрата свідомості, стан стресу, стан афекту, нетиповий для даної особи вплив алкоголю і т.п.

Якщо фізична особа, яка завдала шкоди, сама довела себе до стану, в якому вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними в результаті вживання нею спиртних напоїв, наркотичних засобів, токсичних речовин тощо, шкода, завдана нею, відшкодовується на загальних підставах.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

ОБОВ'ЯЗКИ ОСІБ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Особи, які зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки:

особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого;

особами, зобов'язаними відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, визнають тих, які здійснюють діяльність, що створює підвищену небезпеку. Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку (ч. 2 ст. 1187 ЦК України);

фізична чи юридична особа, яка відшкодувала шкоду, завдану її працівником при виконанні трудових (службових) обов'язків на підставі трудового договору (контракту) чи цивільно-правового договору, має право зворотної вимоги (регресу) до такого працівника – фактичного завдавача шкоди – у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом (ч. 1 ст. 1191 ЦК України);

особа, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, завдала шкоди діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, зобов'язана відшкодувати її на загальних підставах;

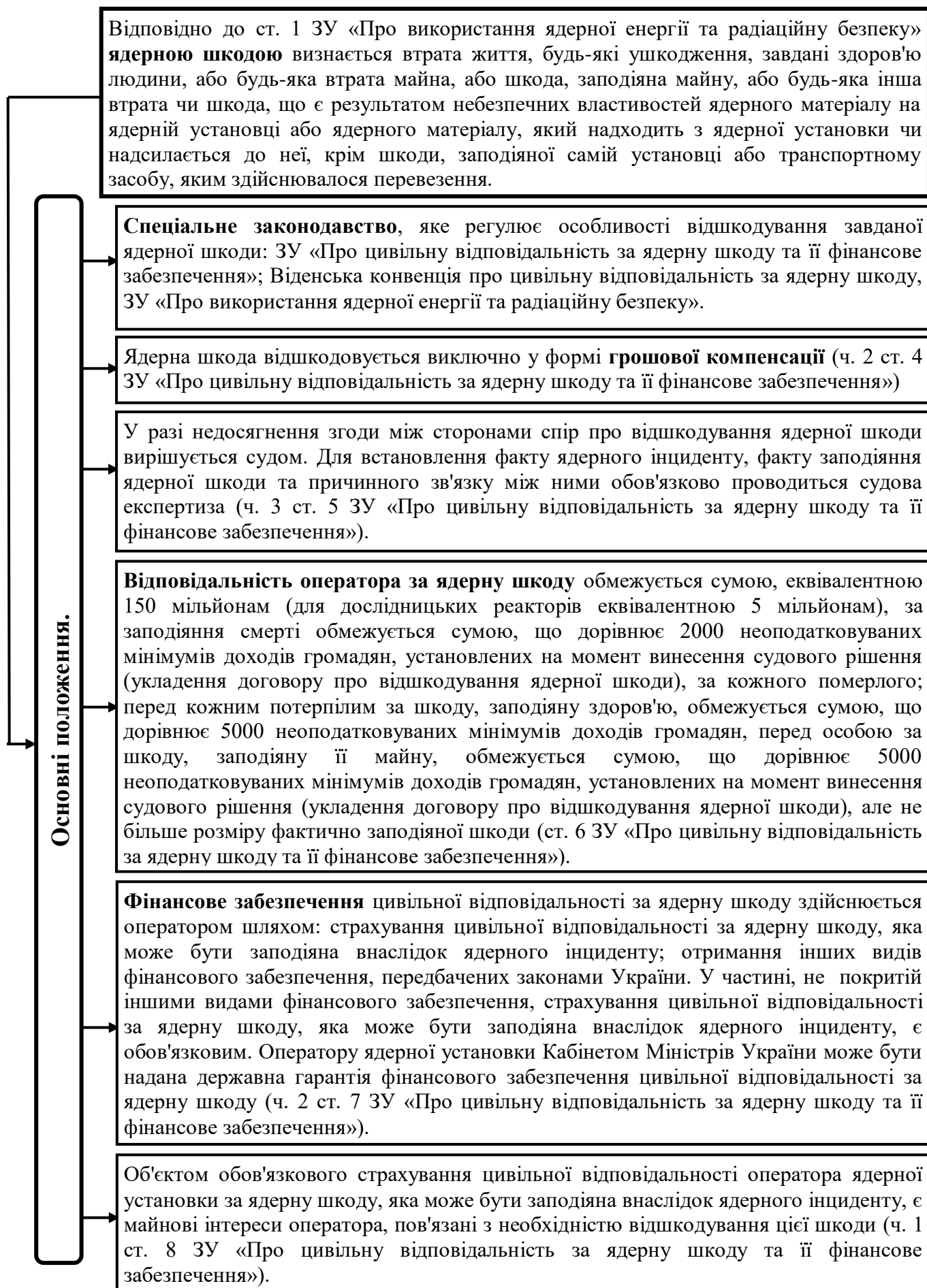
не вважається особою, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, і не несе відповідальності за шкоду перед потерпілим особа, яка керує транспортним засобом у зв'язку з виконанням своїх трудових (службових) обов'язків на підставі трудового договору (контракту) із особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, якщо з нею укладено цивільно-правовий договір;

якщо неправомірному заволодінню іншою особою транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом сприяла недбалість її власника (володільця), шкода, завдана діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, відшкодовується ними спільно, у частці, яка визначається за рішенням суду з урахуванням обставин, що мають істотне значення.

Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, відшкодовується на загальних підставах, а саме (ст. 1188 ЦК України):

- 1) шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою;
- 2) за наявності вини лише особи, якій завдано шкоди, вона їй не відшкодовується;
- 3) за наявності вини всіх осіб, діяльністю яких було завдано шкоди, розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення.

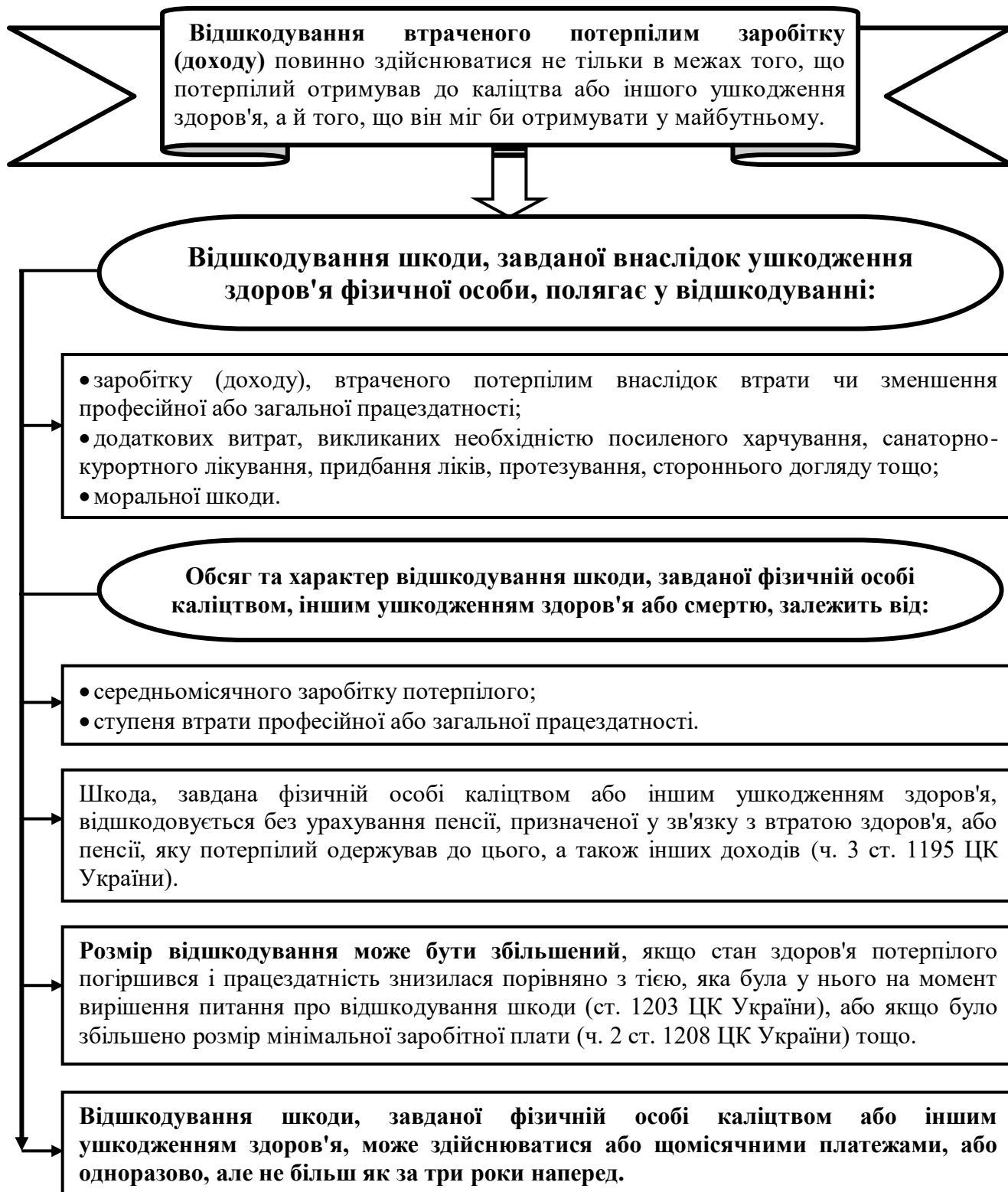
ВІДШКОДУВАННЯ ЯДЕРНОЇ ШКОДИ

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ

ОБСЯГ ТА ХАРАКТЕР ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАРОБІТКУ (ДОХОДУ), ВТРАЧЕНОГО ВНАСЛІДОК КАЛІЦТВА АБО ІНШОГО УШКОДЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я

При відшкодуванні додаткових витрат, слід мати на увазі наступне:

- закон у даному разі виходить із презумпції їх обґрунтованості, доведеності й необхідності;
- відшкодуванню підлягають витрати, які дійсно були викликані завданою шкодою;
- закон не встановлює вичерпного переліку витрат, а тому до них можуть належати не тільки ті, що викликані необхідністю посиленого харчування, протезування, придбання ліків, санаторно-курортного лікування чи стороннього догляду (ч. 1 ст. 1195 ЦК України).

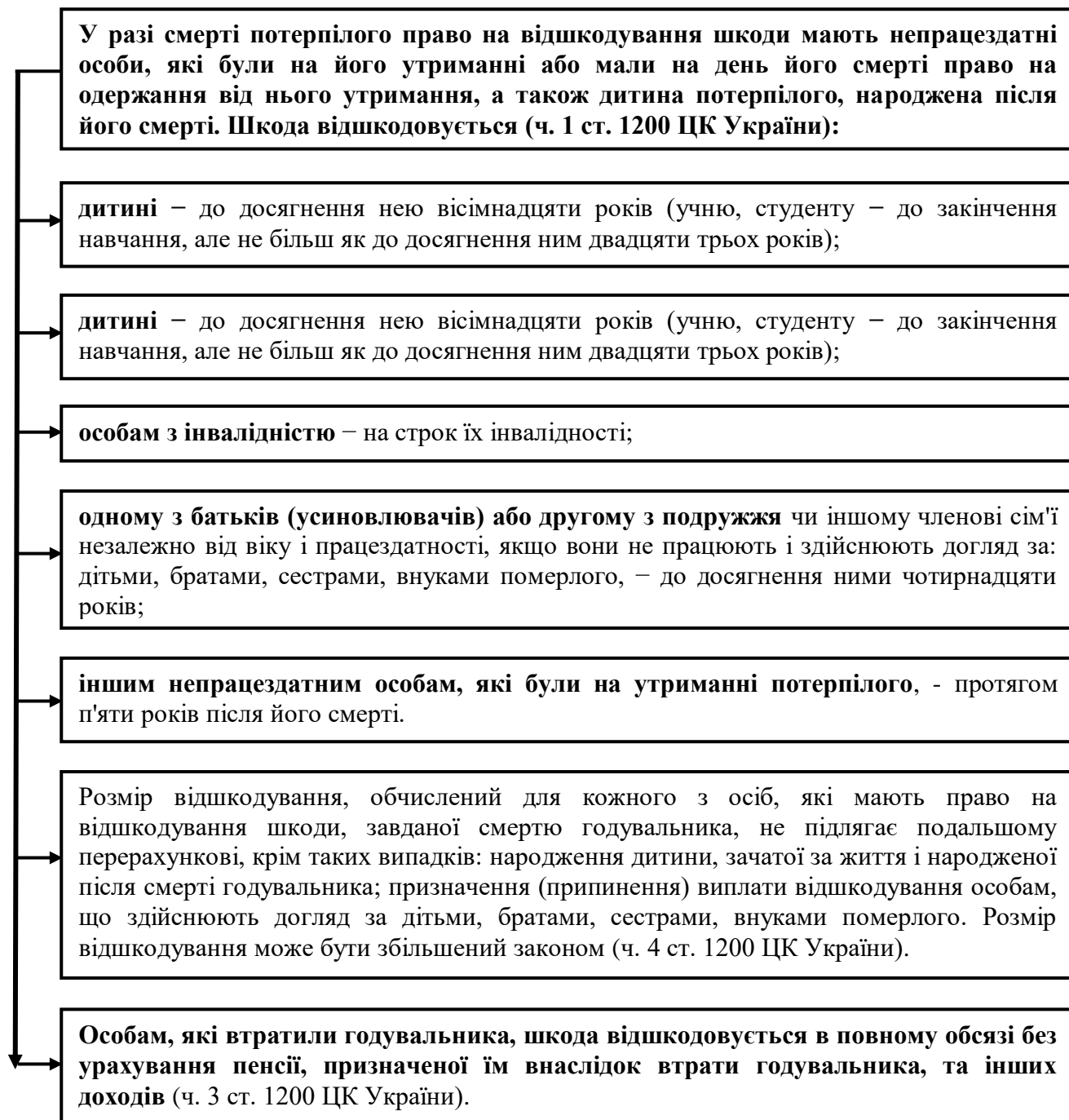
Розмір втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я заробітку (доходу), що підлягає відшкодуванню, визначається у відсотках від середнього місячного заробітку (доходу), який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної працездатності, а за її відсутності – загальної працездатності (ч. 1 ст. 1197 ЦК України).

Середньомісячний заробіток (дохід) обчислюється за бажанням потерпілого за **дванадцять або за три останні календарні місяці роботи**, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я. Якщо середньомісячний заробіток (дохід) потерпілого є меншим від **п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати**, розмір втраченого заробітку (доходу) обчислюється з **п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати** (ч. 1 ст. 1197 ЦК України).

Розмір доходу фізичної особи-підприємця, втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, що підлягає відшкодуванню, визначається з її річного доходу, одержаного в попередньому господарському році, поділеного на дванадцять. Якщо ця особа отримувала дохід менш як дванадцять місяців, розмір її втраченого доходу визначається шляхом визначення сукупної суми доходу за відповідну кількість місяців. Розмір доходу від підприємницької діяльності, втраченого фізичною особою-підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, визначається на підставі даних податкового органу (ч. 1, 2 ст. 1198 ЦК України).

У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я малолітньої особи фізична або юридична особа, яка завдала цієї шкоди, зобов'язана відшкодувати витрати на її лікування, протезування, постійний догляд, посилене харчування тощо. Після досягнення потерпілим **чотирнадцяти років (учнем – вісімнадцяти років)** юридична або фізична особа, яка завдала шкоди, зобов'язана відшкодувати потерпілому також шкоду, пов'язану із втратою або зменшенням його працездатності, виходячи з розміру встановленої законом мінімальної заробітної плати (ст. 1199 ЦК України).

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ СМЕРТЮ ПОТЕРПІЛОГО

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КАЛІЦТВОМ, ІНШИМ УШКОДЖЕННЯМ ЗДОРОВ'Я АБО СМЕРТЮ ПОТЕРПІЛОГО

Відшкодування шкоди у разі припинення юридичної особи, зобов'язаної відшкодувати шкоду (ст. 1205 ЦК України):

у разі припинення юридичної особи, зобов'язаної відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, і встановлення її правонаступників виплата щомісячних платежів покладається на її правонаступників. У цьому разі вимоги про збільшення розміру відшкодування шкоди пред'являються до її правонаступників;

у разі ліквідації юридичної особи платежі, належні потерпілому або особам, визначеним ст. 1200 ЦК України, мають бути капіталізовані для виплати їх потерпілому або цим особам у порядку, встановленому законом або іншим нормативно-правовим актом;

у разі відсутності в юридичної особи, що ліквідується, коштів для капіталізації платежів, які підлягають сплаті, обов'язок щодо їх капіталізації покладається на ліквідаційну комісію на підставі рішення суду за позовом потерпілого.

Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від кримінального правопорушення (ст. 1206 ЦК України):

особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, зобов'язана відшкодувати витрати закладові охорони здоров'я на лікування потерпілого від цього кримінального правопорушення, крім випадку завдання шкоди при перевищенні меж необхідної оборони або у стані сильного душевного хвилювання, що виникло раптово внаслідок насильства або тяжкої образи з боку потерпілого;

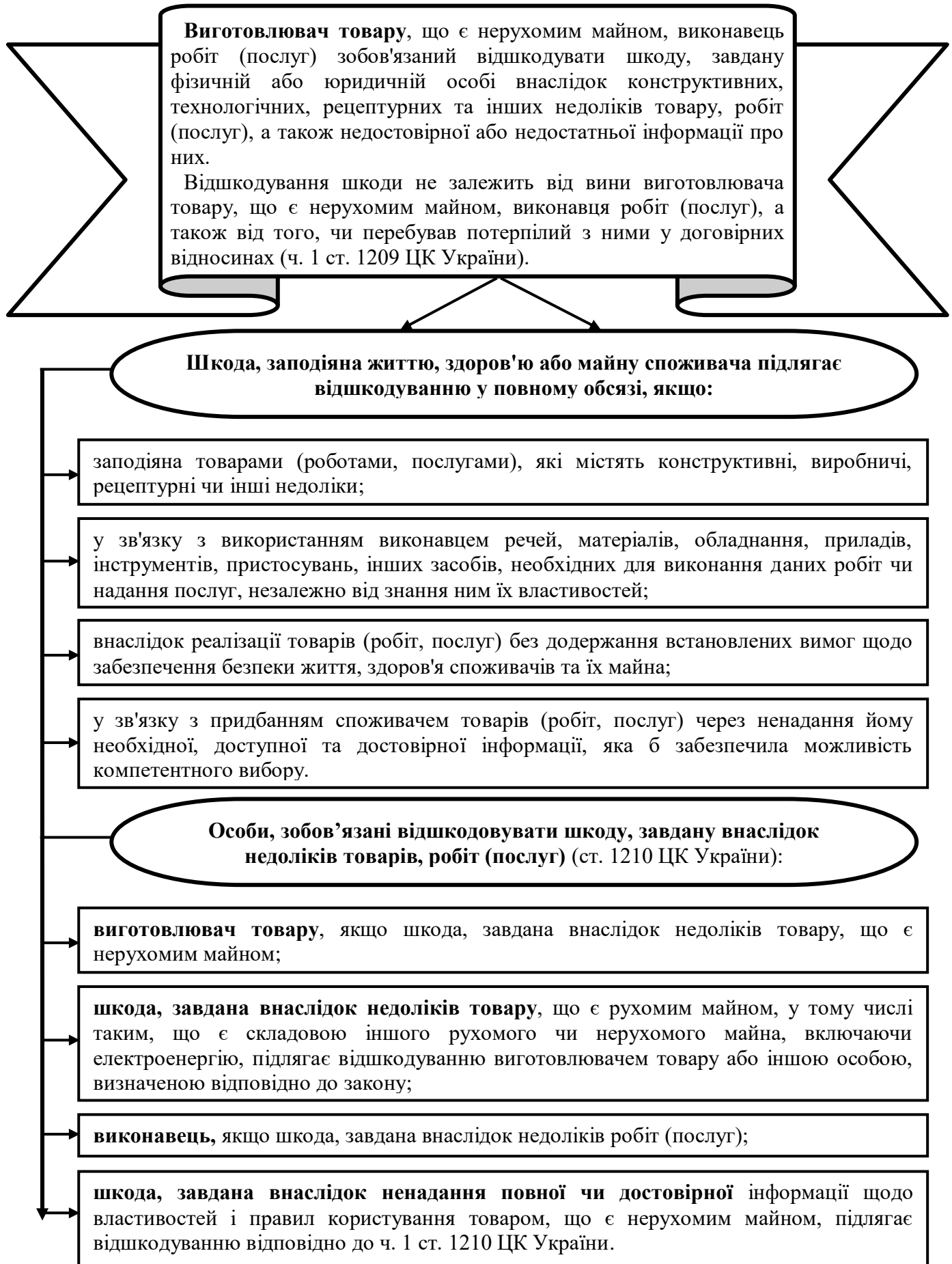
якщо кримінальне правопорушення вчинено малолітньою або неповнолітньою особою, витрати на лікування потерпілого відшкодовуються особами, визначеними ст.ст. 1178 і 1179 ЦК України;

якщо лікування проводилося закладом охорони здоров'я, що є у державній власності, у власності Автономної Республіки Крим або територіальної громади, кошти на відшкодування витрат на лікування зараховуються до відповідного бюджету;

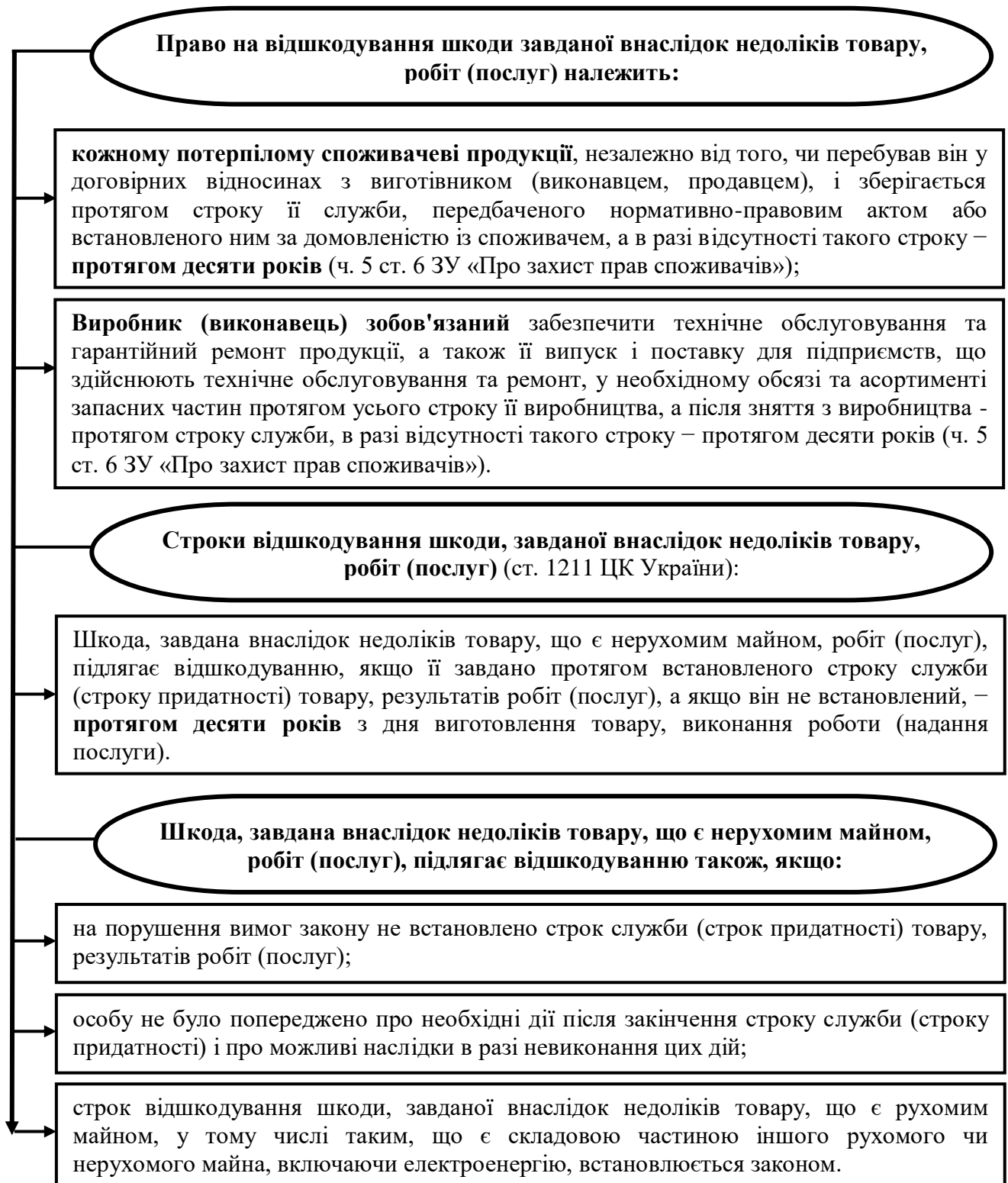
Обов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення (ст. 1207 ЦК України):

шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення, відшкодовується потерпілому або особам, визначеним ст. 1200 ЦК України, державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, або якщо вона є неплатоспроможною. Умови та порядок відшкодування державою шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, встановлюються законом.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НЕДОЛІКІВ ТОВАРІВ, РОБІТ (ПОСЛУГ)

ПРАВО ТА СТРОКИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК НЕДОЛІКІВ ТОВАРУ, РОБІТ (ПОСЛУГ)

НАБУТТЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ (ГЛ. 83 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ Й ЕЛЕМЕНТИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З НАБУТТЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала (ч. 1 ст. 1212 ЦК України).

Положення глави 83 ЦК України застосовуються також до вимог про:

- 1) повернення виконаного за недійсним правочином;
- 2) витребування майна власником із чужого незаконного володіння;
- 3) повернення виконаного однією із сторін у зобов'язанні;
- 4) відшкодування шкоди особою, яка незаконно набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи.

Умови зобов'язання:

набуття або збереження майна відбувається за рахунок іншої особи;

набуття або збереження майна відбувається без достатньої правової підстави.

кредитор (потерпілий);

дія особи (набувача) з повернення потерпілому майна, набутого або збереженого без достатньої правової підстави.

боржник (набувач).

предмет зобов'язання:

сторони зобов'язання:

Елементи зобов'язання:

УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З НАБУТТЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Умовами виникнення зобов'язань з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави слід вважати низку юридичних фактів:

набуття або збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого). Набуття майна може полягати у придбанні предметів матеріального світу, набутті речових і зобов'язальних прав (наприклад, набуття права власності на помилково поставлений товар, набуття права вимоги, прийняття послуг).

Збереження майна має місце, коли потерпілий зазнає витрат, які за нормального стану речей повинен був понести набувач, тим самим зберігаючи своє майно (наприклад, несплата набувачем грошових коштів потерпілому за користування майном, яке він взяв в оренду; сплата потерпілим повної суми податку за земельну ділянку, що належить сторонам на праві спільної сумісної власності, тощо);

наявність шкоди у вигляді зменшення або незбільшення майна потерпілого.

Зменшення майна потерпілого настає у разі помилкового повторного виконання ним зобов'язання на користь набувача (повторна поставка товарів, повторна оплата рахунків тощо). Водночас **незбільшення майна** потерпілого може мати місце у разі неповернення набувачем отриманого за недійсним правочином тощо;

відсутність правової підстави для набуття, збереження майна набувачем за рахунок потерпілого або набуття, збереження майна набувачем на підставі, яка згодом відпала.

Відсутність правової підстави передбачає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого без достатньої правової підстави, передбаченої законом або договором, адміністративним актом чи одностороннім правочином.

Іноді правова підстава, за якою придбане майно, згодом відпадає. Це може мати місце, зокрема, у разі одержання майна на підставі правочину, який згодом був визнаний судом недійсним, або у зв'язку із набранням чинності нової правової норми, якій надається зворотна сила, тощо;

причинний зв'язок між збільшенням або збереженням майна набувачем та, відповідно, зменшенням чи незбільшенням майна потерпілого. При цьому зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави виникають незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події (ч. 2 ст. 1212 ЦК України).

ЗМІСТ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З НАБУТТЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Потерпілий має право:

- вимагати повернення безпідставного збагачення (в натурі або шляхом компенсації) від безпідставно збагатілої особи та обов'язок останньої повернути отримане (збережене) майно потерпілому.

Потерпілий зобов'язаний:

- відшкодувати витрати на повернене майно.

Права та обов'язки сторін:

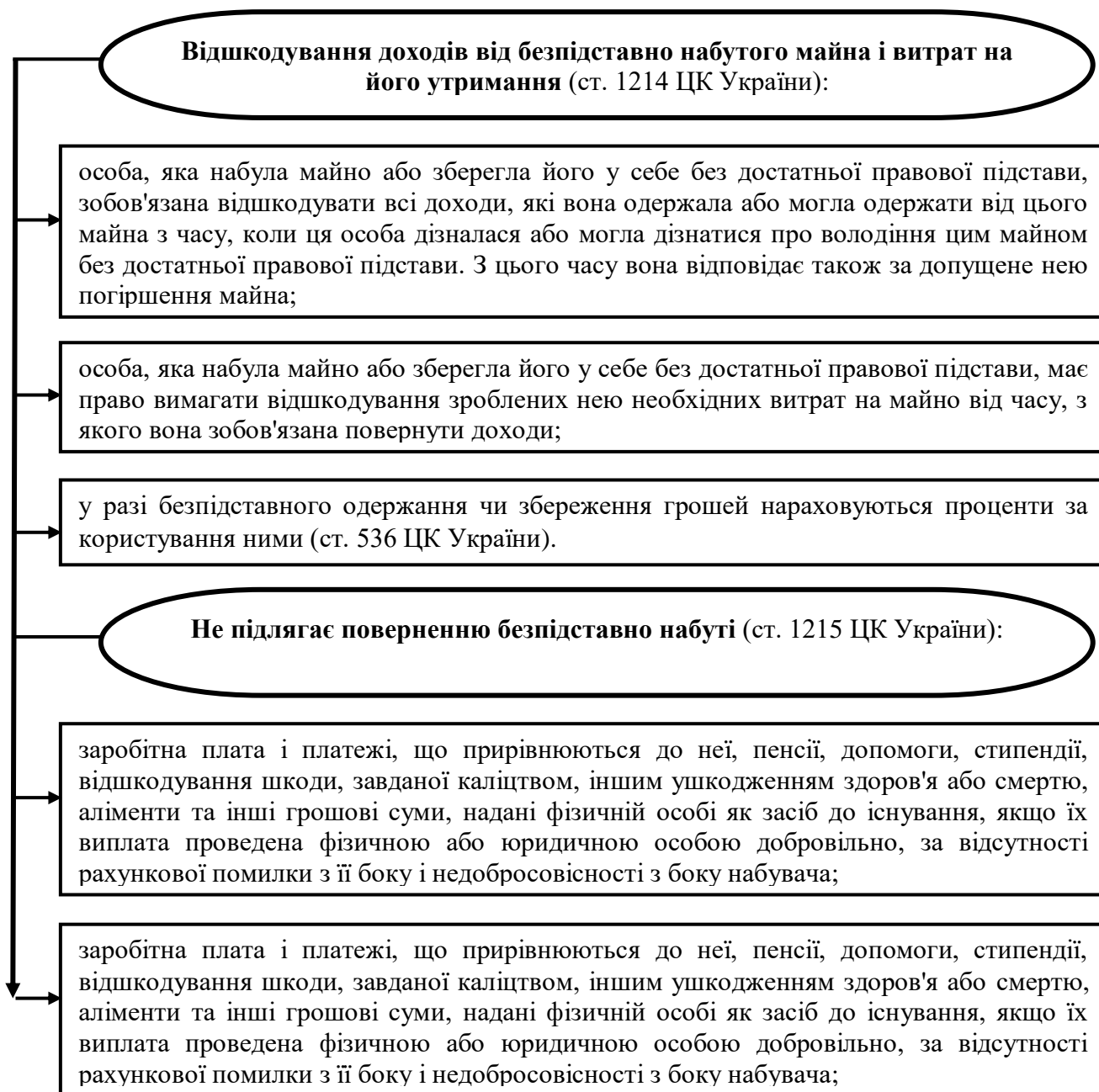
Набувач має право:

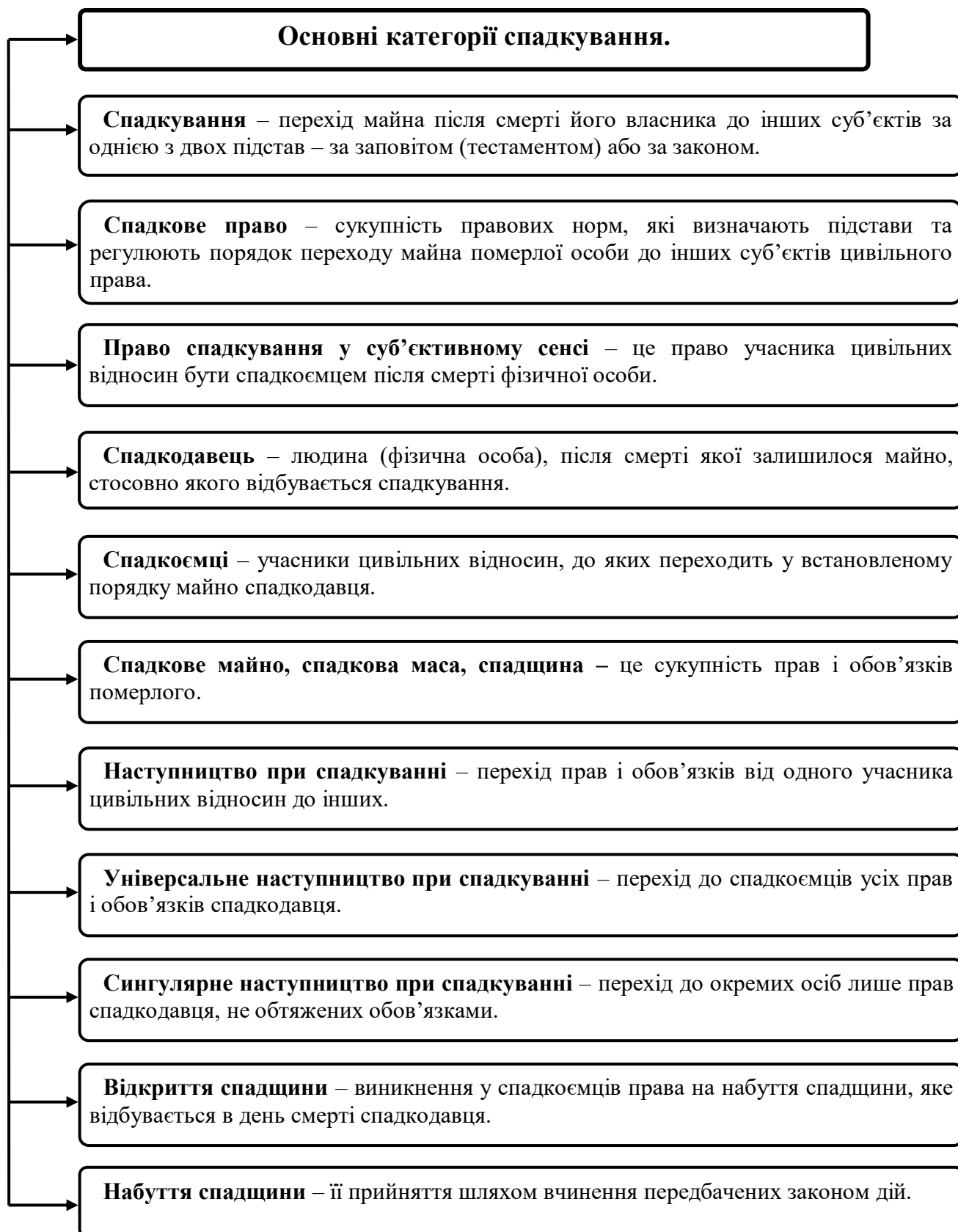
- відшкодування від потерпілого понесених необхідних затрат на утримання майна з того часу, з якого він зобов'язаний повернути доходи, з урахуванням отриманих ним вигод

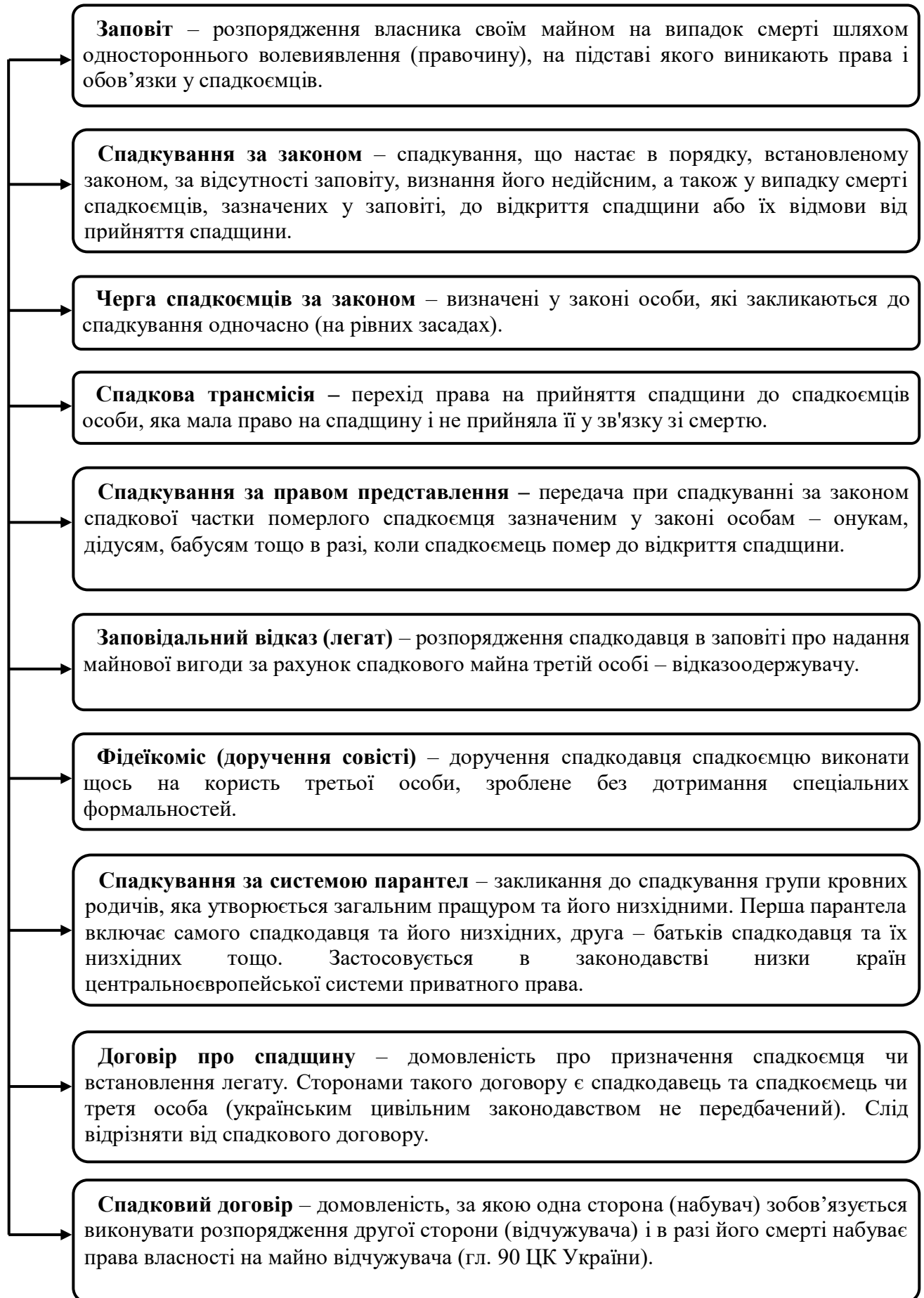
Набувач зобов'язаний:

- повернути потерпілому безпідставно набуте майно в натурі;
- у разі неможливості повернути в натурі потерпілому безпідставно набуте майно відшкодувати його вартість, яка визначається на момент розгляду судом справи про повернення майна закладу;
- повернути потерпілому всі доходи, які він отримав чи повинен був отримати від цього майна.

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД БЕЗПІДСТАВНО НАБУТОГО МАЙНА

СПАДКОВЕ ПРАВО**ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ (ГЛ. 84 ЦК УКРАЇНИ)****ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СПАДКУВАННЯ**

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА

Спадкове право в об'єктивному розумінні – це сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини посмертного переходу прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) у порядку універсального правонаступництва.

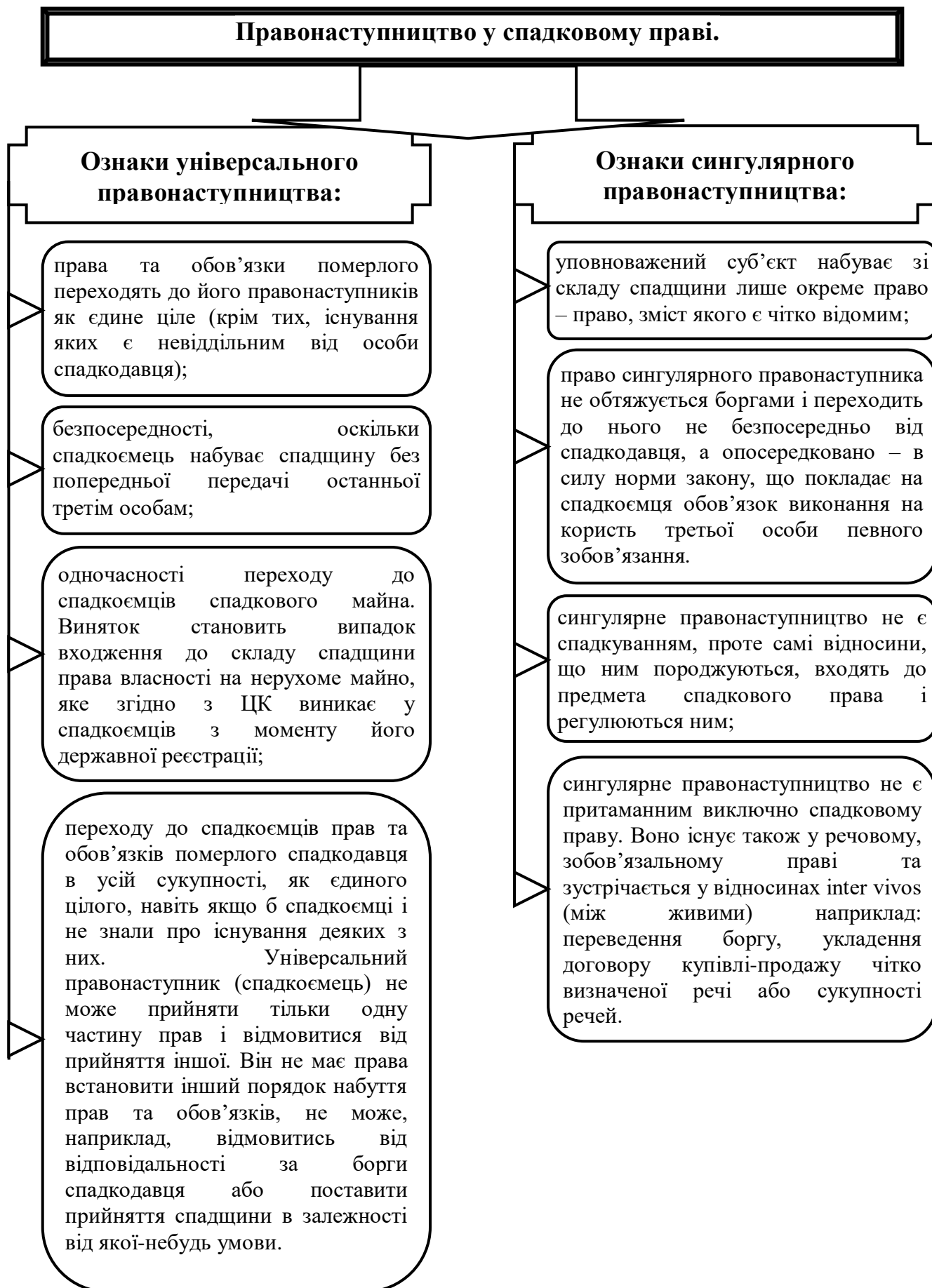
Ознаки інституту спадкового права:

- 1) **однорідність фактичного змісту.** Кожний інститут призначений для регулювання самостійної, відносно відокремленої групи відносин або окремих вчинків, дій людей;
- 2) **юридична єдність правових норм.** Норми, які формують правовий інститут, утворюють єдиний комплекс, виражаються в загальних положеннях, правових принципах, специфічних правових поняттях, що створює особливий, притаманний для даного виду відносин правовий режим регулювання;
- 3) **нормативна відокремленість,** тобто відокремлення норм, що створюють правовий інститут, у главах, розділах, інших структурних частинах закону або іншого нормативно-правового акта;
- 4) **повнота відносин,** які регулюються даним правовим інститутом. Інститут права містить такий набір норм, який повинен забезпечити «безпрогалинність» відносин, що ним регулюються.

Принципи спадкового права:

- універсального спадкового наступництва;
- свободи заповіту;
- забезпечення прав та інтересів обов'язкових спадкоємців;
- урахування не тільки дійсної, але й припустимої волі спадкодавця;
- свободи вибору спадкоємців, які закликаються до спадкування;
- охорони основ правопорядку і моралі, інтересів спадкодавця, спадкоємців, інших фізичних та юридичних осіб щодо спадкування;
- охорони самої спадщини від будь-яких протиправних або аморальних посягань.

УНІВЕРСАЛЬНЕ ТА СИНГУЛЯРНЕ ПРАВОНАСТУПНИЦТВО У СПАДКОВОМУ ПРАВІ

ПОНЯТТЯ СПАДКУВАННЯ ТА СКЛАД СПАДЩИНИ

Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (ст. 1216 ЦК України).

Спадкове правонаступництво має такі ознаки:

універсальність – спадщина переходить до інших осіб в незмінному вигляді як єдине ціле і в один і той же момент; акт прийняття спадщини поширюється на всю спадщину, яка належить спадкоємцю;

безпосередність – перехід прав і обов'язків від спадкодавця до спадкоємця здійснюється без посередництва будь-яких третіх осіб;

має зворотну силу – спадкоємець має право відмовитися від спадщини.

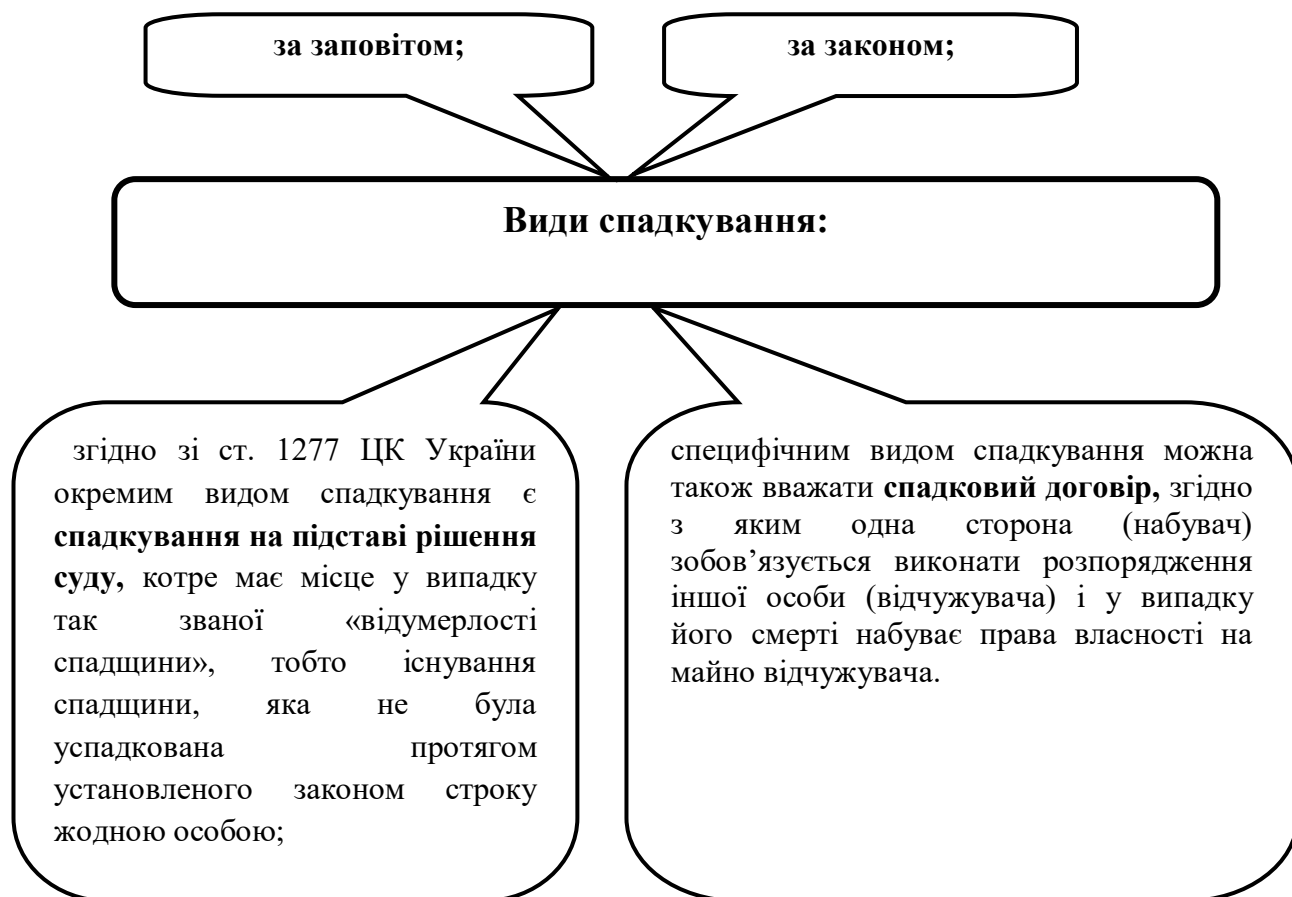
До складу спадщини

ВХОДЯТЬ:

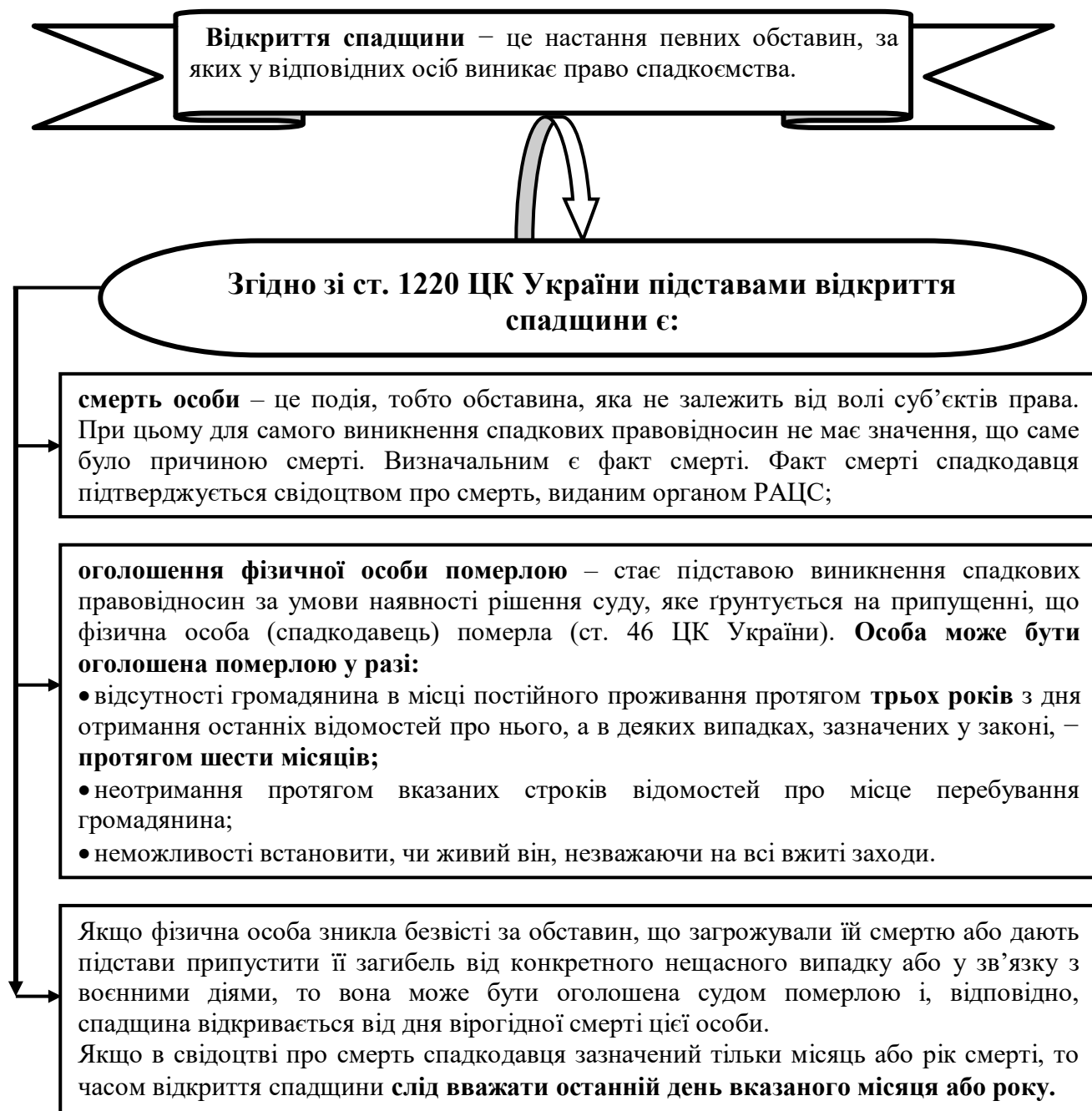
- право власності на різноманітне майно, зокрема садиби, житлові будинки, квартири, дачі, садові будинки, предмети домашнього господарства, грошові суми, цінні папери, а також інше майно споживчого й виробничого призначення;
- право на неодержану спадкодавцем заробітну плату, пенсію, майнові права авторів літературних, художніх творів, творів мистецтва, майнові права авторів відкриттів, винахідників.

НЕ ВХОДЯТЬ:

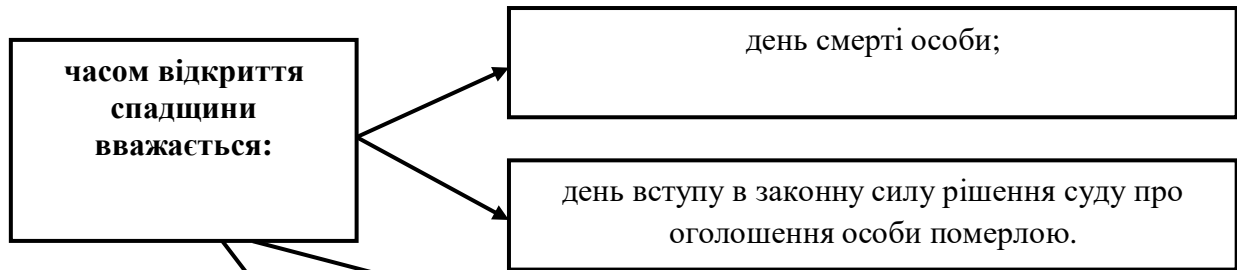
- особисті немайнові права (ім'я, вчене звання, державні нагороди тощо);
- право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або установчими документами таких об'єднань;
- право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- права та обов'язки як кредитора або боржника, якщо вони нерозривно пов'язані з особою померлого і у зв'язку з цим зобов'язання не може бути виконане іншою особою (ст. 1219 ЦК України).

ВИДИ СПАДКУВАННЯ

ПІДСТАВИ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

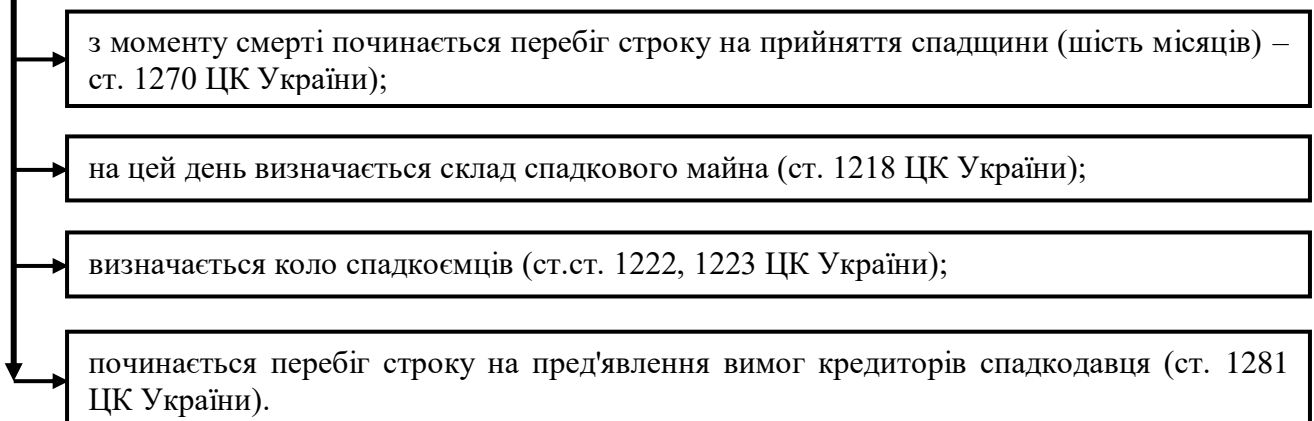
ЧАС ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

Коли протягом однієї календарної доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, **спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них**. Це означає, що особи, які померли в один день, хоча й у різний час доби, вважаються такими, що померли одночасно, і тому **не закликаються до спадкування** після смерті один одного. Такі особи називаються **комморієнтами**. Таким чином, при визначенні часу відкриття спадщини не враховується той розрив часу, який може мати місце між смертями, які настали одна після одної, але у один і той же день.

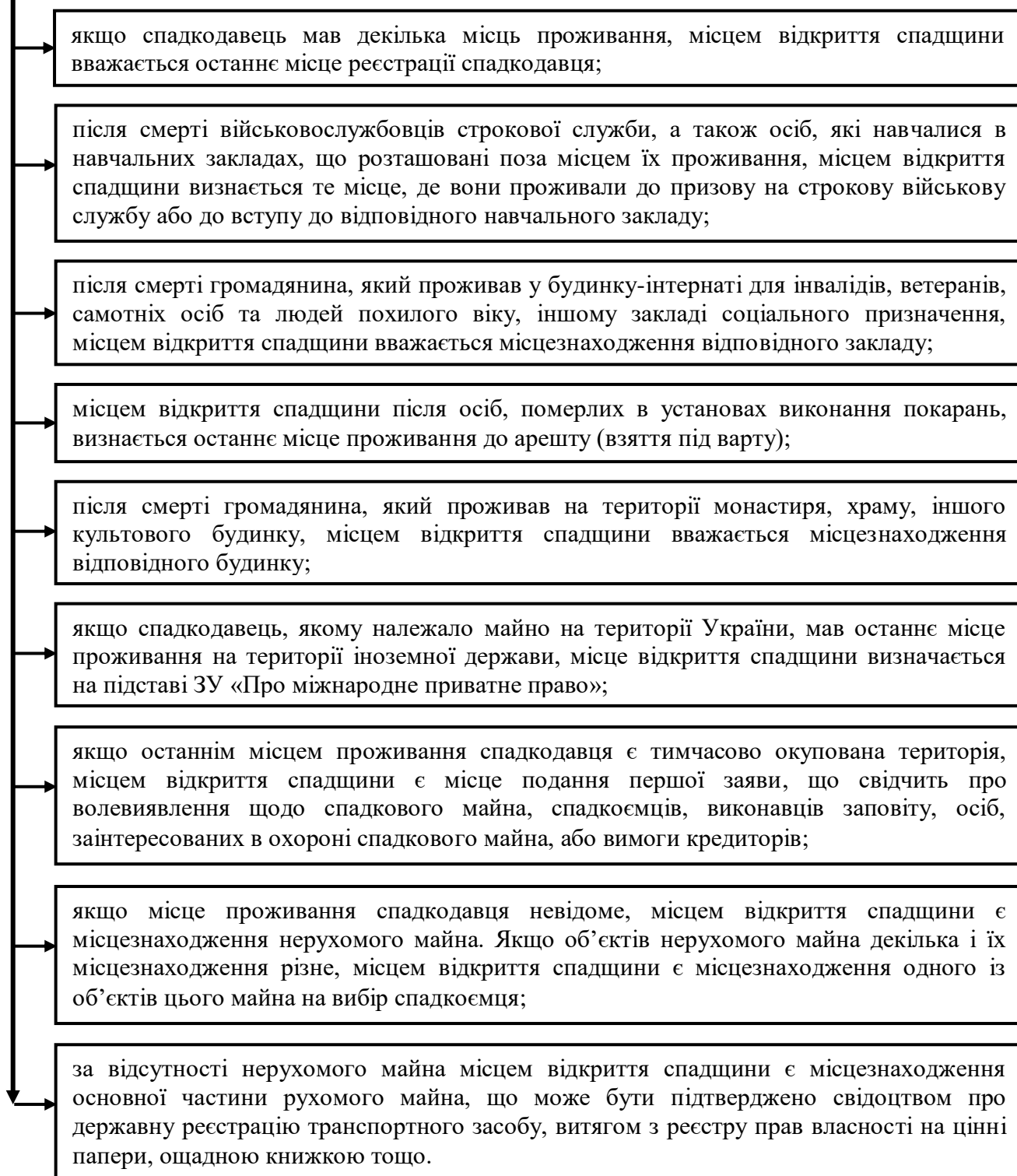
Якщо ж кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

Юридичне значення визначення часу, з якого відкривається спадщина:

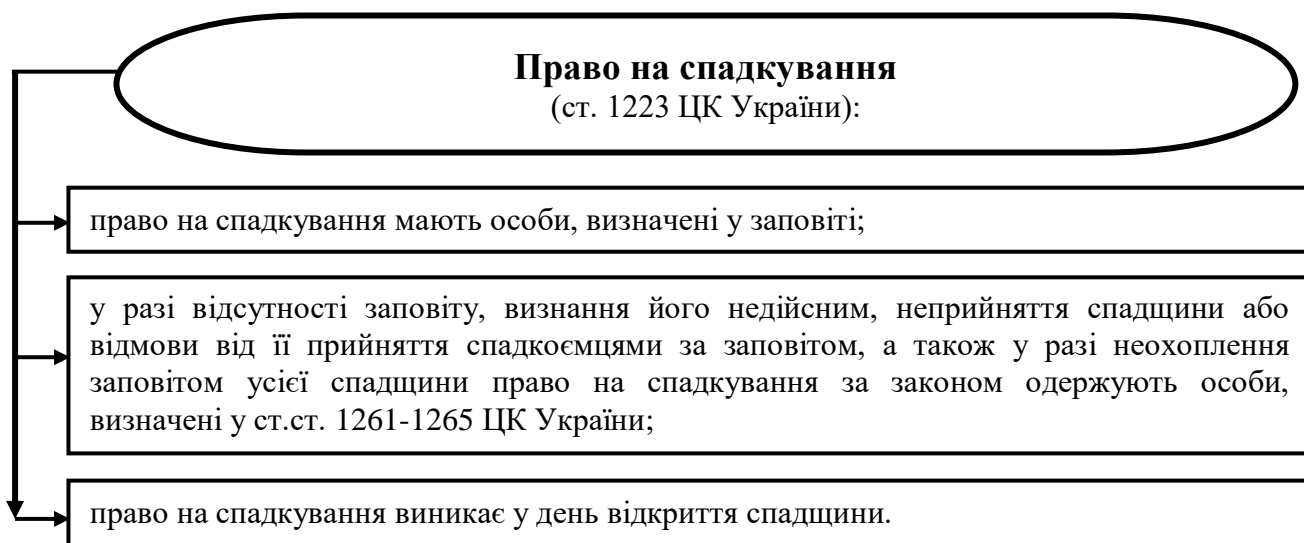
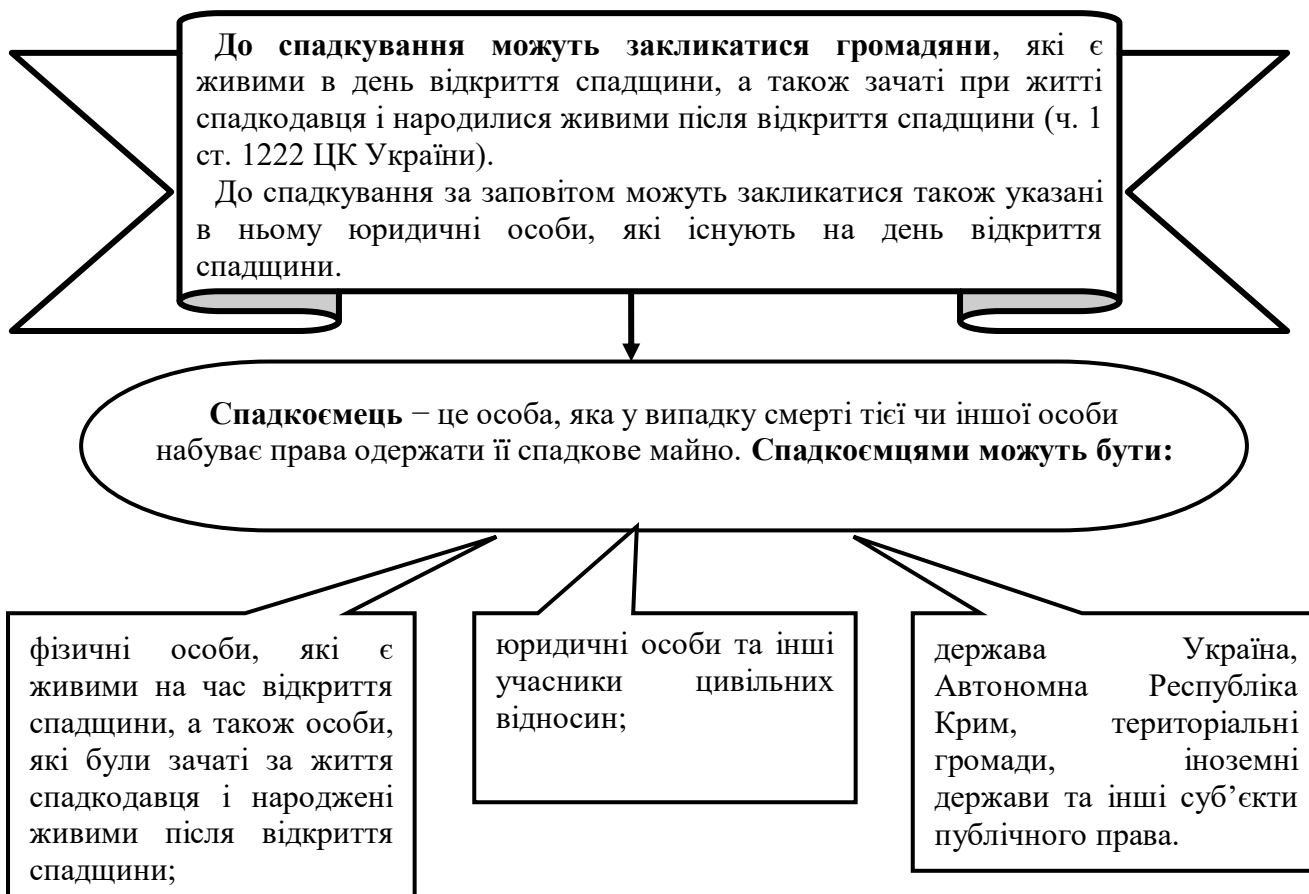

МІСЦЕ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ

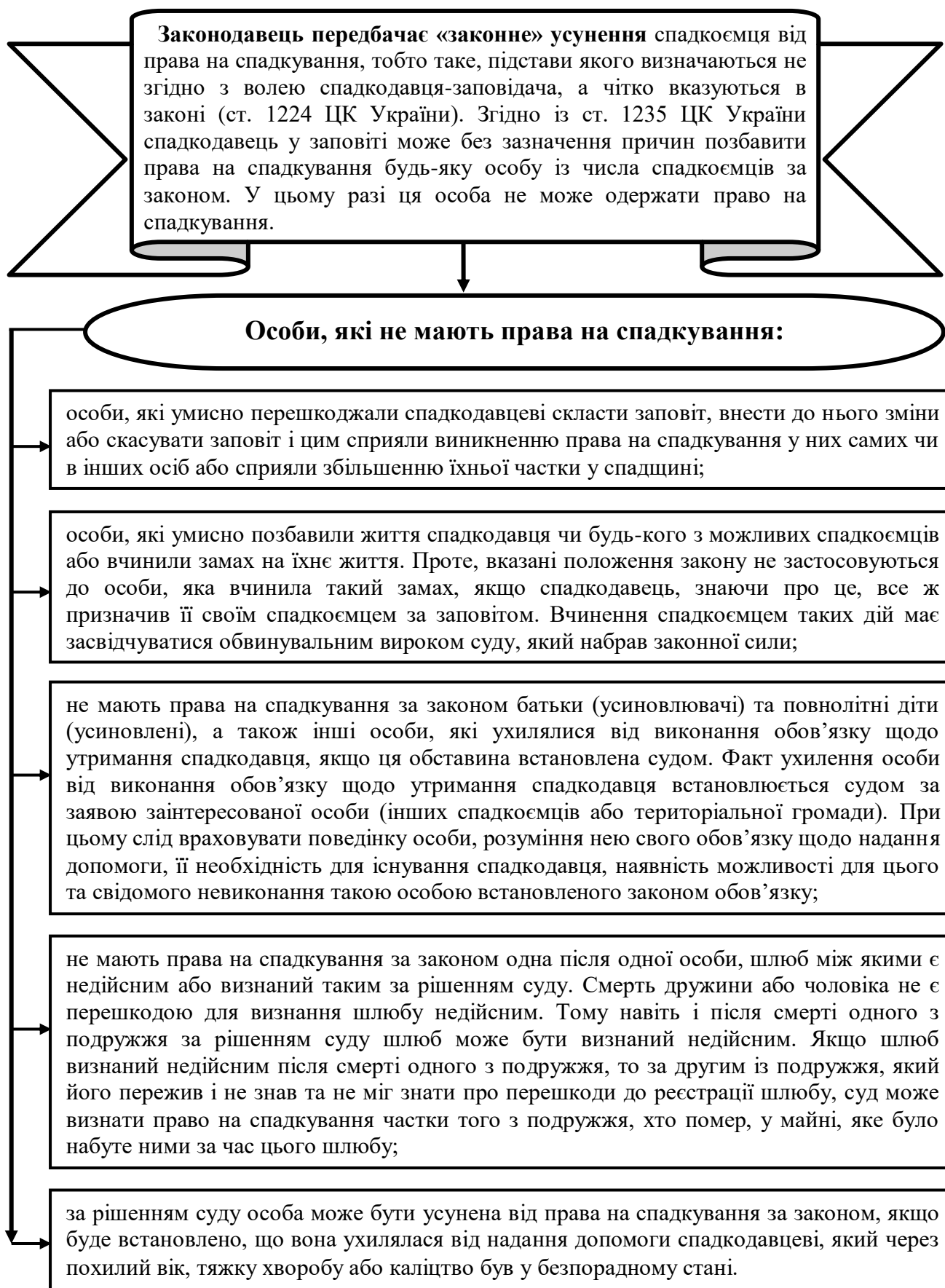
Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця відповідно до ст. 29 ЦК України:

СУБ'ЄКТИ СПАДКУВАННЯ

ПІДСТАВИ УСУНЕННЯ ВІД СПАДКУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

Право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців на загальних підставах, із збереженням її цільового призначення (ст. 1225 ЦК України).

Особливості спадкування прав на земельну ділянку:

на спадкоємців земельної ділянки, покладається обов'язок щодо збереження цільового призначення успадкованої земельної ділянки, що зазначається у правостановлювальному документі власника-спадкодавця. Класифікація земель України в залежності від цільового призначення наведена у ст. 19 ЗК України. Порухення спадкоємцями вимоги щодо збереження цільового призначення земельної ділянки згідно п. в ст. 21 ЗК України може тягнути за собою відмову в державній реєстрації права на спадщину на ділянку або визнання проведеної реєстрації недійсною;

право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту і на глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд (ч. 3 ст. 373 ЦК України, ч. 2, 3 ст. 79 ЗК України);

згідно п. г) ст. 81 ЗК України однією з підстав набуття права приватної власності на землю є перехід її у спадщину;

землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземцями, а також особами без громадянства, протягом року підлягають відчуженню (ч. 4 ст. 81 ЗК України);

договори про відчуження та заставу майна, що підлягає реєстрації, посвідчуються за умови подання документів, що підтверджують право власності на майно, що відчужується або заставляється, або за наявності державної реєстрації права власності на таке майно у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (ст. 55 ЗУ «Про нотаріат»);

до спадкоємців житлового будинку, інших будівель і споруд переходить одночасно право власності або право користування земельною ділянкою, на якій вони розташовані, а також право власності або право користування тією частиною ділянки, яка необхідна для їх обслуговування, якщо інше не передбачено заповітом. Таким чином, спадкодавцеві в тексті заповіту надається право на свій розсуд розподілити між спадкоємцями лише ту частину земельної ділянки, яка обслуговує успадковану будівлю (споруду). Навпаки, та частина ділянки, на якій безпосередньо розташована будівля (споруда), перейде до спадкоємців останньої незалежно від вказівок заповідача стосовно її юридичної долі;

вид і обсяг речового права на ділянку залежить від того, на якому праві остання належала спадкодавцеві. При цьому якщо спадкодавець мав лише право використання ділянки це право не може бути успадковане, адже до складу спадщини входить лише право власності на земельну ділянку.

СПАДКУВАННЯ ЧАСТКИ У ПРАВІ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ

Особливості спадкування частки у праві спільної сумісної власності:

частка померлого учасника спільної сумісної власності спадкується на загальних підставах і може переходити як до спадкоємців за заповітом, так і до спадкоємців за законом. Якщо хтось із спадкоємців одночасно виступає співвласником спільного майна, це не дає йому жодних переваг при спадкуванні. Водночас такий спадкоємець-співвласник при розподілі спадщини має переважне перед іншими спадкоємцями право на виділ його у натурі майна у межах його спадкової частки, якщо це не порушує інтересів інших спадкоємців, що мають істотне значення (ч. 2 ст. 1279 ЦК України);

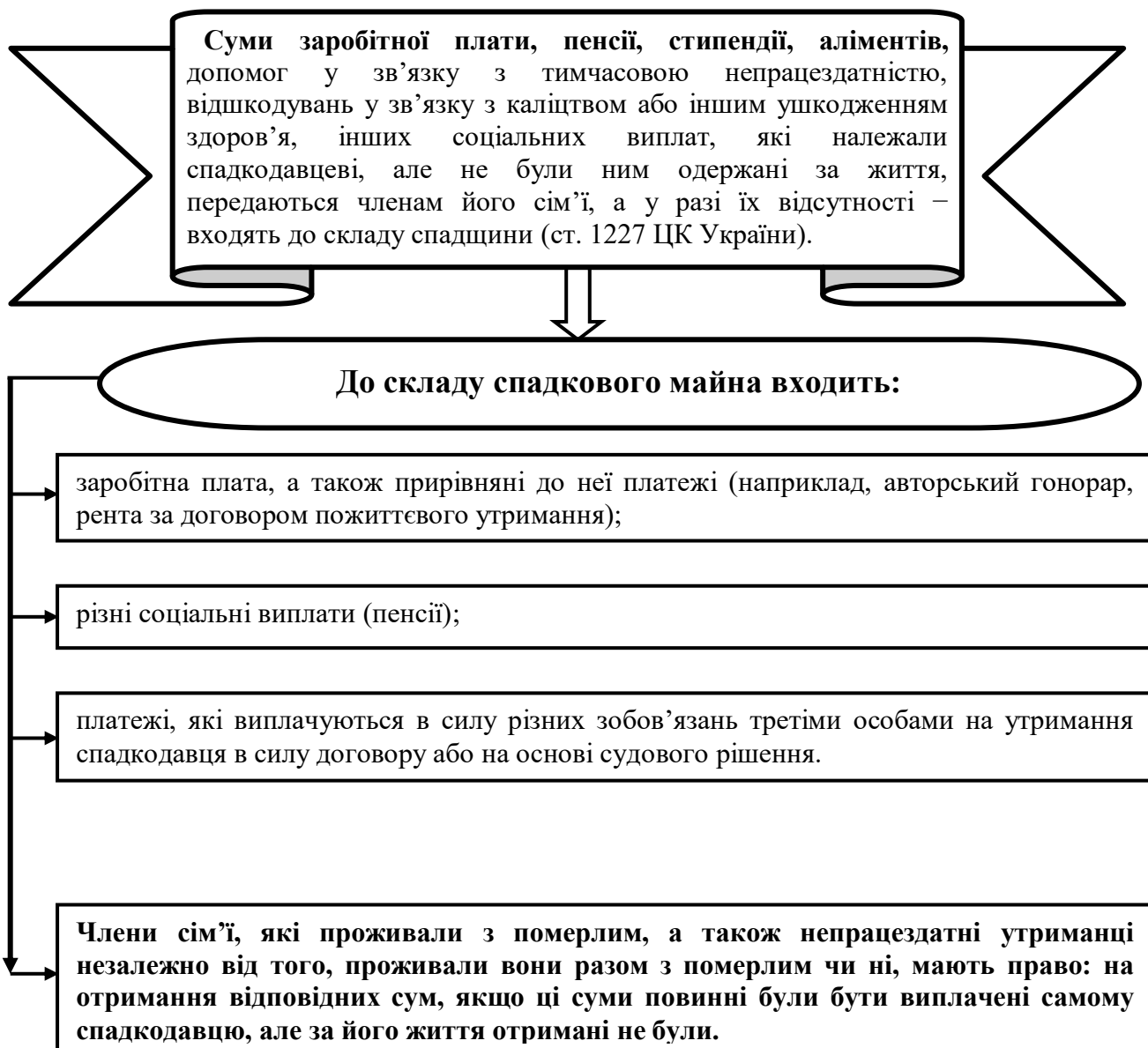
учасникові права спільної власності надається можливість заповідати свою частку до її визначення та виділення в натурі. Зазначене право повною мірою узгоджується з правом заповідача на свій розсуд визначати обсяг спадщини, що має спадкуватися за заповітом (ст. 1236 ЦК України). Якщо за життя такого заповідача буде здійснено виділ частки із майна, що перебуває у спільній сумісній власності, ч. 2 ст. 370 ЦК України встановлює презумпцію рівності часток співвласників. Інший розмір часток може бути встановлений домовленістю між ними, законом або судовим рішенням. Оскільки склад спадщини згідно ст. 1218 ЦК України визначається на момент відкриття спадщини, до спадкоємця перейде частка у спільній власності спадкодавця в тому обсязі, в якому вона існує на цей момент;

у разі смерті одного із учасників спільної сумісної власності нотаріус може видати свідоцтво про право на спадщину за законом чи за заповітом лише після виділення частки померлого у спільному майні.
Відомості про видачу свідоцтва про право на спадщину вносяться нотаріусом до Спадкового реєстру;

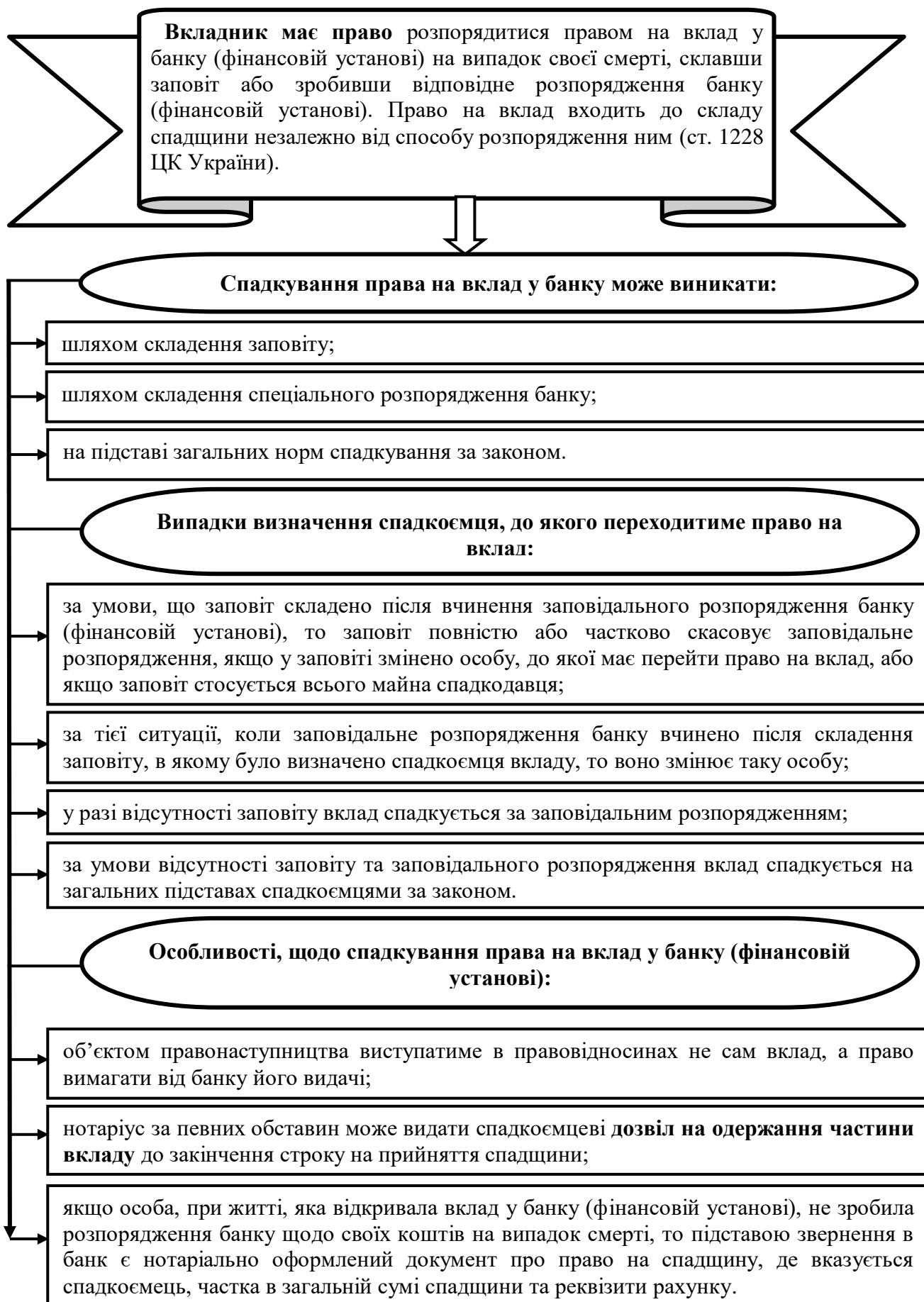
у разі смерті одного з подружжя (колишнього з подружжя) свідоцтво про право власності на частку в їхньому спільному майні видається нотаріусом на підставі письмової заяви другого з подружжя (колишнього з подружжя) з наступним повідомленням спадкоємців померлого, які прийняли спадщину. Таке свідоцтво може бути видано на половину спільного майна. На підставі письмової заяви спадкоємців, які прийняли спадщину, за згодою другого з подружжя (колишнього з подружжя), що є живим, у свідоцтві про право власності може бути визначена і частка померлого у спільній власності (ст. 71 ЗУ «Про нотаріат»);

свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з них видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини. Свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті другого з подружжя видається за умови подання документів, що підтверджують право власності на таке майно, або за наявності державної реєстрації права власності на таке майно у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. При видачі свідоцтва нотаріус перевіряє факт належності майна подружжю (колишньому подружжю) на праві спільної сумісної власності (ст. 71 ЗУ «Про нотаріат»).

ПРАВО НА ОДЕРЖАННЯ СУМ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, ПЕНСІЇ, СТИПЕНДІЇ, АЛІМЕНТІВ, ІНШИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ, ЯКІ НАЛЕЖАЛИ СПАДКОДАВЦЕВІ

СПАДКУВАННЯ ПРАВА НА ВКЛАД У БАНКУ (ФІНАНСОВІЙ УСТАНОВІ)

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ МАЙНА ЧЛЕНА ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону (ст. 1 ЗУ «Про фермерське господарство»).

Спадкування прав громадян у фермерському господарстві:

спадкування фермерського господарства (цілісного майнового комплексу або його частини) здійснюється відповідно до закону (ч. 1 ст. 23 ЗУ «Про фермерське господарство»). Фермерське господарство як цілісний майновий комплекс включає майно, передане до складеного капіталу, нерозподілений прибуток, майнові та інші зобов'язання;

успадкування фермерського господарства, як цілісного майнового комплексу, або його частини, полягає не в спадкуванні права на участь, а в спадкуванні права на частку в статутному (складеному) капіталі, оскільки право на участь нерозривно пов'язане з особою спадкодавця і належить до прав та обов'язків, які не входять до складу спадщини, залежить від кола учасників фермерського господарства (пункт 2 частини першої статті 1219 ЦК України);

у разі успадкування майна фермерського господарства одним спадкоємцем, він стає правонаступником успадкованого майна фермерського господарства з перспективою подальшого ведення фермерського господарства і включення відповідно до вимог статуту до його складу замість померлого учасника фермерського господарства, якщо він цього бажає. Якщо у спадкоємця немає такого бажання, він є правонаступником майна товариства з перспективою припинення діяльності фермерського господарства;

у разі спадкування кількома спадкоємцями, вони вважатимуться правонаступниками майна фермерського господарства в отриманих долях, з перспективою подальшого ведення фермерського господарства на колективних засадах чи припинення його діяльності в разі, якщо жоден з них не виявить бажання займатися фермерською діяльністю (ст. 36 ЗУ «Про фермерське господарство»);

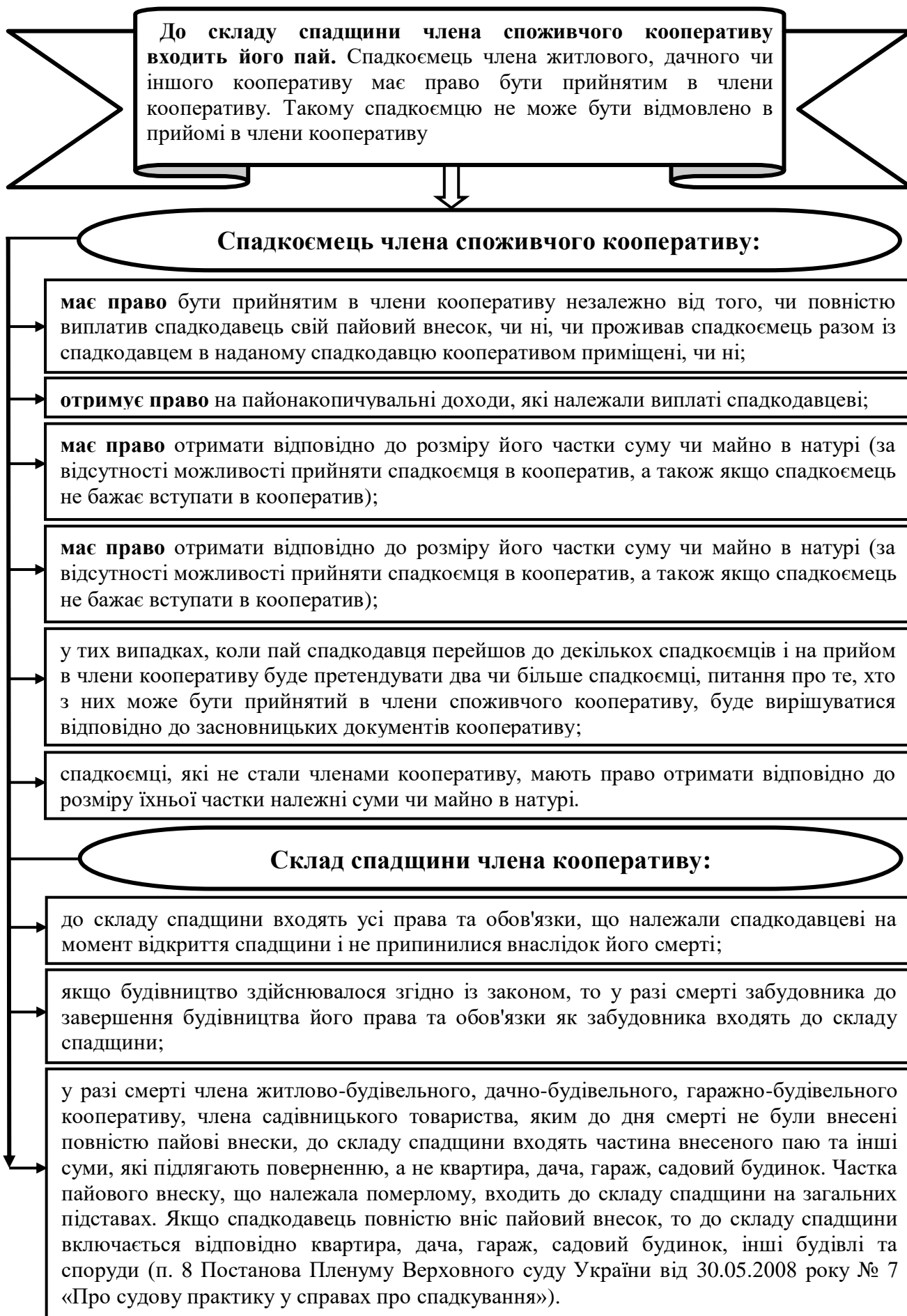
якщо частина спадкоємців виявлять бажання займатися фермерською діяльністю, а частина – ні, то спадкоємці, які не багатимуть займатися фермерською діяльністю, вправі вимагати від фермерського господарства компенсації їм вартості частини успадкованого майна від фермерського господарства в складі інших спадкоємців;

якщо фермерське господарство успадковується двома або більше спадкоємцями, то земельна ділянка поділу не підлягає, якщо в результаті її поділу утвориться хоча б одна земельна ділянка менше мінімального розміру, встановленого для даного регіону (ч. 2 ст. 23 ЗУ «Про фермерське господарство»).

СПАДКУВАННЯ ПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ УЧАСТЮ В ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВАХ, ВИРОБНИЧИХ КООПЕРАТИВАХ

СПАДКУВАННЯ ПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ УЧАСТЮ У КООПЕРАТИВІ

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ (ГЛ. 85 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВО НА ЗАПОВІТ

Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи (заповідача) відносно належного йому майна, майнових прав та обов'язків на випадок своєї смерті, складений у встановленому законом порядку (ст. 1233 ЦК України).

Заповіт – це односторонній правочин, який може бути реалізований за умови, що особи, визначені як спадкоємці, також виявлять свою волю на прийняття спадщини.

До права на заповіт належить:

право заповідача на призначення спадкоємців – заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин. Заповідач може без зазначення причин позбавити права на спадкування будь-яку особу з числа спадкоємців за законом, яка не може одержати право на спадкування;

право заповідача на визначення обсягу спадщини, що має спадкуватися за заповітом – заповідач має право охопити заповітом права та обов'язки, які йому належать на момент складання заповіту, а також ті права та обов'язки, що можуть йому належати у майбутньому (ч. 1 ст. 1236 ЦК України);

право заповідача на заповідальний відказ – заповідач має право зробити у заповіті заповідальний відказ. Відказоодержувачами можуть бути особи, які входять, а також ті, які не входять до числа спадкоємців за законом (ст. 1237 ЦК України);

право заповідача на покладення на спадкоємця інших обов'язків – заповідач може зобов'язати спадкоємця до вчинення певних дій немайнового характеру, зокрема щодо розпорядження особистими паперами, визначення місця і форми здійснення ритуалу поховання. Заповідач може зобов'язати спадкоємця до вчинення певних дій, спрямованих на досягнення суспільне корисної мети (ст. 1240 ЦК України);

право заповідача на підпризначення спадкоємця – заповідач має право призначити іншого спадкоємця на випадок, якщо спадкоємець, зазначений у заповіті, помре до відкриття спадщини, не прийме останню або відмовиться від її прийняття чи буде усунений від права на спадкування, а також у разі відсутності умов, визначених у заповіті. Підпризначеним спадкоємцем може бути будь-яка особа, передбачена у ст. 1222 ЦК України);

право заповідача на встановлення сервітуту в заповіті – спадкодавець має право встановити у заповіті сервітут щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб (ст. 1246 ЦК України);

право заповідача на скасування та зміну заповіту – заповідач має право у будь-який час скасувати заповіт або внести до нього зміни;

ЗМІСТ ТА ФОРМА ЗАПОВІТУ

Зміст заповіту:

склад спадкового майна: все, що належить спадкодавцю, майно чи певна його частина або перелік майна, який зазначений у заповіті;

коло спадкоємців за заповітом (або коло спадкоємців за законом, які усуваються заповітом);

за заповітом майно може бути заповідане тільки у власність (однак заповідач може покласти на спадкоємця, до якого переходить, зокрема, житловий будинок, квартира або інше рухоме чи нерухоме майно, зобов'язання надати іншій особі право користування цим майном або певною його частиною);

заповідальне розпорядження (за бажанням).

Заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Форма заповіту:

заповіт складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складення;

заповіт має бути особисто підписаний заповідачем. Якщо фізична особа у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписатися власноручно, за її дорученням текст правочину у її присутності підписує інша особа;

заповіт має бути особисто підписаний заповідачем. Якщо фізична особа у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписатися власноручно, за її дорученням текст правочину у її присутності підписує інша особа;

зміст заповіту не повинен суперечити закону;

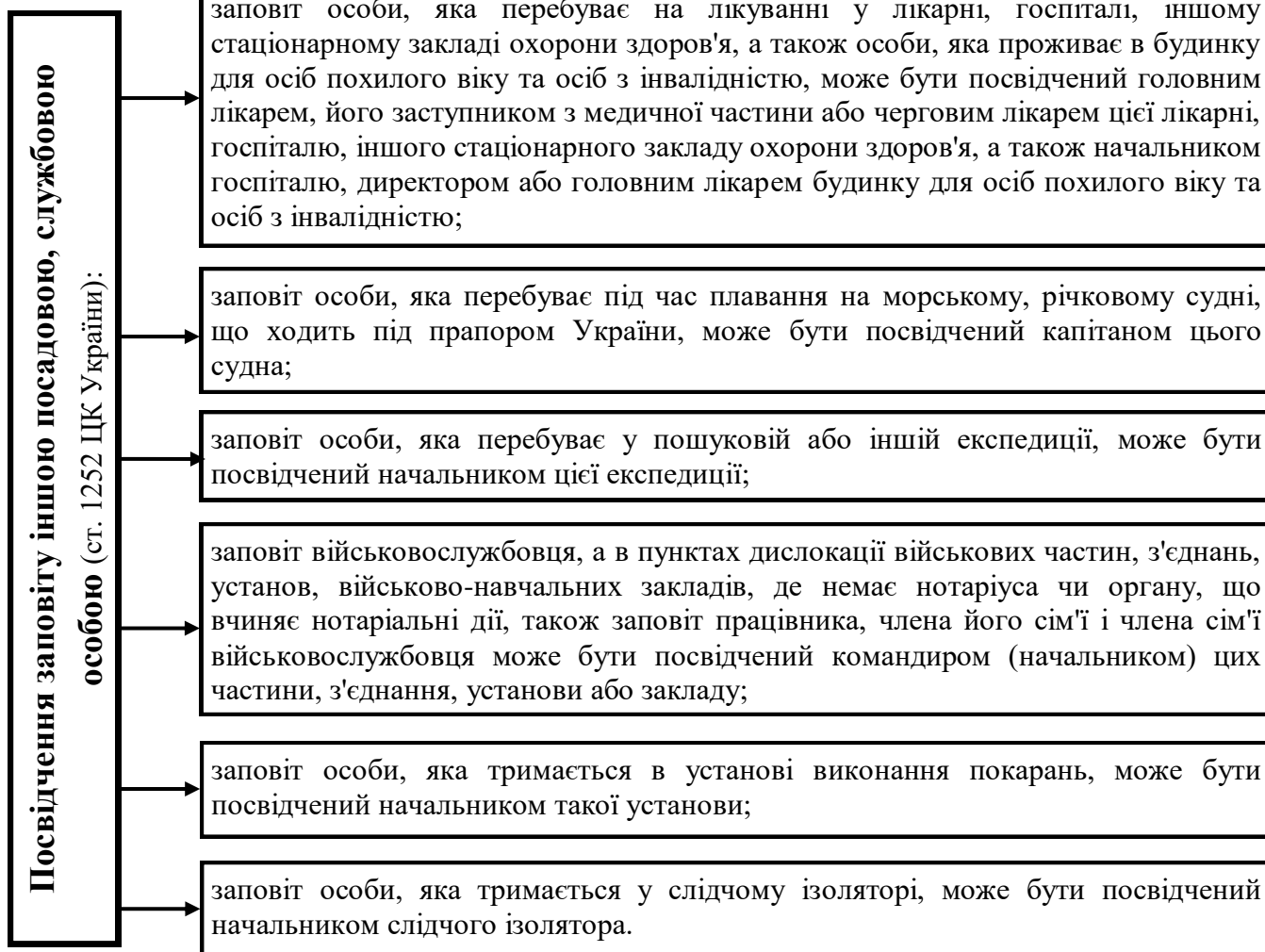
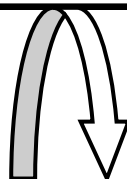
заповідач повинен бути дієздатним на момент укладання заповіту;

зміст заповіту повинен відображати дійсну волю заповідача;

заповіт має бути посвідчений приватним або державним нотаріусом, що є необхідною умовою його дійсності, або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у ст.ст. 1251-1252 ЦК України.

ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТУ ПОСАДОВОЮ ОСОБОЮ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Якщо у населеному пункті немає нотаріуса, заповіт, крім секретного, може бути посвідчений уповноваженою на це посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування (ст. 1251 ЦК України).

Заповіти осіб, зазначених вище, посвідчуються при свідках. До заповітів, посвідчених посадовими, службовими особами, застосовуються положення ст. 1247 ЦК України.

Заповіти, посвідчені посадовими, службовими особами, прирівнюються до заповітів, посвідчених нотаріусами.

ТЛУМАЧЕННЯ ТА ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТУ

Тлумачення заповіту:

самим заповідачем за його життя (ч. 1 ст. 213 ЦК України);

його спадкоємцями після відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1256 ЦК України);

судом – у разі спору між спадкоємцями після відкриття спадщини (ст. 213, ч. 2 ст. 1256 ЦК України).

Тлумачення заповіту:

нотаріус, інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт, свідки, а також фізична особа, яка підписує заповіт замість заповідача, не мають права до відкриття спадщини розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, його змісту, скасування або зміни заповіту (ст. 1255 ЦК України).

Посвідчення заповіту нотаріусом:

нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, посвідчують заповіти дієздатних фізичних осіб, складені відповідно до вимог законодавства України і особисто подані ними нотаріусу або посадовій особі, яка вчиняє нотаріальні дії, а також забезпечують державну реєстрацію заповітів у Спадковому реєстрі відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України (ч. 1 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат»);

нотаріус посвідчує заповіт, який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів (ч. 1 ст. 1248 ЦК України);

нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним (ч. 2 ст. 1248 ЦК України);

якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, посвідчення заповіту має відбуватися при свідках (ст. 1253 ЦК України);

посвідчення заповіту через представника, а також одного заповіту від імені кількох осіб не допускається (ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат»);

при посвідченні заповіту від заповідача не вимагається подання доказів, які підтверджують його право на майно, що заповідається (ч. 3 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат»).

ВИДИ ЗАПОВІТУ

Види заповіту.

Заповіт з умовою (ст. 1242 ЦК України). Сутність заповіту з умовою полягає в тому, що спадкодавець у тексті заповіту має право визначити умову, настання якої (в тому числі і шляхом виконання її спадкоємцем) є підставою для виникнення у спадкоємця за заповітом права на спадкування. Умова в заповіті може стосуватися як спадкування в цілому, так і торкатися лише одного або кількох з призначених спадкоємців (наприклад, спадкоємцями за заповітом призначені три особи, проте тільки у однієї з них виникнення права на спадкування обумовлено настанням умови). Приблизний відкритий перелік умов, які можуть міститися у заповіті, закріплений в ч. 1 ст. 1242 ЦК України – наявність інших спадкоємців, проживання в певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо. Перша з них не пов'язана з поведінкою спадкоємця, три інших – пов'язані. У ч. 3 ст. 1242 ЦК України наголошується, що спадкоємець не має права вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що настання умови від нього не залежало. Отже, навіть у випадку, коли спадкоємець спрямовує усі зусилля на виконання умови, але не може досягти бажаних результатів, право на спадкування у нього не виникає.

Заповіт подружжя. Відповідно до ст. 1243 ЦК України подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

Згідно з ч. 3 ст. 368 ЦК спільною сумісною власністю подружжя є майно, набуте подружжям за час шлюбу, якщо інше не встановлено договором або законом. Але предметом спільного заповіту не може бути особиста приватна власність кожного з подружжя. Зокрема, набуте до шлюбу майно, набуте за час шлюбу майно на підставі договору дарування або в порядку спадкування, набуте за час шлюбу, але за кошти, які належали особисто одному з них.

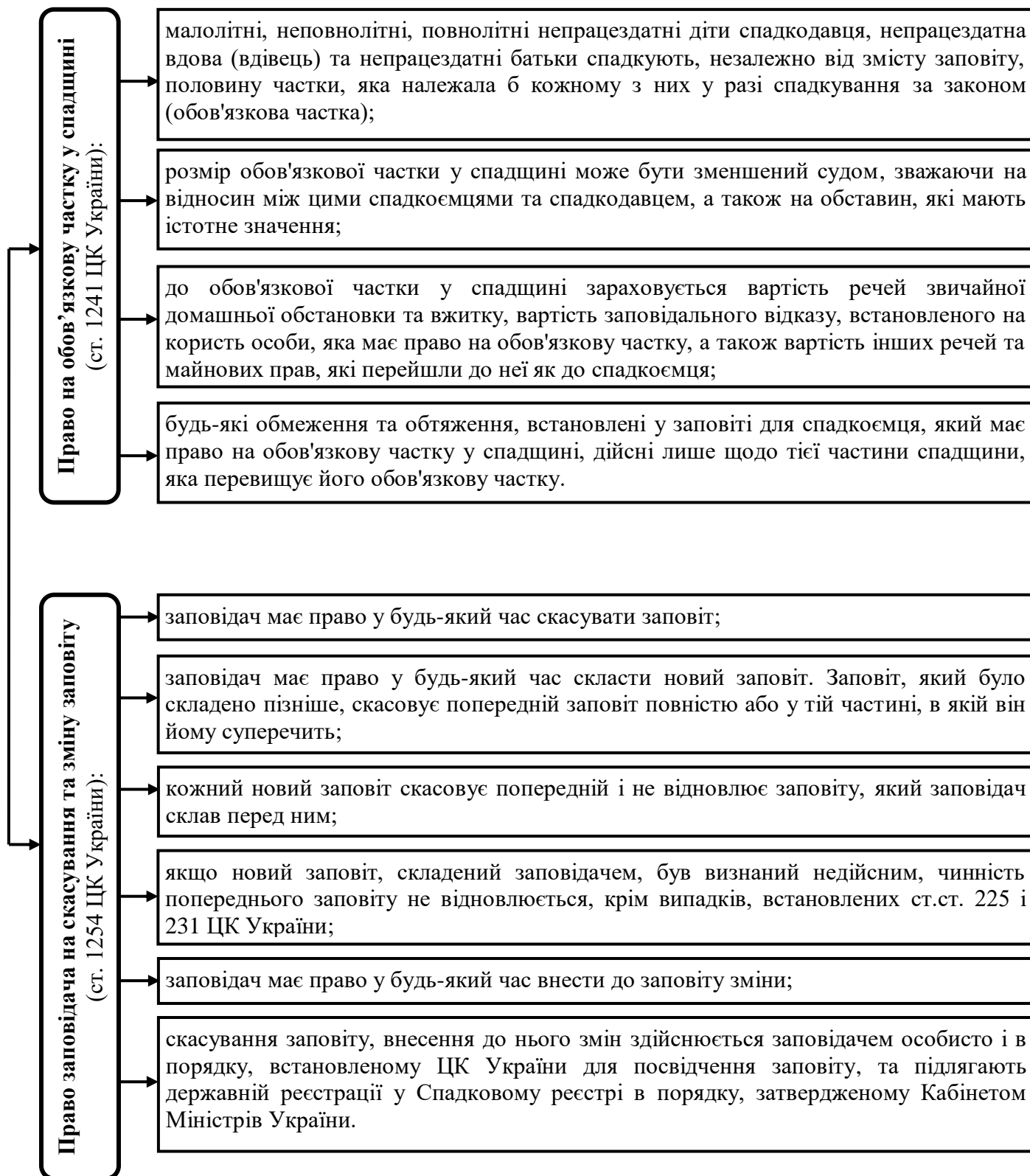
Особливістю спільного заповіту є те, що після смерті одного з подружжя цей заповіт змінювати вже не можна. Кожен з подружжя має право відмовитися від спільного заповіту лише за життя обох, при цьому така відмова підлягає нотаріальному посвідченню.

У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив, і нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного у ньому.

У разі смерті останнього з подружжя право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті. А заборона відчуження успадкованого майна нотаріусом знімається при одержанні повідомлення про смерть другого з подружжя (на підставі свідоцтва органу цивільного стану про смерть), що склали спільний заповіт.

Секретний заповіт. Відповідно до ст. 1249 ЦК України секретним є заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом. Особливість секретного заповіту полягає у процедурі його посвідчення та подальшого оприлюднення. Мета секретного заповіту – максимально захистити таємницю заповіту, а тому секретний заповіт дає можливість спадкодавцю виключити небезпеку того, що про його волю дізнаються треті особи і нотаріус. Особа, яка склала секретний заповіт, подає його в заклеєному конверті нотаріусові. На конверті має бути підпис заповідача. Якщо підпис на конверті проставлений заповідачем не в присутності нотаріуса, заповідач повинен особисто підтвердити, що підпис на конверті зроблений ним. Нотаріус ставить на конверті свій посвідчувальний напис, скріплює печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує. Особливість секретного заповіту полягає і в порядку його оголошення. За правилами ст. 1250 ЦК України, одержавши інформацію про відкриття спадщини, нотаріус призначає день оголошення змісту заповіту. Про день оголошення заповіту він повідомляє членів сім'ї та родичів спадкодавця, якщо їхнє місце проживання йому відоме, або робить про це повідомлення в друкованих засобах масової інформації.

ПРАВО НА ОBOB'ЯЗKOBY ЧACTKY B CПAДЩИНІ ТА CКАCУBAHHЯ І ЗMІHA ЗАПОВІТУ

НЕДІЙСНІСТЬ ЗАПОВІТУ

Заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним (ст. 1257 ЦК України).

На заповіт як односторонній правочин поширюються загальні правила вчинення правочинів та їх недійсності. Заповіт, складений недієздатною особою, представником від імені заповідача, тобто особами, що не мають право на його складання, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його посвідчення та форми, є нікчемним. Тому у визнанні такого заповіту недійсним у судовому порядку необхідності немає (ст. 215 ЦК України).

Заповіт з вадами волі, тобто складений особою, волевиявлення якої не відповідало її дійсним намірам (внаслідок помилки, обману, насильства), може бути визнаний недійсним за позовом заінтересованої особи (ст.ст. 229, 230, 231 ЦК України).

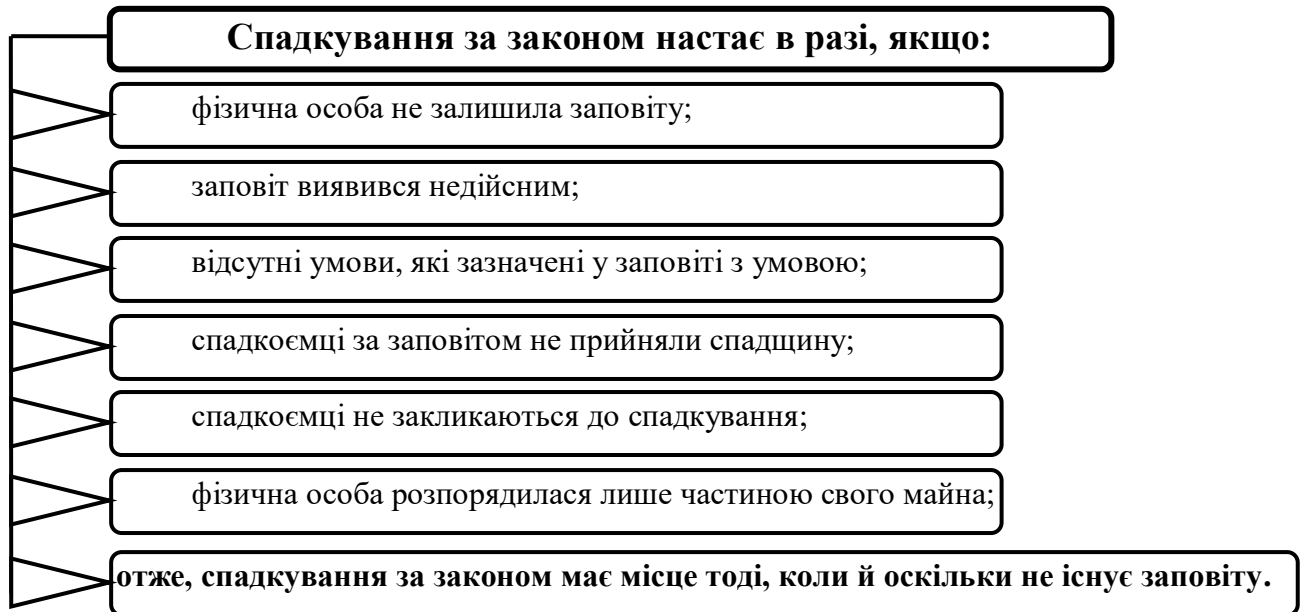
Заповіт може бути визнаний недійсним як повністю, так і частково. При цьому недійсність окремих частин заповіту не тягне недійсності його в цілому. Наприклад, якщо заповідач своїм заповітом порушує права спадкоємців за законом на обов'язкову частку (ст. 1241 ЦК України), то заповіт у цій частині є недійсним. Однак в решті заповідальних розпоряджень воля заповідача зберігає своє юридичне значення.

Якщо заповіт визнається недійсним у цілому, то настає спадкування за законом. Спадкоємець, позбавлений права на спадкування таким заповітом, закликається до спадкування на загальних підставах.

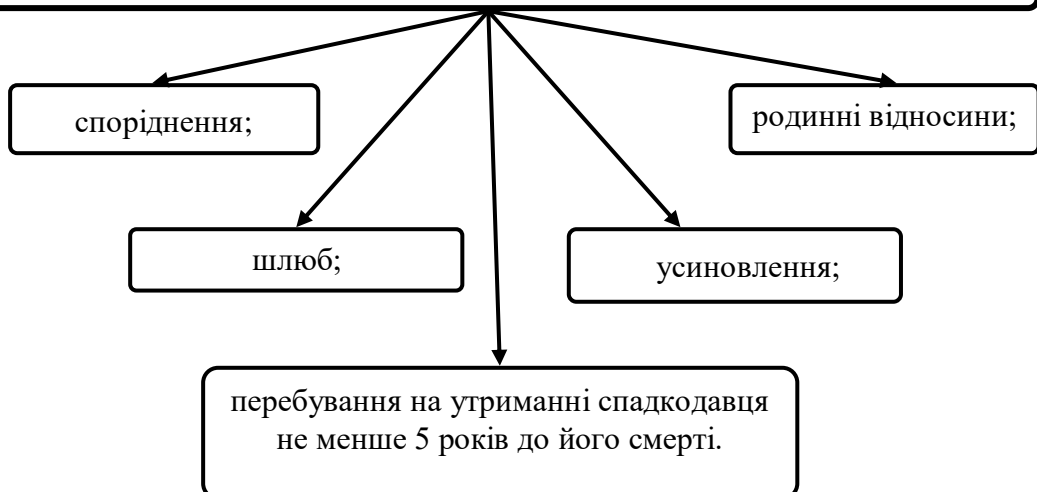
Право на подання позову про недійсність заповіту виникає тільки після смерті заповідача.

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ (ГЛ. 86 ЦК УКРАЇНИ)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Підстави закликання до спадкування за законом є:

Підставами для усунення від спадкування спадкодавця за законом є: умисне позбавлення спадкоємцем життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців, вчинення замаху на їхнє життя; умисне перешкоджання спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни, що сприяло виникненню права на спадкування; позбавлення спадкоємців батьківських прав та інше. Перелік цих підстав передбачений ст. 1224 ЦК України.

Обставини, які є підставою для усунення осіб від спадкування, мають бути встановлені тільки судом.

ЧЕРГОВІСТЬ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Спадкоємці за законом одержують право на спадкування по чергово. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків, установлених ст. 1259 ЦК України (ст. 1258 ЦК України).

Черговість спадкування за законом:

до **першої черги** спадкоємців за законом належать діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той із подружжя, який його пережив, та батьки (ст. 1261 ЦК України);

у **другу чергу** спадок отримують рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері (ст. 1262 ЦК України);

у **третю чергу** право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця (ст. 1263 ЦК України);

до числа спадкоємців **четвертої черги** належать особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше ніж 5 років до часу відкриття спадщини (ст. 1264 ЦК України);

у **п'яту чергу** право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Порядок встановлення ступеня споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця, але народження самого спадкодавця не входить до цього числа (ч. 1 ст. 1265 ЦК України);

у **п'яту чергу** право на спадкування за законом одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї.
Утриманцем вважається неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування (ч. 2 ст. 1265 ЦК України).

ЗМІНА ЧЕРГОВОСТІ СПАДКУВАННЯ ТА РОЗМІР ЧАСТКИ СПАДКОЄМЦІВ ЗА ЗАКОНОМ

Зміна черговості одержання права на спадкування:

ст. 1259 ЦК України надає право спадкоємцям за законом після відкриття спадщини **змінювати за взаємною згодою** (договором) встановлену ЦК черговість спадкування. Такий договір має бути нотаріально посвідчений. Він не може порушувати прав спадкоємця, який не бере в ньому участі, а також спадкоємця, що має право на обов'язкову частку (ст. 1241 ЦК України);

зміна черговості може здійснюватися не лише добровільно, але й **за рішенням суду**. За позовом особи, що є спадкоємцем за законом наступної черги, суд може визнати за нею право на спадкування разом зі спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, якщо буде встановлено, що протягом тривалого часу вона опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом:

частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними (ч.1 ст. 1267 ЦК України);

спадкоємці, які одержали свідоцтва про право на спадщину, можуть провести розподіл спадкового майна в натурі (реальний поділ) відповідно до отриманих часток;

у випадку очікування дитини, зачатої за життя спадкодавця, інші його спадкоємці **не мають права здійснити** розподіл спадщини, доки не народиться дитина;

якщо спадкоємці досягли згоди щодо зміни розміру часток на отримання рухомого майна, то розподіл майна здійснюється в спрощеному порядку: кожний зі спадкоємців одержує в натурі майно, призначене йому відповідно до усної угоди між ними;

якщо в складі спадщини є нерухоме майно (житловий будинок, автомобіль, грошовий внесок тощо), то розподіл здійснюється шляхом вчинення нотаріально посвідченого договору;

якщо згоди щодо розподілу майна спадкоємцями не досягнуто, спадщина поділяється судом відповідно до часток, які належать кожному зі спадкоємців.

СПАДКУВАННЯ ЗА ПРАВОМ ПРЕДСТАВЛЕННЯ

Особливим випадком спадкування є спадкування за правом представлення, передбачене ст. 1266 ЦК України.

Спадкування за правом представлення – це такий порядок набуття права на спадкування за законом, при якому спадкоємці п'ятої черги включаються до складу першої, другої чи третьої черги замість спадкоємця внаслідок того, що він помер до відкриття спадщини.

Суть спадкування за правом представлення полягає в тому, що хоча деякі родичі спадкодавця (його внуки, правнуки, прабаба, прадід, племінники, двоюрідні брати та сестри) не входять до складу жодної з черг спадкоємців за законом, проте вони не усуваються повністю від спадкування і за певних умов набувають права спадкування. Спадкоємцями вони стають, ніби представляючи більш близького родича спадкодавця, який на момент відкриття спадщини помер.

Основні засади спадкування за правом представлення (ст. 1266 ЦК України).

1. Внуки, правнуки спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини.
2. Прабаба, прадід спадкують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.
3. Племінники спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові (сестрі, братові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.
4. Двоюрідні брати та сестри спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові (тітці, дядькові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.
5. Якщо спадкування за правом представлення здійснюється кількома особами, частка їхнього померлого родича ділиться між ними порівну.
6. При спадкуванні по прямій низхідній лінії право представлення діє без обмеження ступеня споріднення.

НАБУТТЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ ПРИ УСИНОВЛЕННІ

Усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду (ч. 1 ст. 207 СК України). В разі спадкування за законом усиновлений та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі – з другого, прирівнюються до родичів за походженням. Усиновлення є по своїй суті правоприпиняючим та правостановлюючим юридичним фактом.

Особливості спадкування усиновленими та усиновлювачами:

з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням (абз. 1 ч.1 ст. 232 СК України);

усиновлений та його нащадки не спадкують за законом після смерті батьків усиновленого, інших його родичів за походженням по висхідній лінії (ч. 2 ст. 1260 ЦК України);

при визнанні усиновлення недійсним, його скасуванні (до часу відкриття спадщини) воно не зумовлюватиме правових наслідків у сфері спадкування;

якщо за рішенням суду про усиновлення збережений правовий зв'язок між усиновленим та його бабою, дідом, братом та сестрою за походженням, то у разі смерті його баби, діда за походженням усиновлений має право на спадкування за правом представлення, а у разі смерті його брата, сестри за походженням – має право на спадкування як спадкоємець другої черги. У разі смерті усиновленого його баба, дід, брат, сестра за походженням, з якими був збережений правовий зв'язок, спадкують на загальних підставах. (ч. 3 ст. 1260 ЦК України);

згідно ч. 2 ст. 11 Європейської конвенції про усиновлення дітей від 27.11.2008 один з подружжя або партнер усиновлювача, незалежно від того, чи перебувають вони в зареєстрованих відносинах, зберігають свої права та обов'язки стосовно усиновленої дитини. Якщо остання є його дитиною, якщо іншого не встановлено законом. Тобто на рівні міжнародного договору визначено правовий наслідок усиновлення дитини одним із подружжям, який полягає в збереженні правового зв'язку поміж усиновленою дитиною та одним із батьків. Такий зв'язок зберігається автоматично і не потребує зазначення в рішенні суду про усиновлення.

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ (ГЛ. 87 ЦК УКРАЇНИ)

ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Прийняття спадщини – це засвідчення згоди спадкоємця вступити у всі правовідносини спадкодавця, які в сукупності становлять спадщину

Способи прийняття спадщини:

фактичне прийняття спадщини. Згідно із ч. 3 ст. 1268 ЦК України спадкоємець, який постійно проживав із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку для прийняття спадщини, він не заявив про відмову від неї. Для того щоб спадкоємець вважався таким, що прийняв спадщину, **необхідною є наявність таких умов:** 1) спільне проживання зі спадкодавцем; 2) постійність проживання зі спадкодавцем; 3) наявність цих фактів на час відкриття спадщини. У разі відсутності у паспорті такого спадкоємця відмітки про реєстрацію його місця проживання доказом постійного проживання із спадкодавцем може бути: довідка органу реєстрації місця проживання про те, що місце проживання спадкоємця на день смерті спадкодавця було зареєстровано за однією адресою зі спадкодавцем. (п. 3.22 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року).

прийняття спадщини за фактом малолітства, неповноліття, недієздатності та обмеження цивільної дієздатності. Зазначені особи вважаються такими, що прийняли спадщину в силу прямого припису закону, крім випадків, коли зроблена заява про відмову від спадкування в порядку, встановленому ч. 2-4 ст. 1273 ЦК України. Від них не вимагається вчинення жодних дій на підтвердження згоди прийняття спадщини. Факт малолітства, неповноліття, недієздатності або обмеженої дієздатності мають існувати на час відкриття, а не на час прийняття спадщини. Неповнолітня особа вважається такою, що прийняла спадщину, незалежно від того, чи набула вона повної цивільної дієздатності (ст. 35 ЦК України). Відповідно до абз. 4 п. 23 Постанови Пленуму ВС України «Про судову практику у справах про спадкування» набуття (надання) повної цивільної дієздатності неповнолітньою особою не є підставою для того, щоб вважати її повнолітньою.

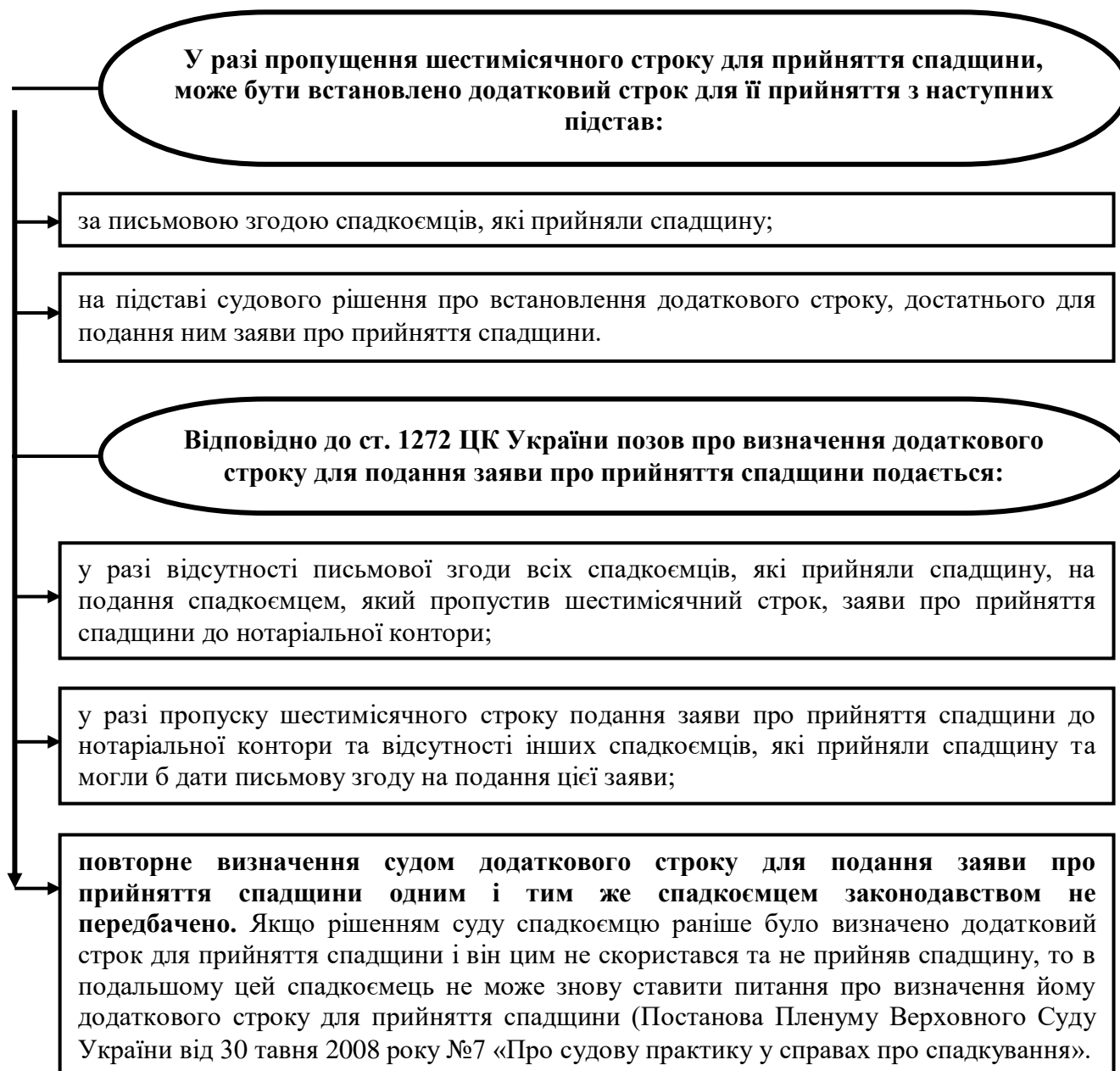
подання заяви до нотаріальної контори спадкоємцем, який на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем. Згідно зі ст. 1269 ЦК спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час її відкриття не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Заява подається спадкоємцем особисто. Неповнолітня особа має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника. Заяву про прийняття спадщини від імені малолітньої, недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун. Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, може відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини.

СТРОКИ ТА ПРОЦЕДУРА ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Строки та процедура прийняття спадщини:

ВИЗНАЧЕННЯ ДОДАТКОВОГО СТРОКУ ДЛЯ ПОДАННЯ ЗАЯВИ ПРО ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

ПОВАЖНІ ПРИЧИНИ ПРОПУСКУ СТРОКУ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини вважаються причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення дій для прийняття спадщини, а саме:

→ тривала хвороба спадкоємця;

→ перебування спадкоємця тривалий час за межами України;

→ відбування покарання в місцях позбавлення волі;

→ необізнаність спадкоємця про наявність заповіту;

→ велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна;

→ складні умови праці, які, зокрема, пов'язані з тривалими відрядженнями, в тому числі закордонними;

→ перебування спадкоємця на строковій службі у складі Збройних Сил України.

→ Судами до уваги беруться переважно письмові докази – довідки медичних установ про стан здоров'я та проходження курсу лікування, довідки про перебування особи у відрядженні чи за межами України, інші довідки,

Не можуть бути визнані поважними такі причини пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини як:

→ юридична необізнаність позивача щодо строку та порядку прийняття спадщини;

→ необізнаність особи про наявність спадкового майна;

→ похилий вік; непрацездатність;

→ встановлення судом факту, що має юридичне значення для прийняття спадщини (наприклад, встановлення факту проживання однією сім'єю);

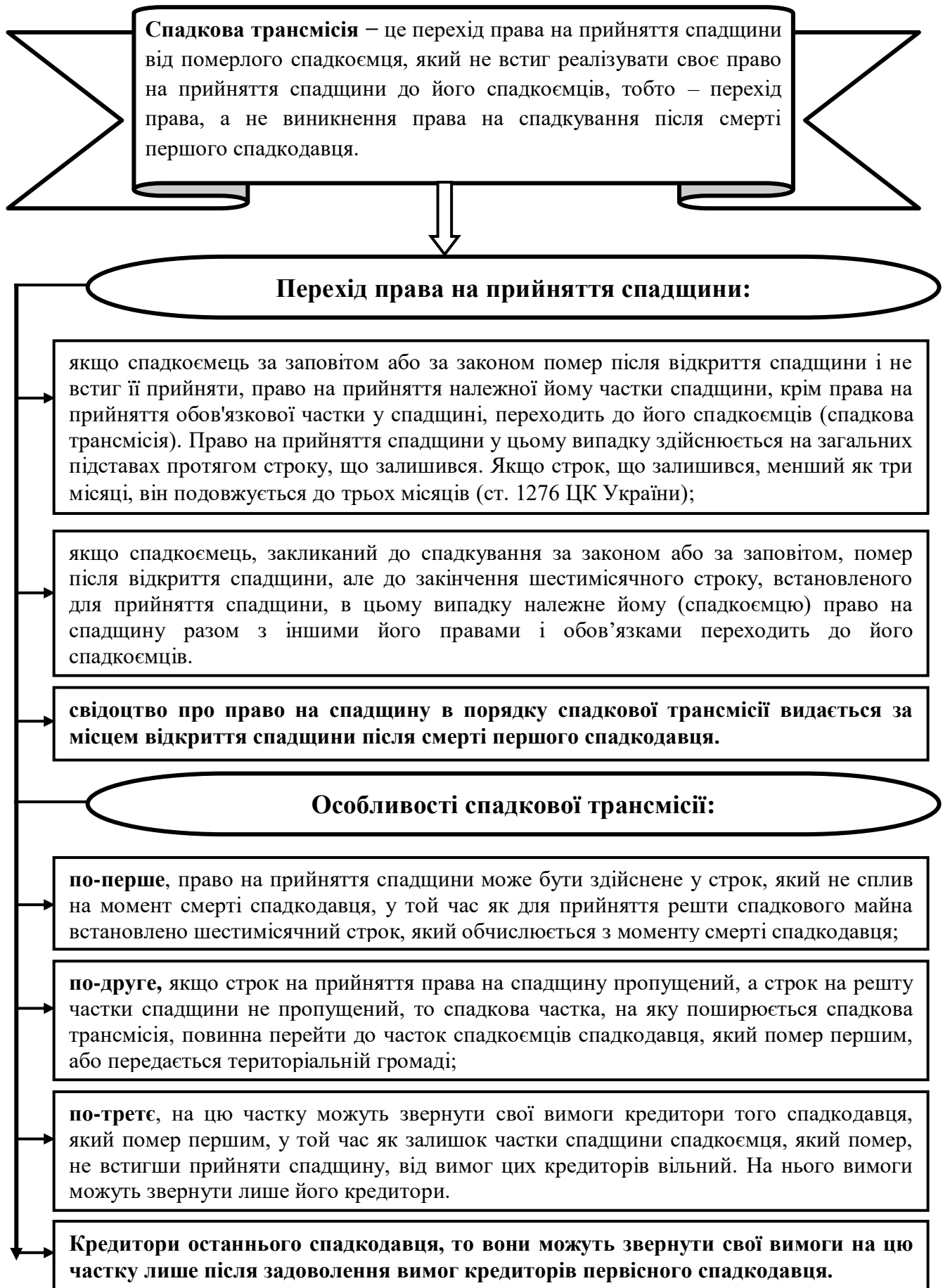
→ невизначеність між спадкоємцями хто буде приймати спадщину;

→ відсутність коштів для проїзду до місця відкриття спадщини;

→ несприятливі погодні умови;

→ перебування у депресії у зв'язку зі смертю спадкодавця не є об'єктивними та непереборними труднощами, з якими закон пов'язує поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини, оскільки глибокі душевні страждання у зв'язку зі смертю близько чи знайомої людини відчуває переважна більшість людей. Законодавець, встановлюючи строк для прийняття спадщини тривалістю шість місяців для усіх спадкоємців, очевидно враховував, що морально-психологічну сторону прийняття спадщини для спадкоємців).

СПАДКОВА ТРАНСМІСІЯ

ПОРЯДОК ТА ВИДИ ВІДМОВИ ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Порядок відмови від прийняття спадщини:

спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її на підставі ст. 1268 ЦК України;

спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від прийняття спадщини протягом строку у **шість місяців**, який починається з часу відкриття спадщини яка відкривається з дня смерті особи або з дня, з якого вона оголошується померлою. Для цього спадкоємцю необхідно звернутися із заявою про відмову від прийняття спадщини, яка подається *нотаріусу* або в сільських населених пунктах - **уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування** за місцем відкриття спадщини.

Для окремих категорій громадян передбачений особливий порядок відмови від прийняття спадщини:

- фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може відмовитися від прийняття спадщини за згодою піклувальника і органу опіки та піклування.
- неповнолітня особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може відмовитися від прийняття спадщини за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування.

Види відмови від прийняття спадщини:

відмова від спадщини за заповітом. Спадкоємець за заповітом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом. До спадкування за заповітом можуть запрошуватися не тільки спадкоємці, які зазначені в заповіті, а й спадкоємці за правом на обов'язкову частку (ч. 1 ст. 1274 ЦК України);

відмова від спадщини за законом. Спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги (ч. 2 ст. 1274 ЦК України). Спадкоємець має право відмовитися від частки у спадщині спадкоємця, який відмовився від спадщини на його користь (ч. 3 ст. 1274 ЦК України).

Відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, встановлених ст. ст. 225, 229-231 і 233 ЦК України.

Відмова від спадщини може бути як на користь конкретної особи спадкоємця (адресна відмова), так і без зазначення такої особи (безадресна). В залежності від виду відмови її правові наслідки є відмінними:

- у разі **безадресної відмови** від прийняття спадщини одним із спадкоємців за законом із черги, яка закликає до спадкування, частка у спадщині, яку він мав прийняти, переходить до інших спадкоємців тієї ж черги порівну;
- у випадку **адресної відмови** частка, від якої відмовився спадкоємець, переходить до того чи тих спадкоємців, вказаних ним у заяві. Крім того, у випадку адресної відмови у свідоцтві про право на спадщину відображається частка, від якої відмовився спадкоємець.

ВИЗНАННЯ ВІДМОВИ ВІД СПАДЩИНИ НЕДІЙСНОЮ

Підстави визнання відмови від спадщини недійсною:

відмову, яка була здійснена дієздатною фізичною особою, яка у момент такої відмови не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (ст. 225 ЦК України). Така відмова від спадщини може бути визнана судом недійсною за позовом **самої особи**, а у разі її смерті – за позовом **інших осіб**, чий цивільні права або інтереси порушено (ст. 1276 ЦК України);

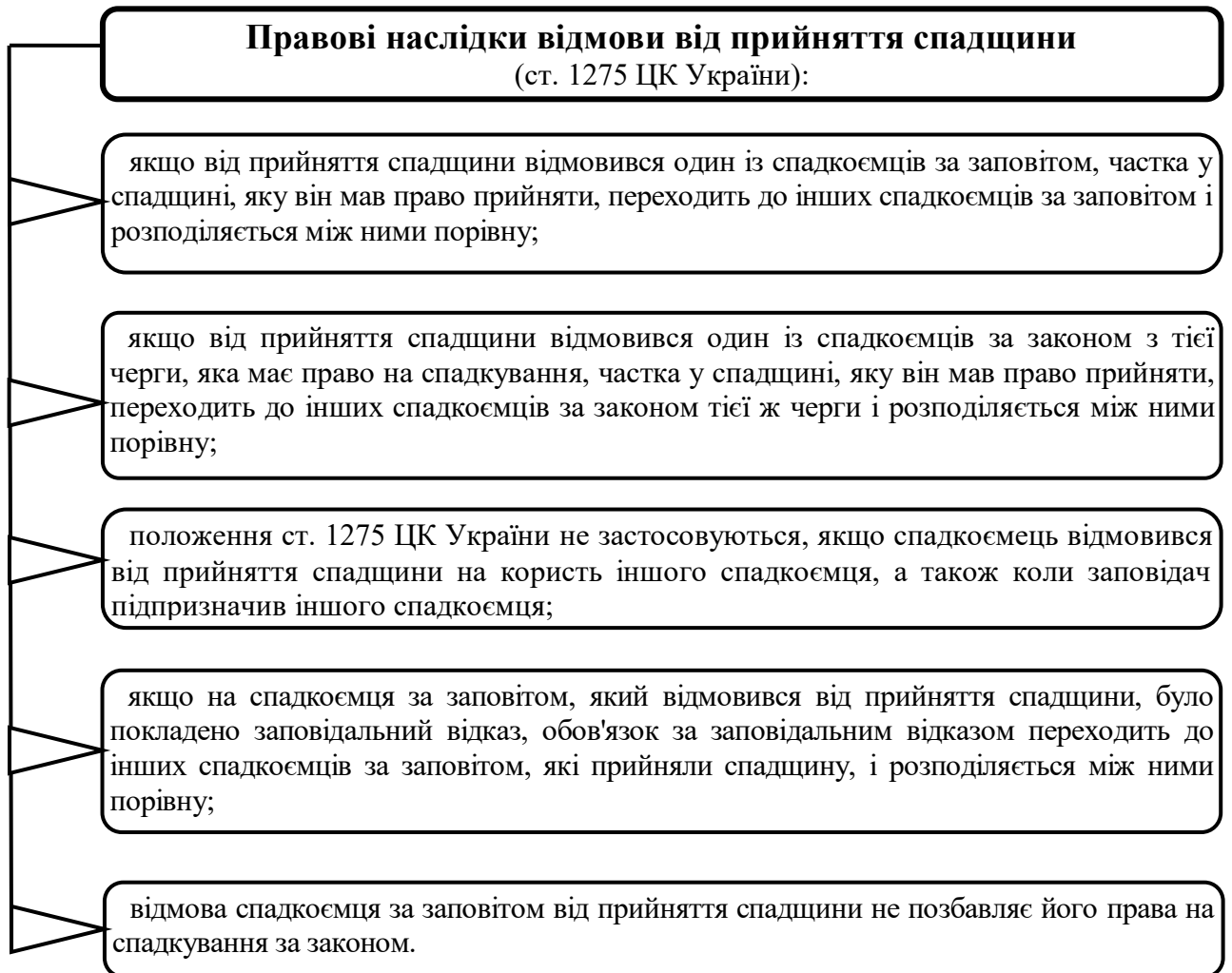
якщо особа, яка вчинила правочин, **помилилася щодо обставин, які мають істотне значення**, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (ст. 229 ЦК України);

якщо одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону **в оману** щодо обставин, які мають істотне значення (ч. 1 ст. 229 ЦК України), такий правочин визнається судом недійсним (ст. 230 ЦК України);

якщо одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону **в оману** щодо обставин, які мають істотне значення (ч. 1 ст. 229 ЦК України), такий правочин визнається судом недійсним (ст. 230 ЦК України);

правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок **застосування до неї фізичного чи психічного тиску** з боку другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним (ст. 231 ЦК України);

правочин, який вчинено особою **під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах**, може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був ініціатором такого правочину (ст. 233 ЦК України).

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВІДМОВИ ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

ВІДУМЕРЛІСТЬ СПАДЩИНИ

Відумерлою є спадщина, визнана як така на підставі встановлення судом існування (чи не існування) кількох юридичних фактів (окрім, самого факту смерті спадкодавця, такими фактами можуть бути: відсутність спадкоємців за заповітом та законом, усунення спадкоємців від спадщини тощо) та виконання відповідним органом місцевого самоврядування необхідних процедурних (процесуальних) дій, спрямованих на набуття територіальною громадою прав та обов'язків померлої особи.

Порядок визнання спадщини відумерлою (ст. 1277 ЦК України:

у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини, а якщо до складу спадщини входить нерухоме майно – за його місцезнаходженням, зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою;

у разі якщо на об'єкті нерухомого майна на момент відкриття спадщини знаходиться рухоме майно, що входить до складу спадщини, таке рухоме майно переходить у власність територіальної громади, якій передано нерухоме майно;

заява про визнання спадщини відумерлою може також бути подана кредитором спадкодавця, а якщо до складу спадщини входять земельні ділянки сільськогосподарського призначення – власниками або користувачами суміжних земельних ділянок. У такому разі суд залучає до розгляду справи органи місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини та/або за місцезнаходженням нерухомого майна, що входить до складу спадщини;

особи, які мають право або зобов'язані подавати заяву про визнання спадщини відумерлою, мають право на одержання інформації з Спадкового реєстру про заведену спадкову справу та видане свідоцтво про право на спадщину;

заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу **одного року** з часу відкриття спадщини;

спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, а нерухоме майно – за його місцезнаходженням;

територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до ст. 1231 ЦК України. Якщо власниками відумерлого майна стали декілька територіальних громад, вимоги кредиторів спадкодавця задовольняються територіальними громадами пропорційно до вартості відумерлого майна, набутого у власність кожною з них;

спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, а нерухоме майно – за його місцезнаходженням.

ПОДІЛ І ПЕРЕРОЗПОДІЛ СПАДЩИНИ

Частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними, якщо спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між ними.
Кожен із спадкоємців має право на виділ його частки в натурі (ст. 1278 ЦК України).

Розмір часток у спадщині кожного із спадкоємців за законом визнається рівним, якщо спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між ними. Спадкоємці мають можливість домовитися між собою щодо зміни розміру частки когось із них стосовно рухомого майна. Якщо йдеться про нерухоме майно – закон вимагає укласти таку угоду в письмовій формі та нотаріально її посвідчити (ст. 1267 ЦКУ).

Якщо хтось із спадкоємців не прийме спадщину, його частка переходить до інших спадкоємців, закликаних до спадкування, і ділиться між ними порівну.

Лише певні спадкоємці мають переважне право на виділ їм у натурі окремого спадкового майна.

По-перше, це стосується спадкування предметів звичайної обстановки та вжитку.

По-друге, необхідно визначити частку того з подружжя, хто пережив іншого, у спільно нажитому майні, оскільки на цю частку спадщина взагалі не відкривається. При цьому слід зважити на можливість переходу від законного правового режиму майна подружжя (спільної сумісної власності) до договірної, за якого подружжя має можливість встановити певний (в цілому або у частці) режим роздільної або спільної часткової власності.

По-третє, спадкоємці, які були співвласниками майна із спадкодавцем, мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм в натурі їхньої частки майна у спадщині. Такий виділ не може порушувати інтересів інших спадкоємців.

Підстави перерозподілу спадщини:

прийняття спадщини іншими спадкоємцями (після спливу строку для прийняття спадщини і після розподілу її між спадкоємцями спадщину прийняли інші спадкоємці в порядку, передбаченому (ч. 2 та 3 ст. 1272 ЦК України);

виявлення спадкоємця, який вважається таким, що прийняв спадщину (ч. 3 та 4 ст. 1268 ЦК України);

визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину (ст. 1301 ЦК України);

визнання недійсним договорів про зміну черговості одержання права на спадкування (ч. 1 ст. 1259 ЦК України);

визнання недійсним договору про виділ частки спадкоємця в натурі (ч. 2 ст. 1278 ЦК України).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СПАДКОЄМЦІВ ЗА БОРГАМИ СПАДКОДАВЦЯ

Спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги, та/або якщо вони спадкують майно, обтяжене правами третіх осіб (ч. 1 ст. 1281 ЦК України).

Борги спадкодавця – це майнові зобов'язання, які прийняв на себе спадкодавець перед фізичними або юридичними особами – кредиторами, але не виконав, тому що смерть позбавила його можливості виконати це зобов'язання.

Особливості відповідальності спадкоємців за боргами спадкодавця:

кредиторів спадкодавця належить пред'явити свої вимоги до спадкоємця, який прийняв спадщину, не пізніше шести місяців з дня одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину на все або частину спадкового майна незалежно від настання строку вимоги (ч. 2 ст. 1281 ЦК України);

якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про прийняття спадщини або про одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємця, який прийняв спадщину, **протягом шести місяців** з дня, коли він дізнався про прийняття спадщини або про одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину. Кредитор спадкодавця, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у вказані строки, позбавляється права вимоги (ч. 3 та 4 ст. 1281 ЦК України);

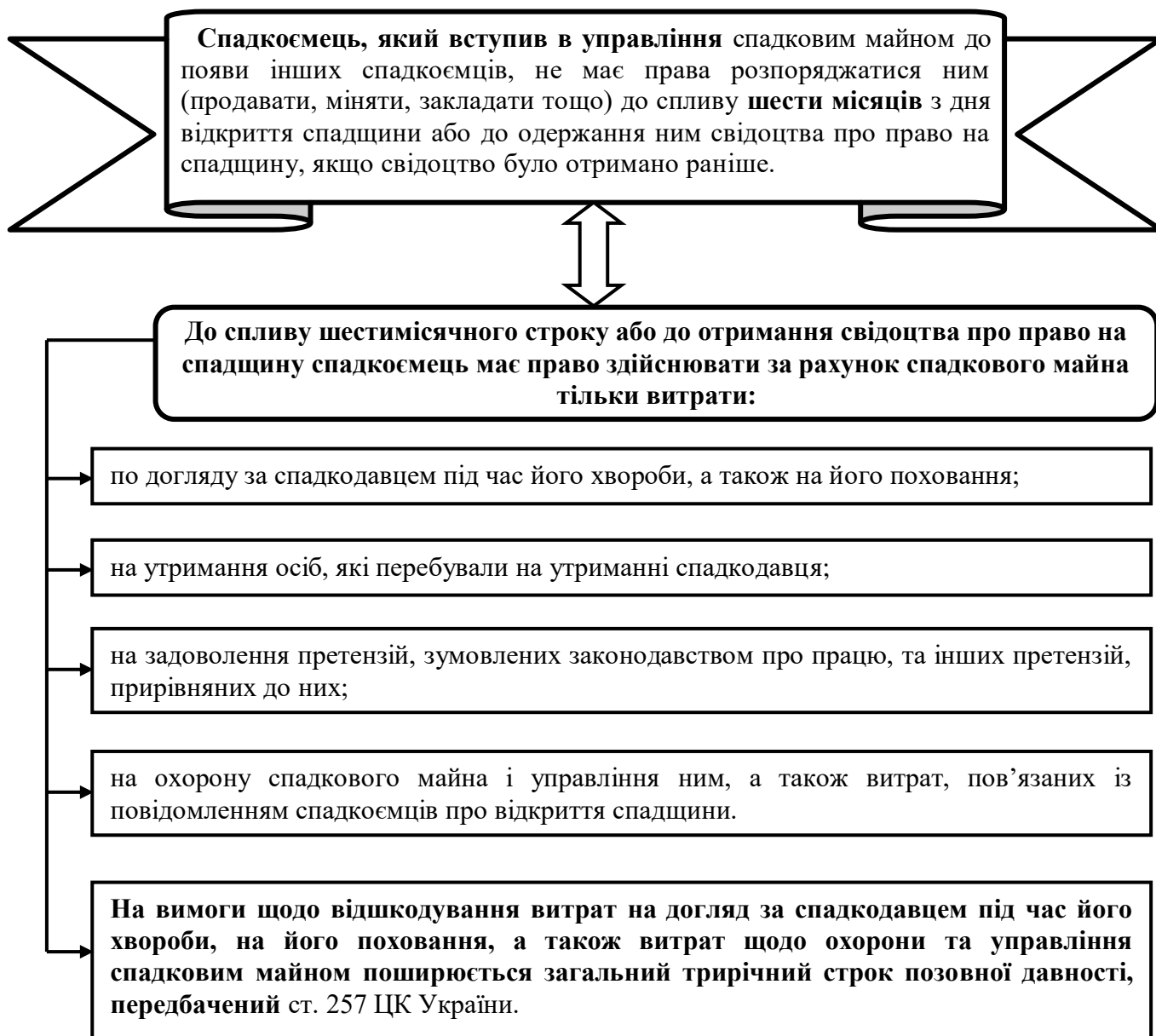
спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині (ч. 1 ст. 1282 ЦК України);

вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено (ч. 2 ст. 1282 ЦК України);

у разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора звертає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі (ч. 2 ст. 1282 ЦК України);

у разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора звертає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі (ч. 2 ст. 1282 ЦК України);

ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ, ЯКІ ПОКЛАДАЮТЬСЯ НА СПАДКОЄМЦІВ

ЗАХОДИ ЩОДО ОХОРОНИ СПАДКОВОГО МАЙНА

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою.

Нотаріус або в сільських населених пунктах – уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини за заявою спадкоємців або за повідомленням підприємств, установ, організацій, громадян, або на підставі рішення суду про оголошення фізичної особи померлою чи за своєю власною ініціативою вживає заходів до охорони спадкового майна (ч. 1 та 2 ст. 1283 ЦК України).

Підготовчі дії нотаріуса перед вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна:

визначає місце відкриття спадщини, наявність спадкового майна, його склад та місцезнаходження;

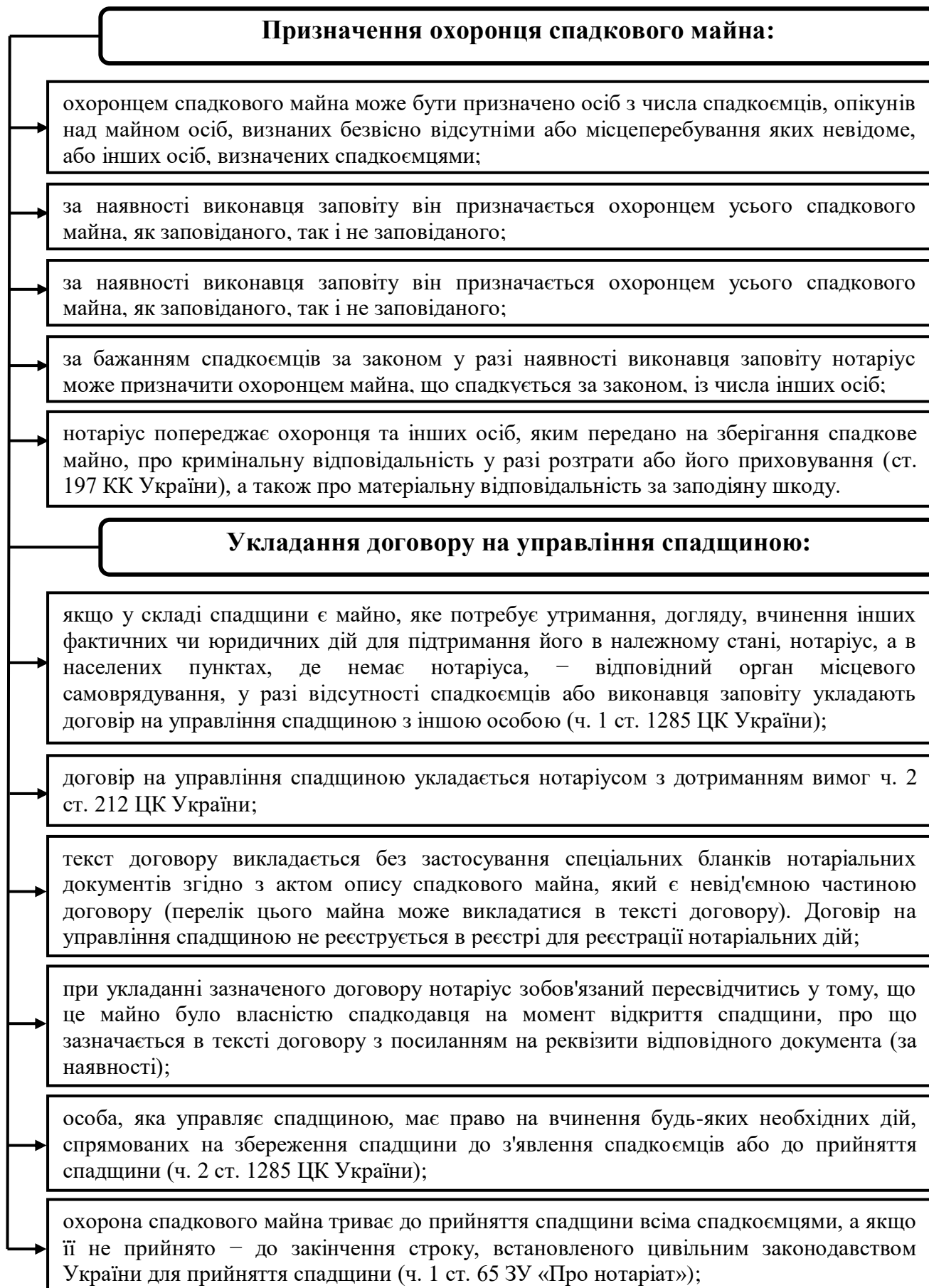
перевіряє наявність спадкової справи за даними Спадкового реєстру. Якщо спадкова справа не заведена, нотаріус реєструє заяву про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна також і в Книзі обліку і реєстрації спадкових справ, заводить спадкову справу і реєструє її у Спадковому реєстрі;

з'ясовує, чи були вжиті попередні заходи щодо збереження спадкового майна. Якщо такі заходи були вжиті – то ким, коли і як (чи було приміщення опечатано, де знаходяться ключі від цього приміщення тощо);

повідомляє про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких йому відоме. Нотаріус може також зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі про проведення опису майна спадкодавця нотаріус повідомляє житлово-експлуатаційні органи, а в разі необхідності – органи Національної поліції та інших заінтересованих осіб (кредитора якщо є підстави вважати, що спадщина може бути визнана відумерлою, нотаріус повинен повідомити відповідний орган місцевого самоврядування);

вживає заходів для залучення до участі в проведенні опису майна свідків (не менше двох). Свідками можуть бути будь-які незаінтересовані особи з повною цивільною дієздатністю.

ПРИЗНАЧЕННЯ ОХОРОНЦЯ СПАДКОВОГО МАЙНАТА УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ

ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ (ГЛ. 88 ЦК УКРАЇНИ)

ВИКОНАННЯ ТА ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ВИКОНАВЦІВ ЗАПОВІТУ

Виконання заповіту здійснюють призначені спадкодавцем спадкоємці. Якщо заповіт складено на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено комусь із них. Коли заповіт складено на користь однієї особи, то виконання заповіту може бути покладено на особу, яка не є спадкоємцем за заповітом.

Виконавець заповіту – це особа, яка має стежити за дотриманням розпоряджень, що містяться у заповіті. Також така особа виступає гарантом здійснення волі спадкодавця.

За ініціативою спадкоємців (ст. 1287 ЦК України) виконавець заповіту може бути визначений у двох випадках.

По-перше, спадкоємці мають право пред'явити позов про усунення виконавця заповіту, призначеного заповідачем, від виконання ним своїх повноважень, якщо він не може забезпечити виконання волі заповідача (тяжка хвороба, втрата дієздатності). При цьому в суді вони мають довести неможливість виконання заповіту призначеним виконавцем.

По-друге, спадкоємці мають право обрати виконавця з числа спадкоємців або призначити виконавцем заповіту іншу особу, якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо особа, яка була ним призначена, відмовилася від виконання заповіту або була усунена від виконання заповіту.

Виконавець заповіту призначається за взаємною згодою спадкоємців. Але якщо спадкоємці не можуть досягти згоди щодо призначення виконавця заповіту, він на вимогу одного із них може бути призначений судом.

Випадки коли виконавець заповіту призначається не заповідачем:

За ініціативою нотаріуса (ст. 1288 ЦКУ) виконавець заповіту може бути призначений, якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо виконавець заповіту відмовився від виконання заповіту чи був усунений від його виконання і цього потребують інтереси спадкоємців.

У такому випадку необхідна наявність таких умов: а) призначення виконавця заповіту потребують інтереси спадкоємців; б) заповідач не призначив виконавця заповіту, або виконавець заповіту відмовився від виконання заповіту, або виконавець заповіту був усунений від його виконання.

Особа призначається виконавцем заповіту з її письмової згоди. Така згода підтверджується нотаріусом і може бути оформлена як самостійна заява, що додається до заповіту, або зазначається на самому заповіті чи в окремому документі. Хоча у ст. 1289 ЦК України не містить вказівки на випадки, коли згода додається до заповіту як окремий документ, однак для деяких ситуацій та чи інша форма згоди виконавця впливає із сенсу інших норм ЦК України.

ОБОВ'ЯЗКИ ВИКОНАВЦЯ ЗАПОВІТУ

На виконавця заповіту покладаються обов'язки двох типів:

спрямовані на забезпечення інтересів спадкоємців:

вжити заходів щодо охорони спадкового майна. Такі дії можуть полягати в установленні місцезнаходження всього спадкового майна, описі та передачі майна на зберігання певним особам або спадкоємцям до появи усіх інших спадкоємців. При цьому виконавець заповіту вживає заходів щодо охорони всієї спадщини, а не тільки того майна, яке зазначене в заповіті;

вжити заходів щодо розшуку та інформування спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів про відкриття спадщини;

вимагати від боржників спадкодавця виконання ними своїх зобов'язань (наприклад, витребувати майно, яке входить до складу спадщини, але знаходиться в інших осіб);

управляти спадщиною, якщо до складу спадщини входить майно, яке потребує управління, або майно, для якого встановлено особливий порядок його зберігання (грошові суми та цінні папери; монетарні метали; цінні рукописи, що мають історичне або наукове значення; зброя; харчові продукти тощо);

забезпечити одержання кожним зі спадкоємців частки спадщини, яка визначена у заповіті, відповідно до змісту заповіту, спеціальних заповідальних розпоряджень тощо.

спрямовані на забезпечення інтересів інших осіб:

забезпечити одержання частки в спадщині особами, які мають право на обов'язкову частку в спадщині;

забезпечити виконання спадкоємцями інших дій, до яких вони були зобов'язані заповітом (заповідального відказу, передачі сервітуту, вчинення певних дій немайнового характеру тощо (ст.ст. 1237-1240, 1246 ЦК України).

Перелік обов'язків виконавця заповіту є вичерпним, крім випадків, коли заповідач зазначає в заповіті додаткові обов'язки, які покладаються ним на виконання заповіту з часу відкриття спадщини.

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ЗАПОВІТУ ТА СТРОК ЧИННОСТІ ПОВНОВАЖЕНЬ ВИКОНАВЦЯ ЗАПОВІТУ

Контроль за виконанням заповіту.

Надаючи певний обсяг прав і обов'язків виконавцю заповіту, законодавством водночас захищено інтереси спадкоємців від необачних дій виконавця. Зокрема, надається право спадкоємцям контролювати дії виконавця заповіту, які повинні зводитися до неухильного виконання розпоряджень спадкодавця. Якщо виконавець заповіту хоче вчинити дії, які виходять за межі розпорядження спадкодавця, але видаються виконавцю доцільними, він має узгодити ці дії зі спадкоємцями.

Якщо спадкоємцями є малолітні, неповнолітні, недієздатні особи або особи, цивільна дієздатність яких обмежена, то з метою належної реалізації прав таких спадкоємців контроль за виконанням заповіту здійснюють їхні батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальники, а також органи опіки та піклування. У випадку невиконання або неналежного виконання покладених на нього обов'язків виконавець заповіту несе відповідальність перед спадкоємцями. Для контролю за тим, чи сумлінно виконує свої повноваження виконавець заповіту, на нього покладається обов'язок звітувати про дії, які було ним вчинено з метою виконання заповіту. Підсумковий звіт подається виконавцем заповіту після виконання всіх покладених на нього повноважень.

Дії виконавця заповіту можуть бути оскаржені в суді спадкоємцями. До вимог про визнання неправомірними дій з виконання заповіту застосовується скорочений строк **позовної давності – 1 рік**. Перебіг строку починається з моменту, коли спадкоємці, їхні законні представники, а також органи опіки і піклування дізналися про порушення умов заповіту, прав спадкоємців тощо.

Строк чинності повноважень виконавця заповіту (ст. 1294 ЦК України):

повноваження виконавця заповіту тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена у заповіті;

чинність повноважень виконавця заповіту припиняється нотаріусом за місцем відкриття спадщини за погодженням із спадкоємцями та відказоодержувачами;

після припинення повноважень виконавець заповіту повинен повернути нотаріусові документ, який був йому виданий (ч. 3 ст. 1290 ЦК України);

у разі неповернення виконавцем заповіту документа, який засвідчував його повноваження, спадкоємці мають право витребувати документ, а також вимагати відшкодування завданих їм збитків.

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ВИКОНАВЦЯ ЗАПОВІТУ

Підстави припинення повноважень виконавця заповіту є:

1

виконання заповіту;

2

визнання заповіту недійсним (оскільки заповіт визнається недійсним, то зникає і предмет виконання);

3

смерть виконавця або спадкоємця;

4

волевиявлення спадкоємців, їхніх законних представників, а також органів опіки і піклування (якщо виконавець заповіту неналежно виконує свої обов'язки);

5

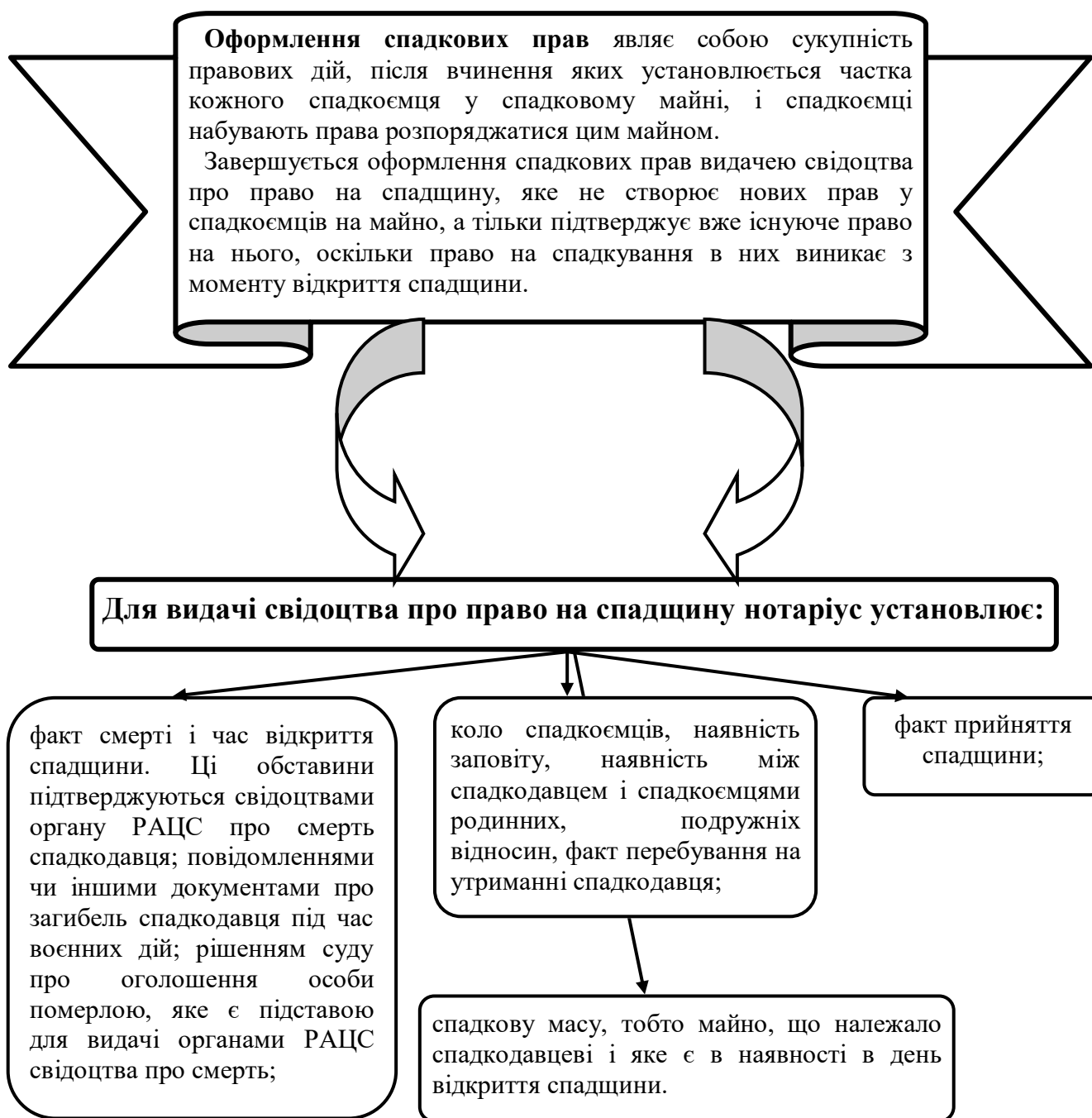
рішення суду, яким виконання заповіту визнається неналежним (якщо виконавець діє неналежним чином, але не погоджується припинити свої дії на вимогу спадкоємців, їхніх законних представників, органів опіки та піклування);

6

волевиявлення виконавця заповіту (відмова від виконання повноважень).

ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ (ГЛ. 89 ЦК УКРАЇНИ)

ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

ВИДАЧА СВІДОЦТВ ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ**Порядок видачі свідоцтва про право на спадщину:**

спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є майно та/або майнові права, які обтяжені, та/або нерухоме майно та інше майно, щодо якого здійснюється державна реєстрація, зобов'язаний звернутися до нотаріуса або в сільських населених пунктах – до уповноваженої на це посадової особи відповідного органу місцевого самоврядування за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на таке майно (ч. 1 ст. 1297 ЦК України);

якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається на ім'я кожного з них, із зазначенням імені та частки у спадщині інших спадкоємців (ч. 2 ст. 1297 ЦК України);

про видачу свідоцтва про право на спадщину на ім'я неповнолітнього чи недієздатного спадкоємця нотаріус або уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування повідомляє органи опіки та піклування за місцем проживання спадкоємця для охорони його майнових інтересів (ч. 3 ст. 67 ЗУ «Про нотаріат»);

свідоцтво про право на спадщину на земельну ділянку може бути видане уповноваженою на це посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування спадкоємцям першої та другої черги за законом (як у випадку спадкування ними за законом, так і у випадку спадкування ними за заповітом) і за правом представлення на підставі правовстановлюючих документів (правочинів щодо відчуження земельної ділянки, свідоцтва про право на спадщину), державного акта на право власності на землю (ч. 5 ст. 67 ЗУ «Про нотаріат»);

свідоцтво про право на спадщину на майно, що підлягає реєстрації, може бути видане уповноваженою на це посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування спадкоємцям першої та другої черги за законом (як у випадку спадкування ними за законом, так і у випадку спадкування ними за заповітом) і за правом представлення на підставі правовстановлюючих документів (ч. 6 ст. 67 ЗУ «Про нотаріат»);

свідоцтво про право на спадщину видається після закінчення шести місяців з дня відкриття спадщини, а у випадках, передбачених ч. 2 ст. 1270 та ст. 1276 ЦК України, – не раніше зазначених у цих статтях строків (ч. 6 ст. 67 ЗУ «Про нотаріат»);

видача свідоцтва про право на спадщину спадкоємцям, які прийняли спадщину, строком не обмежена;

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА ВИЗНАННЯ НЕДІЙСИМ СВІДОЦТВА ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ

Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину

(ст. 1300 ЦК України):

за згодою всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, нотаріус або в сільських населених пунктах – уповноважена на це посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини може внести зміни до свідоцтва про право на спадщину;

суд вправі внести відповідні зміни до свідоцтва про право на спадщину, але тільки за позовом зацікавленої особи. Зміни свідоцтва про право на спадщину в судовому порядку буде мати місце тоді, коли згода спадкоємців на змінення свідоцтва відсутня, а також існують інші обставини, що позбавляють внести такі зміни в нотаріальному порядку;

у деяких випадках можлива видача додаткового свідоцтва про право на спадщину. Така необхідність виникає, коли спадкоємці одержали свідоцтво на певну частину майна. Тоді вони мають право одержати свідоцтва на інше майно, не зазначене у виданому свідоцтві.

В якому порядку б не відбувалося внесення змін до свідоцтва про право на спадщину, чи в нотаріальному чи в судовому, за результатами таких змін нотаріусом видається нове свідоцтво про право на спадщину. Тобто отримавши відповідне рішення суду про внесення змін до свідоцтва, нотаріус на підставі нього видає спадкоємцеві нове, яке і буде правовстановлюючим документом.

Визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину

(ст. 1301 ЦК України):

свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених законом.

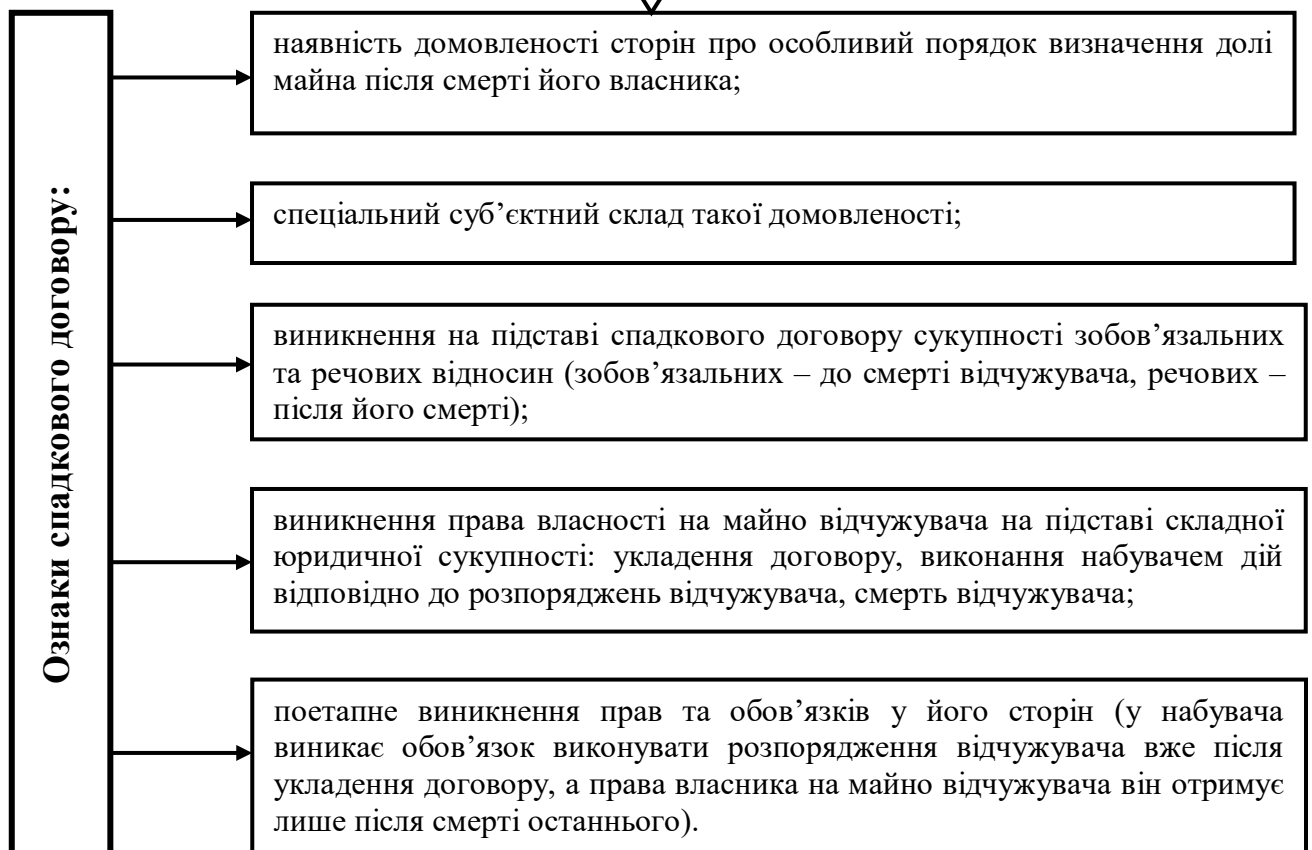
Підстави для визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним:

- оформлення його неуповноваженою на те посадовою особою;
- оформлення не за місцем відкриття спадщини;
- недодержання встановленої законом форми свідоцтва;
- видача свідоцтва, якщо серед імовірних спадкоємців за законом або заповітом є ненароджена дитина спадкодавця, зачата за його життя тощо.

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР (ГЛ. 90 ЦК УКРАЇНИ)

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача (ст. 1302 ЦК України).

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

СТОРОНИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Сторони спадкового договору:

відчужувач

Відчужувачем у спадковому договорі може бути тільки фізична особа. На відміну від заповідача, яким може бути лише дієздатна особа (ст. 1234 ЦК України), відчужувачем за спадковим договором може бути також малолітня недієздатна або обмежено дієздатна особа. Такий висновок випливає з того, що **метою спадкового договору є відплатний перехід майна після смерті відчужувача до набувача.** «Відстрочена» передача майна здійснюється в інтересах особи з неповною дієздатністю. Тому було б нелогічним і таким, що суперечить засадам цивільного законодавства (ст. 3 ЦК України), позбавлення недієздатного власника майна можливості використати його в своїх інтересах шляхом укладення спадкового договору.

Отже, відчужувачем може бути і особа, яка не має повної дієздатності. Однак мають застосовуватися загальні правила про законне представництво малолітніх та недієздатних осіб, а також про укладення правочинів неповнолітніми та іншими особами з обмеженою дієздатністю (ст.ст. 68-71, 221-224, 242 ЦК України).

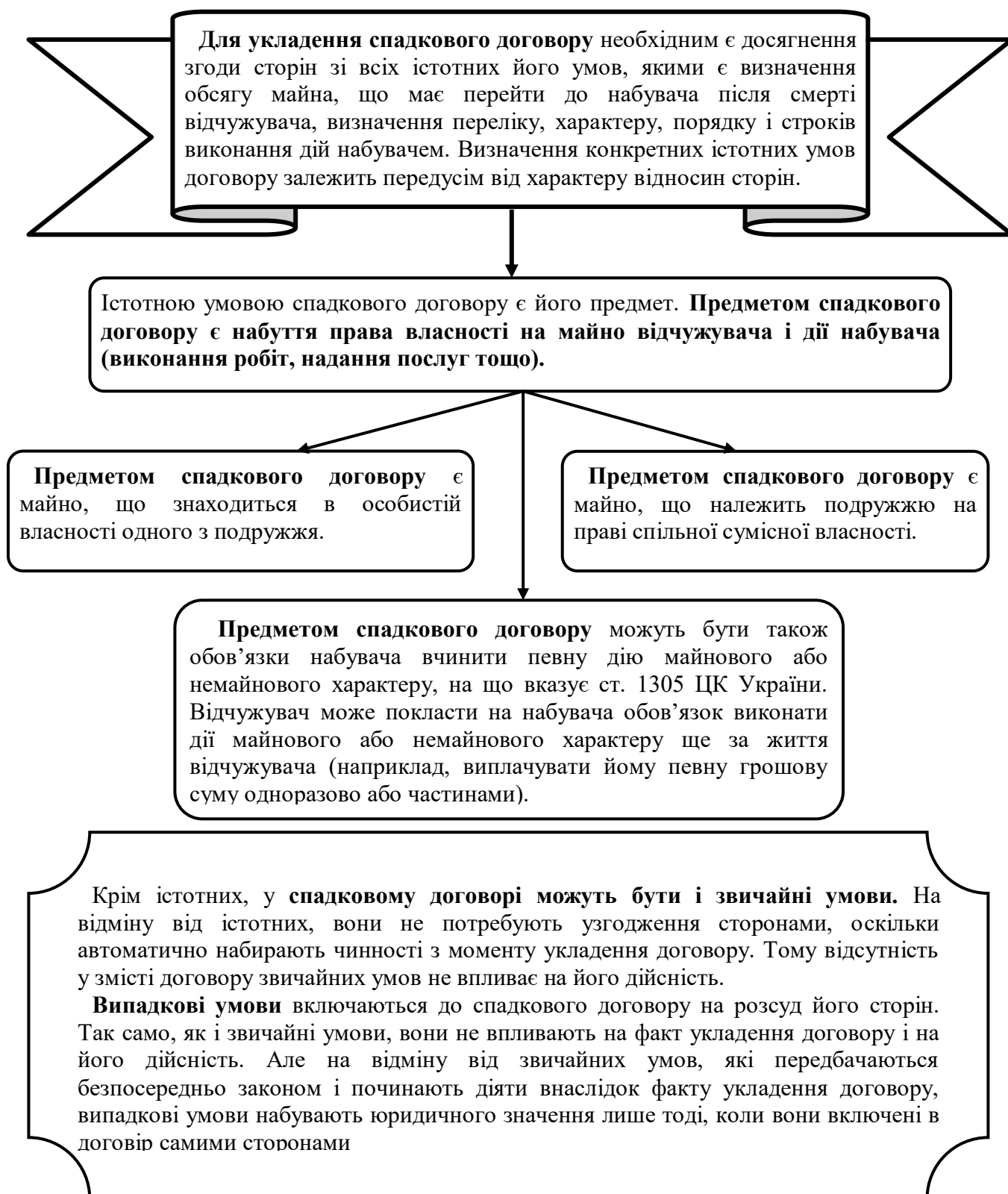
Відчужувачем за спадковим договором можуть бути не лише одинокі фізичні особи, але також подружжя або один із подружжя.

набувач

Набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа (ч. 2 ст. 1303 ЦК України). Фізична особа повинна мати повну цивільну дієздатність. Такий висновок випливає з того, що від набувача за умовами спадкового договору може вимагатися виконання різноманітних дій, у тому числі правочинів (надання матеріальної допомоги, дотримання певного ритуалу поховання, вказаного відчужувачем, виконання дій, спрямованих на досягнення певної суспільнокорисної мети, тощо).

Юридична особа може бути набувачем у спадковому договорі, якщо її цивільна правосуб'єктність не обмежена спеціальним законом, судом або установчими документами.

ІСТОТНІ УМОВИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Права сторін спадкового договору:

відчужувач має право вимагати від набувача вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття (ст. 1305 ЦК України);

відчужувач має право призначити особу, яка здійснюватиме контроль за виконанням спадкового договору після його смерті, та вимагати розірвання договору за життя у разі невиконання набувачем його розпоряджень.

Обов'язки сторін спадкового договору:

основним обов'язком відчужувача ЦК визначає передачу у власність майна набувачеві;

до обов'язків відчужувача належать не відчужувати майно, визначене у спадковому договорі, не заповідати його;

набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття (ст. 1305 ЦК України);

на набувача може бути покладений обов'язок виконати певні дії за життя відчужувача (зокрема регулярно виплачувати відчужувачеві певну грошову суму) або після його смерті (наприклад, вжити певних заходів щодо поховання тощо).

До спадкового договору можуть бути включені розпорядження немайнового характеру щодо виконання дій, спрямованих на здійснення будь-якої іншої певної суспільно корисної мети (наприклад, розпорядження особистими паперами, бажання призначити опіку над неповнолітнім тощо).

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ЗА УЧАСТЮ ПОДРУЖЖЯ

Особливості спадкового договору за участю подружжя:

предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя;

спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором;

якщо предметом спадкового договору є майно, що знаходиться в особистій власності одного з подружжя, такий договір укладається в загальному порядку (ст. 638 ЦК України);

майно, яке було придбане в період спільного подружнього життя, належить подружжю на праві спільної сумісної власності (ст.ст. 60-62 СК України). Тому спадковий договір на все спільне майно не може бути укладений без згоди другого з подружжя;

якщо договір було укладено без згоди другого з подружжя, це тягне недійсність правочину (ст. 215 ЦК України);

у випадку, якщо подружжя відчужувача не згодне із включенням спільно нажитого майна в спадковий договір, і подружжя не дійшло згоди з приводу цього майна, то відчужувач може в судовому порядку встановити свою частку в спільному майні і після цього укласти окремий спадковий договір;

у разі смерті одного з подружжя свідоцтво про право власності на частку в їх спільному майні видається нотаріусом на підставі письмової заяви другого з подружжя з подальшим повідомленням спадкоємців померлого, які прийняли спадщину. Таке свідоцтво може бути видано на половину спільного майна.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Забезпечення виконання спадкового договору.

Відчужувач, передаючи своє право власності на майно набувачеві, фактично добровільно позбавляє себе права власності. З моменту укладення договору він може володіти майном, але не розпоряджатися ним.

З метою забезпечення охорони майна набувача нотаріус за місцем знаходження майна накладає заборону відчуження. Накладення такої заборони на майно, вказане у договорі, здійснюється нотаріусом шляхом відповідного надпису про це на спадковому договорі.

Накладення заборони відчуження майна реєструється нотаріусом у реєстрі заборон.

Меті забезпечення виконання спадкового договору слугує правило ч. 2 ст. 1307 ЦК України, згідно з яким заповіт, котрий відчужувач складає щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним. При цьому не має значення: складений заповіт до укладення спадкового договору чи після того, як такий договір був укладений. Таким чином, у першому випадку спадковому договору надається більша юридична сила, оскільки тут виражена пізніша воля власника майна (відчужувача), а у другому – заповіт не може набути чинності, оскільки відчужувач уже втратив право розпорядження майном, яке є предметом спадкового договору.

Для забезпечення виконання спадкового договору відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за його виконанням. Оскільки дії із виконання спадкового договору полягають у здійсненні контролю за спадковим майном, це може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю або юридична особа. Така особа виконує свої обов'язки на безоплатних засадах, якщо інше не передбачено умовами договору. Однак вона має право вимагати від набувача за спадковим договором відшкодування своїх фактичних витрат у судовому порядку у разі, якщо не досягнуто згоди з останнім щодо добровільного відшкодування витрат.

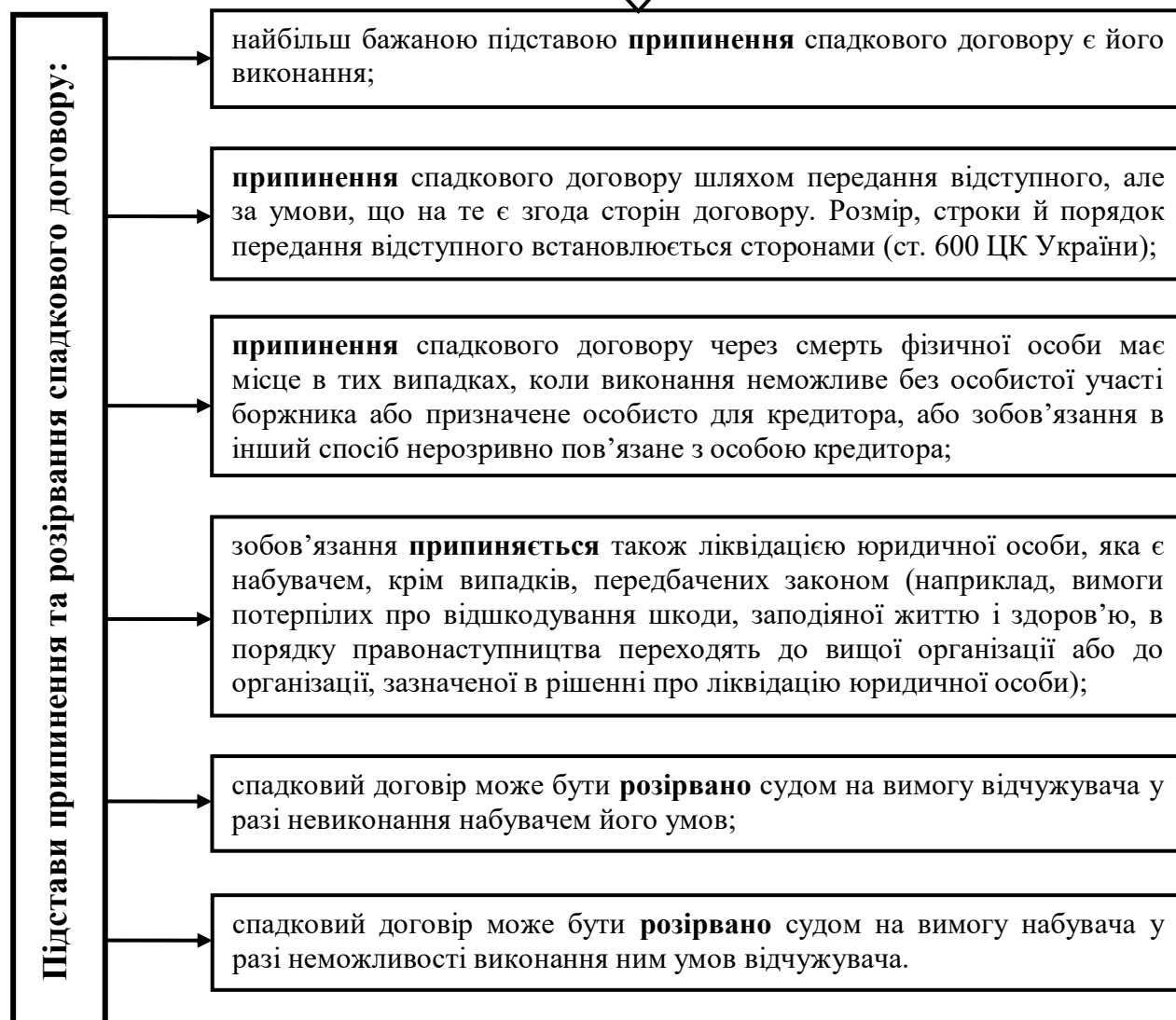
Якщо особа призначена відчужувачем контролювати спадковий договір без її згоди, вона має право відмовитися від виконання цих обов'язків без пояснення причин. Така згода має бути виражена цією особою або шляхом подання заяви, яка додається до спадкового договору, або через підпис на ньому.

Якщо відчужувач не призначив особу, яка здійснюватиме контроль за виконанням спадкового договору після його смерті або якщо така особа була звільнена від виконання своїх обов'язків, контроль за виконанням договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини

ЗМІНА І ПРИПИНЕННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Зміна і припинення спадкового договору можливі на загальних або на спеціальних підставах. За загальним правилом це можливо лише за згодою сторін. При цьому правочин, спрямований на зміну або припинення договору, вчиняється в такій самій формі, у якій був укладений договір. Проте угодою сторін може бути передбачений спрощений порядок зміни або припинення спадкового договору за погодженням сторін.

Одностороння відмова від виконання зобов'язання непрямою, за винятком випадків, передбачених законом (ст. 600 ЦК України).

Зобов'язання, що виникають в процесі укладення спадкового договору, не можуть бути припинені шляхом зарахування зустрічних вимог, оскільки в цьому разі це суперечить інтересам відчужувача, котрий прагне саме виконання конкретних дій. Тому в порядку аналогії закону має застосовуватися правило ст. 602 ЦК України, згідно з яким не допускається зарахування зустрічних вимог щодо довічного утримання (догляду).

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

І. Міжнародно-правові документи:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів Паризький Акт від 24.07.1971., змінений 02.10.1979. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 2006. № 5. Ст. 320.
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року. *Офіційний вісник України*. 2006. № 46. С. 207.
3. Договір про закони щодо товарних знаків від 13.10.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_102.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 89.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980. *Офіційний вісник України*. 2006. № 15. Ст. 438.
6. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 17.07.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270.
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори повністю або частково морського міжнародного перевезення вантажів від 11.12.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k30.
9. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124.
10. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. Ст. 205.
11. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993. *Офіційний вісник України*. 2005. № 44. Ст. 328.
12. Лісабонська угода про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації від 31.10.1958. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11.
13. Мадридська угода про санкції за неправдиві та неправильні позначення походження виробів від 14.04.1891. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b04.
14. Міжнародна конвенція про морські застави та іпотеки 1993 року від 06.05.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_471.
15. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763.
16. Модельний закон про лізинг від 14.04.2005. прийнятий на двадцять п'ятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД (Постанова № 25-6 від 14.04.2005.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_a37.
17. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. Ст. 320.
18. Статус Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a85.
19. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 06.12.2005. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. С. 503.

II. Законодавчі акти України:

20. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
21. Бюджетний кодекс України від 08.10.2010. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.

22. Водний кодекс України від 06.06.1995. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
23. Господарський кодекс України від 16.01.2003. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
24. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
25. Житловий кодекс України від 30.06.1983. № 5464-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1983. № 28. Ст. 573.
26. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
27. Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
28. Кодекс законів про працю від 10.12.1971. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50. Ст. 375.
29. Кодекс про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. № 80731-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
30. Кодекс торговельного мореплавства від 23.05.1995. № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 47. Ст. 349.
31. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
32. Кодекс України про надра від 27.07.1994. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
33. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34-35. Ст. 458.
34. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
35. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
36. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.
37. Лісовий кодекс України від 21.01.1994. № 3852-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 17. Ст. 99.
38. Митний кодекс України від 13.03.2012. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
39. Повітряний кодекс України від 19.05.2011. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49. Ст. 536.
40. Податковий кодекс України від 02.12.2010. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
41. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
42. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
43. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
44. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
45. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001. № 2344-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 22. Ст. 105.
46. Про авторське право і суміжні права: Закон України 23.12.1993. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
47. Про аграрні розписки: Закон України від 06.11.2012. № 5479-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 50. Ст. 695.

48. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384.
49. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999. № 687-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 246.
50. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017. № 2258-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.
51. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.
52. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012. № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. Ст. 252.
53. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 49. Ст. 517.
54. Про будівельні норми: Закон України від 05.11.2009. № 1704-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 5. Ст. 41.
55. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.
56. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. Ст. 239.
57. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997. № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.
58. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
59. Про використання земель оборони: Закон України від 27.11.2003. № 1345-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 209.
60. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995. № 39/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 12. Ст. 81.
61. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14.01.2000. № 1393-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 12. Ст. 95.
62. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996. № 543/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 5. Ст. 28.
63. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудування: Закон України від 14.10.1994 № 208/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. Ст. 411.
64. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України 19.05.2011. № 3390-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 47. Ст. 531.
65. Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання прибудинкових територій: Закон України 20.05.1999 № 686-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 240.
66. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009. № 1559-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 1. Ст. 2.
67. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 07.02.2002 № 3059-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 204.
68. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.
69. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012. № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
70. Про громадянство: Закон України від 18.01.2001. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
71. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012. № 5178-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 39. Ст. 517.

72. Про державне оборонне замовлення: Закон України від 03.03.1999. № 464-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 17. Ст. 111.
73. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000. № 1602-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 25. Ст. 195.
74. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996. № 448/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 51. Ст. 292.
75. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг: Закон України від 09.07.2010. № 2479-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 49. Ст. 571.
76. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011. № 3613-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 8. Ст. 61.
77. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003. № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.
78. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24.01.1997. № 51/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 13. Ст. 112.
79. Про державні нагороди України: Закон України від 16.03.2000. № 1549-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 21. Ст. 162.
80. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017. № 2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 31.
81. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.2010. № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 524.
82. Про державну експертизу землепорядної документації: Закон України від 17.06.2004 № 1808-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 38. Ст. 471.
83. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997. № 540/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 50. Ст. 302.
84. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями: Закон України від 17.12.2020. № 1116-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 14. Ст. 5.
85. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527.
86. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004. № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.
87. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263.
88. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів. Закон України від 31.05.2007 р. № 1103-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 35. Ст. 484.
89. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
90. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.
91. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11.01.2000. № 1370-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 9. Ст. 68.
92. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995. № 239/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 23. Ст. 183.
93. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992. № 2782-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 1. Ст. 1.
94. Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.
95. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 276.

96. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
97. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012. № 5492-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 51. Ст. 716.
98. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006. № 3334-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 19-20. Ст. 159.
99. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017. № 2189-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 1. Ст. 1.
100. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003. № 1255-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 11. Ст. 140.
101. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005. № 2342-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147.
102. Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків: Закон України від 04.09.2008. № 500-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 46. Ст. 323.
103. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994. № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.
104. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст.367.
105. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999. № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46-47. Ст. 403.
106. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010. № 2736-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 22. Ст. 145.
107. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
108. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996. № 273/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 40. Ст. 183.
109. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
110. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України 06.12.2019. № 361-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4. Ст. 265.
111. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.
112. Про заставу: Закон України від 02.10.1992. № 2654-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642.
113. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995. № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205.
114. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22.12.1998 № 332-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст. 78.
115. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018. № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 28. Ст. 232.
116. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.03.1996. № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.
117. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
118. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 07.03.1996. № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 31. Ст. 286.

119. Про захист конституційних прав громадян на землю: Закон України від 20.01.2005 № 2375-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 10. Ст. 194.
120. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 330-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 9-10. Ст. 65.
121. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 331-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 12-13. Ст. 80.
122. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.
123. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20.11.2003. № 1296-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.
124. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011. № 3668-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
125. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997. № 400/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 37. Ст. 237.
126. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
127. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.
128. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України від 09.07.2010 № 2480-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 1. Ст. 1.
129. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04.07.2002. № 37-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 35. Ст. 258.
130. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. Ст. 377.
131. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 № 1908-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. №42. Ст. 348.
132. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.
133. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012. № 5018-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 22. Ст. 212.
134. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
135. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
136. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003. № 898-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 313.
137. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України від 19.06.2003. № 979-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 1. Ст. 1.
138. Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998. № 9/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 22. Ст. 114.
139. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14.02.1992. № 2114-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 20. Ст. 272.
140. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
141. Про концесію: Закон України від 03.10.2019. № 155-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48. Ст. 325.
142. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003. № 1087-IV. *Верховної Ради України*. 2004. № 5. Ст. 35.

143. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001. № 2908-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 15. Ст. 101.
144. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.
145. Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 № 1389-XIV № 1389-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 11. Ст. 90.
146. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.2013. № 584-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст. 740.
147. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
148. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994. № 4002-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 25. Ст. 198.
149. Про міжнародні договори: Закон України від 29.06.2004. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
150. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
151. Про міський електричний транспорт: Закон України від 29.06.2004. № 1914-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 548.
152. Про мораторій на зміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах: Закон України від 17.03.2011. № 3159-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 28. Ст. 400.
153. Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті: Закон України від 03.06.2014. № 1304-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 40. Ст. 940.
154. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002. № 411-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 13. Ст. 92.
155. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993. № 3322-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33. Ст. 345.
156. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
157. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995. № 51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 9. Ст. 56.
158. Про нафту і газ: Закон України від 12.07.2001. № 2665-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 50. Ст. 262.
159. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999. № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.
160. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992. № 2494-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.
161. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21.12.2000. № 2157-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 7. Ст. 35.
162. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
163. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 № 2245-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 15. Ст. 73.
164. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001. № 2866-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 78.
165. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2374-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 24. Ст. 128.
166. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004. № 1961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 1. Ст. 1.

167. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009. № 1561-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 51. Ст. 755.
168. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995. № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.
169. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 24.06.2005. № 2704-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 1270.
170. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019. № 157-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 4. Ст. 25.
171. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998. № 161-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46-47. Ст. 280.
172. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992. № 2780-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 52. Ст. 683.
173. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005. № 2623-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 26. Ст. 354.
174. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991. № 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.
175. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019. № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.
176. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.
177. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110.
178. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 19. Ст. 98.
179. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018. № 2496-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 36. Ст. 275.
180. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 29. Ст. 232.
181. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України від 17.01.2002. № 2953-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 17. Ст. 121.
182. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14.05.2015. № 417-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 29. Ст. 262.
183. Про особливості передачі в оренду об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності: Закон України від 21.10.2010. № 2624-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 11. Ст. 71.
184. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012. № 4391-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 41. Ст. 491.
185. Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування: Закон України від 23.02.2012. № 4442-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 49. Ст. 553.
186. Про охоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 2. Ст. 40.
187. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст. 678.

188. Про охорону дитинства: Закон України від 26.11.2001. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
189. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
190. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
191. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
192. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993. № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32.
193. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993. № 3689-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36.
194. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05.11.1997. № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 8. Ст. 28.
195. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993. № 3688-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34.
196. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993. № 3116-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. Ст. 218.
197. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992. № 2694-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668.
198. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 12.
199. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003. № 1378-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 229.
200. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001. № 2658-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.
201. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991. № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
202. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 06.04.2000. № 1644-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 28. Ст. 222.
203. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 03.03.1998. № 147/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 34. Ст. 228.
204. Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України від 19.05.2011. № 3392-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 47. Ст. 532.
205. Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення: Закон України від 10.01.2002. № 2918-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 112.
206. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001. № 2346-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.
207. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993. № 3691-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 2. Ст. 7.
208. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30.06.1995 № 255/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 27. Ст. 198.
209. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001. № 2365-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
210. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 05.06.2003. № 899-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 314.
211. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998. № 137/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 34. Ст. 227.
212. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового

розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994. № 266/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.

213. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

214. Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.

215. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України 27.02.1991 № 791а-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст. 198.

216. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.

217. Про правову охорону географічних позначень: Закон України від 16.06.1999. № 752-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 32. Ст. 267.

218. Про приватизаційні папери: Закон України від 06.03.1992. № 2173-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 24. Ст. 352.

219. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19.06.1992. № 2482-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 524.

220. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018. № 2269-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 12. Ст. 68.

221. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг: Закон України від 11.01.2006. N 3301-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 16. Ст. 635.

222. Про прикордонний контроль: Закон України від 05.11.2009. № 1710-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 6. Ст. 46.

223. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000. № 1682-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 30. Ст. 238.

224. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

225. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001. № 2623-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 253.

226. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон від 17.10.1990 № 400-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 45. Ст. 602.

227. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

228. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997. № 554/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 52. Ст. 312.

229. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999. № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. Ст. 397.

230. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000. № 1489-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 19. Ст. 143.

231. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.

232. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років: Закон України від 17.04.1991. № 962-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 22. Ст. 262.

233. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон від 17.02.2011 № 3038-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.

234. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності: Закон України від 23.12.1998. N 351-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст. 44.

235. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996. № 93/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80.

236. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996. № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.
237. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017. № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27-28. Ст. 312.
238. Про ринок природного газу: Закон України від 09.04.2015. № 329-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 27. Ст. 234.
239. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22-23. Ст. 198.
240. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003. № 1382-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.
241. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23.12. 2004 року № 2286-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 136.
242. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012. № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50. Ст. 564.
243. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997. № 469/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 39. Ст. 261.
244. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.
245. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 1. Ст. 6.
246. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.
247. Про страхування: Закон України від 07.03.1996. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.
248. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
249. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України: Закон України від 17.04.2014. № 1227-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 27. Ст. 904.
250. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001. № 2894-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.
251. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993. № 3759-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43.
252. Про теплопостачання: Закон України від 02.06.2005. № 2633-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 28. Ст. 373.
253. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.
254. Про товарну біржу: Закон України від 10.12.1991. № 1956-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 10. Ст. 139.
255. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність: Закон України від 23.12.1998. № 353-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст. 46.
256. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 року № 671/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 12. Ст. 52.
257. Про транзит вантажів: Закон України від 20.10.1999. № 1172-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. Ст. 446.
258. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994. № 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.
259. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01.07.2004. № 1955-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 52. Ст. 562.
260. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004. № 1701-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 35. Ст. 412.
261. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996. № 192/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 29. Ст. 139.

262. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 № 1039-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 44. Ст. 391.
263. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006. № 185-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 46. Ст. 456.
264. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003. № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363.
265. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997. № 723/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 16. Ст. 68.
266. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001. № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.
267. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003. № 978-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 52. Ст. 377.
268. Про Фонд державного майна: Закон України від 09.12.2011. № 4107-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 28. Ст. 311.
269. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006. № 3528-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 34. Ст. 291.
270. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
271. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: Закон України від 13.12.2001. № 2893-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 96.
272. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012. № 5007-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 19-20. Ст. 190.
273. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268.
274. Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт: постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011. № 466. *Офіційний вісник України*. 2011. № 34. Ст. 60.
275. Деякі питання управління об'єктами державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017. № 143. *Офіційний вісник України*. 2017. № 24. Ст. 121.
276. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008. № 866. *Офіційний вісник України*. 2008. № 76. Ст. 47.
277. Питання медико-соціальної експертизи: постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009. № 1317. *Офіційний вісник України*. 2009. № 95. Ст. 52.
278. Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 13.04.2011. № 461. *Офіційний вісник України*. 2011. № 32. Ст. 81.
279. Положення про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна: постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.1997. № 1448. *Офіційний вісник України*. 1998. № 2. Ст. 42.
280. Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств: Декрет Кабінету Міністрів України від 31.12.1992. № 24-92. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 11. Ст. 94.
281. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001. № 1756. *Офіційний вісник України*. 2001. № 52. Ст. 114.
282. Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.1999. № 756. *Офіційний вісник України*. 1999. № 18. Ст. 50.
283. Про експертну грошову оцінку земельних ділянок: постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002. № 1531. *Офіційний вісник України*. 2002. № 42. Ст. 144.

284. Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2005. № 668. *Офіційний вісник України*. 2005. № 31. Ст. 364.
285. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом: постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2015. № 1001. *Офіційний вісник України*. 2015. № 98. Ст. 55.
286. Про затвердження Методики визначення мінімальної суми орендного платежу за нерухоме майно фізичних осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2010. № 1253. *Офіційний вісник України*. 2011. № 2. Ст. 34.
287. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003. № 72. *Офіційний вісник України*. 2003. № 4. Ст. 298.
288. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF>.
289. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті: постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.1996. № 959. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF>.
290. Про затвердження Положення про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна: постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.1997. № 1448. *Офіційний вісник України*. 1998. № 2. Ст. 42.
291. Про затвердження Порядку відчуження земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого військового майна, що підлягають реалізації, та земельних ділянок, які вивільняються у процесі реформування Збройних Сил і Державної спеціальної служби транспорту: постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2013. № 436. *Офіційний вісник України*. 2013. № 48. Ст. 48.
292. Про затвердження Порядку відчуження об'єктів державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007. № 803. *Офіційний вісник України*. 2007. № 43. Ст. 38.
293. Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2011. № 560. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. Ст. 69.
294. Про затвердження Порядку здійснення оптової та роздрібною торгівлі транспортними засобами та їх складовими частинами, що мають ідентифікаційні номери: постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2009. № 1200. *Офіційний вісник України*. 2009. № 87. Ст. 45.
295. Про затвердження Порядку і правил здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації: постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2017. № 676. *Офіційний вісник України*. 2017. № 74. Ст. 47.
296. Про затвердження Порядку і правил обов'язкового страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, випадкового пошкодження або псування: постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.2011. № 358. *Офіційний вісник України*. 2011. № 26. Ст. 47.
297. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам: постанова Кабінету Міністрів України від 09.07.2002. № 944. *Офіційний вісник України*. 2002. № 28. Ст. 61.
298. Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів: постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.2006. № 833. *Офіційний вісник України*. 2006. № 25. Ст. 53.

299. Про затвердження Порядку проведення витрат на поховання у разі смерті потерпілого від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2001. № 826. *Офіційний вісник України*. 2001. № 29. Ст. 130.

300. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007. № 915. *Офіційний вісник України*. 2007. № 52. Ст. 95.

301. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру: постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2001. № 270. *Офіційний вісник України*. 2001. № 13. Ст. 75.

302. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві: постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019. № 337. *Офіційний вісник України*. 2019. № 34. Ст. 309.

303. Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента: постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2004. № 124. *Офіційний вісник України*. 2004. № 5. Ст. 41.

304. Про затвердження Правил зберігання транспортних засобів на автостоянках: постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996. № 115. *Офіційний вісник України*. 2015. № 98. Ст. 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-96-%D0%BF>.

305. Про затвердження Правил надання населенню послуг з перевезень міським електротранспортом: постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2004. № 1735. *Офіційний вісник України*. 2004. № 52. Ст. 288.

306. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення та типового договору про надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення: постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2005. № 630. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. Ст. 84.

307. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту: постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997. № 176. *Офіційний вісник України*. 1997. № 8. Ст. 142.

308. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в українській РСР: постанова Ради Міністрів Української РСР і Української Республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984. № 470. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF>.

309. Про затвердження правил побутового обслуговування населення: постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.1994. № 313. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313-94-%D0%BF>.

310. Про затвердження Правил торгівлі у розстрочку фізичним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2011. № 383. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 70.

311. Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002. № 955. *Офіційний вісник України*. 2002. № 28. Ст. 73.

312. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003. № 71. *Офіційний вісник України*. 2003. № 4. Ст. 295.

313. Про затвердження Статуту залізниць України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.1998. № 457. *Офіційний вісник України*. 1998. № 14. Ст. 150.

314. Про затвердження Тимчасового положення про товариство взаємного страхування: постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.1997. № 132. *Офіційний вісник України*. 1997. № 6. Ст. 64.

315. Про затвердження Типового положення про організацію діяльності аварійних комісарів: постанова Кабінету Міністрів України від 05.01.1998. № 8. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1. Ст. 127.
316. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2007. № 783. *Офіційний вісник України*. 2007. № 41. Ст. 140.
317. Про Методику розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу: постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.1995. № 786. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/786-95-%D0%BF>.
318. Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2001. № 1266. *Офіційний вісник України*. 2001. № 40. Ст. 22.
319. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 21.09.1998. № 1482. *Офіційний вісник України*. 1998. № 1482. Ст. 34.
320. Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи за операціями фінансового лізингу: постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003. № 1904. *Офіційний вісник України*. 2003. № 51. Ст. 168.
321. Про Порядок затвердження титулів об'єктів, будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів, коштів державних підприємств, установ та організацій, а також кредитів, наданих під державні гарантії: постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.1997. № 995. *Офіційний вісник України*. 1997. № 97. Ст. 17.
322. Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.1998. № 1340. *Офіційний вісник України*. 1998. № 34. Ст. 29.
323. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994. № 419. *Офіційний вісник України*. 1994. № 35. Ст. 232.
324. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996. № 1523. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-%D0%BF>.
325. Про Правила поведінки громадян на залізничному транспорті: постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.1995. № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-95-%D0%BF>.
326. Про Правила торгівлі дорогоцінними металами (крім банківських металів) і дорогоцінним камінням, дорогоцінним камінням органогенного утворення та напівдорогоцінним камінням у сирому та обробленому вигляді і виробами з них, що належать суб'єктам господарювання на праві власності: постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.1998. № 802. *Офіційний вісник України*. 1998. № 23. Ст. 3.
327. Про службові жилі приміщення: постанова Ради Міністрів Української РСР від 04.02.1988. № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-88-%D0%BF>.
328. Про деякі заходи щодо поліпшення фінансового стану аграрного сектора економіки та розвитку тваринництва: Указ Президента України від 29.05.2009. № 378/2009. *Офіційний вісник Президента України*. 2009. № 15. Ст. 55.
329. Про деякі питання управління державним майном, що забезпечує діяльність Верховної Ради України: постанова Верховної ради України від 21.10.2009. № 1652-VI. *Голос України* від 27.10.2009. № 202.
330. Про деякі питання управління майном, що забезпечує діяльність Верховної Ради України: постанова Верховної ради України від 18.11.2009. № 1733-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 4. Ст. 39.

331. Про заходи щодо забезпечення підтримки та дальшого розвитку підприємницької діяльності: Указ Президента України від 15.07.2000. № 906/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 29. Ст. 70.
332. Про заходи щодо прискорення розвитку аграрного ринку: Указ Президента України від 08.08.2002. № 694/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 32. Ст. 5.
333. Про заходи щодо розвитку іпотечного ринку в Україні: Указ Президента України від 08.08.2002. № 695/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 32. Ст. 6.
334. Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах: Указ Президента України від 21.03.2002. № 280/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 13. Ст. 11.
335. Про заходи щодо розвитку продовольчого ринку та сприяння експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів: Указ Президента України від 07.08.2001. № 601/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601/2001>.
336. Про право власності на окремі види майна: постанова Верховної Ради України від 17.06.1992. № 2471-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 35. Ст. 517.
337. Особливості посвідчення договору дарування нерухомого майна: роз'яснення Міністерства юстиції України від 20.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-11>.
338. Особливості посвідчення договору довічного утримання (догляду): роз'яснення Міністерства юстиції України та Департаменту нотаріату, фінансового моніторингу юридичних послуг та реєстрації адвокатських об'єднань від 01.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0023323-11>.
339. Примірний договір фінансового лізингу: наказ Міністерства України у справах науки і технологій від 03.03.1998. № 59. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 160.
340. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу»: наказ Державної авіаційної служби України від 26.11.2018. № 1239. *Офіційний вісник України*. 2019. № 18. Ст. 65.
341. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення суб'єктами господарювання операцій при здійсненні комісійної торгівлі непродовольчими товарами: наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 08.07.1997. № 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0324-97>.
342. Про затвердження інструкцій щодо надання окремих видів побутових послуг: наказ Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 27.08.2000. № 20. *Офіційний вісник України*. 2000. № 47. Ст. 172.
343. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: постанова Правління Національного банку України від 29.12.2017. № 148. *Офіційний вісник України*. 2018. № 10. Ст. 49.
344. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах: постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004. № 639. *Офіційний вісник України*. 2005. № 3. Ст. 78.
345. Про затвердження Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в органах прокуратури та Положення про житлово-побутові комісії в органах прокуратури: наказ Генеральної прокуратури України від 11.11.2016 № 377. *Офіційний вісник України*. 2016. № 93. Ст. 185.
346. Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.04.2005. № 3981. *Офіційний вісник України*. 2005. № 21. Ст. 81.
347. Про затвердження Положення про порядок передачі квартир (будинків), жилих приміщень у гуртожитках у власність громадян: наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 16.12.2009. № 396. *Офіційний вісник України*. 2010. № 8. Ст. 205.
348. Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України: наказ Міністерства

юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004. № 142/5/310. *Офіційний вісник України*. 2004. № 52. Ст. 796.

349. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр: наказ Міністерства юстиції України від 07.07.2011. № 1810/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 54. Ст. 34.

350. Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001. № 201. *Офіційний вісник України*. 2001. № 39. Ст. 158.

351. Про затвердження Порядку використання даних Реєстру прав власності на нерухоме майно, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Державного реєстру іпотек та Державного реєстру обтяжень рухомого майна: наказ Міністерства юстиції України від 14.12.2012. № 1844/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 96. Ст. 105.

352. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012. № 296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 17. Ст. 6.

353. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2011. № 3306/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 91. Ст. 172.

354. Про затвердження Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку: наказ Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 16.12.1999. № 46. *Офіційний вісник України*. 2000. № 3. Ст. 189.

355. Про затвердження Порядку організації перевезень пасажирів та багажу автомобільним транспортом: наказ Міністерства інфраструктури України від 15.07.2013. № 480. *Офіційний вісник України*. 2013. № 62. Ст. 142.

356. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016. № 2831/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 76. Ст. 179.

357. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016. № 2831/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 76. Ст. 179.

358. Про затвердження Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011. № 45. *Офіційний вісник України*. 2011. № 43. Ст. 26.

359. Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.06.2012. № 420. *Офіційний вісник України*. 2012. № 71. Ст. 208.

360. Про затвердження Правил комісійної торгівлі непродовольчими товарами: наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13.03.1995. № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95>.

361. Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг: наказ Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004. № 19. *Офіційний вісник України*. 2004. № 14. Ст. 395.

362. Про затвердження Правил користування системами централізованого комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України: наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 27.06.2008. № 190. *Офіційний вісник України*. 2008. № 79. Ст. 174.

363. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999. № 34/166/131/88. *Офіційний вісник України*. 1999. № 26. Ст. 115.

364. Про затвердження Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України: наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27.12.2006. № 1196. *Офіційний вісник України*. 2007. № 26. Ст. 51.

365. Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні: наказ Міністерства транспорту України від 14.10.1997. № 363. *Офіційний вісник України*. 1998. № 8. Ст. 283.

366. Про затвердження Правил продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями: наказ Міністерства економіки України від 19.04.2007. № 103. *Офіційний вісник України*. 2007. № 80. Ст. 52.

367. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018. № 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18>.

368. Про затвердження Правил роздрібною торгівлі непродовольчими товарами: наказ Міністерства економіки України від 19.04.2007. № 104. *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст. 197.

369. Про затвердження Правил роздрібною торгівлі продовольчими товарами: наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України від 11.07.2003. № 185. *Офіційний вісник України*. 2003. № 30. Ст. 310.

370. Про затвердження Правил роздрібною торгівлі тютюновими виробами: наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України від 24.07.2002. № 218. *Офіційний вісник України*. 2002. № 34. Ст. 269.

371. Про затвердження Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит: постанова Правління Національного банку України від 08.06.2017. № 49. *Офіційний вісник України*. 2017. № 52. Ст. 19.

372. Про затвердження правил торгівлі на ринках: наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 26.02.2002. № 57/188/84/105. *Офіційний вісник України*. 2002. № 13. Ст. 261.

373. Про управління державним майном, яке не увійшло до статутних капіталів господарських товариств у процесі приватизації, але перебуває на їх балансі: наказ Фонду державного майна України та Міністерства економіки від 19.05.1999. № 908/68. *Офіційний вісник України*. 1999. № 26. Ст. 108.

Судова практика

374. Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними: узагальнення Верховного суду України від 24.11.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>.

375. Про вирішення спорів, пов'язаних з пошкодженням (знищенням) продукції і товарів в результаті їх бою або пошкодження тари: постанова Вищого арбітражного суду України від 15.10.1992. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001800-92/card6#Public>.

376. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: постанова Вищого господарського суду України від 29.05.2013. № 11. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 4. Ст. 22.

377. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: постанова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13>.

378. Про деякі питання практики вирішення господарських спорів, пов'язаних з прийомкою продукції і товарів за кількістю та якістю: роз'яснення Вищого арбітражного

суду України від 12.10.1993. № 01-6/1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1106800-93>.

379. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з розрахунками: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 26.07.2002. № 01-8/870. *Юридичний вісник*. 2002. № 42.

380. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів: роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 26.01.2000. № 02-5/35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_35800-00.

381. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням моральної шкоди: роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 29.02.1996. № 02-5/95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_95800-96.

382. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з судовим захистом права державної власності: роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 02.04.1994. № 02-5/225. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_225800-94.

383. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з укладанням та виконанням договорів про сумісну діяльність: роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 28.04.1995. № 02-5/302. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_302800-95.

384. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням Декрету Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір»: інформаційний лист Вищого арбітражного суду України від 23.04.2001. № 01-8/482. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_482800-01.

385. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012. № 12. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 6. Ст. 57.

386. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств: роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 12.09.1996. № 02-5/334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_334800-96.

387. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: постанова Вищого господарського суду України від 25.02.2016. № 4. *Вісник господарського судочинства*. 2016. № 1. Ст. 72.

388. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевозок вантажів автомобільним транспортом: роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 21.07.1992. № 01-6/856. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_856800-92.

389. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: інформаційний лист Вищого господарського суду України від 28.03.2007. № 01-8/184. *Вісник господарського судочинства*. 2014. № 2. Ст. 14.

390. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства у справах, в яких заявлено вимоги про відшкодування збитків: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.01.2014. № 01-06/20/2014. *Вісник господарського судочинства*. 2014. № 2. Ст. 14.

391. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011. № 18. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 1. Ст. 27.

392. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013. № 14. *Вісник господарського судочинства*. 2014. № 6. Ст. 50.

393. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008. № 01-8/211. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 3. Ст. 45.

394. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів: постанова Вищого господарського суду України від 29.05.2013. № 10. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 4. Ст. 13.

395. Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011. № 7. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 3. Ст. 23.
396. Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: постанова Вищого господарського суду України від 17.05.2011. № 6. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 3. Ст. 6.
397. Про деякі питання судової практики застосування Статуту залізниць України, інших норм транспортного законодавства: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 29.11.2007. № 01-8/ 917. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 1. Ст. 43.
398. Про деякі питання уступки вимоги і переводу боргу: роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 14.12.1993. № 01-6/1301. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1301800-93>.
399. Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом: інформаційний лист Вищого арбітражного суду України від 31.01.2001. № 01-8/98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8_98800-01.
400. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.
401. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14>.
402. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009. № 2. *Вісник Верховного суду України*. 2009. № 8. Ст. 3.
403. Про обчислення термінів доставки залізницею вантажів та визначення розміру штрафу за порушення цих термінів: лист Вищого господарського суду України від 04.04.2012. № 01-06/420/2012. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 3. Ст. 78.
404. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин: постанова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-12>.
405. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007. № 11. *Вісник Верховного суду України*. 2008. № 11. Ст. 5.
406. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.10.1991. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91>.
407. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004. № 7. *Вісник Верховного суду України*. 2004. № 6. Ст. 22.
408. Про практику застосування судами статті 376 Цивільного кодексу України (про правовий режим самочинного будівництва): постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-12>.
409. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008. № 13. *Вісник Верховного суду України*. 2008. № 11.
410. Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом: лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ від 16.05.2013. № 24-754/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>.
411. Про судові рішення: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012. № 6. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 3. Ст. 36.

412. Про судову практику в справах про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.1972. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-72>.

413. Про судову практику в справах про виключення майна з опису: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.08.1976. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-76>.

414. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України від 31.03.1995. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.

415. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>.

416. Про судову практику в справах про зняття арешту з майна: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.06.2016. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-16>.

417. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: постанова Пленуму Верховного Суду від 24.10.2008. № 12. *Вісник Верховного суду України*. 2008. № 11.

418. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду від 06.11.2009. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

419. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013. № 24-753/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.

420. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>.

421. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду від 27.02.2009. № 1. *Вісник Верховного суду України*. 2009. № 3. Ст. 7.

422. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду від 30.04.2008. № 7. *Вісник Верховного суду України*. 2008. № 6. Ст. 17.

423. Про узагальнення судової практики розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21.12.2012. № 15. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 1.

Спеціальна література:

424. Мічурін Є. О. Цивільне право. Альбом схем : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мічурін, О. Р. Шишка. ид. 5-те, перероб. Харків : Право, 2018. 232 с.

425. Актуальні проблеми спадкового права: Навч. посіб. / За заг ред. проф. Ю. О. Заїки, ст. наук. спів. О. О. Лов'яка. К.: КНТ, ЦУЛ, 2014. 336 с.

426. Артиш В. І. Формування стратегії розвитку міжнародного лізингу в Україні: монографія. Київ: Компринт, 2015. 455 с.

427. Бабець І. Г., Мойсеєнко І. П. Інтелектуальна власність: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 158 с.

428. Бичкова С.С., Бірюков І.А., Заїка Ю.О. та ін.; за заг. ред. Бичкової С.С. Цивільне право України: Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник. 3-те вид., змін. та доповн. К.: Алерта, 2014. 496 с.

429. Бірюков І.А., Заїка О.Ю., Бичкова С.С.; за ред. Бірюкова І.А., Заїки О.Ю. Цивільне право України: Загальна частина: підручник. 3-тє вид., змін. та доповн. К.: Алерта, 2014. 510 с.
430. Борисова Б.І., Баранова Л.М., Бєгова Т.І. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.
431. Бурлака І. В. Зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої без вини: монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. 197 с.
432. Бутнік-Сіверський С. О. Спадкування прав інтелектуальної власності: монографія; Нац. акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. Київ: НДІ ІВ НАПрНУ: Інтерсервіс, 2013. 167 с.
433. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди: навчальний посібник / за редакцією М. К. Галянтича; Міністерство освіти і науки України. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 619 с.
434. Волошук А. М. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності: монографія / А. М. Волошук, Х. П. Ярмакі, О. О. Чернишова. О.: ОДУВС, 2013. 175 с.
435. Галасюк В. В. Справедлива мінова вартість об'єктів в угодах купівлі-продажу, дарування і міни. Дніпро: Арт-Прес, 2017. 204 с.
436. Ганчева А. М. Договір побутового підряду в цивільному праві України: монографія. К.: Алерта, 2014. 154 с.
437. Гапотій В. Д., Солоненко А. М. Захист права інтелектуальної власності в Україні: навч. посіб. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2011. 360 с.
438. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія. О.: Фенікс, 2013. 642 с.
439. Гончарова А. В., Кобзєва Т. А. Цивільне право України: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет. Суми: Сумський державний університет, 2015. 167 с.
440. Гордієнко С. Г. Захист інтелектуальної власності в Україні в сучасних умовах: курс лекцій. К.: Гранма, 2011. 479 с.
441. Гринько С. Д. Рецепція деліктних зобов'язань римського приватного права: поняття, система, рецепція: монографія / за наук. ред. Є.О. Харитоновна. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 724 с.
442. Гузь Л. Є. Практика застосування спадкового права в судовій та нотаріальній діяльності. Х.: Право, 2015. 888 с.
443. Дзера О. В. Вибране: збірник наукових праць: Київська школа цивілістики. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 871 с.
444. Дзера О.В., Кузнєцова Н.С., Майданник Р.А. Цивільне право України. Особлива частина: підручник. 4-тє вид., стереотипне. К.: Юрінком Інтер, 2014. 1176 с.
445. Дмитрук І. М. Основи цивільного та сімейного права України : навчально-методичний посібник. Миколаїв: Гельветика, 2019. 155 с.
446. Договір як універсальна правова конструкція: монографія / А. П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін.; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Х.: Право, 2012. 432с.
447. Єрмаков О. Ю., Богач Л. В. Розвиток орендних земельних відносин сільськогосподарських підприємств: монографія. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ: М.М. Лисенко, 2014. 223 с.
448. Жабинєць О. Й., Цюпко І. В., Томанєвич Л. М. Страхування: навчальний посібник; Міністерство внутрішніх справ України, Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2010. 259 с.
449. Зобов'язальне право України: підручник / за ред.: Є. О. Харитонової, Н. Ю. Голубєвої. К.: Істина, 2011. 848 с.
450. Зозуляк О. І. Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти: монографія. Тернопіль: НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака Нац. акад. прав. наук України, 2017. 431 с.

451. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивiльне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посiбник. Київ, Алерта, 2019. 342 с.
452. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивiльне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посiбник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
453. Ількiв О. В. Договiр купiвлi-продажу житла: монографiя. Мiжнародний економiко-гуманiтарний унiверситет iменi академiка Степана Дем'янчука. Рiвне: О. Зень, 2016. 195 с.
454. Інтелектуальна власнiсть: навчальний посiбник / Т.Г. Васильцiв [та iн.]; Укоопспiлка, Львiвська комерцiйна академiя. Львiв: Видавництво Львiвської комерцiйної академiї, 2015. 249 с.
455. Калаур І. Р. Договiрнi зобов'язання з переданням майна в користування: проблеми теорiї та практики: монографiя. Науково-дослiдний iнститут приватного права i пiдприємництва iменi академiка Ф.Г. Бурчака Нацiональної академiї правових наук України. – Тернопiль: Пiдручники i посiбники, 2014. 479 с.
456. Козловська Л. В. Теоретичнi засади здiйснення i захисту спадкових прав: монографiя. К.: Юрiнком Інтер, 2015. 448 с.
457. Коротюк О. В. Судова практика у справах про визнання недiйсними договiрiв довiчного утримання, договiрiв дарування. Київ: ОВК, 2015. 196 с.
458. Корпоративнi спори: комент. суд. практики / [І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Крат, Н. Ю. Фiлатова та iн.] ; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харкiв: Право, 2018. 288 с.
459. Коструба А. В. Юридичнi факти в механiзми припинення цивiльних майнових вiдносин: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2015. 36 с.
460. Кот О. О. Здiйснення та захист суб'єктивних цивiльних прав: проблеми теорiї та судової практики: монографiя. Київ: Правова єднiсть: Алерта, 2017. 492 с.
461. Кухарев О. Є. Спадкове право України: навч. посiбник. К.: Алерта, 2013. 327 с.
462. Кучер В.О. Недiйснi правочини та їх цивiльно-правовi наслiдки: навчальний посiбник / В.О. Кучер; Мiнiстерство внутрiшнiх справ України, ЛьвДУВС. 2014. 343 с.
463. Луць В.В. Строки i термiни в цивiльному правi: монографiя. К.: Юрiнком Інтер, 2013. 320 с.
464. Маковiй В.П. Набувальна давнiсть у цивiльному правi: теорiя та практика: монографiя. Одеса: ОДУВС, 2014. 230 с.
465. Марiц Д. О. Строки i термiни у договорах про реалiзацiю майна: монографiя. К.: Дакор, 2013. 203 с.
466. Муляр М. Договiр споживчого кредиту: основнi ризики для позичальника. Київ: Юстiнiан, 2012. 63 с.
467. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивiльних правовiдносин: монографiя. Харкiв: Право, 2017. 391 с.
468. Науково-практичний коментар до Закону України «Про оренду землi» / К. П. Пейчев. Харкiв: Фактор, 2012. 303 с.
469. Науково-практичний коментар до цивiльного законодавства України / В.Г. Ротань (вiдпов. ред.), А Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, О.Є. Сонiн. 2-ге вид. Х.: Фактор, 2010. Т.1. 800 с.
470. Науково-практичний коментар Цивiльного кодексу України: У 2 т., 4-те вид., перероб. i доп. / За вiдповiд. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрiнком Інтер, 2013. 1952 с.
471. Нелiн О. І. Інститут спадкування за українським звичаєвим правом (ІХ-ХІХ столiття): монографiя. Київ. ун-т туризму, економiки i права. Київ: Київ. ун-т, 2014. 130 с.
472. Олюха В. Г. Договiр пiдряду: навч. посiб. для студ. вищ. навч. закл. Одес. нац. юрид. акад., Криворiз. навч. центр. Кривий Рiг: Видавничий дiм, 2010. 182 с.
473. Орлов І. П., Кухарев О. Є. Правочини в сферi спадкового права: монографiя. К.: Алерта, 2013. 270 с.
474. Павлiв-Самоїл Н. П. Спадкування в Україні: у таблицях i схемах: навчально-методичний посiбник. / Н.П. Павлiв-Самоїл, М.О. Нiмак, Н.В. Бльок; Мiнiстерство освiти i

науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Растр-7, 2018. 174 с.

475. Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М. Цивільне право України (загальна частина) (у схемах та таблицях): навч. посіб. Львів : Растр-7, 2020. 364 с.

476. Пендяга А. Л. Деліктні зобов'язання в цивільному праві: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Синопис, 2012. 255 с.

477. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів: монографія. Чернівці, 2010. 191 с.

478. Право інтелектуальної власності : підручник. За заг. ред. О. І. Харитонові. Київ, Юрінком Інтер, 2019. 544 с.

479. Право інтелектуальної власності у схемах та визначеннях: навч. посіб. для студ. юрид. ф-тів вищ. навч. закл.; / За заг. ред. О. Г. Бондаря; Держ. вищ. навч. закл. «Запорізь. нац. ун-т» М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2012. 447 с.

480. Право інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Т.І. Биркович ... [та ін.]; Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, Київський національний університет культури і мистецтв. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2015. 279 с.

481. Право інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Т.І. Биркович [та ін.]; Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2015. 279 с.

482. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасиво-Фатєєва, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272 с.

483. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: монографія. Харків: Право, 2017. 470 с.

484. Пучковська І.Й. Види забезпечення виконання зобов'язання. Харків: ФПН, 2011. 77 с.

485. Реформування цивільного права в умовах євроінтеграції : навч. посіб. / К. Р. Резворович, О. С. Юнін, О. О. Круглова та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 180 с.

486. Речове право: підручник / Р. А. Майданик. К.: Алерта, 2019. 1102 с.

487. Ромашенко І. О. Зміна та припинення цивільного правовідношення як способи захисту цивільних прав: монографія. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Правова єдність: Алерта, 2016. 240 с.

488. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс: підручник. 3-тє вид., допов. К.: «ВД» Дакор», 2013. 672 с.

489. Рязанова Н. Технологія лізингу: монографія / Н. Рязанова, Р. Іваненко, В. Різник, Л. Стасюк, С. Подруцький, Т. Гордієнко, А. Коваленко, Л. Старосільська, І. Сухава; ред.: Г.Т. Сенькович. К.: Гопак, 2010. 319 с.

490. Свистун Л. А., Довгаль Ю. С. Іпотечне кредитування в Україні: сучасні проблеми та фактори розвитку: монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2014. 161 с.

491. Світличний О. П., Слюсаренко С.В., Тандир О.В. Захист прав суб'єктів права інтелектуальної власності адміністративним законодавством. К.: Компринт, 2015. 181 с.

492. Серебрякова Ю.О., Шелухін М.Л. Договір оренди державного та комунального нерухомого майна: монографія. Донецький юридичний інститут Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дидоренка. Донецьк: Ноулідж, 2010. 183 с.

493. Спадкове право. Практика застосування судами України / За заг. ред. В. М. Марченка. Х.: ФОП Лисяк Л.С. 2012. 736с.

494. Теоретичні та практичні аспекти розгляду судами спорів, що виникають із договорів підряду: монографія / За заг. ред. В. В. Луця, наук. ред. А. Б. Гриняк. К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. 320 с.

495. Тетарчук І., Дяків Т. Цивільне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 202 с.
496. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики: монографія. Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. В. Г. Бурчака. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 327 с.
497. Філатова Н. Ю. Саморегульвні організації як суб'єкти цивільного права: монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. 238 с.
498. Харитонов Є.О., Давидова І.В. Цивільне право України. Навч. посіб. для підготовки до ЗНО (ЄФВВ) для вступу на II магістерський рівень. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2021 388 с.
499. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2013. 808 с.
500. Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) / О. І. Харитонova: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 343 с.
501. Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) / О. І. Харитонova: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 343 с.
502. Харченко Г. Г. Речові права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 430 с.
503. Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС: навч. посіб. / За заг. ред. Є. О. Харитонova, К. Г. Некіт. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Юрид. літ., 2017. 303 с.
504. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.] Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с.
505. Цивільне право України. Договірні і недоговірні зобов'язання: Підручник / За ред. С. С. Бичкової. К.: Алерта, 2014. 496 с.
506. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.
507. Цивільне право України: навчальний посібник для підготовки до державного іспиту: у двох частинах /за загальною редакцією В.А. Кройтора та О.Є. Кухарева. Харків: Діса плюс, 2015. 474 с.
508. Цивільне право України: навчальний посібник: у двох частинах / за загальною редакцією В.А. Кройтора, О.Є. Кухарева, М.О. Ткалича; Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет». – Запоріжжя: Гельветика, 2016. 2 ч. 649 с.
509. Цивільне право України: навчальний посібник: у двох частинах / за заг. ред. В.А. Кройтора, О.Є. Кухарева, М.О. Ткалича; Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет». Запоріжжя: Гельветика, 2016. 529 с.
510. Цивільне право України: підручник. ва частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р.Б. Шишки. К.: Вид. Ліра К, 2015. 1024 с.
511. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; За ред. Г.Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000». 2014. 444 с.
512. Цивільне право України: підручник: в 2 т. Т. 2 / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.
513. Цивільне право України: посібник для аудиторного і самостійного вивчення курсу / за редакцією Є.О. Харитонova, І.В. Давидової, К.Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 558 с.
514. Цивільне право. Практикум : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. / За ред. Р.А. Майданика (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, Є. О. Рябокonia. К.: Алерта, 2019. 622 с.

515. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х.: Право. 2014. Т. 2. 816 с.
516. Цивільне право: проблем.-орієнтов. предмет. банк знань / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», Наук. б-ка; уклад. В. В. Брагінська; ред. Н. П. Пасмор; інж. оформл. Л. В. Кашаєва. Х., 2012. Вип. 3. 498 с.
517. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій Міністерства юстиції, науковців, фахівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студентам. Х.: Страйд, 2009. (Серія «Коментарі та аналітика»). Т. 12: Спадкове право / Ю. О. Заїка та ін.; ред. І. В. Спасибо-Фатєєва. К., 2009. 544 с.
518. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 5: Право власності та інші речові права / За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Х.: ФО-П Лисяк Л.С., 2011. 624 с.
519. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рек. з використ. позицій вищ. суд. інстанцій, М-ва юстиції, науковців, фахівців. Х.: Страйд, 2010. (Серія «Коментарі та аналітика») (Правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студентам). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / О. О. Банасько та ін.; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. 2012. 734 с.
520. Цюра В. В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України: монографія. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2016. 490 с.
521. Чанишева А. Р. Зміст зобов'язальних відносин: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Юридична література, 2017. 471 с.
522. Чанишева А. Р. Зміст зобов'язальних відносин: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Юридична література, 2017. 471 с.
523. Чанишева А. Р. Зміст зобов'язальних відносин: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Юридична література, 2017. 471 с.
524. Шишка Р. Б., Сопілко І. М., Козирева В. П. Спадкове право в Україні: навч. посібник За заг. ред. проф. Шишки Р. Б. К.: Видавництво Ліра-К, 2014. 216 с.
525. Юркевич Ю. М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 408 с.